

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198603

UNIVERSAL
LIBRARY

ನೋಡಿದರೆ ಬಿಡದೆ ಇರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳು

ಅಳಗನ್ನಡ !. ಲೇಖಕ-ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯ ಸುಲಭಶೈಲಿ !!

ಗೀತೆಯ ತಿರಳು:- ಗೀತೆಯೊಳಗೆ ಅಳದಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥವಿಶೇಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತಂದು ಹಿಗ್ಗಿಸಿರುವ ಒಳ್ಳೆ ಸವಿಕಟ್ಟಾದ ಮಾತುಗಾರಿಕೆ. ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಬಹಳವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದು. ಬೆಲೆ ೦-೪-೦

ಗೀತೆಯ ಕೈಗನ್ನಡಿ:- ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶ್ಲೋಕ, ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಅದರ ಸೊಗಸನ್ನೆಲ್ಲ ಭಟ್ಟು ಇಳಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ತಾತ್ಪರ್ಯ - ಹೀಗೈದ್ದಾಗ ಮುದ್ರಿಸಿರುವದು. ಬಹು ಅಗ್ಗವಾದ ಪ್ರತಿ. ಬೆಲೆ ೦-೪-೦

ಮಕ್ಕಳ ಕೈಗೀತೆ:- ಮೂಲದ ಅರ್ಥವನ್ನೆಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕೂಡ ತಿಳಿಯುವ ಮಾತಿನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿರುವದು. ಕಥೆಯ ಸಾರಾಂಶವೂ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಬೆಲೆ ೦-೪-೦

ಧರ್ಮನೀತಿಗ್ರಂಥಗಳು

ನೀತಿಗಳ ನೆಲಗಟ್ಟು:- ಬೇರೆಬೇರೆ ನೀತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಪುರಾಣೋಪನಿಷದ್‌ಗಳ ಬೇರೆಬೇರೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ತಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ನೀತಿವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಹೊಳಪು ಕೊಟ್ಟಿರುವದು. ಬೆಲೆ ೧-೮-೦

ಭರತಖಂಡದ ಜೀವಜ್ಯೋತಿಗಳು:- ದಿಗಂತಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಅದ ಅನೇಕ ಐತಿಹಾಸಿಕಮಹನೀಯರ ಚರಿತ್ರೆಗಳ ತಿರುಳನ್ನು ರಸಭರಿತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಸಚಿತ್ರ ಗ್ರಂಥ. ಅನೇಕ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಬೆಲೆ ೧-೪-೦

ಅತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ತೇಜಸ್ಸು:- ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಅಪ್ರತಿಮಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅವಿಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಕೀರ್ತಿಶರೀರರೂಪವಾದ ಚಿರಜೀವಿತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವಂಥ ಅತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧವಿಚಾರವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹಾವಿಭೂತಿಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಹೊಸ ಜೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬುವದು. ಬೆಲೆ ೧-೨-೦

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಕಾವ್ಯ:- ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆಗಳೂ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ವರ್ಣನೆಗಳೂ ಇದ್ದು ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಚಮತ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ವಿವಿಧವೃತ್ತರೂಪದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ ದೇಶಾಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಹುರಿದುಂಬಿಸುವ ಲಲಿತವಾದ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ. ೧-೦-೦

ಎಸ್. ಎಸ್. ಎನ್. ಬುಕ್‌ಡಿಸ್ಟೋರ್, ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ.

ನೋಡಿದರೆ ಬಿಡದೆ ಇರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳು

೨೪ಗನ್ನಡ!

ಲೇಖಕ-ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯ

ಸುಲಭ ಶೈಲಿ !!

ಕೀರ್ತನಕಂಠಾಭರಣ:- ಕರ್ಣಾಟಕಭಾಷಾಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೊಸಬಗೆಯ

ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಕೀರ್ತನಕಾರರನ್ನು ಸಜೀವಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ
ವೆನಿಸುವ ಕೀರ್ತನ-ಹರಿಕಥೆ-ಗಳು. ಆಯಾ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ

ಧರ್ಮನೀತಿಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪೀಠಿಕೆಗಳೊಡನೆ

(೧) ಸಂಪೂರ್ಣ ರಾಮಾಯಣ (೧೦ ಕಥೆಗಳು) ೧-೮-೦;

(೨) ಭಾರತದ (೧೦) ಕಥೆಗಳು ೧-೦-೦; (೩) ಭಾಗವತದ

(೧೦) ಕಥೆಗಳು ೧-೦-೦; (೪) ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳು (೯) ೧-೦-೦;

(೫) ಸತ್ಪುರುಷರು (೯) ೧-೦-೦; ಎಲ್ಲ ಸೇರಿದರೆ ೫-೦-೦

ಭರತನ ಬಂಧುಪ್ರೇಮ:- ಪ್ರಾಚೀನಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ

ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಕಾರಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ತುಲಸೀರಾಮಾ

ಯಣದ ಕಥೆ. ಬಹು ಮನೋಹರವಾದದ್ದು. ಬೆಲೆ ೦.೧೦-೦

ಕಾರಾನಾಥ ತರ್ಕವಾಚಸ್ಪತಿ:- ಅಪ್ರತಿಮಪಂಡಿತನಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗಬಲ್ಲ

ದಿಂದ ತನ್ನ ಜೀವಿಕೆಯನ್ನು ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು

ಧರ್ಮಾರ್ಥವಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿ ಪರೋಪಕಾರ

ದಿಂದ ಸಮಸ್ತರಾಜರನ್ನೂ ಬೆರಗು ಮಾಡಿದ ಚರಿತ್ರೆ. ೦-೧೦-೦

ಗುಣನಿರೂಪಣೆ:- ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಉದಾಹರಿಸಿ ಗುಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರವತ್ತ

ರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಅದರ ಎಳೆಗೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವದು. ಬೆಲೆ ೦-೮-೦

ನಾಲ್ಕುಕೀಯ ಜಯ:- ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ಕಿಂತ ಮತ್ತು ಬಾಹುಬಲಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರೇಮ

ಬಲವೇ ಜಗತ್ತಿನ ನೆಮ್ಮದಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ತೋರಿಸುವ ಬಹು

ಅಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಬಂಗಾಲೀ ಕಾದಂಬರಿಯ ಅನುವಾದ. ೦-೮-೦

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಆಖ್ಯಾನ-ಹರಿಕಥೆಯ ರೂಪ. ೦-೮-೦

ಚೂಡಾಲೆ, ಉಪದೇಶಪಂಚಕ, ವಟ್ಟದೀಪ್ತೀಂಕಾರ, ಮನಸ್ಸಿಗುಪದೇಶ,

ಶ್ರೀರಾಮಮಹಿಮೆ- ಮೊದಲಾದವುಗಳು.

ಭಾರತದ ಸವಿಕಟ್ಟು:- ಭಾರತ ಚಂಪುವಿನ ಬಹು ಸರಸವಾದ ಅನುವಾದ.

ಹೊಸಕೆರೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ ಕೃತ. ೦-೧೨-೦

ಎಸ್. ಎಸ್. ಎನ್. ಬುಕ್‌ಡಿಸ್ಟೋ, ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ

ಶ್ರೀಮಹಾಲಿಂಗರಂಗಕವಿಯ

ಅನುಭವಾಮೃತ

(ಕುವೆಂಪು ಪಾಠ)

ಸರ್ವಾರ್ಥಸಂದರ್ಶಿನಿ

ಎಂಬ ಟೀಕಿನೊಡನೆ

ಮುದ್ರಣಿಸಿದರು

ಪರಿಶೋಧಕ ಮತ್ತು ಟೀಕಾಕಾರ :

ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯ

ಪರಮಾರ್ಥಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಭಕ್ತಬಂಧುಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ನೀತಾರ್ಥನಿವರಣೆ,
ಭಗವದ್ಗೀತಾಸಾರವಿಚಾರ, ಭರತಖಂಡದ ಜೀವಜ್ಯೋತಿಗಳು,
ಅತ್ತ ಶಕ್ತಿಯತೀಜಸ್ಸು, ಸೀತೆಗಳನೆಲೆಗಟ್ಟು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಕಾವ್ಯ,
ಆರ್ಯಭರ್ಮಪ್ರದೀಪ-ಮೊದಲಾದವುಗಳ
ಗ್ರಂಥಕರ್ತ.

ಮುದ್ರಣಿಸಿದರು

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಎಸ್. ಎಸ್. ಎನ್. ಬುಕ್ ಡಿಪೋ

ಪುಸ್ತಕವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು,

೩೪, ನ್ಯೂ ಮಾರ್ಕೆಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬

[೧೯೩೬ ಕ್ರಿ. ಶ.]

ಸಂವತ್ಸರ ಚೈತ್ರ

೧೯೭೭

ಕೃತಿಶೋಚಿತ ಬೈಂದ

೨-೦೦೦

ಇವರ ಸರ್ವಸ್ವವ್ಯವೂ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರದು.
ತಿದ್ದಿಪ ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ.
೧೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು.

ಪ್ರತಿಗಳು ಜೊತೆಯಾದ ಸ್ಥಳ:-

ಎಸ್. ಎಸ್. ಎಸ್. ಬುಕ್ ಡೆಪೋ,
ಪುಸ್ತಕವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು.
೩೪, ನ್ಯೂ ಮಾರ್ಕೆಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬.
ಪ್ರಾಧಿಕಾರ:- ಬಸವನಗುಡ.

ಮುದ್ರಿತವಾದ ಸ್ಥಳ:-

ವಿ. ಎಂ. ವಿ. ಪ್ರೆಸ್,
೪೫, ಎ. ಎಸ್. ಪ್ರೆಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬.

ಮುನ್ನುಡಿ

—೪೫—

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕಿರುವಷ್ಟು ಶ್ರೇಯಃ ಸ್ರಾಪ್ತಿಯು ನವೀನರಚನೆಗಳಿಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದವರು ಭಾವಿಸುವರು. ಈ ನಿಯಮವು ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವದು. ಹೊಸ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡದ ವಾಚಕರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸನ್ನ ಬೇಖನ ಚಾಪಲ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಸಲ ಈ ಕಡೆಗೆ ಚಲನೆ ನೋರೆಯಿತು. ಮೈಸೂರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಪಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಯುತ ದಾವಣಗೆರೆಯ 'ಬ್ರಹ್ಮಪ್ಪ ತಪವನಪ್ಪನವರು' ಎಂಬ ಶ್ರೀಮಂತರು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ತಾವಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದರು. ಪರಮೇಶ್ವರನು ನನ್ನಿಂದ ಈ ರೀತಿಯಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಬಯಸಿರಬಹುದೆಂದು ನಾನು ಅತ್ಯಾನಂದದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದೆನು.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕನ್ನಡಿಗನ ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರಕ್ಕೂ ಭೂಷಣವಾಗಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡಿರುವದಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಪುರಾಣವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವದುಂಟು. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆಯವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಪದ್ಯಸಾರವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪದ್ಯಗಳು ಅಲಂಕಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಮುದ್ರಾಕ್ಷರಗಳ ಸೌಕರ್ಯವಿನ್ನೂ ತೆನ್ನಗಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಶಾ. ಶ. ೧೭೬೨ ರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನಾಳಿದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಿಶೂರಶ್ವರನರಾಧೀಶ ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಮಹಾರಾಜ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ರಾಜಸರ್ವಭೂಮರ ಅಜ್ಜಿಯಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅರಮನೆಯ ಶಿಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇದು ನಮ್ಮ ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳ ಆದರಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಇದು ತನ್ನ ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನಾನೆಲ್ಲರೂ ಬೆರಗಾಗುವಂತೆ ಅದರ ಪ್ರಚಾರವು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಂತರದ ರೂಪವಾಗಿಯೂ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಬೆಚ್ಚಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವದು ಸಹಜವಷ್ಟೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ತಾಮರಾಜನಗರದ ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟರ್ ಶ್ರೀ. ಎ. ಎನ್. ಸಂಜೀವಯ್ಯನವರು ಈ ವಿಷಯ

ವನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಹಿಂದೆಯೇ ನನ್ನ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಆಗ ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಅಷ್ಟು ವೇಗವಾಗಿ ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇದರ ಪರಿಶೋಧನೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಅದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯಿತು. ಮೊದಲು ನನ್ನ ಮಿತ್ರರು ನೋಡಿದ್ದು ಚಳ್ಳಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕು ಜಾಜೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರತಿ. ಈಚೆಗೆ ನಾನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಈ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನು ತೆಗೆದಾಗ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲೊಂದಿತ್ತೆಂದೂ ಅದು ಈಗ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿರುವದೆಂದೂ ತಿಳಿದದ್ದಲ್ಲದೆ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ದಿವಾನರ ಆಫೀಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಯುತ ಟಿ. ವೆಂಕಟಕೃಷ್ಣಯ್ಯನವರಲ್ಲಿ ಒಂದಿರುವದಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಒಡನೆ ನಾನು ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ನೋಡಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಲೆ ಅವರು 'ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಓದುಹದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಅದರ ಹೆಸರೂ ಅನುಭವಾಮೃತವೆಂದೇ ಇದೆ. ಅದರ ಕರ್ತರು ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ರಾಜಯೋಗಿಗಳು. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರತಿದಿಂಬವೇ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದವೂ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿದಿದ್ದರೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ. ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ಶಬ್ದಗಳು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿಯವುಗಳೇ ಇವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥವೇ ಮೊದಲಿನದಾಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥದ ೧೧ ಅ. ೨೭ ಪ. ದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ—

ಇತ್ಯನುಭವಾಮೃತಾಭಿದ |

ಸದ್ಗ್ರಂಥಮಿಮಂ ವಿಲಿಖ್ಯ ಹರ್ಷೇಣ ||

ಮಮಲಿಂಗರಂಗನಾಮಾ |

ಶ್ರೀಗಿರಿಶಾಯ ಚ ಸಮರ್ಪಯಾಮಾಸ ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿರುವದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದ್ದೇ ಮೊದಲೆಂಬದಕ್ಕೆ ಮಮಲಿಂಗರಂಗನು ತನ್ನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂಬರ್ಥವನ್ನಿಟ್ಟು ಬರೆದಿರುವ ೧ ಅ. ೪ ಪ. ದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು ಕೂಡ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ

ಗ್ರಂಥೋತ್ರಯಂ ಪ್ರಾಕೃತ ಇತಿ ನೋಪೇಕ್ಷ್ಯ ಸ್ವಾರ್ಥಕೋವಿಮೈಃ |

ವಸ್ತು ದರ್ಪಣಮೇವೇತಿ ಪಶ್ಯತಾಂ ಪಂಡಿತೋತ್ತಮೈಃ ||

ಎಂದಿರುವವರಿಂದ ಇದು ಮಮಲಿಂಗರಂಗನ ಕನ್ನಡಗ್ರಂಥದ ಅನುವಾದವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ಥಸಹಸ್ರ ಶ್ಲೋಕಗಳುಳ್ಳ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವು "ಮಾಲಾಸರ್ಪ ಶಕೇಷ್ಮಿನ್" ಎಂದು ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಶಾ. ಶ. ೧೭೩೫ರಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಮುಖ

ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ (೧೧೨ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ) ರಚಿತವಾದಂತೆ ಆ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದ ಅನುಭವಾವ್ಯಾಪ್ತಕ್ಕೂ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅನುಭವಾವ್ಯಾಪ್ತಕ್ಕೂ ಕೇವಲ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ೧೧ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಇವು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ೧೩ ಆಗಿವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತಭೂಮಿಕೆಗಳ ಅಧ್ಯಾಸವೆಂಬ ಮತ್ತು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿನಿರೂಪಣವೆಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕರಣಗಳಾಗಿರುವದೇ ಇವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಇನ್ನೇನೆಂದರೆ: ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಕಾರನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವಂತೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಆತನು ಒಂದು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವನು ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರನ್ನು ತಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದು ಕನ್ನಡದ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲದೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವೊಂದುಕಡೆ ಇರಲಿ. ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಅನುಭವಾವ್ಯಾಪ್ತದ ಪ್ರವಾಹವು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೂಡ ಪಡೆದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವದು ಒಂದು ಸಂತೋಷಕರವೂ ಅಶ್ಚರ್ಯಕರವೂ ಆದ ಸಂಗತಿ.

ಇರಲಿ ; ಮುದ್ರಣ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕಂಡ ಕಂಡವರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನಲುಗುವ ದುರವಸ್ಥೆ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥಗಳ ಯಥಾಪ್ರತಿಯನ್ನು ಇಳಿಸಬೇಕಾದರೂ ಆ ಬರೆಹಗಾರನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆತನು ಅದರ ಅರ್ಥದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಇಳಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಈಗಿನ ಅನುಭವಾವ್ಯಾಪ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಉ. ೨೮ ಪ. ದಲ್ಲಿ 'ಕೌಣ ದಾಷ್ಟಪರು' ಎಂದಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ 'ಕರಿನ ದ್ರವ ಉಷ್ಣ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ಪ್ರಯೋಗವು ತಿಳಿಯಿತು. ಹೀಗೆ ಲೇಖಕರ ಪ್ರಮಾದದೋಷಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಅಶುದ್ಧಗಳು ಬೀಳುತ್ತ ಬೀಳುತ್ತ ಅನುಭವವೆಂಬ ಅಮೃತದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪುಗೂಡಿದಂತೆ ಪರಿಣಮಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವವರು ಒಂದೊಮ್ಮೆ ಸುರುಗಾರೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಉಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಈ ಕವಿಯು ತಾನು ಬರೆದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಕೈಕೊಂಡಿದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ವಿಷಯಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಸುಲಭವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವಾಗ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಅವನು ಹಿಡಿತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಹರಿಯಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವಶೈಥಿಲ್ಯಗಳೂ ಸಮುಚ್ಚಯ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಅಭಾವವೂ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಡೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವದೂ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದ ಕಡೆ ಮಾಡಿರುವದೂ ಅರಿಸವಾಸಗಳೂ ಪ್ರಾಸಶೈಥಿಲ್ಯವೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು.

ಕೆಲವರು ಮುದ್ರಕರು ಇದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಬೇರೆಂದುವರಿಂದ ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿ ಮುದ್ರಿಸಿರುವರು. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರನಂತೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಕಾರರು ಅದ್ವೈತಪ್ರಸಾರದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿದವರಾಗಿರದೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವಾಯಿತೆನಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬರೆದಂತೆ ಕಾಣುವದರಿಂದ ಅವರ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿಬಿಟ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಒನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅಪಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅದ್ವೈತಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ೭ ಅ. ೧೭ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಈ ಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯಸೂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ 'ಪರಮಾತ್ಮಪದವನಭೇದವಾದವನು' ಎಂದಿರಬೇಕು. ಅಭೇದವಾದವನ್ನು ಹೇಳುವದೆಂಬರ್ಥವು ಸೂಚನೆಯಾಗುವ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮಪದವನು ಭೇದವಾದವನು' ಎಂದು ಅಶುದ್ಧ ಪಾಠವನ್ನೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭೇದವಾದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆಂದೇ ಅವರು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಎಷ್ಟು ಅನರ್ಥ! ಅದರೂ ಈ ತಾತ್ಪರ್ಯಕಾರರಿಗೆ ತಮ್ಮ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೇದವಾದವನ್ನು ಬರೆಯುವದಕ್ಕಂತು ಸ್ಥಲವೇ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅವರು ಅಭೇದವಾದವನ್ನೂ ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಅವರ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಯಾರಿಗೂ ಯಾವ ವಾದದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಈಗ್ರಂಥವು ಜೀವಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವದಕ್ಕೆ ಈ ಕವಿಯ ಪ್ರಾಸಾದಿಕವಾಣಿಯೇ ಕಾರಣವು. ಈ ಕವಿಯು ೧೧ ಅ. ೨೭ ಪ. ದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥವು ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾರಗಿಲೆಂದಾಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿರುವದರ ಬಲದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಇದು ಬದುಕಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯತ್ತಿರುವದು.

ಹೀಗಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಸಮಾಲೋಚನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ:—

(೧) ಇದರ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಂತರದ ಕೈಬರಹದ ಪ್ರತಿ. ಶ್ರೀಯುತ ಟಿ. ವೆಂಕಟ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯನವರದು.

(೨) ಶಾ. ಶ. ೧೭೬೦ (ಕ್ರಿ. ೧೮೪೦ ರಲ್ಲಿ) ಮೈಸೂರು ಆರಮನೆಯ ಶಿಲಾ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದದ್ದಾಗಿ ಚಾಮರಾಜನಗರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪ್ರತಿ.

(೩) ಕ್ರಿ. ೧೮೪೬ ನೆ ಜುಲೈ ೨೫ ರಲ್ಲಿ ವಿ|| ರೈಸ್ ಸಾಹೇಬರು ದಪ್ಪಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಬರೆಸಿಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರತಿ (ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯದು).

(೪) ಶಾ. ಶ. ೧೭೭೯ ನೆ ಪೈಂಗಳದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ವಾಲೇಗರಿಯ ಪ್ರತಿ (ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯದು)

(೫) ತೆಲುಗಕ್ಷರದಂತೆ ಇರುವ ವಾಲೇಗರಿಯ ಪ್ರತಿ (ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯದು.)

(೬) ಶ್ರೀಯುತ ಆರಸೀಕೆರೆ ತಿಮ್ಮಪ್ಪದಾಸರಲ್ಲಿವ್ದ ವಾಲೇಗರಿಯ ಪ್ರತಿ.

(೭) ದಪ್ಪಕಾಗದದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿ (ಓರಿಯಂಟಲ್ ಲೈಬ್ರರಿಯದು.)

(೮) ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಯುತ ವೇದಾಂತ ಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರ ಕೈಬರಹದ ಪ್ರತಿ.

(೯) ತೆಲುಗಿನ ಮಾಮಯ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಮೂಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಮುದ್ರಿಸಿರುವುದು. ಇವರ ಮುಖಪತ್ರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮುದ್ರಿತಕಾಲ, ಮುದ್ರಾಲಯ—ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳೇನೂ ಗೊತ್ತಾಗುವದಿಲ್ಲ.

(೧೦) ಕ್ರಿ. ೧೮೭೩ ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಚಾರದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದ ಮೂಲ. ಶ್ರೀ ಹೊಳೆಕಲ್ಲ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪಂಡಿತರು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದ್ದು.

(೧೧) ಕ್ರಿ. ೧೮೭೪ ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಚಾರದರ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು ತಿರುಮಲೇ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥನಿರ್ಣಯವೆಂಬ ಟೀಕಿನೊಡನೆ ಮುದ್ರಿತವಾದದ್ದು. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಕೈಬರಹದ ಪ್ರತಿಗೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆಗಳಿರುವವೆಂದು ರೆವರೆಂಡ್ ಎಫ್. ಕಿಟ್ಟಿಲ್, ಬಿ. ಜಿ. ಇ. ಎಂ. ಇವರು ೧೮೯೪ ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿರುವ ತಮ್ಮ ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ ಸೂಚಾರ್ಥವಿವರಣೆಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿರುವ ಮೈಸೂರು ಬುಕ್ ಡಿಪೊ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಕ್ರಿ. ೧೯೦೧ ರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಲವೂ ಕ್ರಿ. ೧೯೦೮ ರಲ್ಲಿ ಐದನೆ ಸಲವೂ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿರುವುದು. ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ರಕ್ಷಾಪತ್ರವಿಲ್ಲದ ಇವರದೊಂದು ಬೇರೆ ಮುದ್ರಣವೂ ಇರುವುದು.

(೧೨) ಕ್ರಿ. ೧೮೯೦ ರಲ್ಲಿ ಮದರಾಸಿನ ಶಾರದಾಮುದ್ರಾಕ್ಷರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬಿಡಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಿರುವ ಬರೀ ಮೂಲ.

(೧೩) ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಮುದ್ರಿಸಿರುವ ಬರೀ ಮೂಲ. ಮುಖಪತ್ರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮುದ್ರಿತಕಾಲ, ಮುದ್ರಾಲಯ ಮೊದಲಾದ್ದೇನೂ ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ.

(೧೪) ಕ್ರಿ. ೧೯೧೪ ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮಿರ್ಲೆ ನಂಜುಂಡಯ್ಯನವರ ತಾತ್ಪರ್ಯದೊಡನೆ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಮತ್ ಸತ್ಯನೃಕಾಪರಮೇಶ್ವರೇ ಮುದ್ರಾಕ್ಷರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದ ಪ್ರಥಮಮುದ್ರಣ.

(೧೫) ಕ್ರಿ. ೧೯೨೨ ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಾಚಾರ್ಯ ರಾಮಸ್ವಾಮಯ್ಯಂಗಾರ್ಯರ ತಾತ್ಪರ್ಯದೊಡನೆ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದ ಪ್ರಥಮಮುದ್ರಣ.

ಇವುಗಳೆಲ್ಲ (೮) ಶ್ರೀಯುತ ವೇದಾಂತ ಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರ ಕೈಬರಹದ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೆ ಸಮಂಜಸವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆತವೆಂದು ತಿಳಿ

ಸಲು ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಹಿಂದೆ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪುರಾಣರೂಪವಾಗಿ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಶ್ರವಣಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತಮಗೆ ದೊರೆತ ಒಂದಾನೊಂದು ಪುರಾತನಪ್ರತಿಯಿಂದ ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಬರೆದುಕೊಂಡದ್ದಾದ ಈ ಪ್ರತಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಬಹುವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲದ ಸಮಾಸಸಂಬಂಧಿಯೆಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಈ ಗ್ರಂಥಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇವರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ಕವಿಯು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗಲೇ ಪ್ರವಾಹದ ಭರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ದೂರವಾಗಿರುವ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿರುವನೆಂದು ಊಹಿಸುವೆನಷ್ಟೆ. ಈಗ ನಾನು ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪಾಠ್ಯಕ್ಕೂ ತಕ್ಕಂತೆ ತಿದ್ದುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಕವಿಯ ಉತ್ತಮ ಶಬ್ದವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಉಪಹತಿಯೊಂದಿಗಿಂತ ಶಕ್ಯವಾಗಿ ಕೂಡ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಉಳಿದವುಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಗ್ರಂಥಾಸ್ತರಭೇದಿಯಿಂದ ಆ ತಿದ್ದುಪಾಡುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಟೀಕಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಲ್ಲ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಪಾಠವನ್ನು ಉಚಿತಗೊಳಿಸುವವಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿರುವದೇನೆಂದರೆ:—

(೧) ಕವಿಯು ಆಶಯಕ್ಕೆ ಬಾಧಕವಾದ ಅಥವಾ ಸಾಧಕವಲ್ಲದ ಅರ್ಥಪ್ರತೀತಿಯು ಕಂಡುಬಂದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆ ದೋಷವು ಹೋಗುವಂತೆ ಪೂರ್ವಪರಸಂವರ್ಧಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹೊಸ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಆ ತಿದ್ದುಪಾಡಿನಿಂದ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಬರುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ. ಹಾಗೆ ತಿದ್ದಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪೂರ್ವಪ್ರಯೋಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಟೀಕಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿ ಆ ತಿದ್ದುಪಾಡಿನ ಗುಣವು ತಾನಾಗಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಕಡೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕಡೆ ಅವಕ್ಕೆ ಕವಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ.

(೨) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಾಠಾಂತರಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ತೋರಿವುದನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತೋರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

(೩) ಅರ್ಥವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಓದುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗಲೆಂದು ಆಯಾ ಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಿರಾಮಚಿಹ್ನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದೇನೆ.

ಗ್ರಂಥದ ಒಟ್ಟು ಪದ್ಯದ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ಮಿರ್ಲೆ ನಂಜುಂಡಯ್ಯನವರು ತಮಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕೈಬರವಣಿ

ಗೆಯ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ೪ ಅ. ೪೯ ಪ ವು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದ ವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಪದ್ಯವೇ ಅದೇ ಅರ್ಥವಾದ ೫ ನೆಯದಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಅದೇ ೫ ನೆಯದಾಗುವದೇ ಪೂರ್ವಾಪರಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವದರಿಂದಲೂ ಇದರ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಂತರಕಾರರೂ ಈ ಪದ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟಿರುವದರಿಂದಲೂ ನಾನು ಅದನ್ನು ೫ ನೆಯದಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತು, ಸಂಖ್ಯೆಯು ೮೦೨, ೮೦೪, ೮೦೦ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಎಣಿಕೆಯ ಪ್ರಮಾನವೊಂದೇ ಕ ರಗವಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವದು. ಒಂದೆರಡು ಪ್ರತಿಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳಿದ್ದವು ಇವುಗಳು ಗ್ರಂಥಕಾರನ ಸ್ತುತಿಯಾಗಿ ಈಚೆಗೆ ಯಾರೋ ಸೇರಿಸಿರುವಂತೆ ಕಂಡದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಇವುಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸದೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತೇನೆ.

ಇದಿಷ್ಟೂ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ತಿದ್ದಿದ ವಿಚಾರವಾಯಿತು. ಇನ್ನು ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಾರ್ಥಸಂದರ್ಶಿನಿ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯೇ ನನ್ನ ಹೊಸ ಕೆಲಸ. ಅದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕವಿಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಜೇರ್ಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಕವಿಯ ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ವಾಣಿಯ ಸವಿಗೆ ವಾಚಕರು ಬಾಯಿಗೀರು ಸುರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವದೇ ಟೀಕಾಕಾರನ ಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನನ್ನ ಟೀಕೆಯು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದಿರುವ ಈ ಟೀಕೆಯ ವಿಚಕ್ಷಣೆಯೇ ನೆಂದರೆ:—

(೧) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸ್ಥಲದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

(೨) ಅನ್ವಯವು ಬೇಗ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿ ತೋರಲಾರದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

(೩) ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ಕವಿತೆಗಳಿಗೆ ಆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೊಪ್ಪುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ ಬೇರೊಂದರ್ಥವೂ ಆಗುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಕೃತವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ಸಕಾರಣವಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

(೪) ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳು ಗದನವಾಗಿ ಕಂಡ ಕಡೆ ಉಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

(೫) ನನ್ನ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯ ಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಗೆ ಸಂಶಯವು ತೋರಬಹುದಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವಿವರಣೆಯು ಗ್ರಂಥಕರ್ತನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವೆಂಬದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ಅವನ ಮಾತುಗಳನ್ನೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ.

(೬) ಕವಿಯು ೧ ಅ. ೯ ಪ. ದಲ್ಲಿ 'ಅಖಿಲವೇದಾಂತಾರ್ಥವನು ನಾ ಯುಕ್ತಿಯಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪೇಳುವೆ' ಎಂದಿರುವ ಮಾತು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವಂತೆ ಕವಿಯು ಆಶಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಾರ್ಥಕಗಳಾದ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಾದಿಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಆ ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕವಿಯ ವಿದ್ವತ್ತು ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿತ್ತೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

(೭) ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಕಥೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

(೮) ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಕೊಟ್ಟು ಅದರ ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ.

(೯) ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಸಂಖ್ಯಾವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರಾಂತರಗಳನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

(೧೦) ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನ ಯಾವದಾದರೊಂದಭಿಪ್ರಾಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತಭೇದಗಳೇನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಚಾರವೆಂಬ ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತೂಕಮಾಡಿರುತ್ತೇನೆ.

(೧೧) ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅವಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟೇ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯ ಪರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದಿರುತ್ತೇನೆ.

(೧೨) ಶರೀರಗಳನ್ನು ಮೂರೆಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಮೂರನೆಯದನ್ನು ೩-೬೮ ನೊದಲಾದ ಕಡೆ ಸರತನುನೆಂದೂ ೭-೨೨ ನೊದಲಾದ ಕಡೆ ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಯುಕ್ತಿಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಭಗವಾನ್ ವ್ಯಾಸರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಾದ ಶುಕರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದಂತೆ ರಚಿಸಿರುವ ಈಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಶುಕರಿಂದ ೧ ಅ. ೧೩ ಪ. ದಲ್ಲಿ "ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೊಡ ದಂತಿಯದು ? ತಿಳಿವ ಚಂದವಾವುದು ? ತಿಳಿಯೆ ಫಲವೇನು ?" ಎಂದೂ ೩ ಅ.

೧೯ ಪ. ದಲ್ಲಿ “ ಜೀವಪರಮರ ಪರಿಯದೆಂತೆ ? ವಾಚ್ಯಲಕ್ಷ್ಯದ ತೆರನದಾವುದು ?
 ಲಕ್ಷಣೆಯಲದಕ್ಕೆ ಕೃತವೆಂತಹುದು ? ಎರಡು ತನುವೆಂತಾಯಿತುಬ್ಬಗೆ ? ದೊರಕಿತೆಂತ
 ದೈತನಿಜಸುಖ ? ” ಎಂದೂ ೩ ಅ. ೧೦೦ ಪ. ದಲ್ಲಿ “ ನಾನು ನಾನೆಂಬುದದ ನಾನ
 ಏನಪರಿಯೆಂತು ? ಸ್ವಾನುಭವವೆನೆಗಪ್ಪುದೆಂತು ? ” ಎಂದೂ ೩ ಅ. ೧೧೫ ಪ. ದಲ್ಲಿ
 “ ಕುರುಹನಿಟ್ಟದನರಿವ ಪರಿಯೆಂತು ? ” ಎಂದೂ ೪ ಅ. ಪ. ೫ ದಲ್ಲಿ “ ಮಾಯೆಯ
 ಚಂದವಾವುದು ? ಜೀವಜಗವಾರಿಂದಲಾಮದವಾದ ಪರಿಯೆಂತು ? ” ಎಂದೂ ೪
 ಅ. ೩೩ ಪ. ದಲ್ಲಿ “ ಸಂಸೃತಿರರಧಿಯನು ನಾವೆಂತು ಕಳೆನೆವು ? ” ಎಂದೂ ೫ ಅ.
 ೨೮ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಅಸಿಪದದಂದವಾಗುವುದು ? ಅಖಂಡವಸ್ತುವೆಂದೊಡಂತಿಹುದು ?
 ಏಕೈವತಹುದುಭಯಪದಗಳಿಗೆ ? ಸಂದ ಲಕ್ಷಣೆಯಾವುದು ? ಎಂದೂ ೫ ಅ. ೪೭ ಪ.
 ದಲ್ಲಿ “ ಸಹಜಾನಂದವೆಂತೆ ಭ್ರಮಿಸಿತೀ ಮೂಯಾಪ್ರಬಂಧಕೆ ? ಜೀವತ್ವದಾರೋಪಣ
 ವದಂತಾಯ್ತು ? ಸಂಸಾರದಳಿವಾರಿವಲಾದುದು ? ಚಿನ್ಮಾತ್ರ ಮರಳಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವದೆಂತು
 ಎಂದೂ ೭ ಅ. ೪ ಪ. ದಲ್ಲಿ ವರಮಾತ್ಮಪದವನು ತಿಳಿದಬೇಕು ” ಎಂದೂ ೮ ಅ.
 ೪ ಪ. ದಲ್ಲಿ ತೇಜೋರಾಶಿಯೊದರೊಳು ಪಸರಿಸಿರುತಿಹುದೆಂತು ? ಎಂದೂ ೯ ಅ.
 ೪ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಎಂತು ಹಮ್ಮಿನ ರೂಪು ? ಜೀವರದೆಂತು ದೇಹದೊಳಿಪರವರಿಗದೆಂತು
 ಬಂದುದು ಜೀವತನದಾರೋಪವದು ಬಂದೆ ? ಎಂತು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವದೆಂತು
 ಜಗದೇಕತ್ವ ಮೋಕ್ಷವದೆಂತು ? ಎಂದೂ ೧೦ ಅ. ೪ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ಮಯನಾದೆನೆನೆಗೆ
 ಕನಘ ಸಹಜಾನಂದ ತೋರದು ? ” ಎಂದೂ ೧೦ ಅ. ೪೧ ಪ. ದಲ್ಲಿ “ ವಿಷಮವಹ
 ಸಂಸಾರವಾರಿಗೆ ? ” ಎಂದೂ ೧೦ ಅ. ೫೨ ಪ. ದಲ್ಲಿ ನಾನುಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ನಾನುವಿಹಿತ
 ಗಾದುದೆಂತೆ ? ” ಎಂದೂ ೧೧ ಅ. ೫ ಪ. ದಲ್ಲಿ “ ಅತೀಂದ್ರಿಯವಸ್ತುವಿಗೆ ಪೂಜಾ
 ವಿಧಾನ ಪ್ರಶಸ್ತವಲ್ಲೆಂದೆ ” ಎಂದೂ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿ ವ್ಯಾಸರಿಂದ ಬಂದ
 ಉತ್ತರದ ರೂಪವಾಗಿ ಕವಿಯು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂ
 ದಲೇ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ವಿಚಾರಗಳು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದರೂ ವ್ಯಾಸರ
 ಉತ್ತರವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುವವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ
 “ ನವನೀತ ” ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಾರವನ್ನು ಬರೆದು ಈ ಮುನ್ನುಡಿಯ
 ಮುಂದೆ ಜೋಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಒಮ್ಮೆ ಅದನ್ನು ಮನನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥ
 ವನ್ನು ಓದಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಗ್ರಂಥಾರ್ಥವು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಷ್ಕಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದೆಂದು
 ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ಟೀಕನ್ನು ನಾನು ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ವಿಶೇ
 ಷವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದಂಥ ಈ ಗ್ರಂಥದ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಾನು
 ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸದಿರಲಾರೆನು. ಮೊದಲನೆಯದೇನೆಂದರೆ : ಅನುಭವಕ್ಕೆ

ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು. ಅನುಭವವೆಂಬುದು ಅದ್ವೈತದ ವಿಶೇಷಲಕ್ಷಣ. ದ್ವೈತದ ಫಲಸಿದ್ಧಿಯು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಆತ್ಮನಾದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ತನಗೆ ತೋರಿಸಿದ ಹೊರತು ಅದ್ವೈತದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತಿಯು ಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ದ್ವೈತಿಯಂತೆಯೇ ಗೌರವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆ ಗೌರವಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆ ಶ್ರುತಿಯು ಯುಕ್ತಿಯೂ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿರುವದೇ ಕಾರಣ. ಅದ್ವೈತ ಶಾಸ್ತ್ರೋಚ್ಚೇವಕರಾದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು “ಅಗ್ನಿಯ ಶೀತವೆಂದಾಗಲಿ ಬೆಳಕಿಲ್ಲದ್ದೆಂದಾಗಲಿ ನೂರು ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳಿದರೂ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಾರ”ವೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅನುಭವದ ಮುಂದೆ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೂ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲ. ಆ ಅನುಭವದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ಬದುಕ ಕಡೆ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ನೋಡಿರಿ. ೨ ಅ. ೧೫ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಅನುಭವದಮಾತಿಗೆ ತನ್ನೊಳಗೆ ಜನಿಸದೆ ಬಾಯಲರಿ ವಿಲ್ಲ. ೩ ಅ. ೧೫ ಪ.ದಲ್ಲಿ “ಸ್ವಾನುಭವ ಗುರುವಾಕ್ಯಶ್ಚಾಸ್ತಾನವೊಂದೇ ಪರಿಯಲಿ” ೩ ಅ. ೮೩ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಭ್ರಾಂತಿಯುಳಿದನುಭವದಲದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು ೪ ಅ. ೪೪ ಪ. ದಲ್ಲಿ “ಅನುಭವಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತನ್ನೇ ಮನಕೊಡಂಬಡುವಂತೆ.” ೬ ಅ. ೪೭ ಪ. ದಲ್ಲಿ “ಮತಭೇದವನ್ನ ಖಂಡಿಸಿ ಪ್ರಬಲಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಾನುಭವಗಳಿಂದ”. ೬ ಅ. ೫೦ ಪ. ದಲ್ಲಿ ತನ್ನನುಭವವು ದೃಢವಾಗಿ ನಿಲುವುದವಲಿ.” ಇದರಿಂದಲೇ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅನುಭವಾವ್ಯತವೆಂಬ ಹೆಸರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪುವದು. ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಬರೆದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಅನುಭವಪ್ರಧಾನವಾದ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಟ್ಟಿರುವುದುಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶ್ರೀಮನ್ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಅನುಭವಬೋಧೆ, ಅನುಭವಸಾರ, ಅನುಭವಗೀತೆ, ಪರಮಾತ್ಮಾನುಭವಬೋಧೆ, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಭುವಿನ ಅನುಭವರಸಾಯನ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುರಣ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅನುಭೂತಿಪ್ರಕಾಶ, ಶ್ರೀಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ. ಹೀಗೆಯೇ ಅನುಭವಶತಕ, ಅನುಭವಮುಕುರ, ಅನುಭವಮುದ್ರೆ-ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ಉಂಟು. ಹೀಗೆ ಅನುಭವವು ಅದ್ವೈತದ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ.

ಎರಡನೆಯದೇನೆಂದರೆ: ಅಧಿಕಾರವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ನೆನಪುಗೊಟ್ಟಿರುವುದು. ವೇದಾಂತಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರವಿಷಯವನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಹೇಳಿ ಕೈಬಿಡುವದೇ ಬಹಳ. ಅವರಂತೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಅವಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವರೂ ಆ ಮಾತನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ

ಜಿಡೆದೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದಧ್ಯಾಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ವೇದಾಂತಗ್ರಂಥಗಳು ನೀತಿಯನ್ನುಗಳ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡದೆ ದೂರದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಹೇಳುವದೊಂದು ನ್ಯೂನತೆಯೆಂಬ ಅಜ್ಞರ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಸಮಾಧಾನವು ದೊರೆಯಲೆಂಬುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ನೀತಿವಂತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬೇಕೆಂದೂ ಅನೀತಿವಂತರಿಗೆ ಹೇಳಕೂಡದೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಾಂತವು ನೀತಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನು ದಾಟಿ ಬಹುಮೇಲೆ ಇರುವ ದೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರವ ಪರಿಣಾಮವು ಎಷ್ಟೋ ಜನರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಜನಕರವಾಗಿ ಆದ ಉದಾಹರಣೆಗಳುಂಟು. ಬರೀ ಹೊರಗಣ ಉದಾಹರಣೆಗಳೇ ಏಕೆ ? ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಈಗ ಅವನ್ನು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದು ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅವರೆ ಅವರ ಹೃದಯಭೂಮಿಯು ನೀತಿಧರ್ಮಗಳಾಚರಣೆಯಿಂದ ಹುಲಸಾಗಿರಬೇಕು. ಅನೀತಿವಂತರ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದ ವೇದಾಂತವ್ಯಾಕಗಳು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೂರಿದಂತೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವವು. ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ತಮ್ಮ ಉಪದೇಶವೃತ್ತವು ಒಚ್ಚಲಿಗೆ ಬಿದ್ದು ದುರ್ವ್ಯಯವಾಗಬಾರದೆಂಬುದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇ ಹೊರತು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಡಬಾರದೆಂಬ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಈ ಕವಿತೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿಡುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಮೂರನೆಯದೇನೆಂದರೆ: ಜೀವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿರುವದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಂತಃಕರಣವೂ ಆದರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಚೈತನ್ಯವೂ ಕೂಡಿ ಜೀವನೆಂದು ಹೇಳುವ ನಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳು ನಿಜವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವದೆಂಬಂಟು. ನಿರಾಕಾರವಾದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಸುಳ್ಳಾಗಿ ತೋರುವ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವದೆಂದರೇನು ? ಹೀಗೆಲ್ಲ ಅಸಾ ಮಂಜಸ್ಯವು ತೋರುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡದೆ 'ಜೀವನಾರೋಂದನಲು ಹಮ್ಮಿನ ಭಾವವುಳ್ಳವ' ಎಂದು ೩ ಅ. ೨೧ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಇದೇ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವಂಥವರಿಗೂ ಇದು ಹೊಂದುವ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಇದರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ನಾಲ್ಕನೆಯದೇನೆಂದರೆ: ತ್ವಂಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಶೋಧನೆಮಾಡುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಾಚಕರನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸುವದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಸರ್ವಸಾಧಸವನ್ನೂ ಮಾಡಿರುವದು. ಎಷ್ಟು ಬಗೆಗಳಿಂದ ಆ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬಹುದೋ ಅಷ್ಟನ್ನೂ ಕವಿಯು ಮುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ದೃಗ್ದೃಶ್ಯವಿವೇಕ, ಪಂಚಕೋಶವಿವೇಕ,

ಶರೀರತ್ರಯ-ವಿಭಾಗ, ಅನಸ್ಥಾತ್ರಯಸ್ಥಾಪ್ತಿತ್ವ, ಮನಸ್ಸಾಪ್ತಿತ್ವ-ಮೊದಲಾದ ಉಪಾಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಯುಕ್ತಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಹೆಸರು ರಂಗನಾಥನೆಂದೂ (೧ ಅ. ೨೫.) ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ಮಹಾಲಿಂಗದೇವನೆಂದೂ ಸಹವಾಸಿ ವಂಶದವನೆಂದೂ ತನ್ನ ಗುರು ಸಹಜಾನಂದರೆಂದೂ (೧ ಅ. ೨ ಪು.) ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಸಹವಾಸಿ ಎಂಬ ವಂಶದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿರೆಂದು (೧ ಅ. ೨ ಪು.) ದ ಟೀಕಿನಲ್ಲಿಯಷ್ಟೆ. ಈ ಕವಿಯು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಆ ವಂಶಕ್ಕೆ ಘನತರವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವು (೧ ಅ. ೨ ಪು.) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪುವದೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸುಮಾರು ಈ ಕವಿಯ ಸಮಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಸಹವಾಸಿ ನಿರಂಜನಾವಧೂತನೆಂಬುವನು ಗಗನತಾರಾವಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಮವಚನ ಎಂಬ ಎರಡು ವೇದಾಂತದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನು ಪರಮಶೈವನು; ನಿರಂಜನಾವಧೂತನು ಪರಮವೈಷ್ಣವನು. ಹೀಗೆ ಇವರು ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಎರಡು ತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಇಬ್ಬರೂ ಮೇಲುಗಯ್ಯಾದವರೆ. 'ಕನ್ನಡಿಯೆ ದರ್ಪಣವಲ್ಲದೆ ಭೇದವೇನಿಡಕೆ' ಎಂದು ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನು ಅನುಭವಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ 'ವಿಸ್ತರಿಸುವೆನು ಕನ್ನಡದಲಾ ಕನ್ನಡಿಯೆ ದರ್ಪಣದಿರುವಲ್ಲದೆ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ತೆರದಲಾನಿಡನು' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಂದ ನಿರಂಜನಾವಧೂತನು ತನ್ನ ಗಗನತಾರಾವಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಪರಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಪಡೆದವರಾಗಿ ವ್ಯಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸದಭಿಮಾನಿಗಳಾದವರನ್ನು ಆ ವಂಶಕ್ಕೆ ಘನತರವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಅತ್ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲ.

ಇವರ ಜಾತಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿರಬಹುದೆಂದು ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಧಾರವಾಡದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸವ್ವಾಶಿ' ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿರುವರೆಂದೂ ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ದ್ವ ಸಹವಾಸಿ ಎಂಬುವನು ತಮ್ಮ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ಈ ಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದೂ ೧೨೫ ಮನೆತನದವರಾದ ಇವರಿಗೆ 'ಸವ್ವಾಶಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆಯೆಂದೂ ಗೆಜಿಬಿಯರ್ ಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಸವ್ವಾಶಿ' ಎಂದರೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ೧೨೫ ಎಂದರ್ಥ. ಉತ್ತರಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡಿಗರು ಎಷ್ಟೇ ಎಚ್ಚರವಾಗಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ಕನ್ನಡದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳಿಗಂತು ತಮಗೆ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ರೂಢಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವರು 'ಸವ್ವಾಶಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರೆ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ಇವರು ಕನ್ನಡಿಗರೆ. ಈ ಗುಂಪಿನವರೆಲ್ಲರೂ ಮೊದಲು ಶಾಂಕರ

ಶಿಷ್ಯಕೋಟಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈಚಿಗೆ ಈ ಗುಂಪಿನವರ ನೇಕರು ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಮಠದಿಂದ ಮಾಧ್ವದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರೊಡನೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಜನರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾನಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಕರ್ಜಗಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹು ಕಡಿಮೆ. ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನು ಈ ವಂಶದವನೇ ಇರಬಹುದೋ ಹೇಗೋ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಧಾರಗಳೇನೂ ಮುಂದೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಬೇರೊಂದು ಸಹವಾಸಿವಂಶವೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಇವನ ಕಾಲದ ವಿಷಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಇವನಿಗೆ ಕ್ರಿ. ೧೬೭೫ನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ೧೨ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಲೂ ವರ್ಷದ ಮುಂದು ಕರಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರ ಹತ್ತಿರದ ಕೃಷ್ಣರಾಜಪುರವೆಂಬ ಊರಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಪೂಜಾರಿಗಳ 'ಕ್ಷತ್ರಿಯ' ಮನೆತನದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾನಂದ ಯೋಗೀಶ್ವರರೆಂಬವರು ತಮ್ಮ ಕೈವಲ್ಯನವನೀತ, ಉತ್ತರ ಕೈವಲ್ಯನವನೀತ, ರಾಮತತ್ತ್ವಾನ್ವಿತ, ರಾಮಭಕ್ತಸಾರ, ಭಕ್ತಿಕಲ್ಪದ್ರೂಮ, ಪಾರ್ವತೀಪಂಚರತ್ನ, ಮುಕ್ತಿಕಾಂತಾಕಲ್ಯಾಣ, ಹರಿಹರಲೀಲಾವೃತ್ತ-ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನನ್ನು ತಮ್ಮ ಮುದ್ರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂಧನಕ್ಕೆ ಊಹಿಸಿದರೆ ಶ್ರೀಶಂಕರಾನಂದರಿಗೆ ಸುಮಾರು ೨೫ನೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಗುರುಸಮಾಗಮವಾಗಿರಬಹುದೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ೬೦-೭೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನು ಜೀವಂತನಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅನುಭವಾಮೃತವು ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯ ಶಿಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿಯೇ ಈಗಲೂ ವರ್ಷಗಳಾಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಅದು ಅಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ಪ್ರಾತಿಬಿಂಬ ಅದು ಪ್ರಾಚೀನಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿರಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿಯೇ ೧೧೨ ವರ್ಷಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನಿಗೆ ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಹಾಕಿರುವ ಕಾಲವು ಒಪ್ಪುವ ಹಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಕವಿಯು ಮೂಲಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಆ ಕೋಟಿಯ ಒಳ ಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರೆ ಹುರುಳಿಲ್ಲವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವನು ಆ ಕೋಟಿಯ ಅವನತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಇದ್ದವನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಮೆದಕೆರೆನಾಯಕನು ಗೆದ್ದು ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನೆಂದು ಜನರು ಅಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನಿಗೆ ಹಾಕಿರುವ ಕಾಲದ ಹಿಂದೆಯೇ ಆ ಮೆದಕೆರೆನಾಯಕನ ಹಾವಳಿಯೂ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನು ಆ ಕಾಲದವನಾಗಬಹುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾ

ನಂದರು ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತರಾಗಿರದೆ ಪ್ರಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಪರಮ ಗುರುವಿನ ಮೇಲಿನ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮುದ್ರಿಕೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದಿವಾ ಈ ಅನುಭವಾವ್ಯುತ್ಕಾರನು ಸಹ ಜಾನಂದರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿರುವಾಗ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾನಂದರು ತನ್ನ ಗುರುವಾದ ಮಹಾಲಿಂಗ ರಂಗನನ್ನು ದತ್ತಾತ್ರೇಯಕರಕಮಲಸಂಜಾತನೆಂದಿರುವದರಲ್ಲಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯಶಬ್ದವು ದೇವತಾವಾಚಕವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಶೈವಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಬಂದು ತೂರಿ ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ; ದತ್ತಾತ್ರೇಯನೆಂಬೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೆಂತು ಅವನೊಬ್ಬ ಬೇರೆ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನಾಗಿರಬೇಕು.

ನಾನು ಈ ಕವಿಯ ಕಾಲದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಹಾಲಿಂಗ ರಂಗನು ರಂಗಾವಧೂತನೆಂಬಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ನೆಂದೂ ಅವನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿವೆಂದು ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಸ್ಥನಾದನೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಒಬ್ಬರು ಅವನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆಂದು ಕಯ್ಯಲ್ಲಿಬರೆದ ಒಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ನನಗೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ನಾನು ನನ್ನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮುಂದೆ ನಡೆಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ 'ಕ್ಷತ್ರಿಯ' ಮನೆತನದ ಆ ರಂಗಾವಧೂತನು ಸುಮಾರು ೪೦ ಪರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ೪೦-೫೦ನೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಸ್ಥನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವನು ಅನುಭವಾವ್ಯುತ್ಕಾರನಲ್ಲವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವನೂ ಸುಮಾರು ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನ ಪ್ರಶಿಷ್ಯನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ, ಆಕಳಿಕೆ ನೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ 'ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಹೀಗೆ ಅವನು ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಕೆಲವರು ಅವನನ್ನೇ ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನಿಗೆ ರಂಗಾವಧೂತನೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರುಂಟೆಂಬ ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರ ಬರೆಹಕ್ಕೂ ಈ ಪ್ರತೀತಿಯೇ ಆಧಾರವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ವಾಸ್ತವ್ಯವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ೪ ಅ. ೩೫ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಗೆ 'ಉಚ್ಚಂಗಿಕೋಟೆಯವೋಲು' ಎಂದು ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗವೆಂಬ ಸ್ಥಳವು ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಾನು ಆ ಪದ್ಯದ ಟೀಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕವಿಯು ಈ ಸ್ಥಳದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣವನಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಇವನು ಆ ಪ್ರಾಂತದವನೇ ಇರಬೇಕೆನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಈ ಕವಿಯು ೫ ಅ. ೧೬ ಪ. ಮತ್ತು ೫ ಅ. ೩೪ ಪ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ 'ರಂಕ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಇದುವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದ 'ಲಂಕ' 'ಲೆಂಕ' ಎಂಬುದನ್ನು ತಿದ್ದಿದ

ರೂಪ. ಈ ಗ್ರಂಥವ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಂತಕಾರನೂ ಈ ರಂಕಶಬ್ದವನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಂಕಶಬ್ದವು ಸಂಸ್ಕೃತವಾದರೂ ಅದರ ಬಳಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇವನು ೭ ಅ. ೫ ಪದದಲ್ಲಿ 'ಸಂಭಾಳಿಸುತ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದಂತು ಮಾಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಶಬ್ದವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಈ ಕವಿಯು ವ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನದವನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ ವಾಸಸ್ಥಾನವು ಮಾಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಒಳಯೊಕ್ಕಿದ್ದರೆ ಆ ಕಡೆಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಇವನ ಹೆಸರು ರಂಗೋಮಹಲಿಂಗನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು ನಮ್ಮ ಊಹೆಗೆ ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಪ್ರಾಂತ್ಯವು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಸಹವಾಸಿ ನಿರಂಜನನವ ಧೂತನೂ ಈ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೇ ಶ್ರೀ ಶೈಲದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಹರನಗರದ ಮಾರುತಿಯ ಉಪಾಸಕನಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಡೆಯು ಸಹವಾಸಿಗಳ ಜೀವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು ಇವನು ಅದ್ವೈತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಶ್ರೀಶೈಲದ ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಕಾರ್ಜುನದೇವರ ಭಕ್ತಕೋಟಿಯವನೆಂದು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಇಷ್ಟದೇವತಾವರ್ಣನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಾಡೋತ್ಪತ್ತಿ (೪ ಅ. ೧೦ ಪ.) ಮೊದಲಾದ ಶೈವಸಂಪ್ರದಾಯದ ವೀಚಾರಗಳಿರುವದರಿಂದಲೂ 'ಮತಗಳೊಳು ಶೈವ' (೧೦ ಅ. ೧೧೯ ಪ.) ಎಂದು ತಾನೇ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ (೪ ಅ. ೧ ಪ.; ೫ ಅ. ೧ ಪ.; ೭ ಅ. ೧ ಪ.) ಶಿವನುಹಿನ್ನು ಸೋತ್ರದ ಭಾವಗಳನ್ನು ತಂದಿರುವದರಿಂದಲೂ ಇವನು ಶಿವೋಪಾಸಕನೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವ ೧೦ ಅ. ೨೭ ಪ. ಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇವನು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ೧೦ ಅ. ೯೩-೯೯ ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಜಂದಿರುವುದೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರೇ ಇವನ ಉಪದೇಶವು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾನಂದಯೋಗೀಶ್ವರರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ ಸದಾನಂದ ಗುರುಮಹಲಿಂಗರಂಗ ಯತಿವರೇಣ್ಯ ಚರಣಕಮಲಭೃಂಗಾಯನಮಾಣ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಗುರು ಇವನೇ ಅದರೇ ಇವನು ಕೊನೆಗಾಲಕ್ಕೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ಸದಾನಂದನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದಲ್ಲದೆ ಆ ಹೆಸರು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೆ ಬಂದ ಮಹಲಿಂಗರಂಗನೆಂಬ ಹೆಸರೇ ಗುಡುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾನಂದರು ಆ ಎರಡನ್ನೂ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಂದೂ ಸದಾನಂದನೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಮಹಲಿಂಗರಂಗನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಅವನ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಕಾರ್ತವಿಭಾಷಾಭಿಮಾನಕ್ಕಂತು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ೧ ಅ. ೪ ಪ. ೫ ವ. ೧೪ರೇ ಅದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅದರೂ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಭಾಷೆಯು ಅಷ್ಟೇನೂ ಬಿಗಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ದೂರವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಸಿರಾಳ' ಎಂಬ ಮಾತು ಬಹುಕಡೆ ಬಂದಿದೆ. ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತವಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಭಾಷಾಂತರಕಾರರೂ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಂಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವಯೋಜನೆಯೂ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆ ಮಾತನ್ನು ಇವನು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಒಮ್ಮೆ ನಮೇಲೆ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಭಾಷೆಗಾಗಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಹಿಡಿಯದಿದ್ದರೂ ವಿಸಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಬಿಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟು ನನ್ನ ಮುನ್ನುಡಿಯು ಸಾಕು. ನನಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಾಷಾಂತರದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯ ಶಿಲ್ಪಾಯಂತ್ರದ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅವರಲ್ಲಿ ನಾನು ಕೇಳಿದ ಸಂದಿಗ್ಧಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬರೆದು ಕಳುಹಿಸಿದ ಚಾಮರಾಜನಗರದ ರೇಂಜ್ ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ್ ಶ್ರೀ. ಎ. ಎನ್. ಸಂಜೀವಯ್ಯನವರಿಗೂ ಇದರ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ಅದರದಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದು ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಓದುವುದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀ. ಟಿ. ವೆಂಕಟ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯನವರಿಗೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕಥೆಗಳ ವೃತ್ತಾಂತ ನೊದಲ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ನೇ|| ಶ|| ಸ|| ಗಣಪತಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೂ ನನಗೆ ಈ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಸರ್ವರಿಗೂ ನಾನು ಋಣಿಯಾಗಿರುವೆನು. ಶ್ರೀ. ಬ್ರಹ್ಮಪ್ಪನವರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಬೇಕೆಂದುದ್ದೇಶಮಾಡಿದಾಗ ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರರಾಗಿ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ತಂದು ನನಗೆ ಗಂಟು ಹಾಕಿ ನನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ನೆರವಾದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ಮ|| ರಾ|| ದಾವಣಗೆರೆಯ ಮುಂಡರಗಿ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ನಾನು ಇಲ್ಲಿಂದಿರುವ ಸದಿರಲಾರೆನು.

ಇನ್ನು ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ವಾಚಕರ ಮುಂದೆ ಇಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ: ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃತ್ವವು ನನಗೆ ಕೇವಲ ಸ್ಥೂಲವ್ಯಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಲ್ಲುವದೆ ಹೊರತು ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದರ ಯಶಸ್ಸಿಗಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ. ವೈ. ಸುಬ್ಬರಾಯರೇ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿರುವರು. ಏಕೆಂದರೆ: ಈ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯ ರೂಪರೇಖೆಯು ಅವರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಅವಕಾಶವು ದೊರೆಯದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಬಂದ ನೇ||ಲಿಯೂ ಇದು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದೇ ಮುಗಿದಿರುವದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿರುವ ಮತ್ತು ನನ್ನೊಡನೆ ಏಕದೇಹವ್ಯಾಯದಿಂದ

ಸ ಹಾಯನಾಡಿರುವ ಅವರಿಗೆ ಉಪಕಾರಸ್ವರಣೆಯ ರೂಪವಾದ ಉಪಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುವದು ಅತ್ಯಲ್ಪವಾಗುವದೆಂದು ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನಾಗಿರುವೆನು. ನನ್ನ ಮನುಷ್ಯತ್ವದ ದೋಷದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವ ಸರಿಪ್ಪರಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಟೀಕಿನಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಪ್ರಮಾದಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಅಂಥದ್ದೇನಾದರೂ ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳು ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಾಯವಿಟ್ಟು ಅವುಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತರಬೇಕು. ಕ್ರಿ. ೧೯೨೫ರ ನೋವಲನೆ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಈಗ ಮತ್ತೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಎಷ್ಟೋಕಡೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕೆಲಕೆಲವು ತಿದ್ದುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಇದರಂತೆ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿರುವ ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಅವನ್ನು ತೋರಿಸಿದವರ ಉಪಕಾರಸ್ವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಮುಂದೆ ಸರಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ಈ ಟಿಪ್ಪಣಿಯೆಂಬ ಸುವರ್ಣದ ಬಣ್ಣದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಇದು ನೋವಲನೆ ಸಲ ಹೊರಕ್ಕೆ ತಲೆ ಇಡುತ್ತಲೆ ಅನೇಕ ಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತರು ಹೊರಪಡಿಸಿರುವ ಶ್ಲಾಘನೆಗಳೂ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ತಲೇಮುಣಿಯಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಸರಕಾರವರು ದೇವರಾಜ ಬಹದ್ದೂರವರ ಧರ್ಮಸಭೆಯಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ದಯವಾಲಿಸಿರುವದೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಬರೆಗಲ್ಲುಗಳಾಗಿವೆ. (ಪ್ರಿಯತಮ ತವನಪ್ಪನವರ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ಪನವರೆಂಬ ಸ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸದ್ಗುರುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಾಡಿದ ಇದರ ನೋವಲನೆ ಮುದ್ರಣವನ್ನೆಲ್ಲ ವಾಚಕರು ಅದರರಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ನನ ಆನೇಕಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಾಶಕರೂ ನನ್ನ ಎಲ್ಲ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಮಾರಾಟದ ಕರ್ತರೂ ಎಸ್. ಎಸ್. ಎಸ್. ಬುಕ್‌ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಟರ್ಸ್‌ಯವರೂ ಅದ ಚಿ! ಎಂ ರಾಮು ರಾಯರು ಕನ್ನಡಿಗರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ತಂದಿರುವ ಈ ಎರಡನೆ ಮುದ್ರಣವು ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರಲೆಂದು ಹಾರಯಿಸುತ್ತೇನೆ

ಬೆಂಗಳೂರು
ದೀಪಾವಲಿ, ಧಾತು }

ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯ

ಶ್ರೀಗುರುಭೋಜನಮಃ

ಅನುಭವಾಮೃತದ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ಮೊಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಅಧಿಕಾರಲಕ್ಷಣ

ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದ ಜೀವನು ತನ್ನ ಹಿಂವಿನ ವಾಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಾದರೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದೂ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಬೆಳಗುವಂಥದ್ದೂ ಅಖಂಡವಾದದ್ದೂ ಎರಡನೆಯ ದಿಲ್ಲದ್ದೂ ಮಾತಿಗೆ ನಿಲುಕದಂಥದ್ದೂ ಮತ್ತೆ ಶ್ರತಿಯಿಂದಲೂ ಗುರುಗಳಿಂದಲೂ ಅನುಭವದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಬರುವಂಥದ್ದೂ ಆಗಿರುವದು. ಆ ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಉಪದೇಶವು ಹಸನುವ ಮೊಲದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದ ಬೀಜವ ಹಾಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದವನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಫಲಕಾರಿಯಾಗುವದು. ದಾಸ, ಧರ್ಮ, ದಯಾ, ಮಾನ, ಶಮ, ದಮ, ಸತ್ಯ, ಶೌಚ, ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕಾಚರಣೆ, ಗುರುಭಕ್ತಿ, ಸಮಬುದ್ಧಿ, ವಿನೇಕ, ವಿಕಾರ, ಮೋಕ್ಷದ ಇಚ್ಛೆ, ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವ, ಸೈರಾಗ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಸದ್ವರ್ತನೆಗಳೇ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳು. ಹೀಗಿಲ್ಲದ ಇವಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವರಿಗೆ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಉಪರಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದ ಬೀಜದಂತೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಆಯೋಗ್ಯನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಜಪತಪಾದಿ ಸದಾಚಾರಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ವಿಷಯ ಸುಖದ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಜಪತಪಾದಿಸದಾಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವವರೆಷ್ಟೋ ಜನರಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಷಯಸುಖವೇ ಮನುಷ್ಯನ ಫಲೆಯವಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನು ಬಯಸಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯಫಲವು ತನ್ನನ್ನು ಹುಟ್ಟು, ಸಾವು ಮೊದಲಾದ ದುಃಖಗಳ ತೊಡಕಿನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸುವಂಥ ಮೋಕ್ಷ. ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಜವತಪಗಳಿಂದ ಅ ಮುಖ್ಯಫಲವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷದ ಕಡೆಗೆ ಕಣ್ಣುಹಾಕದೆ ವಿಸಯಸುಖವನ್ನೇ ಮೋಹಿಸುವವರು ಪಶುಗಳಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಆತ್ಮವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತರಾದವರೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಈ ಅನುಭವಾಮೃತವನ್ನು ಕೇಳುವದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರಕರಣ

ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯು ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿಲ್ಲವೆಂದು ವಿಚಾರದಿಂದಲೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನಗಾಣಬೇಕು. ಆಗ ಅದರಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವದು. ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ನಾವು ವಿಷಯಸುಖಾಶೆಯಿಂದ ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಹೆಂಡತಿ, ಮಕ್ಕಳು, ಹೃ, ಮನೆ-ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಗಾಳಿಗಿದರಲ್ಲಿರುವ ದೀಪದಂತೆ ಆಗಲೋ ಈಗಲೋ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತೆ ಹೋಗತಕ್ಕವುಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ನಂಬುವವರಿಂದ ನಾವು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಸುತ್ತಾಡುವವರಾಗುವೆವೆ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಶರೀರವೆಂಬುದು ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಮಲದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದದ್ದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತ ಕ್ರೀಡಿಸುವವರು ಮಲಕೂಪದ ಕ್ರಿಮಿಗಳ ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರ ತಕ್ಕವರು. ಮರಣಬಂದಾಗ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳು ಯಾರೂ ಸಹಾಯಕರಾಗಲಾರರು. ಈ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದ ಅರವಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಾರಿಯಿಂದ ಬಂದು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲವಿದ್ದು ಹೋಗುವವರಂತೆ ಯಾವವೋ ಋಣಾನುಬಂಧದಿಂದ ಗಂಟುಬಿದ್ದವರಾಗಿರುವರು. ನಮ್ಮ ಶರೀರವು ಕೂಡ ಮರಣಾನಂತರ ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸದೆ ಹದ್ದು ಕಾಣೆಗಳ ಪಾಲಿಗೋ ಏನೋ ಆಗಿಬಿಡುವದು. ಈ ಸಾವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ ಉಳಿದ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿರುವ ಅಸ್ಥಿಷ್ಟ ಸುಖವು (ಅಂಚಿಗೆ) ಜೀನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದ ಕತ್ತಿಯ ಧಾರೆ ಯನ್ನು ಮಾಧುರ್ಯದ ಅಶೆಗೆ ನೆಕ್ಕಿ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡದ್ದಕ್ಕೆ ಹೋಲುವದು. ಹೀಗೆ ಅವರವರ ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುವವು. ಈಶ್ವರನ ಅನುಗ್ರಹವಾಗುವವರೆಗೂ ಮರಣದ ಮತ್ತು ಕರ್ಮದ ಕಟ್ಟನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿಯದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಮದಗಳಿಂದ ಮೆರೆದವರೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಮುಕ್ಕಿಹೋದರು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಅನೇಕ ಚಾಪಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗುಹ್ಯದ ಚಾಪಲ್ಯವು ಬಹು ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಇದರಿಂದಲೇ ಬಳಿದಿರುವದು. *ಮಾಯೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಜೀವರನ್ನೆಲ್ಲ ಮೋಹಗೊಳಿಸುತ್ತ ಅವರನ್ನು ಆಳುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವದು.

* ಕವಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವದನ್ನು ನೋಡಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ನಮ್ಮವರೆಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಜರಿಯುವ ಚಟವುಳ್ಳವರೆಂದು ತಿಳಿಯುವರು. ಇದು ತಪ್ಪು. ವೇದಾಂತವೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಂಡಸರಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮಾಯೆಯೆಂದು ಕರೆಯುವದೂ ಅವರ ಮೇಲೆ ಜಿಹಾಸೆಯಂಟಾಗುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸುವದೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಅದರ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರದಲ್ಲಿ

ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ದಿನವಾದರೂ ಬೇಸರವೆ ಎಂಬುದು, ನರ, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮಜ್ಜೆ-ಮೊದಲಾದ ಹೊಲಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಬಾಯಿನೀರು ಸುರಿಸುವುದು ಹಳೇ ನಾಯಿ ಬಾಳು. ಇಹಲೋಕದ ಬಾಳು ಇಷ್ಟಾಯಿತು. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಆ ಪುಣ್ಯ ತೀರುಸವರೆಗೇ ಆ ಸುಖವು ಹೊರತು ಆತು ತೀರುತ್ತಲೇ ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ದುಟ್ಟಿಯೇ ತೀರಬೇಕು. ಅದ್ದರಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನದ ಹೊರತು ಎರಡನೆಯ ಮಾರ್ಗವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ರಿತು ನಿಷ್ಕರ್ಮಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದು ಮಾರ್ಗತನ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—ತ್ವಂಪದಾರ್ಥಾರೋಧನೆ

ಇಹವರಗಳನ್ನು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ಎಣಿಸಿ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಯಸುವವನಿಗೆ ಸೇದವು 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂದು ಮನೇರಬಾರದುದು. 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂದರೆ 'ಆದು ನೀನು ಆಗಿದ್ದೆ' ಎಂದರ್ಥ ಎಂದು 'ನೀನೇ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. 'ನೀನು' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವು ಯಾವದೆಂಬುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಅರ್ಥವು ಸ್ವಾನುಭವ, ಗುರುವಾಕ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ-ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿರಬೇಕು. 'ನೀನು' ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಜೀವನೆಂದರ್ಥವಾಗುವುದು. ಜೀವನೆಂದರೆ ಅಹಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪನು. ಇದಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು ಈ ಜೀವನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುವುದು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಿಪ್ಪುವ ಮಾತಲ್ಲ. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವು ಹೊಂದದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮವುಂಟು. 'ನೀನು' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವು ಅಹಂಕಾರ ವಿರಹಿತವಾದ ಚೈತನ್ಯ. ಈ ಸ್ವರೂಪವೂ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬುದು 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 'ನೀನು' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವಾದ-ಅಹಂಕಾರವಿರಹಿತವಾದ-ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಉಪಾಯಗಳಿರುವವು. ಅವು ಯಾವವೆಂದರೆ:—

ಅಧಿಕಾರವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಗರ್ಗಿ, ವಾಚಕ್ಕವಿ, ಮೈತ್ರೇಯಿ, ಸುಲಭಾ ಮುಂತಾದ ಎಷ್ಟೋ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬ್ರಹ್ಮವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಕಥೆಗಳು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದುವಾಗ ತಮ್ಮ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪುರುಷರು ಮಾಯಾರೂಪಿಗಳೆಂದೂ ಪುರುಷರ ಶರೀರವು ತುಚ್ಛವೆಂದೂ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುನ್ನುಚ್ಚುಗಳು ಕಾಮವಿಕಾರಕ್ಕೊಳಗಾಗಬಾರದೆಂಬುದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(೧) ದೃಗ್ಗೃಹ್ಯವಿವೇಕ—ದೃಕ್ವೇಂದರೆ ನೋಡುವವನು. ದೃಶ್ಯವೆಂದರೆ ಕಾಣುವವುಗಳು ಉದಾಹರಣೆ: ಕಣ್ಣೆಂಬ ದೃಕ್ವಿಗೆ ರೂಪಗಳೆಲ್ಲ ವಸ್ತು; ಮನವೆಂಬ ದೃಕ್ವಿಗೆ ಕಣ್ಣು ದೃಶ್ಯ; ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ದೃಶ್ಯ. ಆ ಸಾಕ್ಷಿಗಿಂತ ಒಳಗೆ ಇನ್ನಿಲ್ಲ. ಆ ಸಾಕ್ಷಿಯೇ ಅಹಂಕಾರವಿರಹಿತವಾದ ಚೈತನ್ಯವು. ಈ ವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞವಿಭಾಗವೆಂದು ಹೆಸರು ದೃಗ್ರೂಪವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞನೇ ಆತ್ಮನು. ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು.

(೨) ಪಂಚಕೋರವಿವೇಕ—ಒಂದರೊಳಗೊಂದಿರುವ ಐದು ಒಳಗಳ ಒಳಗಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಯಂತೆ ಆತ್ಮನು ಒಂದರೊಳಗೊಂದಿರುವ ಐದು ಕೋಶಗಳ ಒಳಗಡೆಯಲ್ಲಿರುವನು. ಆ ಒಂದೊಂದು ಕೋಶವನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಆತ್ಮನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುವರು. ಮೇಲಿನದು ಸ್ಥೂಲಶರೀರವೆಂಬ ಅನ್ನಮಯಕೋಶ. ಇದು ಅನೇಕ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಂಥಾದ್ದಾಗಿಯೂ ಜಡವಾಗಿಯೂ ಅಶ್ರುಚಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮವಲ್ಲ. ಇದರೊಳಗಿನದು ಪ್ರಾಣಮಯಕೋಶ. ಇದು ಜಡವಾಗಿಯೂ ಹಸಿವುಬಾಯಿಕೆಗಳ ಬಾಧೆಗೊಳಗಾಗಿಯೂ ಮನಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಪರಲೋಕಕ್ಕೂ ಸುತ್ತುವದಾಗಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮವಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಾಣಬಲದಿಂದ ವರ್ತಿಸುವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಆತ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು ಇದರಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಇದರೊಳಗಿನದು ಮನೋಮಯಕೋಶ. ಇದು ಶರೀರಪ್ರಾಣಗಳ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿ ವರ್ತಿಸುವದಾದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮವಲ್ಲ. ಇದರೊಳಗಿನದು ವಿಜ್ಞಾನಮಯಕೋಶ ಎಂದರೆ ಬುದ್ಧಿ. ಇದು ಸುಖದುಃಖ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಿಮಾನದಿಂದಿರುತ್ತ ಇಹಕ್ಕೂ ಪರಕ್ಕೂ ತೊಳಲುವಂಥ ಜೀವಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮವಲ್ಲ. ಇದರೊಳಗಿನದು ಅನಂದಮಯಕೋಶ. * ಎಂದರೆ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಮಗರಿವಿಲ್ಲದೆ ಉಂಟಾಗುವ ಸಹಜಾನಂದ. ಅದು ಎಚ್ಚರವಾದ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಬಿಡುವದರಿಂದ ಆತ್ಮವಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾಗಿ ಒಳಗಿರುವ ಚೈತನ್ಯವೇ ಆತ್ಮ. ಈ ಶರೀರಾದಿಗಳೇ ಆತ್ಮವೆಂದ ಮೇಲೆ ಹೊರಗಣವರಾದ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳು ಆತ್ಮವಲ್ಲ ವೆಂಬುದನ್ನಂತು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಒಳಗೊಳಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಹೋದರೆ ಶೂನ್ಯವೇ ಮೂಲವಾಗುವದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಾದರೂ ಸಾಕ್ಷಿಯು ಬೇಕಷ್ಟೆ. ಈ ಪಂಚಕೋಶಗಳ ಒಳಗೆ ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಆ ಸಾಕ್ಷಿಚೈತನ್ಯವೇ 'ನಾನು' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವಾದ ಚೈತನ್ಯ.

(೩) ಶರೀರತ್ರಯವಿಭಾಗ—ನಮ್ಮ ಸ್ಥೂಲದೇಹವು ಜಡವಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳ ಸುಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವದರಿಂದ ಆತ್ಮವಲ್ಲ. ಇದರೊಳಗಿರುವ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರವು ಎಷ್ಟು ಕಲ್ಪಗಳಾದರೂ ನಾಶವಾಗದೆ

ಕರ್ಮದಧೀನವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗನರಕಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವಂಥದ್ದು. ಇದು ಆತ್ಮವಲ್ಲ. ಈ ಎರಡು ಶರೀರಕ್ಕೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಒಳಗಿರುವವನೇ ಆತ್ಮನು. ನೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಈ ಎರಡು ಶರೀರಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರಿಯದಿರುವದೆಂಬ ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನು ಶರೀರವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಅಶರೀರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವನು.

(೪) ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಸಾಕ್ಷಿತ್ವ—ಮನಸ್ಸು ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವ ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಒಮ್ಮೆ ಎಚ್ಚರವನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆ ಕನಸನ್ನೂ ತೋರಿಸುವದು ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಕನಸಿರುವದಿಲ್ಲ. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮನು ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವದು ನಮ್ಮ ಅನುಭವದಲ್ಲಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಗಾಢನಿದ್ರೆಯು ಎಚ್ಚರಕನಸುಗಳಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಎಚ್ಚರಕನಸುಗಳೆರಡೂ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವದೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಎಚ್ಚರಕನಸುಗಳನ್ನನುಭವಿಸುವವನೇ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನೆಂಬುದೂ ನಮ್ಮ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಎಚ್ಚರಕನಸುನಿದ್ದೆಗಳು ಒಂದಿರುವಾಗ ಇನ್ನೊಂದಿರದೆ ಒಂದೊಂದು ಒಂದೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೋರಿ ಹೋಗತಕ್ಕವುಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಾವದೂ ಆತ್ಮವಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯೇ ಆತ್ಮನು.

(೫) ಮನಃಸಾಕ್ಷಿತ್ವ—ಮನಸ್ಸು ಹೊರಮುಖವಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತ ವಿಶೇಷರೂಪಗಳನ್ನರಿಯುತ್ತ ಹೋಗುವದು. ಯಾವ ವಿಶೇಷರೂಪವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಅರಿವಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಆಕಾಶದಂತೆ | ಅಸಂಗವಾಗಿರುವ ನಿರಾಕಾರವಾದ ಅರಿವೇ ಆತ್ಮವು.

ಈ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಬೆಳಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಅದರೂ ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ತನಗೆ ಕನ್ನಡಿಯು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವಬುದ್ಧಿಯು ಆತ್ಮನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗುವದು. ಕೇದಗೆಯ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಸರ್ಪವನ್ನೂ ಹಿಸುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅದಕ್ಕಾಧಾರವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮರೂಪವಾದ ಅರಿವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು. ಅದೇ 'ತ್ವಂ' ಪದದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—ತತ್ವದಾರ್ಥತೋಧನೆ

ಹಿಂದೆ 'ತತ್ತ್ವವು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ತ್ವಂಪದದ ಅರ್ಥವು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಈಗ ತತ್ವದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬೇಕು. 'ತತ್' ಎಂದರೆ * ಜಗತ್ಪ್ರಪ್ತಿ

* ಏಕೆಂದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಆ ಸೃಷ್ಟಿ

ಸ್ಥಿತಿಸಂಹಾರಕರ್ತನಾದ ಈಶ್ವರನೆಂದರ್ಥವಾಗುವದು. ಈ ಈಶ್ವರನೆಂಬುದು ತತ್ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ. ತತ್ತ್ವಪದಗಳ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಜೀವೇಶ್ವರರು ಒಂದೆಂಬುವದು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮಾತಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಪದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆ ತತ್ತ್ವದಕ್ಕೂ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ತತ್ತ್ವದದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವು ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿ ಸಂಹಾರಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಬೀಜವಾದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿರಹಿತವಾದ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮ. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ತತ್ತ್ವಪದದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವಾದ ಅಹಂಕಾರವಿರಹಿತಚೈತನ್ಯವೂ ತತ್ತ್ವದದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವಾದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿವಿರಹಿತಚೈತನ್ಯವೂ ಒಂದೆಂಬುದು ಸಮಂಜಸವಾಗುವದು. ತತ್ತ್ವದದ ಈ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಈಶ್ವರನ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅದರಿಂದಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಮಾಯೆಯೆಂದರೆ ಇಲ್ಲದ್ದೆಂದರ್ಥ. ಇಂದ್ರಜಾಲದಂಥ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಅವರಣ, ವಿಕ್ಷೇಪ-ಎಂದೆರಡೂ ಬಗೆಯಾಗಿರುವದು. ಅವರಣಶಕ್ತಿಯು ವಸ್ತುವಿನ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯದಂತೆ ಮಾಡುವಂಥದ್ದು. ವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿಯು ಬಗೆಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವಂಥದ್ದು. ಇನ್ನು ಜಗತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಕ್ರಮವೆಂತೆಂದರೆ:- ಮೊದಲು ಸಹಜಾನಂದಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೊಂದೇ ಇತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲೊಂದು ಘಟನೆ ಶಬ್ದವಾಯಿತು. ಆ ಶಬ್ದದಿಂದ ಇರುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲದಂತೆಯೂ ಕಾಣುವಂಥ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಸಮಷ್ಟಿಬುದ್ಧಿ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವವೂ ಅದರಿಂದ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸವೆಂಬ ಮೂರು ಗುಣ ಭೇದಗಳಿಂದ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಅಹಂಕಾರಗಳೂ ಉಂಟಾದವು. ಅಮೇಲೆ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಾಹಂಕಾರದಿಂದ ಮನಸ್ಸೂ ರಾಜಸಾಹಂಕಾರದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೂತಗಳೂ ತಾಮಸಾಹಂಕಾರದಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಸ್ಥೂಲಭೂತಗಳೂ ಆದವು. ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಭೂತಗಳ ಪಂಚೀಕರಣದಿಂದ ಚರಾಚರಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಆಯಿತು. ಈ ಭೂತಭಾಗಗಳೆಲ್ಲ ಮೂಲಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಚೇತನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಾದವು. ಈ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಸ್ಥಿತಿಯುಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸನ್ನಿಧಿಯ ಬಲದಿಂದ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿರುವವು. ಈ ಮಾಯಾವಿಲಾಸವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವದರಿಂದ ನಿಜವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗುರುಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿದಾಗ ಇಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಲ್ಲಿ ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರವೇಶವನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಆ ಬ್ರಹ್ಮವು ನೀನೆಂದು ಮುಗಿಸಿರುವದು. ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಈಶ್ವರನೆಂದು ಹೆಸರು.

† ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ೪ ಅ. ೯ನೆ ಪದ್ಯದ ಟೀಕನ್ನು ನೋಡಿ.

† ಪಂಚೀಕರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ೪ ಅ. ೧೮ನೆ ಪದ್ಯದ ಟಿಪ್ಪಣಿ ನೋಡಿ.

ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾಯೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಿರುವ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಣಿಗಳಿ ಗೆಲ್ಲ ಆಧಾರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಸೂತ್ರವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ನಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಆಧಾರವಾಗಿ ಸ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿರುವದು. ಆದರೆ ಬಿಸಿಲು ಅಕಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಉರುಗಲಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶೇಷರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಚೈತನ್ಯವು ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದರೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹಾಲಿನ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಾಲಿನಿಂದ ಜೀವಿಸುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾಯೆ ಯಿಂದ ಕಾಣುವ ಜೀವರು ಆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸುಂದರ ಲೇಖನವ ವಿಸ್ಮಯಸುಂದರವ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಸೂಜಿಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಸೂಜಿಲ್ಲ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಜೀವರ ಪ್ರಸೃತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುವದು. ಸೂರ್ಯನ ಶೇಷಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ವಿಭೂತಿವಿಶೇಷಗಳೂ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದ ಪ್ರಭಾವವೇ ಆಗಿರುವದು. ಬಿಸಿಲಗುಮರೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ನೀರು ಕಣವೇ ಹೋಗಿ ಬಿ.ಲೊಂದೇ ಉಳಿಯುವಂತೆ ನಾಯೆಯು ಹರಿಯುವ ನಾಯೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ನೋಡಿದರೆ ಆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಉಳಿದು ತೋರುವದು. ಇಂದ್ರಜಾಲವಿದ್ಯೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಆ ವಿದ್ಯೆವಿಲಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರಜಾಲಿಕನಂತೆ ನಾಯೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ನಾಯಾವಿಲಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವ ಆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ತತ್ತ್ವವನ ಅರ್ಥವು.

— — —

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—ಅಸಿಮದಾರ್ಥನೀರ್ಣಯ

ಇನ್ನು ತತ್ತ್ವಂಪದಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಒಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾ ಗಿದೆ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಗೆ ಸತ್ತ್ವ, ರಜ, ತಮ-ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳುಂಟು. ಅದ ರಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಗುಣಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಉಪಾಧಿ ಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಸ್ವಜ್ಞಾನದ ಈಶ್ವರನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಪಾಲಿನಸತ್ತ್ವಗುಣ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದಕ್ಕೆ, ಎಂದರೆ ರಜಸ್ವಮೋಗುಣಗಳಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾದ ಸತ್ತ್ವಗುಣ ದ್ದಕ್ಕೆ, ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ೭ವೇ ಬ್ರಹ್ಮವು ಕಿಂಚಿಜ್ಞಾ ನಾದ ಜೀವನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಜ್ಜರೂಪದ ಆರಿವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಂ ಟಾದ ಈ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನೂ ಕಳೆದರೆ ಉಳಿಯುವದು ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮವೊಂದೆ. ಬಹ್ಮವೇ ಜೀವನಾದರೆ ಜೀವನ ದುಃಖವು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಅಂಟುವದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನೀರಿನ ಕಂಪಕಲುಷಗಳ ಸೋಂಕು ಹೇಗಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಜೀವನ ದುಃಖದ ಸೋಂಕು ಆತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲ. ಸುಖದುಃಖಗಳೆಲ್ಲ ಉಪಾಧಿಯ ಧರ್ಮಗಳಾದರೂ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ತೋರುವವು. ಜೀವನ ಲೋಕಾಂತರ

ಗಮನಗಳ ಸಂಬಂಧವೂ ಹಾಗೆಯೇ, ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶವು ಗಡಿಗೆ ಹೊದಿದೆಯೆಲ್ಲಾ ಇದ್ದು ಗಡಿಗೆಯು ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತಲೇ ಮಹಾಕಾಶವೇ ಅಗುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಲಿಂಗವೇತದ ಉಪಾದಿಯ ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ಹೊದಿದೆಗಳೆಲ್ಲ ಹೋಗಿ ಲಿಂಗವೇಯವು ಭಂಗವಾಗುತ್ತಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿಬಿಡುವದು. ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಭೇದವು ತೋರುವದೇ ಮೂರತು ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ. ಉಪಾಧಿಯಾಗಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲ ಬಲಿ ಆರೋಪ. ಗುರುನುವವೇಶರಿಂದ ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನೀನು ಬ್ರಹ್ಮನೇನು ಎನ್ನುವುದೇಕು. ಹಾಲು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೆ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಅಗುವಂತೆ ತತ್ತ್ವವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಅಬಿಡವಸ್ತುವೊಂದೇ ಅಗುವದೇ ಮೂರತು ಭೇದವೇನೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

— —

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ — ಸಪ್ತಭೂಮಿಕೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ

ಪೂರ್ವಕವಾದ ಹಾಲುಜ್ಜುರು ತ ಅಬಿಡವಸ್ತುಜ್ಞಾನಸ್ಥಿತಿಗೆ ^೧ ಸಪ್ತಭೂಮಿಕೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಒಂದನೆಯದು ಸುಖೇಚ್ಛೆ: ಎಂದರೆ, ಈ ಲೋಕದ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕದ ವಿಷಯವುಬಿಡವನ್ನು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಸಹಜಾ ನಂದವನ್ನು ಬಯಸುವದು. ಎರಡನೆಯದು ಆತ್ಮವಿಚಾರ: ಎಂದರೆ, ತಾನು ಯಾರು? ತಾನು ಸುಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್ದು ಹೇಗೆ? ಎಂದು ವಿಚಾರಪರನಾಗಿ ಗುರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಜೀವೇಶ್ವರರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವದು ಮೂರನೆಯದು ಸಿಸ್ತಂಗ: ಎಂದರೆ ವಿಷಯಗಳ ನೆನಪನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯಾಸತ್ತರೊಡನೆ ಬೆರೆಯುವ ಕರ್ಮದ ಸೋಂಕು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೇ ಹೊರತು ತನಗಲ್ಲವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದು. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ವಾಸನಾಕ್ಷಯ: ಎಂದರೆ ಕಾಣುವದೆಲ್ಲ ಸತ್ಯವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸದೆ ತ್ರಿವಿಧ ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಿಲುಬನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ಕನ್ನದಿಯಂತೆ ಇರುವದು. ಐದನೆಯದು ಆನಂದಿಸಿ: ಎಂದರೆ, ಮನಸ್ಸು ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಸಹಜಾ ನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುವ ಯೋಗವಿದ್ಯಾಸ್ಥಿತಿ. ಆರನೆಯದು ಕೇವಲ ಸ್ವಭಾವಸ್ಥಿತಿ ಯಲ್ಲಿರುವ ತುರ್ಯಾಸಕ್ತಿ. ಏಳನೆಯದು ತುರ್ಯಾತೀತ: ಎಂದರೆ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿಯಂಥ ಸ್ಥಿತಿ. ಮೊದಲನೆಯ ಮೂರು ಭೂಮಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆಗ ಜ್ಞಾನವು ಉದಿಸಿರುವದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗಿರುವದು. ಕೊನೆಯ ಮೂರು ಭೂಮಿಕೆಗಳು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಯ ಅವಸ್ಥೆಗಳು.

^೧ ೬ ಅ. ೬ ಪ. ದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

ಈ ಭೂಮಿಕೆಗಳಂತೆಯೇ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಧನಗಳ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಿರುವವು. ಅವೇನೆಂದರೆ: ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಬೇಕು; ಆ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಾನುಭವಗಳಿಂದ ಮನನಮಾಡಬೇಕು; ಮತ್ತು ಆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಅದು ಬಲಿತು ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದಾಗ ಆ ಬುದ್ಧಿಯು ಸಮಾಧಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಆಗ ಅವನು ಪ್ರಾರಬ್ಧದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ಮುಂದೆ ಜನ್ಮಮರಣಗಳಿಲ್ಲದವನಾಗುವನು. ಮನಸ್ಸು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ನಾಗ್ನಾಮಿ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಸಾಲ್ಕು ಭೂಮಿಕೆಗಳೂ ರಾಜಯೋಗದ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳೂ ನೆರವಾಗುವವು. ಈ ಬಗೆಯ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಲಯ, ವಿಕೀಪ-ಮೊದಲಾದ ಸಾಲ್ಕು ಅಂಶರಾಯಗಳೂ ಅಲಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಘ್ನಗಳೂ ಪ್ರತಿಭಾ, ಶ್ರವಣ-ಮೊದಲಾದ ಸಿದ್ಧಿಗಳೂ ಆಡ್ಡಬರುವವು. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಮುಂದುವರಿದ ಧೀರನು ಬ್ರಾಹ್ಮೀಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನು.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—ಪರಮಾತ್ಮಪದನಿರೂಪಣ

ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಅಳವಲ್ಲ. ಅದರೂ ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಾಂತರಗಳಿಂದ ಅದರ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬಹುದು. ಶುದ್ಧವಾದ ಬುದ್ಧಿ ಸ್ವತ್ತಿಯು ಆತ್ಮಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕರಸವಾದಾಗ ಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಉರಿಯು ಅವರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವದು. ಮತ್ತು ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಟಿಕದ ಪರ್ದತದ ಪ್ರಕಾಶವು ಬೇರೆಯಾಗಿ ತೋರದಂತೆ ಶುದ್ಧಮನಸ್ಸು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿರುವದು. ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ತನ್ನ ತನು ಕರಣಗಳ ಕರ್ಮಾನುಭವವನ್ನು ಅನ್ಯರ ಅನುಭವದಂತೆ ನೋಡುತ್ತಿರುವನು. ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ—ಆ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮೂರು ತನುಗಳು, ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳು ಮೂರು ಗುಣಗಳು, ಮೂರು ಹಮ್ಮುಗಳು, ತ್ರಿಪುಟ, ತ್ರಿವರ್ಗ, ಮೂರು ಕರಣಗಳು ಮೂರು ಕಾಲಗಳು, ಮೂರು ಲೋಕಗಳು, ಮೂರು ಶಕ್ತಿಗಳು, ಮೂರು ಗತಿಗಳು—ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೀರಿದ್ದಾಗಿರುವದು.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ—ಮಾಯಾಮಿಥ್ಯಾತ್ವಪ್ರಕರಣ

ಮಾಯೆಯಿಂದ ಜಗತ್ತಾಗಿರುವದೆಂದೂ ಆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವದೆಂದೂ ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಮಾಯೆಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಜೋಡಿಯಾಗಿರತಕ್ಕವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಮಾಯೆಯು ಚರ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾಣುವದೇ

ಹೊರತು ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಗೆ ಸೊನ್ನೆಯೆ. ಬ್ರಹ್ಮವು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದ ಸಂಧಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಮಾಯೆ ತಲೇ ಎತ್ತಿತು. ಒಂದಂಕೆಯ ಮುಂದೆ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿವಷ್ಟೂ ಅದರ ಬೆಲೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಯಾಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ವೃದ್ಧಿಯಾದಂತೆ ತೋರುವದು. ಅಂಕೆಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಂದು ಹೇಗೆ ನಿಸ್ಸತ್ತ್ವವೋ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಾಯೆಯೂ ಹಾಗೆ ನಿಸ್ಸತ್ತ್ವವು. ನಿಸ್ಸತ್ತ್ವವೆಂದು ಬಿಂದುವನ್ನು ಅಳಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಕೊನೆಗೆ ಅಂಕೆಯೊಂದೇ ಸತ್ತ್ವವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಮಿಥ್ಯವೆಂದು ಬೇರೆ ಮಾಡಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಥ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯುವದು. ಮಾಯೆಯಿಂದ ಜಗತ್ತಾಗಿದ್ದರೂ— ಮರದಾನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೆಯಾಗಿ ತೋರುವದು ಮರವೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಹೇಗಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ—ಜಗತ್ತಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವದೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ. ಮಾಯೆಯು ಕೆಲಸವು ನಾಮರೂಪಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾತ್ರ. ಆ ಮಾಯೆಯೆಂಬುದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ರೂಪದಿಂದಿರುವದು. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಮನಸ್ಸಿರುವ ಎಚ್ಚರಕನಸುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜಗದ್ಭ್ರಮೆ ಇದ್ದೆ ಇರುವದು. ಈ ಮಾಯೆಯು ಅತ್ಯಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ತೋರುವದೆಂದರಿತು ಅತ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದದನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ — ಜೀವತ್ರಯವಿಚಾರ

ಆ ಮಾಯೆಯ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನೆಂದರಿಯದಿರುವದರಿಂದಲೇ ಆ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಎದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ನಾನುನಾನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿರುವದು. ಈ ಅಹಂಕಾರವೇ ಜೀವವು. ಈ ಜೀವವು ಸ್ಥೂಲದೇಹ ದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸತ್ತ್ವಗುಣವನ್ನು ಧರಿಸಿದಾಗ ಎಚ್ಚರವೆಂದೂ ಸ್ಥೂಲ ಶರೀರವೊಳಗಣ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹರಡಿಕೊಂಡು ರಜೋಗುಣವನ್ನು ಧರಿಸಿದಾಗ ಕನಸೆಂದೂ ತಮೋಗುಣದಿಂದ ಅದಿಲ್ಲವೆಂಬಷ್ಟು ಸಂಕುಚಿತವಾದಾಗ ನಿದ್ರೆಯೆಂದೂ ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಇರುವವು. ಈ ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳ ಅಭಿಮಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ, ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ— ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳಾಗಿರುವವು. ಇದೇ ಜೀವತ್ರಯ. ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ತಳೆದ ಜೀವವು ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ನಮಗೆ ಜೀವವೇ ಅತ್ಮವೆನಿಸುವದು. ಜೀವವು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂಥದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಆ ಜೀವಭಾವವು ಹಾರಿಹೋಗುವದು. ಜೀವನು ಮಾಯೆಯ ಅವರಣವೆಂಬ ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಜಗತ್ತೆಂಬ ಕನಸನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಜವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರುವನು. ಅವರಣವಳಿದು ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯದ ಅಭಿ

ಮಾನವು ತೊಲಗಿದ ಹೊರತು ಈ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಇಲ್ಲ. ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ಆಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಒಂದಿರುವಾಗ ಒಂದಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯ ಜೀವನೂ ನಮ್ಮ ಅತ್ಮನಲ್ಲ. ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳನುಭವಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವ ಚೈತನ್ಯವೇ ನಮ್ಮ ಅತ್ಮವು.

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ---ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿನಿರೂಪಣೆ

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೇಳಿಬಿಡುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಕೃತಾರ್ಥನಾಗಲಾರನು. ಅವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದ ಸಂಚಕ್ಷೇಪಗಳು, ಅದ್ವೈತಗತ, ಅಷ್ಟಮದ, ಅಷ್ಟಪಾತ್ರ, ಪಡ್ವಾರಿ, ಈಷಗತ್ರಯಗಳು, ತ್ರಿವಿಧವಾಸನೆಗಳು-ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ತೊಲಗಿ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಸಿದ್ಧಿಯೂ ವಾಸನಾಕ್ಷಯವೂ ಮೈಗೊಡುವಷ್ಟು ವಿಚಾರವು ಪರಿಪುಷ್ಟಿಯಾದಾಗ ಸ್ವರೂಪಯುಗಲೂ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುವದು. ಆಗಲೇ ಸಂಸಾರದುಖದ ನಾಶ. ಆಗಲೇ ಸಸಜ್ಜಾನದ. ಅನರಕ್ಷಿತವಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಯು ಕೇವಲ ಅತ್ಮಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವನು.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರವೆಂಬುದು ನಿಜವಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು. ಆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಇದಿರಿಟ್ಟು ಯಾರಿಗೂ ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಅನರ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿರುವದು. ಶಾನಲ್ಲದ್ದರಲ್ಲಿ ತಾನೆಂಬಭಿಮಾನವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದ-ಅನಾತ್ಮಗಳ-ನೇಲೂ ಆಭಿಮಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮತ್ತೆ ಗುರುಗಳ ಉಪಯೋಗ. ಇವುಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಜ್ಞಾನರಕ್ತ, ತಪಸ್ಸು, ಸರ್ವಸಂವಾದ, ದುಃಖಕ್ಷಯ, ಸುಖಾನಿರ್ಭಾವ-ಎಂಬೈದು ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ವ್ಯವಹಾರಪ್ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವವು. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನ ಶರೀರವು ಪ್ರಾರಬ್ಧದಿಂದ ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸರ್ವಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಲಿಪವಾಗಿರುವದು. ಅವನು ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಬಿಡುಹಿಡಿದು; ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಬಯಸುವದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಹುಡುಗರಿಗೆ ಹುಡುಗರಂತೆ ಮೊದಲನಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯಂತೆ ಇರುವನು. ಅವನು ತನ್ನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಲಿ ಇತರರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ. ಸಮಬುದ್ಧಿಯು ಅವನ ಮುಖ್ಯಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವದು. ಅವನು ಅನ್ನವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶರೀರರಕ್ಷಣೆಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟೇ ಗ್ರಹಿಸುವನು. ಇಂಥ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರಿಗೆ ಅವನಿಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವದು. ಈ ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕೇವಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪದೇಶಿಮಾತ್ರ ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನಾನಂದದಲ್ಲಿ ತಾವಿರುವರು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ

ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ತಮ್ಮ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುವರು. ಜೀವ ಸ್ತುತಿ ಸ್ಥಿತಿಯಿಲ್ಲದಂಥ ಬರೀ ವೇಷಧಾರಿಸಂಸ್ಕಾಸಿತ್ವವು ಮುಕ್ತಿಯ ಚಿಹ್ನೆವಲ್ಲ. ಬೇವನ್ನುತ್ತರಿಗೆ ಎಲ್ಲರಾಗಿರುವಂತೆ ಇರುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವ ದೇಹವು ತನ್ನ ಪ್ರಾಕೃತ ಕರ್ಮವನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಗಿಸುವವರೆಗೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವದು. ಆದರೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೊದಗುವ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ಅವರು ಭಾಗಿಗಳಾಗುವವಿಲ್ಲ. ಆ ದೇಹವು ಸತ್ತಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಹೆನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ನಿರ್ಗುಣಾರಾಧನೆಯ ನಿರ್ಣಯ

ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನೆಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿದ ಮೇಲೆಯೂ ಮನನವಿಂದ ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮನಗಾಣಲಸಮರ್ಥನಾದವನು ತಾನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿರುವ ನಿರ್ಗುಣ ವಸ್ತುವಿನ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದರ ಸ್ವರೂಪವೆಂತೆಂದರೆ:—ಸಾಧಕನು ಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೇಲಿನ ಮನಸ್ಸನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗುರುವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಸರ್ವೋಪಪಾದಗಳೂ ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗಿರುವವು. ಅದೆಂತೆಂದರೆ: ತಾನು ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯ ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂಬುದೇ ಸಿಂಹಾಸನ; ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪವು ಹೊಳೆಯುವದೇ ಆವಾಹನ; ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅನರ್ಥ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯುವದೇ ಅರ್ಥ್ಯ; ಬ್ರಹ್ಮವು ಅನಂದದ ಸಮುದ್ರವೆಂಬುದೇ ಪಾದ್ಯ; ತಾಪತ್ರಯದೂರನೆಂಬುದೇ ಸ್ನಾನ; ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೆಂಬುದೇ ವಸ್ತ್ರ; ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯೆಂಬುದೇ ಅಭರಣ-ಹೀಗೆಲ್ಲ ಅಗುವವರಿಂದ ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಅಸುಭವವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಳವಡುವದು.

ವಿಷಯಸೂಚಿಕೆ

ಅಧ್ಯಾಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳು ಪ. ಸಂ. ಪು. ಸಂ.

೧. ಅಧಿಕಾರಲಕ್ಷಣ ೫೪ ೧

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ ೧-೨, ಕವಿಚರಿತೆ ೩, ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಶಂಸೆ ೪-೫, ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ೬-೧೨, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅದರ ಫಲ ೧೩-೧೫, ವಿಷಯಸೂಚಿಕೆ ೧೬-೨೭, ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ೧೮-೨೦ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲದವರು ೨೧-೫೩, ಮಂಗಲ ೫೪.

೨. ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರಕರಣ ೧೦೮ ೧೬

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ಸಂಸಾರದ ದುಃಖಸ್ವರೂಪ ೪-೧೩, ಬಳಗದ ಅನಿತ್ಯತ್ವ ೧೪-೧೬, ಶರೀರವು ನಂಬತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ೧೭-೨೧, ಸಾವು ತಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ ೨೨-೨೫, ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಸುಖವಿಲ್ಲ ೨೬-೨೯, ವಿಷಯಸುಖನೆಂಬುದು ದುಃಖವು ೩೦-೩೨, ಹಣೆಯಬರಹ ೩೩-೩೪ ಕಾಲಾಧೀನತ್ವ ೩೫-೪೩, ಕರ್ಮಾಧೀನತ್ವ ೪೪-೪೮, ಬೇರೆಬೇರೆ ಮದಗಳು ೪೯-೬೪, ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಗಳು ೬೫-೭೭, ಮಾಯೆ ೭೮, ಶರೀರದ ಹೊಲಸು ೭೯-೮೪, ಗುಹ್ಯದ ಲಂಪಟ ೮೫-೯೫, ಪರಲೋಕದ ಅನಿತ್ಯತ್ವ ೯೬-೧೦೩, ಸಂಸಾರದ ದುಃಖಸ್ವರೂಪದ ಉಪಸಂಹಾರ ೧೦೪-೧೦೭, ಮಂಗಲ ೧೦೮.

೩. ತ್ವಂಪದಾರ್ಥಶೋಧನೆ ೧೫೦ ೪೨

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ೪-೭, ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ೮-೧೦, ಅನುಭವದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ ೧೧-೧೨, ಏಕನಿಷ್ಠೆ ೧೩, ಏಕೈಕಮಹತ್ತ್ವ ೧೪-೧೫, ಗುರ್ವನುಗ್ರಹ ೧೬-೧೭, ವಿಷಯಸೂಚನೆ ೧೮, ಪ್ರಶ್ನೆ ೧೯-೨೦, ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವಿಚಾರ ೨೧-೨೪, ದೃಗ್ದೃಶ್ಯಭೇದ ೨೫-೩೪, ಆತ್ಮನು ಆತ್ಮನು ಯಾದಿಕೋಶಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ೩೫-೫೨, ಮಗ, ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಅಧ್ಯಾರೋಪ ೫೩-೬೨, ಅಧ್ಯಾರೋಪದ ಖಂಡನೆ

ಅಧ್ಯಾಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳು ಪ. ಸಂ. ಪು. ಸಂ.

೬೩-೬೭, ಶರೀರತ್ರಯವಿಭಾಗ ೬೮-೮೮, ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಸಾಕ್ಷಿತ್ವ ೮೯-೯೨, ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿತ್ವ ೯೩-೯೯. ಪ್ರಶ್ನೆ ೧೦೦, ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪ ೧೦೧-೧೨೦, ಬುದ್ಧಿಗೂ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದ ೧೨೧-೧೩೬, ಬುದ್ಧಿ ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ರೀತಿ ೧೩೭-೧೪೮, ಉಪಸಂಹಾರ ೧೪೯, ಮಂಗಲ ೧೫೦.

೪. ತತ್ತ್ವದಾರ್ಥಲೋಧನೆ ೭೨ ೯೦

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ತತ್ವದವೆ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮ ೪-೮, ಪ್ರಶ್ನೆ ೬, ಮಾಯೆಯಸ್ವರೂಪ ೭-೮, ವಿಷಯಸೂಚಕ ೯, ಸೃಷ್ಟಿಕೃತ ೧೦-೧೬, ಪಂಚೀಕರಣಕ್ರಮ ೧೭-೨೭, ಅಧಿದೇವತೆಗಳು ೨೮-೨೯, ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಭೂತಾಂಶಗಳು ೨೯-೩೦, ಅಧಿದೇವತಾಸ್ವರೂಪ ೩೧, ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವು ೩೨, ಮಾಯಾ ವಿಲಾಸ ೩೨-೪೧, ಮಾಯಾನಿರಾಸನದ ಉಪಾಯ ೪೨-೪೩, ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಗುರ್ತಿಸುವರೀತಿ ೪೪-೭೦, ಉಪಸಂಹಾರ ೭೧, ಮಂಗಲ ೭೨.

೫. ಅಸಿಪದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯ ೬೧ ೧೦೫

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ಜೀವತ್ವವು ಈಶ್ವರನ ಲೀಲೆ ೪, ಭೇದವು ಉಪಾಧಿಕೃತವು ೫-೮, ಅವಿದ್ಯೋಪಾಧಿಯಿಂದ ಜೀವತ್ವ ೯-೧೩, ಲಿಂಗದೇಹೋಪಾಧಿಯಿಂದ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳು ೧೪-೧೫, ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಜೀವನು ೧೬, ಸುಖದುಃಖಗಳು ಉಪಾಧಿಕರ್ಮಗಳು ೧೭-೧೮, ಅರಿವುಮರಿವೆಗಳು ಕರಣಧರ್ಮಗಳು ೧೯-೨೨, ವಿದ್ಯೋ(ಮಾಯೋ)ಪಾಧಿಯ ಪ್ರಭಾವ ೨೩, ಪರಮಾತ್ಮನ ವರ್ಣನೆ ೨೪-೨೭, ಪ್ರಶ್ನೆ ೨೮, ಭೇದಭಾವನೆಯ ಬಂಧಕವು ೨೯, ಭಾವಲಕ್ಷಣ ೩೦-೩೫, ಅಸಿಪದದರ್ಥ ೩೬-೩೯, ಜೀವೇಶ್ವರತ್ವವು ಉಪಾಧಿಕೃತವು ೪೦-೪೬, ಪ್ರಶ್ನೆ ೪೭, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರೋಪತ್ವ ೪೮-೪೯, ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನೆಂಬ ವಿಷಯ ೫೦-೫೯, ಉಪಸಂಹಾರ ೬೦, ಮಂಗಲ ೬೧.

೬. ಸಪ್ತಭೂಮಿಕೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ೯೨ ೧೩೬

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ಭೂಮಿಕೆಗಳಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ೪-೫, ಭೂಮಿಕೆಗಳ ವಿವರ ೬, ಸುಖೇಚ್ಛೆ ೭-೧೦, ಆತ್ಮವಿಚಾರ

ಅಧ್ಯಾಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳು ಪ. ಸಂ. ಪು. ಸಂ.

೧೧-೧೬, ಸಿಸ್ತಂಗ ೧೬-೨೭, ವಾಸನಾಕ್ಷಯ ೨೮-೩೧, ಅನಂದಿಸಿ ೩೨-೩೫, ತುರಿಯ ೩೬-೩೯, ತುರಿಯಾತೀತಳಂ-೪೨, ಶ್ರವಣಾದಿ ಗಳ ವಿವರಣೆ ೪೩-೫೩, ಸಮಾಧಿಯ ಅರು ಭೇದಗಳು ೫೪-೭೦, ವಾಗ್ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಭೂಮಿಗಳು ೭೧-೭೮, ರಾಜಯೋಗದ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳು ೭೯-೮೦, ಲಯ ಮೊದಲಾದ ಅಂತರಾಯಗಳು ೮೧-೮೭, ಅಲಸ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಘ್ನಗಳು ೮೮, ಪ್ರತಿಭಾಶ್ರವಣ ಮೊದಲಾದ ಸಿದ್ಧಿಗಳು ೮೯, ಉಪಸಂಹಾರ ೯೦-೯೧, ಮಂಗಲ ೯೨

೭. ಪರಮಾತ್ಮಪದನಿರೂಪಣ ೨೮ ೧೬೮

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ಪ್ರಶ್ನೆಳು, ಪರಮಾತ್ಮ ಪದನಿರೂಪಣೆ ೫-೨೨, ಉಪಸಂಹಾರ ೨೩, ಮಂಗಲ ೨೪.

೮. ಮಾಯಾವಿಧ್ಯಾತ್ವಪ್ರಕರಣ ೩೮ ೧೭೬

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ಪ್ರಶ್ನೆಳು-೫, ಪ್ರಪಂಚವು ಬರೀ ತೋರಿಕೆ ೬-೧೨, ನಿಜವಾಗಿರುವದುಬ್ರಹ್ಮವೆ ೧೩-೨೫, ಜಗತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಣಾಮ ೨೬-೨೮, ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾಯೆಯ ನಾಶ ೨೯-೩೧, ಮಾಯೆಯ ಪ್ರಭಾವ ೩೨-೩೫, ಮಾಯೆಯ ಅಸಾರತ್ವ ೩೬, ಉಪಸಂಹಾರ ೩೭, ಮಂಗಲ ೩೮.

೯. ಜೀವತ್ರಯವಿಚಾರ ೪೯ ೧೮೭

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ಪ್ರಶ್ನೆಳು, ಹಮ್ಮಿನ ಸ್ವರೂಪ ೫-೮, ಮೂರನಸ್ಥಿಗಳು ೯-೧೬, ಅವರಣವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿಗಳು ೧೭-೨೧, ಜೀವರ ಮೂರು ಬಗೆ ೨೨-೩೦, ಅವರಣ ನಾಶದ ಅಗತ್ಯ. ೩೧-೩೭, ಸಹಜಾನಂದದ ಉಪಾಯ ೩೮-೪೨, ಅವರಣನಾಶದ ಫಲ ೪೩-೪೭, ಉಪಸಂಹಾರ ೪೮, ಮಂಗಲ ೪೯.

೧೦. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿನಿರೂಪಣ ೧೨೬ ೨೦೧

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ಪ್ರಶ್ನೆಳು, ಕ್ಲೇಶಪಂಚಕದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕತ್ವ ೫-೮, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ೯-೧೬, ಅಭ್ಯಾಸದ ಅಗತ್ಯ ೧೭-೨೧, ನಿತ್ಯಸುಖದ ಕುರುಹು ೨೨-೨೯, ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳು ೩೦-೩೫, ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಸಾಕ್ಷಿ ೩೬-

ಅಧ್ಯಾಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ವಿಷಯಗಳು ಪ. ಸಂ. ಪು. ಸಂ.

೪೦, ಪ್ರಶ್ನೆ ೪೧, ಸಂಸಾರವು ಬರೀ ತೋರಿಕೆ ೪೨-೪೬, ಬ್ರಹ್ಮವು ತಿಳಿವಿಗೆ ವಿಷಯವಲ್ಲ ೪೭-೫೨, ನಾದದ ಅನವಶ್ಯಕತೆ ೫೩-೫೪, ಪ್ರಬಲದುರ್ಬಲಶ್ರುತಿಗಳು ೫೫-೫೬, ಪ್ರಶ್ನೆ ೫೮, ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳು ೫೯-೬೦, ನಾಮಗಳು ಉಪಾಧಿಕೃತವೆಂಬುದು ೬೧-೭೦, ಮಿಥ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ೭೧-೭೪, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಜನ ೭೫-೭೭, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನ ಲಕ್ಷಣ ೭೮-೯೧, ಯೋಗಿಗಳ ಎರಡು ಬಗೆ ೯೨, ಸಂನ್ಯಾಸದ ಅನವಶ್ಯಕತೆ ೯೩-೯೯, ವ್ಯಾಕರಣ ಯೋಗಿಗಳು ೧೦೦-೧೦೧, ಮೌನಿ ೧೦೨-೧೦೩, ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಬಂಧವಿಲ್ಲ ೧೦೪-೧೧೩, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರ ಇರುವಿಕೆ ೧೧೪, ಅವರ ಸಿಂಧುಕರಿಗೆ ಕೇಡು ೧೧೫, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರ ಪೂಜ್ಯತೆ ೧೧೬-೧೧೮, ಪ್ರಾರಬ್ಧ ೧೨೦-೧೨೩, ಉಪಸಂಹಾರ ೧೨೪-೧೨೫, ಮಂಗಳಂ:೬.

೧೧. ನಿರ್ಗುಣಾರಾಧನೆಯ ನಿರ್ಣಯ ೩೦ ೨೩೭

ಇಷ್ಟದೇವತಾಸ್ತುತಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು ೧-೩, ಪ್ರಶ್ನೆ ೪-೬, ಅರಾಧನೆಯ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆ ೭-೮, ಅರಾಧನೆ ೯-೧೯, ನಿರ್ಗುಣಾರಾಧನೆಯ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ ೨೦-೨೩, ಅರಾಧನೆಯ ನಿರ್ಣಯದ ಉಪಸಂಹಾರ ೨೪-೨೬, ಗ್ರಂಥದ ಉಪಸಂಹಾರ ೨೭-೨೮, ಮಂಗಳ ೨೯-೩೦.

೮೦೪ ೨೩೮

ಪರಿಶಿಷ್ಟ

೧ನೇ ಭಾಗ- ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುವ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಗಳು. ೨೯೧

೨ನೇ ಭಾಗ- ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುವ ಕಥೆಗಳ ವಿವರ:- ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ರಾಜ್ಯಮದ ೨೬೭, ಇಂದ್ರನಗರ್ವ ೨೬೮, ದೂರ್ವಾಸರ ಗರ್ವ ೨೬೮, ದಕ್ಷನ ಗರ್ವ ೨೬೯, ಮನ್ಮಥನ ದರ್ಪ ೨೭೦, ಯಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರ ಗರ್ವ ೨೭೧, ಪರಶುರಾಮನ ಗರ್ವ ೨೭೨, ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದ ಗರ್ವ ೨೭೩, ಕುಬೇರನ ಮಕ್ಕಳ ಮದೋನ್ಮತ್ತತೆ ೨೭೩, ಗಜಕಚ್ಚಪನ್ಯಾಯ ೨೭೪, ವಸಿಷ್ಠರ ಕೋಪ ೨೭೫, ಕೌರವ ಪಾಂಡನರ ಹಗೆತನ ೨೭೬, ಇಂದ್ರನ ಕಾಮಾಂಧತೆ ೨೭೭, ನಮುಷನ ಕಾಮಾಂಧತೆ ೨೭೮, ಪಾಂಡುರಾಜನ ಕಾಮಾಂಧತೆ ೨೭೯.

ರಾವಣನ ಕಾಮಾಂಧತೆ ೨೭೯, ಕೀಚಕನ ಕಾಮಾಂಧತೆ ೨೮೦.
ರಾಮನು ತನ್ನ ನಿಜಸ್ಥಿಯನ್ನ ರಿತದ್ದು ೨೮೨. ಕರ್ಣನು ತನ್ನ ನಿಜಸ್ಥಿತಿ
ಯನ್ನು ತಿಳಿದದ್ದು ೨೮೨. ಜಡಭರತನ ಮೌನಮುದ್ರೆ ೨೮೩. ಸಗರ
ಸಂತತಿಯ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ ೨೮೪. ಪರಶುರಾಮನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ
೨೮೫. ಚಂದ್ರನ...೨೮೫. ಸೂರ್ಯನ...೨೮೫, ಇಂದ್ರನ...೨೮೫.
ಅರ್ಜುನನ.. ೨೮೬. ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ... ೨೮೭. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ
ಪರೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ ೨೮೮. ಅಗಸ್ತರ...೨೮೯, ವಸಿಷ್ಠರ.. ೨೯೦-
ಮಾಂಡವ್ಯರ ಅನಿಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ ೨೯೧. ಅರ್ಜುನನ ಅನಿಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ
೨೯೧.

|| ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ||

ಅನುಭವಾಮೃತ

ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಅಧಿಕಾರಲಕ್ಷಣ

ಸೂ|| ವ್ಯಾಸಮುನಿಪತಿ ಶುಕಮುನಿಗೆ ಸಂ | ತೋಷದಿಂದಲಿ ತತ್ತ್ವಬೋಧೆಯ |
ಲೇಸೆನಲು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಪೇಳಿದನಾತ್ಮವಿದರೊಲಿಯೆ ||

ಶ್ರೀಮದನುಪಮತೇಜ, ನತಜನ | ಕಾಮಿತಾರ್ಥಫಲಪ್ರದಾಯಕ, |
ಸೋಮಶೇಖರ, ಸುರಮುನೀಂದ್ರಾಚಿತಪದಾಂಭೋಜ, ||
ಸಾಮಗಾನಪ್ರಿಯ, ಸದಾಶಿವ, | ವಾಮಭಾಗಾಶ್ರಿತಭವಾನೀ |
ಪ್ರೇಮ, ಶ್ರೀಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಸಲಹು ಮೂಜಗವ || ೧ ||

|| ಶ್ರೀಸಚ್ಚಿದಾನಂದಗುರುಪರಬ್ರಹ್ಮಣೇ ನಮಃ ||

ಸರ್ವಾರ್ಥಸಂದರ್ಶಿನಿ

ಎಂಬ ಟೀಕು

ಸೂ|| ವ್ಯಾಸಮುನಿಪತಿ ಶುಕಮುನಿಗೆ—ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವ್ಯಾಸರು ತಮ್ಮ ಮಗ
ನಾದ ಶುಕನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪುತ್ರವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಅವರು
ಇದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾಡಿರುವರೆಂಬ ಭಾವವು ತೋರುವದು.
ವ್ಯಾಸರು ಶುಕನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕವಿಯು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಭಾಮಿನೀ
ಪಟ್ಟದಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಹೇಳಿರುವನು.

೧. ವಾಮ....ಪ್ರೇಮ- ಎಡತೊಡೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಪಾರ್ಶ್ವತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮವುಳ್ಳ
ವನೆ. ಶ್ರೀಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ—ಶ್ರೀಶೈಲವೆಂಬ ಮಹಾರ್ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಮಲ್ಲಿಕಾ
ರ್ಜುನದೇವರೆ (ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ). ಈ ಶ್ರೀಶೈಲವು ಕರ್ನಾಟುಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಶ್ರೀಗಿರಿಶ್ವರಪಾದಪದ್ಮಪ | ರಾಗರಂಜಿತಮೌಳಿ, ಭ್ರಮರಾಂ |
 ಬಾಗುಕಾರ್ಣವಮಗ್ನಚಿತ್ತ, ವಚೋವಿಚಕ್ಷಣನು ||
 ಶ್ರೀಗುರುವಿನುಪದೇಶದಿಂದನು | ರಾಗವೃದ್ಧಿಸಲು ರಂಗನಾಥನು |
 ಯೋಗಿಜನರಹುದೆನಲು | ಪೇಳಿದನನುಭವಾವ್ಯತವ || ೨ ||

ಘನತರದ ಸಹವಾಸಿವಂಶದೊ | ಳನುಪಮನು, ಮಹಲಿಂಗದೇವನ |
 ತನಯನಹ ಶ್ರೀರಂಗ, ಸಹಜಾನಂದಗುರುಪದವ ||
 ನೆನೆದು, ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವನು ಬ | ಲ್ಲನುಭವಿಗಳಹುದೆನಲು ಪೇಳಿದ; |
 ಮನುತರಾಸ್ವಾದಿಸುವದೊಲಿದೀ | ಅನುಭವಾವ್ಯತವ || ೩ ||

ಕನ್ನಡದ ನುಡಿಯೆಂದುಪೇಕ್ಷಿಸ | ಲಿನ್ನು ಹಿರಿಯರಿಗಂಜಿ ನುಡಿನೆನು ; |
 ಕನ್ನಡಿಯೆ ದರ್ಪಣವದಲ್ಲದೆ ಭೇದವೇನಿದಕೆ ? ||
 ಮುನ್ನಲುಪನಿಷದರ್ಥವನು ಸಂ | ಪನ್ನಮತಿಗಳು ಪೇಳ್ತು ದನೆನಾ |
 ಕನ್ನಡಿಸಿದೆನು; ಕೊರತೆಯಿದೊಡೆ ಮನ್ನಿಸುವದೊಲಿದು || ೪ ||

೨. ಭ್ರಮರಾಂಬಾ—ಪಾರ್ವತೀದೇವಿ (ಶ್ರೀಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನೇಶ್ವರನ ಅರ್ಧಾಂಗಿ)
 'ಮಗ್ನಚಿತ್ತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ 'ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ' ಎಂದಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೆ ರಂಗ
 ನಾಥನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಿಂದ ಭ್ರಮರಾಂಬೆಯ ಗುಣವು ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವದೆಂದ
 ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ರಂಗನಾಥನಿಗೇ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವು ತೋರುತ್ತದೆ. ದೇವಿಗೆ
 ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವುಂಟಾಗುವ ಈ ಪಾಠವು ಬಹು ಕಡೆ ಇದೆ. ಯೋಗಿಜನರಹು
 ದೆನಲು—ಇಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗಳೆಂದರೆ ಪಾತಂಜಲಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಉಸಿರು ಹಿಡಿದು
 ಸಾಧಿಸುವ ಯೋಗಿಗಳೆಂದರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು ; ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಜನರು ತಲೆದೂ
 ಗುವಂಥ ವಿಚಾರಗಳು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರದಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಂಥ
 ವಿಷಯಗಳೇ ಇಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗಿಗಳೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ರಾಜಯೋಗಿಗ
 ಳೆಂದೋ ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳೆಂದೋ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೩. ಸಹವಾಸಿವಂಶ—ಸಹವಾಸಿಯೊಂಬುವದು ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನ ಕುಲದ ಹೆಸರು.
 ಇದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ.

೪. ಕನ್ನಡಿಯೆ—ಕನ್ನಡಿಯೆಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ
 ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಿಯೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಕಾಣುವಂಥ ಗಾಜೆಂಬ
 ಥವಂತೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತುವಾದ

ಸುಲಿದ ಬಾಳೆಯ ಹೆಣ್ಣಿನಂದದಿ, ಕಳೆದ ಸಿಗುರಿನ ಕಬ್ಬಿನಂದದ |
ಲಳಿದ ಉಷ್ಣದ ಹಾಲಿನಂದದಿ ಸುಲಭವಾಗಿರ್ಪ ||
ಲಲಿತನಹ ಕನ್ನಡದ ನುಡಿಯಲಿ | ತಿಳಿದು ತನ್ನೊಳು ತನ್ನ ಮೋಕ್ಷನ |
ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಲದೇ ? ಸಂಸ್ಕೃತದಲಿನ್ನೇನು ! || ೫ ||

ಬರೆದು ಪಠಿಸಿಗ್ರಂಥದರ್ಥವ | ಹಿರಿಯರಿಂದರಿದವರಿಗಲೆ |
ಕರತಲಾಮಲಕದವೊಲಾತ್ಮನು ಸ್ಫುರಿಸಿ ತೋರುವನು ; ||
ಬರಿಯ ಭ್ರಾಂತಿಯ ಬಿಟ್ಟು ಯತ್ನದಿ | ಮರಳಿಮರಳಿ ಗ್ರಂಥದರ್ಥದ |
ಪರಿಚಯನ ನೆರೆ ಮಾಡಿ ಪಡೆವುದು ಮೋಕ್ಷಸಂಪದನ || ೬ ||

ಹಾಲನೆರೆದರೆ ಕುಡಿಯಲೊಲ್ಲದ | ಬಾಲಕನ ತೆರನಂತೆ ಮನವಿದು |
ಕೇಳಲೊಲ್ಲದು ಹಿತವನರಿಯದ ಮೂರ್ಖನಂದದಲಿ ; ||
ಬಾಲಕಿಯನುಪಲಾಲಿಸುವವೊಲು | ಬೋಳಯಿಸಿ ತನ್ನೊಳಗು ಮಾಡಲು |
ಮೇಲೆಮೇಲದು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಕೇಳತೊಡಗುವದು || ೭ ||

ಕೇಳತೊಡಗಿದ ಬಳಿಕ ಬಿಡದದು ; | ಲೋಲಪ್ರಾಥಮ್ಯ ತೆರದಿ ಹಗಲಿರು |
ಳಾಲಿಸುತ್ತದರಲ್ಲಿ ಮಿಗಿಲಾಸಕತಿಯಾಗಿಡುದು ; ||

ರೂ ಇದ್ದದ್ದಿದ್ದಂತೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವದೋ ಹಾಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾವ ಭಾಷೆಯಿಂದಾದರೂ ತಂದ ಯಾವ ವಿಚಾರವಾದರೂ ಇದ್ದದ್ದಿದ್ದಂತೆ ಕನ್ನಡದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಬಂದೇ ಬರುವದೆಂದು ಧ್ವನಿ ; ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿಯಿಂದರೂ ದರ್ಪಣವೆಂದರೂ ಪದಾರ್ಥವು ಒಂದೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಕ್ಕೇ ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೫. ಮೋಕ್ಷವ—ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳ ದುಃಖವೆಂಬ ತೊಡಕಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವದನ್ನು.

೬. ಕರತಲಾಮಲಕದವೊಲ್—ಅಂಗಯ್ಯೊಳಗಣ ನೆಲ್ಲಿಯ ಕಾಯಂತೆ. • ಬರಿಯ ಭ್ರಾಂತಿಯ...ಪ್ರಾಪಂಚಿಕವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಸುಖವಾದೀತೆಂಬ ವ್ಯರ್ಥವಾದ ತಪ್ಪುತಿಳಿ ನಳಿಕೆಯನ್ನು. ಪರಿಚಯನ ನೆರೆ ಮಾಡಿ—ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ.

೭. ಬೋಳಯಿಸಿ—ತಲೆಯನ್ನು ತಡವಿ.

೮. ಅದು-ಮನಸ್ಸು. ಅಭ್ಯಾಸವಶದಿ—“ ಅಭ್ಯಾಸೇನ ತು ಕಾಂತೇಯ ವೈರಾ

ಹೇಳಲೇನಭ್ಯಾಸವಶದಿಂ | ಮೇಲೆ ಪರಮಾನಂದಪದದೊಳ |

ಗಾಳಿ ನಿಜಸಾಯುಜ್ಯಪದವಿಯ ಪಡೆದು ಸುಖಿಯಹುದು || ೮ ||

ಅಖಿಲವೇದಾಂತಾರ್ಥವನು ನಾ | ಯುಕ್ತಿಯಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪೇಳುವೆ |

ಸಕಲರಿಗೆ ತಿಳವಂತೆ ಸುಲಭೋಪಾಯದಿಂದೊಲಿದು ; ||

ಶುಕಮುನೀಶ್ವರನಂತೆ ನೀವಾ | ಸಕತಿಯಲಿ ನೆರೆ ತಿಳಿದು ನಿಜವಹ |

ಮುಕ್ತಿಸುಖಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಪದದಲಿ ನಿಂದು ಸುಖಿಯಾಗಿ || ೯ ||

ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಸಕಲಪಾತಕ | ಬೆಂದುಹೋಹುದು ಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತೆಯೊ |

ಳೊಂದುನಿಮಿಷದೊಳದೊಡದರಿಂ ಹೇಳಲೇನದನು ! ||

ತಂದೆತಾಯ್ಗಳು ಧನ್ಯರಾತನ | ಬಂಧುಗಳು ಕುಲವೆಲ್ಲ ಪಾವನ ; |:

ಬಂದು ನಿಂದೆಡೆಯೆಲ್ಲ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆನಿಸುವದು || ೧೦ ||

ಮೇರುಸಾಮ್ಯಸುರ್ವಣದಾನವ, | ವಾರಿನ್ನಿಧಿಪರ್ಮಂತಭೂಮಿಯ, |

ಭೂರಿಕನ್ಯಾದಾನಗೋದಾನಗಳಸಂಖ್ಯೆಗಳ ||

ಧಾರಿಣಿಯ ದಿವಿಜರಿಗೆ ಪರಮೋ | ದಾರಬುದ್ಧಿಯಲಿತ್ತ ಫಲ ಕೈ |

ಸೇರುವದು ನಿಮಿಷಾರ್ಥವಾತ್ಮಧ್ಯಾನನಿಷ್ಕರಿಗೆ || ೧೧ ||

ಅದು ನಿಮಿತ್ತದಲಾತ್ಮವಿದ್ಯಾ | ಹೃದಯವಾದೀ ಗ್ರಂಥವನು ಪೇ |

ಳಿದೆನೊಡೆಯನಾ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಾತನಾಚ್ಛೆಯಲಿ ||

ಮುದದಿ ಸಹಜಾನಂದಗುರುಗಳ | ಪದಪಯೋಜನ ನೆನೆದು ಹೃದಯದೊ |

ಳಿದರೊಳೆಳೆನಿತಿಲ್ಲವೆನಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರದಭಿಮಾನ || ೧೨ ||

ಒಂದುದಿನ ಶುಕಯೋಗಿ ವಿನಯದಿ | ತಂದೆಯಡಿಗಳಿಗಿರಗಿ ಚಿತ್ತಯಿ |

ಸೊಂದು ಬಿನ್ನಹ ; ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೊಡದೆಂತಿಹುದು ? ತಿಳಿವಾ ||

ಗೋಣ ಚ ಗೃಹ್ಯತೇ ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಅದನ್ನೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೆನೆಯುವದರಿಂದ. (ಪದದೊಳಗೆ) ಅಳಿ—ಮುಳುಗಿ.

೯. ಸುಖಿಯಾಗಿ—ನೀವು ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಿರೆಂದರ್ಥ.

೧೧. ಮೇರುಸಾಮ್ಯ—ಮೇರುಪರ್ವತದಂತೆ ಹೇರಳವಾದ. ಗೋದಾನಗಳ+ಅಸಂಖ್ಯೆಗಳ—ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಗೋವುಗಳ ದಾನವನ್ನು.

೧೨. ಹೃದಯ—ರಹಸ್ಯ, ಮರ್ಮ.

ಚಂದವಾವುದು ? ತಿಳಿಯೆ ಫಲವೇ | ನೆಂದು ಕೇಳಲು ವ್ಯಾಸಮುನಿಪತಿ |
ಮಂದಹಾಸದಲಂದು ನುಡಿದನು ಕಂದಗುತ್ತರನ || ೧೩ ||

ಕಂದ, ಕೇಳೈ ಬ್ರಹ್ಮವೆನಲದ | ರಿಂದಧಿಕವೇನಿಲ್ಲವದು ತ |
ನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ತೋರುತಿರ್ಪುದು ; ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವದು ; ||
ಒಂದದದ್ವಯವಪ್ರತಕ್ಕ್ಯವ | ದೆಂದು ಪೇಳ್ವರು ; ತಿಳಿವ ಪರಿಯೆಂ |
ತೆಂದೆನಲು ಶ್ರುತಿಗುರುಗಳಿಂದದು ಸ್ವಾನುಭವವೇದ್ಯ || ೧೪ ||

ಶ್ರುತಿಗುರುಗಳುಪದೇಶದಿಂದಲಿ | ಮುಖಿಸಿ ತನ್ನೊಳು ತಾನೆ ತಿಳಿದದ |
ಸತತ ಮನನಾಭ್ಯಾಸವಶದಿಂ ದೃಢತರವ ಮಾಡಿ ||
ಅತಿಶಯಜ್ಞಾನಾಪರೋಕ್ಷ | ಸ್ಥಿತಿಯೆನಿಸುವನುಭವವದಾಗಲು |
ಗತಿಯ ಪಡೆವರು ; ಯೋಗಸಹಜಾನಂದಫಲವದಕೆ || ೧೫ ||

ಅನುಭವಾವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಪೇಳುವೆ | ನಿನಗೆ ಮೊದಲಧಿಕಾರಲಕ್ಷಣ |
ವನು, ಇಹಾಮುಕ್ತಾರ್ಥಫಲಭೋಗದ ವಿರಾಗವನು, ||
ತನಯ, ತ್ವಂಪದತತ್ವದದ ಶೋ | ಧನೆಯ ಲಕ್ಷ್ಯವನಸಿಪದದೊಳೊಂ |
ದೆನಿಸುವೈ ಕೃಪ, ಭೂಮಿಕೆಗಳಭ್ಯಾಸದಿರವುಗಳ || ೧೬ ||

೧೪. ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ—ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಬೆಳಗದೆ ತಾನೇ ಬೆಳಗುವದು (ಇಹೂ
' ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ತೋರುತಿರ್ಪುದು ' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಪ್ರಕಾರಾಂತರವು). ಒಂದು—
ತನ್ನ ಜಾತಿಯ ರೂಪವಾದ (ಸಜಾತೀಯ) ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅವಯವರೂಪವಾದ
(ಸ್ವಗತ) ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದ್ದು. ಅದ್ವಯ—ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ (ವಿಜಾತೀಯ) ಭೇದ
ವಿಲ್ಲದ್ದು. ಅಪ್ರತಕ್ಕ್ಯ—ಊಹಿಸಿ ತಿಳಿಯಲಶಕ್ಯ. ಶ್ರುತಿ.. ವೇದ್ಯ— ಶ್ರುತಿಯು
ಮತ್ತು ಗುರುಗಳ ಬೋಧೆಯಿಂದ ತನ್ನನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗೊತ್ತಾಗತಕ್ಕದ್ದು.

೧೫. ಮುಖಿಸಿ—ಕಡೆದು (ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಜಿನ್ನಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಮಾಡಿ). ಅತಿಶಯ
ಜ್ಞಾನಾಪರೋಕ್ಷ ಸ್ಥಿತಿ—ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ. ಗತಿ
—ಜ್ಞಾನ. ಯೋಗಸಹಜಾನಂದ—ಜ್ಞಾನಯೋಗದಿಂದ ಸಿಕ್ಕುವ ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾದ
ಅನಂದ.

೧೬. ಇಹಾಮುಕ್ತಾರ್ಥಫಲಭೋಗ—ಈ ಲೋಕದ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕದ ಫಲ.
ಗಳ ಸುಖ. ತ್ವಂಪದತತ್ವದದ—ನೀನು ಎಂಬರ್ಥದ “ತ್ವಂ” ಎಂಬ ಮತ್ತು ‘ ಅದು ’
ಎಂಬರ್ಥದ “ ತತ್ ” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳ. ಅಸಿಪದದೊಳು...“ ಅಸಿ ”

ಶ್ರವಣಮನನಾದಿಗಳ ವಿವರವ, | ಸವನಿಸುವ ಸುಸಮಾಧಿಭೇದವ |
 ನವಿರಳದ ಪರಮಾತ್ಮಪದವನಭೇದವಾದವನು, ||
 ವಿವರವಹ ಜೀವತ್ರಯಂಗಳ, | ಭವರಹಿತಯೋಗಿಗಳ ಚರಿತೆಯ, |
 ಸುವಿನುಲಾತ್ಮಕನಿರ್ಗುಣಾರಾಧನೆಯ ನಿರ್ಣಯವ || ೧೭ ||

ಮಗನೇ, ಬ್ರಹ್ಮವ ತಿಳಿಯಲಧಿಕಾ | ರಿಗಳನರಿಯಲುಬೇಕು ಮೊದಲಿ; |
 ಬಗೆದು ಸುಕ್ಷೇತ್ರದಲಿ ಬೀಜವ ಬಿತ್ತಿ ಫಲವಹುದು ; ||
 ನಗೆಯಲಾ! ಉಷ್ಣರದ ಭೂಮಿಯೊ! ಕೊಗೆಯಲದು ಫಲಕಾರಿಯಹುದೇ? |
 ಸೊಗಸದದು ಕೇಳನಧಿಕಾರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲೆಂದ || ೧೮ ||

ದಾನಧರ್ಮದಯಾನ್ವಿತರು, ನಿ | ಮಾರ್ಗನಮದಮತ್ಸರರು, ವಿಹಿತರು, |
 ಮೌನ ಮೊದಲಾಗಿದರ್ ನಿಯಮಧ್ಯಾನತತ್ಪರರು, ||
 ಜ್ಞಾನಸಾಧನಶಮದಮಾದಿವಿ | ಧಾನನಿರತರು, ದಂಭದರ್ಪಗ |
 ಕೇನುಮಿಲ್ಲದ ಶಾಂತರೇ ತತ್ತ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು || ೧೯ ||

ಸತ್ಯಶೌಚಾಚಾರನಿರತರು, | ಚಿತ್ತದಲಿ ನಿರ್ಮಲರು, ನಿಶ್ಚಿಂತ |
 ವೃತ್ತಿಯಲಿ ವರ್ತಿಸುವರಾಶಾಪಾಶವರ್ಜಿತರು, ||
 ಉತ್ತಮೋತ್ತಮರಾದ ಗುರುಪದ | ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತರು, ಭವದ ಬೇರನು |
 ಕಿತ್ತು ಬಿಡುವ ನಿಪುಣರೇ ತತ್ತ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು || ೨೦ ||

ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ. ಭೂಮಿಕೆಗಳ—ಎಳು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ (ಸಪ್ತಭೂ
 ಮಿಕೆಗಳ ವಿಚಾರವೂ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುವ ಶ್ರವಣ, ಮನನ ಮತ್ತು
 ಸಮಾಧಿ ಇವುಗಳ ವಿಚಾರಗಳೂ ಒಂದೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವವು).

೧೭. ಸವನಿಸುವ—ದೊರೆಯುವ. ಅಭೇದವಾದವ—ಅದ್ವೈತವನ್ನು.

೧೮. ಬಗೆದು—ವಿಚಾರಮಾಡಿ. ನಗೆಯಲಾ—ನಗೆಗೀಡಲ್ಲವೇ ! ಉಷ್ಣರದ—ಮರು
 ಭೂಮಿಯು.

೨೦. ನಿರ್ಮಲರು—ಪಾಪವಿಲ್ಲದವರು. ನಿಶ್ಚಿಂತ—ದುರಾಶೆಯಿಲ್ಲದ. ಭವದ—
 ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳ. ತತ್ತ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು—ತಾವು ಬ್ರಹ್ಮರೆಂಬವನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ
 ತಕ್ಕವರು.

೨೧. ಕಳೆದ—ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟು. ಆ ಪ್ರತ್ಯವಾಯಕೆ—ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಬಂದ
 ಆ ದೋಷಕ್ಕೆ. ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನು—ತಪ್ಪನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ

ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕವ ಕಳೆದಾ | ಪ್ರತ್ಯವಾಯಕೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರಾಯ |
ಶ್ಚಿತ್ತವನು, ಜಪತಪದಿ, ಕಾಮ್ಯನಿಷಿದ್ಧಗಳ ಬಿಟ್ಟು, ||
ಭಕ್ತಿಯಿಂದೀಶ್ವರನ ಪೂಜಿಸಿ, ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯ ಪಡೆದು, ಮೋಕ್ಷನ |
ನರ್ಥಿಸುತ್ತಿಹ ಸಾಧುಗಳೆ ತತ್ತ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು || ೨೦ ||

ಅಷ್ಟಪಾಶವ ಹರಿದು, ಕ್ಲೇಶಗ | ಳಿಟ್ಟಣಿಯ ನೆರೆ ಮುರಿದು, ಮನಸಿನ |
ದುಷ್ಟತನವನು ಬಿಡಿಸುತರಿಗಳನಾರ ಪರಿಹರಿಸಿ, ||
ನಿಷ್ಕೆಯಿಂ ಗುರುಹಿರಿಯರಲಿ ಮನ | ಮುಟ್ಟಿ ಭಕ್ತಿಯ ಮಾಡಿ, ಬ್ರಹ್ಮದ |
ಬಟ್ಟಿಯನು ಹಿಡಿದವರೆ ನೆರೆ ತತ್ತ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು || ೨೧ ||

ಮನದಿ ವಾಕ್ಯಾಯದಲಿ ಪಾಪವ | ನೆನೆಯ; ನುಡಿಯನುಮಾಡನನ್ಯರು |
ತನಗೆ ಮಾಡಿದೊಡಪಕೃತಿಯನದು ಪೂರ್ವಕೃತವೆಂಬ ; ||
ತನುಜರನುಜರು ತಾಯಿತಂದೆಗ | ಳೆನಿತು ತನ್ನನು ದೂಷಿಸಲು ಭೂ |
ಷಣವ ಮಾಡಲು ಹಿಗ್ಗಿ ತಗ್ಗನು ಮೋಕ್ಷಕಾಂಕ್ಷಕನು || ೨೨ ||
ಬಂದ ಸುಖದುಃಖಗಳು ತನ್ನನು | ಮುಂದುಗಿಡಿಸಲು ನೋಯದುಬ್ಬದೆ
ಬಂದುದೆಲ್ಲವುಮಾಶ್ವರಾಜ್ಞೆಯನುತ್ತ ಧೈರ್ಯವನು ||

ಕರ್ಮವನ್ನು ಕಾಮ್ಯನಿಷಿದ್ಧಗಳ ಬಿಟ್ಟು—ಫಲಾಶೆಯಿಂದ ಕರ್ಮ ಮಾಡುವದನ್ನೂ
ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಸಲಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು. ಅರ್ಥಿಸುತ್ತಿಹ—ಬಯಸು
ತ್ತಿರುವ.

೨೨. ಅಷ್ಟಪಾಶಗಳು.—“ಘೃಣಾ, ಶಂಕಾ, ಭಯಂ, ಲಜ್ಜಾ, ಜುಗುಪ್ಸಾ (ಚೇತಿ
ಪಂಚಮಾ), ಕುಲಂ, ಶೀಲಂ, (ತಥಾ) ಜಾತಿ (ರಷ್ಠಾ ಪಾಶಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ)”.
ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕವಿಯು ಮುಂದೆ ೧೦ ಅ. ೧೧ ಪ. ದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಹೇಳುವನು.
ಕ್ಲೇಶಗಳ—ಕ್ಲೇಶಗಳು ಅವಿದ್ಯೆ, ಅಸ್ತಿತ್ವ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಅಭಿನಿವೇಶ ಎಂದು ಐದು
ಇವೆ. ಇವುಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಕವಿಯು ಮುಂದೆ ೧೦ ಅ. ೬ ಮತ್ತು ೭ ಪ. ಗಳಲ್ಲಿ
ತಾನೇ ಹೇಳುವನು. ಇಟ್ಟಣಿ—ಗುಂಪು. ಅರಿಗಳನು + ಅರ—ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ,
ಲೋಭ, ಮೋಹ, ಮದ, ಮಾತ್ಸರ್ಯ ಎಂಬ ಅರು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು. ಬಟ್ಟಿಯನು—
ದಾರಿಯನ್ನು.

೨೩. ನುಡಿಯನುಂ (ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ)+ ಅಡನು+ ಅನ್ಯರು. ಪೂರ್ವಕೃತವು—
ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಪಾಪದ ಫಲವು.

ತಂದು; ಮನದಲಿ ದೃಢವಿರಕ್ತಿಯ | ಹೊಂದಿ, ಭೋಗಭ್ರಾಂತಿ ತನಗಳ |
ದಂದು ಮೋಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷೆಯಾಗೆ ಮುಮುಕ್ಷುವೆನಿಸುವನು || ೨೪ ||

ಬಲ್ಲವರ ಬೆಸಗೊಂಬ; ಶಾಸ್ತ್ರದೊ | ಳುಳ್ಳ ಸಾರವ ತಿಳಿವ; ಸಾಧುಗ |
ಳಲ್ಲಿ ಸಂಗವ ಪಡೆವನವರಾಚರಣೆಯಲಿ ನಡೆವ ; ||
ಸಲ್ಲಲಿತಸದ್ವಾಸನೆಗಳನು | ಮೆಲ್ಲನಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡುವ | .
ನೊಳ್ಳತಹೆ ಮಾರ್ಗದಲಿ ನಡೆದು ಮುಮುಕ್ಷುವೆನಿಸುವನು || ೨೫ ||

ಹಿಂದೆ ಬಹುಜನ್ಮಗಳ ಸುಕೃತಗ | ಳಿಂದ ಜನಿಸಿದೆ ವಿಪ್ರಕುಲದಲಿ ; |
ಮುಂದೆ ತನಗಿನ್ನಾವ ಗತಿಯಹುದೆಂದು ಕಾಣಿಸದು ; ||
ಎಂದು ಮನದಲಿ ದೃಢವಿವೇಕವ | ತಂದು ಸದ್ಗುರುಪಾದಪದ್ಮವ |
ಹೊಂದಿ ತನ್ನನು ತಿಳಿಯಲವನೆ ಮುಮುಕ್ಷುವೆನಿಸುವನು || ೨೬ ||

ಕಪಟಕಲ್ಮಷವಿಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿಗೆ ; | ಚಪಲವೃತ್ತಿಯ ಚೇಷ್ಟೆಯಿಲ್ಲತಿ |
ಕೃಪಣತನದಾಟೋಪದಾಗ್ರಹವೇನು ತನಗಿಲ್ಲ ; ||
ಶ್ವಪಚಜನಗಳ ಗೋಷ್ಠಿಯೊಳಗಿರ | ದುಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನು ಗುರು |
ಕೃತೆಯೆಲರಿದಿಹ ನಿಪುಣನವನೆ ಮುಮುಕ್ಷು ನೋಡೆಂದ || ೨೭ ||

ತರುಣಿಯರು ತನ್ನಿ ದಿರೊಳಿಸೆದರೆ | ಕುರುಡನಂತಿಹ ; ಪರರ ನಂದೆಯ |
ನೊರೆಯಲನ್ಯರು ಬಧಿರನಂದದಿ ಕೇಳನದನೊಲಿದು ; ||
ಕರವಿಕಲನಂದದಲಿ ಹಿರಿದಹ | ಪರರ ಧನವನು ಹಿಡಿಯ ; ದುಷ್ಟರು |
ಜರಿಯೆ ತನ್ನನು ಮರಳಿ ಜರಿಯ ; ಮುಮುಕ್ಷು ನೋಡೆಂದ || ೨೮ ||

೨೪. ಭೋಗಭ್ರಾಂತಿ-ಪ್ರಾಪಂಚಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇನೆಂಬ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು. ಅಳಿದಂದು- ನಾಶವಾದಾಗ.

೨೫. ಬೆಸಗೊಂಬ-ಕೇಳುವನು. ಸದ್ವಾಸನೆ-ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಗಳ ಕಡೆಯ ಒಲವು.

೨೬. ಕಪಟ - ಮೋಸ. ಕಲ್ಮಷ - ಕೆಟ್ಟ ಯೋಚನೆ. (ಇಲ್ಲ + ಅತಿಕೃಪಣತನದ) ಅಗ್ರಹ-ಪಟ್ಟು ಹಿಡಿಯುವದು. ಶ್ವಪಚ- (ನಾಯಿಯನ್ನು ಬೇಯಿಸಿಕೊಂಡು ತಿನ್ನುವ) ಕೊಳಕರು. ಗೋಷ್ಠಿ- ಗುಂಪು.

೨೮. ಬಧಿರ-ಕಿವುಡ. ಕರವಿಕಲ-ಕೈ ಇಲ್ಲದವನು.

ಎಡರಿನಲ್ಲಿ ದೆಗುಂದಮೆಬ್ಬದೆ, | ಪೊಡವಿಗಧಿಸತಿಯಾಗೆ ಹಿಗ್ಗದೆ, |
ಬಡತನದಿ ಕಂಗೆಡದೆ, ವಿತ್ತವ ಗಳಿಸಿ ಗರ್ವಿಸದೆ, ||
ಮಡದಿ ಮನೆ ಮನೆವಾರ್ತೆ ಮಕ್ಕಳ | ಗೊಡವೆಯಲಿ ಕಡುಮನುತೆಯಿಲ್ಲದೆ |
ದೃಢವಿರಕ್ತಿಯಲಿರಲು ಮೋಕ್ಷವ ಪಡೆವನನನೆಂದ || ೨೯ ||

ತನಯ, ಕೇಳಧ್ಯಾತ್ಮವಾಸನೆ | ಯನವರತ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಚಿಂತನೆ, |
ಘನವಿವೇಕ, ವಿರಕ್ತಿ, ಸದ್ಗುಣವೃತ್ತಿ, ಸತ್ಸಂಗ, ||
ಅನಘ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆ ಮೊದಲಾ | ದಿನಿತು ಸದ್ವರ್ತನೆಯೊಳೊಂದಿಹ |
ಮನುಜನೇ ತತ್ತ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಮುಮುಕ್ಷುವೆನಿಸುವನು || ೩೦ ||

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರದ ಹೊಲಬನೆಯದೆ, | ಭೇದವಾದವ ಮಾಡಿ, ಪಾಪಂ |
ಡಾದಿಮತದಲಿ ನಡೆದು, ದಂಭಾಚಾರಪರನಾಗಿ, ||
ಸಾದರದಿ ಸಂಸಾರದಲಿ ಹರಿ | ದಾದ ಯತ್ನದಿ ಕುದಿವ ಖೂಳಗೆ |
ಬೋಧೆಯೇತಕೆ ? ಮಗನೆ, ಮರ್ಕಟಗೇಕೆ ಮಾಣಿಕವು ? || ೩೧ ||

ಕಾಯಸುಖವನು ಬಯಸಿ, ಧನವನು | ಸಾಯಸದಲಾರ್ಜಿಸಿ, ಮದಾಂ
ಗಾಯಕರ ಪಾಠಕರ ಭಂಡರ ಭಯಕೆಗಳ ಬಯಸಿ || [ಧರ

೨೯. ಎಡರಿನಲ್ಲಿ—ಅಡಚಣೆಗಳೊಡಗಿದಾಗ. ಮನೆವಾರ್ತೆ—ಮನೆಯ ವ್ಯವಹಾರ
' ಗೊಡವೆ ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಹುಕಡೆ ' ಎಡವೆ ' ಎಂದಿದೆ. ಗೊಡವೆ- ಸಂಬಂಧ.

೩೦. ವಿವೇಕ- ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಜವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕವನೆಂದೂ
ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಬರೀ ತೋರಿಕೆಯವುಗಳಾಗಿದ್ದು ನಾಶವಾಗತಕ್ಕವುಗಳೆಂದೂ ಬಿಡಿಸಿ
ತಿಳಿಯುವದು. ಅನಘ—ಪಾಪರಹಿತನಾದ ಶುಕನೇ (ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ).
ಶುಶ್ರೂಷೆ—ಸೇವೆ.

೩೧. ಹೊಲಬು—ಗುರ್ತು. ಪಾಪಂಡ—ನಾಸ್ತಿಕ (ದೇಹರೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳು
ವವನು). ಬೋಧೆಯೇತಕೆ—ಉಪದೇಶವೇಕೆ ? ಪರಮಾರ್ಥವಿಷಯವಾದ ಉಪ
ದೇಶವನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಭಗವದ್ಗೀ
ತೆಯಲ್ಲಿ "ಇದಂ ತೇ ನಾತಪಸ್ವಾಯ ನಾಭಕ್ತಾಯ ಕದಾಚನ || ನ ಚಾಶುಶ್ರೂಷವೇ
ವಾಚ್ಯಂ ನ ಚ ಮಾಂ ಯೋಽಭ್ಯಸೂಯತಿ ||" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ವಿಗಳ
ಲ್ಲದೆವರೇ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಅತ್ಯುಪದೇಶವನ್ನು ಹೇಳಬೇಡವೆಂದು ಭಗವಂತನು
ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಬಾಯಬಡಿಕರು ಬಗುಳವರು ; ನಿ | ಶ್ರೀಯಸಾಭ್ಯಾಸಿಗಳ ನಿಂದಿಪ |
ನಾಯಿಗೇತಕೆ ನವರಸಾನ್ನವು ? ಮಗನೆ, ಕೇಳೆಂದ || ೩೨ ||

ಮನಕೆ ರಾಗದ್ವೇಷ, ಬುದ್ಧಿಗೆ | ನೆನಹು ದುರ್ವ್ಯಸನದಲಿ, ತನುವಿಗೆ |
ವನಿತೆಯೊಡಗೂಟದಲಿ ಭೋಗಾಸಕ್ತಿಯಾಗಿರಲು ||

ತನಯ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಚಿಂತೆಯ | ಘನತೆ ದೊರಕುವದೆಂತು ? ಮಾಯಕಾ |
ಜನಿತದುರ್ವಾಸನೆಯಲೊಂದಿಹ ಮರುಳುಮಾನವಗೆ ; || ೩೩ ||

ಕನಸಿನೊಳು ತೋರುವದು ಜಾಗ್ರದ|ನೆನಹು;ದುರ್ವಾಸನೆಯ ಕೋಟಿಲೆ|
ಮನಕೆ ಬಿಡದದು ; ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರಗಳಿಂದಾದ ||

ಅನುಭವದ ವಾಸನೆಗಳಿಂದಲೆ | ಜನಿಸಿದೀ ಸಂಸಾರಲಂಪಟ |

ದನುವು ತಾನರಿದಿನಿಪುದಾತ್ಮಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯರಿಗೆ || ೩೪ ||

ಕಾಲ ಸಂಕಲೆಯಿರಲು ಕೊರಳಿಗೆ | ಕೋಳವನು ಬಲವಾಗಿ ತೊಡಿಸುವ|
ಮೋಲು ಬಹುವಿಧವಾದ ಸಂಸೃತಿಬಂಧ ಬಿಗಿದಿರಲು ||

ಮೇಲೆ ವಿಷಯಾಸಕ್ತನಾದೊಡೆ | ಹೇಳಲೇನದ ? ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರದ |

ಗಾಳಿಯೆಂಬುದು ಸೋಂಕಿದರೆ ಸೈರಿಸನು ಕೇಳೆಂದ || ೩೫ ||

ಮೊದಲೆ ಮರ್ಕಟ, ಮೇಲೆ ಮದ್ಯದ|ಮದವೆದೆಯ ಹಿಡಿದಿರಲು,ವೃಷ್ಟಿಕೆ|
ತುದಿಯ ಕಾಲನು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಕುಣಿದಾಡುವಂದದಲಿ ||

೩೨. ಸಾಯಸದಲಿ (ಸ + ಆಯಸದಲಿ) ಕಷ್ಟದಿಂದ. ಪಾಠಕರ—ಹೊಗಳುವ
ಭಟ್ಟರ. ಬಗುಳುವರು—ಸಾಧಕರನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುವರು. ನಿಶ್ರೀಯಸಾಭ್ಯಾಸಿ
ಗಳ—ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರನ್ನು ನವರಸಾನ್ನ—ಅಗತಾನೆ
ಮಾಡಿದ (ಉಪ್ಪು, ಹುಳಿ, ಕಾರ, ಸಿಹಿ, ಕಹಿ, ಒಗರು ಎಂಬ) ಪದ್ರಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ
ಅಹಾರ.

೩೩. ನೆನಹು—ತೊಳಲಿಕೆಯು. ದುರ್ವ್ಯಸನದಲಿ—ಕೆಟ್ಟ ಚಟಗಳಲ್ಲಿ. ಮಾಯಾ
ಜನಿತದುರ್ವಾಸನೆಯಲಿ—ಬರೀ ತೋರಿಕೆಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ನಿತ್ಯವೆಂದು
ನಂಬಿ ಮೋಸಹೋಗುವದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಟ್ಟ ಚಟಗಳಲ್ಲಿ.

೩೪. ಸಂಸಾರಲಂಪಟದ ಅನುವು—ಸಂಸಾರದ ತೊಳಲಿಕೆಯ ಮೋಹಕತ್ವವು.
ಅರಿದಿನಿಪುದು—ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸುವದು.

೩೫. ಕೋಳ—ಬೇಡಿ. ಮೇಲೆ—ಇದರ ಜೊತೆಗೆ.

ಅಧಿಕಧನ, ಸಂಪತ್ತು, ಯೌವನ | ವೈದಗರಲು ವನಿತಾದಿವಿಷಯಾ |
ಸ್ವದನೆನಿಸುತೊಡಲರಿಯದವಗಧ್ಯಾತ್ಮವೇಕೆಂದ || ೩೬ ||

ಮರುಳು ಹಿಡಿದವ ಮದ್ದುಗುಣಿಕೆಯ|ನರೆದು ಕುಡಿದಂದದಲಿ ಮಾಯಾ|
ವರಣದಲಿ ಮರೆದಿದುರ್ ತನ್ನನು ಮೂಢಭಾವದಲಿ ||
ಪರಿಪರಿಯ ಸಂಸಾರವಿಷಯದಿ | ಹಿರಿದು ಬಿಗಿವಡೆದಿರ್ಪ ಮನುಜಗೆ |
ಮೊರಕುವದೆ ಪರತತ್ತ್ವ ? ತೆರಳೆಯ ಹುಳುವಿನಂತಿಹಗೆ || ೩೭ ||

ಒರಳೊಳಗೆ ತಲೆಯಿರ್ದೊಡೊನಕೆಯ | ಭರದ ಗಾಯವ ತಪ್ಪಿಸಲ್ಪಾ |
ರರಿವರೈ ? ಬಹುದುಃಖಸಂಗ್ರಹವಾದ ಸಂಸೃತಿಯ ||
ಶರಧಿಯಾಳು ಬಿದ್ದವಗದೆಂದಿಗೆ | ಪರಿಹರಿಸಲಾಗುವದು ಜರೆ, ಮರೆ, |
ಮರಣ, ಜನ್ಮಗಳನು ? ತತ್ತ್ವವನರಿಯದವಗೆಂದ || ೩೮ ||

ಕೊರಳ ಸುತ್ತಿದ ಹಾವು ಕಚ್ಚದೆ | ಮರಳುವದೆ? ಮಾಯಾಪ್ರಬಂಧದಿ |
ಹೊರಳುತಿಹ ಪಾಮರಗೆ ಪರಿಹರವಹುದೆ ಭವಬಂಧ ? ||
ಕುರುಡ ಕಾಣವಗಾಧಕೂಪದೊ | ಕುರುಳುವಂತೆ ವಿನೇಕಶೂನ್ಯನು |
ತಿರುಗುವನು ಭವಮಾಲೆಯಲಿ ಮೋಕ್ಷವನಪೇಕ್ಷಿಸದೆ || ೩೯ ||

ಕಾಣದಗೆ ಕನ್ನಡಿಯದೇತಕೆ ? | ಗಾಣದೆತ್ತಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆಯೇತಕೆ ? |
ಗೋಣಿಗೇತಕೆ ಗವಸಣಿಗೆ ? ನರಿಗೇಕೆ ಸುರಲೋಕ ? ||

೩೬, ಮದ್ಯದ—ಹೆಂಡ ಮೊದಲಾದ ಅನುಲೇಖನ ವಸ್ತುಗಳ. ಒಡಲರಿಯದವನು—ಮೈಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮರ್ಕಟದ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಸ್ವಾಮಿವಿವೇಕಾನಂದರು ತಮ್ಮ ರಾಜಯೋಗದ ಉಪನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೩೭. ಮರುಳು—ದೆವ್ವ. ಮದ್ದುಗುಣಿಕೆ—ದುತ್ತೂರ (ಇದನ್ನು ತಿಂದರೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯುವದು). ಮಾಯಾವರಣದಲಿ—ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಮುಸುಕಿನೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದವನಾಗಿ. ತನ್ನನು—ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಜೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವ ತನ್ನನ್ನು. ತೆರಳೆಯ ಹುಳು—ಸಗಣೆಯನ್ನು ಉಂಡೇ ಮಾಡಿ ಉರುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಹುಳು. 'ತೆರಳೆಯ ಹುಳುವಿನಂತಿಹಗೆ' ಎಂಬುದು 'ಮನುಜಗೆ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣ.

೩೯. ಮರಳುವದೆ—ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದೆ? ಮಾಯಾಪ್ರಬಂಧದಿ—ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಬಿಗಿತದಿಂದ. ಭವಮಾಲೆ—ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳ ಚಕ್ರ.

ರಾಣಿಯೇಕೆ ನಪುಂಸಕಗೆ ? ಗೀ | ರ್ವಾಣಭಾಷೆಯದೇಕೆ ಗೊರವಗೆ ? |
ಕೇಣವಿಲ್ಲದ ವಿಷಯಲಂಘನಗೇಕೆ ನಿರ್ವಾಣ || ? || ೪೦ ||

ಎತ್ತು ತೆಂಗಿನ ಕಾಯ ಬಲ್ಲದೆ ? | ಕತ್ತೆಯಿರುವದೆ ಕತ್ತರಿಯೆ ? ನೆರೆ |
ಬುತ್ತಿಗಳರಿಗೇಕೆ ಸತ್ಯವ್ರತ, ಸದಾಚಾರ ? ||
ದತ್ತಪುತ್ರನಿಗೇತಕ್ಕೆ ಪಿತೃ | ಭಕ್ತಿ ? ಮಾಲ್ಯಸುಗಂಧವನಿತಾ |
ಸಕ್ತರಿಗೆ ಪರತತ್ತ್ವಚಿಂತೆಯದೇಕೆ ? ಹೇಳಿಂದ || ೪೧ ||

ನರಿಗಳೂರನು ಸೇರುವನೆ ? ಭಾ | ಸ್ವರನ ಬೆಳಕಿಗೆ ಗೂಗೆಗಳು ಸಂ |
ಚರಿಸುವನೆ ? ಬೆಳದಿಂಗಳಿಷ್ಟನೆ ಜಾರಚೋರರಿಗೆ ? ||
ಸರಸಕವಿತಾವ್ರಾಡಿಯೆಲ್ಲರಿ | ಗರಿಯಲಹುದೇ ? ದುರ್ವ್ಯಸನದಿಂ |
ದುರಿನ ಪಾತಕಿಗೇತಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚ್ರೆಯಸಾಧ್ಯಾಸ ? || ೪೨ ||

ಎತ್ತಿಗುತ್ತಮಲಿಂಗಮುದ್ರೆಯ | ನೊತ್ತಲಾಗದ ಬಸವನೆಂಬರು ; |
ಕತ್ತೆಯನು ಹಿಡಿತಂದು ಮುದ್ರೆಯನೊತ್ತಲಾ ಕತ್ತೆ ||
ಕತ್ತೆಯಲ್ಲದೆ ಬಸವನಪ್ಪುದೆ ? | ಸತ್ಯಸಂಧಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದೆ |
ತೊತ್ತುಬಡಿಕಂಗೇಕೆ ತತ್ತ್ವವಿಚಾರ ? ಹೇಳಿಂದ || ೪೩ ||

ಚರ್ಮಖಂಡನ ಕಡಿನ ಶುನಕಗೆ | ಕಮ್ಮನೆಯ ತುಪ್ಪವದರೋಚಕ ; |
ಕರ್ಮಕಿಂಕರಾದ ಕಾಮ್ಯಫಲಾಭಿಲಾಷರಿಗೆ ||
ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲಿ ಮನ | ನೆಮ್ಮದದರಿಂದಾತ್ಮಸುಖವದು |
ದುರ್ಮತಿಗಳಿಗೆ ದೂರವಾಗಹುದರಸಿ ನೋಡಿದರೆ || ೪೪ ||

೪೦. ಗವಸಣಿಗೆ—ಮೇಲುಚೀಲ. ಗೊರವ—ಮೂಢ. ಕೇಣವಿಲ್ಲದ—ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದ. ನಿರ್ವಾಣ—ಮೋಕ್ಷ.

೪೧. ಬುತ್ತಿಗಳು—ಅನ್ನವನ್ನು ಕದಿಯುವವನು.

೪೨. 'ದುರಿನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ದಿರುನ' ಎಂದೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇದೆ.

೪೩. ಬಸವ—ಈಶ್ವರನ ವಾಹನವಾದ ವೃಷಭ. ಸತ್ಯಸಂಧ—ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುವವನು ಅಥವಾ ಯಾವಾಗಲೂ ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತನ್ನೇ ಅಡುವ ವ್ರತವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವನು. ತೊತ್ತುಬಡಿಕ—ದೀನನಾಗಿ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಅಳುತನದಲ್ಲಿರುವವನು.

ಜ್ಞಾನದಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡದ | ಮಾನವನೆ ತಿಳಿ ಹೀನಕುಲದವ ; |
 ತಾನೆ ಬ್ರಹ್ಮವದೆಂದು ಕಾಣದ ನರನೆ ಪಾಮರನು ; ||
 ಸ್ವಾನುಭವವಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯನು | ತಾನೆ ದನುಜನು ; ಗುರುಪದಾಬ್ಜ . |
 ಧ್ಯಾನನಿಷ್ಠೆಯ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಮರ್ತ್ಯನನ ವ್ಯರ್ಥ || ೪೫ ||

ಎನ ಕಲಿತೊಡದೇನು? ಯತ್ನದ | ಲೇನ ಮಾಡಿದೊಡೇನು? ಸರ್ವವು |
 ಕಾನನದ ಬೆಳದಿಂಗಳಂದದಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿಹುದು ; ||
 ಸ್ವಾನುಭವಸುಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ | ಮಾನವನು ಬದುಕಿದೊಡದೇನವ |
 ಶ್ವಾನಸೂಕರರಂತೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹೊರೆದುಕೊಂಡಿಹನು || ೪೬ ||

ಸೇದಶಾಸ್ತ್ರವ ವಿಪ್ರ, ಜೀವನ | ಮೇದನೀಪತಿ, ವೈಶ್ಯ ವಸ್ತುವ, |
 ಪಾದಜನು ಪರಿಚರಿಯಶಕ್ತಿಯ, ಸೂಳೆ ಚೆಲುವಿಕೆಯ ||
 ಅದಿತೇಯರು ಸ್ವಪ್ರಭಾವನ | ಕಾದ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕ್ರಯನ ಮಾಳ್ವರು |
 ಬೋಧವಿರಹಿತರಾದ ಶಿಶ್ನೋದರಪರಾಯಣರು || ೪೭ ||

ಕೆಲರು ಜಪತಪಗಳಲಿ, ಕೆಲಬರು | ಬಲುಮೆಯಹ ಶಾಸ್ತ್ರದಲಿ, ಕೆಲ
 ಹಲವುವಿಧಯಾಗದಲಿ, ಕೆಲಬರು ದಾನಧರ್ಮದಲಿ || [ಬರು |

೪೪. ಅರೋಚಕ—ರುಚಿಸದೆ ಹೋಗುವದು. ಕರ್ಮಕಿಂಕರರು—ಕರ್ಮವೇ ತಮಗೆ
 ಸರ್ವೇಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಅದಕ್ಕೆ ದಾಸರಾದವರು. ನೆಮ್ಮದು—ನೆಡುವ
 ದಿಲ್ಲ. ಅರಸಿ—ಹುಡುಕಿ (ವಿಚಾರಮಾಡಿ).

೪೫. ಸ್ವಾನುಭವವಿಲ್ಲದ—ತನ್ನ ಆತ್ಮವು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬದನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ
 ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವ.

೪೬. ಸ್ವಾನುಭವಸುಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ—ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತನ್ನ ಅನು
 ಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವ. ಶ್ವಾನಸೂಕರರಂತೆ—ನಾಯಿ ಮತ್ತು ಹಂದಿ ಇವುಗಳ
 ಹಾಗೆ. ಹೊರೆದುಕೊಂಡಿಹನು—ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿರುವನು.

೪೭. ಮೇದಿನೀಪತಿ—ಕ್ಷತ್ರಿಯನು (ಇವನು ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡಿಗಾಗಿ ಯುದ್ಧ
 ದಲ್ಲಿ ಮಡಿಯುವದಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧನಾಗುವನು). ಪಾದಜನು—ಶೂದ್ರನು (“ ಪದ್ಮಾಕ್ಷಿಂ
 ಶೂದ್ರೋ ಅಜಾಯತ ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಪಾದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವನು). ಅದಿತೇಯ
 ರು—ದೇವತೆಗಳು (ಇವರು ತಮಗಾಗಿ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ
 ನರವನ್ನು ಕೊಡುವರು). ಕಾದ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ—ಹಸಿದ ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ. ಶಿಶ್ನೋದರಪ
 ರಾಯಣರು—ಪ್ರೀತುಪುಷ್ಕರ ಸಂಯೋಗದಿಂದಾಗುವ ಸುಖ, ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡು ಇವು
 ಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಿನವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವವರು.

ಬಳಲುವರು ಬಹುಕಷ್ಟದಿಂದಲಿ | ಗಳಿಸಲೆಂದೇ ವಿಷಯಸುಖಗಳ |
ತಿಳಿಯಲರಿಯದೆ ನಿತ್ಯಸುಖವನು ಸುಲಭಮಾರ್ಗದಲಿ || ೪೮ ||

ಮಾನು ನೀರೊಳಗದೊಡೆಡೆನ್ನೆ? | ಧ್ಯಾನವನು ಬಕ ಮಾಡಲೇನದು? |
ಕಾನನವನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಮರ್ಕಟವಿದ್ದು ಫಲವೇನು ||
ಮೌನದಲಿ ಕೋಗಿಲೆಯಿರಲ್ಪದ | ಕೇನು ಫಲ ? ಸುಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ |
ಸ್ನಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂ ಫಲವಿಲ್ಲ ಕೇಳೆಂದ || ೪೯ ||

ಹುತ್ತ ಬಡಿದರೆ ಹಾವು ಸಾವುದೆ | ವೃಥವಾದುಪವಾಸ ಮೊದಲಾ |
ಗುತ್ತಲಿಹ ನೃತಗಳಲಿ ದೇಹವ ದಂಡಿಸಲು ಬರಿದೆ ||
ಮುಕ್ತಿ ದೊರಕುವದೇ? ವಿವೇಕ, ವಿರಕ್ತಿ, ಶಮೆ,ದಮೆ, ಗುರುಪದಾಂಬುಜ |
ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಾಸಕ್ತರಿಂಗಿಂದ || ೫೦ ||

ಪಶುಗಳಿಗು ಮನುಜರಿಗು ಭೇದವ | ನುಸುರಬಾರದದೇಕೆನಲು ಸರಿ ; |
ಹುಸಿಯ ಭೌತಿಕದೇಹ, ನಿದ್ರಾಹಾರ, ಭಯ, ಸಂಗ, ||

೪೮. ಬಲುಮೆಯಹ—(ಬುದ್ಧಿಯ) ಬಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂಥ. ಗಳಿಸಲೆಂದೇ—
ಸಂಪಾದಿಸಲೆಂದೇ. ವಿಷಯಸುಖಗಳ—ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ ಎಂಬ
ಐದು ವಿಷಯಗಳಿಂದಾಗುವ ಅನಿತ್ಯಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು.

೪೯. ಫಲವಿಲ್ಲ—(ತಾತ್ಪರ್ಯ) ವಿಸ್ತಾರಿಸಿ ಸ್ನಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅವಕ್ಕೆ ಪರಲೋ
ಕದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡಿದ ಸ್ನಾನಾದಿಗಳೂ
ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಿತ್ಯಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ.

೫೦. ಮುಕ್ತಿದೊರಕುವದೇ—(ತಾತ್ಪರ್ಯ) ವಿವೇಕಾದಿಯಾದ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ
ದಾದರೊಂದು ಬಯಕೆಯಿಂದ ಸುಮ್ಮನೆ ಉಪವಾಸಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದು ಬಂಧನಾ
ಶಕವಾಗಲಾರದು.

೫೧. ಸರಿ—ಹಾಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರುವದು ಯೋಗ್ಯವು. ಸಂಗ—ಪ್ರೀ
ತುರುಷರ ಕೂಟದಿಂದಾಗುವ ಸುಖ. ವ್ಯಸನ—ಚಟಿ. ಪಶುಗಳಿಗೂ ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ
ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಈ ಕಲ್ಪನೆಯು “ ಆಹಾರನಿದ್ರಾಭಯಮೈಥುನಂ ಚ ಸಾಮಾನ್ಯಮೇ
ತತ್ಪಶುಭಿರ್ನರಾಣಾಂ ” ಎಂಬ ಸುಭಾಷಿತದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೆನೆಪು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಿಷ
ಯಬುದ್ಧಿ—ಯಾವಾಗಲೂ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಾದಿವಿಷಯಗಳನ್ನೇ ಚಿಂತೆಮಾಡುವ ಬುದ್ಧಿ.

೫೨. ಈಶ್ವರಾಜ್ಞಾಪಾಶಪರಿವೃತರು—ಈಶ್ವರನು ವೇದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಕರ್ತೃರೂಪ
ವಾದ ಆಜ್ಞೆಯೆಂಬ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟವರು. ಉಸುರಲೇನು—ಹೇಳಲೇನು?

ವ್ಯಸನ ಮೊದಲಾದವು ಸಮಾನಗ | ಕೆಸೆದು ತೋರ್ಪುವು ; ನಿತ್ಯದೊಳು ತಾ |
ವಿಷಯಬುದ್ಧಿಯನುಳಿದವನೆ ಪಶುಪತಿಯವೊಲೈರೆವ || ೫೧ ||

ವಿಷಯಲಂಪಟರಾಗಿ ಸಂಸೃತಿ | ವ್ಯಸನದಲ್ಲಿಹೆ ಜೀವರೆಲ್ಲರು |
ಪಶುಗಳೆನಿಸುವರೀಶ್ವರಾಜ್ಞಾಪಾಶಪೆರಿವೃತರು ; ||
ಉಸುರಲೇನದನೊಡೆಯನಿಂ ಪ್ರೇ | ರಿಸಿದನಡ್ವನವೋಲು ನರಕವ |
ನೆಸೆವ ಸ್ವರ್ಗವನೆರಡುಕಡೆಯಾಡುತ್ತಲಿಹರೆಂದ || ೫೨ ||

ಅದು ನಿಮಿತ್ತದಿ ಮಗನೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲಿ ಬಿಡದಾಸಕ್ತರಾಗಿಹೆ |
ಸದುಹೃದಯರಿಂಗೊಲಿದು ಪೇಳಿ ಅನುಭವಾಮೃತವ ; ||
ಕಡಡುಕಲ್ಮಷಚಿತ್ತರಾದರಿ | ಗಿದನುಸುರದಿರು ; ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗಾ |
ಸ್ವದಕೆ ಸಹಜಾನಂದಗುರುಪದಭಕ್ತಿಯೇ ಸುಲಭ || ೫೩ ||

ಕಾಲ, ಕಾಲಾತೀತ, ಕಲಿಮಲ | ಜಾಲಮೂಲೋನ್ಮೂಲ, ನಿಗಮವಿ |
ಶಾಲನುತ, ನಿಶ್ಚಲ, ನಿಜಾತ್ಮ, ನಿರಾಳ, ನಿರ್ಮಯ, ||
ಭಾಳಲೋಚನ, ಭರ್ಗ, ಭಸಿತೋ | ದ್ವಿಳನ, ಭವೌಘಪ್ರಭೇದನ, |
ಶೂಲಧರ, ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಸಲಹು ಮೂಜಗವ || ೫೪ ||

ಶ್ರಿಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಜಾನಂದ ಗುರುವರ್ಯ
ಪಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯಮಾಣ ಸಹವಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾಮೃತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ
ಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿದುದು.

ಅನಡ್ವ—ಎತ್ತು. ಎಡೆಯಾಡುತ್ತಲಿಹರು—ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಸ್ವರ್ಗ
ಕ್ಕೂ ನರಕಕ್ಕೂ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವರು.

೫೪. ಕಾಲ—ಕಾಲಸ್ವರೂಪನು. ಕಾಲಾತೀತ—ಕಾಲವನ್ನು ಮೀರಿದವನು. ಕಲಿಮಲ
ಜಾಲಮೂಲೋನ್ಮೂಲ—ಕಲಿಕಲ್ಮಷವೆಂಬ ಬಲೆಯ ಮೂಲವನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕುವ
ವನು. (ಅಥವಾ ಕಾಲಕಾಲ—ಯಮನಿಗೆ ಯಮನಾಗಿರುವ. ಅತೀತಕಲಿಮಲಜಾಲ—
ಕಲಿಕಲ್ಮಷಸಮೂಹವನ್ನು ದಾಟಿರುವ. ಮೂಲೋನ್ಮೂಲ—ಸಂಸಾರದ ಬೇರನ್ನು
ಕಿತ್ತುಹಾಕುವ.) ನಿರಾಳ—ಯಾವ ತಾಪತ್ರಯದ ಯೋಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲದವನು. ಭವೌ
ಘಪ್ರಭೇದನ—ಸಂಸಾರದ ಕಷ್ಟಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವನು. ಸಲಹು
ಮೂಜಗವ—ಇದು “ಲೋಕಾಸ್ತಮಸ್ತಾಸ್ತುಖಿನೋ ಭವಂತು” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ
ಶ್ಲೋಕಭಾಗದ ಅನುವಾದವು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರಕರಣ

ಸೂ|| ಕಷ್ಟವಹ ಸಂಸಾರಧರ್ಮವ | ದಿಷ್ಟವಲ್ಲವೆನುತ್ತ ತನಯಗೆ |
ಶಿಷ್ಟವೇದವ್ಯಾಸಮುನಿಪತಿ ಬೋಧಿಸಿದನೊಲಿದು ||

ಸರಸಿರುಹಭವಶಾರ್ಙ್ಗರುದ್ರೇ | ಶ್ವರಸದಾಶಿವರಾವಳೊಬ್ಬಳ |
ಚರಣಪೀಠದ ಕೆಳಗೆ ಕರಗಳ ಮುಗಿದುಕೊಂಡಿಹರು ||
ಆರರೆ ! ಆಕೆಯದಾವನಂಘ್ರಿಗೆ | ಶಿರವ ಬಾಗುವಳಾ ಮಹಾತ್ಮನ |
ನರಕುರಿಗಳಂತಿವರೈ ಶ್ರೀಗಿರಿಯಧೀಶ್ವರನ ? || ೧ ||

ಭಂಡರಿಗೆ, ಬಹುಭಾಷಿಗಳಿಗೆ, ಪ್ರ | ಚಂಡರಿಗೆ, ಪರಸತಿಯ ಬೇಟೆಯ |
ಪುಂಡತನದಲಿ ಹೆಂಡಿರನು ಬಿಟ್ಟುಪ್ಪ ಪೋಟರಿಗೆ, ||
ಕುಂಡಗೋಳಕರಿಗೆ, ಸತತವು | ಕಂಡವರ ಕೂಡೆಲ್ಲ ಕಲಹಿಸ |
ಮಂಡರಿಗೆ ಹೇಳದಿರು ಮರೆದೀ ಅನುಭವಾಮೃತವ || ೨ ||

೧. ರುದ್ರ, ಈಶ್ವರ, ಸದಾಶಿವ—ಇವು ಈಶ್ವರನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮೂರ್ತಿವಿಶೇಷಗಳು. ಅವಳೊಬ್ಬಳ—ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಾತ್ಮಕಳಾದ ಆದಿಶಕ್ತಿಯ. ಇಲ್ಲಿ ಆದಿಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಾರದಾ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮೊದಲಾದ ಸಗುಣರೂಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಸಗುಣಶಕ್ತಿಯ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಪತ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಆಕೆಗೆ ಕೈಮುಗಿಯುವದರಿಂದ ಆಕೆಯು ಆ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೂ ಕಾರಣಳಾದ ಆದಿಶಕ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಶ್ರೀಗಿರಿಯಧೀಶ್ವರನ—ಈ ಮಾತು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೆಂಬ ಈಶ್ವರನ ಸುಗುಣಮೂರ್ತಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಶ್ವರನ ಸುಗುಣಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ರುದ್ರ, ಈಶ್ವರ, ಸದಾಶಿವ ಇವರೆಲ್ಲರಿಂದ ಕೈಮುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆದಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಚಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಕೃತದ ವಿಷಯವಾಡ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸಗುಣಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೂ ಅಧಾರವಾದ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಉಪಾಸಕರು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪವನ್ನು ತಮ್ಮ ಉಪಾಸ್ಯದೇವತೆಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವದುಂಟು.

ಸತ್ಯವಚನವ ನುಡಿವರಿಗೆ, ಸುವಿ | ರಕ್ತರಿಗೆ, ಸುಖದುಃಖದಲಿ ಸನು |
ಚಿತ್ತರಿಗೆ, ಸಕಲರಲಿ ಕರುಣಾವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳರಿಗೆ, ||
ಉತ್ತಮಶ್ಲೋಕರಿಗೆ, ಸದ್ಗುರು | ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಪರತತ್ತ್ವಚಿಂತಾ |
ಸಕ್ತರಿಗೆ ಬೋಧಿಸುವದೊಲಿದೀ ಅನುಭವಾಮೃತವ || ೩ ||

ಕೇಳು ಶುಕಯೋಗೀಂದ್ರ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ | ಹಾಳುವಾದವಲಾ ! ವಿಚಾರಿಸೆ |
ಹೇಳಲೇನದು ಬಯಲ ಬಳಲಿಕೆ, ನಿಷ್ಕಲಾರಂಭ ; ||
ಕಾಳು ಸತಿಸುತಗೃಹಧನಗಳು | ಗಾಳಿಗೊಡ್ಡಿದ ಸೊಡರಿನಂದದಿ |
ಕಾಲವಶದಲಿ ಕೆಟ್ಟುಹೋಹವು ನಿತ್ಯವಲ್ಲೆಂದ || ೪ ||

ಆರು ಮಾರಲ್ಪರಿದು ಕಾರಾ | ಗಾರದಂದದಿ ತೋರ್ಪ ಘೋರಾ |
ಕಾರಸಂಸಾರವನು ಸಚರಾಚರದ ಜೀವಿಗಳು ||
ಹಾರಿ ಸ್ವರ್ಗವ, ತೂರಿ ನರಕವ, | ಸೇರಿ ಧರಣಿಯ, ಸುಕೃತದುಷ್ಕೃತ |
ಕಾರಿಯದ ಸುಖದುಃಖದೊಳಗೋಲಾಡುತಿಹರೆಂದ || ೫ ||

೧. ಬಹುಭಾಷಿಗಳಿಗೆ—ಹರಟೆಗಾರರಿಗೆ. ಬೇಟೆಯ—ಹಿಂದೆಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ
ಪೋಟರಿಗೆ—ಅವಿವೇಕಿಗಳಿಗೆ. ಕುಂಡ—ಹಾದರಗಿತ್ತಿಯ ಮಗ. ಗೋಳಕ— ತಂದೆ
ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದವನು.

೨. ಉತ್ತಮಶ್ಲೋಕರಿಗೆ—ಒಳ್ಳೇ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದವರಿಗೆ.

೪. ಸಂಸ್ಕೃತಿ—ಸಂಸಾರವು. ಹೆಂಡಿರುಮಕ್ಕಳ ತೊಡಕಿಗೂ ಸಂಸಾರವೆಂದು ಹೆಸರು ;
ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳ ಸುತ್ತವಿಕೆಗೂ ಸಂಸಾರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಾಳು—(ಕಾಡು) ಕೀಳು.
ಸೊಡರಿನಂದದಿ—ದೀಪದಂತೆ.

೫. ಆರು—ಯಾರೂ. ಕಾರಾಗಾರ—ಸೆರೆಮನೆ. ಸಚರಾಚರದ ಜೀವಿಗಳು—
ಸ್ಥಿರವಾದ ಮತ್ತು ಚರವಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಚರವಾದ ಜೀವಿಗಳೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯರು,
ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ ನೊದಲಾದವು. ಸ್ಥಿರವಾದ ಜೀವಿಗಳೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಸ್ಯಾದಿಗಳೆಂದು
ರೂಢಿಯಿದೆ. ಆದರೂ ಆದರ ಜೊತೆಗೆ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.
ಕಳ್ಳು ನೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವವಿರುವದೆಂದು ಡಾಕ್ಟರ್ ಬೋಸ
ರವರು ಈಚೀಚೆಗೆ ಭೌತಿಕಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. “ ವಿಜ್ಞಾನಂ
ಜಾವಿಜ್ಞಾನಂ ಚ ” ಎಂದರೆ ಚೇತನವಸ್ತುಗಳೂ ಜಡವಸ್ತುಗಳೂ ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೆ”
ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಕವಾಗಿರುವದು. ಈ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕಿಟ್ಟು
ತಂದುಕೊಂಡರೆ ಜಡವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವವಿರುವದೆಂಬ ತಿಳಿವು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಅಧ್ಯಾ

ಕೆಲರುಮನೆಮನೆವಾರ್ತೆಮಕ್ಕಳಿ | ಗೊಲಿದುಮಮತೆಯನಾಡಿ, ಧನವನು |
 ಗಳಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಸಂಭ್ರಮದಲಾಸಕ್ತರಾಗಹರು ||
 ಫಲವ ಕಂಡರದೇನನಕಟಾ ! | ಗಳಿನೆಲ್ಲವು ಬಟ್ಟೆಬಯಲಾ |
 ಗಳಿವುದದರಿಂ ದುಃಖವಲ್ಲದೆ ಸುಖವದೆಲ್ಲಿಯದು ? || ೬ ||

ಕ್ಷಣಿಕವಹ ಸಂಸಾರವೆಂದಿದ | ನೆಣಿಸನಾಚಂದ್ರಾರ್ಕವಿಹುದೆಂ |
 ದೆಣಿಸಿಕೊಂಡಿಹ ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಂತೆ : ||
 ದಣಿಯನೆಪ್ಪೊದಗಿದರು ; ಮಿಗೆ ಸಂ | ದಣಿಯ ಸೈರಿಸ ; ಕಾಲಪಾಶದ |
 ಕುಣಿಕೆಯಲಿ ಬಿಗಿವಡೆದು ಬಿದ್ದಿಹ ಪಶುವಿನಂತಿಹನು || ೭ ||

ಅನ್ಯರೇತೋಜಾತೆ ಹೆಂಡತಿ, | ತನ್ನ ಮೇಣಾಕೆಯ ಮಲದಲು |
 ತನ್ನನಾದ ಕುಮಾರಗುಂತಿ ಮಲದ ಮೂಲದಲಿ ||
 ಅನ್ವಯಾಂಕುರ ಹಬ್ಬಿ ಹಸರಿವು | ಮನ್ನತದ ಮಲಕೂಪದೊಳಗು |
 ತನ್ನವಾಗಿಹ ಕೃಮಿಗಳಂದದಿ ಕ್ರೇಡಿಸುತ್ತಿಹನು || ೮ ||

ತನ್ನ ಹಿತವನು ತಿಳಿಯಲರಿಯದೆ | ಕುನ್ನಿ ಬರಿದೇ ಬಯಸಿ ಬಯಲಿಗೆ, |
 ಹೊನ್ನುಹೆಣ್ಣೆಂದೆಂಬ ಗಂಟಲ ಗಾಣದಲಿ ಸಿಲುಕಿ ||
 ಬನ್ನಬಡುವನು ಭವಭವದಿ ಬಹು | ಜನ್ಮ, ಚರ, ಮರಣಾದಿದುಃಖದಿ |,
 ಹಣ್ಣಿನುತ ಕಿಚ್ಚಿನಲಿ ಬೀಳುವ ಶಲಭನಂದದಲಿ || ೯ ||

ತೃತೀಯಾಂಕಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟೋ ಹಳೆಯದೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು. ಕಾರಿಯದ—ಕಾಡ್ಯದ
 (ಕಾಡ್ಯಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವಂಥ).

೭. ಅಚಂದ್ರಾರ್ಕ—ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಿರುವವರೆಗೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಂತೆ—
 ಬ್ರಹ್ಮಪಟ್ಟವೇ ತನಗೆ ಬಂದಂತೆ. ದಣಿಯನು—(ತಣಿಯನು) ತೃಪ್ತನಾಗನು. ಸಂದ
 ಣಿಯ—(ತನ್ನಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊರೆಯುವ) ಜನರ ಗುಂಪನ್ನು. ಕಾಲಪಾಶದ—
 ಸಾವೆಂಬ ಕಟ್ಟಿನ ಅಥವಾ ಯಮನ ಹಗ್ಗದ.

೮. ಅನ್ಯರೇತೋಜಾತೆ—ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ರೇತಸ್ಸಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವಳು. ಅನ್ವಯಾಂ
 ಕುರ—ಸಂತತಿಯ ಮೊಳಕೆ. ಹಸರಿವುದು—ಹರಡುವದು. ಮಲಕೂಪ. ಕ್ರೇಡಿ
 ಸುತ್ತಿಹನು—ಕತ್ತಲದ ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಹುಳುಗಳಂತೆ ಆಡುತ್ತಿರುವನು.

೯. ಕುನ್ನಿ—ನೀಚ (ನಾಯಿಯಂತಿರುವ ಮನುಷ್ಯ). ಬಯಲಿಗೆ—ವೃಥಾವಾದ
 ದ್ದಕ್ಕೆ. ಗಂಟಲ ಗಾಣ—ಮೀನಿನ ಗಂಟಲಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಎರೇಹುಳುವಿನ ಗಾಣ. ಬನ್ನ—
 ಸಂಕಟ. ಭವಭವದಿ—ಜನ್ಮಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ. ಶಲಭ—ಪತಂಗದ ಹುಳು.

ಸಾವನರ ನೋಡುತ್ತ ದುಃಖದಿ | ಬೇವನರ ಕಾಣುತ್ತ, ಮನದಲಿ |
ಹೇವರಿಸಿ ಸುಡಲಿಂದು ಬಿಡನದ ಮರೆವನಾಕ್ಷಣಕೆ ||
ಭಾವೆಯೆಳಿಯಲಿ, ವಿತ್ತ ಪೋಗಲಿ, | ತಾವುದಪ್ಪಲಿ, ಮಗುಳದೆಲ್ಲವ |
ನಾವ ಕೊರಿಯಲಿ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟವ ಗಳಿಸಲನುಗೈವ || ೧೦ ||

ಹೆಂಡಿರೇತಕೆ ? ಮಕ್ಕಳೇತಕೆ ? | ಬಂಡಿ ತುಂಬಿದ ಧನವೇತಕೆ ? |
ಮಂಡೆ ತುಂಬಿದ ಬಳಗವಿದ್ದೇನಹುದು ? ಯಮಭಟರು ||
ಚಂಡಪಾಶದಿ ಕಟ್ಟಿ ಬಿಳನನು | ಕೊಂಡು ಹೋಹಂದಿನಲಿ ಹಿತವರು |
ಕಂಡು ಬಿಡಿಸುವರುಂಟೆ ? ಯಾರಿದ್ದೇನು ಫಲವೆಂದ || ೧೧ ||

ಏಕೆಮನೆ, ಮನೆವಾರ್ತೆ? ಮಕ್ಕಳ | ದೇಕೆ? ಮಡದಿಯಗೊಡನೆಯೇತಕೆ ? |
ಕಾಕಲಾ ! ಸಂಸಾರವಧ್ರುವವಾರು ನಂಬುವರು ? ||
ಸಾಕು ಸಾಕದು ಬೇಡ ಬರಿದೇ | ತೋಕಮೋಹಾಸ್ವದವೆನ್ನುತ್ತದ |
ನೋಕರಿಸಿ ಬಿಡರಹಹ ! ಬರಿದೇ ಬದ್ಧರಾಗಿಹರು || ೧೨ ||

ಕಡುನರಕವಹ ಜನ್ಮವೆಂದದ | ಬಿಡಲುಪಾಯದ ಬಟ್ಟಿಯನು ತಾ |
ಪಡೆಯಲರಿಯದೆ ಮನುಜನೊಡಲನು ಪಡೆದು ಫಲವೇನು ? ||
ಸುಡಲವನ ಜನ್ಮವನು ! ದುಃಖದ | ಕಡಲೊಳಗೆ ಬಿದ್ದು ಳುತೇಳುತ |
ತಡಿಯ ಕಾಣದೆ ತೊಳಲುತಿಹನವಗವಧಿಯಿಲ್ಲೆಂದ || ೧೩ ||

ಹುಟ್ಟಿತಲಿ ತಾನೊಬ್ಬ ; ಕಡೆಯಲಿ | ಕೆಟ್ಟಳಿದು ಹೋಹಾಗಲೊಬ್ಬನೆ ; |
ನಟ್ಟನಡುವೀ ಬಂಧುಬಳಗಗಳೆಂಬ ಬಲುತೊಡಕು ; ||

೧೦. ಹೇವರಿಸಿ—ಆಸಕ್ತಪಟ್ಟು. ಅದ ಮರೆವನು—ಸಾವನ್ನೂ ದುಃಖವನ್ನೂ ಮರೆಯುವನು. ಭಾವೆ—ಹೆಂಡತಿ. ತಾವು—ಸ್ಥಲ. ಮಗುಳೆ—(ಮತ್ತೆ) + ಅದೆಲ್ಲವ. ಅನುಗೈವ—ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವನು. (ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು) + ಅವ-ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ.

೧೧. ಮಂಡೆ—ತಲೆ (ತಲೆ ತುಂಬಿದ ಬಳಗವೆಂದರೆ ಬಹಳ ಬಳಗವೆಂದರ್ಥ. ತಲೆ ಯಲ್ಲಿ ಕೂದಲುಗಳೆನ್ನೋ ಆಸ್ತು ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಭಾವ).

೧೨. ಕಾಕು—ಕೀಳಾದದ್ದು. ಅಧ್ರುವ—ನಿತ್ಯವಲ್ಲ. ಓಕರಿಸಿ—ವಾಂತಿನಾಡಿ.

೧೩. ಬಟ್ಟಿ—ದಾರಿ. ಸುಡಲಿ + ಅವನ + ಜನ್ಮವನು. ತಡಿಯ—ದಡವನ್ನು.

ಕಷ್ಟವಿದು ಸಂಸಾರವೆನ್ನುತ | ನೆಟ್ಟನೆ ವಿವೇಕದಲಿ ತಿಳಿದದ |

ಸುಟ್ಟು ಸುಖವನು ಪಡೆದೊಡಾತನೆ ಶಿಷ್ಟನೆನಿಸುವನು || ೧೪ ||

ಊರ ದಾರಿಯ ನಡೆವ ಮನುಜರು | ನೀರಡಿಸುತರವಟಿಗೆಯನುನೆರೆ |

ಸಾರಿ, ತೃಷೆಯನು ಕಳೆದು, ಸಖ್ಯದಲಿಲ್ಲರೊಡಗೂಡಿ ||

ಬೇರೆಬೇರಿಹ ತಮ್ಮ ದಾರಿಯ | ಸಾರಿ ಹೋಹಂದದಲಿ ಸತಿಸುತ |

ರಾರಿಗಾರು ? ಋಣಾನುಬಂಧವು ತೀರಲವರರು || ೧೫ ||

ಒಂದು ವೃಕ್ಷದ ಮೇಲೆ ಪಕ್ಷಿಗಳೊಂದು ನಿಮಿಷದಿ ಗಜಬಜೆನುತಲಿ |

ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮಗುಳೆ ಕಂಡೆಡೆಗೈದುವಂದದಲಿ ||

ತಂದೆತಾಯ್ಗಳು ಬಂಧು ಬಳಗಗ | ಳೊಂದು ನಿಮಿಷದಿ ತೋರಿ ತಾವ್ ತ

ಮ್ಮಂದದಲಿ ತೊಲಗುವರು ಋಣಸಂಬಂಧ ತೀರಿದರೆ || ೧೬ ||

ಬುದ್ಧಿವಂತನು ಗಳಿಸಿದರ್ಥವು | ಬಿದ್ದು ಹೋಹುದು ಕಡೆಗೆ ಮರಳಿನ |

ಗದ್ದೆಗೆತ್ತಿದ ನೀರ ತೆರದಲಿ ; ಮಡದಿಮಕ್ಕಳನು ||

ಉದ್ಧರಿಸಿ ಸಲಹಿದರೆ ಸಂಗಡ | ಲೆದ್ದು ಬಾರರು ಯನುವುರಕೆ ; ತನು |

ಹದ್ದು ಕಾಗೆಯ ಪಾಲದಾರಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಪಾಡೆಂದ || ೧೭ ||

ವಿದ್ಯೆಯನು ಕಲಿತೇನುಫಲ ? ಬಿಡ | ದುದ್ಯಮದಿ ತಾನಿದ್ದು ಧನವನು ||

ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾರ್ಜಿಸಿದೊಡದರಿಂದೇನು ಫಲ ತನಗೆ ? ||

ಮುಗ್ಧಿಯನು ವರಿಸಿದೊಡೇನದು ? | ಉದ್ಧುರುಳುವನಿತರೊಳು ತನುವಿದು |

ಬಿದ್ದು ಹೋಹುದು ; ಬಳಿಕಲವು ತಾನಾರ ಹೊಂದುವನು ? || ೧೮ ||

೧೫. ' ನಡೆವ ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ' ನಡುವೆ ' ಎಂದೂ ಇದೆ.

೧೭. (ಪಾಲು) + ಅದಾರಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಪಾಡು—ನಾವು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟಿದ್ದು ಯಾರಿಗಾಗಿ ? (ಮಡದಿಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೂ ಶರೀರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ನಾವು ದುಡಿದದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ).

೧೮. ಉದ್ಯಮ-ಉದ್ಯೋಗ. ಆರ್ಜಿಸಿದೊಡೆ-ಸಂಪಾದಿಸಿದರೆ. ಮುಗ್ಧಿಯನು-ಸುಂದರಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು. ವರಿಸಿದೊಡೆ-ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದರೆ. (ಬಳಿಕಲಿ+) ಅವು-ವಿದ್ಯೆ, ಉದ್ಯಮ, ಧನ, ಮುಗ್ಧ ಇವರೆಲ್ಲರೂ.

ಕಂದ ಕೇಳೈ ಬಾಲ್ಯದಲಿ ತಾ | ಯ್ತಂದೆಗಳು ರಕ್ಷಕರು ; ಯಾವನ |
ಬಂದರಾಗ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿಹ ಸರ್ವಕೃತ್ಯದಲಿ ; ||
ಮುಂದೆ ವಾರ್ಧಕ್ಯದಲಿ ಮಕ್ಕಳು | ಬಂಧುಗಳು ಸಲಹುವರು ; ಕಡೆಯಲಿ |
ಬೆಂದು ಹೋಹುದು ಕಿಚ್ಚಿನಲಿ ; ಕೇಳಾರದೀ ತನುವು ? || ೧೯ ||

ನೀರ ಮೇಲಣ ಗುಳ್ಳೆ ಲಿಂಗಾ | ಕಾರದಲಿ ಹೊಳೆವುತಿರಲದನವಿ |
ಚಾರದಿಂ ಲೋಹದಲಿ ಬಂಧಿಪೆನೆಂಬನಂದದಲಿ ||
ತೋರುತಡಗುವ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಶ | ರೀರವಧ್ರುವವಿದನು ಹಿರಿದೆಂ |
ದಾರು ಸಲಹುವರವರೆ ಅರೆಮರುಳುಗಳು ಕೇಳೆಂದ || ೨೦ ||

ಮಗನ ಮುದ್ದಾಡಿದರೆ ಗಂಡನು | ನಗುವ ಜಾರೆಯ ತೆರದಿ, ದೇಹನ |
ಬಗೆದು ತನ್ನದೆನುತ್ತ ಮಮತೆಯ ಮಾಡಿ ರಕ್ಷಿಸಲು ||
ಮುಗುಳುನಗೆಯಲಿ ವೃತ್ಯದೇವತೆ | ಬಗೆವಳಾತನ ಮುಗ್ಧನೆಂದೇ |
ತೆಗೆವಳಸುವನು ; ನಿತ್ಯವಾರಿಗೆ ತನುವು ? ನೋಡೆಂದ || ೨೧ ||

ಹರಕೆಗೆಂದೇ ತಂದ ಕುರಿ ತಾ | ನರಿಯದಕಟಾ ! ಕೊಲುವರೆಂಬುದ |
ಹಿರಿದು ಹಸಿವಿಗೆ ತಳಿರ ಮೆಲುವದು ತೋರಣಕೆ ತಂದ ||
ನರಕುರಿಗಳದರಂತೆ ತನುಗಹ | ಮರಣವನು ತಾವರಿಯದೀ ಸಂ |
ರಸಣದುಃಖದಿ ಮಗ್ನರಾಗಿಯೆ ವೃತ್ಯವಶರಹರು || ೨೨ ||

ಆವ ಕಾಲದಲಾವ ತಾವಿನ | ಲಾವ ವಿಧದಲಿ ತನುಗೆ ಬಹುದೀ |
ನೋವಿದೆಂಬುದನರಿಯಬಾರದು ದೇವದೈತ್ಯರಿಗೆ ||
ತಾವದಾರಿವರಂದಲಧಿಕರೆ ? | ಸಾವು ತಪ್ಪದು ಸಕಲಜನಕದ |
ಭಾವಿಸದೆ ಬಹುಯತ್ನದಲಿ ಫಲವೇನು ಹೇಳೆಂದ || ೨೩ ||

೨೦. ಅರೆಮರುಳುಗಳು-ಅರ್ಧ ಹುಚ್ಚರು.

೨೧. ಜಾರೆ-ಹಾದರಗಿತ್ತಿ. ಮುಗ್ಧ-ದಡ್ಡ.

೨೨. ಹರಕೆಗೆಂದೇ-ಹರಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಬಲಿಯನ್ನು ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ. ತೋರಣಕೆ ತಂದ-ಇದು 'ತಳಿರ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣ.

೨೩. ದೇವದೈತ್ಯರಿಗೆ-ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ಕೂಡ (ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ).

ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲು ಪಿಪೀಲಿಕಾಂತವು | ಸುಮ್ಮನೇ ಹಮ್ಮಿನಲಿ ಕೆಡುವರು ; |
ತಮ್ಮ ಬದುಕೆದನಿತ್ಯವೆಂಬುದನೊಮ್ಮೆ ಚಿಂತಿಸರು ; ||
ಹೆಮ್ಮೆಯಲಿ ಹಿರಿದಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ | ಧರ್ಮದಲಿ ಮರೆದಿರಲು ತಮ್ಮನು |
ಸುಮ್ಮನೆಂದಾ ವೃತ್ಯವೊಯ್ಯಳೊ ! ಕಾಣರವರೆಂದ || ೨೪ ||

ಸರ್ಪವದನಗ್ರಾಸವಾಗಿಹೆ | ಕಪ್ಪೆ ಮಕ್ಷಿಕಭಕ್ಷಣವ ಬಯ |
ಸಿಪ್ಪ ತೆರದಲಿ ಕಾಲವಶನಾಗಿರ್ಪ ಮಾನವನು ||
ದರ್ಪದಿಂದಲಿ ಕೇಡ ಬಗೆವನು | ತಪ್ಪ ಸಾಧಿಸಿ ಸಕಲಜನಕದು |
ತಪ್ಪುವದೆ ತನಗಕಟ ! ನಗುವಳು ಹೆಡತಲೆಯ ವೃತ್ಯ || ೨೫ ||

ಒಡವೆಯುಳ್ಳೊಡೆ ಮಡದಿಮಕ್ಕಳು | ಕಡುಮಮತೆಯನು ಮಾಳ್ವರಾತಗೆ ; |
ಬಡತನಗಳಡಸಿದರೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಸಡಿಲಿ ತೊಲಗುವರು ; ||
ಬಿಡದು ಕರು ಹಾಲಿರಲು ತಾಯನು ; | ಕಡೆಗೆ ಹೋಹುದು ಬತ್ತಿದರೆ ; ತಾ |
ಕೆಡುವ ಕಾಲಕ್ಕಾರಿಗಾರೈ ? ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೨೬ ||

ಒಂದುಕೊರತೆಯುತೋರದಂದದಿ | ತಂದುತಂದೊದಗಿಸಿದೊಡದರೊಳು |
ಕುಂದುಗಳನೇ ಹಿಡಿದು ಹೆಂಡಿರುಮಕ್ಕಳುಗಳೆಲ್ಲ ||
ಇಂದು ತನುಗಿದು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಹು | ವೆಂದು ಹೋರುವರನರು ; ತನಗದ |
ರಿಂದ ಸುಖವನು ಕಾಣ ; ಬರಿದೇ ಭ್ರಮೆಯ ಬಳಲಿಕೆಯು || ೨೭ ||

೨೪. ಬ್ರಹ್ಮ-ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ (ಸಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಹಮ್ಮಿನಿಂದ ಕೆಡುವ ಸಂಭವವು ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲ). ಪಿಪೀಲಿಕಾಂತವು ಇರುವೆಯವರೆಗೆ. ಬದುಕು--ಜೀವಿಸಿರುವದು. ಸುಮ್ಮನೆ + ಎಂದು (—ಯಾವಾಗ) + ಆ ವೃತ್ಯ + ಬಯ್ಯಳೊ.

೨೫. ಗ್ರಾಸ-ತುತ್ತ. ಮಕ್ಷಿಕ-ನೋಣ. ಕಾಲವಶನಾಗಿರ್ಪ-ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಅಧೀನ ನಾಗಿರುವ. ಹೆಡತಲೆಯ-ಕತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಇರುವ.

೨೬. ಅಡಸಿದರೆ-ಬಂದರೆ. ' ಸಡಿಲಿ ತೊಲಗುವರು ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ' ಸಡಿಲ ತೊಡಗುವರು ' ಎಂದಿದೆ.

೨೭. ಹೋರುವರು---ಜಗಳವಾಡುವರು.

ತಂದೆತಾಯ್ಯಳಿಸಿದ ಧನವನು | ನಂದನರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಭಾಗಿಸ |
 ಲೆಂದು ಕೂಗಾಡುತ್ತಲರಮನೆಗರಿಕೆಯನು ಮಾಡೆ ||
 ಹಿಂದುವುಂದನು ನೋಡದವರನು | ಬಂಧಿಸುತ್ತದ ತೆಗೆದುಕೊಂಬರು ; |
 ಮುಂದೆ ಭಿಕ್ಷುಪಾತ್ರೆಗಧಿಕಾರಿಗಳು ತಾವೆಂದ || ೨೮ ||

ತಾಯಿತಂದೆಯ ಬಿಟ್ಟು, ಹೆಂಡಿರ | ಮಾಯೆಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ, ಸರ್ವರ |
 ಬಾಯ ಬಡಿದೆಲ್ಲವನು ಮಕ್ಕಳಿಗಿತ್ತು ಮಮತೆಯಲಿ ||
 ನೋಯ ನುಡಿದಾರೇನನೆನಲ | ನ್ಯಾಯನಿಕರದಿ ನಡೆವ ಲುಬ್ಧಗೆ |
 ನಾಯಕಮಹಾನರಕವಲ್ಲದೆ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲೆಂದ || ೨೯ ||

ಆಗಹೋಗದ ಬಯಲ ಭ್ರಮೆಗೊಳ | ಗಾಗಿ, ಬಹುಯತ್ನಗಳ ಮಾಡಿ, ನಿ |
 ದಾಘದಲಿ ಬೇನಂತೆ ಮನದನುತಾಪದಲಿ ಬಿಂದು, ||
 ಭೋಗಲೋಲುಪತೆಯಲಿ ದುಃಖದ | ಸಾಗರದಲೋಲಾಡಿ ದೇಹವ |
 ನೀಗಿ ಕಳೆವರು ಮರುಳರವರೆಲಿ ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೩೦ ||

ದುಃಖ ವೆಕ್ಕಸವಾಗೆ ಸರ್ವರು | ಸುಕ್ಕಿ ಮನದಲಿ ಮರುಗುವರು ; ತಮ |
 ಗಕ್ಕರೆಯ ಸುಖವಾಗೆ ಸೊಕ್ಕುವರೆಲ್ಲರನು ಮರೆದು ; ||
 ಅಕ್ಕಟಕಟಾ ! ಸುರನರೋರಗ | ಪಕ್ಷಿಕ್ಕಮಿಮೊದಲಾಗಿ ಮಾಯೆಗೆ |
 ಸಿಕ್ಕಿ ಸುಖದುಃಖದಲಿ ಹೊರಳುತ ನರಳುತಿಹವೆಂದ || ೩೧ ||

ದುಃಖ ಬೆರೆಯದ ಸುಖವದಾರಿಗೆ | ಸಿಕ್ಕುವದು ಶುಕಯೋಗಿ ? ಮರ್ಕಟ |
 ಸೊಕ್ಕಿ ಕೀಲನು ಕಿತ್ತು ಬಿಸುಟೆಂದದಲಿ, ಮಧುಘೃತವ ||

೨೯. ಮಾಯೆಗಳಿಗೆ---ಮೋಹಕವಾದ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳಿಗೆ. ನೋಯ + ನುಡಿದು +
 ಅರು + ಏನನು + ಎನಲು---ಮನಸ್ಸಿಗೆ ದುಃಖವಾಗುವ ಮಾತಿನಿಂದ ಯಾರು ಏನೆಂದು
 ಹೇಳಿದರೂ. ಅನ್ಯಾಯನಿಕರದಿ---ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಅನೇಕ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ. ನಾಯಕ---
 ಹಿರಿದಾದ.

೩೦. ಆಗಹೋಗದ (ಆಗದ+ಹೋಗದ) ನಡೆಯದಿರುವಂಥ. ನಿರಾಘ---ಬೇಸಗೆ.

೩೧. ವೆಕ್ಕಸವಾಗೆ---ಹೆಚ್ಚಲು. ಮಾಯೆ---ಹೊರಗಣ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ
 ಹುರುಳಿಲ್ಲವೆಂದು ನಮಗೆ ಎಷ್ಟೋ ನೇಳೆ ಕಂಡರೂ ಅದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ
 ನಮ್ಮ ಅಭ್ಯುದಯವೆಲ್ಲ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದೆಂಬ ಭ್ರಮೆ.

ಇಕ್ಕಿ ನೆಕ್ಕಲು ಖಡ್ಗಧಾರೆಗೆ | ಸಿಕ್ಕಿ ನಾಲಗೆ ಸೀಳುವಂದದ |

ಲುಕ್ಕಿ ವಿಷಯಸುಖಕ್ಕೆಳಸಿ ಕಡುದುಃಖಬಡುತಿಹರು || ೩೨ ||

ಮುನ್ನ ಲೀಶ್ವರಕಲ್ಪನೆಯಲೇ | ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಹುದು ತಾನೆ ಮ |

ಹೋನ್ನತದ ಸುಖದುಃಖ ದೇವಾಸುರರಿಗೊಳಗಾಗಿ ; ||

ತನ್ನ ಹಣೆಯಲಿ ಬರಹವಿಲ್ಲದು | ದನ್ನು ತಾ ಬಯಸಿದರೆ ಬಾರದು ; |

ತನ್ನ ನಶವೇ ? ಈಶ್ವರಾಜ್ಞೆಯ ಮಾರಿ ನಡೆವುದಕ್ಕೆ || ೩೩ ||

ಹಣೆಯ ಬರಹವ ಮಾರಿ ನಡೆವೆ | ತ್ರಿಣಯನಿಗುಮಳವಲ್ಲ ; ಮಿಕ್ಕಿನ |

ಬಣಗುಗಳ ಪಾಡೇನು ! ಪೂರ್ವದ ಕರ್ಮಫಲಗಳನು ||

ಜುಣಗಿ ತಾನುಣಲೊಲ್ಲೆನೆಂದಿರ | ಲಣಕವೇ ? ತಮ್ಮಪ್ಪನುಂಬನೆ ? |

ಎಣಿಸಿ ನೋಡಿದೊಡೀಶ್ವರಾಜ್ಞೆಯ ಮಾರಲಳವಲ್ಲ || ೩೪ ||

ಕೇಳು ಸಚರಾಚರ ಸಮಸ್ತವು | ಕಾಲಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿಹವು ; ತ |

ತ್ಯಾಲಕರ್ಮಗಳೇಶ್ವರಾಜ್ಞಾ ಪಾಶವೆನಿಸಿಹವು ; ||

ವೇಳಲೇನದ ಕಳೆಯಲಳವೇ ? | ಕಾಲ ಸಂಕಲೆಯಾದ ಸತಿಸುತ |

ಮೂಲಸಂಸ್ಕೃತಿಬದ್ಧರಿಗೆ ಭೋಗಾಭಿಲಾಷರಿಗೆ || ೩೫ ||

೩೨. ಮರ್ಕಟ...ಬಿಸುಟೆಂದದಲಿ—ಗರಗಸದಿಂದ ಅರ್ಧ ಹಲಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿದ್ದ ಬೆಣೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಒಂದು ಕಪಿಯು ಅದನ್ನು ಕೀಳಹೋಗಲು ಅದರ ಬಾಲ ಮೊದಲಾದದ್ದು ಆ ಸಂದಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತೆಂದು ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಇದೆ. ಉಕ್ಕಿ—ಉಬ್ಬಿ.

೩೩. ಈಶ್ವರಕಲ್ಪನೆಯಲೇ—(ಮೊದಲು) ಈಶ್ವರನು (ಜೀವರ ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾಗಿ) ಮಾಡಿದ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ. ದೇವಾಸುರರಿಗೊಳಗಾಗಿ—ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅಸುರರಿಗೂ ಕೂಡ.

೩೪. ತ್ರಿಣಯ(ನ)—(ಮೂರುಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು) ಈಶ್ವರ. ಬಣಗುಗಳ—ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬರದವರ (ನಿರುಪಯೋಗಿಗಳ). ಜುಣಗಿ—ಹಿಂದಿ. ಅಣಕವೇ—ಹುಡುಗಾಟವೇ ?

೩೫. ಕಾಲಕರ್ಮ—ಸಾವಿಗೆ ಮತ್ತು ತಾವು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದ ಫಲಕ್ಕೆ. ಈಶ್ವರಾಜ್ಞಾ ಪಾಶವೆನಿಸಿಹವು—ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾವಿಗೂ ತಾವು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದ ಫಲಕ್ಕೂ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬ ಈಶ್ವರಾಜ್ಞೆಯ ರೂಪವಾದ ಕಟ್ಟುಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು. ಕಾಲ—ಕಾಲಿನ. ಸಂಕಲೆ—ಬೇಡಿ.

ಕಾಯಸಿದ್ಧಿಯ ಪಡೆದ ಗರುವರು, ಮಾಯೆಯಳಿದ ಮಹಾನುಭಾವರು, |
ಸಾಯಸದಲಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಾಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡಿ ||
ನೋಯದಸುವನು ಬಿಡುವ ಯೋಗಿಗ | ಳಾ ಯತಿಗಳಾ ವ್ರತಿಗಳೆಲ್ಲರು |
ಸಾಯದುಳಿದವರಿಲ್ಲ; ಕಾಲಾಧೀನರಾಗಿಹರು || ೩೬ ||

ವಾದ, ವಶ್ಯ, ವಯೋನಿರೋಧನ | ವಾದಿಯಾದಂಜನವದ್ಯತ್ಯಗ |
ಳಾದ ಮಣಿಮಂತ್ರೋಪಧಂಗಳ ಯಂತ್ರತಂತ್ರಗಳ ||
ಸಾದರದಿ ಸಾಧಿಸಿಹ, ಘುಟಿಕಾ | ಪಾದುಕಾಸಿದ್ಧಿಗಳ ಪಡೆದಿಹ |
ಸಾಧಕರು ಮೊದಲಾಗಿ ಕಾಲಾಧೀನರಾಗಿಹರು || ೩೭ ||

೩೬. ಕಾಯಸಿದ್ಧಿಯ ಪಡೆದ—ಸಾಯದಂತೆ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ಗರು
ವರು—ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಸ + ಆಯಸದಲಿ=ಶ್ರಮಪಟ್ಟು. ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗ—ಯಮ
(ಅಹಿಂಸಾ, ಸತ್ಯ ಮೊದಲಾದವು); ನಿಯಮ (ಶುಚಿ, ಸಂತೋಷ ಮೊದಲಾದವು);
ಆಸನ (ಬದಲಿ ಹೊತ್ತಾದರೂ ಆಯಾಸವಾಗದಂತೆ ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆ); ಪ್ರಾಣಾ
ಯಾಮ (ಉಸಿರನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿಯುವದು); ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ (ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋದ ಮನ
ಸ್ಸನ್ನೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಹಿಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರುವದು); ಧಾರಣಾ (ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಂದ
ವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವದು); ಧ್ಯಾನ (ಅದನ್ನೆ ಎಡೆಬಿಡದೆ ನೆನೆಯು
ವದು); ಸಮಾಧಿ (ಬೇರೆ ಏನೂ ತೋಚದೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಿಯೊಂದೇ ಇರುವದು).
ನೋಯದೆ+ಅಸುವನು ಬಿಡುವ ಯೋಗಿಗಳು—ಮರಣದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸದೆ
ತಾವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಿಡುವ ಯೋಗಿಗಳು. (ಆ) ಯತಿಗಳು—ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು.
ವ್ರತಿಗಳು—ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವದಾದರೂ ವ್ರತವನ್ನು
ಹಿಡಿದಿರುವವರು.

೩೭. ವಾದ—ಚಿನ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವದೇ ಮೊದಲಾದ ಧಾತುವಾದ. ವಶ್ಯ—ಇತ
ರರು ತನಗೆ ಅಧೀನರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವದು. ವಯೋನಿರೋಧನ—ಮುಪ್ಪು ಬರದ
ಹಾಗೆ ಮಾಡುವದು. ಅಂಜನ—ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಿಕ್ಷೇಪ ಮೊದಲಾದದ್ದು ಕಾಣು
ವಂಥ ಕಣ್ಣುಕಪ್ಪು. ಅದ್ಯತ್ಯಗಳಾದ—ಎದುರಿಗಿದ್ದರೂ ತಾನು ಇತರರಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ
ಮಾಡುವಂಥ. ಮಣಿಮಂತ್ರೋಪಧಂಗಳ—ನಾಗಮಣಿ, ಓಂಕಾರವೆಂಬ ಮಂತ್ರ, ಅಮೃತ
ಸಂಜೀವಿನೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು. ಯಂತ್ರತಂತ್ರಗಳ—ವಸುಚಕ್ರಾಂತನಾದ ಯಂತ್ರ
ಗಳನ್ನೂ ಕೈಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ. ಘುಟಿಕಾಪಾದುಕಾಸಿದ್ಧಿಗಳ—ಒಂದು ಗುಳಿಗೆಯನ್ನು
ಬಾಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪಾದುಕೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವದರಿಂದ
ಬೇಕಾದ ಕಡೆಗೆ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು. ಸಾಧಕರು—ಈ

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಪುರಾಣಕಥೆಗಳ | ನೋಡಿ, ನಿಯಮಾಚಾರನಿಷ್ಠೆಯ |
 ಲಾದರದಿ ಪಿತೃದೇವತಾತಿಥಿಗಳನು ಪೂಜಿಸುತ್ತ, ||
 ಕ್ರೋಧವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಂಗಮೆನೆ ಹಯ | ಮೇಧ ಮೊದಲಾಗಿರ್ಪ ಕ್ರತುಸಂ |
 ಸಾದನೆಯ ದೀಕ್ಷಿತರು ಕಾಲಾಧೀನರಾಗಿಹರು || ೩೮ ||

ದುಶ್ಚರಗಳೆನಿಸಿರ್ಪ ಬಹುವಿಧ | ಕೃಚ್ಛ್ರಚಾಂದ್ರಾಯಣಗಳೆಂಬ ಮ |
 ಹೋಚ್ಛ್ರಯದ ಪಂಚಾಗ್ನಿಮಧ್ಯದಿ ಮಳೆಚಳಿಗಳಿಂದ ||
 ಬೆಚ್ಚದಾಹಾರವನು ವರ್ಜಿಸ | ನಿಚ್ಚ ನಿಶ್ಚಲರಾಗಿ ತಪವನು |
 ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಚ್ಚರಿತರೆಲ್ಲರು ಕಾಲವಶರೆಂದ || ೩೯ ||

ಸುರನರೋರಗಯಕ್ಷಕಿನ್ನರ | ಗರುಡಗಂಧರ್ವಾದಿಸಿದ್ಧಾ |
 ಸುರರು, ವಸುರುದ್ರಾಶ್ವಿನಿಗಳಾದಿತ್ಯರಪ್ಸರರು, ||
 ಹರಿಹರಬ್ರಹ್ಮಾದಿಲೋಕಾಂ | ತರನೈದಿದ ಸುಕೃತಿಗಳು, ಧರ |
 ಗಿರಿಗಳಿವು ಮೊದಲಾಗಿ ಕಾಲಾಧೀನವಾಗಿಹವು || ೪೦ ||

ಬೇಸಗೆಯ ಬಿಸಿಲಿನಲಿ, ಬಿರ್ರನೆ | ಬೇಸುತಿಹ ಗಾಳಿಯಲಿ, ಮಳೆಯನು |
 ಸೂಸುತಿಹ ಸೋನೆಯಲಿ, ಮಂಜನು ಸುರಿವ ಶೀತದಲಿ, ||
 ಗಾಸಿಯಾಗುತ್ತ ಘೋರತಪದಾ | ಯಾಸದಲಿ ಯತ್ನವನು ಮಾಡುವ |
 ರೈಸೆ! ಸುಖವಿನ್ನಿಲ್ಲ; ಕಾಲಾಧೀನರಾಗಿಹರು || ೪೧ ||

ಮಾತಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು ; ಏಕೆಂದರೆ
 ವಾದ ಮೊದಲಾದ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ಸಾಧನಗಳು ಮೋಕ್ಷದ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲ ; ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಕ
 ರೆಂದರೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ವ್ಯವಹಾರಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುವವರೆಂದರ್ಥ.

೩೮. ಕ್ರತುಸಂಪಾದನೆಯ---ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಂಥ.

೩೯. ದುಶ್ಚರಗಳು---ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬಹುಕಷ್ಟವಾದವುಗಳು. ಕೃಚ್ಛ್ರ---೩ ದಿನ
 ಬರೀ ಹಗಲೂಟ ; ೩ ದಿನ ಬರೀ ಇರುಳೂಟ ; ೩ ದಿನ ತಾನಾಗಿ ದೊರೆತ ಊಟ ;
 ೩ ದಿನ ಊಟವೇ ಇಲ್ಲ ; ಇದು ೧೨ ದಿನಗಳ ಕೃಚ್ಛ್ರ. ಹೀಗೆ ಉಪವಾಸ ಪ್ರಧಾನ
 ವಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕೃಚ್ಛ್ರಗಳುಂಟು. ಚಾಂದ್ರಾಯಣ---ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪಾಡ್ಯ
 ದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ತುತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪಾಡ್ಯದಿಂದ ಒಂದೊಂದು
 ತುತ್ತು ಇಳಿಸುತ್ತ ಶರೀರವನ್ನು ಸೊರಗಿಸುವದು. ಮಹೋಚ್ಛ್ರಯದ---ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ.
 ಒಂಚಾಗ್ನಿಮಧ್ಯದಿ---ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ಅಗ್ನಿ ಕುಂಡಗಳು ; ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ;
 ಹೀಗೆ ಐದು ಅಗ್ನಿಗಳ ನಡುವೆ. ಬೆಚ್ಚದೆ---ಬೆದರದೆ. ನಿಚ್ಚ---ಯಾವಾಗಲೂ.

ಗರ್ಭದೊಳಗಿಹ ದುಃಖ, ಬಳಿಕಿನ | ಲಭಕತ್ವದ ದುಃಖ, ಯೌನನ |
 ದುಬ್ಬುಕೊಬ್ಬಿನಲುಕ್ಕಿ ನನಿತಾವಿಷಯವಹ ದುಃಖ, ||
 ಉಬ್ಬಸದ ರೋಗಗಳು ಮೊದಲಹ | ನಿರ್ಭರದ ವಾರ್ಧಕ್ಯದುಃಖವು |
 ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರೆ ಸುಖವ ಕಾಣರು ಕಾಲವಶರಾಗಿ || ೪೨ ||

ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾರ್ಪಣಿ ಭೂ | ಚಕ್ರವನು ಭುಜಬಲಸಮಗ್ರಪ |
 ರಾಕ್ರಮದೊಳಾಳಿದರ್ಪಣಚಕ್ರಂದೆನಿಸಿ ||
 ಚಕ್ರ ಬೆಸಗೈದಿದುರ್ದಾದೊಡ | ಮೀ ಕ್ರಮನಲಿದ್ದೇನು ! ಕಾಲನ |
 ಚಕ್ರಕವರೊಳಗಾಗಿ ಹೋದರು ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೪೩ ||

ಆನ ಕರ್ಮಕಥಿನನಾಗಿ ವಿ | ಭಾವಸುವು ದಿನದಿನವು ಮೇರುವ |
 ತೀವಿ ತಿರುಗುತಲಿಪ್ಪನೆಂದಿಗು ; ನಿಲುಗಡೆಯ ಕಾಣ ||
 ಆ ವಿಧದಲಾ ಗ್ರಹಗಳಾ ತಾ | ರಾವಳಿಗಳಾ ಸರ್ವವೆಲ್ಲವು |
 ಭಾವಿಸುತ್ತಿರೆ ತಿರುಗುತಿರ್ಪವು ಕರ್ಮವಶದಿಂದ || ೪೪ ||

ಅಹಿಪತಿಗೆ ನೆರೆ ತಪ್ಪದೆಂದಿಗು | ಮಹಿಯ ಧರಿಸಿಹ ಕರ್ಮವಾ ಪರಿ |
 ಸಹಜವಾದುದು ಕೂರ್ಮದಿಗ್ಗಜಗಳಿಗೆ ನೋಡಿದರೆ; ||
 ದ್ರುಹಿಣ ಸೃಷ್ಟಿವಿಧಾನವನು ನಿ | ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿಹ ; ಎಷ್ಟುರುದ್ರರ |
 ಲಹುದಲಾ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತಕರ್ಮಗಳೆಂದನಾ ಮುನಿಪ || ೪೫ ||

೪೨. ನಿರ್ಭರದ--ಹೆಚ್ಚಾದ.

೪೩. ಆರು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು--ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ನಲ, ಪುರುಕುತ್ಸ, ಪುರೂರವ, ಸಗರ, ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ. ಏಕಚಕ್ರವರು--ತಮ್ಮ ಒಂದೇ ಕೊಡೆಯ ನೆಳಲಲ್ಲಿ ಭೂಮಂಡಲವೆಲ್ಲಾ ಇರುವಂಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು. ಚಕ್ರ--ಭೂಚಕ್ರವೇ ಎಂದರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಜನರೂ. ಬೆಸಗೈದಿದುದು--ಅವರ ಅಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕ್ರಮದಲಿ ದ್ದೇನು --ಎಷ್ಟು ಜನರ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೇನು?

೪೪. ವಿಭಾವಸು--ಸೂರ್ಯ. ತೀವಿ--ಅತಿಶಯವಾಗಿ.

೪೫. ಆ ಪರಿ--ಅದಿಶೇಷನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ತಾನೂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವುದು. ದ್ರುಹಿಣ--ಬ್ರಹ್ಮ. ಸ್ಥಿತ್ಯಂತಕರ್ಮಗಳು--ಸ್ಥಿತಿ (ರಕ್ಷಣೆ) ಅಂತ (ಸಂಹಾರ) ಕರ್ಮಗಳು. (ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೂ ರುದ್ರನಿಂದಲೂ ಆಗುವವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.)

ಬಲನಿಷೂದನ ಕಾಲಕಾಲದಿ | ಮಳೆಯ ಕರೆವುದು ಕರ್ಮ; ಜಲನಿಧಿ |
 ಬಳಸಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇರೆದಪ್ಪದೆ ತೋರ್ಪುದೇ ಕರ್ಮ; ||
 ಉಳಿದ ದಿಕ್ಪಾಲಕರು, ಮನುಮುನಿ | ಗಳು, ಕುಲಾದ್ರಿಗಳೆಲ್ಲವಾಯಾ |
 ಕೆಲಸದಧಿಕಾರಿಗಳು ಕರ್ಮಾಧೀನರಾಗಿಹರು || ೪೬ ||

ಇವರು ಮೊದಲಾಗಿಶ್ವರಾಜ್ಞೆಯ | ನವಗಳೆಯಲಳವಲ್ಲವೆಂದೆನೆ |
 ಶಿವಶಿವಾ ! ಮಾರುವೊಡೆ ವಶವೇ ? ದನುಜಮನುಜರಿಗೆ ||
 ಭವಜಲಧಿಯೊಳಗಾಳುತೇಳುತ | ಬವಣೆ ಬಡುತಿಹರೀಶ್ವರನ ಕೃಪೆ |
 ಸವನಿಸುವ ಪರಿಯಂತ ಗತಿಯನು ಕಾಣರವರೆಂವ || ೪೭ ||

ಕಾಲ ಕರ್ಮಾಧೀನವೆಂಬರು; | ಕೇಳು ದೈವದ ಸೂತ್ರವೆಂಬರು; |
 ಮೇಳಯಿಪೆ ಗ್ರಹಗತಿಗಳೆಂಬರು; ಪ್ರಾರಬುಧವೆಂದು; ||
 ಬಾಳಲಿಖಿತವಿದೆಂದು; ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ | ಮೂಲವೆಂದದೃಷ್ಟವೆಂದದ |
 ಹೇಳುವರು ಬಲ್ಲವರಿದೀಶ್ವರನಾಜ್ಞೆಯೆಂದೆನ್ನತ || ೪೮ ||

ಇದನರಿಯದೀ ನರಸುರಾಸುರ | ರಧಿಕವಹ ಮೋಹಾಂಧಕಾರದ |
 ಉದಿಸಿದೀ ಹಮ್ಮಿನ ವಿಕಾರದ ಮದದ ಗರ್ವದಲಿ ||
 ಮದಿಸಿ ಕುಲ, ಬಲ, ರೂಪು, ಯೌವನ, | ಸುದತಿ, ಸಂಪದ್ವಿದ್ಯೆ, ತಪವೆಂ |
 ಬುದರೊಳೊಡಲನು ಮರೆದು ಕೆಡುತಿಹರೆಂವನಾ ಮುನಿಪ || ೪೯ ||

ತನ್ನ ಭುಜಗಳ ನೋಡಿಕೊಂಬನು; | ಸನ್ನೆಯನು ಮಾಡುವನು ಕಣ್ಣಿನ |
 ಲನ್ಯರೊಡಲನು ಕೆಲಕೆ ಕೆಡಹುತೆ ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗುವ; ||

೪೬. ಬಲನಿಷೂದನ—(ಬಲನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ್ನು ಕೊಂದವನು.) ಇಂದ್ರ. ಕುಲಾದ್ರಿ
 ಗಳು—ಮಹೇಂದ್ರ, ಮಲಯ, ಸಹ್ಯ, ಸಾನುಮಾನ್, ಪುಷ್ಕ, ವಿಂಧ್ಯ, ಪರಿಯಾತ್ರ
 ಈ ಏಳು.

೪೭. ಇವರು—ಇಂದ್ರ, ಸಮುದ್ರ, ದಿಕ್ಪಾಲಕರು, ಮನುಮುನಿಗಳು, ಕುಲಾದ್ರಿಗಳು
 ಅವಗಳೆಯಲು—ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು. ಬವಣೆ—(ಭ್ರಮಣೆ) ಕಷ್ಟ. ಸವನಿ
 ಸುವ—ದೊರೆಯುವ.

೪೮. ಕಾಲ—ಈ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಕಾಲವು. ಮೇಳಯಿಪೆ—ಕೂ
 ದುವ. ಬಾಳೆ—ಹಣೆ.

ತನ್ನ ತಂದನವೆಂದು ಪಾಡುವ; | ಕೆನ್ನೆಯಲಿ ತುರುಬಿಡುವನೊರಗಿಸಿ; |
ಕುನ್ನಿ ಯಾವನವೆಂಬ ಸನ್ನಿವಿಕಾರವೆಡೆಗೊಂಡು || ೫೦ ||

ಮಣಿಯನಾರಿಗು; ಮಾನ್ಯರನುತಾತ್ಮಣಕುಬಗೆಯನು; ಗುಣಿಗಳೊಳಗವ
ಗುಣವನೆಣಿಸುವ; ಕುಹಕಿಗಳು ಕೊಂಡಾಡೆ ಕೊನರುವನು; ||
ಅಣಕವಾಡುವನಾರನಾದರು; | ಸೆಣಸುವನು ಸಜ್ಜನರ ಕಂಡರೆ; |
ಬಣಗುನುತ್ಯನು ಬಂದೆ ಯಾವನವೆಂಬ ಗರ್ವದಲಿ || ೫೧ ||

ರಕ್ತಸನು ಮನೆಯನರ ಕಂಡರೆ; | ಕರ್ಕಶನು ನೆರೆಹೊರಗೆ; ಸರ್ವರ |
ಸೊಕ್ಕಿ ವೆಕ್ಕಸವಾಗಿ ಗರ್ವದಿ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ನುಡಿದ; ||
ಉಕ್ಕಿಯುರಿಯುತ್ತ ತ್ತಮೋತ್ತಮ | ರೊಕ್ಕಲಿಗೆ ನೀರೆಳೆವನಕಟಾ! |
ಮಕ್ಕಳಾಟಿಕೆಯಂತೆ ಕೆಕ್ಕನೆ ಕೆಲೆವನವನೆಂದ || ೫೨ ||

ಲಶುನಮಾಂಸಕಳಂಜಮದ್ಯಗ | ಳಶನ; ವಾರಾಂಗನೆಯರಲಿ ದು |
ವ್ಯಾಸನ; ಪಿಸುಣರ ಹಿಂಸಕರ ಗಡಣದಲಿ ನೆರೆ ಗೋಷ್ಠಿ; ||
ಹುಸಿಯ ನುಡಿ; ಹೊಸಪರಿಯ ವೇಷದಿಹುಸಿಯ ತುರುಕನವೋಲು ಕತ್ತಿಯ |
ಕೊಸರಿ ಝಳಪಿಸಿ ಕೂಗಿ ಕೊನರುವನೊಡಲ ನೇವರಿಸಿ || ೫೩ ||

೫೦. ಕೆಲಕೆ—ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ತನ್ನ ತಂದನ—ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಹಾಡುಗಾರಕೆ. ಕುನ್ನಿ—
ನಾಯಿಯಂಥ ಮನುಷ್ಯನು (ಇದು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ). ಸನ್ನಿವಿಕಾರವೆಡೆ
ಗೊಂಡು—ಸನ್ನಿಯ ವಿಕಾರವು ತನ್ನ ನನ್ನ ಅವರಿಸಿರುವದರಿಂದ.

೫೧. ಮಣಿಯನು—ಬಗ್ಗುವದಿಲ್ಲ. ತೃಣಕು ಬಗೆಯನು—ಹುಲ್ಲಿಗಿಂತ ಕಡೆಯಾಗಿ
ಕಾಣುವನು. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ 'ತೃಣಕೆ ಬಗೆವನು' ಎಂದಿದೆ. ಎಂದರೆ ಹುಲ್ಲಿನಂತೆ
ಕೀಳಾಗಿ ಕಾಣುವನೆಂದರ್ಥ. ಕೊನರುವನು—ಉಬ್ಬುವನು. ಅಣಕವಾಡುವನು—ಹಾಸ್ಯ
ಮಾಡುವನು.

೫೨. ಒಕ್ಕಲಿಗೆ ನೀರೆಳೆವನು—ಅವರ ಬಾಳುವಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವನು. ಕೆಲೆ
ವನು—ಅನಂದದಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗುವನು.

೫೩. ಲಶುನ—ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ. ಕಳಂಜ—ವಿಷಯುಕ್ತವಾದ ಬಾಣದಿಂದ ಸತ್ತ ಮೃಗಪ
ಕ್ಷಿಗಳ ಮಾಂಸ. ಪಿಸುಣರ—ಪಾಡಿಕೋರರ. ಹುಸಿಯ—ಪ್ರಾಯಮದವುಳ್ಳ. ವಡಲ
ನೇವರಿಸಿ—ಎಡೆಯನ್ನು ಉಬ್ಬಿಸಿಕೊಂಡು (ನೆಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು).

ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವ ಕಲಿತು, ವಾದದ | ಲುಕ್ತಿ, ವೆಕ್ಕಸವಾಗಿ ಮಾನ್ಯರ |
 ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ, ಸರ್ವಂಕಷತ್ವದಿ ಗರ್ವವೆಡೆಗೊಂಡು ||
 ಬೆಕ್ಕನೆ ಬೆರೆತಿಹ ದುರಾತ್ಮನು | ಸೊಕ್ಕ ತಾ ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂಬ ಪ |
 ರಾಕ್ರಮದೊಳೊಡಲರಿಯ ವಿದ್ಯೋನ್ಮಾದವೆಡೆಗೊಂಡು || ೫೪ ||

ಎನ್ನ ತಾಯಿ ಕುಲಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಹ | ಕೆನ್ನ ಸತಿಯಳ ಹರೆಯವಾರಿಗೆ ? |
 ಎನ್ನ ಪಿತನಿಂದಧಿಕರಾರನಗಾರು ಸರಿಯೆಂದು ||
 ತನ್ನ ತಾ ಕೊಂಡಾಡುತನ್ಯರ | ಚುನ್ನವಾಡುವ; ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದನ |
 ತನ್ನ ನಗುವರನರಿಯ; ಕುಲಮದವೆಂಬ ಗರ ಹೊಡೆದು || ೫೫ ||

ಯೋಗಸಿದ್ಧಿಯ ಪಡೆದು, ರಾಜ್ಯದಿಭೋಗವನು ಭೋಗಿಸಿ, ಪರಾಕ್ರಮಿ |
 ಯಾಗಿ, ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳಿಗಧಿಪತಿಯು ತಾನೆನಿಸಿ, ||
 ಯೋಗಿಯಾಗಹ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನು | ಭಾರ್ಗವನ ಪರಶುವಿಗೆ ಭುಜಗಳ |
 ನೀಗಿ ಕಳೆದನು ರಾಜ್ಯಮವದಲಿ ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೫೬ ||

ಹೆಚ್ಚಿದತಿಕೋಪದಿ ತಪ್ಪಿನ | ಹೆಚ್ಚಳದೊಳಿಂದ್ರನ ಸನ್ಮದ್ಧಿಯ |
 ತುಚ್ಛವಾಗಿಯೆ ಮಾಡಿದನು ದುರ್ವಾಸ ರೋಷದಲಿ; ||
 ಸಚ್ಚರಿತನಾದಂಬರೀಷಗೆ | ಮಚ್ಚರಿಸಲಚ್ಚುತನ ಚಕ್ರವು |
 ಹುಚ್ಚುಮಾಡಿತು; ಗರ್ವವಾರಿಗು ಸರ್ವಥಾ ಬೇಡ || ೫೭ ||

ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳಲಿ ದಕ್ಷನು, | ಸರ್ವಜನಪಾಲಕನು ದಕ್ಷನು |
 ಶರ್ವವಿರಹಿತವಾದ ಯಜ್ಞನ ಮಾಡೆ ಗರ್ವದಲಿ ||

೫೪. ಸರ್ವಂಕಷತ್ವ--ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸುವದು. ಗರ್ವವೆಡೆಗೊಂಡು--ಗರ್ವವು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು. ಒಡಲರಿಯ--ಮೈಮೇಲಿನ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದಿರುವನು. ವಿದ್ಯೋನ್ಮಾದ--ವಿದ್ಯಾಗರ್ವ.

೫೫. ಚುನ್ನವಾಡುವ--ಹಾಸ್ಯಮಾಡುವನು. ಗರ--ವಿಷ ಅಥವಾ ಗ್ರಹ (ಭೂತ).

೫೬. ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳು--ಜಂಬೂ, ಪ್ಲಕ್ಷ, ಕುಶ, ಕ್ರಾಂಚ, ಶಾಕ, ಶಾಲ್ಮಲಿ, ಪುಷ್ಕರ. ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೫೭. ಹೆಚ್ಚಳ--ಗರ್ವ. ಇಂದ್ರನ ಮತ್ತು ದುರ್ವಾಸರ ಗರ್ವದ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರದೆ ಸದಸ್ಯರು | ಸರ್ವಮುಕ್ತಿಕ್ಷಹಿತ ಕೆಟ್ಟರು ; |

ಸರ್ವಧಾ ಮದ ಮಾನ ಮತ್ಸರ ಕೇಡು ಮತ್ಯಗಿ || ೫೮ ||

ದರ್ಪಕನು ಲಾವಣ್ಯದರ್ಪದೊ | ಛರ್ಪ ಮತಿಯಿಂ ಮೇಲನರಿಯದೆ |

ತಪ್ಪುಮಾಡಿಯೆ ಕೆಟ್ಟನಕಟಾ! ಸರ್ಪಭೂಷಣಗೆ ||

ತಪ್ಪು, ಮದ, ಮಾತ್ಸರ್ಯ, ಮತ್ಯಗಿ | ಗೊಪ್ಪುವದೆ? ಅದನರಿಯರಹಹಾ ! |

ದರ್ಪಬುದ್ಧಿಯೆ ನೀಚರಿಗೆ ಗುರುದೈವವೆಲ್ಲಿಯದು ? || ೫೯ ||

ಶೀಘ್ರದಿಂದಲಿ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಸ | ಮಗ್ರವಿದ್ಯೆಯ ಕಲಿತು ಮದದಿಂ |

ವ್ಯಗ್ರನಾಗುತ್ತ ಛಿದವರ ಜರಿದಾಡೆ ಗುರು ಕನಲಿ ||

ಅಗ್ನಿಸನ್ನಿಭನಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯ | ಭಗ್ನವಾಗಿಸಿ ಕಾರಿಸಿದನ |

ತ್ಯಗ್ರದೊಳಗವರಿಂದ ಗುರುಹಿರಿಯರಲಿ ಮದ ಬೇಡ || ೬೦ ||

೫೮. ದಕ್ಷನು--ಸಮರ್ಥನಾದ. ಇದು ಮುಂದಿನ ಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ದಕ್ಷ ಬಹುನೆಂಬರ್ಥದ ದಕ್ಷನು ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ವಿಶೇಷಣ. ಸದಸ್ಯರು--ಸಭಿಕರು. ದಕ್ಷನ ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೫೯. ದರ್ಪಕನು--ಮನ್ಮಥನು. ಅವನ ದರ್ಪದ ಕಥೆಗೆ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಮೇಲನು+ ಅರಿಯದೆ--ಮುಂದಾಗುವದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ. ದರ್ಪಬುದ್ಧಿ--ಗರ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬುದ್ಧಿ.

೬೦. 'ಶೀಘ್ರದಿಂದಲಿ... .ಕನಲಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಡೆ "ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಕಹೋಳನಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಿದ್ಯೆಯ ಕಲಿತು ವಾದದಿ ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನವನು ಗುರುವಿಗೆ ಮಾಡೆ ಕೋಪದಲಿ" ಎಂದಿದೆ. ಈ ಮೂಲದಿಂದ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಕಹೋಳನೆಂಬ ಗುರುವಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿರಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಮಗಲ್ಲಿಯೂ ಆಧಾರವು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಅವರ ಗುರು ವೈಶಂಪಾಯನರೆಂದು ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣದಲ್ಲಿ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರಿಗೂ ಕಹೋಳನಿಗೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಥೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಹೋಳನು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರ ಗುರುವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರಿಂದ ನಿಗ್ರಹಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಅವರ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಕ್ಕಿಸಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಕ್ಕಿಸಿದ ಕಥೆ ಬೇರೆಯಿದೆ. ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಇದರಿಂದಲೂ ಈ ಪದ್ಯವು ಮುಂದೆಲ್ಲ ಗಕಾರಪ್ರಾಸದ್ದಾಗಿದ್ದು ೧ ನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿ "ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ" ಎಂದು ಜಕಾರಪ್ರಾಸವು ಬಂದಂತಾಗುವದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು ಈಗಿನ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಿದ್ದಬೇಕಾಯಿತು. ಕನಲಿ--ಕೋಪಗೊಂಡು. ಅಗ್ನಿಸನ್ನಿಭನಾಗಿ--ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ತಾಪಗೊಂಡು.

ಪರಶುರಾಮನು ಕ್ಷಾತ್ರಕುಲವನು | ತರಿದು, ನಿಃಕ್ಷತ್ರವನು ಮಾಡಿಯೆ, |
 ಧರೆಯ ಕತ್ಯಸಗತ್ತಿನಿಂಬೀ ಶಾರ್ಧಗರ್ವದಲಿ ||
 ಅರಿಯದೇ ರಘುಪತಿಯ ಸತ್ತ್ವವ | ಸಂಭವವನ್ನೈದಿದನು; ಬಲುಮೆಯ |
 ತೆರನ ಪರಿಯಿದು ಮಗನೆ; ಬಲುಮದ ಕಷ್ಟ ಕೇಳಿಂದ || ೬೦ ||

ಮಚ್ಚರದಿ ವಿಂಧ್ಯಾದ್ರಿ ಮೇರುವ | ತುಚ್ಛವಾಗಿಯೆ ಮಾಡಿ ಬೆಳೆದು ಮ |
 ಹೋಚ್ಚ್ರಯದಲಾದಿತ್ಯಮಂಡಲಕಡ್ಡವಾಗಿರಲು ||
 ಸಚ್ಚರಿತನಾಗಿದ್ದ ಗಸ್ತುನು | ಹೆಚ್ಚು ತಾನೆಂದೆಂಬ ಗರ್ವವ |
 ನುಚ್ಚುನಾಡಿಯೆ ನೆಲದ ಸಮದಲಿ ಬೆಚ್ಚಿ ಬೆರಸಿದನು || ೬೧ ||

ಕುಲ, ಬಲ, ಧನಾಕಾರ, ಯಾವನ, | ಲಲನೆ, ರಾಜ್ಯಗಳೆಂಬ ಮದಗಳು |
 ತಲೆಯ ಹಿಡಿದರೆ ರಾಜರಾಜನ ನಿಜಕುಮಾರಕರು ||
 ಜಲದೊಳಂಗನೆಯರ ಸಮೇಳದ | ಲೊಲಿದು ವಿಹರಿಸುತಿರಲು ನಾರದ |
 ಮುಳಿದು ಶಪಿಸಲು ಮರಗಳಾದರು ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೬೨ ||

ಮಚ್ಚರದೊಳತರರಿಗೆ ಹಾನಿಯ | ಹೆಚ್ಚಿಸುವರತಿ ಮೂರ್ಖತನದಲಿ |
 ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದವರಾಗುತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರಿದಿರಾಗಿ ; ||
 ನಿಚ್ಚನಿಚ್ಚಲು ಹೋರುವರು ಗಜ| ಕಚ್ಚಪನ್ಯಾಯದಲಿ; ಸರ್ಪವು |
 ಕಚ್ಚಿ ಬರಿಬಾಯೆಂಬ ಗಾದೆಯ ತೆರದಿ ನಿಷ್ಕಲವು || ೬೩ ||

೬೦. ನಿಃಕ್ಷತ್ರವನು---ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಲ್ಲದಂತೆ. ಪರಶುರಾಮನ ಪರಾಜಯದ ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೬೧. ಬೆಚ್ಚಿ---ಬಿಸುಗೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ. ವಿಂಧ್ಯಾದ್ರಿಯ ಗರ್ವದ ಕಥೆಗೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೬೨. ರಾಜರಾಜ---ಕುಬೇರ. ಈ ಕುಬೇರನ ಮಕ್ಕಳ ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಮುಳಿದು---ಸಿಟ್ಟಾಗಿ. ಸಮೇಳದಲಿ---ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ.

೬೩. ನಿಚ್ಚ--ನಿತ್ಯ. ಗಜಕಚ್ಚಪನ್ಯಾಯ--ಅನೆಯು ಯಾರನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡದ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿ. ಕಚ್ಚಪ (ಅಮೆ) ವು ಬಹು ಹೆದರುವ ಸ್ವಭಾವದ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಾಣಿ. ಇವೆರಡೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೋರಾಡುವದು. ಈ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೊಂದು ಕಥೆಯೂ ಇದೆ. ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಬರಿಬಾಯ್--ಹಾವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಅದರ ಬಾಯಿಗೆ ಅಪಾರವೇನೂ ಸಿಕ್ಕಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಕೋಪ ತನ್ನನು ಸುಡುವದರಿಂ | ಪಾಪಿ; ಗುರುಹಿರಿಯರ ಮನಕೆ.ಸಂ |
ತಾಪಕಾರಣವಾಗಿದುದು ; ಸೈರಣೆ ಸಮಾಧಾನ ||
ಪೋಪುದೊಡಲನುಮರೆನದರಿಂ|ಭಾಪು! ಕೋಪದಮಹಿಮೆಯೆಂತುಟೊ!! |
ಶಾಪದಿಂದ ವಸಿಷ್ಠನೂರ್ವಶಿಗುದಿಸನೇ? ಮುನ್ನ || ೬೫ ||

ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿ, ಮೋರೆಯ | ಬಣ್ಣವತಿರೌದ್ರವನು ತಳೆದಿರ |
ಲನ್ನಪಾನದಲಿಚ್ಛೆಗೆಟ್ಟುರೆ ಕೋಪತಾಪದಲಿ ||
ಉಣ್ಣುದುರಿಯುತ ಗುರುಹಿರಿಯರನು | ಕಣ್ಣುಗಾಣದೆ ಬರಿವೆ ಬಗುಳುವ, |
ಸನ್ನಿ ಹಿಡಿದವನಂತೆ ನಡುಗುವ, ಕುಣೆವ, ಕೂಗುವನು || ೬೬ ||

ವಾಸಿಪಂಥಗಳೆಂಬ ಬಲುಮೆಯ | ಪಾಶದಲಿ ವೃಥವಾಗಿ ಬಿಗಿನಡೆ |
ದಾ ಸುಯೋಧನಪಾಂಡುಪುತ್ರರು ಬಂಧುಜನಸಹಿತ ||
ನಾಶವಾದರು ಮೂರ್ಖತನದಿಂದ | ದೇಸು ಪುಣ್ಯವ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರು |
ದ್ವೇಷವೆಂಬೀ ದೋಷದಿಂದಲಿ ಲೇಸು ದೊರಕುವದೆ? || ೬೭ ||

ಇಂಪು ತರತರವಾಗಲಕಟ! ಪ | ರಂಪರೆಯನೀಕ್ಷಿಸದೆ, ಗುಹ್ಯದ |
ಲಂಪಟತ್ವದೊಳಿರುತ, ವೃದ್ಧಾಚಾರವನು ಬಿಟ್ಟ ||
ಕೆಂಪುತುಟಿಯಬಲೆಯರ ರೂಪಿನ | ಲಂಪಟದ ಪುರುಷರನು ರತಿಪತಿ |
ಕೆಂಪುದೋರದವೋಲು ಕೊರಳನು ಕಂಪಿಸದೆ ಕೊಯ್ತ || ೬೮ ||

ಹೆರನ ಹಣೆಗಣ್ಣಿಂದಲುರಿದವ | ಮರಳಿ ಮನಸಿಜನೆನಿಸಿ ಲೋಕವ |
ಸರಳ ಮೊನೆಯಲಿ ಕೊರಳ ಕೊಯ್ತನು ಸಾಯದಂದದಲಿ ; ||

೬೫. ವಸಿಷ್ಠನು ಉರ್ವಶಿಗೆ ಮಗನಾದ ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೬೬. ವಾಸಿ-ಪಂಥ. ಪಂಥ-ಜೂಜು. ಸುಯೋಧನಪಾಂಡುಪುತ್ರರ ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೬೮. ಗುಹ್ಯ.-ಪ್ರೀತುರುಷರು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಅವಯವಗಳು (ಭಗ, ಶಿಶ್ನ).
ಲಂಪಟತ್ವ-ಅಸತ್ತ್ವ. ಕೆಂಪುದೋರದವೋಲು-ರಕ್ತವು ಕಾಣದಂತೆ. 'ಕೆಂಪು' ಎಂಬಲ್ಲಿ
ಕಂಪು ಎಂದೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಉಂಟು. ಕಂಪು-ವಾಸನೆ. ಕಂಪುದೋರದವೋಲು-
ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ.

ಪರಿಹರಿಸಲಳವಲ್ಲವಾಗು ; | ಹರಿಹರಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಸ್ತ್ರೀ ||
ಪುರುಷವರ್ಗಮಿದೆಲ್ಲ ಗುಹ್ಯದ ಲಂಪಟದ ಬದುಕು || ೬೯ ||

ಮೂರುಕಾಲದಿ ಮುಳುಗಿ ನೀರಲಿ, | ನಾರ ಸೀರಿಯನುಟ್ಟು, ಪರ್ಣಾ |
ಹಾರದಲಿ, ಮಳೆಗಾಳಿಗಂಜದೆ, ಬಿಸಿಲ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ, ||
ಘೋರತಪವನು ಮಾಡಿ, ವನವನು | ಸೇರಿಕೊಂಡಿಹ ಮುನಿಗಳೆಲ್ಲರು |
ನಾರಿಯರ ವಶರಾಗಿ ಹೋದರು ಮಾರಗಿದಿರಾರು ? || ೭೦ ||

ಆರುಮಿಲ್ಲದ ವಿಪಿನದಲಿ ಹಾ | ಳೂರ ಕೋಳಕೆ ಕಾಲ ತಗಲಿಸಿ, |
ದಾರಿಗರಿಗನ ಹಲ್ಲುಗಿರಿವಂದದಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ||
ಘೋರದುಃಖಾಟವಿಯ ಮಧ್ಯದಿ | ಮಾರನೆಂಬ ಕಿರಾತನೊಡ್ಡಿದ |
ನಾರಿಯೆಂಬೀ ಬಲೆಗೆ ಬಿದ್ದವಗಾರು ಗತಿಯೆಂದ || ೭೧ ||

ಬಡಶಗತವಹ ಮತ್ಸ್ಯದಂದದಿ | ಕೆಡೆದು, ಬಡಗಲ್ಲಿನಲಿ ಹೆಗ್ಗಣ |
ಮಿಡುಕುವಂದದಿ ಮದನಶರಮಾಯಾಪ್ರಬಂಧದಲಿ ||
ತೊಡರಿ, ಮಡದಿಯ ನೋಟವೆಂಬೀ | ತಡಿಕೆಬಲೆಯಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ, ರಿಕ್ಕಿಯ |
ಕಡಿದ ಪಕ್ಷಿಯ ತೆರದೊಳಡಿಯಿಡಲಾರನವನೆಂದ || ೭೨ ||

ಕರಿ,ತುರಗ,ಪಶು,ಪಕ್ಷಿ,ವೃಗ,ಸೂ | ಕರ,ಶುನಕ,ಮಾರ್ಜಾಲ,ಕುಕ್ಕುಟ, |
ಸರಘ, ಶಲಭ, ಸರೀಸೃಪಾಳಿ, ಜಳೂಕ, ಕೃಮಿ, ಕೀಟ, ||
ಪುರಗಗನಜಲವನಚರಂಗಳು, | ಸುರನರೋರಗರೆಲ್ಲ ಮಿಥುನೀ !
ಕರಿಸಿಕೊಂಡಿಹರೈಸೆ ! ಗುಹ್ಯದ ಲಂಪಟದ ಬದುಕು || ೭೩ ||

೭೦. ಮಾರಗೆ--ಮನ್ಮಥನಿಗೆ.

೭೧. ಬಡಶ--ಮಾನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಗಾಳ. ಬಡಗಲ್ಲಿನಲಿ--ಇತರರು ತನ್ನ ಮೇಲೆ
ಒಗೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ. ಮಿಡುಕುವಂದದಿ--ಕಣ್ಣು ಕಣ್ಣು ಬಿಡುವ ಹಾಗೆ. ತಡಿಕೆ
ಬಲೆ--ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗದಂತೆ ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಹೆಣೆದಿರುವ ಬಲೆ.

೭೨. ಸೂಕರ--ಹಂದಿ. ಶುನಕ--ನಾಯಿ. ಸರಘ--ಜೇನುನೋಣ. ಶಲಭ--ಪತಂಗದ
ಹುಳು. ಸರೀಸೃಪಾಳಿ--ಹಾವುಗಳ ಗುಂಪು. ಜಳೂಕ--ಜಿಗಣೆ. ಪುರ (ಚರಂಗಳು)--
ಹಸು, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದ ಊರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಗಗನ(ಚರಂಗಳು)--ಕಾಗೆ,
ಗುಬ್ಬಿ ಮೊದಲಾದ ಹಾರಾಡುವ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಜಲ(ಚರಂಗಳು)--ಮೀನು, ಮೊಸಳೆ

ಪ್ರೀತುರುಷರೆಂದೆಂಬ ಭೇದವ | ರೂಪಗಳ ಕಲ್ಪಿಸಿ, ರತೀಚ್ಛೆಯ |
 ಲಾ ಪರಿಯಲನ್ಯೋನ್ಯಸಂಗದಿ ಸಖ್ಯವನು ಗೈಸಿ, ||
 ಈ ಪರಿಯ ವೀರೈದಲಿ ಸಂತತಿ | ರೂಪನಾಮಗಳಾಗಿ ಪಸರಿಪ |
 ನೀ ಪರಿಯಿದೀಶ್ವರನ ಲೀಲಾಜಾಲ ನೋಡೆಂದ || ೭೪ ||

ಪ್ರೀಯರಿಗೆ ಪುರುಷೇಚ್ಛೆ, ಪುರುಷರಿ | ಗಾ ಯುವತಿಯರೊಳೆಚ್ಛೆಯಂತೀ |
 ನ್ಯಾಯದ ಪರಂಪರೆಯ ನೋಡಲನಾದಿಸಿದ್ಧವಲಾ ! ||
 ಮಾಯೆ ತಾನಾ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೊದ | ಲಾ ಯಿರುವೆ ಕಡೆಯಾಗಿ ನಡೆದಿರಿ |
 ಬಾಯ ಮಾತಿನಲೇನು ! ಬಂದೇ ಬಿಡದು ಕಡುಮೋಹ || ೭೫ ||

ಅವನಾಗಲಿ ಚೆಲುವನಾಗಿರೆ | ಭಾವೆ ಬಯಸುವಳವನ ; ಭಾವೆಯ |
 ದಾವಳಾಗಲಿ ಚೆಲುವೆಯಾಗಿರೆ ಪುರುಷ ಕಾಮಿಸುವ ; ||
 ಈ ವಿಧದಲನ್ಯೋನ್ಯದೃಷ್ಟಿಯ | ಲಾವರಿಸಿ ಮೋಹಾತಿಶಯದಲಿ |
 ಸಾವರೆಂತುಟೊ ! ದೇವ ಮಾಡಿದ ಮಾಯೆಯಕಟಿಂದ || ೭೬ ||

ಪ್ರೀತುರುಷರಿಗೆ ಸರಸ ಮಿಗೆ ಸ | ಲ್ಲಾಪದಿಂದಲಿ ಮದನಕದನೋ |
 ದ್ವೀಪನದಲನ್ಯೋನ್ಯವತಿಶಯವಾಗುತ್ತನುರಾಗ ||
 ಲೇಪವಡೆದಿರಿ, ಚಿತ್ತದಲಿ ಸಂ | ತಾಪವಗಲಿದರವರಿಗವರಿಗೆ, |
 ಭಾಪು! ಮಾಯೆಯ ಪರಿಯದೆಂತುಟೊ! ಬಯಲ ಭ್ರಮೆ ಬಿಡದು || ೭೭ ||

ಮೊದಲಾದವು. ವನ(ಚರಂಗಳು)-ಹುಲಿ, ಸಿಂಹ ಮೊದಲಾದ ಕಾಡುಮೃಗಗಳು.
 ಮಿಥುನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿಹವು-ಗಂಡುಹೆಣ್ಣುಗಳ ಜೋಡಿಯಾಗಿರುವವು.

೭೪. ಪಸರಿಪನು-ಹರಡುವನು. ಲೀಲಾಜಾಲ-ಲೀಲೆ ಎಂಬ ಬಲೆ ಅಥವಾ ಲೀಲೆ
 ಗಳ ಸಮೂಹ.

೭೫. 'ತಾನಾಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೊದಲಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಾರಭ್ಯವಾಗಿರುತೀ'
 ಎಂದಿದೆ. ಆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಮೊದಲು-ಆ ಬಹು ದೊಡ್ಡವನಾದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ
 ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ಆ ಇರುವೆ ಕಡೆಯಾಗಿ-ಬಹು ಸಣ್ಣದಾದ ಇರುವೆಯ ತನಕ.

೭೬. ಭಾವೆ-ಭಾಮೆ, ಪ್ರೀ.

೭೭. ಸಂತಾಪವು-ಅಗಲಿದರೆ ಅವರಿಗವರಿಗೆ ಸಂತಾಪವು ಆಗುವದೆಂದು ಭಾವ.

ಮಾಯೆಯೆಂದೆನಲೇನು? ವಿಷಯನಿ | ಕಾಯಲಂಪಟತನವದೊಳಗು |
ಮಾ ಯುವತಿಯಲಿ ನೋಟಬೇಟಿದಿ ಕೂಟವನು ಪಡೆದು, ||
ಕಾಯವವಳಿಗಧೀನವಾಗಿರೆ, | ಗಾಯವಡೆದಂಗಜನ ಬಾಣಕ್ಕೆ, |
ಬಾಯ ಕೆಸಿದಾಯಾಸಗೊಂಬುದೆ ಮಾಯೆ ಕೇಳಿಂದ || ೭೮ ||

ಜೆಂದುಟಿಯ, ಥಳಥಳಿಸ ಕದಪಿನ, | ಕುಂದರದನದ, ಕುಟಿಲಕುಂತಲ |
ದಿಂದೆಸೆವ ಪೆರೆನೊಸಲ, ಬೆಳಗುವ ಸೋಗೆಗಣ್ಣುಗಳ, ||
ಮಂದಹಾಸದಲಿಂದು ಸೌಖ್ಯವಿ | ದೆಂದು ಕೊರಚಾಡುವರು ಶ್ಲೇಷ್ಮದ |
ಮಂದಿರದ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಂದವ ಮುಖದ ಚಂದನನು || ೭೯ ||

ಕಚ್ಚೆಪಚ್ಚಳಗಳನು ನೋಡಿದೊ | ಡಚ್ಚ ಹೇಸಿಗೆ ; ವಸ್ತ್ರದಿಂದಲಿ |
ಮುಚ್ಚೆಹುದು ; ಮೂಢರಿಗೆ ನೋಡಲು ಮೋಹಕಂವಹುದು ; ||
ಹುಚ್ಚರದ ಕಣ್ಣಾಣರೇತಕೆ! | ನಿಚ್ಚನಿಚ್ಚಲು ತೋಳ ತೊಡೆಗಳ |
ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಯೆ ತೊಳೆದೊಡಲ್ಲದೆ ಹೊದ್ದಲಳವಲ್ಲ || ೮೦ ||

ಬಂಡರಂಗನೆಯರ ಶರೀರವ | ಕಂಡು ಮೋಹಿಪರೇಕೆ ? ಮೂತ್ರದ |
ಗಂಡಿ ಹಿತ್ತಲ ಬಾಗಿಲಂದದೊಳಿಹುದಲಾ ಕುಂಡಿ ; ||
ಜೆಂಡಿನಂದದಿ ಬಿಗಿದ ಮಾಂಸದ | ದಿಂಡು ಮೊಲೆಗಳು; ಮುಖವು ಶ್ಲೇಷ್ಮದ |
ಜೊಂಡು; ಕಸದಂತೆಸೆವ ಕೇರವು ಮುಸುಕಿಹುದು ಮಂದೆ || ೮೧ ||

ಎಲನರವಸೃಜ್ಞಾಂಸಸಂಕುಲ | ಹೊಲಸು ನಾರಲು ಕಂಡು ಹೇಸದೆ, |
ಲಲನೆಯೆಂಬೀ ರಕ್ತಮಲವೆಲುಮಾಂಸಪಿಂಡದಲಿ ||

೭೮. ವಿಷಯನಿಕಾಯಲಂಪಟತನ-ಹೊರಗಣ ಭೋಗಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವುದು. ಕೂಟ-ಸಂಗ.

೭೯. ಪೆರೆನೊಸಲ-ಚಂದ್ರನಂಥ ಹಜೆಯ. ಸೋಗೆಗಣ್ಣುಗಳ-ನವಿಲಿನ ಕಣ್ಣಿನಂಥ ಕಣ್ಣುಗಳ. ಕೊರಚಾಡುವರು-ಇಲ್ಲದಗುಣವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿ ಹೇಳುವರು. ಶ್ಲೇಷ್ಮದ ಮಂದಿರ-ಕಫದ ಮನೆ.

೮೦. ಕಚ್ಚೆ-ಕೌಪೀನ. ಪಚ್ಚಳಗಳು-ಬಚ್ಚಲಮನೆಗಳು (ಪ್ರಕ್ಷಾಳ-ತ್ಸ). ಹುಚ್ಚರು+ಅದ. ಹೊದ್ದಲು-ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕೆ.

೮೧. ಬಂಡರು-ನಾಚಿಕೆ ಇಲ್ಲದವರು.

ಬಲುಮೆಯಾಗಿಯೆಭ್ರಮೆಯೊಳೊಂದಿದಿಹೊಲೆಮನಕೆಹೋಲಿಕೆಯವೇಳುವೆ
ಕೊಳೆತು ನಾರುವ ಹಡಿಕೆಗಳೆಸುವ ಹಳೆಯ ನಾಯಂತೆ || ೮೨ ||

ಗ್ರಾಮಸೂಕರಗಿಂತಮೇಧ್ಯವೆ | ಪ್ರೇಮವಾಗಿಹುದಾ ಪರಿಯೊಳೇ |
ರಾಮಣೀಯಕ ಕಾಮುಕಗೆ ಕಾಮಿನಿಯ ದೇಹವಿದು; ||
ಹಾ ! ಮಹೇಶ್ವರ!! ಎಂತು ಹಿತನೋ | ತಾನುಸರಿಗೀ ಮನುಜದೇಹವು|
ರೋಮಮಾಲವೆಲುಮಾಂಸಮಜ್ಜಾ ದಿಗಳ ಸಂಕುಲವು || ೮೩ ||

ಮೆಚ್ಚಿದವರಿಗೆ ಮರಣಸುಖವೆಂ | ದುಚ್ಚರಿಸಿ ಹೇಳುವರು; ಮೂತ್ರದ |
ಬಚ್ಚಲಾಗಿಹ ಕೊಚ್ಚೆಗೇತಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮರುಳಾಗಿ ||
ಬೆಚ್ಚಿಬೆರೆಯುತ ಭ್ರಾಂತರಾಗಿಹ | ರಚ್ಚ ಹೇಸಿಗೆಗೇತಕಕಟಾ ! |
ಬಿಚ್ಚಿ ಹೇಳಲು ಮರುಳ ಕಾಣೆನು ತುಚ್ಛತನುವಿದನು || ೮೪ ||

ಮಡದಿಯಳಪೇಕ್ಷೆಯಲಿಧನವನು | ಪಡೆದುಮದನಾತುರನುಮದುವೆಯ |
ಸಡಗರದಲಾದವನು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದಲಾಕೆಯನು ||
ಬಿಡದೆ ರಮಿಸುತಲಿದುರ್ವಸ್ತಗವ | ಪಡೆವೆನೆಂಬಿಚ್ಛೆಯಲಿ ಕ್ರತುಗಳ |
ನೊಡರಿಸುವನಿಹಪರದಿ ಗುಹ್ಯದ ಲಂಪಟವ ಬಯಸಿ || ೮೫ ||

೮೨. ಅಸ್ಯಕ್ (ರಕ್ತ)+ಮಾಂಸ. ಹಡಿಕೆಗೆ-ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆಗೆ. ಹಳೆಯ ನಾಯಂತೆ-
ಹೇಸಿಕೆಯ ಶರೀರವನ್ನು ಎಷ್ಟುಸಲ ಮೋಹಿಸಿದರೂ ಇನ್ನೂ ಅದರ ಹೊಲಸಿನ
ವಿಚಾರವೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ನಾಯ
ವಿಶೇಷಣವು ಬಂದಿದೆ.

೮೩. ಕಾಮುಕಗೆ ಕಾಮಿನಿಯ ದೇಹವಿದು ರಾಮಣೀಯಕವೆಂದನ್ವಯವು. ಮಜ್ಜಾ
ದಿಗಳ-ಎಲುಬಿನ ಸಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ.

೮೪. ಮರಣಸುಖ-ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಮೇಲಿನ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಯಾವ
ಸುಖದುಃಖಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ; ಈ ಜ್ಞಾನಾಭಾವವನ್ನೇ ಪಾಮರರು
ಸುಖವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಬೆಚ್ಚಿ-ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡು. ಬೆರೆಯುತ-ಗರ್ವಿ
ಸುತ್ತ.

೮೫. ಒಡರಿಸುವನು-ಮಾಡುವನು.

ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷಸಂಯೋಗವೆಂಬುದು | ಕಾಸಥನಲಾ! ಕಷ್ಟ!! ಹರಹರ!!! |
 ಸೋಪಹಾಸವು ತಿಳಿದು ಹೇಳಲು; ಶ್ರೀಪತಿಯೆ ಬಲ್ಲ; ||
 ಹ್ರೀಪದವು, ಕ್ಷಣಮುಖವಿಕಾರವು, | ಗೋಪ್ಯವೇಕಾಂತ್ಯೈಕನಿಷ್ಠವು, |
 ಭಾಪು ! ಮಾಯಾಭ್ರಾಂತಿಯೆಂತುಟೊ !! ಗ್ರಾನ್ಯಧರ್ಮದಲಿ || ೮೬ ||

ಬಾಲ್ಯನಾರ್ಥಕೈದೊಳಗೆಳ್ಳನಿ | ತಿಲ್ಲ ತನಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ; ಯೌವನ |
 ದಲ್ಲಿ ನಡೆವುದು ನಾಲ್ಕುದಿನನದು ತೋರುತಡಗುವದು ; ||
 ಸಲ್ಲಲಿತಸೌಂದರ್ಯಸೌಖ್ಯವ | ದೆಲ್ಲ ನಿಮಿಷಕೆ ವಿರಸವಪ್ಪುದು ; |
 ಬಲ್ಲ ವಿದ್ವಜ್ಜನರು ಮೊದಲಾಗೆಲ್ಲ ಭ್ರಮಿಸುವರು || ೮೭ ||

ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದೆಲ್ಲರ ಮನೋ | ಧರ್ಮವಿದು:-ಹಗಲಿರುಳು ತಾವೇ |
 ಬ್ರಹ್ಮರೆಂದುಂ ತನ್ನ ಚರ್ಮನೆ ಸಚ್ಚರಿತವೆಂದು ||
 ಬ್ರಹ್ಮನನು ಬೋಧಿಸರು ಪರರಿಗೆ; | ತನ್ನ ನಡತೆಯ ನೋಡಿ ತಮಗದು |
 ಧರ್ಮವೆಂಬರು; ಮಗನೆ ಮಾಯೆಯ ಗೆಲುವಡವಲ್ಲ || ೮೮ ||

ಮಚ್ಚ ಜಿಹ್ವಾಲಂಪಟದಿ, ಗಜ | ಕಚ್ಚೆಯಲಿ, ನೇತ್ರದಲಿ ಶಲಭ, ಶ್ರು |
 ತೇಚ್ಚೆಯಲಿ ದರ್ವೀಕರನು, ಘ್ರಾಣೇಚ್ಚೆಯಲಿ ಭ್ರಮರ ||
 ಹುಚ್ಚುಗೊಂಡೊಂದೊಂದು ವಿಷಯಕೆ | ಮೆಚ್ಚಿ ಕೆಟ್ಟವು; ಪಂಚವಿಧವಿಷ |
 ಯೇಚ್ಚೆಯಲಿ ತಗಲಿರ್ಪ ಮನುಜನು ಕೆಡುವದೇನರಿದು ! || ೮೯ ||

೮೬. ಕಾಸಥನಲಾ-ಕೆಟ್ಟ ಹಾದಿಯಪ್ಪ ! ಸೋಪಹಾಸವು-ನಗೆಗೀಡು. ಹ್ರೀಪದವು-
 ನಾಚಿಕೆಗೆ ಆಸ್ಪದವು. ಗೋಪ್ಯವು-ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳಬಾರದಂಥಾದ್ದು. ಏಕಾಂತ್ಯೈಕ
 ನಿಷ್ಠವು-ಎಂದೂ ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಂತೆಯೇ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

೮೭. ಬ್ರಹ್ಮ-ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ. ಬ್ರಹ್ಮರು-ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪರು. ಬ್ರಹ್ಮನನು-
 ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು.

೮೯. ಮಚ್ಚ-(ಮತ್ಸ್ಯ) ಮೀನು. ದರ್ವೀಕರನು-ಹಾವು. ಪಂಚ.....ಕೆಡುವದೇ
 ನರಿದು-ಮೀನಿನ ನಾಲಗೆಯು ಗಾಳದ ತುದಿಯ ಮಾಂಸದ ರುಚಿಗೂ ಗಂಡಾನೆಯ
 ಮೈ ಹೆಣ್ಣಾನೆಯ ಮೈಯ ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೂ ಪತಂಗದ ಕಣ್ಣು ದೀಪದ ರೂಪಿಗೂ ಹಾವಿನ
 ಕಿವಿಯು ನಾಗಸ್ವರದ ಧನಿಗೂ ದುಂಬಿಗಳ ಮೂಗು ಹೂವಿನ ವಾಸನೆಗೂ
 ಮೋಹಿಸುವದರಿಂದ ಮೋಸಹೋಗುವವು. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಈ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ
 ಇಚ್ಛೆಯೂ ಬಲವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಇವನು ಕೆಡುವದೇನಾಶ್ಚರ್ಯ ! ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು
 ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ವಿನೇಶಕೂಡಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

ಕುಂಭಕುಚಗಳಿಗಳಸುತೂರ್ವಶಿ | ರಂಭಿ ಮೊದಲಾದಪ್ರಸಾರನು |
 ಸಂಭ್ರಮದಲನುಭವಿಸಿ ದಣಿಯದೆ, ಗೌತಮನ ಸತಿಗೆ ||
 ಹಂಬಲಿಸಿ ಕಪಟದಲಿ ರಮಿಸಲು | ಜಂಭವೈರಿಗೆ ಯೋನಿಯೊಡಲನು |
 ತುಂಬಿತದರಿಂ ಕಾಮಕವಧಿಯ ಕಾಣೆ ನಾನೆಂದ || ೯೦ ||

ಕ್ಲುಪ್ತಿಯಲಿ ಹಯಮೇಧಶತವನು | ತಪ್ಪದೆಲ್ಲವ ಮಾಡಿ ನಹುಷನು |
 ಸಪ್ತಮುಷಿಗಳು ದಂಡಿಯನು ಹೊರೆ ಶಚಿಯಪೇಕ್ಷೆಯಲಿ ||
 ‘ಸರ್ಪ, ಸರ್ಪ’ ಎನಲ್ಪಗಸ್ತನು | ಸರ್ಪವಾಗೆಂದಿತ್ತ ಶಾಪವ; |
 ಮುಪ್ಪಲಾ ಮರ್ತ್ಯರಿಗೆ ಮದನಾತುರದ ಕಳವಳವು ! || ೯೧ ||

ಮೃಗಮಿಥುನದಂದದಲಿರಮಿಸಲು | ಮಗನೆ, ಮುನಿಗಳು ಪಾಂಡುರಾಯನು ||
 ತೆಗೆಯಲಮವನು ಶಸಿಸಿದರು “ನಿಜಸತಿಯ ಕೂಡಿದರೆ ||
 ಹೊಗು ಯಮನ ಪುರಿಗೆ” ನುತಲಾಸತಿ | ಯಗಲಿಕೆಯಲಿದ್ದ ವನು ಮನಸಿಜ |
 ನುಗಿದ ಖಡ್ಗದಿ ಮಡಿದ ಮಡದಿಯ ತನುವೊಳೆಡೆಗೆಡೆದು || ೯೨ ||

ದುರುಳರಾವಣಕೀಚಕಾದಿಗ | ಛರದೆ ಪರಸತಿಗಳುಪಿ ಕೊರಳನು |
 ಕೊರೆಸಿಕೊಂಡರು ಪುತ್ರಮಿತ್ರಭ್ರಾತೃಜನಸಹಿತ ||

೯೦. ಜಂಭವೈರಿಗೆ ಯೋನಿಯೊಡಲನು ತುಂಬಿತು-ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಮೈ ಎಲ್ಲ ಯೋನಿಯು ಗುರ್ತಾಯಿತು. ಈ ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೯೧. ಕ್ಲುಪ್ತಿಯಲಿ-ವಿಧಿಪ್ರಕಾರವಾಗಿ. ಸಪ್ತಮುಷಿಗಳು-ಕಶ್ಯಪ, ಅತ್ರಿ, ಭರದ್ವಾಜ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಗೌತಮ, ಜಮದಗ್ನಿ, ವಸಿಷ್ಠ. ದಂಡಿಯನು-ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು. “ಸರ್ಪ ಸರ್ಪ” ಎನಲ್ಕಿ-(ನಹುಷನು) ಬೇಗ ಬೇಗ ನಡೆ ಎನ್ನಲು. ಸರ್ಪವಾಗೆಂದು-(ಅಗಸ್ತ್ಯನು ನಹುಷನಿಗೆ) ಹಾವಾಗೆಂದು (ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು). ಈ ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೯೨. ಮೃಗಮಿಥುನದಂದದಲಿ-ಮೃಗಗಳ ಹೆಣ್ಣುಗಂಡಿನ ಜೋಡಿಯಂತೆ. ಮುನಿಗಳು-ಕಿಂದಮನೆಂಬ ಮುನಿಯೂ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯೂ. ಆ ಸತಿಯು-ಮಾದ್ರಿಯ ಮಡಿದ-ಸತ್ತನು. ಈ ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೯೩. ಪರಸತಿಗೆ-ರಾವಣನು ರಾಮನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸೀತೆಗೆ ಮತ್ತು ಕೀಚಕನು ಪಾಂಡವರ ಪತ್ನಿಯಾದ ದ್ರೌಪದಿಗೆ. ಕಥೆಗಾಗಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಹುರಿಕರಿಯಮಾಡೆ-ಸುರಿದದ್ದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಪ್ಪಾಗುವಂತೆ ಸೀಯಿಸದೆ ಇದ್ದಿತು. ಮಹಾತ್ಮರು-ಮಹಾತ್ಮ

ಅರಣಿ! ಮದನಜ್ವಾಲೆ ಯಾರನು | ಹುಂಕರಿಯ ಮಾಡದು! ಪುಹಾತ್ಮರು |
ಬಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ನುಡಿವರಲ್ಲದೆ ಬಿಡರು ಮಡದಿಯರ || ೯೩ ||

ಅವನಾಗಲಿ ಸೊಬಗು, ಚೆಲುವಿಕೆ, | ಹಾವಭಾವ, ವಿಲಾಸವೆಸೆದಿಹ |
ಭಾವೆಯರನೇಕಾಂತದೆಡೆಯೊಳು ಕಂಡು ಮೋಹಿಸದೆ ||
ಧೀವಶದಿ ದೃಢಚಿತ್ತನಾಗಿರೆ | ದೇವನಾತನು; ಸಿದ್ಧಿ ಸುವದೈ |
ಕೇವಲಾನಂದಾನುಭವವಹ ಮೋಕ್ಷವವಗಿಂದ || ೯೪ ||

ಅದು ನಿಮಿತ್ತದಿ ಮಗನೆ, ಗೆಲಲರಿ | ದಧಿಕರಿಂಗೀ ಮಾಯೆ; ತಾನೇ |
ಸುದತಿಯಾಕಾರದಲಿ ಮೋಹಿಸಿ, ಸಕಲಜೀವರನು ||
ಸದೆಬಡಿದರನು ಮಾಡಿ, ಪಾದದ | ಲೊದೆಮ, ಹೇಳಿದ ತೆರದಲೆಲ್ಲರು |
ಬದಿಗರಾಗಿರೆ ಮಾಡುತಿರ್ಪುದು ಬಂಟಿರಂದದಲಿ || ೯೫ ||

ಸಪ್ತತಂತುವ ಮಾಡಿ, ಭೂಮಿಯೊ | ಉತ್ತಮಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮೆಟ್ಟಿ, ಸ |
ಮಸ್ತನದಿಯೊಳು ಮಿಂದು, ಪುಣ್ಯಾರಣ್ಯಗಳ ಹೊಕ್ಕು ||
ಸತ್ತ ಮನುಜನು ಪುಣ್ಯಲೋಕವ | ಹತ್ತಿ ಹಲಕೆಲಕಾಲವಿದ್ದವ |
ಮತ್ತೆ ತಲೆಕೆಳಗಾಗುತ್ತಾರುಳುವ ಬುತ್ತಿ ತೀರಿದರೆ || ೯೬ ||

೨೧ದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲವರು ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ
ಎಲ್ಲಾ ಮಹಾತ್ಮರ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ಕಲಂಕಯುಕ್ತವೇ ಆದರೆ ಮಡದಿಯರನು
ಬಿಡುವ ವೈರಾಗ್ಯವಿನ್ನೆಲ್ಲಿರಬೇಕು! ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ತೆಗೆದ
ಕೊಳ್ಳಬಾರದು.

೯೪. ಹಾವಭಾವ-ಕಣ್ಣು ಕೈ ಸನ್ನೆಗಳು. ಧೀವಶದಿ-ಮನಸನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯ ಸ್ವಾಧೀನದ
ಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು (ವಿಚಾರದ ಬಲದಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಯೋಗ್ಯವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ
ಯಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುತ್ತ).

೯೫. ಮೋಹಿಸಿ-ಮೋಹಗೊಳಿಸಿ. ಸದೆಬಡಿದರನು-ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಂಥ
ವರನ್ನಾಗಿ. ಬದಿಗರಾಗಿರೆ-ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವವರಾಗಿರಲು. 'ಬಂಟಿರಂದದಲಿ'
ಎಂಬುದು ಬದಿಗರಾಗಿರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಕೆ.

೯೬. ಸಪ್ತತಂತು-(ಏಳು ಭಂದಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಯ ಏಳು ನಾಲಿಗೆಗಳಿಂದ
ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿದ್ದು) ಯಜ್ಞ. ಅವ-ಅವನು. ಬುತ್ತಿ(ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ ಪುಣ್ಯದ)
ಗಂಟು.

ಅನ್ನಪಾಕನ ಬಿಟ್ಟು, ವನದಲಿ | ಪರ್ಣಶಾಲೆಯೊಳಿದ್ದು, ಜಲದಲಿ |
ತನ್ನ ದೇಹನ ತೊಳೆದು, ಮಳೆಚಳಿಗಳಿಗೆ ಕಂಗಡವೆ ||
ಪುಣ್ಯಗಳನಾರ್ಜಿಸಿದ ಮನುಜನು | ಪುಣ್ಯಲೋಕವನ್ನೈದಿ ಕಡೆಯಲಿ |
ಕಣ್ಣಿ ನೀರಲಿ ಕೈಯೆ ತೊಳೆಯುತ್ತ ಕಡೆನ ಮೇದಿನಿಗೆ || ೯೭ ||

ಉತ್ತದಕ್ಷಿಣೆಗಳನು ತಪ್ಪದೆ | ಸುತ್ತಿಜರಿಗೊಲಿದಿತ್ತು, ಸಾಂಗದಿ, |
ಸಪ್ತತಂತುವ ಮಾಡಿ, ಕಡೆಯಲಿ ಸ್ವರ್ಗವನು ಸೇರಿ, ||
ವೃತ್ತಕುಚಕುಂಭಗಳಲೆಸೆವ ತಿ | ಲೋತ್ತಮೆಯನನುಭವಿಸಿ, ಭೋಗಾ |
ಸಕ್ತಿ ತೀರದೆ ಕಡೆನ ಭೂಮಿಗೆ ಪುಣ್ಯ ತೀರುತಲೆ || ೯೮ ||

ಆಸನವ ಬಲಿವಸು ಸುಷುನ್ನುದಿ | ಸೂನೆ ಸಿರದಲಿ ನಡೆಸಿ, ಮೆಲ್ಲನೆ |
ಲೇಸೆನಿಪ ನಿಜಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರದಿ ನಡೆದು, ಸುರಪಥದಿ ||
ಭಾಸಮಾನದಿ ಸತ್ಯಲೋಕಾ | ವಾಸಿಯಾಗಹ ಯೋಗಿ ಪುಣ್ಯದ |
ರಾಶಿ ತೀರಲು ಮರಳಿ ಧಾರಿಣಿಗುರುಳಿ ಬೀಳುವನು || ೯೯ ||

೯೭. ಕಣ್ಣಿ . ತೊಳೆಯುತ್ತ-ಬಹಳವಾಗಿ ಅಳುತ್ತ. ಕಡೆನ-ಬೀಳುವನು.

೯೮. ಉತ್ತ-ಇಷ್ಟುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ.

೯೯. ಆಸನವ ಬಲಿವಸು-ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾದರೂ ಆಯಾಸವಾಗದಂಥ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು. ಅಸು-ಪ್ರಾಣಾನಾಯು. ಸುಷುನ್ನು-ಇದು ಚೆನ್ನ ಹುರಿಯ ನಡುವೆ ಇರುವ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಾಡಿ. ಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಉಸಿರನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಕುಂಡಿಲಿನಿ ಎಂಬ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವರು. ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರ-ನಡುವೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮೆತ್ತಗಿರುವ ಸ್ಥಳ. ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶರೀರರಚನೆಯೆಲ್ಲ ಆದ ಮೇಲೆ ಚೈತನ್ಯವು “ಸ ಏತಮೇವ ಸೀಮಾನಂ ವಿದಾ ರ್ಥ್ಯತಯಾ ದ್ವಾರಾ ಪ್ರಾಪದ್ಯತ” ಎಂಬ ಐತರೇಯಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವದಂತಲೂ “ತಯೋರ್ಧ್ವಮಾಯನ್ನ ಮೃತತ್ಯಮೇತಿ” ಎಂಬ ಕಠಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಸಾಯುವಾಗಲೂ ಈ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹೊರಟವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವದಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಸುರಪಥ-“ಅಗ್ನಿ ಜ್ಯೋತಿರಹಃ ಶುಕ್ಲಃ ಷಣ್ಮಾಸಾ ಉತ್ತರಾಯಣಂ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ ಅಗ್ನಿ ದೇವತೆ, ಜ್ಯೋತಿರ್ದೇವತೆ ಅಹರ್ದೇವತೆ, ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷದೇವತೆ, ಉತ್ತರಾಯಣದೇವತೆ, ಇವರು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗ.

ಮಾಡಿ ಷೋಡಶದಾನವನು, ಮನ | ಬೇಡಿದಂದಲನ್ನ ಪಾನವ |
 ನೀಡಿ ವಿಪ್ರಂಗೊಲಿಯುತಿಷ್ಠಾಪೂರ್ತಗಳ ಮುಗಿಸಿ, ||
 ಖೋಡಿಯಲ್ಲದ ಪುಣ್ಯಫಲ ಕೈ | ಗೂಡೆ ಪರಲೋಕದಲಿ ಭೋಗಿಸಿ, |
 ಕೂಡೆ ಕೆಡೆವ ವಿಮಾನದಿಂದವ ಬಾಡಿ ಬಸವಳಿದು || ೧೦೦ ||

ಶೈವ ವೈಷ್ಣವನೆಂಬ ಬಹುವಿಧ | ಭಾವಭೇದಗಳಾದ ತತ್ತ |
 ದ್ವೇವತಾರಾಧನೆಯನುಪಚಾರವನು ಮುದದಿಂದ ||
 ಭಾವಶುದ್ಧಿಯೊಳೊಂದಿ ಮಾಡಿದ | ಜೀವಿ ಲೋಕಾಂತರದಿ ಭೋಗಿಸು |
 ತೀ ವಸುಧೆಗವ ಮರಳುವನು ಹಳೆಯಂತೆ ನರನಾಗಿ || ೧೦೧ ||

ಅದು ನಿಮಿತ್ತದಿ ಮಗನೆ ವಿಷಯಾ | ಸ್ವದನೆನಿಸಿ, ಬಹುಕರ್ಮಜಾಲದಿ |
 ಕುದಿದು, ಕೋಟಲೆಗೊಂಡು, ಕಷ್ಟಿಸಿ, ಸತ್ತು, ಸ್ವರ್ಗವನು ||
 ಮುದದಲ್ಲದಿದ ಮತ್ಸ್ಯ ಭೋಗಿಸಿ, | ತುದಿಯ ಕಾಲಕೆ ಪುಣ್ಯ ತೀರಲು, |
 ಗದಗದಿಸಿ ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗುತ ಕೆಡೆವ ಮೇದಿನಿಗೆ || ೧೦೨ ||

ಅಲ್ಪವಹ ಸುಖಕಾಶೆಪಟ್ಟು, ಮ | ಹಾಪ್ರಯತ್ನವ ಮಾಡಿ, ಕೆಡುವೀ |
 ಸ್ವಲ್ಪಗತಿಗಳ ಪಡೆದು, ಮೋಹದಿ ಮೂಢಮಾನವರು ||

೧೦೦. “(ಅದ್ಯಸ್ತು ಸರ್ವದಾನಾನಾಂ) ತುಲಾಪುರುಷ (ಸಂಜ್ಞಿತಂ) | ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ
 ದಾನಂ(ಚ) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಂ (ತದನಂತರಂ) | ಕಲ್ಪಪಾದಪದಾನಂ (ಚ) ಗೋಸಹಸ್ರಂ (ತು
 ಪಂಚಮಂ) | ಹಿರಣ್ಯಕಾಮಧೇನು(ಶ್ಚ) ಹಿರಣ್ಯಶ್ವ(ಸ್ತಥೈವ ಚ) | ಪಂಚಲಾಂಗಲಕಂ
 (ತದ್ವತ್) ಧಾರಾದಾನಂ (ತಥೈವ ಚ) | ಹಿರಣ್ಯಶ್ವರಥ (ಸ್ತದ್ವತ್) ಹೇಮಹಸ್ತಿರಥ
 (ಸ್ತಥಾ) | (ದ್ವಾದಶಂ) ವಿಷ್ಣುಚಕ್ರಂ (ಚ ತತ) ಸ್ವಲ್ಪಲತಾ (ತತ್ಕಂ) | ಸಪ್ತಸಾಗರ
 ದಾನಂ (ಚ) ರತ್ನಧೇನು (ಸ್ತಥೈವ ಚ) | ಮಹಾಭೂತಘಟ (ಸ್ತದ್ವತ್) ಷೋಡಶಃ
 ಪರಿಕೀರ್ತಿತಃ ||” ಹೀಗೆಂದು ಶಬ್ದಾಘಕಲ್ಪದ್ರುಮಕಾರರು ತಮ್ಮ ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ
 ರುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯನಾಗಿ ಗೋದಾನ, ಭೂದಾನ, ತಿಲದಾನ, ಹಿರಣ್ಯದಾನ, ಅಜ್ಯ
 ದಾನ, ವಸ್ತ್ರದಾನ, ಧಾನ್ಯದಾನ, ಗುಡದಾನ, ರೌಪ್ಯದಾನ, ಲವಣದಾನ, ಗೃಹದಾನ,
 ಕನ್ಯಾದಾನ, ಅನ್ನದಾನ, ಶಯ್ಯಾದಾನ, ದೀಪದಾನ, ಜಲದಾನ, ಎಂದೂ ಎಣಕೆ
 ಯುಂಟು. ಇಷ್ಟಾ—ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮ. ಪೂರ್ತ—ಸತ್ಯ, ಭಾವಿ ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮ
 ಕಾರ್ಯ. ಖೋಡಿಯಲ್ಲದ—ಕೀಳಲ್ಲದ. ಕೆಡೆವ—ಬೀಳುವನು. ಅವ—ಅವನು. ಬಾಡಿ—
 ಸೊರಗಿ, ಬಸವಳಿದು—ಮೂರ್ಛೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ.

೧೦೧. ಒಂದಿ—ಕೂಡಿ. ಅವ—ಅವನು. ಮರಳುವನು—ಹಿಂದಿರುಗುವನು.

ಮುಪ್ಪುರಿಯ ಮಾಯಾಪ್ರಬಂಧಕೆ | ತಪ್ಪದೊಳಗಾಗಿಪ್ಪರಾಗುತ |
 ಕ್ಲೃಪ್ತದೊಳಗೆಡೆಯಾಡುತಿಹರಾ ಸ್ವರ್ಗನರಕದೊಳು || ೧೦೩ ||

ತಿಳಿಯಲರಿಯದೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ | ಹಳವರಜ್ಞಾನಿಗಳು ; ವೇದಗ |
 ಕೊಲಿದು “ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥ”ವೆಂದಾವಾಗ ಸಾರುತಿರೆ ||
 ಉಳಿದ ಮಾರ್ಗದಲೇನು ಫಲವೈ? | ಹಲವು ಯೋನಿಯ ತೊಳಲಿ ಬಳಲುನ |
 ಫಲವೆ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಣೆನವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಸಂಪದನ || ೧೦೪ ||

ಬಹಳ ದುಃಖದಲಾರ್ಜಿಸಿಸರ್ವ | ಬಹುಸುಕೃತಫಲರೂಪವೆನಿಸಿ |
 ದಿಹಪರದ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಸುರನರದೇಹಗಳ ಧರಿಸಿ ||
 ವಿಹರಿಸುತ್ತಿಹ ಜೀವ ಸಂಸೃತಿ | ಯಹಿತವೆಂದದ ತಿಳಿಯಲರಿಯನು ;
 ಮಹಿಮೆಯೆಂತುಟೊ! ಮಗನೆ, ಮಾಯೆಯ ಬಗೆಯ ಬಲು ಬೇಟೆ || ೧೦೫ ||

ಹೆತ್ತ ಶಿಶುವಿಂಗಲ್ಲ, ವಿತ್ತವ | ನಿತ್ತ ವಿಟವಿಂಗಲ್ಲದೆಡೆಯಾ |
 ಡುತ್ತಲಿಹ ಬಾಣಂತಿಸೂಳೆಯ ಚೇಷ್ಟೆಯಂದದಲಿ ||
 ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿಯೆ ಕೆಡುವನಕಟಾ! | ಮರ್ತ್ಯನಿತ್ತಲು ಮುಟ್ಟ; ಜೀವ |
 ನ್ನುಕ್ತನಾಗದೆ ಸರ್ವಥಾ ಸಂಸಾರ ಸುಖವಲ್ಲ || ೧೦೬ ||

೧೦೩. ಮುಪ್ಪುರಿಯ—ಸತ್ತ್ವ, ರಜ, ತಮ ಎಂಬ ಮೂರುಗುಣಗಳು ಹೊಸದುವೆ
 ಕೊಂಡಿರುವ. ಮಾಯಾಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ—ಮಾಯಾರೂಪವಾದ ಬಲವಾದ ಕಟ್ಟುವಿಕೆಗೆ.

೧೦೪. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ—ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವೇದಾಂತವನ್ನು. “ನಾನ್ಯಃ
 ಪಂಥ”—ಬೇರೆ ದಾರಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ಶ್ರುತಿಯ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೧೦೫. ಸುರನರದೇಹಗಳು—ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಸುರ [ದೇವತೆಗಳ] ದೇಹವೂ, ಪುಣ್ಯ
 ಪಾಪಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ನರ (ಮನುಷ್ಯನ) ದೇಹವೂ ಬರುವವು.

೧೦೬. ಬಾಣಂತಿಸೂಳೆ—ಈಕೆಯು ತನ್ನ ಓಡಾಟದಿಂದ ಮಗುವಿಗಾಗಲಿ ವಿಟವಿಗಾಗಲಿ
 ಗಲಿ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದವಳಾಗಿರುವಳು. ಇವಳ ಓಡಾಟದಿಂದ ಮಗುವಿನ ಹಸಿವೆಯ
 ಡಗುವದಿಲ್ಲ. ಇವಳ ಓಡಾಟದಿಂದ ವಿಟವಿಗೆ ಭೋಗೇಚ್ಛೆಯುಂಟಾದರೆ ಇವಳು ಅದನ್ನು
 ಆಗ ಪೂರ್ಣಮಾಡುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ಇಹಕ್ಕೂ ಪರಕ್ಕೂ ಓಡಾಡು
 ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಬಾಳು ವ್ಯರ್ಥವು. ಎತ್ತಲು ಮುಟ್ಟ—ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಾಗಲಿ ಭೂಮಿ
 ಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ನಿಲುಗಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ—ಬದುಕಿರುವಾ
 ಗಲೇ ಸ್ವರ್ಗನರಕಗಳ ಸುತ್ತಾಟದ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡವನು.

ಈ ತೆರದೊಳಿಹಪರದಿ ದುಃಖ | ವ್ರಾತವಲ್ಲದೆ ಕಾಣೆ ಗತಿಯನು |
 ಕಾತರಿಸಿ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಮನುಜಗೆ; ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯದಲಿ ||
 ಸಾತಿಶಯವೈರಾಗ್ಯವೊದಗಿರ | ಲಾತ ಸಹಜಾನಂದಗುರುಪದ |
 ಸೇತುವಿಂ ಸಂಸಾರಶರಧಿಯ ದಾಂಟಿ ಸುಖಿಯಹನು || ೧೦೭ ||

ಪರಮಪುರುಷ, ಪರೇಶ, ಪಾವನ, | ಪರಮಗುಣಗಣನಿಲಯ, ಪಂಚಾ |
 ಕ್ಷರ, ಪರಂಜ್ಯೋತಿಪ್ರಕಾಶ, ಗಿರೀಶ, ಗೌರೀಶ, ||
 ಶರಣಜನರಕ್ಷಕ, ಸಮಾಶ್ರಿತ | ವರದ, ವಂದ್ಯ, ವರೇಣ್ಯ, ವಿಶ್ವೋ |
 ದ್ಧರಣಕಾರಣ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಸಲಹು ಮೂಜಗವ || ೧೦೮ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಜಾನಂದಗುರುವದ್ಯ
 ಪಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯಮಾಣ ಸಹವಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
 ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾವ್ಯತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
 ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರಕರಣವೆಂಬ ಎರಡನೆಯಧ್ಯಾಯವು
 ಮುಗಿದುದು

೧೦೭. ಸಾತಿಶಯವೈರಾಗ್ಯ—ಈ ಲೋಕದ ಸುಖವು ಬೇಡವೆಂಬುದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ
 ಹೆಚ್ಚಿನ ಪರಲೋಕಸುಖವು ಕೂಡ ಬೇಡವೆನಿಸುವದು.

೧೦೮. ಪಂಚಾಕ್ಷರ—“ನಮಃ ಶಿವಾಯ” ಎಂಬ ಐದಕ್ಷರಗಳ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಧಿದೇವ
 ನಾಗಿರುವವನು. ಸಮಾಶ್ರಿತವರದ—ಶರಣುಬಂದವರಿಗೆ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವವನು.
 ವಿಶ್ವೋದ್ಧರಣಕಾರಣ—ಜಗತ್ತಿನ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುವವನು.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ತ್ವಂಪದಾರ್ಥಶೋಧನೆ

ಸೂ|| ಸತ್ಯವತಿಯಾತ್ಮಜನು ಪ್ರತ್ಯಗ್ಗೆ | ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವೆನಿಸ್ವ ತ್ವಂಪದ |
ವಸ್ತುನಿರ್ದೇಶವನು ಬೋಧಿಸಿ ತಿಳುಹಿದನು ನಿಜವ ||

ಭೂಮಿಜಲತೇಜೋಽನಿಲಾಂಬರ | ಸೂಮಸೂರ್ಯಾತ್ಮಕಳೆಂಬಿವು |
ಕಾಮಹರಶ್ರೀಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಗಷ್ಟಮೂರ್ತಿಗಳು; ||
ತಾಮಸರು ತಾವೇನಬಲ್ಲರು | ವೈಷ್ಣವಕೇಶನಪಾರಮಹಿಮೆಯ ! ||
ರೋಮರೋಮದೊಳಡಗಿಹವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತಂಡಗಳು || ೧ ||
ದುರ್ಮತಿಗಳಿಗೆ, ದುಷ್ಟರಿಗೆ, ದು | ಸ್ವರ್ಮಿಗಳಿಗೆ, ದುರಾತ್ಮರಿಗೆ, ಕುಲ |
ಧರ್ಮವನು ಬಿಟ್ಟುನ್ಯಧರ್ಮವನಾಚರಿಸುವರಿಗೆ, ||
ಹೆಮ್ಮೆಯಲಿ ಹಿರಿವಾಗಿ ತಮ್ಮನು | ಪೇರ್ಮೆಯಿಂ ಕೊಂಡಾಡಿಕೊಳುತಿಹ |
ದುರ್ಮದಾಂಧರಿಗುಸುರಬೇಡೀ ಅನುಭವಾವೃತವ || ೨ ||

ನಿತ್ಯನಾತ್ಮನು; ಮಿಕ್ಕುದೆಲ್ಲವ | ನಿತ್ಯವೆಂದಿಹಪರದಿ ತು ಸ.ವಿ |
ರಕ್ತನಾಗಿ, ಶಮಾದಿಷಟ್ಪತ್ವ ಪಡೆದು, ಮೋಕ್ಷವನು ||
ಅರ್ಥಿಸುತ, ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯ | ಸತ್ಯಸಂಪತ್ತಿದುರ್, ನಿರ್ಮಲ |
ಚಿತ್ತನಾದುತ್ತಮಗೆ ಪೇಳೀ ಅನುಭವಾವೃತವ || ೩ ||

ಸೂ|| ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ-ಒಳಗಿರುವ ಆತ್ಮ. ತ್ವಂಪದವಸ್ತುನಿರ್ದೇಶವನು- ನೀನು ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ವಿಷಯವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಗುರ್ತನ್ನು.

೧. (ಸೂರ್ಯ+)ಆತ್ಮ(ಕರ್ತ)-ಯಜ್ಞಾಭಿಮಾನಿವೇನತಾಸ್ವರೂಪನಾದ ಯಜಮಾನ-
ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿಗಳು-ಕ್ಷಿತಿಮೂರ್ತಿ ಶರ್ವ, ಜಲಮೂರ್ತಿ ಭವ, ಅಗ್ನಿಮೂರ್ತಿ
ರುದ್ರ, ವಾಯುಮೂರ್ತಿ ಉಗ್ರ, ಆಕಾಶಮೂರ್ತಿ ಭೀಮ, ಯಜಮಾನಮೂರ್ತಿ
ಸಶುಕತಿ, ಚಂದ್ರಮೂರ್ತಿ ಮಹಾದೇವ, ಸೂರ್ಯಮೂರ್ತಿ ಈಶಾನ. ವೈಷ್ಣವಕೇಶನ-
ಆಪಾರಮಹಿಮೆಯ.

೨. ಇಹಪರದಿ-ಈ ಲೋಕದ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕದ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸುಖಾಪೇಕ್ಷೆ
ಗಳಲ್ಲಿ. ಶಮಾದಿಷಟ್ಪತ್ವ-ಶಮ (ಮನೋನಿರ್ಗತ), ದಮ (ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ), ತಿಕ್ಷ್ಣ

ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಸಾವಿಲ್ಲದಿಹ ಬಲು | ಬಟ್ಟಿಯನು ಸಾಧಿಸಲು ಬೇಕದು |
 ನೆಟ್ಟನಳವಡದಿದೋಡೀ ತನು ಬಿದ್ದ ಬಳಿಕಿನಲಿ ||
 ಹುಟ್ಟಿದಿಹ ವಿಷ್ಣುವನು ಕಲಿವುದು | ಸೃಷ್ಟಿಯೊಳಗುತ್ತಮವು; ಹೊಟ್ಟಿಗೆ |
 ಕಷ್ಟಬಡುವಿ ವಿಧ್ಯೆಗಳ ಕಲಿತೇನು ಫಲವೆಂದ || ೪ ||

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರವನೋದಿದುವರಿಂ | ದಾದ ಫಲವೇನದರ ಸಾರವ |
 ಭೇದಿಸಿದರದು ಸಫಲವದನರಿಯದಿರೆ ನಿಷ್ಕಲವು ; ||
 ಕಾದ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ವರ್ಶವೇದಿಯ | ಮೋದದಿಂದಡವಿಡುವ ತೆರದಿಂ |
 ದೋದಿದುದ ಮಾರುವರು ಮೂಢರು ವಿತ್ತಲೋಭದಲಿ || ೫ ||

(ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಸಮಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಸಹಿಸುವದು, ಉಪರತಿ (ಕರ್ಮದ ಗಡಿಬಿಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶಾಂತನಾಗುವದು), ಸಮಾಧಾನ (ಮನಸ್ಸಿನ ತಳಮಳಗಳಿಲ್ಲದಿರುವದು), ಶ್ರದ್ಧೆ (ಗುರುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ವೇದಾಂತದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವಾಸವಿರುವದು). ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯದುತ್ತಮಗೆ—ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿವೇಕ (ನಿತ್ಯವಾದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅನಿತ್ಯವಾದ ಅನಾತ್ಮ ಎಂದರೆ ಹೊರಗಣ ವಿಷಯಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ ತಿಳಿಯುವದು). ಇಹಾಮುತ್ರಾರ್ಥಫಲಭೋಗವಿರಾಗ—ಈ ಲೋಕದ ಮತ್ತು ಪರ ಲೋಕದ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವದು), ಶಮಾದಿಷಟ್ಪ, ಮತ್ತು ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವ (ಮೋಕ್ಷವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ). ಈ ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳೆಂಬ ಸತ್ಯವಾದ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿದ್ದು ಅದರಿಂದ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯನುನ್ನು ಪಡೆವಂಥ ಉತ್ತಮನಿಗೆ.

೪. ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಸಾವಿಲ್ಲದಿಹ—ನಾವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದಂತೆ ಆಗಿದೆಯಷ್ಟೆ; ಇನ್ನು ಸಾವೆಂಬ ದುಃಖವಾದರೂ ಬರದ ಹಾಗೆ ಆಗುವ (ಸಾಯುವದು ದೇಹವೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ದೇಹಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾದರೆ ಆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಮರಣದ ಭಯ ವಿಲ್ಲವಾಗುವದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೊಂದಿಗೂ ಸಾವಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಿಯ ಪ್ರಾಣವು ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಕರಗಿ ಹೋಗುವದು. ಅದು ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವದಿಲ್ಲ.) ಬಟ್ಟಿ—ದಾರಿ. ಅಳವಡದಿದೋಡೆ—ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರದೆ ಇದ್ದರೆ. ಈತನು ಕಲಿವುದು—ಈ ಶರೀರವು ಸತ್ತಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವಂಥ ಉಪಾಸನೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಉಪಾಸಕನು ಸಾಯುವಾಗ ಅವನ ಪ್ರಾಣವು ನಡುನೆತ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದು. ಅಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನೊಡನೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಸತ್ತಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ಏನು ಫಲವೆಂದ—ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡಿನ ವಿಧ್ಯೆಗಳಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡು ನಡೆಯಬಹುದೇಹೊರತು ಸದ್ಗತಿಯೇನೂ ದೊರೆಯಲಾರದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

“ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮ”ವಹನೆಂ | ದೊಮ್ಮೆಯಾ ಶ್ರುತಿ ಸಾರುತಿರಲಾ |
 ಬ್ರಹ್ಮವನು ನೆರೆ ತಿಳಿಯಲರಿಯದಹಂಮುತೆಯಿಂದ ||
 ಕರ್ಮಕಿಂಕರರಾಗಿ ಬರಿಸೇ | ಜನ್ಮ ಜರೆ ಮರಣಾದಿ ದುಃಖನ |
 ನೆಮ್ಮಿ ಬಳಲುವರೇಕೆ? ಕೃತದುಷ್ಟರ್ಮಫಲದಿಂದ || ೬ ||

“ಅತ್ಮವಿಜ್ಞೇಕಂ ತರತಿ”ಯೆಂ | ದೀ ತೆರದಿ ಶ್ರುತಿಸಾರುತಿರಲದ |
 ನೇತಕರಿಯದೆ ವಿಷಯಲಂಪಟರಾಗಿ ಕೆಡುತಿಹರು ! ||
 ಹೋತು ಸೋಗೆಯ ಮೆಲುವದಲ್ಲದೆ | ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲಿ ಕಬ್ಬ ಸವಿವುದೆ ? |
 ಪಾತಕರಿಗೇಕನಘ ಪರಮಾನಂದ ಸೊಗಸುವದು ! || ೭ ||

ದಾನವನು ಪಾತ್ರದಲಿ, ನಿಜಸಂ | ತಾನವನು ಪತ್ತಿಯಲಿ, ಯಜ್ಞವಿ |
 ಧಾನವನು ಸಾಂಗದಲಿ, ಮಾಡಲು ಸ್ವರ್ಗಸುಖವಹುದು; ||
 ಸ್ವಾನುಭವಸಂಸಿದ್ಧವಹ ಸು | ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೆ ಮೋಕ್ಷವಲ್ಲದೆ |
 ಮಾನನಿಧಿ ಮತ್ತೇತರಿಂದಲು ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲೆಂದ || ೮ ||

ಕರ್ಮಗಳು ನೆರೆ ಕಳ್ಳಹಣಗಳು; | ಧರ್ಮಗಳವೆಡವಟ್ಟು ತಿಳಿಯಲು; |
 ನಿರ್ಮಲಜ್ಞಾನೈಕಸಾರವೆ ಕೇಳದಪರಂಜಿ; ||

೫. ಭೇದಿಸಿದರೆ-ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದರೆ. ಸ್ವರ್ತವೇದಿಯು-ಸ್ವರ್ತಮಣಿಯನ್ನು. (ಸ್ವರ್ತ ಮಣಿಯು ಸ್ವರ್ತಮಾತ್ರದಿಂದ ಯಾವ ಲೋಹವನ್ನಾದರೂ ಬಂಗಾರವವನ್ನು ಮಾಡ ವದು).

೬. “ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ ಬ್ರಹ್ಮ”ವಹ-ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗುವನು. ಈ ಶ್ರುತಿನಾಕೃತ್ಯ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಒಮ್ಮೆ-ಇದಕ್ಕೆ “ಒಂದು ಸಾರಿ” ಎಂದು ಅರ್ಥ ವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವೇದವು ಅನೇಕ ಸಾರಿ ಹೇಳಿದೆ. ‘ಜನತೆಯ ಹಿತಚಿಂತನೆಗಾಗಿ ಇರುವ ವೇದವು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆಯೂ ಕೂಡ’ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ತಿಳಿಯಲರಿಯದೆ+) ಅಹಂಮುತೆಯಿಂದ-ನಾನು ನನ್ನದೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ. ನೆಮ್ಮಿ-ನಂಬಿ.

೭. “ಅತ್ಮವಿಜ್ಞೇಕಂ ತರತಿ”—ಅತ್ಮವನ್ನರಿತವನು ಶೋಕವನ್ನು ದಾಟುವನು. ಈ ಶ್ರುತಿನಾಕೃತ್ಯ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೮. ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೆ ಮೋಕ್ಷ—“ಜ್ಞಾನಾದೇವ ತು ಕೈವಲ್ಯಂ”ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ.

ಬ್ರಹ್ಮ ತಾನೆಂದೆಂಬುವೇ ಸೋ | ಹವ್ಯೈನಿಪ ನಿಜಮುಪ್ರಿಯಮ ಶ್ರುತಿ |
ಸಮೃತವು ತೋಕಾನುಮತನೆಲೆ ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೯ ||

ತನ್ನ ತನ್ನೊಳು ತಿಳುವುದಿದು ಸಾ | ಮಾನ್ಯವೇ? ಪೂರ್ವದಲಿ ಮಾಡಿದ |
ಪುಣ್ಯಫಲವೊಂದಗಮೊಡದಾರಿಗು ಸುಲಭವಲ್ಲಾಗಿ ||
ಮುನ್ನಲೆಂಬರು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ | ನಿರ್ಣಯಿಸಲರಿದೆಂದು ; ಲೌಕಿಕ |
ವನ್ನು ಕಳೆದದನರಿವುದೇ ತನಗುನ್ನತದ ಪದವಿ || ೧೦ ||

ಬಾಯಬ್ರಹ್ಮವನುಡಿದಮಾತ್ರದಿ | ಮಾಯೆಯಳಿದುದೇ? ನಿಜಸುಖವುತನ |
ಗಾಯಿತೇ ? ಕತ್ತಲೆಯ ಮನೆಯೊಳು ದೀಪವಾರ್ತೆಯನು ||
ಬಾಯಲಾಡಲು ಬಹಳ ಕತ್ತಲೆ | ಹೋಯಿತೇ ? ಅದರಂತೆಯನುಭವ |
ದಾಯತಿಕೆ ತನ್ನೊಳಗೆ ಜನಿಸಿವೆ ಬಾಯರಿವು ವ್ಯರ್ಥ || ೧೧ ||

ಕ್ಷೇಶಪಂಚಕಗಳನು ಕೆಡಿಸದೆ, | ಪಾಶವೆಂಬನು ಪರಿಹರಿಸದಲೆ, |
“ ನೀ ಶಿವನು ನೀ ಬ್ರಹ್ಮ ”ನೆಂದುಪದೇಶವನು ಮಾಡೆ ||
ಆ ಶಿವನು ಸರಿಯರಸನಂದದಿ | ಗಾಸಿಯಾಗುತ ಬದ್ಧನಾಗಿಹ ; |
ಲೇಸೆನಿಸ ನಿಜಸುಖವ ಪಡೆಯದೆ ಮುಕ್ತನೆಂತಹನು ? || ೧೨ ||

೯. ಕಲ್ಪಹಣಗಳು—ಸಲ್ಲದ ನಾಣ್ಯಗಳು. ಧರ್ಮಗಳು (+ಅವು)—ನೀತಿಪ್ರಧಾನವಾದ
ಆಚಾರಗಳು. ಎಡವಟ್ಟು—ಚೆನ್ನಾಗಿ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವಷ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.
ಸೋಪಮೈನಿಪ ನಿಜಮುಪ್ರೇ—ಸೋಪಂ (ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ ನಾನು) ಎಂಬ ಹಂಸವಂ
ತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ತನ್ನ ಮುಖ್ಯಚಿಹ್ನೆ.

೧೦. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ನಿರ್ಣಯಿಸಲರಿದು—ಇದು ‘ಇವೇನು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯೇ?’
ಎಂಬ ಗಾಡೆಯ ಅನುವಾದ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ಅಳವಡು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾಗುವದಿಲ್ಲ
ವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಲೌಕಿಕವನ್ನು—ಲೋಕಸಂಬಂಧವಾದ ಮೋಹವನ್ನು.

೧೧. ಆಯತಿಕೆ—ವಿಸ್ತಾರ. ಬಾಯರಿವು—ಬಾಯಿ ಬಾಯಲ್ಲಾಡುವದಕ್ಕೆ ಬರುವಜ್ಞಾನ.

೧೨. ಕ್ಷೇಶಪಂಚಕಗಳು ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಪಾಶ—೧ ಅ. ೨೨ ಪ. ನ್ನು ನೋಡಿ. ಸೆರೆ
ಯರಸನಂದದಿ—ಬಂದಿಯಾಗಿರುವ ದೊರೆಯಂತೆ (ಬೇಡಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯ
ವನ್ನು ತಿರುಗಿ ಪಡೆದರಲ್ಲವೆ ಅವನು ನಿಜವಾದ ದೊರೆಯಾಗುವದು! ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕ್ಷೇಶಗ
ಳನ್ನೂ ಪಾತಗಳನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ಜೀವನು ಶಿವನಾಗುವನು).

ಎಲೆಂಧನಂಜಯ, ಸರ್ವಧರ್ಮವ | ನುಳಿದು ನನ್ನನೆ ಭಜಿಸು ; ಪಾಪವ |
ತೊಲಗಿಸುವೆ ; ನಿನಗೀಗ ಮೋಕ್ಷವನಿತ್ತು ಸಲಹುವೆನು ; ||

ಹಲವು ಕೊಂಬೆಗೆ ಹಾರಮೊಂದನೆ | ಬಲುವಿಡಿಸು ಗತವಡೆವುದೆಂದದ |

ತಿಳುಹಿದನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಗೀತಾಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಲಿ || ೧೩ ||

ಮತಗಳಲಿ ಬಹುವಿಧದ ಮುಕ್ತಿಯ | ಗತಿಗಳನು ಪೇಳಿದೊಡೆಲ್ಲವು |
ಕ್ಷಿತಿಯೊಳೆಕ್ಕೆಯ ಹಾಲು ಕಳ್ಳಿಯ ಹಾಲದೆಂಬಂತೆ ||

ಅತಿಶಯದ ಗೋಕ್ಷೀರವಪ್ಪುದೆ ? | ಶ್ರುತಿವಿದಿತಸಾಯುಜ್ಯಮೋಕ್ಷ |

ಕೃತರಗತಿಗಳು ಸಂಬಹವೆ ? ಶುಕಯೋಗಿ, ಕೇಳೆಂದ || ೧೪ ||

ಸ್ವಾನುಭವ ಗುರುವಾಕ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ | ಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಪರಿಯದೆನಿಸೆ, ನಿ |

ದಾನಿಸಿಯೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ನಿಗುಣವಾದ ನಿಜವದನ ||

ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರೆ ವರಸಮಾಧಿಯ | ಮೌನಮುದ್ರೆಯ ಧರಿಸಿ ಮೆರೆದಿಹ |

ಮಾನನಿಧಿ ಮದನಾರಿಯೆನಿಸುವ ; ಮತ್ಸ್ಯನವನಲ್ಲ || ೧೫ ||

ಬಾಲ್ಯವಾರ್ಧಕ್ಯಗಳೊಳೆಳ್ಳ ನಿ | ತಿಲ್ಲ ತನಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ; ಯೌವನ |

ದಲ್ಲಿ ತನ್ನಾಧೀನವಹ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಮುಳ್ಳಲ್ಲಿ ||

ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಸಂಸೃತಿಯೆ ತೊಡ | ಕೆಲ್ಲವನು ಸಡಲಿಸಿ, ಕೃಪಾಳಹ |

ಬಲ್ಲ ಗುರುವನು ಸೇರಿ, ತನ್ನನು ತಿಳಿಯಲವ ಮುಕ್ತ || ೧೬ ||

೧೩. ಸರ್ವಧರ್ಮವ . . . ಸಲಹುವೆನು—ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅಧಾರವಾದ ಗೀತೆಯ ಶ್ಲೋಕವೇನೆಂದರೆ:—“ಸರ್ವಧರ್ಮಾನ್ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಮಾಮೇಕಂ ಶರಣಂ ವ್ರಜ | ಅಹಂ ತ್ವಾ ಸರ್ವಪಾಪೇಭ್ಯೋ ಮೋಕ್ಷಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಮಾ ಶುಚಿಃ ||” ಹಲವು . . . ಗತವಡೆವುದು—ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅಧಾರವಾದ ಗೀತೆಯ ಶ್ಲೋಕವೇನೆಂದರೆ:—“ವ್ಯವಸಾಯಾ-ತ್ಮಿಕಾ ಬುದ್ಧಿರೇಕೇಹ ಕುರುನಂದನ | ಬಹುಶಾಯಾಹ್ಯ ನನ್ನ ಶ್ರು ಬುದ್ಧಿಯೋಽವ್ಯವಸಾಯಿನಾಮ್ ||”

೧೪. ಅತಿಶಯವ—ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ. ಇತರಗತಿಗಳು—ಸಾಲೋಕ್ಯ (ಇಷ್ಟದೇವತೆಯ ಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು), ಸಾಮಾನ್ಯ (ಇಷ್ಟದೇವತೆಯ ಸಮಾಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು), ಸಾರೋಪ್ಯ (ಇಷ್ಟದೇವತೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು). ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಹೇಗೆ ಎಕ್ಕೆಯ ಹಾಲು ಮೊದಲಾದವು ನಿಜವಾದ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಂತಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ನಿಜವಾದ ಮುಕ್ತಿಗಳಲ್ಲ.

೧೫. ವರಸಮಾಧಿಯ ಮೌನಮುದ್ರೆಯ—ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮಾಧಿಯ ರೂಪವಾದ ಮೌನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು.

ಅದು ನಿಮಿತ್ತದಿ ವಾಗನೆ ಸದ್ಗುರು | ಸದಪಯೋಜನ ನೆಮ್ಮಿ, ಶಾಸ್ತ್ರವ |
ವಿದಿತವಾಗಿಹುದೆನಿಸಿ, ಮನವರಿವಂತೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ||
ಮುದವೊದವೆ ವಿನಯೋಕ್ತಿಯಲಿ ಮಾಡಿಮೊಡವೇ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವು ; |
ಸದಮಲಾತ್ಮಜ್ಞಾನ ಕೇಳದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿವುದು || ೧೭ ||

ಕೇಳು ಶುಕ ದೃಗ್ವೈಶ್ಯಭೇದವ, | ವೇಳುವೆನು ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಕ್ಷೇತ್ರಗ |
ಳೋಳಿಹ ವಿಭಾಗದ ವಿವೇಕವ, ಪಂಚಕೋಶಗಳ, ||
ಕಾಳುಮತಗಳ ಖಂಡನೆಗಳನು, | ಸ್ಥೂಲ ಮೊದಲಹ ತನುವಿನಳತೆಯ, |
ಮೇಲೆ ತ್ವಂಪದಲಕ್ಷ್ಯವಹ ಚಿತ್ಸುಖದ ವಿವರಣೆಯ || ೧೮ ||

ಗುರುವೆ, ಬಿನ್ನಹ; ಜೀವಪರಮರ | ಪರಿಯದೆಂತೈ? ವಾಚ್ಯಲಕ್ಷ್ಯದ |
ತೆರನದಾವುದು? ಲಕ್ಷಣೆಯಲದಕ್ಕೈಕೈವಂತಹುದು ? ||
ಎರಡು ತನುವಂತಾಯಿತೊಬ್ಬಗೆ | ದೊರೆವುದೆಂತದ್ವೈತನಿಜಸುಖ |
ನರಿದಲಾ! ಈ ಸಂಶಯವ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕೆಂದ || ೧೯ ||

೧೭. ನೆಮ್ಮಿ-ಆಶ್ರಯಿಸಿ. ಮನವರಿವಂತೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ-ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು "ತದ್ವಿದ್ಧಿ ಪ್ರಣಿಷಾತೇನ ಪರಿಪ್ರಶ್ನೇನ
ಸೇವಯಾ" ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮುದವೊದವೆ-ಸಂತೋಷವುಂಟಾ
ಗುವಂತೆ. ಅನುಕೂಲತರ್ಕ-ನೇದದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿ.

೧೮. ದೃಗ್ವೈಶ್ಯ-ದೃಕ್ (ನೋಡುವವನು, ಆತ್ಮ) + ವೈಶ್ಯ (ಹೊರಗೆ ಕಾಣುವದು,
ಅನಾತ್ಮ). ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಕ್ಷೇತ್ರಗಳು-ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯುವವನು ಮತ್ತು ಶರೀರ
ಮೊದಲಾದ ಹೊರಗಣ ವಿಷಯಗಳು. ಪಂಚಕೋಶ-ಅನ್ನಮಯ (ಸ್ಥೂಲದೇಹ),
ಪ್ರಾಣಮಯ (ಉಸಿರು), ಮನೋಮಯ (ಮನಸ್ಸು), ವಿಜ್ಞಾನಮಯ (ಬುದ್ಧಿ), ಅನಂ
ದಮಯ (ವಿಷಯಸುಖದ ಅನುಭವ). ಕಾಳು- (ಕಾಡು) ಕುತ್ತಿತ. ಸ್ಥೂಲ.ನಳ
ತೆಯ-ಸ್ಥೂಲಸಾಕ್ಷ್ಯಶರೀರಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇನೆಂಬುದನ್ನು. ಲಕ್ಷ್ಯ-ಮಾತಿನಿಂದ ನೇರ
ವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡದೆ ಆ ಮಾತಿನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವ ವಸ್ತು.

೧೯. ಜೀವಪರಮರ-ಜೀವಪರಮಾತ್ಮರ. ವಾಚ್ಯ-ಮಾತಿನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳ
ಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತು. ಲಕ್ಷಣೆಯಲಿ-ಲಕ್ಷ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ. ಎರಡು...
ತೊಬ್ಬಗೆ-ಒಬ್ಬನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ತನ್ನ ಪರಮಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವೂ ಜೀವಸ್ವರೂ
ಪವೂ ಎರಡೂ ಹೇಗಾಯಿತು ? ಅರಿಸಲಾ-ಬಹು ಅಸಾಧ್ಯ ! ಅಥವಾ ಅಶ್ವರ್ಮ !

ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೈಕರಸವೇ | ಹುಚ್ಚುಗೊಂಡೆರಡಾಗಿ, ತನ್ನೊಳು |
ಹೆಚ್ಚುಕುಂದಿನ ಹೆಸರ ಭೇದಭ್ರಾಂತಿಯಾಗಿರಲು ||
ಅಚ್ಚರಿಯದೆನಗಾಯ್ತು ; ಕರುಣಿಸು | ಸಚ್ಚರಿತ ನೀನೆನಲು, ಮುನಿಪತಿ |
ಹೆಚ್ಚು ಮನದಲಿ ಮಗನ ಮಾತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಹೇಳಿದನು || ೨೦ ||

ಜೀವನಾರೋಂದಿನಲು ಹಮ್ಮಿನ | ಭಾವವುಳ್ಳವನೀಶ್ವರನು ಮಾ |
ಯಾವಿಲಾಸವಿಚಿತ್ರರೂಪನು ; ವಾಕ್ಯವಿವು ತಿಳಿಯೆ ; ||

೨೦. ಹುಚ್ಚುಗೊಂಡೆರಡಾಗಿ—ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದಂತೆ ಜೀವ, ಈಶ್ವರ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ. ಹೆಚ್ಚುಕುಂದಿನ—ಈಶ್ವರನು ಹೆಚ್ಚಿನವನೆಂದು ಜೀವನು ಕಡಿಮೆಯವನೆಂದೂ. ಭೇದಭ್ರಾಂತಿ—ಅವೆರಡೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯೆಂಬ ತಪ್ಪುತಿಳುವಳಿಕೆ.

೨೧. ಹಮ್ಮಿನ ಭಾವವುಳ್ಳವನು—ನಾನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವನು. ನಾನು ನೀನು ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವು ಬ್ರಹ್ಮವಾದರೂ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವು ಜೀವನಾಗುವದು. ಜೀವನ ಲಕ್ಷಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯವಾದ ಮತಭೇದಗಳಿವೆ. ಶುದ್ಧಚೈತನ್ಯವೂ ಅಂತಃಕರಣವೂ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಕೂಡಿ ಜೀವನೆನ್ನುವದು ಒಂದು ಮತ ; ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದವೆನ್ನುವರು. ಅಂತಃಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೇವಲ ಚೈತನ್ಯವೇ ಜೀವನೆನ್ನುವದು ಇನ್ನೊಂದು ಮತ , ಇದನ್ನು ಅವಚ್ಛಿನ್ನವಾದವೆನ್ನುವರು ಈ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಾದದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವದುಂಟು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿಲ್ಲ. ಜೀವನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೆಂದು ಅಥವಾ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುವದು ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವತ್ವವು ಅರೋಪಿತವೆಂಬಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೇ ಹೊರತು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನಿಜವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವದೆಂದೂ ಅಂತಃಕರಣವು ನಿಜವಾಗಿ ಉಪಾಧಿಯಾಗಿರುವದೆಂದೂ ತಿಳಿಯುವಷ್ಟು ದೂರಕ್ಕೆ ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಜಗ್ಗಬಾರದು. ಹಮ್ಮಿನ ಭಾವವುಳ್ಳವನೆಂಬುದು ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಮತಗಳಿಗೂ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮಾತೇ ಆಗಿರುವದು. ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಲ್ಲಾಗಲಿ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ಹಮ್ಮಿನ ಭಾವವಿರುವಿಕೆಯೇ ಜೀವನ ಲಕ್ಷಣವು ಶ್ರೀಮಚ್ಛಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು ಮೇಲಿನ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅರೋಪಿತತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂಥ ಆಕಾರದ ಕಪ್ಪು ಮೊವಲಾದ ಎಷ್ಟೋ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಸಮಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸುವದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಕ್ಷಗಳೇ ಅಲ್ಲ. ಆದ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಯಾವ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯದೆ ಈ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವದು ಅವನ ಅನುಭವದ ತಿರುಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವದು. ಮಾಯಾವಿಲಾಸವಿಚಿತ್ರ

ಈ ವಿರೋಧಾಂಶಗಳ ಕಳೆಯು | ಲ್ಲವು ದುಳುವುದೆಂಬ ಲಕ್ಷಣೆಯೆನಿಸಿ |
ಜಾನಬೋಧವು ; ಲಕ್ಷ್ಯವೆರಡೊಂದೆಂಬುದೈ ಕಾರ್ಥಕ || ೨೦ ||

“ತತ್ತ್ವವು” ಎಂಬುದರೊಳಗೆ ವಾ | ಚಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಾಗಲು |
ಮಿಥ್ಯವನು ಕಳೆಕಳೆದು, ಪದಗಳ ಬೋಧನೆಯ ಮಾಡಿ, ||
ಸತ್ಯವಹ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನು ನಿಗಿ ! ತಥ್ಯಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯವೆ, |
ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಪರಾತ್ಮರೈಕ್ಯವು ಸಿದ್ಧಿಸುವದೆಂದ || ೨೧ ||

ಅಂದು ತುಂಗಾತೀರದಲಿ ವಟು | ವಿಂದು ಗಂಗಾತೀರದಲಿ ಯತಿ |
ಯೆಂದದೊಬ್ಬನ ದೇಹವಾತ್ರವ ಲಕ್ಷ್ಯಿಸುವ ತೆರದಿ ||
ಅಂದು ಇಂದೆಂಬೆರಡು ತೆರನನು | ಸಂದ ಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಕಳೆದುಳಿ |
ದೊಂದಖಂಡಾಪ್ತೈತನಿಜವು ಲಕ್ಷ್ಯವೆನಿಸುವನು || ೨೨ ||

ರೂಪನು-ತನ್ನ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯ ಅಟವಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ರೂಪ
ಗಳಿಂದ ಕಾಣುವವನು. ವಿರೋಧಾಂಶಗಳ-ಜೀವನು ಅಪಂಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದೂ ಈಶ್ವ
ರನು ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರೋಧ. ಲಕ್ಷ್ಯವೆರಡು
—ಜೀವನ ಅಪಂಕಾರವನ್ನು ಕಳೆಸ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಚೈತನ್ಯವೂ ಈಶ್ವರನ ಮಾಯಾ
ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆಸ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಚೈತನ್ಯವೂ ಎರಡೂ.

೨೦. “ತತ್ತ್ವವು”-ಇನ್ನು ಅದೇ ಆಗಿದ್ದಿ (ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿತ್ವವನ್ನು ನೋಡಿ).
ಮಿಥ್ಯವನು—ಸುಳ್ಳಾದದ್ದನ್ನು (ಜೀವನ ಅಪಂಕಾರವೂ ಈಶ್ವರನ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯೂ
ಸುಳ್ಳಾದವುಗಳು). ಸತ್ಯವಹ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನು—ನಿಜವಾದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು. (ಹೆಸರಿ
ನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಕಾಣುವ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವು ತೋರಿವರೆ ಅದು ನಿಜವಾದ
ಅರ್ಥವಲ್ಲ; ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮತ್ತೊಂದರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಉದಾ
ಹರಣಗೆ ಕಲ್ಲೆಲೆಯೆಂದರೆ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾದ ಎದೆ ಎಂಬುದು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವಷ್ಟೆ; ಈ
ಅರ್ಥವು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಿಜವಾದದ್ದಲ್ಲ; ಅದರಿಂದ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಕುಸ
ವಾದ ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಈ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವು ನಿಜವಾದ
ಅರ್ಥವಾಗುವದು). ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ—ನನ್ನೊಳಗಿರುವ ಶುದ್ಧಾತ್ಮ. ಪರಾತ್ಮ—ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮ. ಐಕ್ಯವು—ಎರಡೂ ಒಂದೆಂಬುದು.

೨೧. ಲಕ್ಷ್ಯ—ಇಲ್ಲಿ ಅಂದು, ಇಂದು ಎಂಬವು ಕಾಲಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮಾತು
ಗಳು. ವಟು, ಯತಿ ಎಂಬವು ಅಶ್ವಮುಖೇಂದವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳು. ಕಾಲಗ
ಳಿಗೂ ಅಶ್ವಮುಖಗಳಿಗೂ ಐಕ್ಯವು ಕೂಡುವದಿಲ್ಲ. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ದೇಹ

ಪದಗಳೆರಡರ ಶೋಧನೆಯ ಮಾಡಿರದೆ ನಿಜಮಾಮಳಿಮೆ ನಿಲುವದು ; |
 ವಿದಿತಮಾಗಿಯೆ ಹಂಸ ನೀರಕ್ಷೀರಭೇದವನು ||
 ಮುದವೊದವೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವಂದದಿ | ಮೊಸಲು ಲಕ್ಷ್ಯವ ಸಾಧಿಸುತ್ತಲಿ |
 ತುದಿಯಲೈಕ್ಯವ ಪಡೆಯೆ ನಿತ್ಯಾನಂದವಹುದೆಂದ || ೨೪ ||

ತ್ವಂಪದದ ಲಕ್ಷ್ಯವನು ಸಾಧಿಸು ; | ಪಿಂಪಿನಿ ದೃಗ್ವೈಶ್ಯಭೇದಪ |
 ರಂಪರೆಯನೀಕ್ಷಿಸುವ ತೆರನನು ತಿಳುವುವೆನು ನಿನಗೆ ; ||
 ಸೊಂಪಿನೀ ತನು ಕರಣ ದೃಶ್ಯವು ; | ತಾಂ ಪೊಳೆವ ತತ್ತ್ವಾಕ್ಷಿ ದೃಕ್ಯದು ; |
 ಪೆಂಪು ಮಿಗೆ ದೃಗ್ವೈಶ್ಯಗಳ ನೀಂ ಲಕ್ಷಿಸುವವೆಂದ || ೨೫ ||

ಅವುದೊಂದಿರಾಗಿ ತೋರ್ಪುದ | ದೇ ವಿಚಾರಿಸ ದೃಶ್ಯವೆನಿಪುದು ; |
 ಭಾವಿಸುತಲದ ಕಾಂಬುಜೇ ದೃಕ್ಯೆಂದು ಪೇಳುವರು ; ||
 ಈ ವಿಧದಲೀ ದೇಹದೊಳಗೊಳ | ಗೋವಿ ದೃಗ್ವೈಶ್ಯಗಳ ಸಾಧಿಸಿ |
 ತೀವಿ ಪ್ರತ್ಯಗ್ಬೋಧನನು ಸಂಪಾದಿಸುವವೆಂದ || ೨೬ ||

ಕೇಳು ಶುಕ್ರ, ರೂಪುಗಳು ದೃಶ್ಯಗ | ಳಾಲಿಸಲು ಕಾಂಬಕ್ಷಿ ದೃಕ್ಯ ; ವಿ |
 ಶಾಲಶೋಚನ ದೃಶ್ಯವದನರಿದಿಪ್ಪ ಮನ ದೃಕ್ಯ ; ||

ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ಆಗುವದು. ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿತವಾದ ಏಕೈಕ ಇದೇ. ಇದರಂತೆ
 ವಿಶೋಧನಾದ ಮಿಥ್ಯಾಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಇದ ವಸ್ತುವೇ “ತತ್ತ್ವಮಸಿ” ವಾಕ್ಯದ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವು.

೨೫. ಕರಣ-ಇಂದ್ರಿಯಗಳು. ತತ್ತ್ವಾಕ್ಷಿ-ದೇಹವನ್ನೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಚೇತನ. ಪೆಂಪು ಮಿಗೆ-ಆನಂದವು ಉಕ್ಕುವಂತೆ.

೨೬. ಓವಿ-ಪ್ರತಿಯಿಂದ. ಪ್ರತ್ಯಗ್ಬೋಧ-ತನ್ನೊಳಗಿರುವ ಶುದ್ಧಾತ್ಮನ ಅರಿವು.

೨೭. ಮೂಲವೃಕ್ಯ-ಮೂಲವೃಕ್ಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಬಗೆಯೆಂತೆಂದರೆ:-ರೂಪುಗಳೆಲ್ಲ (ಹೊರಗಣ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲ) ದೃಶ್ಯಗಳು ; ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಕಣ್ಣು ದೃಕ್ಯ. (ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ದೃಕ್ಯೆಂದಿದ್ದರೂ ಕಣ್ಣೊಂದನ್ನೇ ದೃಕ್ಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಕಣ್ಣೆಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಅರಿಯುವಂಥ ಚರ್ಮ, ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ನಾಲಿಗೆ, ಮೂಗು, ಈ ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ದೃಕ್ಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು). ಇನ್ನೂ ಒಳಗೊಳಗೆ ಶೋಧಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಕಣ್ಣು ದೃಶ್ಯವಾಗುವದು (ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲ

ಮೇಲೆ ಕೇಳ್ಮನ ದೃಶ್ಯವಾ ಮನ | ದೇಳಿಗೆಯ ಭಾವಿಸುವ ಸಾಕ್ಷಿಯೆ |
ಮೂಲದೃಶ್ಯದರಿಂದ ದೃಶ್ಯೋಳಗಿಲ್ಲ ಕೇಳಿಂದ || ೨೭ ||

ನೀಲ, ಪೀತ, ಶ್ವೇತ, ರಕ್ತ, | ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಕೃಶೋಚ್ಚ, ನೀಚ, ವಿ |
ಶಾಲನಹ ರೂಪುಗಳು ಬಹುವಿಧವಾದ ದೃಶ್ಯಗಳು ; ||
ಆಲಿಸಿದೊಡದರಂದವನು ಸ ! ಮೈಳದಿಂದಲಿ ಕಾಂಬ ನೇತ್ರವ |
ಹೇಳುವರು ದೃಶ್ಯೆಂದು ಶುಕಯೋಗೀಂದ್ರ ಕೇಳಿಂದ || ೨೮ ||

ಅಂಧ್ಯಮಾಂದ್ಯಪಟುತ್ವಭೇದದ | ಲೊಂದಿ ತೋರುವ ಲೋಚನವು ಹೆಲ |
ವಂದವಾಗಿಯೆ ದೃಶ್ಯವದನರಿದಿಪ್ಪ ಮನ ದೃಶ್ಯ ; |
ಕುಂದುಹೆಚ್ಚಿನ ಹರ್ಷರೋಷಗ | ಳಿಂದ ಕಾಮಾದಿಗಳ ಕುರುಹಿನ |
ಚಂದವಹ ಮನ ದೃಶ್ಯ; ದೃಶ್ಯದನರಿವ ಬರಿಯರಿವು || ೨೯ ||

ಬುದ್ಧಿಮನವೆಂಬೆರಡು ರೂಪನು|ಹೊದ್ದಿ ತೋರ್ಪುದು ಕರಣವೊಂದೇ ||
ಬುದ್ಧಿ ನಿರ್ಮಲವಹುದು, ಮಲಿನಾಕಾರವಾ ಮನವು ; ||
ಬುದ್ಧಿ ಯರಿವುದು, ಮರೆವುದಾಮನ ; | ನಿರ್ಧರಿಸಲಾ ಮರವೆಯರಿವೆಯ |
ಬದ್ಧ ರೂಪವನರಿವರಿವೆ ದೃಶ್ಯೆನಿಸಿ ತೋರುವದು || ೩೦ ||

ದೃಶ್ಯವಾಗುವದೆಂದರ್ಥ); ಮತ್ತು ಆ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅರಿಯುವಂಥ ಮನಸ್ಸು
ದೃಶ್ಯಾಗುವದು. ಇನ್ನೂ ಒಳಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರೆ ಆ ಮನವು ದೃಶ್ಯವಾಗುವದು ;
ಆ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅರಿಯುವಂಥ ಸಾಕ್ಷಿಚೈತನ್ಯವು ದೃಶ್ಯಾಗುವದು- ಅದೇ
ಮೂಲದೃಶ್ಯ. ಅದಕ್ಕಿನ್ನೊಂದು ದೃಶ್ಯಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸ
ಬಹುದು. ಅದೇನೆಂದರೆ: ವಿಷಯಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ದೃಶ್ಯವೆ; ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ
ಮನಸ್ಸೂ ಒಮ್ಮೆ ದೃಶ್ಯಗಳೂ ಆಗುವವು; ಒಮ್ಮೆ ದೃಶ್ಯಕ್ಕೂ ಆಗುವವು; ಸಾಕ್ಷಿ
ಚೈತನ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಯಾವಾಗಲೂ ದೃಶ್ಯೇ.

೨೮. ಸಮೈಳದಿಂದಲಿ—ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ.

೨೯. ಅಂಧ್ಯ-ಕುರುಡು. ಮಾಂದ್ಯ-ಚುರುಕಾಗಿಲ್ಲದಿರುವದು. ಪಟುತ್ವ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯ.
ಒಂದಿ-ಕೂಡಿ. ಬರಿಯರಿವು—ಚೈತನ್ಯಮಾತ್ರವಾದ ಸಾಕ್ಷಿ.

೩೦. ಬುದ್ಧಿ—ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಸ್ವಭಾವದ್ದು. ಮನ-ಸಂಶಯಸ್ವಭಾವದ್ದು. (ಈ
ಅರ್ಥವನ್ನು ಕವಿಯು ಮುಂದೆ ೪೮ ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಹೇಳುವನು). ಕರಣ-ಅಂತಃ
ಕರಣ. ಬದ್ಧರೂಪವ—ವಿಷಯವನ್ನು ಅರಿದನೆಂದು ಅಥವಾ ವಿಷಯವನ್ನು ಮರೆ
ದಿನೆಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದಿರುವಂಥ.

ದೇಹದಿಂದ್ರಿಯಗಳಧಿಕವ | ದೂಹಿಸಲ್ಪಿಂದ್ರಿಯಗಳೆನಿಸ ಸ |
ಮೂಹದಿಂ ಮನ ಮೇಲು; ಮನದಿಂದುತ್ತಮವು ಬುದ್ಧಿ ; ||
ಓಹೋ! ಬುದ್ಧಿಯನರಿವ ಸಾಕ್ಷಿಯೆ | ಸೋಹಮೆನಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು, |
ನೋಹರಹಿತನು; ತಿಳಿಯಲುತ್ತಮನಾತನಿಂದಿಲ್ಲ || ೩೧ ||

ಭೂತಪಂಚಕ, ಬುದ್ಧ್ಯಹಂಕೃತಿ, | ಸಾತಿಶಯದವ್ಯಕ್ತ, ದಶವಿಧ |
ಜಾತನಾದಿಂದ್ರಿಯನಿಕರ, ಪ್ರಾಣಾದಿನಾಯುಗಳು, ||
ಚೇತನಾಧ್ಯತಿದುಃಖಸುಖಸಂ | ಘಾತವಿಚ್ಛಾದ್ವೇಷವೆಂಬಿನ |
ನಾತುಮಜ್ಞರು ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದಿವ ಹೇಳುತಿಹರೆಂದ || ೩೨ ||

ಈ ವಿಧದ ಕ್ಷೇತ್ರನನು ಬಲ್ಲವ | ನಾನವನ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞನೆನಿಸುವ; |
ದೇವತಿರೃಜ್ರತ್ಯಸಚರಾಚರಜಗತ್ತಿನಲಿ ||
ಜೀವಭೂತನು; ಪ್ರತ್ಯಗೇನಿಸುವ; | ಕೇವಲ ಚಿದಾನಂದಮಯಸ |
ದ್ಭಾವ; ಸಹಜಾದ್ವೈತ; ನಿಜವದು ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೩೩ ||

೩೧. ದೇಹದಿಂದ್ರಿಯಗಳಧಿಕವ—ಈ ಪದ್ಯಭಾಗವು “ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಪರಾ-
ಣ್ಯಾಹುರಿದ್ರಿಯೇಭ್ಯಃ ಪರಂ ಮನಃ | ಮನಸಸ್ತು ಪರಾ ಬುದ್ಧಿಯೋ ಬುದ್ಧೇಃ
ಪರತಸ್ತು ಸಃ” ಎಂಬ ಗೀತಾವಚನದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಉತ್ತಮನಾತನಿಂದಿಲ್ಲ—ಇದು
“ಪುರುಷಾನ್ವ ಪರಂ ಕಿಂಚಿತ್ಸಾ ಕಾಷ್ಠಾ ಸಾ ಪರಾ ಗತಿಃ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿ
ಪ್ರಾಯ.

೩೨. ಭೂತಪಂಚಕ—ಭೂಮಿ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ. ಅನ್ಯಕ್ತ-ಜಗ
ತ್ತಿನ ಮೂಲಬೀಜವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ. ದಶವಿಧ..... ನಿಕರ-ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂದು (ವಾಕ್,
ಪಾಣಿ, ಪಾದ, ಪಾಯು, ಉಪಸ್ಥಿ) ಮತ್ತು ಬುದ್ಧೀಂದ್ರಿಯಗಳೆಂದು (ಹಿಂದೆ ೨೭ ನೇ
ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ). ಪ್ರಾಣಾದಿನಾಯುಗಳು—ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ಸಮಾನ, ಉದಾನ, ವ್ಯಾನ.
ಧೃತಿ-ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿರುವದು. ಸಂಘಾತ-ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಗುಂಪು.
ಕ್ಷೇತ್ರ-ಈ ಪದ್ಯವು “ಮಹಾಭೂತಾನ್ಯಹಂಕಾರೋ ಬುದ್ಧಿರನ್ಯಕ್ತಮೇವ ಚ | ಇಂದ್ರಿ
ಯಾಣಿ ದಶೈಕಂ ಚ ಪಂಚ ಚೇದ್ರಿಯಗೋಚರಾಃ || ಇಚ್ಛಾ ದ್ವೇಷಃ ಸುಖಂ ದುಃಖಂ
ಸಂಘಾತಶ್ಚೇತನಾ ಧೃತಿಃ | ಏತತ್ಕ್ಷೇತ್ರಂ ಸಮಾಸೇನ ಸವಿಕಾರಮುದಾಹೃತಮ್ ||”
ಎಂಬ ಗೀತಾಶ್ಲೋಕಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೩೩. ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ-ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು “ಏತದ್ವೋ ವೇತಿ ತಂ ಪ್ರಾಹುಃ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ ಇತಿ
ತದ್ವಿದಃ” ಎಂಬ ಗೀತಾನಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪ್ರತ್ಯಕ್-ಒಳಗಿರುವವನು.

ತನುವಿನೊಳಗಸುವಸುವಿನೊಳಗಿಹ|ಮನ,ಮನದೊಳಹ ಕರ್ತ,ಕರ್ತನ |
 ನೆನಹಿನೊಳಗಹ ಭೋಕ್ತೃ, ಭೋಕ್ತೃವಿನೊಳಗೆ ನಿಜಸಾಕ್ಷಿ ||
 ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿಹ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ | ಘನವಿವೇಕದಿ ತಿಳಿದನಾತ್ಮಗ |
 ಳನಿತುವನು ಬೇರ್ಪಡಿಸೆ ಚಿದ್ರೂಪಾಗಿ ತೋರುವನು || ೩೪ ||

ಸಾವಯವವೀ ತನುವು; ಜಡದ್ಯ | ಶ್ವಾವಲಂಬನವನ್ನಮಯ ; ಷ |
 ಡ್ಭಾವವಿಕ್ಯತಿಯನುಳ್ಳುದಿದು: ಬಾಲ್ಯಾದ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ||
 ಓವಿಕೊಂಡಿಹುದಹಹ ! ಶಕಟದ | ಭಾವದಲಿ ಪ್ರೇರಕನಧೀನವು ; |
 ಭಾವಿಸಲು ಭೌತಿಕವಪಾತ್ರವು ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೩೫ ||

ನಿದ್ದೆಯಲಿ ಕೆಡೆದಿಪ್ಪುದಾ ಕ್ಷಣ | ವೆದ್ದರದು ಸಂಚರಿಸುತಿಪ್ಪುದು ; |
 ಹೊದ್ದಿದಸು ತೊಲಗಿದರೆ ಕಾಷ್ಠಪ್ರಾಯವಾಗಿಹುದು ; ||
 ಉದ್ದದೆಲುನರಮಾಂಸಚರ್ಮದಿ | ಬದ್ಧವಹ ದುರ್ಗಂಧವಶುಚಿಯ |
 ಮೇಧ್ಯಪೂರಿತಭಾಂಡವೀ ತನುವಧ್ರುವವಿದಿಂದ || ೩೬ ||

ಎಲು, ನರಂಗಳು, ಮಜ್ಜೆ ತಂದೆಯ|ಮಲದಲಾದವು; ತಾಯ ರಕ್ತವೆ |
 ಬಲಿದು ನೆತ್ತರ, ಮಾಂಸ, ಚರ್ಮಗಳಾಗಲದರಿಂದ ||

೩೪. ಅಸು+ಅಸುವಿನೊಳಗೆ+ಇಹ. ಮನದೊಳಹ ಕರ್ತ—ಮನಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿ
 ರುವ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಕರ್ತನೆಂದು ಹೆಸರು. ಚಿದ್ರೂಪಾಗಿ—ಜ್ಞಾನರೂಪಾಗಿ.

೩೫. ಸ+ಅವಯವ—ಕೈಕಾಲು ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಜಡ
 ದೃಶ್ಯಾವಲಂಬನ—ಜಡತ್ವಕ್ಕೂ ದೃಶ್ಯತ್ವಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವದು. ಅನ್ನಮಯ—
 ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅನ್ನದಿಂದ ಬೆಳೆದ ಸ್ಥೂಲದೇಹ. (ಅನ್ನಮಯವಾದ ದೇಹವೇ ಆತ್ಮ
 ನೆನ್ನುವದು ಅಸುರರ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ವಿರೋಚನನ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು
 ಪಾಮರರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ). ಷಡ್ಭಾವವಿಕ್ಯತಿ—ಆಸ್ತಿ (ಇರುತ್ತದೆ), ಜಾಯತೇ(ಹುಟ್ಟು
 ತದೆ), ವರ್ಧತೇ (ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ), ವಿಪರೀಣಮತೇ (ಬೇರೆ ರೂಪನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ),
 ಅಪಕ್ಷೀಯತೇ (ಸೊರಗುತ್ತದೆ), ವಿನಶ್ಯತಿ (ಮರಣವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ). ಬಾಲಾದ್ಯ
 ವಸ್ಥೆ—ಬಾಲ್ಯ, ಕೌಮಾರ, ಯೌವನ, ವಾರ್ಧಕ್ಯ. ಶಕಟಿ—ಗಾಡಿ. ಆಪಾತ್ರವು—ಆತ್ಮ
 ನೆಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ.

೩೬. ಕಾಷ್ಠಪ್ರಾಯ—ಕಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆ. ಅಧ್ರುವ—ಅಶಾಶ್ವತ.

ಬಲನೆ ಪುರುಷವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂಬುದು | ತಿಳಿಯಲವಯವಭೇದವಲ್ಲದೆ |
ಮಲದ ಜಂಗಮಭಾಂಡವೀ ತನುವಾತ್ಮನಲ್ಲಿಂದ || ೩೭ ||

ಎಲೆಲಿ, ಭ್ರಮಿಸಲದೇಕೆ? ತಂದೆಯ | ಮಲವಲಾ! ಮಮಕರಿಸಿ ಬರಿದೇ |
ಬಳಲಿ ಸಲಹುವೆನೆಂದು ಬಗೆವುದು ಮರುಳುತನ ಮಗನೆ ||
ತಿಳಿದು ನೋಡಲು ಮಾಸಮಾಸದ | ಹೊಲೆಯ ನೆತ್ತರು ತಾಯುದರದೊಳು |
ಬಲಿಬಲಿದು ಬೆಳೆದಾಯಿತೀ ಹೊಲೆದೇಹ ತಾನಲ್ಲ || ೩೮ ||

ಈಸುಪರಿಯಲಿ ತೋರ್ಪ ತನುವನು | ಮೋಸದಲಿ ತಾನೆಂದು ಬಹಳಾ |
ಯಾಸದಿಂದಲಿ ಗಾಸಿಯಾದೆನಲಾ ! ವೃಥಾ ಎನುತ ||
ಈ ಶರೀರದ ಮೇಲಣಾಶಾ | ಪಾಶವನು ನೆರೆಹರಿದು, ನೀನ |
ಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡುವದು ಮನದಲಿ ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೩೯ ||

ಪ್ರಾಣಗಳು ಬಹುವಿಧಗಳಾಗಿಯೆ | ಕಾಣಿಸುವವೀ ದೇಹಚೇಷ್ಟೆಗೆ |
ಪ್ರಾಣವೆನಿಸುತ, ನಾಡಿಗಳೊಳಲ್ಲಲಿ ಪಸರಿಸುತ, ||
ಮಾಣದಾ ತಿದಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವ | ಕೇಣವನಿಲನ ತೆರದೊಳೆಸವೀ |
ಘ್ರಾಣದೊಳಗುಚ್ಛ್ವಾಸನಿಶ್ವಾಸಗಳು ನೀನಲ್ಲ || ೪೦ ||

ಪ್ರಾಣ ಹೃದಯದೊಳಿಹುದು; ಗುದದಲ | ಪಾನ; ನಾಭಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ |
ಮಾನ ; ತಿಳಿಯಲುದಾನ ಮಿಗೆ ಕಂಠಪ್ರದೇಶದಲಿ, ||

೩೭. ಮಲದಲಿ-ಹೊಲಿಸಿನಿಂದ. ಜಂಗಮಭಾಂಡ-ಒಡಾಡುವ ಮಡಿಕೆ.

೩೮. ಮಮಕರಿಸಿ-ನನ್ನದೆಂದು. ಮಾಸಮಾಸದ-ಪ್ರತಿತಿಂಗಳ. ಹೊಲೆಯ-ಮುಟ್ಟಿನ. ಹೊಲೆದೇಹ-ಅಶುಚಿಮಯವಾದ ಶರೀರ.

೩೯. ಮೋಸದಲಿ-ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ. ಅಭ್ಯಾಸವನು-ಈ ಶರೀರವು ನಾನಲ್ಲವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೆ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು.

೪೦. ಪ್ರಾಣಗಳು-ಪ್ರಾಣಮೊದಲಾದ ವಾಯುಗಳು. ಪ್ರಾಣವು-ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು. ಘ್ರಾಣ-ಮೂಗು. ಉಚ್ಛ್ವಾಸನಿಶ್ವಾಸಗಳು ನೀನಲ್ಲ-(ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭೋಪಾಸಕರು ಪ್ರಾಣವನ್ನೆ ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ) ನೀನು ಉಚ್ಛ್ವಾಸನಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಆತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡ.

೪೧. ಪ್ರಾಣ...ಸರ್ವಶರೀರದಲ್ಲಿಹುದು-ಈ ಪದ್ಯಭಾಗವು "ಹೃದಿ ಪ್ರಾಣೋ ಗುದೇ"

ವ್ಯಾನ ಸರ್ವಶರೀರದಲ್ಲಿಹು | ದೀ ನಿಯಮದಲಿ ಪಂಚವಿಧಸಂ |
ಸ್ಥಾನದಲಿ ತಮ್ಮಮ್ಮ ಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಪುವು || ೪೧ ||

ಚೇತನವ ಪಡೆದಾತ್ಮನಿಂದಲಿ, | ಭೂತತನುಕರಣೇಂದ್ರಿಯಂಗಳ |
ಹೇತುವೆನಿಸುತ, ಹಸಿವುತ್ಪಸೆಗಳ ಬಾಧೆಗೊಳಗಾಗಿ, ||
ಓತು ತಾನಾ ಲಿಂಗದೇಹಸ | ಮೇತದಿಂ ಗಮನಾಗಮನಗಳ |
ಲೀ ತೆರದಿ ಎಹರಿಸುವ ಪ್ರಾಣಗಳಾತ್ಮನಲ್ಲೆಂದ || ೪೨ ||

ಪ್ರಾಣಗಳು ಜಡವಾತ್ಮನಜಡನು; | ಪ್ರಾಣಗಳನಿತ್ಯಗಳು, ನಿತ್ಯ |
ಜ್ಞಾನಮಯನೀ ಆತ್ಮ ; ಚಲನಾತ್ಮಂಗಳೇ ಪ್ರಾಣ, ||
ಸ್ಥಾನುವಚಲನು ಪೂರ್ಣನಾತ್ಮನು; | ಪ್ರಾಣಗಳು ತಿಳಿ ದೃಶ್ಯ, ಸಾಧನ; |
ವೀ ನಿಜಾತ್ಮನು ಸಾಕ್ಷಿ ಜೈತನ್ಯಾತ್ಮ ನೋಡೆಂದ || ೪೩ ||

ಲಿಂಗದೇಹವ ಕೂಡಿ, ಬಹುಜ | ನೃಂಗಳಲಿ ತೊಳತೊಳಲುವೀ ಪ್ರಾ |
ಣಂಗಳಾತುಮನೆಂದು ಬರಿದೇ ಭಂಗಪಟ್ಟದಕೇ ||
ಕಂಗೆಡುತ ಕಳವಳಿಸಿ, ತನುವನು | ಹಿಂಗಲಾತುಮನಳಿದನೆಂದದ |
ಸಂಗರಹಿತಾತ್ಮನೊಳಗಾರೋಪಿಸುವರಕಟಿಂದ || ೪೪ ||

ಇನಿತು ವಿಧವಾಗಿದ್ ಪ್ರಾಣಗ | ಳನಿತನಾತ್ಮಗಳೆಂದು ತಿಳಿದವ |
ಘನವಿವೇಕದಿ ನೇತಿಗಳೆದದರಲ್ಲಿ ಮಮತೆಯನು ||
ನೆನೆಯದದರ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ | ವೆನಿಸ ನಿಜಜೈತನ್ಯವಸ್ತುವ |
ನನಘ, ನಿನ್ನೊಳು ಕಂಡು ನೀನೆಂದದನು ಚಿಂತಿಪುದು || ೪೫ ||

ಪಾನಸ್ವಮಾನೋ ನಾಭಿಸಂಸ್ಥಿತಃ | ಉದಾನಃ ಕಂಠದೇಶಸ್ತು ವ್ಯಾನಸ್ಸರ್ವಶರೀರಗಃ”
ಎಂಬ ಅಮರಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸಂಸ್ಥಾನ-ರೂಪ.

೪೩. ದೃಶ್ಯ ಸಾಧನ-ದೃಶ್ಯವಾಗಿಯೂ ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಇರುವವು.

೪೪. ಹಿಂಗಲು-ಬಿಡಲು. ಆದ-ಆ ಮರಣವನ್ನು. ಆರೋಪಿಸುವರು-
ಪ್ರಾಣದ ಸಂಬಂಧವು ಆತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆತ್ಮನೇ ಪ್ರಾಣನೆಂದೂ ಪ್ರಾಣನೇ ಆತ್ಮ
ನೆಂದೂ ಆರೋಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

೪೫. ಅನಿತು+ಅನಾತ್ಮಗಳೆಂದು-ಆವೆಲ್ಲವೂ ಅನಾತ್ಮಗಳೆಂದು. ನೇತಿಗಳೆದು-ಆತ್ಮ ಸ್ವ
ರೂಪವು ಇದಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು. ನೆನೆಯದೆ-ಆದರ. ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ-ಪ್ರಾಣಗಳಿಗಿಂತ
ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಣಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವ. ಅನಘ-ಪಾಪರಹಿತನ.

ಶ್ರೋತ್ರ ಶಬ್ದವ, ನೇತ್ರ ರೂಪವ, | ಗಾತ್ರವಾ ಸ್ಪರ್ಶನವ, ಜಿಹ್ವೆ ರ |
 ಸೋತ್ಕರವ, ಗಂಧವನು ನಾಸಿಕವರಿವವಿಂತ್ಯೆಸೆ ||
 ಪುತ್ರ ಕೇಳೊಂದೊಂದು ವಿಷಯಕೆ | ಪಾತ್ರವೀ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಳು; ಸ |
 ವೃತ್ರ ಸಾಕ್ಷಿಕನಾತ್ಮನಿಂದ್ರಿಯವಾತ್ಮನಲ್ಲೆಂದ || ೪೬ ||

ತನ್ನತನ್ನಯ ವಿಷಯಗಳನವು | ನನ್ನಿಯಲಿ ಬೇರರಿವ ಕತದಿಂ ||
 ಭಿನ್ನವಿಷಯಗಳಾದ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಳನಾತ್ಮಗಳು ; ||
 ತನ್ನ ನಿಜರೂಪಲ್ಲವಾ ಚೈ | ತನ್ಯ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಜಡದ್ದು |
 ಶ್ಯಾನ್ಯಸಾಧನವಾದಿವುಗಳರೆ ಚೇಷ್ಟಿಸುತ್ತಿಹವು || ೪೭ ||

ಮನವೆ ಸಂಶಯರೂಪು; ಬುದ್ಧಿಯ | ನೆನಹು ನಿಶ್ಚಯರೂಪು; ಚಿತ್ತದ |
 ಘನತೆ ಬಹುಕಾಲಾನುಭವಸಂಸ್ಕರಣರೂಪಾಗಿ ||
 ತನುವಿನೊಳು ಪ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಗಳೊಳ | ಗನಿತರಲಿ ತಾನೆಂಬ ಬಲು ಹ |
 ಮ್ಮನುಕರಿಸಿಕೊಂಡಿಪ್ಪುದದರಿಂದಾತ್ಮನಲ್ಲೆಂದ || ೪೮ ||

ಬುದ್ಧಿಸುಖದುಃಖೇಚ್ಛೆಮೊದಲಾ | ಗಿರ್ದ ನವವಿಧಗುಣಗಳಲಿ ಮೆರೆ |
 ದಿರ್ದು, ಗುಣಿಯೆಂದೆನಿಸಿ, ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಿಮಾನದಲಿ ||

೪೬. ಗಾತ್ರ-ಶರೀರ (ಇಲ್ಲಿ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯವೆಂಬರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು).
 ಇಂದ್ರಿಯವಾತ್ಮನಲ್ಲೆಂದ-(ಶರೀಶ್ವರವಾದಿಗಳಾದ ಲೋಕಾಯತರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೇ
 ಆತ್ಮವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಇಂದ್ರಿಯವು ಆತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿ.

೪೭. ಕತದಿಂ-ಕಾರಣದಿಂದ. ಭಿನ್ನ ವಿಷಯಗಳಾದ-ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು
 ಅರಿಯುವ (ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಆತ್ಮನಾದರೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ
 ತಿಳಿಯಬೇಕು ; ಹಾಗೆ ಅನುಭವದಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲ ತಿಳಿವುಗಳೂ ಒಬ್ಬನಿಗೇ ಆಗುವದೆಂದ್ವ
 ಅನುಭವವಿದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆ). ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಳು,
 ಅನಾತ್ಮಗಳು. ಜಡದ್ದುಶ್ಯಾನ್ಯಸಾಧನ-(ಇಂದ್ರಿಯಗಳು) ಜಡ, ದೃಶ್ಯ, ಮತ್ತು ತನು
 ಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕವುಗಳು.

೪೮. ಘನತೆ-ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ (ಬಹುಕಾಲದ ಅನುಭವವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವದೇ ಚಿತ್ತದ
 ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ). ಆತ್ಮನಲ್ಲೆಂದ-ಅಂತಃಕರಣದ ವೃತ್ತಿಗಳಾದ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಚಿತ್ತ,
 ಅಹಂಕಾರ ಇವೂ ಆತ್ಮನಲ್ಲ.

೪೯. ನವವಿಧಗುಣಗಳು-ಬುದ್ಧಿ, ಸುಖ, ದುಃಖ, ಇಚ್ಛೆ, ದ್ವೇಷ, ಪ್ರಯತ್ನ, ಧರ್ಮ,

ಬದ್ಧನಾಗಿಹಪರಕೆ ತೊಳಲುತ, | ಮದ್ದಲೆಯೊಳೆಡೆಯಾಡುವಿಲಿಯಂ |

ತಿವ್ವನನು ತಿಳಿ ವ್ಯಾಪಕಾರಿಕನಾತ್ಮನಲ್ಲೆಂದ || ೪೯ ||

ನಿರುತವೇ ಕರಣೇಂದ್ರಿಯಂಗಳು | ಭರವಿ ನಿವ್ರಿಯೊಳಡಗುತಿರೆ ನಿ |

ಭರ್ವದ ನಿಜಸುಖವುಚ್ಚಳಿಸಿ ಪೊಳೆವಿಹುವನಿವ್ರಿಯಲಿ ; ||

ಮರಳಿ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯೊಳಗಿದು | ತೆರಳಿ ಪೋದಂತಿರ್ಪುದದರಿಂ |

ನಿರತಿಶಯನಿಜನಿತ್ಯಸದಜಾನಂವನಲ್ಲೆಂದ || ೫೦ ||

ಈ ಶರೀರಪ್ರಮುಖವಾಗಿಹ | ಕೋಶಪಂಚಕನಾತ್ಮನಲ್ಲೆ |

ಈ ಶರೀರಮೊಳಾತ್ಮನೆಂತಿಹನೆನಲು ಕೇಳವನು ||

ಅಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಈ ೯ ಮೈಶೇಷಿಕರು ಹೇಳುವ ಆತ್ಮನ ಗುಣಗಳು. ಬದ್ಧನಾಗಿ+ಇಹ ಪರಕೆ. ಎತೆಯಾಡುವ-ಸುತ್ತಾಡುವ. ವ್ಯಾಪಕಾರಿಕನು-ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಒಂಬತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವವನು.

೫೦. ನಿರ್ಭರದ---ಹೆಚ್ಚಾದ. ನಿಜಸುಖವುಚ್ಚಳಿಸಿ ಪೊಳೆವಿಹುವ-ತನ್ನ ಸುಖಸ್ವರೂಪವು ಎದ್ದು ಬೆಳಗುವದು. ಅವಿದ್ಯೆಯಲಿ-ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಬೀಜರೂಪವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ (ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ). ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಿಳಿಯದಿರುವಿಕೆಯೆಂದು ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನೇ ಮುಂದೆ ೩-೧೦೭, ೧೦೮, ೧೪೪; ೪-೪೧; ೧೦-೭, ೪೪ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವನು. ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವು ತಿಳಿಯದಿರುವವರಿಂದಲೆ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿರುವನೆಂದು ವೇದಾಂತದ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಜಗತ್ತಿನ ಬೀಜರೂಪ. ಈ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವವರಿಂದ ನಿಜಸುಖವು ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎದ್ದು ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಅದರ ಕಾರ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಾದ ಎಚ್ಚರ ಕನಸುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯಸುಖಗಳು ಅವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮರೆಮಾಡಿರುವವು. ಅದರ ಕಾರಣವಸ್ಥೆಯಾದ ನಿವ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದ ಅದು ಎದ್ದುಬೆಳಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ನಿರತಿಶಯ. .ವಲ್ಲೆಂದ-ನಿವ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯಸುಖದ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಕಾರಣದ ಸ್ವರೂಪವಿರುವವರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿಡ್ವಾಗ ಎದ್ದು ಬೆಳಗುವ ಸುಖವು ಅದರ ಮುಸುಕಿನಿಂದ ಮರೆಯಾದದ್ದಾಗುವದಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಮರೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ಸುಖವಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನದಲ್ಲದೆಯೂ ಎಚ್ಚರವಾದೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ವಿಷಯಸುಖದ ಮರೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯುವದಾಗಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ ಅದು ಪಾನೇತಾನಾಗಿರುವ ಶುದ್ಧವಾದ ಅನಂದವಲ್ಲ.

೫೧. ಕೋಶಪಂಚಕ-ಹಿಂದೆ ೧೪ ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಕೋಶಗಳು. ಒಂದ

ಈ ಸಕಲಕರಣಗಳ ಮೂಲವು | ಶೇಷಿತವೆ ತಿಳಿಯಾತ್ಮನವನನೆ |

ಆ ಶ್ರುತಿ ಗುಹಾಹಿತಸರಬ್ರಹ್ಮೇಂದು ಸಾರುವನು || ೫೧ ||

ಕೇಳು ಶುಕ, ನೀನೈದು ಪವರವ | ಚೀಲಮೊಳಗಿಹ ರತ್ನದಂತೀ |

ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಾದ ಕೋಶಗಳೊಳಗೆ ಧಳಧಳಿಸಿ ||

ಧಾಳಿಸುತ್ತಿಹ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ | ಹೇಳುವರು ಸಚ್ಚಿತ್ಸುಖೈಕನಿ |

ರಾಳನಿಗುಣಬ್ರಹ್ಮವೆಂದದ ಬಲ್ಲ ಯೋಗಿಗಳೆ. || ೫೨ ||

ತನುಮನವ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಂಗಳ | ನನಿತನಾತ್ಮಗಳೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು |

ಕ್ರನುಭವಗಳೆಂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೆ ತೋರುವಾತ್ಮನಲಿ ||

ತನಯ, ಕೇಳಾರೋಪಿಸುವರೀ | ತನುವು ಮೊದಲಾಗಿರ್ಪ ಕೋಶವ |

ಬಿನುಗರಹ ವಾದಿಗಳು ದುರ್ಬಲಶ್ರುತಿಪರಾಯಣರು || ೫೩ ||

ಸರ್ಪವಲ್ಲವ ರಜ್ಜುವಿನಲಾ | ಸರ್ಪವೆಂಬಾರೋಪವಾದಿನಿ |

ಸಿಪ್ಪುದಧ್ಯಾರೋಪವಾ ವರಿ ಕಲ್ಪಿತಗಳಾಗಿ ||

ತೋರ್ಪನಾತ್ಮಸಮೂಹವೆಲ್ಲವ | ನಲ್ಲಬ್ರಹ್ಮದಿ ಕಲ್ಪಿತಗಳಾ |

ಗಿರ್ಪುವವನೇ ಆತ್ಮನೆಂಬರು ಮಗನೆ ವಾದಿಗಳು || ೫೪ ||

ಕೆಲರು ಪ್ರಾಕೃತರೆಂಬರಾತ್ಮನು | ತಿಳಿಯೆ ಮಗನೆಂಬುವದು ಶ್ರುತಿ; ವೆ |

ಗ್ಗಳದಿ ಮಗನನು ತಂದೆ ಮುದ್ದಿಸ ಯುಕ್ತಿ ; ಮಗನೆಯೆ ||

ಕೃಂತ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಇರುವ ಕೋಶಗಳು. ಕರಣಗಳ-
ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ. ಶೇಷಿತವೆ-ಇದೂ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ, ಇದೂ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ
ಎಂದು ಕಳೆದಮೇಲೆ ಉಳಿದದ್ದೆ. ಗುಹಾಹಿತಸರಬ್ರಹ್ಮ-“ಗುಹಾಹಿತಂ ಗಪ್ಸರೇಷ್ಯಂ
ಪುರಾಣಂ” ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ವರ್ಣನೆ ಇರುವದು. ಗುಹೆಯೆಂದರೆ ಹೃದ
ಯವು. ಅದರಲ್ಲಿ ತೋರುವವರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಗುಹಾಹಿತನೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ.

೫೨. ಧಾಳಿಸುತ್ತಿಹ-ಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕಾಣುತ್ತಿರವ.

೫೩. ಅಸುತ (ಅವೆಲ್ಲವೂ)+ಅನಾತ್ಮಗಳೆಂದು. ಬಿನುಗರಹ-ಕ್ಷುದ್ರರಾವ. ದುರ್ಬಲ
ಶ್ರುತಿಪರಾಯಣರು-ಯುಕ್ತಿಯ ಬೆಂಬಲವು ಸಾಲದಿದ್ದರೂ ಶರೀರಾದಿಗಳೂ ಆತ್ಮ
ನೆಂದು ಹೇಳುವ ಕೆಲವು ದುರ್ಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳ ಬಲದಿಂದ ವಾದಿಸುವವರು.

೫೪. ತೋರ್ಪ+ಅನಾತ್ಮಸಮೂಹವೆಲ್ಲವು+ಅನಲ್ಲ (ದೊಡ್ಡದಾದ)+ಬ್ರಹ್ಮದಿ.

ಅಳಿದೆ ತಾನೆಂಬನುಭವವಿರ | ಲೈಲಿ ಮಗನೆ ಮಗನಾತ್ಮನೆಂದೇ |

ಹಲುಬುವರು ದುರ್ಬಲದ ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತನುಭವಗಳಿಂದ || ೫೫ ||

“ಅನ್ನಮಯಮಾತ್ಮಾನ”ವೆಂದೇ | ನಿರ್ಣಯಿಪ ಶ್ರುತಿ; ಮಗನ ಬಿಟ್ಟು |
ತೃನ್ನತದ ಕಿಚ್ಚಿದ್ವೊಡ್ವೊಡುವನೆಂಬ ಬಲು ಯುಕ್ತಿ ; ||

ಇನ್ನು ಕೃಶ ನಾ, ಸ್ಥೂಲ ನಾ, ಕೇ | ಳೆನ್ನುವನುಭವವಿರಲೆಲೇ ಸಂ |
ಸನ್ನ ತನುವೇ ಆತ್ಮನೆಂಬರು ಕೆಲರು ವಾದಿಗಳು || ೫೬ ||

ಕೆಲಕೆಲರು ಚಾರ್ವಾಕರಿಂದ್ರಿಯ | ಗಳು ಕಲಹಿಸಿದನೆಂಬ ಶ್ರುತಿ; ಮೇ |
ಣಳಿಯಲಿಂದ್ರಿಯ ತನುವೆ ವಿಷಯವನರಿಯದಿಹ ಯುಕ್ತಿ ; ||

ತಿಳಿಯೆ, ಕಾಣೆನು, ಕೇಳೆನೇನನು | ಸುಳಿದೆನೆಂಬನುಭವದಲಿಂದ್ರಿಯ |
ಗಳನೆ ಆತನುನೆಂದು ಪೇಳ್ವರು ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೫೭ ||

ಮತ್ತೆ ಕೆಲಬರು ವಾದಿಗಳು ಹೇ | ಳುತ್ತಲಿಹರೀ ಪ್ರಾಣವಾತ್ಮನೆ |
ನುತ್ತ, ಶ್ರುತಿಯೇ “ ಪ್ರಾಣಮಯಮಾತ್ಮಾನ”ವೆಂದಿಹುದ; ||

ಮತ್ತು ಮಿಂದ್ರಿಯವದರ ಕತದಿಂ | ವರ್ತಿಸುತ್ತಿಹ ಯುಕ್ತಿಯಶನಾ |
ಸಕ್ತಿಯಿಂ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವೆಂಬನುಭವವದಾಗಿರಲು || ೫೮ ||

೫೫. ತಿಳಿಯೆ-ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ. ಶ್ರುತಿ-“ಆತ್ಮಾ ನೈ ಪುತ್ರನಾಮಾಸಿ”-ಶ್ರುತಿ.

೫೬. “ಅನ್ನಮಯಮಾತ್ಮಾನ”-ಅನ್ನಮಯವೇ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಮಗನ .ವನೆಂಬ-ಅತ್ಯುನ್ನತದ ಕಿಚ್ಚಿದ್ವೊಡ್ವೊಡುವ ಮಗನ ಬಿಟ್ಟೊಡುವನೆಂಬ. ಸಂಪನ್ನ-ಸಂಪನ್ನನಾದ ಮಗನೆ.

೫೭. ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕಲಹಿಸಿದವು-ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಇಂದ್ರಿಯವೊಂದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾದವುಂಟಾಯಿತು. ಅವು ಅವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದವು. ಯಾರು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೊರಟರೆ ಶರೀರವು ಅಮಂಗಲವಾಗುವದೊ ಅವರು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಿದನು. ವಾಕ್ಯ ವೊಂದಲಾದವುಗಳು ಹೊರಹೊರಟು ನೋಡಿದವು. ಶರೀರವು ಅಮಂಗಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣವು ಹೊರಹೊರಡುತ್ತಲೆ ಶರೀರವು ಅಮಂಗಲವೆನಿಸಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಆಗ ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರಶೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿಯೂ ಘಂಡೋಗ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಥೆಗಳು ಬಂದಿವೆ.

೫೮. “ಪ್ರಾಣ...ಮಾತ್ಮಾನ”-ಪ್ರಾಣವೇ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಅದರ ಕತದಿಂ-ಪ್ರಾಣದ ಬಲದಿಂದ.

ತನಯ ಕೆಲಬರು ವಾದಿಗಳು ಕೇ | ಳ್ತನವೆ ಅತುಮನೆಂಬರೆಂತೆಂ |
ದೆನೆ “ ಮನೋಮಯಮಾತ್ಮ ”ನೆಂಬಾ ಶ್ರುತಿಯಿಹುದರಿಂದ; ||
ಮನನಡಗೆ ನಿಜೆಯಲಿ ಪ್ರಾಣವು | ತನುವನರಿಯದ ಯುಕ್ತಿ; ನಾನಿದ |
ನೆನೆದೆ, ನಾನಿವ ನೆನೆಯೆನೆಂಬನುಭವವದಾಗಿರಲು || ೫೯ ||

ವಾದಿಗಳು ಜಡಮೆಂಬರಿದ ಮೇ | ಣಾದರದಿ “ ವಿಜ್ಞಾನಮಯ ”ನೆಂ |
ದೋದುವದು ಶ್ರುತಿ; ಕರ್ತೃವಿಲ್ಲದೆ ಮನವೆನಿಸ ಕರಣ ||
ಸಾಧಕವೆ ಅಲ್ಲೆಂಬ ಯುಕ್ತಿಯೆ | ಮೈದೆ ತಾನೇ ಕರ್ತೃ, ಭೋಕ್ತೃವು |
ಮಾದೆ ನಾನೆಂಬನುಭವದಿ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಆತ್ಮ || ೬೦ ||

ಕಂವ ಕೇಳಾನಂದವಾತುಮ | ನೆಂದು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿ; ಸುಷುಪ್ತಿಯೊ |
ಳೊಂದಿ ಬುದ್ಧ್ಯಾದಿಗಳು ಲಯವಹವೆಂದೆನಿಸ ಯುಕ್ತಿ ; ||
ಇಂದು ಸುಖದಲಿ ನಿದ್ರೆಗೈದೆನಿ | ದೊಂದನೂ ನಾನರಿಯದಿಲ್ಲೆನು |
ತೆಂದ ನುಡಿಯನುಭವದಲಾತುಮನೆಂಬರಿದನೆಂದ || ೬೧ ||

೫೯. “ಮನೋಮಯಮಾತ್ಮನ”-ಮನಸ್ಸೇ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ವನ್ನು ನೋಡಿ.

೬೦. ಇವ-ಈ ಮನಸ್ಸನ್ನು. “ವಿಜ್ಞಾನಮಯ”-ಬುದ್ಧಿಯೇ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. (ಯುಕ್ತಿಯುಂ)+ಐದೆ-ಚೆನ್ನಾಗಿ.

೬೧. ಆನಂದ...ಶ್ರುತಿ-ಈ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಈ ಪದ್ಯವು ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಆನಂದಮಯಕೋಶವನ್ನು ಹೇಳುವದು. ಆನಂದಮಯವೆಂದರೆ ಭೋಕ್ತೃತ್ವಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಅಹಂಕಾರ. ಆನಂದಮಯವು ಪ್ರಿಯ, ಮೋದ, ಪ್ರಮೋದ ಎಂಬುವುಗಳನ್ನು ಅವಯವಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದೆಂದು ತ್ರೈತೀಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮಗೆ ಪ್ರಿಯಮೋದಪ್ರಮೋದಗಳಾಗುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಅದನ್ನು ಆನಂದಮಯವೆಂದು ತಿಳಿಸಬೇಕು. ತನಗಿಷ್ಟವೆಂದು ಕಾಣಬರುವದು ಪ್ರಿಯ. ಅದು ದೊರೆತರೆ ಆಗುವ ಹರ್ಷವು ಮೋದ. ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದರಿಂದಾಗುವ ಹರ್ಷವು ಪ್ರಮೋದ. ಈ ಪ್ರಿಯಮೋದಪ್ರಮೋದಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷಗಳು ಎಚ್ಚರಕನಸುಗಳಲ್ಲಿರುವವೇ ಹೊರತು ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವದು ಆನಂದಸಾಮಾನ್ಯ. ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಐದು ಕೋಶಗಳೂ ಇರುವವು. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಅನ್ನಮಯದ ಹೊರತು ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕಿರುವವು. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆನಂದಮಯ ಒಂದೇ ಇರುವದು.

ಉತ್ತಮನೆ, ಈ ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತಲ | ಸತ್ತೆ ಮೊದಲಿಂದೆಂಬ ಶ್ರುತಿ ; ನೆರೆ |
 ಸುಪ್ತಿಯೊಳಗೀ ಸಕಲವೇನೂ ಇಲ್ಲದಿಹ ಯುಕ್ತಿ ; ||
 ಸುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿದವ ತಾ | ಮತ್ತೆ ತೋರಿಹನೆಂಬುವನುಭವ |
 ವ್ಯಕ್ತವಾಗಲಸತ್ತೆ ಆತುಮನೆಂದು ಪೇಳುವರು || ೬೨ ||

ತನಯ, ಕೇಳ್ಮಾ ಕೃತರೆ ಮೊದಲಾ | ದಿನಿತು ವಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು |
 ಕ್ತನುಭವಾಭಾಸಂಗಳಹ ಪುತ್ರಾದ್ಯನಾತ್ಮಗಳು ||
 ತನತನಗೆ ಪರಿಭವವನ್ನೈದುವ | ನನಘ, ತನ್ನೊಳಗುತ್ತರೋತ್ತರ |
 ವೆನಿಸೆ ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತನುಭವಾಭಾಸಗಳ ವಶದಿಂದ || ೬೩ ||

ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮನುಮಲ್ಲವಾತ್ಮನು, | ಹೇಳಲೇನಪ್ರಾಣನಮನಸ ; |
 ಶೀಲವಂತನೆ ಕೇಳತಕ್ಕವಭೋಕ್ತೃ ಚಿನ್ಮಯನು ; ||
 ಬಾಲಕನೆ ಚಿದ್ರೂಪು ಚಿತ್ಸುಖ | ಮೂಲವೆಂಬೀ ಪ್ರಬಲಶ್ರುತಿಶಿರ |
 ಜಾಲ ದುರ್ಬಲಶ್ರುತಿತತಿಗಳನು ಖಂಡಿಸುವನೆಂದ || ೬೪ ||

೬೨. ಆಸತ್ತೆ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಸುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿದವ-
 ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರಿವೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನೇ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಇಲ್ಲದ
 ಆತ್ಮನೇ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ತೋರುವನೆಂದೂ ಆದಕಾರಣ ಆತ್ಮವು ಶೂನ್ಯವೆಂದೂ ಮಾಧ
 ಮಿಕಬಾಧ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

೬೩. ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತನುಭವಾಭಾಸಂಗಳ.-ನೆಲೆಗೆ ನಿಂತಂಥ ಶ್ರುತಿಯಂತೆಯೂ ಯುಕ್ತಿ
 ಯಂತೆಯೂ ಅನುಭವವಂತೆಯೂ ತೋರತಕ್ಕವುಗಳು. ಪುತ್ರಾದ್ಯನಾತ್ಮಗಳು-ಪುತ್ರರು
 ಮತ್ತು ಅನ್ಯನುಯ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಕೋಶಗಳು. ಪರಿಭವವನ್ನೈದುವ-ಹುರುಳಿಲ್ಲ
 ವೆಂದಾಗುವವು. ಉತ್ತರೋತ್ತರವೆನಿಸು-ಮುಂದಮುಂದಣ (ಮಗನು ಆತ್ಮನೆಂಬ
 ಶ್ರುತಿಯು ಮುಂದೆ ಅನ್ಯನುಯವಾತ್ಮನನೆಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಆ ಅನ್ಯನುಯ
 ವಾತ್ಮನ ಗೆಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅವರ ಮುಂದಣ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಆತ್ಮನೆಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂ
 ದಲೂ ತಳ್ಳಿಹಾಕಲ್ಪಡುವವು). ಶ್ರುತಿ .ವಾಙ್ಮಾನ-ಸರಿಯಾದ ಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದವುಗ
 ಳಂತೆ ಕಾಣುವಂಥದ್ದು.

೬೪. ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮನುಮಲ್ಲ-ಸ್ಥೂಲರೂ ಅಲ್ಲ; ಸೂಕ್ಷ್ಮನೂ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರಬಲಶ್ರುತಿ
 ಶಿರಜಾಲ-"ಅಸ್ಥೂಲಂ, ಅಚ್ಚಕ್ಷುಃ, ಅಪ್ರಾಣಃ, ಅಕರ್ತಾ, ಅಭೋಕ್ತಾ ಮತ್ತು
 ಚಿನ್ಮಾತ್ರಂ" ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಬಲಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮೂಹವು.

ಘಟನ ಬೆಳಗುವ ದೀಪವಂತಾ | ಘಟಕೆ ಭಿನ್ನವೆ ಆಗಿ ತೋರ್ಪುದೊ |
 ಸಟಿಯನಿಪ ಪುತ್ರಾದ್ಯನಾತ್ಮಗಳನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ||
 ದಿಟವೆನಿಪ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕಾಶವು | ಸಟಿಯ ಪುತ್ರಾದಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂ |
 ಘಟಿಸುವದು ಬೇರೆಂದು ಪೇಳ್ವುದು ಪ್ರಬಲತರಯುಕ್ತಿ || ೬೫ ||

ಬ್ರಹ್ಮವೇತ್ತರು ತಮ್ಮ ತಾನೇ | ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೆನುವಾಗ ತಮ್ಮನು |
 ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಿನೊಳರಿಯುತಿರ್ಪನುಭವವು ಕಾಣುವದು; ||
 ಬ್ರಹ್ಮವೀ ಪರಿ ಪ್ರಬಲವಹ ಶ್ರುತಿ | ಸಮ್ಮತವು; ಯುಕ್ತನುಭವಗಳಿಂ |
 ಪೇರೈವಡೆದಿರೆ ಮಿಥ್ಯದಾರೋಪಗಳು ತೊಲಗುವವು || ೬೬ ||

ಮಗನೆ, ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತನುಭವಂಗಳ | ಬಗೆಯಲಾತ್ಮನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರೆ |
 ನಗೆಯಲಾ ! ದುರ್ಬಲದ ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತನುಭವಗಳಿಂದ ||
 ಮಗನು ಮೊದಲಹವಾತ್ಮನೆಂಬೀ | ಬಗೆಯಲಾರೋಪಿತವು; ವಾದಿಗ |
 ಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಖಂಡಿತಗಳಾಗಿಹವು || ೬೭ ||

ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಪರಂಗಳೆಂದೇ | ಹೇಳುವರು ಮೂರೆಂದು ತನುಗಳ ; |
 ಸ್ಥೂಲವನಯವಗೂಡಿ ತೋರ್ಪುದು ಮಾಂಸಮಯಪಿಂಡ ; ||

೬೫. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕಾಶವು—ಒಳಗಣ ಅತ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಜ್ಞಾನವು.

೬೬. ಬ್ರಹ್ಮವೇತ್ತರು—ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವರು. ಪೇರೈವಡೆದಿರೆ—ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಲು.

೬೭. ಬಗೆಯಲು—ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ. ಖಂಡಿತಗಳಾಗಿಹವು—ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿರುವವು (ತಪ್ಪೆಂದು ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥವುಗಳಾಗಿರುವವು).

೬೮. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಮಯವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವೆಂದೂ ಆ ಮಾಂಸಮಯವಾದ ದೇಹವನ್ನು ತಾನೆನ್ನುವ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೆಂದೂ ಯಾವದರ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಈ ಎರಡು ದೇಹಗಳಿಗೂ ಶಕ್ತಿಯುಂಟಾಗುವದೋ ಆ ನಿರ್ಗುಣವಸ್ತುವಾದ ಆತ್ಮವನ್ನು ಪರವೆಂದೂ ಕವಿಯು ದೇಹಗಳನ್ನು ಮೂರಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದೇಹವೆಂದರೆ ಸುಟ್ಟುಹೋಗುವ ವಸ್ತುವೆಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇಹವೆಂಬ ಮಾತು ಸ್ಥೂಲಕ್ಕೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕ್ಕೂ ಹೊಂದುವದೆ ಹೊರತು ಪರನಾದ ಆತ್ಮನಿಗಲ್ಲ. ಆತ್ಮನು ನಾಶವಿಲ್ಲದವನು. ಆದರೂ ಎರಡು ಶರೀರಗಳನ್ನೂ ತಾನಲ್ಲವೆಂದು ವಿನೇಕದಿಂದ ಕಳೆಯುತ್ತಲಿರುವವುಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲನಾಗಿದ್ದ ಆತ್ಮನು ತಾನಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಮೂರನೇ

ಕೇಳು ಶುಕಯೋಗೀಂದ್ರ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವೆ | ಸ್ಥೂಲ ತಾನೆಂದೆಂಬ ಹಮ್ಮು; ನಿ |
ರಾಳ ನಿರ್ಗುಣವಸ್ತು ಪರವೆಂದೆಂಬ ನಿಜವೇಹ || ೬೮ ||

ದೇಹವೆನ್ನುವದು ಹಿಂದಿನವುಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಬರೀವಾಸನೆಯ ಮಾತು. ಹೀಗೆ ದೇಹಗಳಿರಡೇ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದೆ ೭-೧೫; ೮-೨೮; ೧೦-೨೨, ೨೯ ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವನು. ಆದರೆ ಕಳೆಯತಕ್ಕ ಶರೀರಗಳು ಸ್ಥೂಲವೆಂದೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೆಂದೂ ಎರಡೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರಣವೆಂದಿನ್ನೊಂದೂ ಉಂಟೆಂದು ದೇಹಗಳನ್ನು ಮೂರಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವದೇ ಹೆಚ್ಚುರೂಢಿ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕವಿಯು ೭-೨೨ರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಗಳ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತಿನ ಬೀಜರೂಪಾವಸ್ಥೆಯಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯೇ ಮೂರನೆ ದೇಹ. ಇದು ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಕಾಣುವದು. ಇದರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ೫೦ ನೆ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ. ಸ್ಥೂಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವಷ್ಟು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಹಾನಿಯು ಈ ಮೂರನೇ ದೇಹದಿಂದ ಎದ್ದುಕಾಣುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನೊಂದು ದೇಹವೆಂದೆಣಿಸದೆ ಇರುವದೂ ಉಂಟು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರೆಯುವ ಶ್ರೀಮಚ್ಚಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರ ಭಾಷ್ಯಭಾಗವೂ ಬೆಂಬಲವಾಗಿದೆ. “ಮನಃಪ್ರಚಾರೋಪಾಧಿವಿಶೇಷಸಮ್ಪನ್ಮಾದಿಸ್ತ್ರಿಯಾರ್ಥಾನ್ಯುತ್ಥಂಜ್ಯದ್ವಿತೀಷಾಪನ್ನೋ ಜೀವೋ ಜಾಗೃತ್; ತದ್ವಾಸನಾವಿಶಿಷ್ಟಃ ಸ್ವಪ್ನಾ ನೃತ್ಯನ್ಮನಶ್ಚಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ಭವತಿ; ಸ ಉಪಾಧಿದ್ವಯೋಪರಮೇ ಸುಷುಪ್ತಾವಸ್ಥಾಯಾಮುಪಾಧಿಕೃತವಿಶೇಷಾಭಾವಾತ್ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ಪ್ರಲೀನ ಇವ” “ಮನಃಪ್ರಚಾರದ ಉಪಾಧಿವಿಶೇಷದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡುವ ಜೀವನು ಎಚ್ಚರದವನೆನಿಸುವನು; ಆ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕನಸುಗಾಣುವವನು ಮನಶ್ಚಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುವನು; ಆ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳೂ ಕಳೆದು ಹೋಗಲಾಗಿ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಾಧಿಕೃತವಾದ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಆಗ ತನ್ನ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಯವಾದ ಹಾಗೆ”. ರೂಢಿಯಂತೆ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಗೆಗಳೂ ಇರುವವು; ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲಶರೀರದ ಹೊರತು ಉಳಿದೆರಡುವವು; ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಣಶರೀರ ಒಂದೇ ಇರುವದು. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಕಾರಣಶರೀರವೆಂಬ ಉಪಾಧಿ ಇದ್ದರೂ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಆಗ ಉಪಾಧಿಕೃತವಾದ ಯಾವ ವಿಶೇಷವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಬರೆದಿರುವದಕ್ಕೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ (ಬೃ. ೪-೩-೨೧) ಆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಭಯವೆಂದು ಕರೆದಿರುವದೇ ಆಧಾರ. ಆ ಅಭಯವೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಭಯಪ್ರದವಾದ ಅವಿದ್ಯಾಕಾರ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದು ಮಾತ್ರವೆಂದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅನೇಕವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತೇಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅದಕ್ಕೆ ನಿದ್ರೆಯ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೇಳುವ ಆ ಸಡಗರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯು ತನ್ನ

ಸ್ಥೂಲತನು ಸುಖದುಃಖದನುಭವ | ಕಾಲಯವು; ಘಟದಂತೆ ಜಡವಿದು;
ಕಾಲಕರ್ಮಾಧೀನವಾಗಿಹುದನ್ನ ಮಯಕೋಶ; ||
ಬಾಲ್ಯಯೌವನವಾರ್ಧಕಂಗಳ | ತಾಳಿ ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ತೋರ್ಪುದು; | |
ಕೇಳು ಕಡೆಯಲಿ ನಾಯಿನರಕಿಚ್ಚಿಂಗೆ ಗುರಿಯಹುದು || ೬೯ ||

ಮಗನೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರವನೆ ತಾ | ಬಗೆಯುತಲಿ ತಾನೆಂದು, ಕರ್ಮದಿ |
ನಗಣಿತಗಳಹ ಜನ್ಮಗಳ ಪಡೆದಧಿಕಪುಣ್ಯದಲಿ ||
ನೆಗೆದು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೈದಿ ಪಾಪದಿ | ಹುಗಿದು ನರಕದೊಳಾಳಿ ತಿರುಗುವ; |
ಬಿಗಿದು ರಾಟಾಳದಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಭಾಂಡದಂದದಲಿ || ೭೦ ||

ಏಸು ಕಲ್ಪಗಳಾಮೋಡೆಯು, ಮಗು | ಕೇಸು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳು ಪುಟ್ಟಿದೊ |
ಡೇಸು ಬ್ರಹ್ಮರು ಮಡಿಮೋಡೆಯು ತಿಳಿ ಲಿಂಗದೇಹಕ್ಕೆ ||
ನಾಶವಿಲ್ಲೆಲಿ ಮಗನೆ, ಪಂಚ | ಕ್ಲೇಶಕಾಶದಿ ಬಿಗಿವಡೆದು, ಯನು |
ಪಾಶಕೋಳಗಾಗಿರ್ಪುದೆಂದಿಗು ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲೆಂದ || ೭೧ ||

ಈ ಪರಿಯಲೀ ಸೂಕ್ಷ್ಮತನು ಬಹು | ಪಾಪಪುಣ್ಯದ ಫಲದಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ |
ತಾಪದಲಿ ಬೆದಬೆವನೆ ಬೇಯುತಲಿರಲು, ವೈರಾಗ್ಯ ||

ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅವಿದ್ಯೆಯ ಕಾರಣರೂಪ
ವನ್ನು ಕಡೆಗಂಡು, ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯನ ದೋಷವನ್ನು ಮರೆ
ಗಿರಿಸುವಂತೆ, ಆ ದೋಷವನ್ನು ಮರೆಗಿಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ
ಅವಿದ್ಯೆಯ ಕಾರಣರೂಪವಿರುವದೆಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಘಂಟಾಘೋಷ
ವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ರೂಢಿಯಂತೆ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಕಾರಣಶರೀರವಿರುವ
ದೆಂದೇ ಅರಿಯಬೇಕು.

೬೯. ಕಾಲಕರ್ಮಾಧೀನವು—ಸಾವಿಗೂ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಒಳ
ಗಾಗಿರುವದು.

೭೦. ಹುಗಿದು—ಹೂತುಕೊಂಡು. ತಿರುಗುವ—ತಿರುಗುವನು. ರಾಟಾಳ—ನೀರೆತ್ತುವ
ಯಂತ್ರ (ಯಂತ್ರದ ಮೇಲೇರಿದ ಗಡಿಗೆಯು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಲೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರು
ತ್ತಲೂ ಇರುವದು).

೭೧. ಪಂಚಕ್ಷೇಶಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ೧ ಅ. ೨೨ ಪ.ದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

೭೨. ಕಾಪಥನ—(ದೇಹಾದಿಗಳೇ ನಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತನಾಗು

ಶ್ರೀಪತಿಯನುಗ್ರಹದಲುದಿಸಲು, | ಕಾಪಫವ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಗುರುಕರು |
ಣಾಪಯೋಧಿಯ ಪಡೆದು, ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಾಗಿಹನು || ೭೨ ||

ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳೆರಡುನಾಯೆಯು; | ಮೂಲಭೂತಮದೊಂದುಪರವೇ; |
ಕೇಳದೇ ತಾ ಸಾಕ್ಷಿಚೈತನ್ಯಾತ್ಮನೆನಿಸುವದು ; ||
ಬಾಲಕನೆ ನೀನೆರಡುತನುವಿನ | ಮೇಲಣಭಿಮಾನವನು ಬಿಟ್ಟು, ನಿ |
ರಾಳ ನಿಜ ನೀನೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರ್ಪುದನವರತ || ೭೩ ||

ಪ್ರಾಣಮನವಿಜ್ಞಾನಕೋಶ | ಶ್ರೇಣಿಯೆನಿಸಿದನಾದ್ಯವಿದ್ಯಾ |
ಮಾನದಿಂ ಕಲ್ಪಿತದಿ ಮೆರೆವೀ ಲಿಂಗದೇಹವನು ||
ಮಾಣದಿದಿರಿಟ್ಟದರ ವಿಕೃತಿಯ | ಕಾಣುತಿಹ ತತ್ಸಾಕ್ಷಿಯೇ ನಿ |
ವಾಣ ಸರ್ವನಿಯಂತ್ಯವದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೭೪ ||

ಮಗನೆ ತಿಲದೊಳು ತೈಲವನು, ಕಾಷ್ಠಗಳೊಳಗ್ನಯ, ಸ್ವೇರದೊಳು ಮಿಗೆ |
ಸೊಗಸುವಾಜ್ಯವ, ಸಾಧಿಸುವ ತೆರದಂತೆ ತತ್ತ್ವಗಳ ||
ತೆಗೆತೆಗೆದು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ನೋಡಲು, | ಮಿಗಿಲೆನಿಸಿ ತೋರ್ಪಡುತಲಿಹ ಚಿ |
ದ್ಗಗನವೇ ನೀನೆಂದು ನನ್ನೊಳು ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೭೫ ||

ಸರಕು ತುಂಬಿದ ಮನೆಯನೆಲ್ಲವ | ತೆರವು ಮಾಡುತ ತೆಗೆಯೆ ಬರಿಯಂ |
ಬರವೆ ತುಂಬಿಹ ತೆರದಿ, ತನುವಿನೊಳಿದರ್ಪ ತತ್ತ್ವಗಳ ||
ಹೊರಗಳೆಯಲೊಂದೊಂದನವ ಮಿ | ಕೈರೆ ನಿರಾಕರಿಸಲ್ಕೆ ಬಾರವ |
ಪರತರಚಿದಾಕಾಶವೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೭೬ ||

ವಂಥ) ಕೆಟ್ಟಹಾದಿಯನ್ನು. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನು—ಬದುಕಿರುವಾಗಲೇ ಮೋಕ್ಷಸುಖವನ್ನನು
ಭವಿಸುವವನು.

೭೪. (ಅವಿದ್ಯಾ)ಮಾನದಿಂ—(ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ) ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ (ಅಳತೆಯಿಂದ)
ಇದಿರಿಟ್ಟು—ಸೂಕ್ಷ್ಮದೇಹವನ್ನು ತನ್ನ ಹೊರಗಣದೊಂದು ತಿಳಿದು ತಾನು ಅದಕ್ಕಿಂತ
ಬೇರೆಯಾಗಿ. ಸರ್ವನಿಯಂತ್ಯ—ಎಲ್ಲದರ ಮೇಲೆಯೂ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸು
ವಂಥದ್ದು.

೭೬. ಹೊರಗಳೆಯಲು—ತಾನಲ್ಲವೆಂದು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿ. ಚಿದಾಕಾಶ—ಬಯಲಿ
ನಂತೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನಿರ್ಲೇಪವಾಗಿರುವ ಚೈತನ್ಯ.

ದೇಹನೇ ದೀವಿಗೆಯ ಕಂಬವ | ದಾ ಹಣಿತೆಯೇ ಬಾಹ್ಯಕರಣಗ |
 ಳೂಹಿಸಲು ಪ್ರಾಣಾದಿವಾಯುವೆ ತೈಲದಂತದಕೆ ; ||
 ಗಾಹುಗತಕದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತನುವೇ | ಮೂಹುರಿಯದಹ ವರ್ತಿಯಲ್ಲಿಯ |
 ದೇಹಿಯೇ ಚಿದ್ವಿಪವದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೭೭ ||

ದೃಶ್ಯ, ಜಡ, ಸಂಧಾನವೆನಿಸುವ | ನಶ್ವರದ ಮನ, ನೇತ್ರ, ವಾಗಾ |
 ದಿ ಸ್ವಚೇಷ್ಟಾದುರ್ಬಲಗಳಂತಾವನೊಬ್ಬನನು ||
 ಅಶ್ರಯಿಸಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತಿರ್ಪುವ | ಜಸ್ರ ತಮ್ಮಯ ವಿಷಯಗಳನಂ |
 ತಾ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯೆ ಕಣಾ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೭೮ ||

ತನುವು ಮೊದಲಾಗಿರ್ಪ ಕೋಶಗ | ಅನಿತನಾತ್ಮಗಳೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು |
 ಕ್ರೈನುಭವಗಳಂ ನೇತಿಗಳೆದಿನ್ನುಳಿದ ಶೇಷಿತವೆ ||
 ತನಯ ಕೇಳುತ್ತಾಕಾಶವ | ದೆನಿಸಿ, ಜಡಕೋಶಗಳ ಬೆಳಗುವ |
 ಘನವದೇ ನೀನೆಂದು ನಿನ್ನೊಳು ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೭೯ ||

ತೋರುವೀ ತೋರಿಕೆಯನೆಲ್ಲವ | ಬೇರೆಬೇರೆಯೆ ಕಾಣ್ಬರಿನೆ ತಾ |
 ತೋರಿಕೆಗಳನಪೇಕ್ಷಿಸದ ಬರಿಯರಿನೆನಿಸುತಿಹುದು ; ||
 ಧೀರ, ಕೇಳಾ ಅರಿವೆ ಸಚ್ಚಿ | ತ್ಸಾರಸುಖವಹೆ ಬ್ರಹ್ಮ ; ಸಹಜಾ |
 ಕಾರ; ಸಂವಿನ್ಮಾತ್ರವದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೦ ||

೭೭. ಗಾಹುಗತಕದ—ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವದು ಇದ್ದಹಾಗೆ ಕಾಣುವಂಥ. ಮೂಹುರಿಯ
 ದಹ—ಸತ್ತ್ವ, ರಜ, ತಮ, ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಹುರಿಗೊಂಡಿರುವಂಥ.
 ವರ್ತ-ಬತ್ತಿ. ದೇಹಿಯೇ—ದೇಹಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಒಳಗೆ ಇರುವವನೇ.

೭೮. ದೃಶ್ಯ—ನಮಗೆ ಹೊರಗಿನದಾಗಿ ಕಾಣತಕ್ಕದ್ದು. ಜಡ—ಅರಿಯುವ ಶಕ್ತಿ
 ಇಲ್ಲದ್ದು. ಸಂಧಾನ—ಎರಡನ್ನು ಕೂಡಿಸುವಂಥದ್ದು (ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಇಂದ್ರಿಯ
 ಗಳನ್ನೂ ಜೀವನನ್ನೂ ಕೂಡಿಸುತ್ತದೆ; ನೇತ್ರ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯ
 ಗಳು ಮನಸ್ಸಿಗೂ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಗಂಟುಹಾಕುತ್ತವೆ). ಸ್ವಚೇಷ್ಟಾದುರ್ಬಲಗಳು—
 ತಮಗೆ ತಾನೇ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವುಗಳು.

೭೯. ಅನಿತು (ಎಲ್ಲವೂ)+ಅನಾತ್ಮಗಳೆಂದು. ಘನ—ಜ್ಞಾನದ ಗಟ್ಟಿ.

೮೦. (ಅದು) ಸಂವಿನ್ಮಾತ್ರ—ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರ.

ಬಿಸಿಲದೊರೆ, ಸ್ವಪ್ನ ಪ್ರಪಂಚವು | ಹುಸಿಯ ತೋರಿಕೆಯಾಗತೋರ್ಪುವು; |
 ಸಸಿನೆ ತಿಳಿದವರಿಂದ ಬಾಧಿಸಿಕೊಂಬವದರಂತೆ ||
 ಪುಸಿಯ ತೋರ್ಕೆಯ ನೇತಿಯಿಂ ಶೇ | ಷಿಸಿದ ನಿಜ ನಿರ್ಬಾಧರೂಪವು |
 ಹೆಸರಳಿದ ಪರಬೊಮ್ಮವದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೧ ||

ಇದಮೆನುತ್ತಿದಿರಾಗಿ ತೋರುವ | ದದುವೆ ಬಾಧಿಸಿಕೊಂಬುದೊಮ್ಮೆಯು |
 ಮಿದಮೆನಿಸುತಿದಿರಿಸದೆ ತದ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಯತ್ತಿ ಮುಖದಿಂದ ||
 ವಿಧಿಸಿ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಬ ನಿಜವೇ | ಸದಮಲಾನಂದೈ ಕಳಸ; ಚಿ |
 ತ್ವದವವೇ ನೀನೆಂದು ನಿನ್ನೊಳು ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೨ ||

ಅಂತು ಇಂತೆನಬಾರದಾತ್ಮನ | ನೆಂತರಿಯಬೇಕೆನಲು ತಿಳಿ ನೀ |
 ನಂತು ಇಂತೆನಬಾರದಿಪ್ಪುದಚಿಂತ್ಯ ಚಿದ್ಧನವು; ||
 ಅಂತದೇ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವ | ನಂತಸುಖಮಯವದನು ನಿನ್ನೊಳು |
 ಭ್ರಾಂತಿಯುಳಿದನುಭವದೊಳದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೩ ||

ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಶೂನ್ಯವಾದಿಗೆ | ಸಲ್ಲದದು: ತಾನಿದಿರೊಳಿದ್ದೊ |
 ಇಲ್ಲವೆಂದೆಂಬಾಗ ತಾನೇ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು ! ||
 ಇಲ್ಲವೆಂಬೀ ಸೊಲ್ಲ ತನಗಿ | ನ್ನೆಲ್ಲಿ ಬಂದುದು? ಬರೆಯ ಭ್ರಮೆಯದ |
 ನಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮವದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೪ ||

ಪುತ್ರ, ಮಿತ್ರ, ಕಳತ್ರ, ತನು, ಧನ, | ಕ್ಷೇತ್ರ ಮೊದಲಾದವಿಳ ತನ್ನಯ |
 ವಸ್ತುಗಳನಾತ್ಮೀಯವೆಂದೇ ಬಗೆದು ಮಮಕರಿಸಿ ||

೮೧. ಬಿಸಿಲದೊರೆ—ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಸುಳ್ಳುನದಿ. ಸಸಿನೆ—ಸರಿಯಾಗಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ. ನಿರ್ಬಾಧರೂಪವು—ಕನಸಿನ ಜಗತ್ತು ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಸುಳ್ಳಾದ ದ್ದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳದಂಥದ್ದು. ಹೆಸರಳಿದ—ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಬರದ.

೮೨. ಇದಮೆನುತ್ತ—‘ಇದು’ ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ. ಇದಿರಿಸದೆ—ತನಗೆ ಹೊರಗಿನದಾಗದೆ. ತದ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಯತ್ತಿ ಮುಖದಿಂದ—ಇದಲ್ಲವೆಲ್ಲವೆಂಬ ರೂಪದಿಂದ.

೮೩. ಅಂತು ಇಂತೆನಬಾರದಿಪ್ಪುದು—ಅಂತು ಇಂತು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೆಲ್ಲ ವಿಷಯವು; ಅದನ್ನು ಅರಿಯುವ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಅಂತು ಇಂತು ಎನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ.

೮೪. ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮ—ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮವು.

ಅತ್ಯಧಿಕಪ್ರಿಯರಸದೊಳಗೆ ಮುಳು | ಗುತ್ತಲಿವೆ ಪ್ರಿಯತರವೆನಿಸಿದ |
ನಿತ್ಯಸುಖವಹ ನಿನ್ನ ನೀನೆ ಅದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೫ ||

ರತ್ನನುಯವಹ ಕೊಡದೊಳಗೆ ತೋ | ರುತ್ತಲಿಹ ದೀಪಪ್ರಕಾಶವು |
ಸುತ್ತಲೆಲ್ಲಾ ಒಳಹೊರಗೆ ಬೆಳಗುತ್ತಲಿಪಂತೆ ||
ತತ್ತ್ವನುಯವಹ ದೇಹದೊಳು ಹೊರ | ಗೆತ್ತ ನೋಡಲು ಧಳಧಳಿಸಿ ಬೆಳ |
ಗುತ್ತಲಿಹ ಚಿಜ್ಞೋತಿಯೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೬ ||

ಅರಿವಿನುಳಿಮೆಯೆ ತಾನು; ತನ್ನೊಳು | ಬರಿಯರಿವೆತೀವಿಪುರದರೊಳು |
ಕರಣಗಳು ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿಪುವು ಗಗನಲತೆಯೊಳಗೆ ||
ಬೆರಸಿ ತಿರುಗುವ ಪಕ್ಷಿಗಳವೋ | ಲ್ಲಿರುಪಮಚಿದಾಕಾಶವೆನಿಸಿದ |
ಪರಮಸಂವಿದ್ರೂಪವೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೭ ||

ಭಾವಿಸಲು ಬೇರಿಲ್ಲವಂತದ | ಭಾವವೆಂದೆನಬಾರದಿಹುದಿ |
ನ್ನಾವ ತೆರನೆಂದೆನಲು ಕೇಳು ಸ್ವಭಾವವೆನಿಸಿದ ||

೮೫. ಆತ್ಮೀಯವು-ತನ್ನವುಗಳು. ಮಮಕರಿಸಿ-ತನ್ನನೆಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು. ನಿತ್ಯ ಸುಖವಹ-(ಪುತ್ರಾದಿಗಳು ತನ್ನವರೆಂಬುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ತಾನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಿಯನಾಯಿತಾದ್ದರಿಂದ) ನಿತ್ಯಸುಖರೂಪವಾಗಿರುವ. ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ “ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಜಾಯಾ ಪ್ರಿಯಾ ಭವತಿ...ಆತ್ಮ ನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಪುತ್ರಾಃ ಪ್ರಿಯಾ ಭವನ್ತಿ” ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾಪೂರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೆಂಡತಿಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೮೬. ತತ್ತ್ವನುಯವಹ-ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಆಗಿರುವ. (ಮಹಾಪುಲಯದವರೆಗೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಭೋಗದಾಯಕವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೆ ತತ್ತ್ವಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ತತ್ತ್ವನೆಂದರೆ ಇರುವ ವಸ್ತುವೆಂದರ್ಥ).

೮೭. ಅರಿವಿನುಳಿಮೆ-ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ‘ಇದು ತಾನಲ್ಲ; ಇದು ತಾನಲ್ಲ’ ಎಂದು ಹೊರಗಳಿಂದ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗಿ ಉಳಿದದ್ದು. ಗಗನಲತೆಯೊಳಗೆ ಬೆರಸಿ ತಿರುಗುವ ಪಕ್ಷಿಗಳವೋ-ಅಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಿಯೇ ಇಲ್ಲ; ಆ ಬಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಿರುಗುವದಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ; ಇದರಿಂದ ಅಕಾಶಕ್ಕೆ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸೋಂಕು ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಜ್ಞಾನರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯವಹಾರದ ಸೋಂಕೂ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಪರಮಸಂವಿದ್ರೂಪ-ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಜ್ಞಾನ ರೂಪ.

ಕೇವಲಾತ್ಮಸ್ವಪ್ರಕಾಶವೆ | ತೀವಿ ತೋರುತ್ತಿರ್ಪುದಂತದ |

ಸಾವಧಾನದಿ ತಿಳಿದು ನೀನೆಂದದನು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೮ ||

ವಿವಿಧವಹ ಸಂಸೃತಿಸಮಸ್ತವು | ವ್ಯವಹರಣೆ; ಜಾಗ್ರದಲಿ ತೋರ್ಪುದು; |

ಸವನಿಸಿದ ತದ್ವಾಸನೆಯೆ ಸ್ವಪ್ನದಲಿ ತೋರುವದು; ||

ಅವಿರಳದ ತಾನುಸವೆ ಸುಪ್ತಿಯ | ಲವಳುಡಿಸಿ ತೋರುವದವಸ್ಥಾ |

ನಿವಹದನುಭವಸಾಕ್ಷಿಯೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೮೯ ||

ಜಾಗರಣದಲಿ ಸ್ವಪ್ನಸುಪ್ತಿಗ | ಳಾಗಿ ತೋರವು; ಸುಪ್ತಿಜಾಗ್ರಗ |

ಳಾಗವಾಸ್ವಪ್ನದಲಿ; ಮೇಣಾ ಸ್ವಪ್ನಜಾಗರಣ ||

೮೧ ತೋರವು ಸುಪ್ತಿಯಲಿ; ತಿಳಿ | ಜಾಗರಣೆ ಮೊದಲಾದವಸ್ಥೆಯ |

ಭೋಗಸಾಕ್ಷಿಕವಾದರಿವೆ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೯೦ ||

ಮನವುಭಯಮುಖಮುಕುರದಂತಿಹುದನಘ, ನಿದ್ರೆಯ ಗವಸಣಿಗೆಯಿಂ |
ಮನದೆಡೆಯೊಳೆಚ್ಚರಿಕೆಕನಸುಗಳಾಗಿ ತೋರುವವು ; ||

ಇನಿತವಸ್ಥೆಯೊಳೊಂದಿ ತೋರುವ | ಮನವ ವ್ಯವಹಾರವನರಿವ ಚಿ |

ದ್ವನಪರಾಪರವಸ್ತುವೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೯೧ ||

ಕನಸಿನೊಳು ಕನಸಾಗಿ, ಬುದ್ಧಿಯಾನೆನಹಿನೊಳು ನೆನಹಾಗಿ, ನಿದ್ರೆಯ |
ಘನಸುಖದಿ ಸುಖವಾಗವಸ್ಥೆಗಳಾಗುತೋಗಿನಲಿ ||

೮೮. ಬೇರೆ+ಇಲ್ಲ-ತನಗಿಂತ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ. ಅದ+ಅಭಾವವೆಂದೆನಬಾರದು.

೮೯. ವ್ಯವಹರಣೆ-ಬರೀ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾತ್ರ (ನಿಜವಾದದ್ದಲ್ಲ). ಸವನಿಸಿದ-ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ. ಅವಸ್ಥಾನಿವಹದನುಭವಸಾಕ್ಷಿ-ಎಚ್ಚರ, ಕನಸು, ನಿದ್ರೆ ಈ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಅನುಭವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದವನು.

೯೦. ಭೋಗಸಾಕ್ಷಿಕವಾದ-ಎಚ್ಚರ, ಕನಸು, ನಿದ್ರೆ ಎಂಬ ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಪ್ಪದೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಆ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳಿಗೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವ.

೯೧. ಉಭಯಮುಖಮುಕುರ-ಎರಡು ಕಡೆಯೂ ಕಾಣುವ ಕನ್ನಡಿ (ಮನಸ್ಸು ಒಂದುಕಡೆ ಎಚ್ಚರವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಕನಸನ್ನೂ ತೋರಿಸುವಂಥ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿರುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ). ಗವಸಣಿಗೆ-ಮುಸುಕು.

೯೨. ಕನಸಿನೊಳು ಕನಸಾಗಿ-ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕನಸಿನ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ರೂಪವಾಗಿ. (ಕನಸಾಗಿ ಕಾಣುವದರ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ). ಸುಖವಾಗಿ-

ತನಯ ಕೇಳುತ್ತಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೆ | ಮನವಚನಗಳಿಗರಿಯಲಳವಡ |
ದನುಪಮಪರಂಜ್ಯೋತಿಯೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೯೨ ||

ಮನವನೇ ಕುರುಹಿಟ್ಟು ನೋಡಲು | ತನಗೆ ತಾನೇ ತೋರುತಿರ್ಪುದು |
ಘನಪರಂಜ್ಯೋತಿಪ್ರಕಾಶವು ಮನಕೆ ತಾ ಸಾಕ್ಷಿ; ||
ನೆನೆವುದೇ ಮನದ ಸ್ವರೂಪವು; | ನೆನಹು ಕಾಮಾದಿಗಳೊಳೊಂದಿಹು |
ದನಘ, ಕಾಮಾದಿಗಳ ಪಿಡಿದಾ ಮನವ ನಿಗ್ರಹಿಸು || ೯೩ ||

ಒಮ್ಮೆ ಕಾಮಾದಿಗಳೊಳೊಂದಿಹುದೊಮ್ಮೆ ವೈರಾಗ್ಯದೊಳು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ |
ಧರ್ಮದೊಳಗೊಮ್ಮೆ, ತತ್ತ್ವವಿಚಾರಚಿಂತೆಯೊಳು ||
ಒಮ್ಮೆ, ಪುಣ್ಯದೊಳೊಮ್ಮೆ, ಪಾಪದೊ | ಲೊಮ್ಮೆ, ಸುಖದುಃಖದಲಿ |
ತೊಡರಿಹುದೊಮ್ಮೆಯದನರಿದಿರ್ಪುದೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೯೪ ||

ಅರಿವನರಿದಿಹೆನೆಂಬುದದು ಮನ | ವರಿವು ತಾನೆಂದೆಂಬುದದು ಮನ |
ವರಿವಿನೊಳಗರಿವಾಗಿ ಬರಿಯರಿವಪ್ಪುದದು ಮನವು; ||
ಅರಿಯದೇನೂ ಕುರುಹುದೋರದೆ | ಬರಿಯ ಬೆಳಕಿನ ಬಳಕೆಯಾಗಿ |
ಪರಿವಿನಾಕಾಶವೆ ಕಣಾ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೯೫ ||

ಅವಸ್ಥೆಗಳ+ಅಗುಹೋಗಿನಲಿ. ತತ್ತ್ವಾಕ್ಷಿ—ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಗಳ ಸಾಕ್ಷಿ; “ಉಪದ್ರಷ್ಟಾನು
ಮಂತಾ ಚ ಕರ್ತಾ ಭೋಕ್ತಾ ಮಹೇಶ್ವರಃ | ಪರಮಾತ್ಮೇತಿ ಚಾಪ್ಯುಕ್ತೋ ದೇಹೇಽಸ್ಮಿನ್
ಪುರುಷಃ ಪರಃ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುವವನು. ಮನವಚನಗಳಿ
ಗರಿಯಲಳವಡದ—“ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾ ಸಹ”—ಶ್ರುತಿ.

೯೩. ನೆನಹು—ಮನಸ್ಸು. ಕಾಮಾದಿಗಳೊಳೊಂದಿಹುದು—ಕಾಮ, ಭಯ ಮುಂತಾದ
ವೃತ್ತಿಗಳುಳ್ಳದ್ದು. ಮನಸ್ಸಿನ ಷೋಡಶವಿಕಾರಗಳಿಗೆ ೬ ಅ. ೨೬ ಪ. ನ್ನು ನೋಡಿ.

೯೪. ಅದನರಿದಿರ್ಪುದೇ—ಅ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವದೇ.

೯೫. ಅರಿವ....ಮನ—ನನಗೆ ಇಂಥದ್ದರ ಜ್ಞಾನವಾಯಿತೆಂಬುದು ಕೂಡ ಮನಸ್ಸೆ;
ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅರಿವು ‘ನನಗೆ ಇಂಥದ್ದರ ಜ್ಞಾನವಾಯಿತೆಂಬ’ ವಿಶೇಷರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.
ಅರಿವು...ಮನ—ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವೇ ನಾನೆಂಬುವದು ಕೂಡ ಮನಸ್ಸೇ; ಏಕೆಂದರೆ ಈ
ಅರಿವು ‘ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವೇ ನಾನು’ ಎಂಬ ವಿಶೇಷರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಬರಿಯರಿವಪ್ಪುದು—
ಯಾವದಾದರೊಂದು ವಿಷಯಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾಗಿರದೆ ನಾನು ಶುದ್ಧಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೆ
ನ್ನು ವದೂ ಮನಸ್ಸೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಅರಿವು ಶುದ್ಧಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವೇ ನಾನೆಂಬ ವಿಶೇಷರೂ

ಎನ್ನ ಮನವಿನ್ನರರೆ ಚಿಂತಿಸ | ಲನ್ಯವೇನೂ ಮುಂದೆ ತೋರದು; |
 ನಿನ್ನ ಕತದಿಂ ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತೆಂದೆನಲು ||
 ತನ್ನ ಮನಸಿನ ಕದಡು ತಿಳಿದುದ | ನಿನ್ನು ತಾನೇ ತಿಳಿದು ಪೇಳುವ |
 ಸನ್ನತಜ್ಞಾನೈಕನಿಧಿ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೯೬ ||

ನೆನಹಿನೊಡಲಾಗಿಪುರ್ದೇ ಮನ; | ಘನವಿವೇಕನೆ ಬುದ್ಧಿ; ವ್ಯವಹೃತಿ |
 ಯನುಭವದಲಭಿಮಾನರೂಪವೆ ಕೇಳಹಂಕಾರ; ||
 ಇನಿತು ವಿಧವಾಗಿರ್ಪ ಕರಣವ | ತನಯ ಪ್ರೇರಿಸುತಿರ್ಪ ಸಾಕ್ಷಿಯ |
 ದನು ಪಮಪರಂಜ್ಯೋತಿಯದೆ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೯೭ ||

ತನ್ನ ಮನವೆಂಬಾಗ ಮನದಿಂ | ಭಿನ್ನ ತಾನೆಂದರಿದು, ಮನವನು |
 ತನ್ನಿದಿರ ದೃಶ್ಯತ್ವದಿಂ ಕುರುಹಿಟ್ಟು, ತನ್ನನದ ||
 ಗನ್ನಗತಕವನರಿವುತಿಹ ಸಂ | ಪನ್ನಸತ್ಯಜ್ಞಾನನಿಜಚೈ |
 ತನ್ಯವೇ ನೀನೆಂದು ನಿನ್ನೊಳು ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೯೮ ||

ಸುರನರೋರಗನಲ್ಲ; ಮೇಣ್ಣೀ | ಪುರುಷವ್ಯಕ್ತಿಯದಲ್ಲ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣ |
 ಧರಣಿಪತಿವೈಶ್ಯಾದಿವರ್ಣಾಶ್ರಮಗಳೇನಿಲ್ಲ; ||
 ಕರಚರಣಮೂರ್ಧಾಕ್ಷಿನಾಸಿಕ | ವೆರಸಿದವಯವನಿಲ್ಲ; ನಿತ್ಯ |
 ಸ್ಫುರಿತಪರಮಾಕಾಶವದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೯೯ ||

ಎನುಮಲ್ಲದ ವಸ್ತು ನೀನೆಂ | ದೇ ನಿದಾನಿಸಿ ಪೇಳ್ವ ಬೆಡಗಂ |
 ತೇನು ? ನಾನಾರೆಂಬುವದ ನಾನರಿವ ಪರಿಯೆಂತು ||

ಪದಲ್ಲರುತ್ತದೆ (ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನದ ವಿಶೇಷರೂಪವೆಲ್ಲ ಮನಸ್ಸೆ). ಅರಿಯದೇನೂ
 -ಅರಿವಿನ ಯಾವ ವಿಶೇಷರೂಪವೂ ಇಲ್ಲದೆ.

೯೬. ಕದಡು:-ಮಂದತ್ವ ಅಜ್ಞಾನ.

೯೭. ಇನಿತುಕರಣವ-ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ ಎಂಬ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ
 ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು.

೯೮. ತನ್ನನದ-ಅ ಮನಸ್ಸಿನ. ಗನ್ನಗತಕವ-ಮೋಸಪಡಿಸುವ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನೆ
 ಕೊಡುವಂಥ ಬಗೆಬಗೆಯ ಚೇಷ್ಟೆಗಳನ್ನು.

ಸ್ವಾನುಭವವೆನಗಪ್ಪುದೆಂತೈ? | ಜ್ಞಾನವಂತನೆ, ಕರುಣಿಸೆನ್ನೀ |
ದೀನತನವಳಿವಂತೆ ಸಲಹುವದೆಂದು ಶುಕ ನುಡಿದ || ೧೦೦ ||

ಅನ್ಯರನು ನೀನಾರು ಹೇಳಿಂ | ದಿನ್ನು ಕೇಳುವದುಚಿತಮಲ್ಲದೆ |
ತನ್ನ ತಾನಾರೆಂದು ಕೇಳುವದುಚಿತವೇ ಮಗನೆ? ||
ಕನ್ನಡಿಯ ಮುಂಗಯ್ಯ ಕಂಕಣ | ಕಿನ್ನು? ನಿನ್ನೊಳು ನಿನ್ನ ನಿಜ ಜೈ |
ತನ್ಯನೆಂದದ ತಿಳಿದು ದೃಢತರವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೦೧ ||

ನಾನರಿಯೆ ನಾನನ್ಯನೆಂಬುದ | ನೇನವಿಡಿದದನರಿವುತಿಹೆಯದು |
ತಾನೆ ಬರಿಯರಿವಾಗಿ ತೋರ್ಪುದು; ಕುರುಹನಿಟ್ಟದನು ||
ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರಲನವರತವಾ | ಜ್ಞಾನದಪರೋಕ್ಷಾನುಭವಸಂ |
ಧಾನವಹ ನಿಜ ತೋರ್ಪುದದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೦೨ ||

ಅರಿವು ತಾನಾಗಿದು ತನ್ನನು | ವರಿಯೆನೆಂಬುದು ತನ್ನ ಬಾಯೊಳ |
ಗಿರುವ ನಾಲಿಗೆಯಿಲ್ಲವೆಂಬನ ತೆರದಿ ಹಾಸ್ಯವಲಾ ! ||
ಅರಿಯೆನೆಂಬುದನೇತರಿಂ ನೀ | ನರಿದೆಯಾ ಬರಿಯರಿವು ತಾನೇ |
ನಿರುಪಮಚಿದಾನಂದವದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೦೩ ||

ಅರಿವು ತಾನಾಗಿದು ತನ್ನನು | ಮರೆವ ಪರಿಯೆಂತಕಟ! ಸೂರ್ಯಗೆ |
ಹಿರಿದು ಕತ್ತಲೆಯುಂಟೆ? ಬೆಡಗಿನ ನಡಿಯಲಾ ನೋಡೆ ! |

೧೦೨. ಅನ್ಯನು-ಪುತ್ರ, ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದವನು. ಏನವಿ
ಡಿದದನರಿವುತಿಹೆಯದು-ಪುತ್ರಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತ ನಾನು ಬೇರೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯೆ
ನೆಂದು ಯಾವದರ ಆಧಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತೀಯೋ ಅದು. (ಆ ಜ್ಞಾನವಂ)ಅಪರೋ
ಕ್ಷಾನುಭವಸಂಧಾನವು-ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗಿರುವದು.

೧೦೩. ತನ್ನ+ಅನುವ+ಅರಿಯೆನು+ಎಂಬುದು.

೧೦೪. ಅರಿಯಲಿಲ್ಲದು-ಅದು (ಆ ತನ್ನ ಅರಿವಿನ ಸ್ವರೂಪವು) ಅರಿಯಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ
(ಅರಿವೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ವಿಷಯವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ). ವಿಷಯಭೂತವಾದ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾ
ನವು ಅತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ೯೫ ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು ಅತ್ಮನಾಗುವ
ದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು “ಅವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜಾನತಾಂ” ಎಂಬ ಕೇನಶ್ರುತಿಯೂ ಹೇಳು
ತ್ತದೆ. ಮರೆಯಲಿಲ್ಲದು-ಅದು (ಆ ತನ್ನ ಅರಿವಿನ ಸ್ವರೂಪವು) ಮರೆಯಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ
(ಹೊರಗಣ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮರೆಯಬಹುದು; ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಮರೆಯುವದಸಂಭ

ಅರಿಯಲಿಲ್ಲದು; ಮರೆಯಲಿಲ್ಲದು; | ಕುರುಹುತೆರಹೇನಿಲ್ಲವಿದ್ದಂ |

ತಿರುತಿಹುದು; ನಿಜವಸ್ತುವದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೦೪ ||

ನಾನು ನಾನೆಂದೆನ್ನುವೀ ಅಭಿ | ಮಾನವೇ ತಾನಲ್ಲವದನರಿ |

ವಾ ನಿಧಾನದ ಬರಿಯರಿವೆ ನೀನೆಂದು ತಿಳಿದವನು |

ಸ್ವಾನುಭವಸುಜ್ಞಾನದಿಂದಲಿ | ತಾನರಿಯಲದು ನಿತ್ಯ ನಿಜ ನಿ |

ಮಾರ್ಗನ ನಿರ್ಗುಣವಸ್ತುವದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೦೫ ||

ನನ್ನ ನಾನೆಂತರಿನೆಂಬುದ | ಮುನ್ನಲರಿವರಿವಾತ್ಮನದು; ನೆರೆ |

ತನ್ನ ತಾನೇ ತೋರುತಿರ್ಪುದು; ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವದು; |

ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ; ತಿಳಿ ಜೈ | ತನ್ಮರೂಪವಖಂಡಮಯವದ |

ನನ್ಯವಮಲಾನಂದ ನೀನೆಂದವನು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೦೬ ||

ಜ್ಞಾನದಿಂದಲಿ ತನ್ನನರಿಯೆನು | ತಾನೆನುತ್ತಿಹನದು ನಿಮಿತ್ತದಿ |

ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತೋರ್ಪುದು ಕೇಳದಜ್ಞಾನ; ||

ಜ್ಞಾನದಿಂ ತೋರಿಸುತಲಿರ್ಪ | ಜ್ಞಾನ ಜಡದೃಶ್ಯಾನ್ಯವದರಿಂ |

ಜ್ಞಾನವೇ ನೀನೆಂದು ನಿನ್ನೊಳು ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೦೭ ||

ವಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಮರೆತವನ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೇ ಇರುವದು). ಕುರುಹುತೆರಹೇ
ನಿಲ್ಲ-ಇಂಥ ಗುರ್ತುಳ್ಳದ್ದೆಂಬದೂ ಪ್ರಕಾರದ್ದೆಂಬದೂ ಆ ಅರಿವಿನ ಸ್ವರೂಪಕೆ
ಇಲ್ಲ.

೧೦೫. ನಿಜಾನಂದ-ಮೂಲಕ ೨. ನಿರ್ದಾನ-ಯಾವ ಆಳತೆಗೂ ಸಿಕ್ಕದಂಥದ್ದು

೧೦೬. ಮುನ್ನಲ-ಜೊಡ ೨. ಅರಿವು-ಆತ್ಮನು-ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯಲಾರೆ
ನೆಂಬ ಅರಿವೇ ಆತ್ಮನ ದಲ್ಲಿ "ವಿಜ್ಞಾತಮವಿಜ್ಞಾನತಾಂ" ಎಂಬ ಕೇನ
ಶ್ರುತಿಯೂ ಇದೆ. (೨೨೨) ೩. ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯಲ್ಲದ್ದು.

೧೦೭. ಜ್ಞಾನದಿಂದಲಿ ತನ್ನನು ೨. ತಾನು-ಗಾನು ನನ್ನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪ
ನನ್ನು ವಿಶಯಭೂತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾರೆನು. ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತೋರ್ಪುದು
ಕೇಳದಜ್ಞಾನ-ನನ್ನನ್ನು ನಾನು ಅರಿಯೆನೆನ್ನುವದ. ಎಂದು ಜ್ಞಾನವೇ ಆದ್ದರಿಂದ
ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ತಾನು. (ತೋರಿಸುತಲಿರ್ಪು)
ಅಜ್ಞಾನ-ಅಜ್ಞಾನವು. ದೃಶ್ಯಾನ್ಯ-ಅರಿವು, ಹೊರಗೆ ಕಾಣುವಂಥದ್ದು
ಮತ್ತು ತನಗಿಂತ ಬೇರೆ ಸದ್ದು.

ತನ್ನನರಿಯದವಿದೈಗಿಂತಲು | ಮುನ್ನಲಿಹ ಸುಜ್ಞಾನವನು ಸಂ |
 ಕೀರ್ಣವಾವಜ್ಞಾನ ಮುಸುಕೆ ಸಮರ್ಥವಲ್ಲಾಗಿ ||
 ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನ ಮುಸುಕಲರಿಯದ | ಚಿಹ್ನೆದಂತೆ ನಿರಾವರಣಪರಿ |
 ಪೂರ್ಣಪರಮಾನಂದವೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೦೮ ||

ತನು, ಕರಣ ಮೊದಲಾದ ತತ್ತ್ವಗ | ಳನಿತರೊಳು ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ ಚೇತನ |
 ವೆನಿಸಿ ಸಕಲಾಧಾರವಾಗಿಹ ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪವನು ||
 ತನಗೆ ಕಾಣಿಸದೆಂಬುವನು ರಜ | ಕನವೊಲುದಕದೊಳಿದು ತೃಷೆಯಲಿ |
 ತನುವ ಬಿಟ್ಟಂತಕಟ! ತಾನೇ ತನಗೆ ಮರೆಯಿಹನು || ೧೦೯ ||

ಕಟ್ಟಳೆಲ್ಲದ ತನುಗಳನು ಮುಟ್ಟಿದ ಲು ಬೆಳಗುತ |
 ನೆಟ್ಟಿನವ ಚೇಷ್ಟಿಸುತಲಿ ತಾತ್ಕನು,
 ಹುಟ್ಟಿ ಲಯಿಗೆ ತನ್ನ ತುಳುಕು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡೆಯನುತ್ತಿ ಯೋಚಿಸ |
 ಭ್ರಷ್ಟನೀ ಪರಿ ನಿಜವನು ಮಗನೆ, ಕೇಳೆಂದ || ೧೧೦ ||

ನಳಿನಸಖನೆಂತೇಕ ಕಾಲದಿ | ಬೆಳಗುತಿದನಕ್ಕಿಳನೆಲ್ಲರ |
 ತಿಳಿಯಲಾ ಪರಿಯಾತ್ಮ ತನುಕರಣಾದಿಗಳೆ ||
 ಬೆಳಗುತಿದನೊಂದೇ ಪರಿಯಲಿದ | ನೆಲೆ ಮು ತಿಳಿ ಪುರುಷ ಪರಿ |
 ಮುಳಕೆ ಕರಗಳನೆತ್ತಿ ತೋರಿಸಲೇಕೆ? ಹೇ || ೧೧೧ ||

೧೦೮. ಮುನ್ನಲಿಹ ಸುಜ್ಞಾನ-ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವು ತಿಳಿಯೆನೆನ್ನುವಾಗ ತಿಳಿಯದಿರುವಿಕೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವದಷ್ಟೆ, ಅದು. ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ-ಜಡವಾದ ಗುಣಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದಾದ. ಕರಣ-ಯಾವ ಮುಸುಕೂ ಇಲ್ಲದ.

೧೦೯. ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ-ತನು, ಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಉಪಾಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅಥವಾ ತನು, ಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳೇ ಚೈತನ್ಯವೆಂದು ಕಾಣುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ.

೧೧೦. ಚೇತನಾತ್ಮಕನು ಅವ (ಅ ಶರೀರಗಳನ್ನು) ಚೇಷ್ಟಿಸುತಲಿರುತ್ತಿರುವನು (ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವನು)-ಎಂದು ಅನ್ವಯವು.

೧೧೧. ಅಕ್ಷಿಗಳನೆಲ್ಲರ-ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ. ಈ ಪದ್ಯವು ಈ ಕೆಳಗೆ ಹೇಳುವ ಹಸ್ತಮಾಲಕಸಂವಾದಸ್ತೋತ್ರದ ಅನುವಾದವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ-"ನಿಮಿತ್ತಂ ಮನಶ್ಚಕ್ಷುರಾದಿಪ್ರವೃತ್ತೌ ನಿರಸ್ತಾಖಿಲೋಪಾಧಿರಾಕಾಶಕಲ್ಪಃ | ರವಿಲೋಕಚೇಷ್ಟಾನ್ಯನಿಮಿತ್ತಂ ಯಥಾ ಯಃ ಸ ನಿತ್ಯೋಪಲಬ್ಧಿ ಸ್ವರೂಪೋಽಹಮಾತ್ಮಾ||"

ಅರಿವು ಮನದಲಿ ಪೊಳೆಯಲಾ ಮನ | ದರಿವು ತಾನಾಗಿದ್ದಿಯಂಗಳೊ |
 ಳಿರಕವಾಗಿರಲಿದ್ದಿಯಗಳರ್ಥಗಳ ಗ್ರಹಿಸುವವು; ||
 ಪರಮಚೈತನ್ಯಾತ್ಮನಿವರೊಳು | ಬೆರಸಿಕೊಂಡಿರಲರಿಯಬಾರದೆ? |
 ಕೊರಳ ಹಾರಕೆ ಪರರ ಕೇಳಲದೇಕೆ? ಶುಕಯೋಗಿ || ೧೧೨ ||

ನುಡಿನ, ನಡೆವ, ಪದಾರ್ಥಗಳ ನೆರೆ | ಹಿಡಿನ, ಬಿಡುವಾನಂದಿಸುವ ಬಹು |
 ಸಡಗರದ ಕರ್ಮದ್ರಿಯವ್ಯವಹಾರಗಳನುಳ್ಳ ||
 ಜಡಶರೀರವದಾವನೊಬ್ಬನ | ಪಿಡಿದು ಚೇಷ್ಟಿಸುತಿರ್ಪುದಾ ಎಡೆ |
 ಬಿಡದ ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮನೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೧೩ ||

ಶುದ್ಧ ಸಂವಿತ್ತಾಗಿ ತೋರುತ | ಲಿದ್ದ ನಿಜವೇ ತಿಳಿದು ನೋಡಲು |
 ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾಗಿದರ್ ತನುಕರಣಾದಿಯೊಳು ಪೊಳೆಯೆ ||
 ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾಗಿದರ್ವೆಲ್ಲವು | ನಿರ್ಧರಿಸೆ ಚೈತನ್ಯವನು ಪಡೆ |
 ದಿದರ್ ಕತದಿಂ ಚೇತನಾತ್ಮಕವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿಹವು || ೧೧೪ ||

ಗುರುವೆ, ಬುದ್ಧಿಯ ವೃತ್ತಿಗಳನರಿ | ವರಿವೆ ಆತುಮನೆಂದು ಪೇಳಿದಿರಿ; |
 ಕುರುಹನಿಟ್ಟದನರಿವ ಪರಿಯೆಂತೆನಲು ಕರುಣದಲಿ ||
 ಅರಿವ ಪರಿಯೆಂತೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯ | ನರಿವರಿವೆ ಆತುಮನೆನ್ನುತ್ತದ |
 ಕುರುಹನಿಟ್ಟದನರಿತುಕೋ ನೀನೆಂದು ಪೇಳಿದನು || ೧೧೫ ||

೧೧೨. ಅರಿವು ಮನದಲಿ ಪೊಳೆಯಲು-ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚೈತನ್ಯವು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಲು. ತಾನು+ಆಗ+ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳೊಳು. ಪರಮ . . ಬಾರದೆ?-ಚೈತನ್ಯದಾಭಾಸವೇ ಮನಸ್ಸು; ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಾಸವೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು; ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅಭಾಸವೇ ಶರೀರವು; ಹೀಗೆ ಚೈತನ್ಯವನ್ನರಿಯುವದು ಕಷ್ಟವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಅಭಾಸವೆಂದರೆ ಅದರಂತೆ ತೋರುವದೆಂದರ್ಥ.

೧೧೩. ಬಹುಸಡಗರದ-“ಉತ್ಕ್ರಮಂತಂ ಸ್ಥಿತಂ ವಾಪಿ ಭುಜಾನಂ ವಾ ಗುಣಾನ್ವಿತಂ || ವಿಮೂಢಾ ನಾನುಪಶ್ಯಂತಿ ಪಶ್ಯಂತಿ ಜ್ಞಾನಚಕ್ಷುಷಃ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ ಅನೇಕವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನುಳ್ಳ

೧೧೪. ತನುಕರಣಾದಿಯೊಳು ಪೊಳೆಯೆ-ಚೈತನ್ಯವು ತನುಕರಣಾದಿಗಳೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದಂತೆ ಕಾಣಬರಲು ಅಥವಾ ತನುಕರಣಾದಿಗಳೇ ಚೈತನ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಬರಲು.

೧೧೫. ಅರಿವ+ಅರಿವೆ-ತಿಳಿಯುವ ರೀತಿ ಹೇಗೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೇ.

ಬುದ್ಧಿಯು ವಯಾಸ್ತಗಳ ಹುಟ್ಟಿದ | ಬುದ್ಧಿಯು ರಿಯದು; ತಿಳಿಯಲೀ ಪರಿ |
ಬುದ್ಧಿಯು ವಯಾಸ್ತಗಳ ನಂತರದ ನರಿವ ಪರಿಗಳನು ||
ಬುದ್ಧಿಯನು ಸಂಧಾತ್ಯವೆನಿಸು | ತ್ರಿದಂವೆ ತಾನರಿವುದರಿಂ |
ಶುದ್ಧಸಹಜಾನಂದವೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೧೬ ||

ಸಿದ್ಧಸಾಧನವಾಗಿ ತೋರ್ಪಾ | ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾಗಿರ್ದುದೆಲ್ಲವ |
ಹೊದ್ದಲಾ ಚೈತನ್ಯವಿಷಯಗ್ರಾಹಿಯೆನಿಸುವನು; ||
ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಗಳೆಂದೊಡಾ ಕ್ಷಣ | ಶುದ್ಧ ಬುದ್ಧವಿಮುಕ್ತನಿಜವಾ |
ದದ್ವಯಾನಂದೈಕರಸಮಯವಸ್ತುವೆನಿಸುವನು || ೧೧೭ ||

ಹಗಲು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಲಿ ರೂ | ಪಗಳು ತೋರ್ಪವು; ರಾತ್ರಿಯಲಿ ದೀ |
ಪಗಳ ತೇಜದಿ ; ದೀಪಸೂರ್ಯರು ತೋರ್ಪರಕ್ಷಿಯಲಿ ; ||
ಮುಗಿದು ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣು ಬುದ್ಧಿಯ | ಬಗೆಯಲರುಹಿಸಿಕೊಂಬುದಾ ಬು |
ದ್ಧಿಗಳನರಿವುದು ಚಿತ್ತದೇ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೧೮ ||

೧೧೬. ಹುಟ್ಟಿದ ಬುದ್ಧಿಯು ರಿಯದು:-ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಬುದ್ಧಿಯು ತಾನು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಯದು (ಯಾರೂ ತಮ್ಮ ಹುಟ್ಟನ್ನೂ ಸಾವನ್ನೂ ತಾವು ತಿಳಿಯಲಾರರಷ್ಟೆ!) ಬುದ್ಧಿಯನು ಸಂಧಾತ್ಯ-ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಅದರ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುವವನು.

೧೧೭. ಸಿದ್ಧಸಾಧನವಾಗಿ-ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಸಾಧನಗಳ ರೂಪವಾಗಿ. ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾಗಿರ್ದುದೆಲ್ಲವ-ಬುದ್ಧಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ದೇಹ-ಇವುಗಳನ್ನು. ಶುದ್ಧ ಬುದ್ಧವಿಮುಕ್ತ-ದೋಷವಿಲ್ಲದ್ದು, ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳಚಿಕೊಂಡಿರುವಂಥದ್ದು. (ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಶಂಕರಭಗತ್ಪಾದರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ).

೧೧೮. 'ರಾತ್ರಿಯಲಿ... ತೇಜದಿ' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳ ಮುಂದೆ 'ರೂಪಗಳು ತೋರ್ಪವು' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವದೇನೆಂದರೆ:-“ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರಯಂ ಪುರುಷ ಇತಿ...ಅಸ್ತಮಿತ ಅದಿತ್ಯೇ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಚಂದ್ರಮಸ್ಯ ಸ್ತಮಿತೇ, ಶಾಂತೇತಿ ಗ್ನಾ, ಶಾಂತಾಯಾಂ ನಾಚಿ, ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿರೇವಾಯಂ ಪುರುಷ ಇತ್ಯಾತ್ಮನಾಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭವತೀತ್ಯಾತ್ಮನೈವಾಯಂ ಜ್ಯೋತಿಷಾಸ್ತೇ ಪಲ್ಕಯತೇ ಕರ್ಮ ಕುರುತೇ ವಿಪಲ್ಕೀತೀತಿ” (ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನೇ, ಈ ಪುರುಷನಿಗೆ ಬೆಳಕು ಯಾವದು? ...ಎಲೈ ಯಾಜ್ಞವ

ಇರುಳು ಮನೆಯಲಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆಯ | ಭರದಲೆದ್ದವ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ |
ಕರದಿ ಕಂಬವ ಹುಡುಕಿ ತಡವರಿಸುತ್ತ ಭೀತಿಯಲಿ ||
ಹೊರಡುವನು ಪೂರ್ವಾನುಭವಸಂ | ಸ್ಮರಣಸಾಧನಬುದ್ಧಿಯಿಂದೀ |
ಪರಿಯ ಬುದ್ಧಿಯನರಿವರಿವೆ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೧೯ ||

ಮಗನೆ ಗಾಯತ್ರಿಯಲಿ ಪೇಳಿದ | ಬಗೆಯಲೇ ತಿಳಿ; ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ |
ಮಿಗಿಲೆನಿಸಿ ಬೋಧಿಸುವದಾವುದು ನೋಡಲಾ ನಿಜವೇ ||
ಅಗಣಿತಮಹಾತೇಜ ಸೂರ್ಯಾ | ದಿಗಳ ಬೆಳಗುವದಾಗಿ ನಾವದ |
ಹೆಗಲಿರುಳು ಧ್ಯಾನಿಸುವದದು ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೧೨೦ ||

ಬುದ್ಧಿಯರಿವುದೊ ವಸ್ತುವನು? ತಾ | ಶುದ್ಧವಸ್ತುವೆ ತನ್ನನರಿವುದೊ? |
ಬುದ್ಧಿವಸ್ತುಗಳೊಳಗೆ ತಿಳಿಯುವದಾವುದೆಂದೆನಲು ||
ಬುದ್ಧಿಯರಿಯದು ವಸ್ತುವನು; ತಾ | ಶುದ್ಧವಸ್ತುವೆ ತನ್ನನರಿವುದು; |
ಬುದ್ಧಿ ಸಾಧನನಾಗಿಹುದರಿಂದನೈ ಜಡ ದೃಶ್ಯ || ೧೨೧ ||

ಬುದ್ಧಿ ಚೇತನವಪ್ಪುದಾತ್ಮನ | ಹೊದ್ದಿ ; ತಾನದನರಿಯಲರಿಯದು ; |
ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲಿ ತಿಳಿವುದಾತ್ಮನನೆಂಬುದುಪಚಾರ ; ||

ಲ್ಕಾನೆ, ಆದಿತ್ಯನೂ ಅಸ್ತನಾಗಿ, ಚಂದ್ರನೂ ಮುಳುಗಿ, ಅಗ್ನಿಯೂ ಅರಿಹೋಗಿ
ನೂತೂ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿರುವಾಗ ಯಾವದೊಂದು ಬೆಳಕು ಈತನಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರು
ವದು)? (ಉತ್ತರ: ಆತ್ಮನೇ ಈತನಿಗೆ ಬೆಳಕಾಗಿರುವದು. ತನ್ನ ಬೆಳಕಿನಿಂದಲೇ ಈತನು
ಇರುತ್ತಾನೆ, ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾನೆ).
ಮುಗಿದು....ಕೊಂಬುದು—ಕಣ್ಣನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರೂ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯು
ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವದು.

೧೨೦ ಗಾಯತ್ರಿಯಲಿ ಪೇಳಿದ ಬಗೆ—ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವ ದೇವನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿ
ಸುತ್ತೇವೆಂಬುದೇ ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮಿಗಿಲೆನಿಸಿ ಬೋಧಿಸು
ವದು—ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವಂಥದ್ದು. ಅಗಣಿತ...ಬೆಳಗುವದಾಗಿ—“ತಸ್ಯ ಭಾಷಾ
ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಭಾತಿ” ಶ್ರುತಿ.

೧೨೧: ವಸ್ತುವನು—ಶುದ್ಧವಸ್ತುವಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು. ಬುದ್ಧಿವಸ್ತುಗಳೊಳಗೆ—ಬುದ್ಧಿ
ಮತ್ತು ಶುದ್ಧವಸ್ತುವಾದ ಆತ್ಮ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ. ಬುದ್ಧಿಯು ಸಾಧನವಾದ ಕಾರಣದಿಂದ
ಜಡವೂ ದೃಶ್ಯವೂ ಅನ್ಯವೂ ಆಗಿರುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಹೊದ್ದಿ ಸೂರ್ಯಪ್ರಭೆಯ ಕನ್ನಡಿ | ಶುದ್ಧಮೆನೆ ತಾ ಪೊಳೆವುದಲ್ಲದೆ |
ಸಿದ್ಧವಹ ರವಿಯಂ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲಯದಂದದಲಿ || ೧೨೨ ||

ಅರಸಿನ ಸಮಾಸದಲಿ ಸಲಿಗೆಯೊ | ಏರುವ ಸಚಿವನ ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನ |
ಕರಸು ನೀನೆನಗೆಂಬ ಪರಿಯುಪಚಾರ ಲೋಕದಲಿ; ||
ಪರಮಪುರುಷನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲಿಹ | ಕರಣವಾತುಮನೆಂಬರಜ್ಜರು; |
ಅರಸುಸಚಿವರ ತೆರದಲಾತುಮಬುದ್ಧಿಭೇದಗಳು || ೧೨೩ ||

ಬುದ್ಧಿವಂತನೆ, ಗಾಜುಮಣ್ಣಿನ | ಶುದ್ಧಸಾರದಲಾದ ದರ್ಪಣ |
ಸಿದ್ಧವಹ ಮುಖದರ್ಶನಕೆ ತಾ ಯೋಗ್ಯವಾದಂತೆ ||
ಶುದ್ಧಪಹ ಸತ್ತ್ವಪ್ರಧಾನದ | ಬುದ್ಧಿ ಮಾಯಾಕಾರ್ಯವಾಗಿಯು |
ನಿರ್ಧರಿಸಲಾತ್ಮನ ವಿಚಾರಿಸಲಹುದು ಸಾಧನವು || ೧೨೪ ||

ಸಕಲವನು ಬೆಳಗುವ ದಿನೇಶನು | ಮುಕುರದಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಲುತ |
ನ್ಮುಕುರ ಕೋಣೆಯ ಕತ್ತಲೆಯ ಪರಿಹರಿಸುವಂದದಲಿ ||
ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಚಿಜ್ಞೋತಿಯಂತ | ರ್ಮುಖದ ಬುದ್ಧಿಯೊಳಂತರಂಗದಿ |
ವಿಕ್ಯತಿಕರಮಾಯಾಂಧಕಾರವನಳಿಪುದಾ ಬುದ್ಧಿ || ೧೨೫ ||

ಬರಿಯರಿನ ತಾ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯೊ | ಳಿಯಲಪ್ಪುದದೆಂತನಲು ನಿಜ |
ದರಿವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತನಗೆ ತಾನೇ ಲಕ್ಷ್ಯವಲ್ಲಾಗಿ ||

೧೨೨. ಅದ—ಅತ್ಮನನ್ನು. ಸಿದ್ಧವಹ...ದಂದದಲಿ—ಕನ್ನಡಿಯು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ತಾನು ಥಳಥಳಿಸಿ ಆ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬೆಳಗಿತೇ ಹೊರತು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ತೋರಿಸಲಾರದೆ ಇರುವ ಹಾಗೆ.

೧೨೩. ಸಚಿವನ—ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು. ಕರಣ—ಸಾಧನವಾದ ಬುದ್ಧಿ.

೧೨೪. ಗಾಜುಮಣ್ಣಿನ—ಗಾಜನ್ನು ಮಾಡುವ. ಮಣ್ಣಿನ. ನಿರ್ಧರಿಸಲು—(ಅತ್ಮನ ವಿಚಾರವನ್ನು) ಗೊತ್ತುಮಾಡಲು.

೧೨೫. ಮುಕುರದಲಿ—ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ. ವಿಕ್ಯತಿಕರ—ಬಗೆಬಗೆಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವಂಥ.

೧೨೬. ಬುದ್ಧಿ ಸಾಧನ—ಮುಖವು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರಿವಲಾರದೆ ಕನ್ನಡಿಯ ಸಾಧನದಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ; ಇದರಿಂದ ಅರಿವು ಬೇತನ

ಪರಮಸಾಧನದರ್ಪಣವು ಮುಖ | ದರುಶನಕ್ಕಾ ಪರಿಯೊಳಾತ್ಮನ |
ನರಿವುದಕೆ ನಿಜಬುದ್ಧಿ ಸಾಧನ ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೧೨೬ ||

ಬುದ್ಧಿ ಸಾಧನಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ | ಕೊದ್ದು ತಾತ್ಮನನರಿಯರಿಯಲದು; |
ಬುದ್ಧಿ ಸಾಧನವಾದೊಡಾತ್ಮನು ತನ್ನ ತಾನರಿವ; ||
ನಿರ್ಧರಿಸಲರಿವಂಶವಾತ್ಮನು; | ಬುದ್ಧಿ ತಾ ಜಡ, ದೃಶ್ಯ, ಸಾಧನ; |
ಬುದ್ಧಿ ಯಾತ್ಮನನರಿವುದೆಂಬುದು ಮರುಳುಮಾತೆಂದ || ೧೨೭ ||

ಕಣ್ಣು ಕಾಂಬುದೊ ಕನ್ನಡಿಯನಾ | ಕನ್ನಡಿಯೆ ತಾ ಕಣ್ಣು ಕಾಂಬುದೊ? |
ಕಣ್ಣು ಕನ್ನಡಿಯಿಂದ ತನ್ನನು ಕಾಂಬನೋ ತಾನು? ||
ನಿರ್ಣಯಿಸೆ ನಿಜದರಿವು ಬುದ್ಧಿಯ | ಲುನ್ನಯಿಸಿ ತಾ ತನ್ನನರಿವುದು; |
ಸನ್ನತನೆ, ನಿಜದರಿವನರಿಯದು ಬುದ್ಧಿ ಜಡವಾಗಿ || ೧೨೮ ||

ತನ್ನ ತನ್ನಿಂದರಿವುತಿಹನೆಂ | ದುನ್ನತದ ಶ್ರುತಿ ಸಾರುತಿಹದೆಲೆ; |
ತನ್ನ ತನ್ನಿಂದರಿವ ಪರಿಯೆಂತೆನಲು ಕೇಳದನು; ||
ಕಣ್ಣು ಕನ್ನಡಿಯಿಂದ ತನ್ನನು | ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಕಾಣ್ಬಂದದಂತದು |
ತನ್ನದಪರೋಕ್ಷಾನುಭವ ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಕಾಶದಲಿ || ೧೨೯ ||

ಜ್ಞಾನ ತನ್ನಿಂ ತಾನೆ ಅರಿವುದೊ? | ಏನೆನಲು ತಾ ತನಗೆ ದೃಶ್ಯವೆ? |
ಜ್ಞಾನವದು ಜ್ಞಾನಾಂತರದಿ ತಾ ತೋರಿತೆಂತೆನಲು ||

ದಂತೆ ತೋರುವ ಬುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದು.

೧೨೬. ಬುದ್ಧಿ ಯಾತ್ಮನ-ಬುದ್ಧಿಯು ಆತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯುವದೆಂಬಲ್ಲಿ ಅರಿವಿನ ಅಂಶವೇ ಆತ್ಮ; ಬುದ್ಧಿಯು ಕನ್ನಡಿಯಂಥ ಸಾಧನ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಬುದ್ಧಿಯೇ ತಿಳಿಯುವದೆಂಬುದು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಮಾತೇ ಸರಿ.

೧೨೮. ಉನ್ನಯಿಸಿ-ಊಹಿಸಿ. ನಿಜದ...ಜಡವಾಗಿ--ಬುದ್ಧಿಯು ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರದು.

೧೨೯. ಶ್ರುತಿ-"ಸಂವಿಶತ್ಯಾತ್ಮನಾತ್ಮಾನಂ" (ತಾನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೆ). (ತನ್ನದು+) ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭವ-ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು. ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಕಾಶದಲಿ-ಬುದ್ಧಿಯು ಆತ್ಮನಂತೆ ಚೈತನ್ಯರೂಪಾಗಿ ಹೊಳೆಯುವದರ ಸಹಾಯದಿಂದ.

ತಾನದೇ ಅನವಸ್ಥೆಯವನು | ದೇನು ದೀವಿಗೆಯಿಂದ ದೀವಿಗೆ |
ಕಾಣುವದೆ? ಅದು ತಾ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯೆಂದ || ೧೩೦ ||

ಬುದ್ಧಿಯಲಿ ಹೊಳೆದರಿವು ನಿಜವಾ | ಗಿದ್ಯರವ ತಾ ಬೆಳಗಲಿವುದೆ? |
ಅ. ಸುತೀಂದ್ರಿಯವಮೂರ್ತಕಾಶವದು; ||
ಬ. ಸಂತನೆ, ಜಲದೊಳಗೆ ಹೊಳೆ | ದಿವ್ಯ ರವಿಮಂಡಲವ ಸವಾ |
ಗಿದ್ಧ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಗಲಿವುದೆ? ತಿಳಿದು ನೋಡೆಂದ || ೧೩೧ ||

ಬುದ್ಧಿಯನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬದರಿವನು | ಶುದ್ಧ ಸಂವಿತ್ತರಿವದೆಂತೆನೆ |
ವೇದ್ಯವಹ ಕನ್ನಡಿಯ ಮುಖವನು ಕಣ್ಣು ಕಾಂಬಂತೆ; ||
ಬುದ್ಧಿ ತೋರುತ್ತಡಗುವದರಿಂ | ಬುದ್ಧಿಯರಿವದು ತೋರುತಡಗು |
ತ್ತಿದ್ವಪುದು ತಾಂ; ಬುದ್ಧಿ ಸಹಿತದು ದೃಶ್ಯ; ನಿಜವಲ್ಲ || ೧೩೨ ||

ಬುದ್ಧಿಯಲಿ ಹೊಳೆದರಿವ ತಿಳಿಯಲು | ವೇದ್ಯವಾಗಿಹುದೆಲ್ಲರಿಂಗದು; |
ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾಚೆಯಲಿ ತೋರುವ ಶುದ್ಧವಾದರಿವು ||

೧೩೦. ಜ್ಞಾನ...ಅರಿವುದೋ-ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಉತ್ತರವು ೧೨೬ ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧನವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾರ್ಥದಿಂದ ಆತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಅರಿವನೆಂದರೆ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶನು ಎಂಬ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಬಂದಿದೆ. ತಾ ತನಗೆ ದೃಶ್ಯವೆ-ತಾನು ತನಗೆ ದೃಶ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಈ ಉತ್ತರವು ೧೨೬ ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್ತನಗೆ ತಾನೇ ಲಕ್ಷ್ಯವಲ್ಲಾಗಿ' ಎಂಬುದರ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ; ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಅರಿಯಿತೆಂದರೆ ಆತ್ಮಾಶ್ರಯವೆಂಬ ದೋಷವೆನಿಸುವದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅನವಸ್ಥೆ-ಒಂದು ಜ್ಞಾನವು ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಜ್ಞಾನದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಬಹುದು; ಹೀಗೆ ಕೊನೆಯಾಗದೆ ಇರುವಂಥ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅನವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಹೆಸರು.

೧೩೧. ಬುದ್ಧಿಯಲಿ... ಬೆಳಗಲಿವುದೆ-ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಜ್ಞಾನರೂಪವು ಮೂಲವಾದ ಜ್ಞಾನರೂಪವನ್ನು ಬೆಳಗಲಾರದು.

೧೩೨. ಕನ್ನಡಿಯ ಮುಖವನು ಕಣ್ಣು ಕಾಂಬಂತೆ-ಕಣ್ಣು ಕನ್ನಡಿಯನ್ನೂ ಮುಖವನ್ನೂ ಕಾಣುವಂತೆ (ಆತ್ಮನು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿಗಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಅರಿಯುವನು). ಬುದ್ಧಿಯ+ಅರಿವು+ಆದು.

ವೇದ್ಯವಾಗದತೀಂದ್ರಿಯವು; ನೆರೆ | ಸಾಧ್ಯವಪರೋಕ್ಷಾನುಭವಸಂ |
ಸಿದ್ಧಿಯಲಿ; ನೀನದನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ ತಿಳಿಯೆಂದ || ೧೩೩ ||

ತೋರದರಿವುದು ನಿಜದರಿವು; ತಾ | ತೋರುತರಿವುದು ಬುದ್ಧಿಯರಿವನಿ |
ತಾರತಮ್ಯದಲಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವನು ||
ನೀರನೇ ತಿಳಿ ನೀನು; ಕೇತಕಿ | ನಾರೆ ಸರ್ಪವನರಿವ ತೆರದಿಂ |
ತೋರುವದು ನಿಜವಿದಿರೋಳಿಹುದೆಂದರಿಯುವದು ಬುದ್ಧಿ || ೧೩೪ ||

ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರಿನ ಹೊದಿದ | ಬುದ್ಧಿ ತಾನರಿವಾಗಿ ತನ್ನ ನಿ |
ಬುದ್ಧಿ ಸುವ ಪರಿಯಂತ ತಾನೇ ಆತ್ಮನಾಗಿಹುದು; ||
ಶುದ್ಧರತ್ನವ ಗಾಜುಮಣಿಯ ನಿ | ಬುದ್ಧಿ ಸುವ ನೋಟಕನ ತೆರದಲಿ |
ಬುದ್ಧಿಯರಿವನು ನಿಜದರಿವನಾ ಪರಿಯಲರಿಯೆಂದ || ೧೩೫ ||

ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾಚೆಯಲಿ ತೋರು | ತ್ರಿದ್ವರಿವನರಿವಂದವೆಂತೆನೆ |
ಬುದ್ಧಿ ಮೂರುಮವಸ್ಥೆಯೊಳು ತೋರ್ಪಡಗುತಿಹುದಾಗಿ ||
ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಕಾರಗಳನರಿವುದು | ಶುದ್ಧಸಂವಿತ್ತದನು ಚಂದ್ರನ |
ಬುದ್ಧಿ ಸುವ ರಾಹುವ ನೀರೀಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ತಿಳಿಯೆಂದ || ೧೩೬ ||

೧೩೩. ಬುದ್ಧಿಯಲಿ ಹೊಳೆದರಿವ-ಅರಿವು ಬುದ್ಧಿಯ ಉಪಾದಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಅರಿವೆಂಬಂತೆ ಕಂಡದ್ದನ್ನು.

೧೩೪. ತೋರದರಿವುದು ನಿಜದರಿವು-ಆತ್ಮನ ಅರಿವು ಇದಿರಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ತಿಳಿಯುವದು. ತೋರುತರಿವುದು ಬುದ್ಧಿ-ಬುದ್ಧಿಯ ಅರಿವು ತಾನು ಕಾಣುತ್ತ ತಿಳಿಯುವದು. ನೀರನೇ-ಸುಂದರನೇ (ಎಂದು ಮಗನನ್ನು ಕರೆತು ಸಂಜೋಧನೆ). ತೋರುವದು ನಿಜ-(ಕೇದಗೆಯ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಸರ್ಪವನ್ನೂ ಹಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ತೋರುವದು ವಾಸನೆ; ತಿಳಿಯುವದು ಹಾವು. ಹಾಗೆಯೇ ಬುದ್ಧಿಯು ಚೈತನ್ಯದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ; ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

೧೩೫. ನಿಬದ್ಧಿ ಸುವ-ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒರೆಹಚ್ಚಿ ಹೋಲಿಸಿ ನೋಡುವ.

೧೩೬. ಚಂದ್ರನ ಬುದ್ಧಿ ಸುವ ರಾಹುವ ನೀರೀಕ್ಷಿಸುವಂತೆ-ಭಾಯಾಗ್ರಹವಾಸ ರಾಹು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ; ಅದಕ್ಕೇ ಗ್ರಹಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ; ರಾಹು ಸ್ವತಃಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ; ಚಂದ್ರನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದು. ಅದರಂತೆ ಶುದ್ಧಸಂವಿತ್ತು

ಸಾಧಕರಿಗೇ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಕ್ಷಿಯ | ಸಾಧಿಸುವ ಪರಿಯಂತೆನಲು ನಿಜ |
 ಬೋಧನದು ನಿತ್ಯಪ್ರಕಾಶವು; ತೋರಲದು ಮುನ್ನ ||
 ಬೋಧದಂದದಿ, ಬುದ್ಧಿ ಬಳಿವಿಡಿ | ದಾದಿವಸ್ತುವಿನಿಂದ ತೋರ್ಪುದು; |
 ನೇದಶಿರವು “ತಮೇವ ಭಾಂತ” ಮೆನುತ್ತಲೋದುವದು || ೧೩೭ ||

ಬೆಲ್ಲದಿಂ ಮಧುರತೆಯು ಭಕ್ಷ್ಯಗ | ಇಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಮೋಲು ಚಿತ್ರಭಿ |
 ಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಬುದ್ಧಿ ಚಿತ್ತಿಸೆವಂತೆ ತೋರುವದು; ||
 ಸಲ್ಲಲಿತಸಹಜಪ್ರಕಾಶವ | ಸೊಲ್ಲ ವೇಳಲ್ಪರಿಯದನುಭವ |
 ದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಮಹಾನುಭಾವನೆ ಬಲ್ಲ ಕೇಳಿಂದ || ೧೩೮ ||

ತಿಳಿಯೆ ನಿರ್ಮಲಜಲದೊಳಗೆ ಪ್ರತಿ | ಫಲಿಸಿ ದಿನಕರಬಿಂಬ ಮಿಗೆ ಥಳ |
 ಥಳಿಸಲಾ ಜಲವೇನು ತೋರದೆ ಬಿಂಬಮಯನಾಗಿ ||
 ಮೊಳೆವವೋಲು ಚಿತ್ರಭಿಯ ಧಾಳವ | ತಳೆದು ತನ್ನೊಳು ಬುದ್ಧಿ ತಾ ಥಳ |
 ಥಳಿಸಿ ಚಿತ್ರಭಿಯಂತೆ ತೋರ್ಪುದು ಸಹಜವಲ್ಲೆಂದ || ೧೩೯ ||

ಬುದ್ಧಿಗಾತ್ಮಜ್ಞಾನವಾಗಲು | ಬುದ್ಧಿ ಸುಖಮಯವಪ್ಪುದಾತ್ಮನು |
 ಸುಖವಿತ್ತಾಗಿ ಸಹಜಾನಂದನಾಗಿಹನು; ||

ತೋರದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಇರುವಿಕೆಯು ಚಿದಾಭಾಸದಿಂದ ಎಂದರೆ ಇದೇ ಜ್ಞಾನವೆಂದು
 ಭ್ರಮಿಸುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಧರ್ಮದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುವದು.

೧೩೭. ನಿಜಬೋಧವು (+ ಅದು)-ತನ್ನ ಆತ್ಮನ ಅರಿವು. ತೋರಲದು ಮುನ್ನ
 ಬೋಧದಂದದಿ-ಅದು ಮೊದಲು ಜ್ಞಾನರೂಪವಾಗಿ ತೋರಿದ ಮೇಲೆ. ಬುದ್ಧಿ ಬಳಿವಿ
 ಡಿದಾದಿವಸ್ತುವಿನಿಂದ ತೋರ್ಪುದು-ಬುದ್ಧಿಯು ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಆ ಮೂಲ
 ವಸ್ತುವಿನಿಂದಲೇ ಬೆಳಗುವದು. ತಮೇವ ಭಾಂತ-(ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು
 ನೋಡಿ). ಎಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮನ ಬೆಳಕಿನಿಂದಲೇ ಬೆಳಗುವವು.

೧೩೮. ಚಿತ್ತಿಸೆವಂತೆ-ಚಿದ್ರೂಪವು ಹೇಗೆ ಇರುವದೋ ಹಾಗೆ. ಅನುಭವದಲ್ಲಿ
 ಕಂಡ-ಭಕ್ಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಅರಿಯುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಚಿತ್ರ
 ಭಿಯಿಂದ ಚಿತ್ತನ್ನು ಕಂಡಂಥ. ಈ ಮಾತು “ಬಲ್ಲವನೇ ಬಲ್ಲ ಬೆಲ್ಲದ ಸವಿಯ” ಎಂಬ
 ಗಾದೆಯನ್ನು ನೆನಪುಗೊಡುತ್ತದೆ.

೧೩೯. ಸಹಜವಲ್ಲ-ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಬೆಳಕು ಬುದ್ಧಿಯದಲ್ಲ.

ಹೊದ್ದಿ ರವಿಕಾಂತಿಯನು ಬೆಳಗು | ತ್ತಿದ್ಧ ರವಿಕಾಂತದವೋಲಾ ಮನ; |
ಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೆ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನು ರವಿಯವೋಲಾತ್ಮ || ೧೪೦ ||

ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಣವಾಗಲು | ಸಿದ್ಧಿ ಸುವದಾತ್ಮಾಪರೋಕ್ಷವು; |
ಬುದ್ಧಿಯೇ ಬಾಹ್ಯಪ್ರವಣದಿಂದಹುದು ಸಂಸಾರಿ; ||
ಬುದ್ಧವೆಂಬುದು ಮುಕ್ತವೆಂಬುದು | ಬುದ್ಧಿಗೇ ಸರಿಯಾತ್ಮಕಿಲ್ಲೆಲೆ |
ಅದ್ವಯಾನಂದೈಕರಸವದಕೆಂತೋ ? ಆ ನುಡಿಯು || ೧೪೧ ||

ಮುದ್ದೆಗಬ್ಬಿಣ ನೀರೊಳಿರಿಸಿದೊ | ಡದ್ದುವದು; ಬಳಿಕದನೆ ಪಾತ್ರೆಯ |
ತಿದ್ದಿದರೆ ತೇಲುವದು; ತಿಳಿಯಾ ಪರಿಯಲೇ ಬುದ್ಧಿ ||
ಹೊದ್ದಿ ಸಂಸೃತಿಧರ್ಮನನು ತಾ | ಬದ್ಧವಾಗಿಹುದಮಲಬೋಧಸ |
ದದ್ವಯಾತ್ಮನ ತಿಳಿದು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತವಾಗಿಹುದು || ೧೪೨ ||

ಆದ ವಿಷಯವ ಹೊದ್ದಲದರೊಳು | ತೀವಿಕೊಂಡಿಹ ಬುದ್ಧಿ ಕೇಳಂ |
ತಾ ವಿಷಯದೊಳಗೆರಕವಾಗಿಯೆ ಬದ್ಧವಾಗಿಹುದು; ||
ಕೇವಲಾನಂದಾನುಭವದೊಳು | ಭಾವವನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸೆ ಬುದ್ಧಿಗಿ |
ಜೀವತನವಳಿದೈಕ್ಯವಪ್ಪುಮ ಬ್ರಹ್ಮದೊಳಗೆಂದ || ೧೪೩ ||

ತನ್ನನರಿಯದುದೇ ಅವಿದ್ಯೆಯದಿನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣದಿಂದಲಿ |
ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ತಾ ತನ್ನ ತಿಳಿಯಲವಿದ್ಯೆಯಡಗುವದು; ||

೧೪೦. ಬುದ್ಧಿ ವಾಗಿಹನು-ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಸಂಪರ್ಕವಾದರೆ ಬುದ್ಧಿಯು ಸುಖ ಮಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಎಂದರೆ ಚಿದ್ರೂಪದಿಂದಲೂ ಸುಖರೂಪದಿಂದಲೂ ತುಂಬಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತುಖರೂಪಗಳು ಸ್ವಭಾವದಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತವೆ.

೧೪೧. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಣವಾಗಲು-ಒಳಗಡೆಗೆ ಹರಿದರೆ. ಬದ್ಧವೆಂಬುದು ಬುದ್ಧಿಗೇ ಸರಿ-"ಮನ ಏವ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಕಾರಣಂ ಬಂಧನೋಕ್ಷಯೋ" ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಂತೆ ಬದ್ಧ, ಮುಕ್ತ ಎನ್ನುವದು ಬುದ್ಧಿಗೇ ಸರಿ.

೧೪೨. ಅದ್ದುವದು-ಮುಳುಗುವದು. (ಪಾತ್ರೆಯ) ತಿದ್ದಿದರೆ-ಪಾತ್ರೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ.

೧೪೩. ಅನನ್ಯನಾತ್ಮನು ತನ್ನ ತಿಳಿದೊಡೆ ತಾನೆ ಲಯವಹುದು-ಅದ್ವಯಸ್ವರೂಪ

ತನ್ನನರಿವೊಡೆ ಸಾಧನವು ತನ | ಗನ್ಯವೆನಿಸಿ ಬುದ್ಧಿ ; ನೋಡಲ |
ನನ್ಯನಾತ್ಮನು ತನ್ನ ತಿಳಿದೊಡೆ ತಾನೆ ಲಯಿಸುಹುದು || ೧೪೪ ||

ಅದು ನಿಮಿತ್ತದಿ ಬುದ್ಧಿ ಚಿತ್ತಿನ | ಹದನ ವಿವರಿಸಿ ತಿಳಿದು, ನಿಜವಾ |
ದುದನೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ತಾನೆಂದರಿದನಾತ್ಮಗಳ ||
ವಿದಿವಿದ್ಯಾದಿಗಳಿನ್ನುತ್ತಮ | ಸದಮಲಾನಂದೈಕಘನಚಿ |
ತ್ವದದೊಳೊಂದಿಸೆ ನಿನಗೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಯಹುದೆಂದ || ೧೪೫ ||

ಸತ್ಯದುಳುಮೆಯೆ ದೇಹದೊಳುಳಬೆ | ಗುತ್ತಲಿಹ ಚಿತ್ತಿನೆಪ ಚೆಲುವಿಕೆ |
ಯತ್ಯಧಿಕದಾನಂದವೆನಿಸುವ ಸೊಬಗು ; ರಂಜಿಸುವ ||
ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆನಿಸ್ಪ ಮೋಹನ | ಮೂರ್ತಿಯದ ನೆನೆನೆನೆದು ನೀನೇ |
ಕತ್ವವೆನಿಸುವ ಮುಕ್ತಿ ಪದದಲಿ ನಿಂದು ಸುಖಿಯಾಗು || ೧೪೬ ||

ದೇವನಾರಿಂದೆನಲು ಬುದ್ಧಿಯ | ಭಾವದಲಿ ಭಾವವನರಿವ ಸ |
ದ್ಭಾವರೂಪನು; ಸಾಕ್ಷಿಯಾತನೆ ದೇವನೆನಿಸುವನು; ||
ಆವಗಲು ಶ್ರುತಿತಿರಗ“ಳೇಕೋ | ದೇವ”ನೆಂದೇ ಸಾರುತಿರಲದ |
ಗಾವಿಲರು ಶ್ರುತಿವಿಮುಖರರಿಯರು ಭೇದವಾದಿಗಳು || ೧೪೭ ||

ನಾದ ಆತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದರೆ ಬುದ್ಧಿಯು ತನಗೆ ತಾನೇ ಇಲ್ಲವಾಗುವದು.

೧೪೫. ಬುದ್ಧಿ ಚಿತ್ತಿನ—ಬುದ್ಧಿಯ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಿನ. ನಿಜವಾದುದನೆ—ಬುದ್ಧಿ ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ಬರೀ ತೋರಿಕೆಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ತೋರಿಕೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ನಿಜವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮವನ್ನೇ. ತಾನೆಂದು+ಅನು+ಅನಾತ್ಮಗಳ. ವಿ ದ್ಯಾದಿಗಳಿಂ—ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಂಥ ಜ್ಞಾನ, ಉಪಾಸನೆ, ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ.

೧೪೬. ಸತ್ಯದುಳುಮೆಯೆ—ಇದಲ್ಲ; ಇದಲ್ಲವೆಂದು ಬುದ್ಧಿ, ದೇಹ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊರಗಡೆದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಉಳಿದ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವೆ.

೧೪೭. ಬುದ್ಧಿಯ ಭಾವದಲಿ ಭಾವವನರಿವ—ಬುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ವಿಷಯಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಅರಿಯುವಂಥ. “ಏಕೋ ದೇವ” —(ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ಗೊಡಿ.) ದೇವರೊಬ್ಬನೆ. ಗಾವಿಲರು—ಮೂಢರು. ಭೇದವಾದಿಗಳು—ಚಿದ್ಭಾವ

ಮಾಸಿ ದರ್ಶನ ಮಲಿನವಾಗಿರೆ | ದೋಷವೇ? ಬೆಳಗಿದರೆ ತೇಜೋ |
ರಾಶಿಯಹ ರವಿಯಂತಿಹುದಲೇ; ಪ್ರತ್ಯಗಾತುಮನು ||
ಕ್ಷೇಶಪಂಚಕಯುಕ್ತಸಂಸ್ಕೃತಿ | ಪಾಶಬದ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನಲಿ ಮಿಗೆ |
ಸೂಸದಿರೆ ಚಿಜ್ಜೋತಿರೂಪಿಗೆ ಹಾನಿಯೇನೆಂದ || ೧೪೮ ||

ಇಂತು ತ್ವಂಪದಲಕ್ಷ್ಯವನು ದೃ | ಪ್ವಾಂತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೆರೆ ತಿಳಿ |
ವಂತೆ ಚಿದಚಿದ್ಭೇದಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಬೋಧಿಸಲು ||
ಭ್ರಾಂತಿಯಳಿದು, ನಿಜಾನುಭವವಿ | ಶ್ರಾಂತಿಸುಖಮಯನಾಗಿ, ಶುಕನೇ |
ಕಾಂತದಲಿ ಚಿಂತಿಸಿದ ಸಹಜಾನಂದಗುರುಪದವ || ೧೪೯ ||

ಪಂಚವಿಂಶತಿತತ್ತ್ವದೂರ, ವಿ | ರಿಂಚಿಮುಖ್ಯಸುರಾಳಿವಂದಿತ, |
ಪಂಚಶರಹರ, ಪಾಶಭಂಜನ, ಪರಮಕಾರುಣಿಕ, ||

ಇವೆ ಆತ್ಮನೂ ಜಡರೂಪವಾದ ವಿಷಯಗಳೂ ಎರಡೂ ಸತ್ಯವೆಂದು ಭೇದವನ್ನು
ಮಾಡುವವರು.

೧೪೮. ಕ್ಷೇಶಪಂಚಕ—೧೮.೨೨ಪ. ನೋಡಿ. ಸೂಸದಿರೆ—(ಪ್ರತ್ಯಗಾತುನು ಬದ್ಧ
ಮನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ) ಎದ್ದು ಹೊಳೆಯದೆ ಇದ್ದರೆ.

೧೪೯. ಚಿದಚಿದ್ಭೇದ—ಚೇತನವನ್ನೂ ಜಡವನ್ನೂ ಬಿವಿಸಿ ಬಿಡಿಸಿ ತಿಳಿಯು
ವದು. ಭ್ರಾಂತಿಯಳಿದು—ವಿಷಯಾಕಾರವಾದ ಜಗತ್ತು ಕೂಡ ಸತ್ಯವಾದುದೆಂಬ
ತಪ್ಪುತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಹೋಗಿ.

೧೫೦. ಪಂಚವಿಂಶತಿತತ್ತ್ವಗಳು—೧ ಪ್ರಧಾನ, ೧ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ, ೧ ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವ,
೫ ಭೂತತತ್ತ್ವಾತ್ಮಗಳು, ೫ ಮಹಾಭೂತಗಳು, ೧೧ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ೧ ಪುರುಷ. ಈ
೨೫ ಸಾಂಖ್ಯಿಕರ ಎಣಿಕೆ. ಪಂಚಶರಹರ—ಅರವಿಂದ, ಆಶೋಕ, ಚೂತ, ನವಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ,
ನೀಲೋತ್ಪಲ ಈ ಐದು ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಬಾಣಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾ
ಡಿದವನು (ಈಶ್ವರ). ಪಾಶಭಂಜನ—ಯಮನ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹರಿದವನು; ಅಥವಾ ಮಲ
(ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಹಾಕುವದು), ಮಾಯಾ (ಪ್ರಪಂಚದ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೆಲ್ಲ
ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿ ಸತ್ಯವಾಗಿರುವದು), ಕರ್ಮ (ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು), ತಿರೋ
ಧಾಯಿಕ (ಭೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು), ಬಿಂದು (ನೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವ ಈಶ್ವರ
ತತ್ತ್ವ—ನೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವದು ಈಶ್ವರಾಧೀನವೆಂಬುದೂ ಒಂದು ಪಾತವೆ) ಇವು
ಪಂಚವಿಂಶತಿತತ್ತ್ವಗಳು ಶ್ರೀಭೋಗದೇವನೃಪತೆಯು ಬರೆದಿರುವ ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ ಎಂಬುದರ

ಪಂಚವದನ, ಪರಾ, ಪರಾತ್ಪರ, | ಪಂಚಕೃತ್ಯಪ್ರವರ್ತಿತಾರ್ಥಪ್ರ |
 ಪಂಚಮಯ, ಶ್ರೀಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸಲಹೆ ಮೂಜಗವ || ೧೫೦ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಜಾನಂದಗುರುವರೈ
 ಪಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯನಾಥ ಸಹವಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
 ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾನ್ವಿತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
 ತ್ವಂಪದಾರ್ಥಶೋಧನೆಯೆಂಬ
 ಮೂರನೆಯಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿದುದು.

ಟೀಕಿನಲ್ಲಿರುವವುಗಳನ್ನಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಪಂಚವದನ—ಸದ್ವೈಜಾತ ವಾಮದೇವ, ಅಘೋರ, ತತ್ಪರುಷ, ಈಶಾನ ಎಂಬ ಐದು ಮುಖವುಳ್ಳವನು. ಪಂಚ ಕೃತ್ಯ . . ಪ್ರಪಂಚಮಯ—ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ನಿಯಮ, ಅನುಪ್ರವೇಶ ಎಂಬ ಪಂಚಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮಾಡಿದಂಥ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಪಂಚಮಯನಾದವನು (ಈಶ್ವರ).

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ತತ್ಪದಾರ್ಥಶೋಧನೆ

ಸೂ|| ಬಾದರಾಯಣ ಶುಕಮುನೀಶ್ವರ | ಗಾದರದಿ ತತ್ಪದವ ಶೋಧಿಸಿ |

ಬೋಧಿಸಿದ ಸತ್ಯಾದ್ವಯಾನಂದವನು ತಿಳಿವಂತೆ ||

ವಾರಿನಿಧಿಯೇ ಪಾತ್ರೆ, ಕಜ್ಜಲ | ಸಾರವಂಜನಗಿರಿಯ ಕೆಸರೀ |
ಧಾರಿಣೀತಲ ಹಲಗೆ, ಸುರತರು ಬರೆವ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆ, ||
ಶಾರದಾಂಬಿಕೆ ಶ್ರೀಗಿರೀಶನ | ಪಾರಗುಣಸಾಗರವನೆಣಿಸ |
ಲ್ಪಾರದಾದಳು; ಮನುಜಕೀಟಕರಿಯಲಳವಹುದೆ? || ೧ ||

ಉದಯದಲಿ ಮಲಮೂತ್ರಗಳು ಬಿಡು | ವದೆ ಕೆಲಸ; ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲದಿ |
ಕ್ಷುಧೆತ್ಯಪೇಗಳಲಿ ಕುದಿದು ಕೋಟಲೆಗೊಂಬುದೇ ಕೆಲಸ; ||
ಉದರ ತುಂಬಿದ ಬಳಿಕ ಕಾಮನ | ಕದನದಲಿ ರಾತ್ರಿಯನು ಕಳೆವಾ |
ಅಧಮರಿಗೆ ಪೇಳದಿರು ಮರೆದೀ ಅನುಭವಾಮೃತವ || ೨ ||

ಶಿಷ್ಟರಿಗೆ, ಶಿವಭಕ್ತಿಯಲಿ ಪರಿ | ತುಷ್ಟರಿಗೆ, ಪರಮಾರ್ಥಗತಿಯನು |
ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದಲಿ ಸಾಧಿಸುವ ಸಾಧುಗಳಿಗನವರತ ||

ಸೂ|| ಸತ್ಯಾದ್ವಯಾನಂದವನು—ಮೂರು ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇರುವಂಥ, ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದಂಥ, ಅನಂದಸ್ವರೂಪವಾದ್ದಂಥ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಕಾರವನ್ನು.

೧. ವಾರಿನಿಧಿಯೇ ಪಾತ್ರೆ—ಸಮುದ್ರವೇ ಮುಖಿಯ ಕುಡಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿರುವ ಪದ್ಯವು ಶಿವಮಹಿಮೆ ಸ್ತೋತ್ರದ ೩೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಆ ಶ್ಲೋಕವೇನೆಂದರೆ:—“ಅಸಿತಗಿರಿಸಮಂ ಸ್ಯಾತ್ಕಜ್ಜಲಂ ಸಿಂಧುಪಾತ್ರೆ | ಸುರತರುವರ ಶಾರಾ ಲೇಖಿನೀ ಪತ್ರಮುರ್ವಿ || ಲಿಖತಿ ಯದಿ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಶಾರದಾ ಸರ್ವಕಾಲಂ | ತದಪಿ ತವ ಗುಣಾನಾಮೀಶ ಪಾರಂ ನ ಯಾತಿ || ಶ್ರೀಗಿರೀಶನ + ಅಪಾರಗುಣಸಾಗರವನು” ಮನುಜಕೀಟಕರು—ಸಣ್ಣ ಹುಳದಂಥ ಮನುಷ್ಯರು.

೨. ಪರಮಾರ್ಥಗತಿಯನು—ಮೋಕ್ಷಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು. ಗೋಷ್ಠಿ-ಸಭೆ.

ಶ್ರೇಷ್ಠವಹ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಶ್ರವಣದ | ಗೋಷ್ಠಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ, ಸಮತೆಯ |
 ದೃಷ್ಟಿವಂತರಿಗೊಲಿದು ಪೇಳಿ ಅನುಭವಾವೃತನ || ೩ ||

ಹೇಳಿದೆನು ತ್ವಂಪಸದ ಲಕ್ಷ್ಯವ; | ಕೇಳು ಕತಯೋಗೀಂದ್ರ, ನಿತ್ಯ ನಿ |
 ರಾಳ ನಿರ್ಗುಣ ನಿಖಿಲಸಾಕ್ಷಿ ನಿರೀಹ ನಿಸ್ಸೀಮ ||
 ಮೂಲಭೂತಪ್ರಕೃತಿಪರತರ | ಕಾಲಕರ್ಮಾತೀತ ಬ್ರಹ್ಮವ |
 ಹೇಳುವರು ತತ್ಪದದ ಲಕ್ಷ್ಯವದೆಂದು ಬಲ್ಲವರು || ೪ ||

ಮಾಯೆ ತ್ರಿಪುಟಿಯ ರೂಪು; ತ್ರಿಪುಟಿನಿ | ಕಾಯವೇ ಜಗಜೀವಕರಣನಿ |
 ಕಾಯವವು ತಿಳಿ ಭೋಗ, ಭೋಗ್ಯವು, ಭೋಕ್ತೃವೆನಿಸುವವು; ||
 ಈಯಶೇಷವ ನೇತಿಗಳೆದುಳಿ | ದಾ ಯಥಾವತ್ಪ್ರಕಾಶಾ |
 ಪಾಯರಹಿತಸುಖೈಕವಿಗ್ರಹವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫ ||

ಎಂದಡೆಂದ ಸು ಗುರುವೆ, ಮಾಯೆಯ | ಚಂದನಾವುದು? ಜೀವಜಗವಾ |
 ರಿಂದ ತೋರಿತದಾದ ಬಗೆಯೆಂತೆನಲು ಕರುಣದಲಿ ||

ಕಂದ, ಕೇಳೈ;ಮಾಯೆಯೆನೆ ಪುಸಿ | ಯಿಂದ್ರಜಾಲ, ಮರೀಚಿಕಾಜಲ |
 ದಂದ, ರಜ್ಜು ಸುಜಂಗದಂದದಿ ತೋರುತಿಹುದೆಂದ || ೬ ||

೪. ನಿರೀಹ—ಕ್ರಿಯಾರಹಿತವಾದದ್ದು. ನಿಸ್ಸೀಮ—ಎಲ್ಲೆಡೆಬಿಟ್ಟಲ್ಲದ್ದು. ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಕೃತಿಪರತರ—ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತಲೂ ಮೂಲಕಾರಣವಾದ್ದು ಕಾಲಕರ್ಮಾತೀತ—ಸಾವಿಗೂ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದ ಫಲಕ್ಕೂ ಕಟ್ಟಿಬೀಳದೆ ಇರುವಂಥದು.

೫. ಮಾಯೆ—ಜಗತ್ತಿನ ನಾಮರೂಪಗಳ ಬೀಜರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿವಿಶೇಷವು. ತ್ರಿಪುಟಿಯ—ಸತ್ಯ, ರಜ, ತಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಅವಯವಗಳುಳ್ಳ. ಭೋಗ—ಸುಖದ ಅಥವಾ ದುಃಖದ ಅನುಭವ. ಭೋಗ್ಯವು—ಅನುಭವಿಸಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತು. ಭೋಕ್ತೃ—ಅನುಭವಿಸುವವನು. ನೇತಿಗಳೆದು—ಇವೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು ಕೈಬಿಟ್ಟು.

೬. 'ತೋರಿತದಾದ ಬಗೆಯೆಂತೆನಲು' ಎಂಬ ಕಡೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ 'ಲಾದುದು ಕಾರಣವ ಹೇಳೆನಲು' ಎಂದಿದೆ. ಮುಂದೆ ಜಗತ್ತಾದ ಕಾರಣದ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ಅದ ಪರಿಯೇ ಇರುವದರಿಂದ ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ೯ ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತಾನೇ "ಆಗಿ ತೋರಿದ ಬಗೆಯ" ಎಂದುಪರ್ಯಾಯಿಸುವದರಿಂದ ಈ ತಿದ್ದಿದ ರೂಪವು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾಯೆಯೆನೆ ಪುಸಿ—ಮಾಯೆ ಎಂದರೆ 'ಯಾ ಮಾ ಸ್ಯಾ ಮಾಯಾ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲದ್ದೆಂದು ಅರ್ಥ.

ಅದಿಮಧ್ಯಾಂತಂಗಳಿಲ್ಲದ | ನಾದಿಯಹ ಮಾಯೆಯನು ತಿಳಿದದ |
 ಭೇದಿಸಲು ಶತಕಲ್ಪವಾದರು ಬ್ರಹ್ಮಗಳವಲ್ಲ; ||
 ವಾದಿಗಳು ಹೊಡೆದಾಡಿ ಬರಿದೇ | ಕಾದಿ ಕಲ್ಪನು ಹಾಯ್ದಿರಲ್ಲದೆ |
 ತೋರಿಸುತ ಸುಳ್ಳೆಂದು ತಿಳಿದವರಿಲ್ಲ ಕೇಳೆಂದ || ೭ ||

ಈ ವಿಧದ ಪುನಿಮಾಯೆ ತಾನೇ | ಅವರಣವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿಯ |
 ಭಾವದಿಂದೆರಡಾಗಿ ತೋರ್ಪುದಖಂಡವಸ್ತುವನು ||
 ಅವರಿಸಿಕೊಂಡಿರ್ಪುದದು ಕೇ | ಛಾವರಣಶಕ್ತಿಯು; ಜಗತ್ತನು |
 ಬೇವರನು ವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿಯೆ ಮಾಡುತಿಹುದೆಂದ || ೮ ||

ಮಗನೆ, ಮಾಯೆಯ ಪರಿಯನೆಲ್ಲವ | ಮಿಗಿಲಿನಲು ಪೇಳುವೆನು; ಮತ್ತೀ |
 ಜಗದುದಯವದರಿಂದಲಾದುದನೆಲ್ಲ ಪೇಳುವೆನು; ||
 ಬಗಯಲೀ ಮಿಥ್ಯಾ ಪ್ರಪಂಚವು | ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮದಲಾಗಿ ತೋರಿದ |
 ಬಗೆಯ ಪಂಚೀಕರಣತತ್ತ್ವಗಳೆಂದ ಪೇಳುವೆನು || ೯ ||

ಅದಿಮಧ್ಯಾಂತಂಗಳಿಲ್ಲದ | ನಾದಿಯಹ ನಿರ್ಗುಣ ನಿರಂಜನ |
 ವಾದಶುದ್ಧಾವ್ಯಕ್ತ ಸಹಜಾನಂದ ಸನ್ಮಾತ್ರ |

೭. ಇಲ್ಲದ+ಅನಾದಿಯಹ. ಬ್ರಹ್ಮಗೆ-ಚತುರ್ಮುಖವೃದ್ಧಿಗೆ.

೮. ಅವರಣ-ಮುಸುಕು; ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹಗ್ಗವೆಂದು ತಿಳಿಯದಿರುವದು ಅವರಣ. ವಿಕ್ಷೇಪ-ಬುದ್ಧಿಯ ಹೊರಚೆಲ್ಲುವಿಕೆ; ಹಗ್ಗವನ್ನು ಹಾವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು ವಿಕ್ಷೇಪ.

೯. ಬಗೆಯಲು-ವಿಚಾರವಾದಿದರೆ. ಪಂಚೀಕರಣತತ್ತ್ವಗಳು--ವಿದ್ಯೆದು ಭಾಗಗಳು ಕೂಡಿ ಆಗಿರುವದೆಂಬ ವಿಚಾರಗಳು..

೧೦. ಇಲ್ಲದ+ಅನಾದಿಯಹ. ಶುದ್ಧಾವ್ಯಕ್ತ-ಶುದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ. ವಿನಾದಮಯವಹ ಶಬ್ದ-ವಿಶೇಷವಾದ ನಾಸದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಶಬ್ದ. ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಶಬ್ದವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತೆಂದು ತಾಂತ್ರಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಓಂಕಾರವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅದರಿಂದಾದುದೀ ತೋರ್ಪು ಪ್ರಪಂಚವು-ಈ ಕಾಣುವ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಈ ಶಬ್ದದಿಂದಾಯಿತು. “ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮ ಛೇಯಂ” ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಹೆಸರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ವಸ್ತುವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಓಂಕಾರದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತಾಯಿತೆಂದು “ಓಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ತಸ್ಮೋಪ ನ್ಯಾಹ್ಯತಂ” ಎಂದು ಮನಂದೂಕ್ಯ ಶ್ರುತಿಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಡದ ವಿಕೆಯವಲ್ಲ

ಬೋಧರೂಪನೊಳಾದುದೊಂದು ವಿ | ನಾದನುಯವಹೆ ಶಬ್ದವದರಿಂ |
ದಾದುದೀ ತೋರ್ಪ ಪ್ರಪಂಚವು ಮಗನೆ, ಕೇಳಿಂದ || ೧೦ ||

ತತ್ತೇನಿವ ವಾಚ್ಯದಲಿ ಶಬಲತೆ | ನೆತ್ತ ಬ್ರಹ್ಮದಲಾಯ್ತು ಸದಸ |
ದ್ವೈಕ್ತಿಯಾದವ್ಯಕ್ತವದರಿಂದೀ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ ; ||

ಸೂತಸಂಹಿತೆಯ ಟೀಕಾಕಾರರಾದ ೫೬ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವದೇನೆಂದರೆ—
“ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಾಗುವದು. ಮಾಯೆಯು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕರ್ಮದ ಪರಿಪಕ್ವಾವಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದಾಗ ಈಶ್ವರನು ಅದರೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದು ನೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಬಿಂದುವು ಕಾಲಕರ್ಮದಿಂದ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಬೀಜವೆಂಬ ಅಚಿದಂಶವೆಂದೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಾದವೆಂಬ ಚಿದಚ್ಚಿತ್ತಾಂಶವೆಂದೂ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಪರವೆಂಬ ಚಿದಂಶವೆಂದೂ ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಆ ವಿಭಾಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಹುಟ್ಟುವದು. ಈ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವು.”

೧೧, ತತ್ತೇನಿವ—ತತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ. ವಾಚ್ಯದಲಿ—ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವಾದ ಸುಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿ. ಶಬಲತೆನೆತ್ತ—ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ. ಸದಸದ್ವೈಕ್ತಿಯಾದ—(ಮುಂದೆ) ಸತ್ತಾದ ಮತ್ತು ಅಸತ್ತಾದ ರೂಪುಳ್ಳ. ಅನ್ಯಕ್ತ—ಪ್ರಧಾನ್ಯ, ಪ್ರಕೃತಿ. ಮಾಯೆ. ಅನ್ಯಕ್ತವೆಂದರೆ ಮಾಯೆಯೆಂದು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯೇ ಹೇಳಿರುವನು. ಈ ಅನ್ಯಕ್ತವನ್ನು ನೋಡಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೇಳುವದು ಸಾಂಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಪದ್ಧತಿ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂತೆಂದರೆ ಈಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಜೀವರ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಪ್ರಧಾನವೂ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವೂ ಆದ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೋಗುಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಆಕಾಶ ನೋಡಲಾದ ೫ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೂತಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಆ ಒಂದೊಂದು ಭೂತದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಸತ್ತ್ವಾಂಶದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯವು ಹೊರಬಿದ್ದು ಆಕಾಶದಿಂದ ಶ್ರೋತ್ರ, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಚರ್ಮ, ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ನೀರಿನಿಂದ ನಾಲಿಗೆ, ಸ್ಪರ್ಶಿಯಿಂದ ಘ್ರಾಣ-ಹೀಗೆ ೫ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದವು. ಆ ಐದು ಭೂತಗಳ ಸತ್ತ್ವಾಂಶದ ಬೆರಕೆಯಿಂದ ಅಂತಃಕರಣವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಾತ್ಮಕವಾದ ವೃತ್ತಿಯು ಮನವೆನಿಸಿತು; ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ವೃತ್ತಿಯು ಬುದ್ಧಿಯೆನಿಸಿತು. ಇನ್ನು ಆ ಒಂದೊಂದು ಭೂತದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ರಜೋಂಶದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯವು ಹೊರಬಿದ್ದು ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಕ್ಯ, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಸಾಣೆ, ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪಾದ, ನೀರ

ಮುತ್ತಿರದಹಂಕಾರವದರಿಂ, | ಸತ್ತ್ವದಿಂ ವೈಕಾರಕವು ತಿಳಿ, |

ಮತ್ತಿ ತೈಜಸ ರಜದಿ, ತಾನುಸದಿಂದ ಭೂತಾದಿ

|| ೧೧ ||

ತನಯ ಕೇಳವ್ಯಕ್ತಮಾವುದ | ದೆನಲನಿರ್ವಚನೀಯನಾಯಿಯೆ; |

ಘನತೆವೊಂದಿದ ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಪರಿಯೇ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ ; ||

ಜನಿತವೈಕಾರಕನೆ ಮನವೆಂ | ದೆನಿಪ ಕರಣವು; ತೈಜಸವೆ ಕೇ |

ಳನಘ, ತನ್ಮಾತ್ರೈಗಳು ; ಭೂತಾದಿಗಳು ಪೃಥ್ವಾದಿ

|| ೧೨ ||

ನಿಂದ ಪಾಯು, ಪೃಥ್ವಿಯಿಂದ ಉಪಸ್ಥ-ಹೀಗೆ ೫ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದವು. ಆ ಐದೂ
೫ ಭೂತರಜೋಂಶದ ಬೆರಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಣವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದು ವೃತ್ತಿಭೇದದಿಂದ
ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ಸಮಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ,-ಎಂದು ೫ ಬಗೆಗಳಾಗಿರುವದು. ಜ್ಞಾನೇಂ
ದ್ರಿಯಗಳೈದು, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳೈದು, ಪ್ರಾಣಗಳೈದು, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ- ಈ ಹದಿನೇಳೂ
ಸೇರಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರವೆನಿಸುವದು. ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರವಾದಮೇಲೆ ಸ್ಥೂಲಶರೀರ ಮೊದ
ಲಾದವುಗಳೇರ್ಪಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೂತದ
ತಮಸ್ಸಿನ ಅಂಶವನ್ನೂ ಐದೈದರ ಬೆರಕೆಯಾಗಿ ಪಂಚೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು.
ಪಂಚೀಕರಣವೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೂತವನ್ನೂ ಐದೈದರ ಬೆರಕೆಯ ಸ್ಥೂಲ
ವಾಗಿ ಮಾಡುವದೆಂದರ್ಥ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶ್ರೀಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ
ಪಂಚೀಕರಣವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆಕಾಶವೆಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮ
ಭೂತದ ಅರ್ಧಭಾಗಕ್ಕೆ ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೂತಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಬೇಳೆ
ಪಾಲನ್ನು ಬೆರಸಿದರೆ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಆಕಾಶವಾಯಿತು. ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ೫ ಸ್ಥೂಲಭೂತ
ಗಳಾದವು.- (ಪಂಚದಶೀ ೧-೧೮ . ೨೩-೨೬, ೨೭). ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ
ಅಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ವೇದಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ
ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಲಯಚಿಂತನೆಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಲೆಂದು ಯಾವ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮ
ವನ್ನು ಹಿಡಿದರೂ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ.

೧೨. (ಮಹತ್ತತ್ತ್ವವು) ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಪರಿ- 'ಸ ಈಕ್ಷತ ಲೋಕಾನ್ಮಸೃಜ' ಎಂಬ
ಐತರೇಯಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಭಗವಂತನು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ
ವಿಚಾರವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡನು. ಆಗಲೇ ಜಗತ್ತಿನ ಗರ್ಭಧಾರಿ ಎಂತಾಯಿತು
ಅದ್ದರಿಂದ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಗೆ 'ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಪರಿ' ಎಂ- 'ಕೆ ಬಂತು.
"ಮಮ ಯೋನಿರ್ಮಹದ್ಭ್ರೂತಸ್ಮಿನ್ನರ್ಭಂ ದಧಾಮ್ಕಹಂ" ಎಂದ ಗೀತಾನಾಕೃಷ್ಣ
ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ತನ್ಮಾತ್ರೈಗಳು- ಪಂಚಭೂತಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪಗಳು.

ಮಗನೆ ರಾಜಸವಾದ ಹಮ್ಮಿನ^೧ ಲೋಗದವೀ ತನ್ಮಾತ್ರಗಳು; ಕೇ^೨ |
 ಕ್ಷಿಗಳಿದೀ ತನ್ಮಾತ್ರಗಳನೀ ಭೂತಪಂಚಕವು; ||
 ಬಗೆಯಲದರಿಂದಾದವೀ ತೋ | ಪರ್ಗಣಿತಚರಾಚರಗಳೆಲ್ಲವು |
 ನಿಗಮವಿದ, ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಭೂತಾತ್ಮಕವು ಜಗವೆಂದ || ೧೩ ||

ಬೆರೆಯೆ ಭೂತಾಂಶಗಳು ಪಂಚೀ | ಕರಣವಿಂಶತಿ ಸ್ವೇದಜೋದ್ಭಿಜ |
 ಸೆರೆ ಜರಾಯುಜವಂಡಜನೆನಿಪ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳು; ||
 ಪುರಗಗನಜಲವನಚರಂಗಳು | ಚರಗಳಿವು; ಪಂಚೀಕೃತಂಗಳು |
 ತರುಲತಾಗುಲ್ಮಾದಿಗಳು ಕೇಳಚರನೆನಿಸುವವು || ೧೪ ||

ದಶಗುಣಾಧಿಕ ವಸುಧೆಯಿಂ ಜಲ; | ದಶಗುಣಾಧಿಕ ಜಲದಿ-ಪಾನಕ^೩; |
 ದಶಗುಣಾಧಿಕ ವಹ್ನಿಯಿಂ ಪವನಾನವನರಿಂದ ||

೧೩. ಪಂಚೀಕರಣ-ಐದೈದು ಭಾಗಗಳು ಕೂಡಿ ಆಗಿರುವದು. ಈ ಪಂಚೀಕರಣಪದ್ಧತಿಯು ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ಆಗ್ನಿ, ಜಲ, ಭೂಮಿ ಈ ಮೂರೇ ಭೂತಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಈ ಮೂರೂ ಕೂಡಿ ಜಗತ್ತಾಗಿರುವದಕ್ಕೆ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ, ವಾಯು ಎಂಬೆರಡು ಭೂತಗಳೂ ಸೇರಿ ಐದು ಭೂತಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಆ ಐದೂ ಕೂಡಿ ಜಗತ್ತಾಗಿರುವದೆಂಬ ಪಂಚೀಕರಣದ ವಿಚಾರವು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿರುವದು. ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವದೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುವದೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಬಾರದು. ಸ್ವೇದಜ-ಬೆವರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಹೇನು, ಕೂರೆ ಮೊದಲಾದವು, ಉದ್ಭಿಜ (ಈ ಶಬ್ದವು ಗುದ್ಭಿಜ್ಜವೆಂದಿರಬೇಕು)-ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸಸ್ಯಾದಿಗಳು. ಜರಾಯುಜ - ಗರ್ಭಾಶಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನುಷ್ಯರು. ಗೋವು ಮೊದಲಾದವು. ಅಂಡಜ-ಮೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಪಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದವು. ಗುಲ್ಮ-ಪೊದೆ.

೧೪. ಅಗಣಿತನೆಸೆವ-ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗಿಂತ ಬಹಳಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಾದ. ಸಪ್ತಾವರಣ-ಭೂಮಿ, ಜಲ, ಆಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ, ಅಹಂಕಾರ, ಮಹತ್ತತ್ವ ಈ ಏಳು ಬಗೆಯ ಮುಸುಕು.

೧೫. ಅನ್ಯೋನ್ಯನಿಮಯರೀತಿಯಿಂ-ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಉಳಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರುವ ರೀತಿಯಿಂದ. ಜಾತಿಭೇದಗಳಾಗಿ-ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ವಸ್ತು

ದಶಗುಣಾಧಿಕ ಗಗನವಗಣಿತ | ವೆಸೆವ ಹಮ್ಮಿಂಪಂ ಮಹತ್ತಿಂ |
ಪಸರಿಸಿದ ಸಪ್ತಾವರಣದಿಂದಾಯ್ತು ಮೂಲೋಕ || ೧೫ ||

ಭೂತಪಂಚಕದಂಶಗಳ ಸಂ | ಘಾತ ಕೇಳನ್ನೋನ್ಮದವಿನಮಯ |
ರೀತಿಯಿಂ ಸಂಜಾತವಾದವು ತತ್ತ್ವನಿಕರಗಳು ; ||
ಈ ತೆರದೊಳದರಿಂದ ಬಹುವಿಧ | ಜಾತಿಭೇದಗಳಾಗಿ ತೋರ್ಪುವು ; |
ಭೌತಿಕವು ಪಂಚೀಕೃತಂಗಳು ಪ್ರಾಣಿಜಾತಗಳು || ೧೬ ||

ಗರುನ, ಪಂಚೀಕರಣವೆಂಬುದ | ನರುಹುವೆನು ನೀನರಿವವೋಲ್ಮಿಗೆ ; |
ಧರಣಿ ಮೊದಲಾದೈದು ಭೂತವಿಭಾಗದಿಂದಾದ ||
ಪರಿಪರಿಯ ತತ್ತ್ವಗಳ ಮೊತ್ತದ | ಪರಿಯಲಾಡ ಪ್ರಯೋಜನಂಗಳ, |
ಮೆರೆವ ತತ್ತ್ವವು ಮಗಳನಧಿದೇವತಾದಿಗಳ || ೧೭ ||

ಧರಣಿ ಮೊದಲಾದೈದು ಭೂತವ | ನೆರೆಡು ಭಾಗವ ಮಾಡುತ್ತದೊಳು |
ಭರದೊಳ್ಳಿದರ್ಥಗಳಲೊಂದೊಂದರಲಿ ನಾಲ್ಕಾಗಿ ||
ಮರಳ ಭಾಗವ ಮಾಡುತ್ತವುಗಳ | ಬೆರಸೆ ವಿಂಶತಿಯಾಯ್ತು ; ಕೂಡಲ್ |
ಪರಿಯ ಭಾಗಗಳೈದನಿಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ತ್ವಗಳು || ೧೮ ||

ಬರಿಯ ನಭವೇ ಜ್ಞಾತೃ ; ಭೂಕಳೆ | ನೆರೆಯೆ ಹಮ್ಮು ; ಜಲಾಂಶ ಕೂಡ
ಲೈರಿವ ಚಿತ್ತ ; ಕೃಶಾನುಭಾಗದಿ ಬುದ್ಧಿ ; ಮಾರುತನ ||

ಗಲಾಗಿ. ಪ್ರಾಣಿಜಾತಗಳು—ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮೂಹಗಳು.

೧೫. ಬೆರಸೆ—ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಪೃಥ್ವಿಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಸರಿಯಾಗಿ
ಎರಡೆರಡು ಪಾಲುಮಾಡುವದು ; ಅಮೇಲೆ ಒಂದರ್ಧವನ್ನು ಬೇರೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು
ಇನ್ನೊಂದರ್ಧವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪಾಲುಮಾಡುವದು ; ಇದರಿಂದ ಅರ್ಧಪಾಲು
ಗಳು ೫ ಬೇಳೆಪಾಲುಗಳು ೨೦ ಸೇರಿ ೨೫ ಆಯಿತು ; ಇವುಗಳ ಬೆರಕೆಯಿಂದ ೨೫ ತತ್ತ್ವ
ಗಳಾದವೆಂದು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ೨೬ನೆ ಪದ್ಯದವರೆಗೆ ಹೇಳಲಾಗುವದು. ಇದೊಂದು
ಬಗೆಯ ಪಂಚೀಕರಣ. ಇಲ್ಲಿ ಪಂಚೀಕರಣವೆಂದರೆ ಐದೈದು ವೃತ್ತಿಗಳುಳ್ಳ ಐದೈದು ಜಾತಿ
ಯವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ೨೬ ತೋಟಕಾಚಾರ್ಯ
ರಿಂಬ ಹೆಸರಿನವರು ಪಂಚೀಕರಣಪದ್ಧತಿಯೆಂಬ ನಾಲ್ಕೇ ಪುಟದ ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ
ಹಿಡಿದು ಇದನ್ನು ಲಯಚಿಂತನೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧೬. ಹೊರಗಲಿಸಿ—(ವಾಯುವಿನ ಅಂಶದ) ಭಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು. ಜ್ಞಾತೃ

ಹೊರಗಲಸಿ ಮನವಾಯಿತಂತಃ | ಕರಣವೈದೀ ವೈದ್ಯೇಮತತ್ತ್ವದ |
ಪರಮಸಾರದಲುದಿಸಿದವು ಶುಕಯೋಗಿ ಕೇಳಿಂದ || ೧೯ ||

ವ್ಯಾಸ ಕೇವಲ ಮಾರುತನಲೀ | ಪ್ರಾಣ ಭೂಭಾಗದಲಿ ; ಜಲದಲಿ |
ಪಾನ ; ವಹ್ನಿಯ ಕಳೆಯಲಾದುದು ದಾನನದರಿಂದ ||
ಈ ನಭದಲಿ ಸಮಾನವಾದುದು ; | ನೂನವಿದು ಪ್ರಾಣಾದಿಪಂಚಕ ; |
ಮಾನನಿಧಿ, ಪವನಾನತತ್ತ್ವದ ಸಾರದಿಂದಾಯ್ತು || ೨೦ ||

ನೇತ್ರ ಬರಿಯನಲನಲಿ ; ವಸುಧಾ ಮಾತ್ರ ಬೆರೆಯಲು ಘ್ರಾಣ; ಬುಧಜನ ;
ಪಾತ್ರ ಕೇಳಿ ಜಿಹ್ವೆ ಜಲಭಾಗದಲಿ ; ಪವನಾಂಶ ||
ಗಾತ್ರದಲಿ ವರ್ತಿಸುವ ತ್ವಕ್ಶುದು ; | ಶ್ರೋತ್ರ ಗಗನದ ಕಳೆಯಲಾದುದು |
ನೇತ್ರ ಮೊದಲಾದಿಂದ್ರಿಯಂಗಳು ವೀತಿಹೋತ್ರನಲಿ || ೨೧ ||

ಬರಿಯ ಜಲದಿಂದ ರಸ ; ವಸುಧೆಗಳೆ | ನೆರೆಯ ಗಂಧ; ಧನಂಜಯಾಂಶದ |
ಉರುನ ರೂಪು ; ಸ್ಪರ್ಶವಾದುದು ಪವನಭಾಗದಲಿ ; ||
ಮೆರೆವ ಶಬ್ದ ತ್ರಿದಶಮಾರ್ಗದ | ನೆರವಿನಂತೀ ಐದು ವಿಷಯಗ |
ಳರಿಯೆ ಜಲತತ್ತ್ವದೊಳಗುದಿಸಿದವೆಂದನಾ ಮುನಿಪ || ೨೨ ||

ಜೀವನು. ಇವನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕರಣಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನು ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಕರಣನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕಾರಕನಾದ್ದರಿಂದ ಕರಣವೆಂದಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಇದು ಉಪಾಧಿಯ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದಿರುವ ಮಾತೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

೨೦. ನೂನ—ಸಿಜ. ಪ್ರಾಣಪಂಚಕವು ವಾಯುತತ್ತ್ವದ ಸಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಭೌತಿಕವೇ ಹೊರತು ಅತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೨೧. ಗಾತ್ರ—ಶರೀರ. ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಪಂಚಕವೂ ಅಗ್ನಿತತ್ತ್ವದ ಸಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಭೌತಿಕವೇ ಹೊರತು ಅತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ವೀತಿಹೋತ್ರನಲಿ ಎಂಬದರ ಮುಂದೆ 'ಆದವು' ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೨೨. ಧನಂಜಯಾಂಶದಲಿ—ಅಗ್ನಿಯ ಅಂಶದಿಂದ. ಉರುನ—ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ. ತ್ರಿದಶಮಾರ್ಗ—ಆಕಾಶ. ನೆರವಿಂ (+ ಇಂತು + ಈ ಐದು)—ಸಹಾಯದಿಂದ. ಪಂಚ ವಿಷಯಗಳು ಜಲತತ್ತ್ವದ ಸಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಭೌತಿಕವೇ ಹೊರತು ಅತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಬರಿಯ ಧರೆಯಿಂ ಪಾಯು; ಜಲಗಳೆ|ಬೆರೆಯಲಾಯಿತುಗುಹ್ಯ; ಪಾವಕ |
ನಿರದಲಾದುದು ಪಾದ ; ಪಾಣಿಯು ಪವನಭಾಗದಲಿ ; ||

ನಿರುತ ಗಗನಾಂಶದಲಿ ವಾಕ್ಯೇ | ತೆರದಿ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿವು ವಿ |
ಸ್ವರಿಸಿದವು ಭೂತತ್ವದಿಂದಲಿ ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೨೩ ||

ಧರೆ ಜಲಾನಲವಾಯುಗಗನದ | ಬರಿಯ ಭಾಗದಲಾದವಂತೀ |
ಪರಿಯ ಪಾಯುರಸಾಕ್ಷಿವ್ಯಾಜ್ಞಾತ್ಯವಿಂಶೈದು ; ||
ಬೆರೆಯ ನಭದಂಶದೊಳಗಾದವು | ನಿರುತವೀ ವಾಕ್ಯಬ್ದಶ್ರೋತ್ರಗ |
ಳುರೆ ಸಮಾನಮುಮಿಂತು ತತ್ತ್ವಚತುಷ್ಟಯಗಳಿಂದ || ೨೪ ||

ಬೆರೆಯ ಮರುದಂಶಗಳು ಮಿಗೆ ತ್ವಕ್ | ಸ್ವರುಶ ಪಾಣಿ ಮನಸ್ಸು; ವಕ್ಷಿಯ |
ನೆರೆಯಲಾದುದು ರೂಪುಪಾದವುದಾನಬುದ್ಧಿಗಳು ; ||
ಉರುವ ಜಲದಂಶದಲಿ ಗುಹ್ಯವು | ನಿರುತ ಜಿಹ್ವಾಪಾನಚಿತ್ತವು ; |
ಧರೆಯ ಭಾಗದಿ ಗಂಧನಾಸಾಪ್ರಾಣಹಮ್ಮುಗಳು || ೨೫ ||

ಕರಣವೈದು, ಪ್ರಾಣಪಂಚಕ, | ನಿರುತವಿಂದ್ರಿಯವೈದು, ವಿಷಯೋ |
ತ್ಯುಪಪನ್ನವೈದೆಲೆಮಗನೆ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂತ್ಯೈದು ||

೨೩. ಪಾಯು-ಗುದಸ್ಥಾನ (ಪುರೀಷಸ್ಥಾನ). ಜಲ (ದ) + ಕಳೆ. ಗುಹ್ಯ-
ಭಗ, ಶಿಶ್ನ (ಮೂತ್ರಸ್ಥಾನ). ಇರದಲಿ- ಇರುವಿಕೆಯಿಂದ. ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಪಂಚ
ಕವೂ ಭೂತತ್ವದ ಸಾರವಾದ್ದರಿಂದ ಭೌತಿಕವೇ ಹೊರತು ಆತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೨೪. ಬೆರೆಯೆ-(ಧರೆ, ಜಲ, ಅನಲ, ವಾಯು, ಗಗನ ಇವುಗಳಿಗೆ) ಕೂಡಿದರೆ
(ಈ ಪದ್ಯದ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಹಿಂದಿನ ೧೯ ರಿಂದ ೨೩ ರ ವರೆಗೆ
ಗಿನ ಪದ್ಯಗಳ ಸಾರವು).

೨೫. ಬೆರೆಯೆ- ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳೊಡನೆ ಸೇರಲಾಗಿ. ವಕ್ಷಿಯ ನೆರೆ
ಯಲಿ-(ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಭೂತಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದ) ಅಗ್ನಿಯ ಅಂಶದಿಂದ. (ಮುಂದೆ)
ಜಲದಂಶದಲಿ, ಧರೆಯಭಾಗದಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥ. ಈ ವಾಯು.
ಮೊದಲಾದ ಭೂತಗಳ ಅಂಶಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಇತರ ಭೂತಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ
ಯಾವ ಯಾವ ವಸ್ತುವಾದವೆಂಬುದು ೧೯ ರಿಂದ ೨೩ ರ ವರೆಗಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.)

೨೬. ಕರಣವೈದು- ಜ್ಞಾತ್ಯ, ಅಹಂಕಾರ, ಚಿತ್ತ, ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು. ಇವುಗಳ
ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಚಾರವು ೧೯ ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಜ್ಞಾತ್ಯ ತಿಳಿಯುವವನು- ನಿಜವಾಗಿ

ಧರೆಜಲಾನಲವಾಯುಗಗನದ | ಬೆರೆಕೆಯಾಗಲು ಕೇಳು ಪಂಚೀ |
ಕರಣವಾದವು ; ತಿಳಿಯಲಿಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ತ್ವಗಳು || ೨೧ ||

ಮಗನೆ ಗಗನಕೆ ಶಬ್ದವೊಂದೇ, | ಬಗೆಯೆ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶ ವಾಯುವಿ |
ಗೊಗದ ವಹ್ನಿಗೇ ತಿಳಿಯೆ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶರೂಪುಗಳು, ||
ನೆಗಳ ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶರೂಪುಗ | ಕೊಗೆವ ರಸವುಂ ಜಲಕೆ, ಪೃಥ್ವಿಗೆ |
ಮಿಗಿಲು ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶ ಮೊದಲಾದೈದು ವಿಷಯಗಳು || ೨೨ ||

ಕರಣಗಳಿಗಧಿದೇವತೆಗಳಾ | ಹರಿಹರಬ್ರಹ್ಮೇಂದುಗಳು ; ದಿ |
ಬ್ಮರುತ ದಿನಪತಿ ವರುಣರಶ್ಮಿನಿಯರ್ಕಳಿಂದ್ರಿಯಕೆ ; ||

ತಿಳಿಯುವವನು ಕರಣವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ವಿಷಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯುವವನೊಬ್ಬನು ಬೇಕಾಗುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕರಣವೆಂದದ್ದಾಗಿದೆ. ಆ ಜ್ಞಾತ್ಯಸ್ವರೂಪವು ಭೌತಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಮನಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕವಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಕೈವಲ್ಯನವನೀತಕಾರರೂ ಜ್ಞಾತ್ಯವನ್ನು ಕರಣಗಳ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಳಗಿನ ಕರಣಗಳೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಚಿತ್ತ, ಅಹಂಕಾರ ಈ ನಾಲ್ಕೆ. ಜ್ಞಾತ್ಯವನ್ನು ಕರಣವೆನ್ನುವ ಒಂದು ಪಂಥವೇ ಇದೆ.

೨೨. ಆಕಾಶಾದಿಯಾಗಿ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಗುಣವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೨೪. ಹರಿಹರಬ್ರಹ್ಮೇಂದುಗಳು--ಹರಿ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ, ಹರಿ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ, ಬ್ರಹ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ, ಇಂದು (ಚಂದ್ರ) ಮನಸ್ಸಿಗೆ. (ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅಧಿದೈವವು ಜೀವನೆಂದು ಕೈವಲ್ಯನವನೀತಕಾರರ ಮತವು ; ಶ್ರೀ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು ಪಂಚೀಕರಣವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಆ ಜೀವನನ್ನೇ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅಧಿದೈವವು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ತಿಯೆಂದು ಕೈವಲ್ಯನವನೀತಕಾರರ ಮತವು. ಶ್ರೀ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುವದು. ಸಂಕಿತ ಪೀತಾಂಬರ ಪುರುಷೋತ್ತಮಜಿಯವರು ತಮ್ಮ ವಿಚಾರ ಚಂದ್ರೋದಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಅಧಿದೈವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೇ ಒಡಿದಿರುವರು). ದಿವ್ಯರುತ . . ಇಂದ್ರಿಯಕೆ--ದಿಕ್ಕು ಶ್ರೋತ್ರಕ್ಕೆ, ಮರುತ ತ್ವಕ್ಕಿಗೆ, ದಿನಪತಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ, ವರುಣ ಚಿಹ್ನೆಗೆ, ಅಶ್ವಿನಿಯರು ಘ್ರಾಣಕ್ಕೆ. (ಕೈವಲ್ಯನವನೀತಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುವದು ; ಆದರೆ ಘ್ರಾಣದ ಅಧಿದೈವವು ಪೃಥ್ವಿಯೆಂದು ಪಂಚೀಕರಣವಾರ್ತಿಕಕಾರರಾದ ಶ್ರೀ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರ ಮತ). ಅಗ್ನಿ . . ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ--ಅಗ್ನಿ ವಾಕ್ಯಿಗೆ, ಇಂದ್ರ ಪಾಣಿಗೆ. ವಿಷ್ಣು ಪಾದಕ್ಕೆ, ರುದ್ರ ಗುಹ್ಯಕ್ಕೆ, ಮೃತ್ಯು ಪಾಯು

ಗರುವ, ಕೇಳನ್ನಿಂದ್ರವಿಷ್ಣುಗ | ಳುರುವ ರುದ್ರನು ಮೃತ್ಯುವಿವು ದೇ |
ವರುಗಳಾ ಕರ್ಮಿಂದ್ರಿಯಂಗಳಿಗೆಂದು ಪೇಳುವರು || ೨೮ ||

ಭೂತಪಂಚಕದೇವತೆಗಳು ವಿ | ಧಾತ್ಯ ಹರಿ ರುದ್ರೇಶ ಮತ್ತು ಮು |
ಹಾತಿಶಯದ ಸದಾಶಿವಾಖ್ಯರು ; ಕಠಿನ, ದ್ರವವುಷ್ಣು ||
ಧೌತವಿವರಗಳವರ ಧರ್ಮ ; ಮು | ಹೀತಲಾಂಶದೊಳಸ್ಥಿ ಚರ್ಮವು |
ಮಾ ತೆರದೊಳಹ ರೋಮ ನಾಡಿಯು ಮಾಂಸವಾಗಿಹವು || ೨೯ ||

ರಕ್ತಮೂತ್ರಶ್ಲೇಷ್ಮನೇಧ | ಶ್ವೇತ್ ಜಲದಂಶಗಳು ; ಕ್ಷುಧೆ, ತೃಷೆ |
ಮತ್ತೆ ನಿದ್ರಾಲಸ್ಯ, ಸ್ತ್ರೀಸಂಗತಿಗಳಿಂತೈದು ||
ಮೃಕ್ತವಗ್ನ್ಯಂಶಗಳು ; ಪಾರುವ, | ಸುತ್ತಿ ಸುಳವ, ನಿರೋಧಬಡಿಸ, ಸ |
ಮಸ್ತಕ್ರಿಯೆ ಮರುದಂಶ ; ಕಾಮಾದಿಗಳು ಗಗನಾಂಶ || ೩೦ ||

ತತ್ತ್ವನಿಕರಗಳೆಲ್ಲ ಚೇತನ | ನೆತ್ತು ಚೈತನ್ಯಾತ್ಮನಿಂದಲಿ |
ತತ್ತ್ವದುಚಿತಗಳಾದ ಚೇಷ್ಟೆಗಳಿಂದ ಚರಿಸುವವು ; ||

ವಿಗಿ. (ಗುಹ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧಿದೇವತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಕೈವಲ್ಯನವನೇತಕಾರರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ
ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ).

೨೯. ಭೂತಪಂಚಕದೇವತೆಗಳು— ವಿಧಾತ್ಯ (ಬ್ರಹ್ಮ) ಪೃಥ್ವಿಗೆ, ಹರಿ ನೀರಿಗೆ
ರುದ್ರ ತೇಜಕ್ಕೆ, ಈಶ್ವರ ವಾಯುವಿಗೆ, ಸದಾಶಿವನು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ. ' ಕಠಿನ . . ಧೌತ
ಎಂಬ ಕಡೆ ' ಕಠಿಣ ದೌಷ್ಟಪರು | ಭೂತ ' ಎಂದು ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಈ
ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವೂ ಅನ್ವಯವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಭೂತಗಳ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳು
ವದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವ ಈ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಳೇ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ' ಕಠಿಣದ್ರವ ಉಷ್ಣ '
ಎಂದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಭೂಮಿಗೆ ಕಠಿನ ಧರ್ಮವೂ ನೀರಿಗೆ ದ್ರವಧರ್ಮವೂ ಅನ್ನಿಗೆ
ಉಷ್ಣಧರ್ಮವೂ ಹೊಂದಿತು. ಮುಂದೆ ' ಭೂತ ' ಎನ್ನುವದು ವಾಯುಧರ್ಮಕ್ಕೆ
ಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಕೈಬರಹ
ದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಈ ಕಠಿನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ 'ಧೌತ'
ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದೆ. ' ಧೌತ ' ಎಂದರೆ ಚೊಕ್ಕಟಮಾಡುವದೊಂದರ್ಥ
ವುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು ವಾಯುವಿನ ಧರ್ಮ. ಇನ್ನು ವಿನರವೆಂದರೆ ಶಬ್ದವು
ಹುಟ್ಟುವದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಪೊಳ್ಳು. ಇದು ಆಕಾಶದ ಧರ್ಮ. ಅವರ—ಅ ಪಂಚ
ಭೂತಗಳ. ಆ ತೆರದ—ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ.

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿ ತತ್ತ್ವದ | ಮೊತ್ತದೊಳು ಪ್ರತಿಫಲಿಸಲನೆ ಕೇ |

ಳುತ್ತಮನೆ ಅಧಿದೇವತೆಗಳಿಂದಾದುದಭಿಧಾನ || ೨೧ ||

ಪುತ್ರ ಕೇಳಿ ಕೋಶಪಂಚಕ | ತತ್ತ್ವಮಯನಾಗಿಪ್ಪುದದು ತಾ |

ನಿತ್ತಿರದ ತನುಗಳಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಥೂಲವೆಂದೆನಿಸಿ ; ||

ಸತ್ತ್ವರಜತಮನಾದಹಂಕೃತಿ | ವೃತ್ತಿಯೆಲ್ಲನ ತಿಳಿಮ ನೋಡಲು |

ಕರ್ತೃಕರ್ಮಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಿ ಕ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಿಹವು || ೨೨ ||

ಸದಮಲಾನಂದೈಕರಸವನು | ಪೊದೆದು, ತಾನೇ ನಾನುರೂಪಂ |

ಬುದ ತಳೆದು, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತಂಡದಿ ಹೆಬ್ಬ ಪಸರಿಸುತ, ||

ಬುದುಬುದಾಕಾರದಲಿ ತೋರುವ | ದದು ಕಣಾ ಮಾಯಾವಿಲಾಸವು ; |

ವಿಧಿಹರಿಹರಾದಿಗಳಿದನು ಬಗೆಯದೆಯೆ ಮೋಹಿಪರು || ೨೩ ||

ಗುರುವೆ ಚಿತ್ತಯಿಸಯ್ಯ, ಮಾಯೆಯ | ಹರಿಹರಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಗೆಲ |

ಲರಿದೆನಲು ನಿಸ್ಸೀಮನಿರವಧಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ||

೨೦. ಕಾನಾದಿಗಳು—ಕಾಮ, ಶೋಕ, ಭಯ, ಮೋಹ, ಕ್ರೋಧ—ಮೊದಲಾದವು.

೨೧. ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿ—ಒಳಗಿನ ಆತ್ಮನ ಪ್ರಭೆ. ತತ್ತ್ವದ—ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಭೂತತತ್ತ್ವಗಳ. ಪ್ರತಿಫಲಿಸಲು—ಆತ್ಮನು ತತ್ತ್ವಗಳ ಉಪಾಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕಾಣಲು ಅಥವಾ ತತ್ತ್ವಗಳೇ ಆತ್ಮನೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು. ಆನೆ-ಆ ತತ್ತ್ವಗಳು ಪಾಧಿಯುಳ್ಳ ಚೈತನ್ಯಗಳೆ (ಇವೇ ಅಧಿದೇವತೆಗಳೇ ಹೊರತು ಇವಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಿರುವದಿಲ್ಲನೆಂಬುದನ್ನೂ ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಂದೊಂದು ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಅದು ಉಪಾಸನಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೆಂಬದನ್ನೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು.)

೨೨. ತತ್ತ್ವಮಯನಾಗಿಪ್ಪುದು—ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾದ ಭೂತತತ್ತ್ವಗಳಿಂದಾದದ್ದಾಗಿರುವದು. ಇತ್ತಿರದ—ಎರಡು ತೆರದ. ಅಹಂಕೃತಿಸ್ವತ್ತಿ—ಅಹಂಕಾರದ ವೃತ್ತಿಗಳು.

೨೩. ಪೊದೆದು—ಹೊಮ್ಮಿಕೊಂಡು. ತಾನೆ-ಅ ಮಾಯೆಯೆ. ಬುದುಬುದಾಕಾರದಲಿ—ನೋರೆಯುಳ್ಳ ತೆರೆಯ ಹಾಗೆ. ಬಗೆಯದೆಯೆ- ತಿಳಿಯದೆಯೆ. ಮೋಹಿಪರು—ಮೋಹಗೊಳ್ಳುವರು.

ಶರಧಿಯನು ನಾನೆಂತು ದಾಂಟುವೆ | ವರೆಮರುಳುಗಳು, ತಾನುಸರು, ಕಾ |
ಪುರುಷರಾಶಾಸಾಶಬದ್ಧರು ವಿಷಯವಿಹ್ವಲರು || ೩೪ ||

ಕೇಳು ಶುಕಯೋಗಿಂದ್ರ, ಮಾಯೆಯ|ಮೂಲಮುಟ್ಟು ವಿಚಾರಿಸಲು ಪುಸಿ|
ಕಾಳಲಾ ಅವಿಚಾರಿಸಿದ್ದ ; ವಿಚಾರಿಸಿದೊಡ್ಡಿಲ್ಲ ; ||
ಹೇಳಹೇಳಲು ದೊಡ್ಡಿ ತಾಗಿ ನಿ | ಶಾಲನೆನಲುಚ್ಚಂಗಿಕೋಟಿಯ |
ನೋಲು ಹೆಚ್ಚುವದಾಲಿಸಿದರೊನ್ನೊಳನು ಕೇಳೆಂದ || ೩೫ ||

೩೪. ಅರಿದು-ಅಸಾಧ್ಯ. ಸಿಸ್ತೀಮ ನಿರವಧಿ-ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಕೊನೆ ಇಲ್ಲದ್ದೆಂದು ಒಂದೇ ಅರ್ಥ. ಆದರೆ ಸಿಸ್ತೀಮ ಎಂಬುದನ್ನು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ್ದೆಂಬರ್ಥಕ್ಕೂ ನಿರವಧಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ್ದೆಂಬರ್ಥಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗವಾದಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮಾಯೆಗೆ ದೇಶದ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಕೂಡ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಲದ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಕಾಲ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸತ್ಯತ್ವಕ್ಕಲ್ಪನೆಯು ಇರುವವರೆಗೂ ಅದು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಕಾಪುರುಷರು-ಕೆಟ್ಟಜನರು. ವಿಷಯವಿಹ್ವಲರು-ಹೊರಗಣ ಭೋಗಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ತೊಳಲುವವರು.

೩೫. ಪುಸಿಕಾಳಲಾ-ಜ್ವಾದ ಕಾಳಿನಂತೆ ! ಅಥವಾ ಸುಷ್ಯಾದದ್ದು (ಪುಸಿ) ಮತ್ತು ತುಚ್ಛವಾದದ್ದು (ಕಾಳು-ಕಾಡು). ಉಚ್ಚಂಗಿಕೋಟಿಯನೋಲು - ಬೃಹದಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಸನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗೀದುರ್ಗವೆಂಬ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಊರಿದೆ. ಇದು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳ. ೧೧ ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ೧೨ ನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಆ ಪ್ರಾಂತವು ಪಾಂಡ್ಯರಾಜರ ಅಳಿಕೆ ಗೊಳಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂದೂ ಮಲ್ಲಪಾಂಡ್ಯದೇವ, ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯದೇವ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ಪಾಂಡು ಮಂಡಲವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಾವಣಗೆರೆಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಉಚ್ಚಂಗೀದುರ್ಗವು ಅದರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ಮಿ|| ರೈಸಾಹೇಬರು ಮೈಸೂರ ಗೆಜಿಟಿಯರಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉಚ್ಚಂಗೀದುರ್ಗವು ದಾವಣಗೆರೆಗೆ ೧೦ ಮೈಲಿಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆಯು ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಮೈಲು ಸುತ್ತಳತೆ ಇರಬಹುದು. ಈ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅತ್ತಶಾಲೆ, ಗಜಶಾಲೆ, ಗರಡಿಯ ಮನೆ, ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ಕಂಬ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಗುರ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ೩೬ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದವರೆಗೂ ಇಂಥ ಕೋಟೆ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆಯು

ನೀಲರುಚಿಯಭ್ರದಲಿ, ದೀಪ | ಜ್ವಾಲೆಯೊಳು ಕಾಳಿಕೆಯು, ನುತ್ತಿ ಚ |
 ಥಾಳಿಸುನ ಚಂದ್ರಮನ ನಡುವೆ ಕಳಂಕು ತೋರ್ಪಂತೆ ||
 ಕಾಳಿನಿಪ ಪುಸಿನಾಯೆ ಬ್ರಹ್ಮನೊ | ಛಾಳಿ ಹೊಕ್ಕಾಶ್ರಯಿಸಿ ಮೆರೆವುದು ; |
 ಹೇಳಲೇನದು ಮಿಥ್ಯ ; ತಥ್ಯದವೋಲು ತೋರುವದು || ೩೬ ||

ಇದನುನುತ್ತಿದಿಂಟು ಕತದಿಂ | ದದು ದಿಟದವೋಲಿಪುರ್ದಂತದ |
 ವಿಧಿಪ ಗುರುಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿಯಲದಿಲ್ಲವೆನಿಸುವದು ; ||
 ಸದಸದಾತ್ಮಿಕೆಯೆನಿಸ ಮಾಯೆಯ | ಹದವನಿರ್ವಚನೀಯವದರಿಂ |
 ದದರ ಪರಿಯನು ಪೇಳಿ ದುರ್ಘಟನೆನಿಸಿ ತೋರುವದು || ೩೭ ||

ಹರಿಹರಬ್ರಹ್ಮರುಗಳಂತೀ | ಪರಿಯೊಳಿಹ ಮಾಯೆಯನು ಗೆಲುವಡಿ |
 ಹಿರಿದು ಯತ್ನ ನ ಮಾಡತಜಪಾಯೋಗ ಮೊವಲಾವ ||
 ಪರಿಪರಿಯ ಸಾಧನಗಳಿಂದದ | ಪರಿಹರಿಸಲರಿಯದೆ ನಿರಂತರ |
 ಶರಣುಹೊಕ್ಕೇ ಬದುಕಿದರು ತತ್ಪಾದಸಂಕಜನ || ೩೮ ||

ದೂರಕ್ಕೆ ಹಿರಿದಾಗಿಯೂ ಒಳಹೊಕ್ಕರೆ ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವದೆಂದು ಈಗಲೂ
 ಅದನ್ನು ನೋಡಿದವರು ಹೇಳುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಈ ಸದ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆಗೂ
 ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಚ್ಚಶೃಂಗವೆಂದು ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಅದ ಕ್ಷೇತ್ರ.

೩೬. ನೀಲರುಚಿಯು (ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣವು) + ಅಭ್ರದಲಿ (ಅಕಾಶದಲ್ಲಿ). ಕಾಳು-
 ಕಾಡು, ಕೀಳು. ಮಿಥ್ಯ ; ತಥ್ಯದವೋಲು—ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದು
 ಕಾಣದೆ ಹೋಗುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸುಳ್ಳೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು
 ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವದು. ಸ್ಥೂಲದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾಣುವದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿಜವೆಂದು
 ಹೇಳಬೇಕು.

೩೭. ಇದಂ-ಇದು. (ಅದ+) ವಿಧಿಪ—ಆ ಮಾಯೆಯ ಮೇಲೆ ಅಜ್ಞೆಯನ್ನು
 ನಡೆಸುವಂಥ (ಮಾಯೆಯನ್ನು ದಾಟಿಸಂಥ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅಂಥ ಗುರುಮುಖ
 ದಿಂದ ಕೇಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಯೆಯ ಮಿಥ್ಯತ್ವವು ಮನಕ್ಕೆ ಅಳವಡುವದು). ಸದ
 ಸದಾತ್ಮಿಕ—ನಿಜವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಸುಷ್ಮಾದದ್ದು. ಅನಿರ್ವಚನೀಯ—ಹೀಗೆಂದು
 ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ.

೩೮. ಅಜಪಾಯೋಗ—೨೧,೬೦೦ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಛ್ವಾಸಗಳು ಯಾವಾ
 ಗಲೂ ಹಂಸಮಂತ್ರವನ್ನು ಚೈರಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವದು.
 ತತ್ಪಾದಸಂಕಜನ— ಆ ಮಾಯಾಸ್ವರೂಪವಾದ ಅದಿಶಕ್ತಿಯ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು

ಅದು ನಿಮಿತ್ತಲೆ ಮಗನೆ ಅಣಿಮಾ | ದೃಢಿಕಸಿದ್ಧಿಯಿನಾವಳೊಬ್ಬಳ |
 ಪದಸಯೋಜರಜಃಪ್ರಭಾವಮಹಾಪ್ರಸಾದವನು ||
 ಮುದದಿ ಪಡೆದದರಿಂದ ಲೋಕ | ಕೃಧಿಕರೆನಿಸಿಯೆ ಮೆರೆದರಾ ವಿಧಿ |
 ಮಧುರಿಪುಪ್ರಮುಖರು ಕಣಾ ಸತ್ತಾ ದಿಗುಣಯುತರು || ೩೯ ||

ಬ್ರಹ್ಮಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಯಾ | ಧರ್ಮವಹ ಸರ್ಗಸ್ಥಿತಿಯು ಲಯ |
 ಕರ್ಮಗಳು ತೋರುವವು ಮಿಥ್ಯಾಜಾತಭೂತಗಳು ; ||
 ಹೆಮ್ಮು ಹೃತ್ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಂಗಳ | ನೆಮ್ಮಿ ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಗಳ ತಾ |
 ಬ್ರಹ್ಮದಾಧಾರದಲಿ ತೋರ್ಪಡುಗುವದು ಕೇಳಿಂದ || ೪೦ ||

ತನ್ನ ನರಿಯದವಿದೈಯಿಂದ | ತನ್ನ ನಾದುದು ಜಗವಂತೆನೆ |
 ತನ್ನ ನಿರ್ದ್ರಿಯ ವಶದಿ ಮಲಗಿರೆ ಕನಸು ತೋರ್ಪಂತೆ ; ||
 ತನ್ನ ನಿಜವರಿದಾಗ ತಾನೇ | ಕಾರ್ಣವದವೋಲ್ಪಕಲವೆಲ್ಲವು |
 ತನ್ನೊಳಡಗಲು ಪೂರ್ಣನದ್ವಯಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿಹನು || ೪೧ ||

ಈವಿಧದ ಮಾಯೆಯನು ಗೆಲುವಡೆ | ಭಾವಶುದ್ಧಿಯನೊಂದಿ ಗುರುವಿನ
 ಸಾವನಾಂಘ್ರಿಯ ಪಿಡಿದು, ತತ್ಕಾರುಣ್ಯವನು ಪಡೆದು, ||

೩೯. ಅಣಿಮಾದಿಗಳು-ಅಣಿಮಾ (ಸಣ್ಣದು), ಮಹಿಮಾ (ಮೊಡ್ಡದು), ಗರಿಮಾ (ಭಾರ), ಲಘಿಮಾ (ಹಗುರು), ಪ್ರಾಪ್ತಿ (ಬೆರಳ ತುದಿಗೆ ಚಂಪ್ರನಾದರೂ ಏಳಿದು ಬರುವದು), ಪ್ರಾಕಾನ್ಯ (ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದದ್ದೆಲ್ಲ ಆಗುವದು), ಈಶತ್ವ (ಪ್ರಭುತ್ವ), ಪಶಿತ್ವ, (ಸ್ಥಾನರಗಳು ಕೂಡ ಅಜ್ಞಿಯನ್ನು ನೆವೆಸುವದು). (ಪಡೆದು) ಅದ ರಿಂದ-ಆ ಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ. ಸತ್ತಾ ದಿಗುಣಯುತರು-ಸತ್ತದ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿ ವಿಷ್ಣು, ರಜೋಗುಣದ ಅಧಿಕಾರಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ತಮೋಗುಣದ ಅಧಿಕಾರಿ ಈಶ್ವರ.

೪೦. ಮಿಥ್ಯಾಜಾತಭೂತಗಳು-ಮಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಸುಳ್ಳು ಸುಳ್ಳಾಗಿ ಕಾಣುವವುಗಳು. ಹೃತ್ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಂಗಳ-ಹೃದಯವನ್ನೂ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಂಗಳನ್ನೂ. ನೆಮ್ಮಿ-ಆಶ್ರಯಿಸಿ. ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಗಳ-ಹೃದಯವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನೂ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಂಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಎಚ್ಚರವನ್ನೂ.

೪೧. ತನ್ನ ನರಿಯದ+ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ. ತಾನು (ತನಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಜಗ ತನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ತಾನು) + ಏಕಾರ್ಣವದವೋಲ್ - ಅಖಂಡವಾದ ಸಮುದ್ರದ ಹಾಗೆ.

ಜೀವಪರಮಾತ್ಮೈಕ್ಯವೆನಿಸು ಮ | ಹಾವಿಶೇಷಾನುಭವವಲ್ಲದೆ |

ಭಾವಿಸಲು ಬೇರೊಂದುಸಾಯವದಿಲ್ಲ ನೋಡೆಂದ || ೪೨ ||

ಗುರುವಿನುಪದೇಶದಲಿ ಮಾಯಾ | ವರಣವಳಿದು, ಮತಾಂತರದಿ ಸಂ |

ಚರಿಸ ಸಂಶಯ ಹೋಗಿ, ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲ ಲಯವಾಗಿ , ||

ಪರಿಹರಿಸಿ ಜನ್ಮಗಳ, ಜರೆ ಮರೆ | ಮರಣ ಕನಸಿನ ಬಂಧ ಕೆಟ್ಟಿ |

ಚ್ಚರದ ಸಹಜಾನಂದಸದದೊಳಗೊಂದಿ ಸುಖಿಯಹನು || ೪೩ ||

ಮಗನೆ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುವನಿವಿಗಡವಹ ಮಾಯಾಗುಣಂಗಳೊ |

ಳೊಗೆದವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುವುಪಾಧಿಯಿಂದಾನ ||

ಸಗುಣವಹ ಜೀವೇಶ್ವರತ್ವವ | ನಿಗಮವೇ ಹೇಳುವದುಪಾಧಿಯ |

ಬಗೆಯಳೆಯಲವೈತಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿಹುದು || ೪೪ ||

ಗ್ರಾಮದೇಶದ್ವೀಪದಲ್ಲಿಹ | ನೈಋತಮೇಂದೇ ಪರಿಯಲಿಪಂ |

ತೀ ಮನುಜ ಪಶು ಪಕ್ಷಿ ತರು ಲತೆ ದೇವ ದೈತ್ಯರಲಿ ||

೪೨. ಮತಾಂತರದಿ- ಆ ಮತವು ನಿರ್ಮಾಷ್ಟವಾದದ್ದು, ಈ ಮತವು ನಿರ್ಮಾಷ್ಟವಾದದ್ದು ಎಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ. ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲ- ಪಾಪಕರ್ಮಗಳೂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ (ಪಾಪಕರ್ಮಗಳು ದುಃಖಾಧಿಕವಾದ ಜನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳು ಸುಖಾಧಿಕವಾದ ಜನ್ಮವನ್ನು ಕೊಡುವವು. ಎಷ್ಟೇ ಸುಖಾಧಿಕವಾದರೂ ದುಃಖದ ಮಿಶ್ರಣವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವವಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈ ಕವಿಯೇ ೨ ಅ. ೨೨ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ “ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಃ ಸರ್ವ ಕರ್ಮಾಣಿ ಭಸ್ಮಸಾತ್ಕಾರುತೇಽರ್ಜುನ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳೂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳೂ ಎರಡೂ ಲಯವಾಗುವವು). ಪರಿಯರಿಸಿ ಜನ್ಮಗಳ- ಹುಟ್ಟಿಸುವುಗಳ ಬಂಧನವನ್ನು ಕಳಚಿಕೊಂಡು. ಕನಸಿನಬಂಧ-ಜರೆ, ಮರೆ, ಮರಣ ಈ ಬಂಧಗಳೆಲ್ಲಾ ಕನಸಿನ ಬಂಧದಂತೆ ಇರುವವು. ಎಚ್ಚರವಾಗುತ್ತಲೆ ಕನಸಿನ ದುಃಖದ ಸಂಬಂಧವು ತನಗೆ ತಪ್ಪುವಂತೆ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತಲೆ ಜರೆ ನೊದಲುವವುಗಳ ಸಂಬಂಧವು ತನಗೆ ತಪ್ಪುವದು.

೪೪. ಬಗೆದ+ಅವಿದ್ಯಾ+ವಿದ್ಯೆ+ಎನಿಸುವ+ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ (ಸಂಬಂಧದಿಂದ)+ ಆದ. ಜೀವೇಶ್ವರತ್ವ-ಆವಿದ್ಯೆಯ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಜೀವತ್ವ, ವಿದ್ಯೆಯ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರತ್ವ. ನಿಗಮವೇ ಹೇಳುವದು-- “ಜೀವೇಶಾನಾಭಾಗೇನ ಕರೋತಿ ; ನೂಯಾ (ವಿದ್ಯಾ) ಚಾವಿದ್ಯಾ ಚ ಸ್ವಯಮೇವ ಭವತಿ”-ಶ್ರುತಿ.

ಭೂಮಿ ಮೊದಲಾಗಿದ್ದ ಭೂತ | ಸ್ತೋಮದಲಿ ಮಣಿಗಣದ ಸೂತ್ರದ |
ನೇಮದಲಿ ಸಮನಾಗಿ ತೋರುವದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೪೫ ||

ತರುಲತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರಸ, ಜೀ | ವರುಗಳಲಿ ಚೇತನ, ಸವಾರನ |
ಲಾರುವ ಬಲ, ಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾದ, ಸುಗಂಧ ಪೃಥ್ವಿಯಲಿ, ||
ತರಣಿಸಾವಕಚಂದ್ರಮರೊಳತಿ | ಭೇತತೇಜಃಪುಂಜನಾ ಅಂ |
ಬರದಿ ಶಬ್ದವದೆನಿಸಿ ತೋರುವದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೪೬ ||

ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳು ಕಲ್ಪಿತ | ನಂಬರದ ದಿನಮಣಿಯೊಳಾ ಪಂ |
ಬಿಂಬಳಿಯಲೇ ಕಲ್ಪಿತರು ಜೀವೇಶರೆಂಬುವರು ; ||
ತುಂಬಿತುಳುಕದ ನಿಸ್ತರಂಗಚಿ | ದಂಬುಧಿಯೋಳೇ ಪರಿಯೊಳೆಸೆದು ಎ |
ಜ್ಞಂಭಿಸುತ್ತಿಹುದಾವುದದು ತಾನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೪೭ ||

ಘಟಮಠಗಳೊಳಗಿಪ್ಪ ಬಯಲನು | ಘಟಮಠದ ಬಯಲೆಂದು ನೇಳ್ವರು ; |
ಘಟಮಠಗಳಳಿದಾಗ ಬಯಲಿಗೆ ಹೇಳಿ ಹೆಸರಿಲ್ಲ ; ||

೪೫. ಮಣಿಗಣದ ಸೂತ್ರದ—“ ಮಯಿ ಸರ್ವಮಿದಂ ಪ್ರೋತ್ರಂ ಸೂತ್ರೇ ಮಣಿ
ಗಣಾ ಇವ ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ, ಎಲ್ಲ ಮಣಿಗಳೊಳಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಸೂ
ತ್ರದ ಹಾಗೆ (ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವದೆಂದರ್ಥ).

೪೬. ಜೀವರುಗಳಲಿ ಚೇತನ—“ ಜೀವನಂ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ” ಮತ್ತು “ಭೂತಾ
ನಾವಸ್ಥಿ ಚೇತನಾ ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ. ಜಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾದ—“ರಸೋಹಮಪ್ಪು”
ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ. ಸುಗಂಧ ಪೃಥ್ವಿಯಲಿ—“ ಪುಣ್ಯೋ ಗಂಧಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ
ಚ ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ. ತರಣಿ . . ತೇಜಃಪುಂಜ—“ ಪ್ರಭಾಸ್ತಿ ಶಶಿಸೂರ್ಯ
ಯೋಃ ” ಮತ್ತು “ ತೇಜಶ್ಚಾಸ್ತಿ ವಿಭಾವಸೌ ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ. ಅಂಬರದಿ
ಶಬ್ದ—“ ಶಬ್ದಃ ಪೇ ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ.

೪೭. ಕಲ್ಪಿತವು—ಹುಟ್ಟುಗಟ್ಟಿದ್ದು. ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಎಂಬ ಎರಡೂ
ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವೆಂದರ್ಥ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಕಲ್ಪಿತವೆಂಬದನ್ನು
ಎಲ್ಲರೂ ಮನಗಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಿಂಬವೂ ಕೂಡ ಕಲ್ಪಿತವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ
ಮೊದಿರುವದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಬಿಂಬವೆನ್ನ
ಬೇಕೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಬಿಂಬಳಿಯಲೇ—ಬೆನ್ನ ಹಿಂದೆಯೇ. ಜೀವೇಶ
ರೆಂಬುವರು—ಜೀವನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ; ಈಶ್ವರನು ಬಿಂಬವು ; (ಶುದ್ಧವಸ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ).
ನಿಸ್ತರಂಗಚದಂಬುಧಿಯೋಳೇ—ಅಲೆಯಿಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ.

ಅಟಮುಟದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತತಿಗಳು | ಸಟಿಯ ಪಿಂಡಾಂಡಗಳಡಗಲಾ |
ದಿಟವನಂತಿಂತೆನಲಶಕ್ಯವದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೪೮ ||

ಆವಿಗೆಯ ಬಲುಗಿಚ್ಚಿನುರಿಯೊಳು | ಬೇವ ಮಡಿಕೆಗಳಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂ |
ಡಾವಳಿಗಳನು ತಿಳಿ ದುರೀಕ್ಷ್ಯಮಹಾಪ್ರಕಾಶದಲಿ ||
ತೀವಿ ತೋರುತ್ತಿ ಪುರ್ವಾನಗ | ತೀವ್ರತೇಜೋರಾಶಿಯಾದ ಮ |
ಹಾವಿಭವವಿಸ್ಫೂರ್ತಿಯದು ಕೇಳೈ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೪೯ ||

ಬಿಸಿಲು ನಭದಲಿ ತೋರದೆಯೆ ಪಸ | ರಿಸಿ ಪುರಗ್ರಾಮಂಗಳಲಿ ತೋ |
ರ್ದೆಸೆವನೋಲ್ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿಯುಮಿಾ ಚರಾಚರದಿ ||
ಮಸಗಿ ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ತೋರದೆ | ಮಿಸುಸ ಕರಣಾದಿಯಲಿ ತೋರು |
ತ್ತೆಸೆವ ತೇಜೋರಾಶಿಯದು ಕೇಳೈ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೦ ||

ಅಣುವಿನೊಳಗಣುವೆನಿಸಿತೋರ್ಪುದು ; | ಗುಣನಿಧಿಯೆ ತನುವಿನೊಳು
ಲೆಣಿಕೆಯಲಿ ಕಾಣಿಸುತಲಿಹುದು ಮಹಾಪ್ರಮಾಣದಲಿ ; | [ತನುವನೋ |
ಗಣಿಸಪೋಗೆ ಮಹತ್ತೆನಿಸಿ, ಸ | ನ್ಮಣಿಗಳೊ ' ನಭದಂತೆ ಪೊಳೆವು |
ತ್ತೆಣಿಕೆ ಮಾರಿದನಂತವೇ ಕೇಳೈ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೧ ||

೪೮. ಅಟಮುಟದ- ಸುಷ್ಕಾದ. ಅಂತಿಂತೆನಲು-- ಜೀವನೆಂದಾಗಲಿ ಈಶ್ವರನೆಂದಾಗಲಿ ಹೇಳಲು. (ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಉಪಾಧಿಯುಳ್ಳವನು ಈಶ್ವರ ; ಪಿಂಡಾಂಡದ ಎಂದರೆ ಶರೀರದ ಉಪಾಧಿಯುಳ್ಳವನು ಜೀವ ; ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೂ ಪಿಂಡಾಂಡವೂ ಲಯವಾದ ನೋಲೆ ಯಾವ ಹೆಸರೂ ಇಲ್ಲ).

೪೯. ದುರೀಕ್ಷ್ಯಮಹಾಪ್ರಕಾಶದಲಿ-ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ಆಶಕ್ಯವಾದಷ್ಟು ಉಜ್ಜ್ವಲವಾದ ಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ. ತೀವ್ರ-ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ (ದಟ್ಟವಾದ ಎಂದರ್ಥ).

೫೦. ಬಿಸಿಲು ನಭದಲಿ ತೋರದೆಯೆ-ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲಿರುವನು ಯಾರಿಗೂ ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ಕರಣಾದಿಯಲಿ-ಅಂತಃಕರಣ ನೊಡಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ.

೫೧. ಅಣುವಿನೊಳಗಣುವೆನಿಸಿ-“ ಅಣೋರಣೀಯಾನ್ ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಬಹಳ ಸಣ್ಣದಾಗಿಯೂ. ಮಹತ್ತೆನಿಸಿ-“ ಮಹತೋ ಮಹೀಯಾನ್ ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಗಿಯೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಅಣುವಾದ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವದ ವಸ್ತುಗಳ ಇರುವಿಕೆಯೂ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಬಹಳ ಅಣು

ಕ್ಷೀರಸಾಗರದೊಳಗೆ ಬಹು ಸಂ | ಚಾರವಡಿದಿಹ ಜಲಚರಂಗಳು |
ಕ್ಷೀರದಾಧಾರದಲಿ ಜೀವಿಸಿ ವಿಹಂಸುವ ತೆರದಿ ||
ಭೂರಿಸುರನರತಿರೈಗಾದಿಶ | ರೀರಿಗಳು ಜೀವಿಸುವರಾವನ |
ಸಾರಸುಖಸಾಗರದೊಳದು ಕೇಳೈ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೨ ||

ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಳೊಳಹೊರಗೆ ಮಿಗೆ ಸ | ತ್ರಾಣವಾಗಿಯೆ ಚರಿಸುವ ಜಗ ||
ತ್ರಾಣನಂದದಿ ಸಕಲದೊಳು ಜೈತನ್ಯರೂಪದಲಿ ||
ಪ್ರಾಣವೆನಿಸುತ್ತವನು ಹೊದ್ದದೆ, | ಕೇಣವಿಲ್ಲದೆ ತೋರುತಿಹ ನಿ |
ರ್ವಾಣ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೇ ಕೇಳೈ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೩ ||

ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲಾ | ಸೂಜಿಗಳು ಚಲಿಸುತ್ತಲಿದೊಡ |
ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಚಲನವೆಂಬ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲವಲಾ ! ||
ಈ ಜಗಜ್ಜೀವರುಗಳಾವನ | ತೇಜದಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸರಾ ನಿ |
ವ್ಯಾಜ ನಿರುಪಾಧಿಕ ನಿರಂಜನವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೪ ||

ಒಂದರಿವೆ ಪುಸಿನಾಮರೂಪುಗ | ಲಿಂದ ನಾನಾಬೇಧವಾಗಿಯೆ |
ನಿಂದು ಬೇವೇಶ್ವರ, ಸಮಷ್ಟಿವೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ||

ನಾದವನು ಮತ್ತು ಬಹಳ ಮಹತ್ವದವನು. ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಅವನು ಅಣುವೂ ಅಲ್ಲ ಮಹತ್ತೂ ಅಲ್ಲ. ಆನಂತ-ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕೂ ಅಣುತ್ತಕ್ಕೂ ಎರಡಕ್ಕೂ ಕೊನೆ ಯಿಲ್ಲದ್ದು. (ವಸ್ತುವಿನ ಪರಿಮಾಣವೇ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ತೋರುವವೇ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಿಮಾಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ).

೫೨. ಭೂರಿ-ಬಹಳ. ತಿರೈಗಾದಿ- ಈಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ. ಜೀವಿಸು ವರಾವನ-ಅಪಾರಸುಖಸಾಗರದೊಳ-“ವಿತಸ್ಯೈವಾನಂದಸ್ಯಾನ್ಯಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಮಾತ್ರಾ ಮುಪಜೀವಂತಿ ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ.

೫೩. ಸತ್ಪ್ರಾಣವಾಗಿಯೆ- (ಬಲವಾದ) ಉತ್ತಮವಾದ ಪ್ರಾಣಸ್ವರೂಪನಾಗಿ.) ಜಗತ್ಪ್ರಾಣನಂದದಿ-ವಾಯುವಿನ ಹಾಗೆ (ವಾಯು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಹಾಗೆ. ಅವನು ಹೊದ್ದದೆ-ಅ ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳ ಸೋಂಕೂ ಇಲ್ಲದೆ. ನಿರ್ವಾಣ- ಮೋಕ್ಷ ಸ್ವರೂಪನದ.

೫೪. ಈ ಜಗಜ್ಜೀವರುಗಳು-ಈ ಜಗತ್ತೂ ಮತ್ತು ಜೀವರುಗಳೂ. ನಿರ್ವ್ಯಾಜ- ತನ್ನ ಇರುವಿಕೆಯು ಮತ್ತೊಂದು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಇರುವದು. ನಿರುಪಾ ಧಿಕ-ಯಾವದರ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದ. ನಿರಂಜನ-ಯಾವದರ ಲೇಪವೂಇಲ್ಲದೆ ಇರುವ.

ಚಂದದಲಿ ತೋರುತ್ತಲಿಹುದದ | ರಿಂದಲೊಬ್ಬನೆ ನಾವನ, ಮೈದುನ, |
ತಂದೆಯನಿಸಂತದ್ವಯವು ಕೇಳಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೫ ||

ಪರಕೆ ಪರವೆನಿಸಾ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ | ಪುರುಷರೇ ಪ್ರಕೃತಿಯಲಿ ತೋರಲು; |
ನಿರುತವುಂ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿ ದೃಗ್ದೃಶ್ಯ ||
ಸ್ಫುರಿಸುತಿಹ ಜಡಜೀವರೂಪಿನ | ಲಿರುತ ಭೋಗ್ಯವು ಭೋಕ್ತೃವೆಂಬೀ |
ಪರಿಯಲಿಹರವರಿಂದಲುತ್ಪಮನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೬ ||

ದ್ರವ ಮಧುರ ಶುಭ್ರತ್ವದೊಡಲೆನಿಸುವದು, ತಾ ಗೋಕ್ಷರವೊಂದೇ |
ನಿವರಿಸಲ್ವಾ ತೆರದಿ ಸಚ್ಚಿತ್ಸುಖಮುಯಾತ್ಮಕವು ||
ಹವಣಿಸಲು ಬಾರದ ಮಹಾಕಾ | ಶವ ತಳಿದು ನೋಡುತ್ತನಂತಾ |
ಖ್ಯವ ತಳಿದುಕೊಂಡಿವುಂದದು ಕೇಳಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೭ ||

೫೫ ಸಮಷ್ಟಿ-ಒಟ್ಟು. ವೃಷ್ಟಿ-ಬಿಡಿಬಿಡಿ.

೫೬. ಪರಕೆ ಪರವೆನಿಸು- ಭೂತವಿಕಾರಗಳಾದ ವಸ್ತುಗಳು ನಮಗೆ ಬಾಯಿನೀರು ಕರೆಸುವದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅವು ಪರಗಳು. ಆ ಭೂತವಿಕಾರಗಳಿಗಿಂತ ಮೂಲವಾದ ಭೂತಗಳು ಪರಗಳು. ಇವೇ ಕ್ಷರಗಳು. ಆ ಮೂಲಭೂತಗಳಿಗಿಂತ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ ಸಂತು ಇನ್ನೂ ಪರನು. ಹೀಗೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞರು ಪರಕೆ ಪರವೆನಿಸಿರುವರು. ಆ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಪುರುಷರು “ದ್ವಾವಿನೂ ಪುರುಷಾ ಲೋಕೇ ಕ್ಷರ ರ್ವಾಕ್ಷರ ಏವ ಚ | ಕ್ಷರಸ್ಪರ್ವಣ ಭೂತಾನಿ ಕೂಟಿಸ್ಥೋಽಕ್ಷರ ಉಚ್ಯತೇ ||” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ ಕ್ಷರಸಂದರ ಸಂಚಭೂತಗಳು, ಅಕ್ಷರಸಂದರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಚೈತನ್ಯ. ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ- ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಕ್ಷೇತ್ರ- ಸಂಚ ಭೂತಗಳು; ದೃಕ್- ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ದೃಶ್ಯ-ಸಂಚಭೂತಗಳು. ಭೋಗ್ಯವು - ಸಂಚಭೂತಗಳು. ಭೋಕ್ತೃ- ಅಂತರ್ಯಾಮಿ. ಉತ್ತಮನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ-“ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಸ್ತತ್ಸನ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯು ದಾಹೃತಃ ” ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತು ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು.

೫೭. ಹವಣಿಸಲು- ಇಷ್ಟೆಂದು ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಹೇಳಲು. ತಳಿದು- ಧರಿಸಿ (ಭೂತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಧಾರವಾಗಿ) ಅನಂತಾತ್ಮಿವ-“ ಸತ್ಯಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅನಂತ ಎಂಬ ವೆಸರನ್ನು ಸವೆದಿರುವದು. ಅನಂತವೆಂದರೆ ಅಂತವಿಲ್ಲದ್ದೆಂದರ್ಥ (ಈ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಥದ ಸಂಗತಿಯೇ ಬೇರೆ; ಉತ್ತರಾರ್ಥದ ಸಂಗತಿಯೇ ಬೇರೆ. ಒಂದೇ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಿರುವದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಾರ್ಥದ ಸಂಗತಿ; ಅಪಾರವಾದ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಅಧಾರವಾಗಿ ಅನಂತವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವದೆಂಬುದು ಉತ್ತರಾರ್ಥದ ಸಂಗತಿ).

ಆನರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತಂಡವ, | ತೀವಿಕೊಂಡೊಳಹೊರಗನೆಲ್ಲವ |
 ನೀ ವಿಧದಲಿಸಿದಿರ್ಪುದಾವುದು ಸಗುಣವೆಂದೆನಿಸಿ ||
 ಆ ವಿಯಲ್ಲತೆಗೆಪ್ಪುದಾವಿ | ಭಾವನಾವುದರಿಂದಲಾ ಸ |
 ಪ್ಥಾವನಹ ಚಿದ್ವ್ಯೋಮವೇ ಕೇಳೈ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೮ ||
 ಖರಕಿರಣ ಮೊದಲಾದ ತೇಜೋ | ಭರಿತರಹ ಪಾವಕಶಶಾಂಕರು |
 ಹರಿಹರಾದಿಗಳಾರ ದೀಪ್ತಿಯ ಧರಿಸಿ ಬೆಳಗುವರು ||
 ರಣಗಿರಣಗಳೆಂಬ ತುಚ್ಛಗ | ಕರಿಯದಪ್ರತಿಮಪ್ರಕಾಶ |
 ಸ್ಫುರಿತತೇಜೋರಾಶಿಯೇ ಕೇಳೈ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೫೯ ||
 ನೀರ ತಿಳಿ ನೀನೀಪ್ರಪಂಚವು | ತೋರದದರಿಂ ಮುನ್ನ ; ತೋರದು |
 ತೋರುತಡಗಿದ ಬಳಿಕ ; ತೋರ್ಪುದು ವರ್ತಮಾನದಲಿ ||
 ತೋರದಡಗದೆ ಸಹಜವಾಗಯಿ | ತೋರಿ ತೋರುವ, ಮೂರು ಕಾಲನ |
 ಮಾರಿ ಮಿಕ್ಕಾವಾಗ ತೋರುವದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೦ ||
 ಬಿಸಲ ತೊರೆಯಲಿ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರೆ | ಪುನಿಯೆನಿಸ ಜಲದಂಶಮುಂ ಶೋ |
 ಸಿಸಿ ನಿಜತ್ವ ಮರೀಚಿಕಾಂಶದೊಳುಳಿದ ತೆರನಂತೆ ||

೫೮. ಆ ವಿಯಲ್ಲತೆಗೆ-ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಬಳಹೊರಗೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸಗುಣಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ. ಸದ್ಭಾವ-ಸತ್ (ಇರುವಿಕೆ) ಎಂಬ ಸ್ವರೂಪ. “ ಸದೇವ ಸೋಮೈದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್ ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಜಗತ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಮೂಲಕಾರಣವಾದದ್ದು. ಚಿದ್ವ್ಯೋಮ-ಆಕಾಶದಂತೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಜ್ಞಾನ.

೫೯. ಖರಕಿರಣ ಮೊದಲಾದ-ಸೂರ್ಯನೇ ಮೊದಲಾದ. ಕರಣಗಿರಣಗಳೆಂಬ ತುಚ್ಛಗಳೆರೆಯದ-ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು ಕೈ ಮೊದಲಾದ ತುಚ್ಛವಾದ ಕರಣಗಳಿಲ್ಲವೆಂದೊಂಜಿರ್ಥ ; ಬ್ರಹ್ಮದ ಅರಿವು ಯಾವ ಕರಣಗಳಿಗೂ ದಕ್ಕತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂದಿನ್ನೊಂದರ್ಥ.

೬೦. ನೀರ-ಸುಂದರನಾದ ಮಗನೇ. ತೋರದದರಿಂ ಮುನ್ನ-ಅದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತೋರುತಡಗಿದ ಬಳಿಕ--ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದು ಇಲ್ಲದಂತಾದ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ತೋರದದಗದೆ--ಮೊದಲಿಲ್ಲದ್ದು ತೋರಿದಂತೆ ತೋರದೆ ಮತ್ತೆ ಇದ್ದದ್ದು ನಾರವಾದಂತೆ ನಾರವಾಗದೆ. ತೋರಿ ತೋರುವ--(ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ) ಓದಿಸಿಂದಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದು ಮುಂದೆಯೂ ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಇರುವಂಥ. ಅವಾಗ-ಯಾವಾಗಲೂ.

ಪಸರಿಸಿರುತಿಹ ನಾನುರೂಪಿನ | ವಿಷಮವಹ ಮಾಯಾಂಶವಳಿಯು |
ಲೈಸನ ಸಚ್ಚಿತ್ಸುಖವದೇ ಕೇಳೈ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೧ ||

ನೇಣು ಸರ್ಪಾಕಾರದಂದದಿ | ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರೆ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯಲು |
ನೇಣು ನೇಣಾದಂತೆ ನಿಜವಹ ವಸ್ತುವೇ ಭ್ರಮೆಗೆ ||
ಕೇಣವಿಲ್ಲದೆ ಸಕಲಭುವನ | ಶ್ರೇಣಿಯಂತಿರೆ, ತೋರ್ಪ ಭ್ರಮೆ ಕಿಡಿ |
ತಾನೇ ತಾನಾಗರ್ಪ ಸಹಜವದೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೨ ||

ಇಂದ್ರಜಾಲವನೊಡ್ಡಿ ತೋರಲು|ನಿಂದು ನೋಡುವ ನೋಟಕರು ದಿಟ|
ವೆಂದು ಮೋಹಿಸಿ ಬಗೆವರದನಾ ಇಂದ್ರಜಾಲಿಕನು ||
ಹೊಂದದವ ಪುಸಿಯೆಂದಿವನಾ | ಚಂದದಲಿ ಸಕಲವನು ಮೋಹಿಸ |
ದಂದುಗದ ಮಾಯೆಯನು ಕಳೆದುಳಿದಿರ್ಪುದೇ ಬ್ರಹ್ಮ || ೬೩ ||

ಬಳಗೆ ಪಿಂಡಾಂಡಗಳನಾ ಹೊರ | ನಳಯದಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತಂಡನ |
ಬಳಸುತೊಳಹೊರಗಾವರಿಸಿಕೊಂಡಿರ್ಪ ಮಾಯೆಯಲಿ ||
ಹೊಳೆವ ನಾನಾವಿಧದ ಭೇದವ | ತಳೆದು, ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮರೂಪಿನ |
ಲಳವಿಗೊಂಡಿಹುದಾವುದದು ತಾನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೪ ||

ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳು ಬೆರೆದಿದುರ್ಬ್ರಹ್ಮವು | ಪ್ರಕೃತಿಧರ್ಮಗಳಾದ ದುಃಖನ |
ನವಿಳಸುಖವನು ಹೊದ್ದ ದೆಂತಿಹುದೆಂದೊಡದ ಕೇಳು ||

೬೧. ವಿಷಮವಹ-ಅನೇಕ ವಿಕಾರಸ್ವರೂಪವಾದಂಥ.

೬೨. ನೇಣು-ಹಗ್ಗ. ನಿಜವಸ್ತುವೇ . . . ಶ್ರೇಣಿ- (ಹಗ್ಗನೇ ಹಾವು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದಂತೆ) ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಬಗೆಬಗೆಯ ಭ್ರಮೆಗೆ ವಾಸ್ತವವಾದ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನ ಸಾಲು.

೬೩. ಹೊಂದದೆ-ಅವ-ಅ ಮಾಯೆಯು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿಜವೆಂದು ನಂಬಿ ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಿಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ. ಮೋಹಿಸ-ಮೋಹವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ. ದಂದುಗದ-ದುಃಖಕಾರಕವಾದ.

೬೪. ತಳೆದು-ಹೊಂದಿ. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮರೂಪದಲಳವಿಗೊಂಡಿಹುದು--ತಾನು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಗುಣರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಚ್ಛೇದವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವದು.

ಸುಖಮಯಾತ್ಮಾಶ್ರಯದ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸುಖವಿಮುಖತೆಯ ನೋಡೆ ನಿಜವಿದು |
ವಿಕ್ರಮಿಯಿಲ್ಲದ ಸಂಗವಿರಹಿತವದು ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೫ ||

ಒಂದುದುಂಬರತರುವು ತುದಿನೊದ | ಲಿಂದ ಕಾತಿಹ ಫಲಗಳಂದದ |
ಲೊಂದು ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತಂಡಗಳು ||
ಸಂದು ಬಿಡದೇ ತುಂಬಿಕೊಡಹ | ವೆಂದು ಶ್ರುತಿಗಳು ಪೇಳುತಿಹವಾ |
ಚಂದದಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿಜಾಶ್ರಯವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೬ ||

ಇರುವ ಕಡೆಯಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾ | ಗಿರುತಿಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಗೆ |
ಬೆರೆಯದೆಯೆ ತತ್ವಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೇ ಬೆಳಗುತಿಹನಾನ ||
ಕರಣವಾನನ ಸನ್ನಿಧಾನದಿ | ಪರಿಪರಿಯ ಚೇಷ್ಟೆಗಳ ಪಡೆದಿಹ |
ವರಿಯಲವಕೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೭ ||

ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಹೊಗಳುನ ಶ್ರುತಿಶಿರ | ಕೇಳನಾದಿಯದಾಗಿ ನಿತ್ಯ ನಿ |
ರಾಳ ನಿಜಪದವಾವುದದು ತಾನೆಂದು ಯೋಗಿಗಳು ||

೬೫. ಸುಖಮಯಾ... ಬುದ್ಧಿಗೆ—ಇಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ಅವರ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪವಾದ ಮಹತ್ತತ್ವವನ್ನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸುಖಮಯವಾದಂಥ ಆತ್ಮವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡೇ ಇರುವದಷ್ಟೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸುಖವೇ ತೋರಬೇಕು. ಆದರೆ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮುಖವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಆಸಂಗವಾದದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಸಂಗವಿಲ್ಲ.

೬೬. ಉದುಂಬರತರುವು—ಅತ್ತಿಯಮರವು. ಕಾತಿಹ—ಕಾಯಿಬಿಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರುತಿ—“ಏಷೋಽಣನಾ ಐತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ”.

೬೭. ತತ್ವಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೇ—ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೇ. ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೇ—ತನ್ನ ಇರುವಿಕೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಕರಣಗಳ ಶಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುವಂಥ.

೬೮. ಹೋಲಿಕೆಗೆ—ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ (ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಆಮರು ಅದನ್ನು ಹೇಳಲಾರದೆ ಸುಮ್ಮನಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿದೆ). ಶ್ರುತಿಶಿರ—“ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತತೇ ಅಪ್ರಾಪ್ಯ ಮನಸಾ ಸಹ” (ಅದನ್ನು ಹೇಳುವ

ತಾಳಿ ಹೃದಯಾಂಬುಜದಿ, ವಚನದಿ | ಹೇಳಲಾರದೆ ಸುಮ್ಮನಿಹುದನು ; |
ಕೇಳತೀಂದ್ರಿಯವಾದ ಚಿದ್ವನವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೮ ||

ದೇಶಕಾಲವ ಮಾರಿ, ಜನನ | ಕ್ಲೇಶಪಾಶವನುಳಿದು, ಹೊಳೆವಾ |
ಕಾಶದಂದದಿ ಪೂರ್ಣನಾಗಿ, ನಿರಾವರಣವೆನಿಸಿ, ||
ಮಾಸಲಳಿಯದ ದಿವ್ಯತೇಜೋ | ರಾಶಿಯಾಗಿಹುದಾವುದದು ನಿ |
ವಾಸನೆಯ ನಿಜ ನಿತ್ಯ ನಿರವಧಿಯೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೯ ||

ನಿರುಪಮ, ನಿರಾಲಂಬ, ನಿರ್ಗುಣ, | ನಿರವಧಿ, ನಿರಾಂತಕ, ನಿರ್ಮಲ, |
ನಿರತಿಶಯ, ನಿಶ್ಚಲ, ನಿರಂಜನ, ನಿರ್ವಿಕಾರ, ನಿಜ, ||
ಪರತರ, ಪರಾನಂದ, ಪಾವನ, | ಪರಮಪದ, ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಪರ, ಚಿ |
ತ್ವರ, ಸದದ್ವಯವಾದ ಪರಮಾರ್ಥವೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೭೦ ||

ಇಂತು ತತ್ವದಲಕ್ಷ್ಯವನು ದೃ | ಸ್ವಾಂತಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನೆರೆ ತಿಳಿ |
ವಂತೆ ಬೋಧಿಸಿ, ಸಕಲಮಾಯಾಭ್ರಾಂತಿಯನು ಬಿಡಿಸಿ, ||
ಅಂತವಿಲ್ಲದಪಾರವಸ್ತುವ | ಚಿಂತ್ಯವೇ ಪರಬೋಮ್ಮನಿಂದದ |
ಸ್ವಾಂತದೊಳು ನಿಲಿಸಿದನು ಸಹಜಾನಂದಗುರುವವನ || ೭೧ ||

ದಕ್ಕೆ ಹೊರಟರೆ ಸಾಗದೆ ಮಾತು ಹಿಂದಿರುಗುವದಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸು ಕೂಡ ಅದನ್ನು
ಮುಟ್ಟಲರಿಯದೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವದು). ನಿಜಪದ--ಮತ್ತೊಂದರ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನ
ಮಹಿಮೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುವದು.

೬೯. ದೇಶಕಾಲವ ಮಾರಿ--ಬ್ರಹ್ಮವು ಎಲ್ಲ ದೇಶವನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ಕಾಲವನ್ನೂ
ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಇರುವದರಿಂದ ಅದು ಅನೇಕದನ್ನೂ ಮಾರಿದಂತಾ
ಯಿತು. ಜನಸಂಕ್ಲೇಶಪಾಶವನುಳಿದು--ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಾದರೆ ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳು ತಪ್ಪು
ವದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯೆಂಬ ದುಃಖದ ಕೃತ್ಯ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವದು. ನಿರಾ
ವರಣವೆನಿಸಿ--ಯಾವ ಮುಸುಕೂ ಇಲ್ಲದೆ. ಮಾಸಲಳಿಯದ--ಯಾವ ವಿಕಾರವನ್ನೂ
ಪಡೆಯದೆ. ನಿರ್ವಾಸನೆಯ--ಯಾವ ವಾಸವೂ ಇಲ್ಲದಂಥ. ನಿರವಧಿ--ಅಪಾರ
ವಾದದ್ದು.

೭೦. ಸದದ್ವಯವಾವ-- ಸದ್ರೂಪವೂ (ಇರುವಿಕೆಯ ಸ್ವಭಾವದ್ದು) ಅದ್ವಯ
ರೂಪವೂ (ತನಗೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ್ದು). ಪರಮಾರ್ಥ--ನಿಜವಾಗಿರುವದು.

೭೧. ಅಂತವಿಲ್ಲದ+ಅಪಾರವಸ್ತು+ಅಚಿಂತ್ಯವೇ. ಸ್ವಾಂತದೊಳು--ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ.

ಪ್ರಣವಮಯ, ಪರತತ್ತ್ವ, ಪರಶಿವ, ತ್ರಿಣಯನ, ತ್ರಿಶೂಲಿ, ತ್ರಿವಿಷ್ಟಪ
 ಗಣವಿನುತ, ತ್ರಿದಶಾರಿಮುರ್ದನ, ತ್ರಿವಿಧ, ಸರ್ವೇಶ, ||
 ಗುಣರಹಿತ, ತ್ರಿಗುಣಪ್ರವರ್ತಕ, | ಗಣಪದಪ್ರದ, ಪ್ರಣತರಕ್ಷಕ, |
 ರಣವಿಜಯ, ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸಲಹು ಮೂಜಗವ || ೭೨ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಾಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಜಾನಂದ ಗುರುವರೈ
 ಪಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯನಮಾಣ ಸಹವಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
 ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾಮೃತನೆಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
 ತತ್ತ್ವದಾರ್ಥಶೋಧನೆಯೆಂಬ ನಾಲ್ಕನೆಯಧ್ಯಾಯವು
 ಮು ೧ ದು ದು .

೭೨. ಪ್ರಣವ---ಹಿಂಕಾರ. ಪರತತ್ತ್ವ-ಭೂತತತ್ತ್ವ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅಧಾ
 ರವಾದತತ್ತ್ವಸ್ವರೂಪನು. ತ್ರಿವಿಧ---ಭೋಕ್ತೃ, ಭೋಗ್ಯ, ಭೋಗ ಎಂದು ಮೂರು
 ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವವನು. ತ್ರಿಗುಣಪ್ರವರ್ತಕ---ಸತ್ತ್ವ, ರಜ, ತಮ ಎಂಬ ಗುಣ
 ಗಳನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವವನು. ಗಣಪದಪ್ರದ---ಪ್ರಮಥಗಣಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡ
 ತಕ್ಕವನು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಅಸಿಪದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯ

ಸೂ || ಅಸಿಪದದಖಂಡಾದ್ವಯಾಮೃತ | ರಸವ ಸಾತ್ಯವತೇಯ ಶುಕಮುನಿ |
ಗುಸುರಿದನು ವೇದಾಂತವಿನರಣಿಯಿಂದ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ||

ಮೇರುನೇ ಭನುವಹಿಪತಿಯೆ ಹೆಸೆ, |ವಾರಿಚಾಕ್ಷನೆ ಬಾಣ, ಪುರಗಳು |
ಮೂರು ಗುರಿ, ತ್ರಿಪುರಾರಿಯೇ ಬಲುವೀರ ಬಿಬಿಗಾರ, ||
ಧಾರಿಣಿಯೆ ರಥ, ಸಾರಥಿಯೆ ವಿಧಿ, | ವಾರುವಂಗಳೆ ವೇದ, ಗಾಲಿಗ |
ಛಾ ರವೀಂದುಗಳಾಗೆ ಶ್ರೀಗಿರಿನಾಥಗಿದಿರಾರು ? || ೧ ||

ಪರರ ನಿಂದಿಸಿ ಜರಿದು, ತನ್ನನು | ಹಿರಿಮ ಹೊಗಳಲು ಹಿಗ್ಗಿ,ಗುರುಹಿರಿ |
ಯರನು ದೂಷಿಸಿ, ಕುಲಚಲಂಗಳ ಗಾಢಗರ್ವದಲಿ ||
ಅರಿಗಳಾರರ ಬಲೆಗೆ ಬಿದ್ದಿಹ | ಪರಮಪಾತಕಿಯಾದ ಶಿಶೋ |
ದರಪರಾಯಣಗರುಹಬೇಡೀ ಅನುಭವಾವೃತವ || ೨ ||

ಸೂ || ಅಸಿಪದದ—‘ಅಸಿ’ (ಅಗಿದ್ವಿ) ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದದ. ಅಖಂಡಾ
ದ್ವಯಾಮೃತರಸವ—ಅಖಂಡವೂ ಅದ್ವಯವೂ ಆಮೃತವೂ ಆದ ರಸವನ್ನು. ಸಾತ್ಯ
ವತೇಯ—ಸತ್ಯವತೀದೇವಿಯ ಮಗನಾದ ವ್ಯಾಸನು.

೧. ‘ಮೇರುನೇ ಭನು’ ಮೊದಲಾಗಿರುವ ಈ ಪದ್ಯವು ಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿರುವ
ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ—“ರಥಃ ಕ್ಷೋಣೀ, ಯಂತಾ ಶತಧೃತಿಗೇಂ
ದ್ರೋಧನುರಘೋ,ರಥಾಂಗಾ ಚಂದ್ರಾರ್ಕೌ, ರಥಚರಣಖಾಣೀ ಶರಣಿತಿ ದಿಧಕ್ಷೋಸ್ತೇ
ಕೋಽಯಂ ತ್ರಿಪುರ ತೃಣಮಾಡಂಬರವಿಧಿ | ವಿಧೇಯೈಃ | ಕ್ರೀಡಂತೋ ನ ಖಲು
ಪರತಂತ್ರಾ ಪ್ರಭುಧಿಯಃ ||” ವಾರಿಚಾಕ್ಷನೆ—ವಿಷ್ಣುವೆ. ಪುರಗಳು ಮೂರು—ಆಯ
ಸದ (ಕಬ್ಬಿಣದ) ಪುರ, ರಜತದ (ಬೆಳ್ಳಿಯ)ಪುರ, ಸ್ವರ್ಣದ (ಬಂಗಾರದ)ಪುರು.
ವಾರುವಂಗಳೆ ವೇದ—ಬುಕ್, ಯಜುಸ್, ಸಾನು, ಅಥರ್ವ-ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳೇ
ಕುದುರೆಗಳು.

೨. ಗಾಢಗರ್ವದಲಿ—ಹೆಚ್ಚಾದ ಆಹಂಕಾರದಿಂದ. ಅರಿಗಳ + ಅರರ—ಕಾನು
ಮೊದಲಾದ ಅರುಶತ್ರುಗಳ (೧ ಅ. ೨೨ ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ).

ಇತರಮತಗಳನುಳಿದು, ತತ್ತ್ವದೊ | ಳತಿಶಯಾಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡುವ |
ಮತಿಯುತರಿಗತಿಶಾಂತರಿಂಗಾಚಾರನಿರತರಿಗೆ ||

ಶ್ರುತಿಗುರುಗಳಲಿ ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತರಿ | ಗತುಲಗತಿಕಾಂಕ್ಷಕರಿಗಾವಗ |
ಮುಢಿಸಿ ತಿಳಿವರಿಗೊಲಿದು ಪೇಳಿ ಅನುಭವಾವೃತ್ತನ || ೩ ||

ಹೇಳಿದನು ತತ್ತ್ವಂಗಳಿಗೆ ಸಲೆ | ಮೇಳವಹ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನು ; ತಿಳಿ |
ಮೇಲೆ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆಯಿಂದಾದ ||
ಕಾಳನಿಸ ಜೀವೇಶ್ವರತ್ವನ, | ತಾಳಿ ಕಿಂಚಿಜ್ಞತ್ವದಲಿ ಮೇಣ್ |
ಲೀಲೆಯಿಂ ಸರ್ವಜ್ಞ ತಾದಿಯಲೆಸೆನ ಪರಮಾತ್ಮ || ೪ ||

೩. ಇತರಮತಗಳನುಳಿದು—ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮತಗಳೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವನೆಂಬ ಚಪಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು. ತತ್ತ್ವದೊಳತಿಶಯಾಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡುವ—ತನ್ನ ಧರ್ಮದ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವಂಥ. ಅಚಾರ ನಿರತರಿಗೆ—ತನ್ನ ವರ್ಣಾಶ್ರಮದ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದವರಿಗೆ (ಸದಾಚಾರಿಗಳ ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶವು ಮಾತ್ರ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವದು). ಅತುಲಗತಿಕಾಂಕ್ಷಕರಿಗೆ—ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸದ್ಗತಿಯಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸುವವರಿಗೆ. (ಪ್ರಾಪಂಚಿಕಸುಖವನ್ನಾಗಲಿ ಜೀವಲೋಕದ ಸುಖವನ್ನಾಗಲಿ ಬಯಸುವವರಿಗೆ ವೇದಾಂತವಿಚಾರಗಳು ಹಿಡಿಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು). ಮುಢಿಸಿ ತಿಳಿವರಿಗೆ—ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ (ತಾವು ವಿಚಾರಮಾಡದೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡದ್ದು ಜ್ಞಾನವೆನಿಸುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಂತಜ್ಞಾನದ ಉಪದೇಶವು ವಿಚಾರಸ್ವಭಾವದವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವದು). ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಅಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡುವ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿನೇಕ, ‘ಇತರಮತಗಳನುಳಿದು’ ಎಂಬುದರಿಂದ ವೈರಾಗ್ಯ, ‘ಅತಿಶಾಂತರಿಗೆ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಶಮದಮಾದಿಗಳು, ‘ಗತಿಕಾಂಕ್ಷಕರಿಗೆ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಮುನುಕ್ಷುತ್ವ-ಹೀಗೆ ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಗಳ, ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ.

೪. ತತ್ತ್ವಂಗಳಿಗೆ—“ತತ್” “ತ್ವಂ” ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ. ಮೇಳವಹ—ಒಪ್ಪುವ ಹಾಗೆ ಕೊಡುವಂಥ. (ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನು+) ಅವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆಯಿಂದ—ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪದ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯ ಅರಿವು ಆಗದಂತೆ ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಜೀವರನ್ನು ಮುಸುಕಿರುವ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂದು ಹೆಸರು ; ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಸತ್ತ್ವಗುಣಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಈಶ್ವರನ ಶಕ್ತಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ

ಸತ್ತ್ವರಜತಮವೆಂಬ ಮಾಯಾ | ಶಕ್ತಿಯ ಗುಣಂಗಳಲಿ ಭೇದಾ |
 ಪತ್ತಿ ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆಯೆಂದೆರಡಾಗಿ ತೋರಿಹುದು ||
 ಕರ್ತೃರೂಪವನಿದ್ಯೆ, ವಿದ್ಯೆಯು | ಸತ್ತ್ವಗುಣಸಂಪತ್ತಿನಲಿ ಮೆರೆ |
 ಯುಕ್ತಿಹುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ತಾದಿಷಡಂಗರೂಪದಲಿ || ೫ ||

ಶೈವವೈಷ್ಣವವೆಂಬ ಮತಗಳ | ವಾವೆನಲೈ ಷಡಂಗಷಡ್ಗುಣ |
 ಭಾವಭೇದಗಳಾದವಲ್ಲದೆ ವಸ್ತುಭೇದವನು ||
 ಅವ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪೇಳ್ವವೇಕೋ | ದೇವನೆಂದೊರಲುತ್ತಲಿರೆ ಮಾ |
 ಯಾವಿಲಾಸದಿ ಭೇದವಲ್ಲದೆ ವಸ್ತು ಬೇರಿಲ್ಲ || ೬ ||

ಹೊಳೆವ ಶುದ್ಧಸ್ಥಿತಿಕಸನ್ನಿಧಿ | ಯಲಿ ಜಪಾಕುಸುಮಾದಿಪುಷ್ಪಾ |
 ವಳಿಗಳಿರಲಾ ಸ್ಥಿತಿ ತತ್ತ್ವತ್ಪುಷ್ಪವರ್ಣದಲಿ ||
 ಹೊಳೆವವೋಲ್ಲಿಜವಸ್ತು ಗುಣಸಂ | ಕುಲದ ಬುದ್ಧಿಯ ವೃತ್ತಿ ತನ್ನೊಳು
 ಹೊಳೆಯೆ ಬಹುವಿಧಭೇದವಾಗಿಯೆ ತೋರುತಿಹುದೆಂದ || ೭ ||

ಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇನೆರಡೂ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರಿಯದಿರುವದೆಂಬ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದವುಗಳು. ಕಾಳೆನಿಪು-ಕಾಡು (ಕೀಳು)+ಎನಿಪು. ಕಿಂಚಿಜ್ಞತಾದಿಯು-ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವಿಕೆ, ಸ್ವಲ್ಪಶಕ್ತಿಯಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞತಾದಿಯಲಿ-ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುವಿಕೆ, ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಇರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ

೫. ಮಾಯಾಶಕ್ತಿ--ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಶಕ್ತಿ ಭೇದಾಪತ್ತಿ--ಭೇದವಾಗಿರುವಿಕೆಯು. ಸರ್ವಜ್ಞತಾದಿಷಡಂಗರೂಪದಲಿ--ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ, ಸರ್ವೇಶ್ವರತ್ವ, ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವ, ಸರ್ವಸೃಷ್ಟೃತ್ವ, ಸರ್ವರಕ್ಷಕತ್ವ, ಸರ್ವಸಂಹಾರಕತ್ವ-ಈ ಆರು ರೂಪದಿಂದ.

೬. ಷಡಂಗ... ವಲ್ಲದೆ--ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಷಡಂಗಗಳಿಂದ ಶೈವನೆಂದೂ ಜ್ಞಾನ, ಬಲ, ವೀರ್ಯ, ತೇಜ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಶಕ್ತಿ-ಎಂಬ ಆರು ಗುಣಗಳಿಂದ ವೈಷ್ಣವನೆಂದೂ ಭೇದವೇ ಹೊರತು ಆ ಮತಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೇನೂ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಏಕೋದೇವನೆಂದು--ದೇವರೊಬ್ಬನೇ ಎಂದು. ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೭. ಜಪಾಕುಸುಮಾದಿಪುಷ್ಪವಳಿಗಳು--ದಾಸವಾಳದ ಹೂವು ಮೊದಲಾದ ಬಗೆಬಗೆಯ ಹೂಗಳು. ಗುಣ.. ಹೊಳೆಯೆ--ಬೇರೆಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳ ಆಕಾರವನ್ನು

ಅಂಬರದಲಿಹ ಚಂದ್ರನೊಬ್ಬನೆ, | ಕುಂಭಗಳ ಜಲಮಧ್ಯದಲಿ ಪ್ರತಿ |
 ಬಿಂಬಚಂದ್ರರು ಹಲಬರಾಗಿಯೆ ತೋರ್ಪ ತೆರನಂತೆ ||
 ಅಂಬುಜಾಸನ ಮೊದಲು ಕಡೆಗಾ | ಸ್ತಂಬಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವ |
 ದಂಬವಾಗಿಯೆ ಪೊಳೆವನೊಬ್ಬನೆ ಚೇತನಾತ್ಮಕನು || ೮ ||

ಕೇಳವಿದ್ಯೋಪಾಧಿಯಿಂದಲಿ | ಹೇಳಲೇನದ, ಕರ್ತೃಭಾವನ |
 ತಾಳ ತನುಕರಣಾದಿಗುಣಗಣಗಳಲಹಂಕರಿಸಿ ||
 ಸ್ಥೂಲ, ದೀರ್ಘನು, ಹ್ರಸ್ವ, ಕೃಶ, ನಾ | ಬಾಲ, ವೃದ್ಧನು, ಮರೆದೆನಂದೆನು, |
 ಕೇಳಿ, ಕಾಣೆನು, ದುಃಖಿ, ಸುಖಿ, ತಾನೆಂದು ಬಗೆದಿಹನು || ೯ ||

ಹೇಸಿಕೆಯ ಹೆಬ್ಬಡಿಕೆ, ಘನಸಂ | ಕ್ಲೇಶಕಾರಣವಾದ ತನುವಿನೊ |
 ಳಾಸೆಬಟ್ಟದರಲ್ಲಿ ಮನುತೆಯ ಮಾಡಿ ಮೋಹಿಸುತ, ||
 ಗಾಸಿಬಡುವೀ ದೇಹಧತ್ವ | ಸೃಸುವನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿ, |
 ದಾಸಣದ ಸನ್ನಿಧಿಯ ಮಣಿಯೊಲು ಜೀವನೆನಿಸುವನು || ೧೦ ||

ಪಡೆದ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಯ ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆ ವಸ್ತುಭೇದಗಳು ಕಾಣು
 ವನೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿ ವಸ್ತುಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೮. ಸ್ತಂಬ—ಮೋಟುಮರ ಅಥವಾ ಸಣ್ಣ ಕ್ರಿಮಿ ಅಥವಾ ಹುಲ್ಲು. ಇಲ್ಲಿ
 ಸ್ತಂಬವೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಹುಲ್ಲು ಕಡ್ಡಿಯೆಂದರ್ಥವನಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ೬ ಅ. ೬೦ ಪ.
 ನೋಡಿ. ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮೊದಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹುಲ್ಲು ಕಡ್ಡಿಯವರೆಗೂ
 ಇರುವದರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯವೆಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಅಂತರಾಮಿಯೊಬ್ಬನೇ ಎಂದು
 ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಜೀವಕದಂಬವು—ಜೀವರ ಸಮೂಹವು (ಒಬ್ಬನ ರೂಪಾಂತರವೆ
 ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ).

೯. ಕೇಳು+ಅವಿದ್ಯೋಪಾಧಿಯಿಂದಲಿ. ಕರ್ತೃಭಾವನ—ನಾನು ಮಾಡುವವನೆಂಬ
 ಮುಂತಾದ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು. ತನು..ಲಹಂಕರಿಸಿ—ಶರೀರ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾ
 ದವುಗಳೇ ತಾನೆಂದು ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ವಹಿಸಿ. ನಾ—ನಾನು (ಸ್ಥೂಲನು ದೀರ್ಘನು
 ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವನು).

೧೦. ಹೇಸಿಕೆಯ—ಹೊಲಸಿನ. ಹೆಬ್ಬಡಿಕೆ—ಕೆಟ್ಟ ನಾತ. ಘನಸಂಕ್ಲೇಶಕಾ
 ರಣವು—ಬಹು ಹೆಚ್ಚಿನ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಈ ದೇಹಧರ್ಮವನ್ನೆಸುವನು—ದೇಹ
 ಧರ್ಮಗಳಾದ ಸ್ಥೂಲ, ದೀರ್ಘ, ಹ್ರಸ್ವ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲವುಗಳನ್ನೂ. ತನ್ನಲ್ಲಿ—

ತನ್ನ ಸಹಜಾನಂದವಹ ಜೈ | ತನ್ಯವನು ತನುವಿನಲಿ ಬಗೆದ |
 ನ್ಯೋನ್ಯವಿನಿಮಯವಾಗಿ ಮಾಡುತ, ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ||
 ನಿರ್ಣಯದಿ ಜರೆ, ಮರಣ, ಪುನರಪಿ | ಜನ್ಮಕರ್ಮಗಳಲಿ ಬಳಲುತ |
 ಬನ್ನ ಬಡುವವೊಲೆಸೆವುತಿಹಪರಗಳಲಿ ತೊಳಲುನನು || ೧೧ ||

ಈ ಪರಿಯ ಬಹುಜನ್ಮವಾಸನೆ | ಲೇಪವಡೆದಿರೆ, ಮರಳಿ ಸಂಸೃತಿ |
 ಕೂಪದೊಳು ಬಿದ್ದಾ ವಗಾಳುತ್ತೇಳುತಿಹನಾಗಿ, ||
 ಕಾಪಥದಲೇ ನಡೆದು ಕೆಡುವನು, | ದೀಪಿಸುವ ತತ್ಪದವ ಕಾಣದೆ, |
 ಭಾಪವಿದ್ಯೆಯ ಮಹಿಮೆಯಂತುಟೊ ! ಮಗನೆ, ಕೇಳೆಂದ || ೧೨ ||

ಅತ್ಮನಲ್ಲಿ (ನಾನು ಸ್ಥೂಲನು ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಂಬುದು ನಿಜವಾಗಿ ಅಂತ ರ್ಯಾಮಿಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಥೂಲತ್ವವು ಹೊರಗಣ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಇವೆರಡನ್ನೂ ಗಂಟುಹಾಕಿ ಮಾತಾಡುವದರಿಂದ ಅತ್ಮನಲಿ ದೇಹದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅರೋಪಿಸಿದಂತಾಯಿತು). ದಾಸಣದ ಸನ್ನಿಧಿಯೋಲ್-ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ತಾನು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಬೆಳಗಿದ್ದು ಕೆಂಪು ದಾಸವಾಳದ ಹೂ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ತಾನೂ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ತಾನು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಬುದ್ಧಿ ವೃತ್ತಿಗಳ ಕಲ್ಪಿತಸಂಬಂಧದಿಂದ ಜೀವನೆನಿಸುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೧೧. ತನ್ನ . . ತನುವಿನಲಿ ಬಗೆದು-ತನ್ನ ಸಹಜಾನಂದಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವ ನಾನು ಎಂಬುದನ್ನು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತ. ಅನ್ಯೋನ್ಯವಿನಿಮಯವಾಗಿ ಮಾಡುತ-ಒಂದರ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಹಾಕುತ್ತ (ಅತ್ಮನ ಧರ್ಮವನ್ನು ದೇಹಕ್ಕೂ ದೇಹದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅತ್ಮಕ್ಕೂ ಹಾಕುವದು. ನೀನು ಎಂದು ಶರೀರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದರೆ ಅತ್ಮನನ್ನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅರೋಪಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ನಾನು ಸ್ಥೂಲನು ಎಂದರೆ ನಾನು ಎಂಬುದು ನಿಜವಾಗಿ ಅತ್ಮನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಧರ್ಮವಾದ ಸ್ಥೂಲತ್ವವನ್ನು ಅತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅರೋಪಿಸಿದಂತಾಯಿತು). ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ನಿರ್ಣಯದಿ-ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣವು ನಿಗಿನಿಗಿ ಹೊಳೆಯುವದೆನ್ನುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದಲ್ಲಿ ಅರೋಪಿಸುವಂತೆ. ಪುನರಪಿ-ಮತ್ತು. ಜನ್ಮಕರ್ಮಗಳಲಿ-ಹುಟ್ಟಿಸಾಯುವದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿ. ಬನ್ನ ಬಡುವವೊಲ್-ಕಷ್ಟಪಡುವವನ ಹಾಗೆ ಎಂದಿರುವದರಿಂದ ಕಷ್ಟವು ಬರೀ ತೋರಿಕೆಯೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ (ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟವು ತೋರಿದರೂ ಅವನಿಗೆ ಅದು ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಗಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ).

೧೨. ಲೇಪವಡೆದಿರೆ-ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರಲಾಗಿ. ಸಂಸೃತಕೂಪದೊಳು-ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ. ಬಿದ್ದು+ಅವನ (ಯಾವಾಗಲೂ) + ಆಳುತ್ತ (ಮುಳುಗುತ್ತ +

ವುಸಿ ಕಣಾ ಜೀವತ್ವ, ದುಃಖದ | ಘಸಣಿಯಾತ್ಮಂಗಿಲ್ಲ, ಜಲದಲಿ |
ಮಿಸುವ ದಿನಕರಬಿಂಬ ಜಲಗುಣಕಂಪಕಲುಷಗಳ ||

ಪೆಸರದಿಂದನುಭವಿಸುವಂದದ | ಲಸಮಚಿಸುಮಯರೂಪನಿದರೇ |
ಮಸಗುವನೆ ? ನಿಸ್ಸಂಗ, ನಿರ್ಮಲ, ನಿತ್ಯಸುಖ ತಾನು || ೧೩ ||

ಲಿಂಗದೇಹವ ಹೊದ್ದಿದಂತಿಹ, | ಸಂಗವದರೊಳಗಿಲ್ಲ, ಘಟಮೊಳು |
ಸಂಗಿಸಿದ ನಭ ಘಟದ ಕೂಡೆಡೆಯಾಡುವಂದದಲಿ ||

ಲಿಂಗದೊಡನೆಡೆಯಾಡಿ, ಬಹುಜ | ನೃಂಗಳಲಿ ತೊಳಲುವನು, ಲಿಂಗಕೆ
ಭಂಗವಾಗಲಬಂಡಚಿನುಮಯನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿಹನು || ೧೪ ||

ಜೋಹದಂದದ ಜನ್ಮಜನ್ಮದ | ದೇಹಗಳು ಸುಖದುಃಖಕರಗಳು ; |
ದೇಹಿಗಳಿಗಾವಾಗ ಲಿಂಗಶರೀರಸಂಗದಲಿ ; ||
ಮೋಹಿಸುತ ಮಾಯಾಪ್ರಪಂಚ | ದೇಹಿಯೆನಿಸುತ ಮರೆದು ತನ್ನನು, |
ರಾಹು ತುಡುಕಿದ ಚಂದ್ರಮಂಡಲವಂತೆ ತೋರುವನು || ೧೫ ||

ಏಳುತಿಹನಾಗಿ. ತತ್ವದವ—ಪರಮಾತ್ಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು. ಈ ಶಬ್ದದ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು
ಕಡೆ 'ತತ್ವಧವ' ಎಂದೂ ಇದೆ. 'ತತ್ವಧ' ಎಂದರೆ ಆ ದಾರಿ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅನಿದ್ಯೆಯ
೧೩. ಘಸಣಿ-ತಿಕ್ಕಾಟ. ಜಲ... ಕಲುಷಗಳ—ನೀರಿನ ಗುಣವಾದ ನಡುಗು
ವಿಕೆಯನ್ನೂ ಹೊಲಸನ್ನೂ. ಪಸರವಿಂದ—ಬಹಳವಾಗಿ. ಮಸಗುವನೆ—ಸೇರಿಕೊಂಡು
ಒದ್ದಾಡುವನೆ ? (ನಿಸ್ಸಂಗತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಸಾರದ ತಾಪತ್ರ
ಯವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ).

೧೪. ಲಿಂಗದೇಹವ—ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಂಥ ಸೂಕ್ಷ್ಮ
ಶರೀರವನ್ನು. ಸಂಗಿಸಿದ—ಸಂಗವನ್ನು (ಸಂಬಂಧವನ್ನು) ಪಡೆದ. ನಭ—ಆಕಾಶವು
ಎಡೆಯಾದಿ—ಈ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಪರಲೋಕಕ್ಕೂ ಸುತ್ತಾಡಿ. ಲಿಂಗಕೆ. ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿ
ಹನು—ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರದ ಬಂಧವು ಹೋದರೆ ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸುವನು. (ಸ್ಥೂಲ
ಶರೀರವು ಬಿದ್ದುಹೋದರೂ ಜೀವನು ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವನು. ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ
ಶರೀರವು ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹೋದರೆ ೩.೬. ೬೦ ವ. ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ
ಅದಕ್ಕಿಂತ ಒಳಗಣ ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದರಿಂದ
ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಆಗುವನು).

೧೫. ಜೋಹ-ವೇಷ. ದೇಹಿಗಳಿಗೆ—ಜೀವರಿಗೆ. ಆವಾಗ—ಯಾವಾಗಲೂ.
ಮಾಯಾಪ್ರಪಂಚಕೆ—ಪ್ರಪಂಚವು ಸಿಜವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ; ಅದರೂ ಇರುವಂತೆ

ಅಂಕೆಯಿಲ್ಲದ ರಾಜ್ಯವನು ನಿ | ಶೃಂಕೆಯಿಂದಾಳುವ ನೃಪಾಲಗೆ |
ಮಂಕು ಹಿಡಿಯಲು ತನ್ನನೇ ತಾ ರಂಕನೆಂಬಂತೆ ||
ಕೊಂಕು ಕೊರತೆಗಳಿಲ್ಲದಿರ್ಪ ನಿ | ರಂಕುಶದ ಪರಬೊಮ್ಮ ತನ್ನನು |
ಸಂಕಲೆಯ ನರನಂತೆ ಕಿಂಕರನೆಂಬನೆಲ್ಲರಿಗೆ || ೧೬ ||

ಲಿಂಗತನು ಚಿಚ್ಛಾಯೆಯೊಳು ತಾ | ಸಂಗಿಸಿ ಸಚ್ಚೀತನವೆನಿಸಿ ಬಹು |
ಭಂಗಬಡುವದು ದುಃಖಸುಖದಲಿ ಕರ್ಮಫಲದಿಂದ ; ||
ಅಂಗರಹಿತನುಂಡಚಿನುಮಯ, | ಸಂಗವಿಲ್ಲದ ನಿಜ, ನಿರಂಜನ, |
ಮಂಗಳಾತ್ಮಗೆ ದುಃಖಸುಖಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ || ೧೭ ||

ಸಂಗದೋಷದಲುತ್ತುಮಗೆ 'ದು | ಸ್ವಂಗಿ' ಯೆಂಬಭಿಧಾನ ಬಂದಂ |
ತಂಗರಹಿತನು ಸಂಗದೂರನು ಜೀವನೆನಿಸುವನು; ||
ಲಿಂಗಸಂಗವ ಪಡೆದು ದುಃಖತ | ರಂಗದೊಳಗಾಳುವನು; ಲಿಂಗಕೆ |
ಭಂಗವಾಗಲಖಂಡನಾಗಿಹ ನಿಶ್ಚಲಾತ್ಮಕನು || ೧೮ ||

ಕಾಣುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಮಾಯಾಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ. ದೇಹಿಯೆನಿಸುವನು—ದೇಹ
ವುಳ್ಳ ಜೀವನೆನಿಸುವನು. ತನ್ನನು—ತನ್ನ 'ಅಖಂಡಾನಂದಸ್ವರೂಪವನ್ನು. 'ರಾಹು
ತುಡುಕಿದ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಂತೆ' ಎಂಬ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ರಾಹು ನಿಜವಾಗಿ ಚಂದ್ರ
ನನ್ನು ತುಡುಕಿರದೆ ನಮಗೂ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೂ ಹೇಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿರುವದು
ಮಾತ್ರವೋ ಹಾಗೆ ದೇಹಗಳು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿರದೆ ನಮಗೂ ಆತ್ಮನಿಗೂ
ನಡುವೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

೧೬. ಅಂಕೆಯಿಲ್ಲದ—ಇಷ್ಟೆಂದು ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದ. ನಿಶೃಂಕೆಯಿಂದ—ತನ್ನನ್ನು ಯಾರು
ಗೆಲ್ಲುವರೋ ಎಂಬ ಅಳುಕು ಇಲ್ಲದೆ. ರಂಕ—ತಿರುಕ (ನೃಪಾಲನು ಭಾಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿ
ನವನು ಮತ್ತು ಇತರರ ಮೇಲೆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವವನು. ತಿರುಕನು ಬಡ
ವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವನು ಇತರರ ಆಳಾಗಿರುವವನು. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರುದ್ಧವಾದ ಈ
ಎರಡು ಭಾವನೆಗಳು ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದದ್ದನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯು
ಉಪಯೋಗವಾಗಿದೆ). ಕೊಂಕು—ಕೆಟ್ಟಗುಣವಿರುವದು. ಕೊರತೆ—ಗುಣವು ಕಡಿಮೆ
ಯಾಗಿರುವದು.

೧೭. ಚಿಚ್ಛಾಯೆಯೊಳು—ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಭಾವದೊಡನೆ. ಸಂಗಿಸಿ—ಸಂಬಂಧವನ್ನು
ಪಡೆದು. ಅಂಗರಹಿತನು+ಅಖಂಡಚಿನುಮಯ.

ಮರೆದು ತನ್ನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವ | ಗುರುಮುಖದಲದನಂದಿನೆಂದೆನ |
 ಲರಿವುಮರವೆಗಳುಂಟಿ ? ಆತ್ಮಗೆ, ಮನದ ಮರವೆಯದು; ||
 ಅರಿವುಮಲ್ಲದು, ಮರೆವೆಯಲ್ಲದು, | ಬರಿಯ ಬೆಳಕಿನ ಬೆಳಕೆ ಪೊಳೆವುದು, |
 ಕರಣದೊಳಗರಿವೆನಿಸಿ ಮರವೆಯದೆನಿಸಿಕೊಳುತಿಹುದು || ೧೯ ||

ಅಂದು ನೀ ಪರವಸ್ತುವಾದೊಡೆ | ಮರೆದು ನೀನೇನಾದೆ ? ಅಹಹಾ ! |
 ಅರಿವಿನಲಿ ಬೇರೊಬ್ಬ ಮರವೆಯಲೊಬ್ಬರೆರಡುಂಟಿ ? ||
 ಅರಿವುಮರವೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀನೆಡೆ | ವರಿಯದರಿವಾಗಪ್ಪೆ, ಕೇಳಾ |
 ಅರಿವುಮರವೆಗಳೆಂಬುವೆಲ್ಲವು ಕರಣಧರ್ಮಗಳು || ೨೦ ||

ಮರುಳರಕಟಾ ! ಮೇಘಮಂಡಲ | ತರಣಿಮಂಡಲಕಡ್ಡವಾಗಲು |
 ತರಣಿ ನಿಷ್ಪ್ರಭನೆಂಬ ತೆರದಲಿ, ಕರಣಧರ್ಮಗಳು ||
 ಭರಿತನಪ್ಪಾತುಮಗೆ ಮರೆಯಾ | ಗಿರುತಿರಲ್ಪದನರಿಯದಜ್ಞರು |
 ಬರಿದೆ ಸಂಸೃತಿಬದ್ಧನೆಂಬರು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನನು || ೨೧ ||

೧೮. ಸಂಗದೋಷದಲಿ—ಕೆಟ್ಟದ್ದರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ. ಅಭಿಧಾನ—ಹೆಸರು. ಸಂಗದೂರನು ಜೀವನೆನಿಸುವನು. ಅಖಂಡನಾಗಿಹ—ಅಖಂಡನಾಗಿರುವನು.

೧೯. ಅರಿವುಮಲ್ಲದು ಮರವೆಯಲ್ಲದು—ಅರಿಯುವದೊಂದರೆ ಏನನ್ನಾದರೂ ಅರಿಯುವದು ; ಮರೆಯುವದೊಂದರೆ ಏನನ್ನಾದರೂ ಮರೆಯುವದು. ಹೀಗೆ ಅರಿವೂ ಮರವೂ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಕೆಲಸವಾಗಿರುವವು. ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಅರಿವೂ ಅಲ್ಲ ; ಮರವೂ ಅಲ್ಲ. ಬರಿಯ ಬೆಳಕಿನ ಬೆಳಕು—ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬೆಳಕೆಂದು ಬಹಳ ಕಡೆ ಹೇಳುವದುಂಟು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕೆಂದರೆ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ ಬೆಳಕಿನಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುವಂಥ ಬೆಳಕೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ‘ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅದು ಹೊಳೆಯಿತೆಂದು ’ ನುವು ಹೇಳುವೆವಷ್ಟೆ ! ಅಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯಿತೆಂದರೇನು ? ತಿಳಿಯಿತೆಂದರ್ಥ. ಅದರಂತೆ ಬೆಳಕೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನ. ಕರಣ—ಮನಸ್ಸು (ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವ ಸಾಧನ). ನಿಜವಾದ ಜ್ಞಾನವೆ ಉಪಾಧಿಯಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅರಿವು, ಮರವು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

೨೦. (ನೀನು+) ಎಡೆವರಿಯದ—ಎಡೆಬಿಡದ. ಕರಣಧರ್ಮಗಳು—ಮನಸ್ಸಿನ ಧರ್ಮಗಳು.

೨೧. ಈ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಹಸ್ತಾಮಲಕರು ಹೇಳಿರುವ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕದ ಭಾವವನ್ನು ನೆನಪುಗೊಡುತ್ತದೆ.—“ ಘನಚ್ಛನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಘನಚ್ಛನ್ನ ಮರ್ದಂ |

ಕರವ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮರೆಯ ಮಾಡಲು | ತರಣಿಮಂಡಲವಡಗಿತಿಂಬಂ |

ತರರೆ ! ಕರಣಂಗಳಿಗೆ ಮರೆಯಾಗಿದ್ದೊಡಾ ಜ್ಞಾನ ||

ಭರಿತನಪ್ಪಾತುಮನ ನಿಲ್ಲೆಂ | ಬರೆ ? ಮರುಳರವರೆಲೆಲೆ, ತುಚ್ಛದ |

ಕರಣವೆತ್ತಲು ! ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೈಕರಸವೆತ್ತ ! || ೨೨ ||

ವಿದ್ಯೆಯಾತ್ಮಗುಪಾಧಿಯಾಗಲು | ಸಿದ್ಧಿಸುವವಣಿಮಾದಿಗಳು, ಸಂ |

ಬದ್ಧವಹ ಸರ್ವಜ್ಞತಾದಿಷಡಂಗಚಿತ್ರಗಳು, ||

ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ | ತೃದ್ಭುತದ ಸಾಹಸದಿ ಶಿಷ್ಪರ |

ನುದ್ದರಿಸಿ ದುಷ್ಟರನು ಶಿಕ್ಷಿಸುತಿರ್ಪ ಕರ್ಮಗಳು || ೨೩ ||

ವಿಶ್ವರೂಪ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು, | ವಿಶ್ವಮುಖನೀಶ್ವರನು, ನಿಜ, ವಿ |

ಶ್ವಾಶ್ರಯನು, ವಿಶ್ವಾಧಿವಾಸನು, ವಿಶ್ವಸಂಹರ್ತ, ||

ವಿಶ್ವನಾಟಕಸೂತ್ರಧಾರನು, | ವಿಶ್ವಗ, ವಿರಾಟಿನಿ ಮೆರಿವನು, |

ವಿಶ್ವದಂತರಾಮಿ, ವಿಶ್ವನಿಯಂತ್ರ, ವಿಶ್ವಾತ್ಮ || ೨೪ ||

ಯಥಾ ನಿಷ್ಪ್ರಭಂ ಮನ್ಯತೇ ಚಾತಿಮೂಢಃ || ತಥಾ ಬದ್ಧವದ್ಭಾತಿ ಯೋ ಮೂಢಃ ||
 ದೃಷ್ಟೇಃ | ಸ ನಿತ್ಯೋಪಲಬ್ಧಿಸ್ವರೂಪೋಽಹಮಾತ್ಮಾ || ” ನಿಷ್ಪ್ರಭನು—ತೇಜಸ್ವಿಲ್ಲದ
 ವನು ಭರಿತನಪ್ಪಾತುಮಗೆ—ಪೂರ್ಣನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ. ಅದನರಿಯದ—ಮನಸ್ಸು
 ನೊದಲಾದ ಕರಣಗಳು ಆತ್ಮನನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿರುವವೆಂದು ತಿಳಿಯದ. ಸಂಸ್ಕೃತಿ
 ಬದ್ಧನು—ಸಂಸಾರದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದವನು.

೨೨. ಕರಣವೆತ್ತಲು—ಮನಸ್ಸು ನೊದಲಾದ ಕರಣಗಳಿಂದ ಏನಾದೀತು !
 (ಅಖಂಡನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಮನಸ್ಸು ನೊದಲಾದ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಕರಣಗಳು ನಿಜ
 ವಾಗಿ ಮರೆಮಾಡಲಾರವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.)

೨೩. ಅಣಿಮಾದಿಗಳು—೪ ಅ. ೩೪ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಸರ್ವಜ್ಞತಾದಿ—೫ ಅ
 ೬ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅತ್ಯದ್ಭುತದ—ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ.

೨೪. ವಿಶ್ವರೂಪ—ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವನು. ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನು—
 ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಗಳ ಸಮಷ್ಟಿಯ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ವಿಶ್ವ
 ಮುಖ—ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಮುಖವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು ಅಥವಾ ಸರ್ವದಿಕ್ಕುಗಳ ಕಡೆಗೂ ಮುಖ
 ವುಳ್ಳವನು ಅಥವಾ ಬಹು ಮುಖನು. ನಿಜ—ನಿಜವಾಗಿ ಇರುವವನು. ವಿಶ್ವಾಶ್ರ
 ಯನು—ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರವಾದವನು. ವಿಶ್ವಾಧಿವಾಸನು—ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನನು

ಆತನಾ ಶ್ವಾಸಗಳೆ ವೇದಗ | ಆತನಕ್ಷಯೆ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರಮ |
 ರಾತನವಯವನೆಲ್ಲವೀ ಸತ್ಯಾದಿಲೋಕಗಳು; ||
 ಆತನಿಂದ್ರಾದ್ಯಖಿಲದೇವ | ಪ್ರಾತಮಯನೀ ವಿಶ್ವದೊಳಹೊರ |
 ಗಾತನೇ ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾತೀತನೆನಿಸುವನು || ೨೫ ||

ಈ ಪರಿಯ ಬಹುಗುಣಗಳಲಿ ಬಹು | ರೂಪವೆನಿಸಲನಂತನಾಮಗ |
 ಆ ಪರಮಪುರುಷಂಗೆ ಶ್ರುತಿಸಮ್ಮತಗಳಾಗಿಹವು; ||
 ತಾಪಕಾರಣವಾದ ಸಂಸೃತಿ | ಲೇಪವಾತಂಗಿಲ್ಲವೊಬ್ಬನೆ |
 ಭಾವು ! ವಿದ್ಯಾಭಾಸದಿಂ ಬಹುರೂಪನಾಗಿಹನು || ೨೬ ||

ಎಲೆ, ಅವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆಯೆಂಬೀ | ಬಲುಹುರಿಯ ಹೆಗ್ಗದಲಿ ಬಿಗಿವಡೆ |
 ದಳಲುತಿಹ ಜೀವೇಶರೆಂಬಿವು ವಾಚ್ಯವೆನಿಸುವವು; ||

ದವನು. ವಿಶ್ವಸಂಹರ್ತ- ಜಗತ್ತನ್ನು ಲಯಮಾಡುವವನು. ವಿಶ್ವನಾಟಕಸೂತ್ರ
 ಧಾರನು-ಜಗತ್ತೆಂಬ ನಾಟಕದ ಸೂತ್ರಧಾರನು. ವಿಶ್ವಗ-ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ
 ರುವವನು. ನಿರಾಟ-ಸಮಷ್ಟಿಸ್ಥೂಲಶರೀರಾಭಿಮಾನಿ. ವಿಶ್ವದಂತರ್ಯಾಮಿ-ಜಗತ್ತಿ
 ನೊಳಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು. ವಿಶ್ವನಿಯಂತ್ಯ-ಜಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರ
 ವನ್ನು ನಡೆಸುವವನು. ವಿಶ್ವಾತ್ಮ-ಜಗತ್ತಿನ ಜೀವಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವವನು.

೨೫. ಆತ . . . ವೇದಗಳು-“ ಅಸ್ಯ ಮಹತೋ ಭೂತಸ್ಯ ನಿಶ್ಚಸಿತಮೇತದ್ಯ
 ದ್ಯಗೈದ . . . ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ವೇದಗಳೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮದ ನಿಶ್ವಾಸ. ಆತನವಯ
 ವನೆಲ್ಲ-“ವಿಷ್ಣುಭ್ಯಾಹಮಿದಂ ಕೃತ್ಸ್ನಮೇಕಾಂತೇನ ಸ್ಥಿತೋ ಜಗತ್” ಎಂಬ ಗೀತೋ
 ಕ್ರಿಯಂತೆ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮದ ಅವಯವ. ಸತ್ಯಾದಿಲೋಕಗಳು-ಇದು ಮೇಲಿನ
 ಲೋಕದಿಂದ ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೇಳಿದ ಮಾತು. ಲೋಕಗಳು ೧೪ ಇವೆ
 ಆತಲ, ವಿತಲ, ಸುತಲ, ತಲಾತಲ, ಮಹಾತಲ, ರಸಾತಲ, ಪಾತಾಲ ಈ ಏಳು ಕೆಳಗಿನ
 ಲೋಕಗಳು. ಭೂಲೋಕ, ಭುವಲೋಕ, ಸುವಲೋಕ, ಮಹಲೋಕ, ಜನೋ
 ಲೋಕ ತಪೋಲೋಕ, ಸತ್ಯಲೋಕ, ಈ ಏಳು ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳು. ವಿಶ್ವಾತೀ
 ತನು-“ಸ ಭೂಮಿಂ ವಿಶ್ವತೋ ವೃತ್ತಾ ಆತ್ಮತಿಷ್ಠದ್ವಾಙ್ಗುಲಂ” ಎಂಬ ಪುರುಷಸೂಕ್ತ
 ದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಮೇಲೆಯೂ ಇರುವದು.

೨೬. ವಿದ್ಯಾಭಾಸದಿಂ-(ಈಶ್ವರನು) ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯ
 ತೋರಿಕೆಯಿಂದ.

ಕಳೆದುಸಾಧಿದ್ವಯನ, ನಿಜವಾ | ಗುಳಿದಖಂಡಾದ್ವೈತಚಿದ್ವನ |
ದುಳಿಮೆಯಸಿಪದದೈಕೈದರ್ಥವು ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೨೭ ||

ಎಂದೊಡೆಂದನು ಗುರುವೆ, ಅಸಿಪದ | ದಂದವಾವುದಖಂಡವಪ್ಪನ |
ದೆಂದೊಡೆಂತಿಹುದೈಕೈವಂತಹುದುಭಯಪದಗಳಿಗೆ ? ||
ಸಂದ ಲಕ್ಷಣೆಯಾವುದದ ತಿಳಿ | ನಂದದಿಂ ಕೃಪೆಮಾಡಬೇಕೆನ |
ಗಿಂದು ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿದನು ಶುಕ ತಂದೆಯಡಿಗಿರಗ || ೨೮ ||

ದೇವಜೀವರ ಭೇದವೆಂಬುದ | ಭಾವಿಸುತ್ತಿರೆ ಚಿನ್ನ ಕಬ್ಬಿಣ |
ವಾವುದಾದೊಡದೇನು ! ಸಂಕಲೆ ತಪ್ಪದೆಲೆ ಮಗನೆ ||
ಈ ವಿಧದ ಪ್ರತಿಬಂಧವಳಿಯದೆ | ದೇವನಾಗಲಿ ಜೀವನಾಗಲಿ |
ಕೇವಲಾನಂದೈಕರಸಮಯವಸ್ತುವೆಂತಹನು ? || ೨೯ ||

ತನಯ ತ್ವಂಪದದರ್ಥವಹ ಜೀ | ವನ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವನಜ್ಞತೆ |
ಯೆಣಿಸೆ ದುಃಖಿತ್ವವುಮನೀಶ್ವರಪ್ರತ್ಯಗಾದಿಗಳು ||
ಅನಘ, ತತ್ಪದದರ್ಥವಾದೀ | ಶನ ಪರೋಕ್ಷಾನಂತಸುಖ ವೋ |
ಬ್ಬನಲಿ ದೊರೆಕೊಳದಾಗಿ ಮಾಳ್ಪುದು ಭಾಗಲಕ್ಷಣೆಯ || ೩೦ ||

೨೭. ಉಪಾಧಿದ್ವಯನ—ಅನಿರ್ದೈ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನೂ. ಉಳಿದ+ಅಖಂಡಾದ್ವೈತಚಿದ್ವನದ+ಉಳಿಮೆಯು. ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದ ಅರ್ಥವು ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವೆನಿಸಿ ಅಖಂಡವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಉಪಾಧಿಯಿರುವ ಕೂಡಿದ ಅರ್ಥವು ಮಾತ್ರ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವೆನಿಸಿ ಖಂಡವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

೨೯. ದೇವಜೀವರ—ಈಶ್ವರನ ಮತ್ತು ಜೀವನ. ಬಂಧಕ—ಈಶ್ವರನಿಗೆ ತಾನು ಜೀವರಿಗೆಲ್ಲ ಈಶ್ವರನೆಂಬ ಭೇದಭಾವವೂ ಬಂದಕವು ; ಜೀವನಿಗೆ ತಾನು ಈಶ್ವರಾಧೀನನಾದ ಜೀವನೆಂಬ ಭೇದಭಾವವೂ ಬಂಧಕವು. ಚಿನ್ನ ಕಬ್ಬಿಣ . . . ತಪ್ಪದು—ಈಶ್ವರನೆಂಬ ಭೇದಭಾವನೆಯು ಚಿನ್ನದ ಬೇಡಿಯಂತೆ ; ಜೀವನೆಂಬ ಭೇದಭಾವನೆಯು ಕಬ್ಬಿಣದ ಬೇಡಿಯಂತೆ ; ಎರಡೂ ಬಂಧಕವೆ.

೩೦. ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನತ್ವ—ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವದು. ಅಜ್ಞತೆ—ತಿಳಿಯದಿರುವದು. ಅನೀಶ್ವರ—ಪ್ರಭುಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವದು. ಪ್ರತ್ಯಕ್—ಒಳಗಡೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವದು. ಪರೋಕ್ಷ—ಕಾಣದೆ ಹೊರಗಿರುವದು. ಅನಂತಸುಖ—ಬಹಳ ಸುಖವಿರುವದು. ಒಬ್ಬನಲಿ ದೊರೆಕೊಳದು—ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವದು ಮತ್ತು

ನಿಹಿತನಹ ಲಕ್ಷಣೆಯ ತಿಳಿ ನೀ | ಜಹದಜಹವೆನಿಸಿಪುರದದ ನಿ |
 ವಹಿಸಿ ' ಸೋಲಯಂ ದೇವದತ್ತ ' ಯೆನಿಸ್ಸ ವಾಕ್ಯದಲಿ ||
 ಬಹುವಿರೋಧದ ಸೋಯಮಂಶನ | ಸಹಜನಿಂಸಲಿ ಕಳೆದುಳಿದು ಸ |
 ನಿಹಿತನಾಗಿಹ ದೇವದತ್ತದೊಬ್ಬನಾಗಿಹನು || ೩೧ ||

ತತ್ತಿನಿಸ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರೋಕ್ಷವ | ದರ್ಥ ; 'ತ್ವಂ' ಎನಲಭಿಮುಖಾರ್ಥವ ||
 ದಿತ್ತಿರದ ಪದಗಳ ವಿರೋಧಾಂಶಗಳ ಕಳೆದುಳಿದ ||
 ತಥ್ಯವೈಕ್ಯವಖಂಡವದ್ವಯ | ಸತ್ಯಸಹಜಾನಂದ ನಿಜಸಂ |
 ವಿತ್ತದೇ ಕೇಳಿಸಿದಾರ್ಥದ ಸಾಮರಸ್ಯರಸ || ೩೨ ||

ಅನಂತನಾಗಿರುವದು ; ನಿಜವಾದ ಏನೂ ತಿಳಿಯದಿರುವದು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುವದು ; ದುಃಖರೂಪನಾಗಿರುವದು ಮತ್ತು ಸುಖರೂಪನಾಗಿರುವದು ; ದಾಸನಾಗಿರುವದು ಮತ್ತು ಪ್ರಭುವಾಗಿರುವದು ; ಒಳಗಿರುವದು ಮತ್ತು ಹೊರಗಿರುವದು—ಈ ಬಗೆಯ ವಿರುದ್ಧಗುಣಗಳು ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಭವಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಭಾಗಲಕ್ಷಣೆ—ವಿರೋಧವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಲಕ್ಷಾರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು.

೩೧. ಜಹದಜಹತ್—(ಜಹತ್+ಅಜಹತ್) ಬಿಟ್ಟೂ ಬಿಡದ ಲಕ್ಷಣೆ ಉದಾಹರಣೆ—ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯೆಂದರೆ ತೀರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥವಾಗುವದರಿಂದ ಗಂಗೆ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಂಗೆ ಎಂಬದರರ್ಥವು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ. 'ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಒಳಕ್ಕೆ ಬರಲಿ' ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಟ್ಟಿಗೆಯುಳ್ಳವರು ಬರಲಿ' ಎಂದರ್ಥವಾಗುವದರಿಂದ ಅದು ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣೆ. ಏಂದರೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಅರ್ಥವು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿಲ್ಲ. 'ಅವನೇ ಇವನು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಕಾಲ, ಈಗಿನ ಕಾಲ, ಆಗಿನ ದೇಶ, ಈಗಿನದೇಶ, ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯನನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಜಹದಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣೆ. ಇದೇ ತತ್ತ್ವವು ಎಂಬ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದದ್ದು. ಸೋಲಯಂ ದೇವದತ್ತ—ಅ ದೇವದತ್ತನೇ ಇವನು. ಸೋಯಮಂಶನ—ಅವನು, ಇವನು ಎಂಬ ಅಂಶಗಳನ್ನು. ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿಹ—ಹತ್ತಿರ ಇರುವ.

೩೨. ತತ್ . . . ದರ್ಥ—ಅದು ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನೆಂದರ್ಥ. ತ್ವಂ . . . ಖಾರ್ಥ—ನೀನು ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ (ಎದುರಿಗೆ) ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಇರುವನೆಂದರ್ಥ. ವಿರೋಧಾಂಶಗಳ—ದೂರ ಮತ್ತು ಎದುರಿಗೆ ಎಂಬ ವಿರೋಧವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು. ತಥ್ಯವು (ಸತ್ಯವಾದದ್ದು) + ಏಕ್ಯವು (ಒಂದೇ ಆಗಿ ಕೂಡಿಹೋಗಿರುವದು) + ಅಖಂಡವು (ವ್ಯಾಪಕವು) + ಅದ್ವಯ (ತನಗಿರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ್ದು) ನಿಜ ಸಂವಿತ್ತು—ತನ್ನ ಜ್ಞಾನ. ಸಾಮರಸ್ಯರಸ—ಎರಡೂ ಕೂಡಿ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವಂಥದ್ದು.

ಅಂದು ಕಾನ್ಯವನೋದಿದಾ ವಟು | ನಿಂದು ಕವಿತಾಪ್ರೌಢನಾಗಹ |
 ನೆಂದದೊಬ್ಬನಲಹ ಪರೋಕ್ಷವನಭಿಮುಖತ್ವವನು ||
 ಹಿಂದುಗಳೆಂದಂದಿದೆನಿಸುವೀ | ಸಂದಳಿದ ವಟುದೇಹದಂದದಿ |
 ಚಂದದಸಿಪದದದ್ವಯಾನಂದಾರ್ಥ ಕೇಳಿಂದ || ೩೩ ||

ಈಸುದಿನವಾ ದೇಶದಲಿ ಮನು | ಜೇಶನೆನಿಸಿದಾರ್ತ ಘನಸಂ |
 ಕ್ಲೇಶದಿಂ ಬಡತನದೊಳಹನೀ ದೇಶದೊಳಗಿಂದು ||
 ಘೋಷಿಸುವರೀ ಭಾಗ್ಯ, ಬಡತನ, | ದೇಶಭೇದಗಳೆಲ್ಲವೊಬ್ಬನೊ |
 ಳಾ ಸಮಾನದಲಸಿಪದಾರ್ಥವದದ್ವಯಾನಂದ || ೩೪ ||

ಕುರುಹಿನಾಕಳ ಹಾಲ ಕರತಂ | ದಿರಿವೆ ಭೇದನ ಕಾಣಲರಿಯದು; |
 ನಿರುತವಾಯಿರಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಭೇದವಿಂತೈಸೆ ! |
 ತರಳ ತಿಳಿಯಾ ಸ್ವೀರವೊಂದೇ | ಪರಿಯೊಳಗೆ ತೋರ್ಪಂತೆ ನಿಜಸುಖ |
 ದೆರಕವಹ ನಿರ್ದ್ವಂದ್ವನಸಿಪದದರ್ಥ ಕೇಳಿಂದ || ೩೫ ||

ಕುಂಭದೊಳಗವಕಾಶವಾಗಿ | ದ್ವಂಬರನೆ ಒಳಹೊರಗನೆಲ್ಲವ |
 ತುಂಬಿಕೊಂಡಿಹುದೆಂದು ಬಯಲನು ಬಗೆದು ತಿಳಿವಂತೆ ||
 ಅಂಬುಜಾಸನ, ವಿಷ್ಣು, ಶತಮುಖ, | ಶಂಭು ಮೊದಲಾದಖಿಳಸುರನರ |
 ರೆಂಬ ಸರ್ವರೊಳೊಬ್ಬನಸಿಪದ ಸರ್ಥ ಕೇಳಿಂದ || ೩೬ ||

೩೩. ಪರೋಕ್ಷವನಭಿಮುಖತ್ವವನು—ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದವನೆಂಬ ದೂರದರ್ಥವನ್ನೂ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವನೆಂಬ ಸಮೀಪದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ. ಸಂದಳಿದ—ನಡುವಣ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದಂಥ.

೩೪. ಭಾಷಿಸುವರು—ಹೇಳುವರು. ಆ ಸಮಾನದಲಿ—ಅದರಂತೆ.

೩೫. ಕುರುಹಿನ—ಯಾವದಾದರೊಂದು ಹೆಗ್ಗುರುತುಳ್ಳ. ಇರಿಸೆ—ಉಳಿದ ಆಕಳುಗಳ ಹಾಲಿನ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದರೆ. ಆ, ಈ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೆ—ಆ ಹಾಲು, ಈ ಹಾಲು ಎಂಬ ಮಾತು ಮಾತ್ರವೇ (ಭೇದವು). (ಆ, ಈ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ).

೩೬. ಶತಮುಖ—ಇಂದ್ರ (ನೂರು ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನು).

ಸತ್ತು ಚಿತ್ತಾನಂದರೂಪಿನ | ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ತಿಳಿದು ನೋಡಲು |
 ನಿತ್ಯ ನಿಜಸುಖ ಸಂವಿದದ್ವಯನೆನಿಸ ಪರಮಾತ್ಮ ; ||
 ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಪರಾತ್ಮಭೇದಗ | ಕೆತ್ತಣದು ? ವಾಚಾವಿಡಂಬನ ! |
 ವೃತ್ತಿಕೆಯ ಮಣ್ಣೆಂಬೊಲಸಿಪದದರ್ಥ ಕೇಳಿಂದ || ೩೭ ||

ಮಾಯೆಯೆಂಬುದೆ ಮಿಥ್ಯ ; ಜೀವನಿ | ಕಾಯವದರಿಂ ಮುನ್ನಲಿಲ್ಲವು ; ||
 ಬಾಯ ಬನ್ನಣೆಯಿಂದ ಬೋಧಿಸೆ ಭೇದವೆಂದಾಯ್ತು ; ||
 ರಾಯ ರಂಕನು ; ರಂಕನೇ ತಿಳಿ | ರಾಯನೆಂಬಂದದಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದ |
 ಮಾಯೆಯಿಂದಲಿ ಜೀವ ; ಜೀವನೆ ತಿಳಿದೊಡಾ ಬ್ರಹ್ಮ || ೩೮ ||

ತತ್ತ್ವಮಸಿಯೊಂದೊಲಿದು ಶ್ರುತಿ ಪೇ | ಕುತಲಿಹುದೆಂತೆನಲವಿದ್ಯಾ |
 ಪತ್ತಿಯಾತ್ಮಂಗಿಲ್ಲವೆಂದದ ಪರಿಹರಿಸಿತ್ತೆಸೆ ; ||
 ವಸ್ತುವೆರಡಾಗಿಹುದರೊಳಗೇ | ಕತ್ವದೋರುತ ಲಕ್ಷಣಾಪ್ಯಯ |
 ವೃತ್ತಿಯಿಂ ಲಕ್ಷಿತವೆ ಬ್ರಹ್ಮವದೆಂದು ಸಾರಿಹುದು || ೩೯ ||

೩೭. ಪ್ರತ್ಯ . . ಣದು ?—ಬಳಗಿರುವ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಆತ್ಮ
 ನಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ವಾಚಾವಿಡಂಬನ—ಬಾಯ ಬುಟಾಟಿಕೆ. ವೃತ್ತಿಕೆಯ
 ವಃಣ್ಣ—ವೃತ್ತಿಕೆಯೆಂಬುದೂ ಮಣ್ಣೆಂಬುದೂ ಮಾತಿನ ಭೇದವೇ ಹೊರತು ವಸ್ತುವಿ
 ನಲ್ಲೇನೂ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಹಾಗೆ (ಜೀವನೆಂಬುದೂ ಈಶ್ವರನೆಂಬುದೂ ಮಾತಿನ
 ಭೇದವೇ ಹೊರತು ಲಕ್ಷ್ಯವಸ್ತುಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ).

೩೮. ಜೀವ . . ಲಿಲ್ಲವು—ಮಾಯೆಯೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲದ್ದೆಂದಾದ ಮೇಲೆ ಅದ
 ರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಮೂಹದ ಇರುವಿಕೆಯಂತು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.
 ಬಾಯ . . ದಾಯ್ತು—ಭೇದವನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತ ಆಡುತ್ತ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಆ
 ಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. (ತಾಯಿಯು ಮಕ್ಕಳ ಮುಂದೆ
 ದೇಹಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಯ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುತ್ತ ಮರುಳುಮಾಡುವಳೆಂದೂ ನಾವು ಆ ಮಂಕ
 ನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಸ್ವಾಮಿರಾಮತೀರ್ಥರು ಹೇಳಿರುವುದೂ ಇದೇ ಅಭಿ
 ಪ್ರಾಯ).

೩೯. ತತ್ತ್ವಮಸಿ—(“ ನಾನು ಜೀವ ” ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವವನೆ) ನೀನು
 ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದಿ. (ಶ್ರುತಿನಾಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.) ಅದ—ಅವಿದ್ಯಾದೋಷ
 ದಿಂದ ಆಗಿರುವ ಭೇದಬುದ್ಧಿಯನ್ನು (ಪ್ರಪಂಚಸತ್ಯವನ್ನು).

ಅನಲನೆಂತುಷ್ಣ ಸ್ವರೂಪನೋ | ಚಿನ್ಮಯಾತ್ಮಕನಾ ಪರಿಯಲೇ |
 ತನಯ, ನಿತ್ಯಜ್ಞಾನರೂಪನು ; ತತ್ತ್ವಕಾರದಲಿ ||
 ಘನತಮಸ್ತತ್ತ್ವಪ್ರಧಾನಗ | ಳೆನಿಸಿ. ಧೂಮಜ್ವಾಲೆಗಳವೋಲ್ |
 ಜನಿಸಿ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿ ಚಿಚ್ಚಕ್ತಿಗಳನೆನಿಸಿಹವು || ೪೦ ||

ಕಾರ್ಯಕಾರಣವೆಂಬುಪಾಧಿಗ | ಛಾರ್ಯ, ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆಯವರೊಳು |
 ಕಾರ್ಯವೇ ಮಲಿನಪ್ರಧಾನವು, ಕಾರಣವೆ ತಿಳಿಯೆ ||
 ಸಾರವಹೆ ಸತ್ತ್ವಪ್ರಧಾನವು ; | ತಾರತಮ್ಯದೋಳರ್ಪ ಗುಣದಿಂ |
 ತೋರುವದು ಜೀವೇಶ್ವರತ್ವವು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಗೆ || ೪೧ ||

ನೀರಧಿಕವಾಗಿರಲು ನಿರ್ಮಲ | ತೋರುವದು ; ನೀರಲ್ಲವಾದೊಡೆ |
 ನೀರು ಕಲಕಾಗಿರ್ಪುದಾ ಪರಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣವು ; ||
 ನೀರ ಗುಣದೋಷಗಳು ತಿಳಿಯಲು | ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕೆಂತು ನಿ |
 ಜಾರಿಸಲು ಜೀವೇಶ್ವರತ್ವವುಪಾಧಿಕೃತವೆಂದ || ೪೨ ||

೪೦. ಅನಲನು-ಅಗ್ನಿಯು. ತನಯ-ಮಗನೆ, ತತ್ತ್ವಕಾರದಲಿ-ಆ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ. ಧೂಮಜ್ವಾಲೆಗಳವೋಲ್-ಹೊಗೆಯ ಹಾಗೆ ತನುಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿ; ಜ್ವಾಲೆಯ ಹಾಗೆ ಸತ್ತ್ವಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಚಿಚ್ಚಕ್ತಿ.

೪೧. ಕಾರ್ಯಕಾರಣಕೆ-ಕಾರ್ಯೋಪಾಧಿಯ ಜೀವನಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಾರಣೋಪಾಧಿಯ ಈಶ್ವರನಿಗೆ. ಆರ್ಯ-ಪೂಜ್ಯನೆ. ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆ-ವಿದ್ಯೆ (ಈಶ್ವರನಿಗೆ) ಮತ್ತು ಅವಿದ್ಯೆ (ಜೀವನಿಗೆ). ತಾರತಮ್ಯದೋಳರ್ಪಗುಣದಿಂ-ಸತ್ತ್ವಗುಣವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಗುಣದ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರತ್ವವುಂಟಾಯಿತು. ರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳು ಕನಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಜೀವತ್ವವುಂಟಾಯಿತು.

೪೨. ನೀರು + ಅಧಿಕವಾಗಿರಲು. ಆ ಪರಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣವು-ಜೀವನೂ ಈಶ್ವರನೂ ಅದರಂತೆಯೆ. ಜೀವನು ವ್ಯಪ್ತಿ (ಬಿಡಿ) ಬುದ್ಧಿಯವನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು ರುವ ಕಡೆ ನೀರು ಕಲಕಾಗಿರುವಂತೆ ಮಲಿನವಾಗಿರುವನು. ಈಶ್ವರನು ಸಮ್ಯಕ್ (ಒಟ್ಟು) ಬುದ್ಧಿಯವನಾದ್ದರಿಂದ ಬಹಳ ನೀರಿರುವ ಕಡೆ ನೀರು ನಿಲ್ಲಲಾಗಿರುವಂತೆ ಶುದ್ಧವಾಗಿರುವನು. ನೀರ-ನೀರಿನ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕೆಂತು-ನೀರಿನ ಗುಣದೋಷವು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಅಂಟುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ (ಬುದ್ಧಿಯ ದೋಷವು ಜೀವೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅಂಟುವದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ).

ಮಣ್ಣು ಮಡಕೆಗೆ ಸ್ವರ್ಣಕಲಶಕೆ | ಭಿನ್ನವಲ್ಲದೆ ಬಯಲು ಭಿನ್ನವೆ ? |
 ಸ್ವರ್ಣದಿಗೆ ಚಂಡಾಲಕೂಪಕೆ ಭೇದವುಂಟೈಸೆ ||
 ಭಿನ್ನವೇ ರವಿ ಹೊಳೆಯಲಾ ಪರಿ | ನಿರ್ಣಯಿಸೆ ಜೀವೇಶ್ವರತ್ವಕೆ |
 ಭಿನ್ನವೆಂಬುದುಸಾಧಿಕೃತವಾ ಪೂರ್ಣಬ್ರಹ್ಮದಲಿ || ೪೩ ||

ಉದಕಕೊಂದೇ ಸ್ವಾದ, ಭೂಭೇ | ದದಲಿ ನಾನಾಸ್ವಾದವೆನಿಸಿಹು |
 ದದು ಮಳೆಯಲುದಯಿಸುವ ಕಾಲದೊಳಾಯ್ತು ರಸಭೇದ ? ||
 ಸದಮಲಾನಂದೈಕರಸವೇ | ಪುದಿದು ಕಾರಣಕಾರ್ಯಭೇದದ |
 ಲೊದವಿ ಜೀವೇಶ್ವರತೆಯಲ್ಲದೆ ಭೇದವೆಲ್ಲಿಯದು ? || ೪೪ ||

ಶಬ್ದ ಸೂತಕದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು | ಶುದ್ಧ ಸೂತಕಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಬನು ; |
 ತಬ್ಬದಿಂದದ ಕಳೆಯೆ ಶುದ್ಧನೆನಿಸ್ಪ ತೆರನಂತೆ ||
 ಶಬ್ದ ಮಾತ್ರದಿ ಜೀವ ಪರಮನು, | ಶಬ್ದವಡಗಳು ನಿತ್ಯಶುದ್ಧವಿ |
 ಬುದ್ಧ ಸಚ್ಚಿನ್ಮಾತ್ರನಾಗಿಹ ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೪೫ ||

೪೩. ಬಯಲು ಭಿನ್ನವೆ--(ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆಯೂ ಬಂಗಾರದ ಕೊಡವೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬೇರೆ ಆದರೂ) ಆದರೊಳಗಣ ಬಯಲು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಬೇರೆ ಅದೀತೆ ? ಸ್ವರ್ಣದಿಗೆ--ದೇವ ಗಂಗಾನದಿಗೆ. ಚಂಡಾಲಕೂಪಕೆ--ಹೊಲೆಯರ ಬಾವಿಗೆ. ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಮನೀಷಾಪಂಚಕದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕೆಳಗಣ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಬಂದಿದೆ-- "ಕಿಂ ಗಂಗಾಂಬುನಿ ಬಿಂಬಿತೇಂಬರಮೃತೌ ಚಂಡಾಲವಾ ಪೀಪಯಃ | ಪೂರೇ ಚಾಂತರಮಸ್ತಿ ಕಾಂಚನಘಟೇ ಮೃತ್ಕುಂಭಯೋರ್ವಾಂಬರೇ || ಪ್ರತ್ಯಗ್ವಸ್ತುನಿ ನಿಸ್ತರಂಗಸಹಜಾನಂದಾವಬೋಧಾಂಬುಧೌ | ವಿಶ್ರೋಷಯಂ ಶ್ವಪ ಚೋಷಯಮಿತ್ಯಸಿ ಮಹಾನೋಷಯಂ ವಿಭೇದಭ್ರಮಃ || "

೪೪. ಸ್ವಾದ--ರುಚಿ. ಪುದಿದು--ತುಂಬಿಕೊಂಡು. ಒದವಿ-(ಒದಗಿ) ಎರಡಾಗಿ.

೪೫. ಶಬ್ದ ಸೂತಕದಿಂದ--ಇಂಥವರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಸತ್ತದ್ದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಮೈಲಿಗೆಯು ಬಂದಿರುವದೆಂಬ ಮಾತಿನ ಮಾತ್ರದಿಂದ (ಹುಟ್ಟಿದ್ದನ್ನೂ ಸತ್ತದ್ದನ್ನೂ ತಾನು ಕಾಣದಿದ್ದರೂ). ಶುದ್ಧ ಸೂತಕಿ--ನಿಜವಾಗಿ ಮೈಲಿಗೆಯುಳ್ಳವನು. ಶಬ್ದದಿಂದದ ಕಳೆಯೆ--ನಿನಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮೈಲಿಗೆ ಇಂದಿಗೆ ಹೋಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವ ಮಾತಿನ ಮಾತ್ರದಿಂದ. ಶಬ್ದ ಮಾತ್ರದಿ ಜೀವ ಪರಮನು--ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬುದು ಶಬ್ದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಭೇದವೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿರುವ ವಸ್ತು ಒಂದೇ.

ಈ ವಿಧದಲಸಿಪದದಖಂಡದ | ನ್ಯಾವಹಾರವ ತಿಳುಹಿ, ತನೆಯಗೆ |
ಜೀವಭೇದವ ಬಿಡಿಸಿ, ನಿಜಪರಮಾತ್ಮಪದವಾದ ||
ಕೇವಲಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವೆ | ಭಾವಿಸಲು ತಾನೆನಿಸುವನುಭವ |
ಸಾವಧಾನದಿ ನಿಲುವನೋಲ್ಪಿರ್ಣಯಿಸಿದನು ಮುನಿಸ || ೪೬ ||

ಅಮಮ ! ಸಹಜಾನಂದವೆಂತೈ | ಭ್ರಮಿಸಿತಿ ಮಾಯಾಪ್ರಬಂಧಕೆ ? |
ಮಮತೆಯಿಂ ಜೀವತ್ವದಾರೋಪಣವದೆಂತಾಯ್ತು ? ||
ಸಮನಿಸಿದ ಸಂಸಾರದಳವಿದು | ವಿಮಲಮತಿ ಯಾರಿಂದಲಾದುದು ? |
ಸಮತೆಯಹ ಚಿನ್ಮಾತ್ರ ಮರಳಿದು ಸಿದ್ಧಿಸುವದೆಂತು ; || ೪೭ ||

ಹೇಳು ಮುನಿಸತಿ, ಮನದ ಸಂಶಯ! ಜಾಲ ಕಳೆವಂತೆನಲು ಶುಕಮುನಿ |
ಕೇಳು, ಕೆಲರೀಶ್ವರನ ಲೀಲೆಯಿದೆಂದು ಹೇಳುವರು ||
ಮೂಲಭೂತವೆನಿಸ್ಪವಿದ್ಯೆಯ | ಕಾಲ ಕಣ್ಣಿಯಿದೆಂದು ಕೆಲಬರು |
ಹೇಳುವರು ; ಕೆಲರಿದನು ದೃಷ್ಟಿಸೆ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದೆನುತ || ೪೮ ||

೪೬. ಅಖಂಡದ--ಐಕ್ಯದ. ಜೀವಭೇದವ ಬಿಡಿಸಿ---ನಾನು ಜೀವನೆಂಬ
ಭೇದಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ. ಸಾವಧಾನದಿ--ವಿಚಾರಪೂರ್ದಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ.

೪೭. ಮಾಯಾಪ್ರಬಂಧಕೆ-- ಮಾಯೆಯೆಂಬ ಕೆಟ್ಟು ವಿಕೆಗೆ. ಮಮತೆಯಿಂ.
ನನ್ನದು ಮತ್ತು ನಾನು ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಗಳಿಂದ. ಸಂಸಾರದ + ಅಳಿವು (ನಾಶವು)
ಇದು. ಯಾರಿಂದಲಾದುದು ? ಯಾರು ಸಂಸಾರನೆಂಬ ಕಟ್ಟನ್ನು ಕಳಚಿಕೊಂಡಿ
ದ್ದಾರೆ ?

೪೮. ಜಾಲ--ಗುಂಪು. ಈಶ್ವರನ ಲೀಲೆ--ಹೀಗೆಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಅನೇಕರು
ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಗೆಗಳನ್ನು “ ವಿಭೂತಿಂ ಪ್ರಸ
ವಂತ್ಯಸ್ಯೇ ಮನ್ಯಂತೇ ಸೃಷ್ಟಿಚಿಂತಕಾಃ ” ಎಂಬ ಮೊದಲಾದ ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾ
ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. “ ಕಾಲಃ ಸ್ವಭಾವೋ ನಿಯತಿಯದ್ಯಚ್ಛಾ ಭೂ
ತಾನಿ ಯೋನಿಃ ಪುರುಷ ಇತಿ ಚಿಂತಾ ” ಎಂಬ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಶ್ರುತಿಯೂ ಈ ಅಭಿ
ಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವದು. ಮೂಲಭೂತವೆನಿಸ್ಪ+ಅವಿದ್ಯೆಯ. ದೃಷ್ಟಿಸೆ ಸೃಷ್ಟಿ--
ನಾವು ನೋಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಅಗಲೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವದೆಂದೂ ನೋಡದೆ ಇದ್ದರೆ
ಜಗತ್ತೇ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಸೃಷ್ಟಿವಾದವೆಂದು
ಹೆಸರು.

ಮತವಿಭೇದಗಳಾದ ಬಹುವಿಧ | ಗತಿಗಳನು ಪೇಳುವರು ಕೆಲಕೆಲ |
 ರತಿಶಯೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಪೂರ್ವಕದಿ ||
 ಶ್ರುತಿವಿದಿತಸತ್ಯಾತ್ಮಗೀ ಸಂ | ಸೃತಿಯ ಸಂಕಲೆಯಿಲ್ಲವೆಲ್ಲವು |
 ಮತಿಗೆ ಹೊರತೆಲೆ ಮಗನೆ ಮಿಥ್ಯಾರೋಪ ಕೇಳಿಂದ || ೪೯ ||

ನರನು ತಾನೆಂದೀಶ್ವರತ್ವವ | ಮರೆದು ರಘುಪತಿ ಬ್ರಹ್ಮನಾರದ |
 ರರುಹಿಸಲ್ಪರಿದಂತೆ ತನ್ನನೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂದಾಗ ||
 ಗುರುವನುಪದೇಶದಲಿ ಮಾಯಾ | ವರಣವಳಿದೇಕತ್ವದಿಂದೀ |
 ಶ್ವರನೆನಿಸ ಪರವಸ್ತುವೇ ನೀನೆಂದು ತಿಳಿಯೆಂದ || ೫೦ ||

ತನ್ನ ಜನನದ ಪರಿಯನರಿಯದೆ | ಕರ್ಣ ರಾಧೆಯ ಮಗನೆನುತ್ತಿರೆ, |
 ನಿನ್ನ ತಾಯಿಯು ಕಾಂತಿಯೆನೆ ಹರಿಯಾಗ ತಿಳಿದಂತೆ ||
 ನಿನ್ನನರಿಯದೆ ಜೀವನೆಂದೇ | ಬನ್ನಬಡಲೇಂ? ಗುರುಕರುಣದಿಂದ |
 ನಿನ್ನ ನಿಜವನು ತಿಳಿದು ನೀ ಚಿತ್ತೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೫೧ ||

ಹತ್ತರೊಳು ತಾ ತನ್ನನುಳಿದೊಂ | ಬತ್ತ ಗಣಿಸಲು, ಕಡೆಯಣವನಿಂ |
 ಹತ್ತು ಮಂದಿಯ ತೋರೆ, ಭ್ರಮೆಯಳಿದರಿದ ತೆರನಂತೆ ||
 ಸತ್ಯವಹ ಗುರುವಾಕ್ಯದಿಂದಲಿ | ಚಿತ್ತದ ಭ್ರಮೆಯಳಿಯೆ ನೀನೇ |
 ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೆನುತ್ತ ನಿನ್ನನು ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೫೨ ||

೪೯. ಮತ... ಗತಿಗಳನು—ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು. ಮತಿಗೆ ಹೊರತು—ಸಂಸಾರದ ಸಂಬಂಧವಾದ ಬಂಧವೆಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿಗೇ ಹೊರತು ಆತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಮಿಥ್ಯದಾರೋಪ—ಬುದ್ಧಿಗಿರುವ ಬಂಧಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಆತ್ಮನ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವುದು.

೫೦. ಬ್ರಹ್ಮನಾರದರು—ಬ್ರಹ್ಮನೂ ನಾರದರೂ. ತನ್ನನೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂದಾಗ—ಕಥೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೫೧. ತನ್ನ... ಯದೆ—ಕರ್ಣನು ತನ್ನ ಜನ್ಮವನ್ನರಿತ ಕಥೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೫೨. ಹತ್ತರೊಳು... ಗಣಿಸಲು—ಹತ್ತುಜನರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಉಳಿದವರನ್ನು ಎಣಿಸಲು ಒಂಬತ್ತೇ ಆಯಿತು. ಕಡೆಯಣವನಿಂ—ಕೊನೆಯವನಿಂದ ಎಣಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಾಗ ಎಣಿಸಿದವನು ತಾನೇ ಹತ್ತನೆಯನಾಗುವನು.

ಗರ ಹಿಡಿದ ಮಾನವನು ತನ್ನನು | ಮರೆದಿರಲು, ಮಿಗೆ ಮಂತ್ರವಾದಿಯ |
ಕಳೆದು ಮಂತ್ರಿಸೆ, ತನ್ನ ತಾನೆಂದರಿವ ಪರಿಯಂತೆ ||
ಪರಮಗುರುವಿನ ಕರುಣದಲಿ ಹರ|ವರಿಯ ಮಾಯಾಭ್ರಾಂತಿಯಳಿಯಲು,
ನಿರುಪಮ ನಿರಾಲಂಬ ನಿಜ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೫೩ ||

ಬಲುಭುಜಗ ಕನಸಿನಲಿ ಕಚ್ಚಲು, | ಕಳವಳಿಸಿ ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗಲು, |
ಕೆಲದಲ್ಲಿದ್ದ ವರಂಜಬೇಡೆಂದಂಜಿಕೆಯ ಬಿಡಿಸೆ, ||
ತಿಳಿದು ಸ್ವಸ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದವೋಲ್ಲುರು | ತಿಳುಹೆ ಮಾಯಾಭ್ರಮೆಯಡಗಿ ನಿ |
ಶ್ಚಲತೆಯಾಗಿಹ ನಿತ್ಯಸುಖ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೫೪ ||

ಹೊಳೆಯುತಿಹ ಮಣಿಮಯದ ಮಂಟಪದೊಳಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವಶುನಕಾ |
ವಳಿಯ ಕಂಡದರೊಡನೆ ಕಲಹಿಸ ಶುನಕನಂದದಲಿ ||
ಬಲಿದವಿದ್ಯೋಪಾಧಿಯಲಿ ತಾ | ಹೊಳೆದು ಬಹುರೂಪಾಗಿ ತೋರ್ಪುದ |
ತಿಳಿದು ಗುರುಕೃಪೆಯಿಂದಲದ್ವಯನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು ||

ಪಿತ್ತ ತಲೆಗೇರಿದರೆ ಲೋಚನ | ಕತ್ತಲಿಸಿ ಹಗಲೆಂದರಿಯದಿರ |
ಲುತ್ತಮದ ವೈದ್ಯರು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮಾಡೆ ತಿಳಿದಂತೆ ||
ಅತ್ಯಧಿಕಗುರುಬೋಧಿಯಿಂದಲಿ | ಚಿತ್ತದ ಭ್ರಮೆಯಡಗಿ ನೀನೇ |
ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೆನುತ್ತ ನಿನ್ನನು ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೫೬ ||

(ಈ ದಶಮನ ಕಥೆಯು ಬಹು ಅನಾದಿಯಾದದ್ದು ; ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೂ ಇದೆ).

೫೩. ಗರ ಹಿಡಿದ—ಪಿಶಾಚವು ಹಿಡಿದ. ಹರವರಿಯ—ಪ್ರಕಟವಾದ.

೫೪. ಸ್ವಸ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದವೋಲ್—ತನ್ನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾಗೆ.

೫೫. ಶುನಕನಂದದಲಿ—ಕನ್ನಡಿಯ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಗಳನ್ನೇ ಬೇರೆ ನುಯಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳೊಡನೆ ಜಗಳಕ್ಕೆದ್ದ ಈ ನಾಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿ ರಾಮತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಉಪನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಥೆಯು ಉತ್ತರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಬಲಿದ+ಅವಿದ್ಯೋಪಾಧಿಯಲಿ.

೫೬. ಲೋಚನ—ಕಣ್ಣು. ತಿಳಿದಂತೆ—ಹಗಲೆಂದು ತಿಳಿದ ಹಾಗೆ.

ಆವರಣವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿಗ | ಛಾವರಿಗೆ ಪರವಸ್ತುವನು ಜಗ |
 ಜೀವರೂಪಾಗಿಹುದು ಸ್ವಾಪ್ನ ಪದಾರ್ಥದಂದದಲಿ ; ||
 ಪಾನನದ ಗುರುಪಾದಪದ್ಮದ | ಸೇನೆಯಲಿ ಸಂಸಾರವಳಿಯೆ ನಿ |
 ರಾವರಣ ನಿಶ್ಚೀಮ ನಿಜ ನೀನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸು || ೫೭ ||

ಅಸಿಪದದಖಂಜಾದ್ವಯಾಮೃತ | ರಸಭರಿತನಿಸ್ಸೀಮಸಾಗರ |
 ನೆಸೆಯಲದರೊಳು ತೋರ್ಪ ತುಂಗತರಂಗದಿಂದೊಗೆದು ||
 ಪೆಸರಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಬುದ್ಧದ | ದಸಮಸಚ್ಚಿತ್ಸುಖಮಯದಿ ರಂ |
 ಜಿಸುತಲಿಪುರದಪಾರವಂತಿಂತೆನಲಶಕ್ಯವಲಾ !

ಕ್ಷೀರಕ್ಷೀರವ ಬೆರೆಸಿದಂದದಿ, | ನೀರು ನೀರೊಳು ಸೇರಿದಂದದಿ, |
 ಸಾರಿ ಸಕ್ಕರೆಯೊಳಗೆ ಸಕ್ಕರೆ ಕೂಡಿದಂದದಲಿ, ||
 ಧೀರಗುರುವಿನ ಕರುಣದಲಿ ಸಂ | ಸಾರಶರಧಿಯ ದಾಂಟಿ ಸುಖಸಾ |
 ಕಾರಸಹಜಾದ್ವೈತದೊಳಗೊಳಗೊಂಡಿ ಸುಖಯಾಗು || ೫೯ ||

ಇಂತು ಜೀವೇಶ್ವರತೆಯೆಂಬುದು | ಭ್ರಾಂತಿಕಲ್ಪಿತವೆಂದು ತಿಳುಪಿದ |
 ನಂತರದೊಳಿಸಿಪದದಖಂಡಾರ್ಥವನು ಬೋಧಿಸಲು ||
 ಅಂತರಂಗದೊಳ್ಳೆ ಕೃಪದನಿ | ಶ್ಚಿಂತಸುಖಮಯನಾಗಿ ಶುಕನ |
 ತ್ಯಂತ ಸಹಜಾನಂದಗುರುಪದಚಿಂತೆಯಲಿ ನಿಂದ || ೬೦ ||

೫೭. ಸ್ವಾಪ್ನ ಪದಾರ್ಥದಂದದಲಿ—ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿರುವವನು ತಾನೊಬ್ಬನೇ
 ಆದರೂ ಹೊರಗೆ ಅನೇಕ ಜೀವರೂಪ ಜಗತ್ತೂ ಕಾಣುತ್ತಿರುವಂತೆ. ಸಂಸಾರವಳಿಯೆ—
 ಹುಟ್ಟುಸಾವುಗಳು ಹೋಗಲಾಗಿ.

೫೮. ಅಸಿಪದದ—ಐಕ್ಯಾರ್ಥಸೂಚಕವಾದ 'ಅಸಿ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿಳಿ
 ಯಬರುವ.

೫೯. ಕ್ಷೀರಕ್ಷೀರವ ಬೆರೆಸಿದಂದದಿ—ಹಾಲುಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೆ ಗುರುತಿಸುವದಕ್ಕೆ
 ಆಗದಂತೆ ತತ್ತ್ವಪದಾರ್ಥಗಳ ಐಕ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅಖಂಡವಸ್ತುವೊಂದೇ ಆಗು
 ವದೇ ಹೊರತು ಭೇದವೇನೂ ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ನೀರು ನೀರೊಳು ಸೇರಿದಂದದಿ—
 ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಲಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವದೇನೆಂದರೆ—“ಯಥೋದಕಂ ಶುದ್ಧೇ ಶುದ್ಧಮಾ
 ಸಿಕ್ತಂ ತಾದ್ಯಗೇವ ಭವತಿ | ಏವಂ ಮುನೀರ್ವಿಜಾನತ ಅತ್ಮಾ ಭವತಿ ಗೌತಮ ||”
 ಸುಖಸಾಕಾರ—ಸುಖವೇ ಮೂರ್ತಿಗೊಂಡಂಥ.

ಅಂಧಕಾಸುರಮಥನ, ಸಿಂಧುರ | ಬಂಧುರಾಜಿನವಸನ, ವನರುಹ |
 ಬಂಧುಶತಸಾಹಸ್ರಕೋಟಿದ್ಯುತಿವಿತತಿಚೈತ್ರ, ||
 ಇಂದುಧರ, ಶಿವ, ಶಂಭು, ಮೃಡ ಶಿತಿ | ಕಂಧರ, ಪರಂಜ್ಯೋತಿ, ಸಂಸೃತಿ |
 ಬಂಧವಿರಹಿತ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸಲಹು ಮೂಜಗವ || ೬೧ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಜಾನಂದ ಗುರುವರ್ಯ
 ಪಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯಮಾಣ ಸಹವಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
 ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾನ್ವಿತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
 ಅಸಿಪದಾರ್ಥನಿರ್ಣಯವೆಂಬ ಐದನೆಯಧ್ಯಾಯವು
 ಮುಗಿದುದು

೬೦. ತಿಳುವಿದ+ಅನಂತರದೊಳು. ಅಸಿಪದದ+ಅಖಂಡಾರ್ಥವನು.

೬೧. ಸಿಂಧುರಬಂಧುರಾಜಿನವಸನ—ಅನೆಯ ಸುಂದರವಾದ ಚರ್ಮವೇ ವಸನವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ವನರುಹ . . ಚೈತ್ರ—ಕಮಲಪ್ರಿಯನಾದ ಸೂರ್ಯನ ನೂರು ಸಾವಿರ ಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಕಾಶದ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಚೈತ್ರನಾಸದಂತಿರುವವನೆಂದರ್ಥ (ಚೈತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಕಾಂತಿಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವದು). ಶಿತಿ ಕಂಧರ—ಕಪ್ಪಾದ ಕುತ್ತಿಗೆಯುಳ್ಳವನು. (ಈಶ್ವರನು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರಮಥನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿದದ್ದರಿಂದ ಅದು ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕಪ್ಪಾಗಿರುವದು. ವಿಷವು ಕಪ್ಪಾಗಿರುವದೆಂಬುದು ಕವಿಸಮಯ).

ಅರಣ್ಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಸಪ್ತಭೂಮಿಕೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ

ಸೂ || ಭೂಮಿಕೆಗಳಭ್ಯಾಸದಿರವನು |

ಸಾಮರಸದ ಸಮಾಧಿಭೇದವ |

ನೇಮಿಸಿದನಾ ಬಾದರಾಯಣ ಶುಕಮುನೀಶ್ವರಗೆ ||

ಭೂಷಣದ ಮಂಜೂಷ ಬಲಿಯ ನಿ | ವಾಸ ; ಸುರಪಥ ಪುಷ್ಪವಾಟ ; ದಿ |
ಗೀಶರಂಬರಪಾಲಕರು ; ಪಾಲ್ಗಡಲೆ ಬತ್ತಳಿಕೆ ; ||

ಶ್ರೀಶನೇ ಶರ ; ಧರೆಯೆ ರಥ ; ವನ | ಜಾಸನನು ರಥಸೂತನಾ ಶ್ರೀ |

ಲೇಶ ಧನಪತಿಮಿತ್ರ ಸುರಕುಲಸಾರ್ವಭೌಮಂಗೆ || ೧ ||

ಮೂಳಂಗೆ, ಕುಹಕಂಗೆ, ಕುತ್ತಿತ | ಶೀಲಂಗೆ, ಕುಟಲಂಗೆ, ಹಿರಿಯರ |
ನೇಳಲವ ಮಾಳ್ವಂಗೆ, ಕಾಮಾಂಧಂಗೆ, ಕಠಿನಂಗೆ, ||

ಸೂ|| ಭೂಮಿಕೆ—ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆತ್ಮಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹತ್ತಿಸುವ ಮೆಟ್ಟಿಲು. ಸಾಮರಸದ—
ಸಮರಸವಾದ, ತನ್ಮಯವಾದ. ಸಮಾಧಿಭೇದವ—ಮನಸ್ಸಿನ ಏಕಾಗ್ರತೆಯ ಬಗೆ
ಗಳನ್ನು

೧. ಮಂಜೂಷ—ಪೆಟ್ಟಿಗೆ. ಬಲಿಯ ನಿವಾಸ—ಪಾತಾಲಲೋಕ. ಸುರಪಥ—
ಅಕಾಶವು. ಪುಷ್ಪವಾಟ—ಹೂವಿನ ತೋಟ. ದಿಗೀಶರು—ಪೂರ್ವ, ಅಗ್ನಿಯ,
ದಕ್ಷಿಣ, ನೈರುತ್ಯ, ಪಶ್ಚಿಮ, ವಾಯವ್ಯ, ಉತ್ತರ, ಈಶಾನ್ಯ ಎಂಬ ಎಂಟು ದಿಕ್ಕು
ಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ಯಮ, ನಿರುರುತಿ, ವರುಣ, ವಾಯು, ಕುಬೇರ,
ಈಶಾನ್ಯ ಇವರು. ಅಂಬರಪಾಲಕರು—ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವವರು. ಶ್ರೀಶನೇ . .
ಸೂತ—(ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದ ಒಂದನೆಯ | ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಬಾಣ ;
(ಭೂಮಿಯೇ ರಥ ; ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಸಾರಥಿ). ೨ ಶ್ರೀಲೇಶ—ಶ್ರೀ ಶೈಲದ ಒಡೆಯನೆಂಬ ಈ
ಶಬ್ದವೂ, ಧನಪತಿಮಿತ್ರ (ಕುಬೇರನ ಗೆಲೆಯ) ನೆಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಸುರಕುಲಸಾರ್ವ
ಭೌಮಂಗೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣ. ಸುರಕುಲಸಾರ್ವಭೌಮ—ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂ
ಹಕ್ಕೆಲ್ಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿ (ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ).

೨. ಕುತ್ತಿತಶೀಲಂಗೆ—ಕಳಾವ ಅಚಾರವುಳ್ಳವರಿಗೆ. ಕುಟಲಂಗೆ—ಮನಸ್ಸು
ನಿಶ್ಚಿಂತೆ ಬಾಯಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇರುವವರಿಗೆ. ಏಳಲವ ಮಾಳ್ವಂಗೆ—ಜರಿಯುವವ

ಹಾಳುವಾದದಿ ಹೊತ್ತುಗಳೆವರ | ನಾಳಗೊಂಬರಿಗಧಮರಿಂಗಿದ |

ವೇಳದಿರು ಮರೆದರಿದು ದುರುಳರಿಗನುಭವಾಮೃತವ || ೨ ||

ನಿರ್ಗುಣಾಷ್ಟಾಂಗವನು ಸಾಧಿಸು | ವಗ್ಗಳಿಕೆಯುಳ್ಳವರಿಗಾವನ |

ಭರ್ಗನಲ್ಲಿಯೆ ಭಕ್ತಿಭಾವವ ಮಾಳ್ವ ಸುಜನರಿಗೆ, ||

ಸ್ವರ್ಗಸುಖವನು ತುಚ್ಛವಾಗಿಯೆ | ನುಗ್ಗುಮಾಡಿ ಸಮಗ್ರವಾದಪ |

ವರ್ಗವನು ಬಯಸುವರಿಗುಸುರೀ ಅನುಭವಾಮೃತವ || ೩ ||

ಪಲವು ತೆರದಭ್ಯಾಸವುಂಟೈ | ತಿಳಿಯಲೀ ಆತ್ಮಾಪರೋಕ್ಷನ |

ಕೆಲವು ಸಾಂಖ್ಯವು, ಯೋಗಗಳು, ಕೆಲಕೆಲವು ವೇದಾಂತ, ||

ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು, ಕೆಲವೆಲೆ | ಬಲುಮೆಯಹ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಮೇಯವು |

ಸುಲಭವಲ್ಲವು ಸಾಧಿಸುವೋಡೀ ಭೂಮಿಕೆಗಳಿರವ || ೪ ||

೦ಗೆ. (ಹೊತ್ತುಗಳೆವರನು+) ಅಳಿಗೊಂಬರಿಗೆ—ಗೆಳೆಯರಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಮರೆದರಿದು—ತಿಳಿಯದೆ ಆಗಲಿ ತಿಳಿದೇ ಆಗಲಿ.

೩. ನಿರ್ಗುಣಾಷ್ಟಾಂಗ—ಮುಂದೆ ಇದೇ ಅಭ್ಯಾಯದ ೭೯ ಮತ್ತು ೮೦ ನೆಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿಯೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವಂತೆ ನಿರ್ಗುಣಾಷ್ಟಾಂಗದ ಪ್ರಕಾರಾಂತರಗಳಾಗಿರುವ ಯಮನಿಯಮಾದಿ ಎಂಟು ಸಾಧನಗಳು. ಪಾತಂಜಲಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಯಮನಿಯಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ೨ ಅ. ೩೬ ಪ. ದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳು ಸ್ಥೂಲಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕವಿಯು ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ಗುಣಾಷ್ಟಾಂಗವೆಂದು ಕರೆದಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನುಗ್ಗುಮಾಡಿ—ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ. ಸಮಗ್ರವಾದ+ಅಪವರ್ಗ(ಮೋಕ್ಷ)—ಸಾಯುಜ್ಯಮುಕ್ತಿ (ಸಾಲೋಕ್ಯ, ಸಾಮೀಪ್ಯ, ಸಾರೂಪ್ಯ ಎಂಬ ಮುಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈತ್ಯತಭಾವವಿರುವದರಿಂದ ಅವು ಸಮಗ್ರಗಳಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಪೂರ್ಣಗಳಲ್ಲ).

೪. ಆತ್ಮಾಪರೋಕ್ಷನ—ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು. ಕೆಲವು ಸಾಂಖ್ಯವು—ಆತ್ಮನಾತ್ಮವಿವೇಕ ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳು ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಂಬಂಧವಾದವುಗಳು. ಯೋಗಗಳು—ಸುನೋನಿಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಂಬಂಧವಾದವುಗಳು. ಕೆಲಕೆಲವು ವೇದಾಂತ—ಸರ್ವಾತ್ಮಭಾವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಂಬಂಧವಾದವುಗಳು. ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು—ನಾದೋತ್ಪತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಶೈವ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕರ್ಮಯಗಳ ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥಗಳು. ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಮೇಯವು—ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮಾಡುವ ವಿಚಾರಗಳು.

ಸಪ್ತಭೂಮಿಕೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿ ಪರ | ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊಂದುವೊಡೆ ಮನಸಿಗೆ
ಸ್ವಸ್ಥವಹ ಸೋಪಾನವಾಗಿರ್ಪವನು ಕ್ರಮದಿಂದ ||
ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಪೇಳುವೆನು ಕೇಳೈ | ಹಸ್ತದಾಮಲಕದವೊಲಾತ್ಮನು |
ನಿಸ್ತರಂಗಚಿದಬ್ಧಿಯವೊಲದರಿಂದ ತೋರುವನು || ೫ ||

ಮೊದಲ ಭೂಮಿ ಸುಖೇಚ್ಛೆಯೆರಡನೆಯದು ಸದಾತ್ಮವಿಚಾರ, ಮೂರನಿ
ಪುದು ಕಣಾ ನಿಸ್ಸಂಗ, ನಾಲ್ಕನು ವಾಸನಾಕ್ಷಯವು, ||
ಒದವಿದಾನಂದಿನೆಯೆ ಐದನೆ | ಯದು, ತುರಿಯವಾರನೆಯದದರಿಂದ |
ತುದಿಯ ತುರಿಯಾತೀತನೇ ಏಳನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯು || ೬ ||

೫. ಸಪ್ತಭೂಮಿಕೆಗಳು—ಏಳು ಬಗೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಪದ್ಧ
ತಿಯು ವೇದಾಂತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗಿರುವ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಣಾಮದ ಸೂಚನೆಯಾಗಿ
ಗಿರುವದು. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದವರ ಧ್ಯೇಯವಾದ ಸಮಾಧಿಯು ಹೊಸದಾಗಿ ಪಡೆಯ
ತಕ್ಕದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು ಬೇಕಾಗುವವು.
ಅದರಂತೆಯೇ ಅವರು ತನುಗೆ ಬೇಕಾದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರು.
ವೇದಾಂತಿಗಳ ಧ್ಯೇಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಹೊಸದಾಗಿ ಪಡೆಯತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ; ಇದ್ದದ್ದನ್ನೇ
ಗುರ್ತಿಸುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ
ಒಂದೊಂದು ಕಡೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಮಾತುಗಳ ಛಾಯೆ ಕಾಣುವದರಿಂದ ಕೆಲವರು
ವೇದಾಂತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಈ ಭೂಮಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ದ
ರಿಂದ ಇದು ವೇದಾಂತದ ನಿಜವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದಲ್ಲ. ಏಳು ಭೂಮಿಕೆ
ಗಳು ಯಾವವೆಂಬುದನ್ನು ಕವಿಯು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಸ್ತದ
ಅಮಲಕದವೊಲು—ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗವೂ
ಕಾಣುವ ಅಂಗಯ್ಯೊಳಗಣ ನೆಲ್ಲಿಯಕಾಯಂತೆ. ನಿಸ್ತರಂಗಚಿದಬ್ಧಿಯವೊಲ್—ಅಲೆ
ಗಳಿಲ್ಲದಂಥ ಜ್ಞಾನಸಮುದ್ರದಂತೆ.

೬. ಸುಖೇಚ್ಛೆ—ಇದು ಮೊದಲುಗೊಂಡ ಏಳು ಭೂಮಿಕೆಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನೂ
ಈ ಕವಿಯು ತಾನೇ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ೪೦ ರವರಿಗೆ ವಿವರಿಸುವನು. ಈ ಕವಿಯ
ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾನಂದರೂ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಸಿಂಧುವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತರಾದ
ಶ್ರೀ ಚಿದಾನಂದಾವಧೂತರೂ ಶ್ರೀಮನ್ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಗಳೂ ಈ ಏಳನ್ನೇ ಹೇಳಿ
ದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಯೋಗವಾಸಿಷ್ಠಕಾರರ ಸಪ್ತಭೂಮಿಕೆಗಳು ಬೇರೆ. ಅವು ಯಾವ
ವೆಂದರೆ:—ಶುಭೇಚ್ಛೆ—ತನ್ನ ಉದ್ಧಾರವನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ.

ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಸುಕೃತಫಲ ತನ | ಗಿಂದು ಬಂದೊದಗಿದರೆ ನರನದ |
ರಿಂದ ಪರಮವೀಕವೈರಾಗ್ಯವನು ನೆರೆ ಪಡೆಯೆ ||

ಒಂದರಲ್ಲಿಯು ಸುಖದ ರುಚಿ ತನ | ಗೊಂದುಬಾರಿಯು ತೋರದಿಹುದದ |
ರಿಂದ ಮನದಲಿ ನೊಂದು ಸುಖದಿಚ್ಛೆಯನು ಮಾಡುವನು || ೭ ||

ಮಡದಿ ಮನೆ ಮನೆವಾರ್ತೆ ಮಕ್ಕಳೊ | ಕೊಡವೆವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡದೇ |
ತೊಡರಿಕೊಂಡಿಹ ಮನವ ಮೆಲ್ಲನೆ ಸಡಿಲಿಸುತ್ತೊಡನೆ ||

ದೃಢವಿರಕ್ತಿಯ ಮಾಡಿ, ದುಃಖವ | ಕೊಡಹಿ, ಲೇಸಿನ ಬಟ್ಟಿಯೊಳು ಮುಂ |
ದಡಿಯಿಡುತ ಹಾರೈಸುತಿಹೆನವ ನೋಕ್ಷವನು ಬಯಸಿ || ೮ ||

ಯೋಗಸಿದ್ಧಿಯ ಬಯಸ; ದಿವಿಜರಾಭೋಗವನು ತಾನೊಲ್ಲ; ಸಕಲವ |
ಪಾಗಿ ಕೆಡುವದಿದೆಂದು ನಿಸ್ಸೃಹನಾಗಿ ನಿಮಿಷದಲಿ ||

ಮೇಗೆ ತನಗಿನ್ನಾವುದೋ ಗತಿ | ಶ್ರೀಗುರುವಿನುಪದೇಶ ತನಗದು |
ಹೇಗಹುದೋ ! ಎಂಬನು ಸುಖೇಚ್ಛೆಯ ಯೋಗಿಯನಿಸುವನು || ೯ ||

ಪುಣ್ಯವನು ಮಾಡುವನು ; ಪಾಪವ | ಮುನ್ನಲೇ ವರ್ಜಿಸುವ ; ದುಃಖವ |
ನನ್ಯರಿಂಗಾಚರಿಸ ; ತನ್ನಂತೆಲ್ಲರನು ಬಗೆವ ; ||

ವಿಚಾರಣಾ—ಅತ್ಮವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವದು, ತನುಮಾನಸ—ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಷಯ
ಗಳ ಕಡೆಗೆ ಬಿಡದೆ ಸೂರಗಿಸುವದು, ಸತ್ತ್ವಾಪತ್ತಿ—ಮನಸ್ಸು ಅತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲು
ವದು, ಅಸಂಸಕ್ತಿ—ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವದು, ಪದಾ
ರ್ಥಾಭಾವಿನೀ—ಹೊರಗಾಗಲಿ ಒಳಗಾಗಲಿ ಯಾವದೊಂದು ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವೂ ಆಗ
ದಿರುವದು, ತುರ್ಯಗಾ—(ಮೂರನಕ್ಕೆ ಗಳ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ) ನಾಲ್ಕನೆಯದನಿಸಿಯದೆ. ತನ್ನ
ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ತಾನು ಸೇರಿ ಇರುವದು.

೭. ಒಂದರಲ್ಲಿಯು—ಹೊರಗಣ ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ.

೮. ಲೇಸಿನ ಬಟ್ಟಿಯೊಳು—ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ. ನೋಕ್ಷವನು ಬಯಸಿ—
ಸುಖೇಚ್ಛೆಯಿಂದ.

೯. ಬಯಸ—ಬಯಸುವದಿಲ್ಲ. (ಸಕಲವು+) ಅದಾಗಿ—ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೆ.
ನಿಸ್ಸೃಹನಾಗಿ—ಯಾವದನ್ನೂ ಬಯಸದೆ. ಯೋಗಿ—ಸಾಧಕನು.

೧೦. ಮುನ್ನಲೇ—ಪುಣ್ಯಕರವಾದ ಕಡೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಾಕುವದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ.
ದುಃಖವ—ದುಃಖವಾಗುವಂಥ ಕಾರ್ಯವನ್ನು. ಸತ್ಯಪ್ರಿಯಸಂಪನ್ನವಚನವ—ಸತ್ಯ

ಉನ್ನತಾಶೆಯ ಬಿಡುವ ; ದೇಹವ ! ಮನ್ನಿಸುವ ಮಿಗೆ ; ಸತ್ಯಪ್ರಿಯಸಂ ।
ಪನ್ನವಚನವ ನುಡಿದ ಪ್ರಥಮದ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನೈದಿ || ೧೦ ||

ತಾನದಾರೋ? ತನುವಿನೊಳು ತಾ| ನೇನುರೂಪಿನೊಳಿಹನೋ? ತನಗಿ ।
ನ್ನೇನುಕಾರಣ ಬಂದುದೀ ಸಂಸಾರಸುಖದುಃಖ ? ||
ಈ ನಿಬಿಡದಜ್ಞಾನ ತನಗಿ | ನ್ನೇನುವಿಧದಲಿ ಕೆಡುವದೋ ? ತ ।
ನ್ನೀ ನಿಜವನೆಂತರಿವೆನೆಂದು ವಿಚಾರಿಸುವನೊಳಗೆ || ೧೧ ||

ನಾನು ನಾನೆಂದೆಂಬ ಹಮ್ಮಿದು | ತಾನದೇನೋ ? ತನಗೆ ತಾನಿ ।
ನ್ನೇನುಕಾರಣ ಮರೆಯೊಳುಳಿದೆನೊ ತನ್ನನರವಲ್ಲಿ ? ||
ತಾನು ತೋರುತ ತೋರದಿರುತಿಹು | ದೇನು ಬೆಡಗಿಂತೆನ್ನ ಮರನೆಯ ।
ದೇನೆನುತ ತನ್ನೊಳಗೆ ತಿಳಿಯೆ ವಿಚಾರವೆನಿಸುವದು || ೧೨ ||

ವಿರತಿಸುಖವನು ಬಲ್ಲ ; ವೇದದ | ಪರಮಸಾರವನರಿವ ; ದೇಹದ ।
ಬರಿಯ ಹಮ್ಮನು ಬಿಡುವನಾತ್ಮವಿಚಾರವನು ಪಡೆವ ; ||
ಹಿರಿಯರನು ಸೇವಿಸುವನವರಿಂ | ದರಿವನಾತ್ಮಹಿತಾಹಿತವ ; ಸಂ ।
ಸರಣದುಖವ ಪರಿಹರಿಸಿ ಗುರುಪದವ ಸಾರುವನು || ೧೩ ||

ಮತ್ತು ಪ್ರಿಯ ಎಂಬ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದಂಥ. ಇಂಥ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕೆ " ಸತ್ಯಂ ಬ್ರೂಯಾತ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರೂಯಾನ್ ಬ್ರೂಯಾತ್ಸತ್ಯಮಪ್ರಿಯಂ || ಪ್ರಿಯಂ ಚ ನಾನ್ಯತಂ ಬ್ರೂಯಾದೇಷ ಧರ್ಮಃ ಸನಾತನಃ " ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದ ಆಧಾರವಿದೆ.

೧೦. ಏನುರೂಪಿನೊಳು—ಯಾವ ರೂಪಿನಲ್ಲಿ. ನಿಬಿಡ—ದಟ್ಟವಾದ. ಇನ್ನೇನು ವಿಧದಲಿ—ಬೇರೆ ಯಾವ ವಿಧದಲ್ಲಿ. ವಿಚಾರಿಸುವನು—ಸದಾತ್ಮವಿಚಾರವೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯ ಸಾಧನವನ್ನು ನಡೆಸುವನು.

೧೧. ಹಮ್ಮು (+ಇದು)—ಅಹಂಕಾರ. ಮರೆಯೊಳುಳಿದೆನೊ—ನನ್ನ ನಿಜವನ್ನು ನಾನು ಅರಿಯಲಾರದವನಾದೆನೊ. ತಾನು ತೋರುತ ತೋರದಿರುತಿಹುದು—ನಾನು ನಾನೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವು ತೋರದರೂ ಅದರ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವು ತೋರದೆ ಇರುವದು.

೧೨. ಅತ್ಮಹಿತಾಹಿತವ—ತನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವದನ್ನೂ ಕೆಟ್ಟದಾಗುವದನ್ನೂ ಸಂಸರಣದುಃಖವ—ಇಹಲೋಕಕ್ಕೂ ಪರಲೋಕಕ್ಕೂ ಸುತ್ತುವ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಸಾರುವನು—ಸೇರುವನು.

ಪರಮಕರುಣಾಶರಧಿಯೆನಿಸುವ | ಗುರುವರನ ಶಿಕ್ಷೆಯಲಿ ಮನಸಿನ |
ಕರಿಪರಿಯ ನೆನಹೆಂಬ ಕರ್ಕಶಕದಡು ನೆರೆ ತಿಳಿಯೆ ||
ಗುರಿದು ಶಾಂತಿಯನ್ನೈದಿ, ಪಳುಕಿನ | ತೆರೆದಿ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಬುದ್ಧಿಯ |
ತಿರುಳಿನಲಿ ನಿಜಸುಖವ ತಿಳವ ವಿಚಾರಪರನಾಗಿ || ೧೪ ||

ಜೀವಪರಮರ ಲಕ್ಷಣವ, ಮಾ | ಯಾವರಣದಿಂದಾದ ಮರವೆಯ, |
ಭಾವಿಸುತ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥಗಳ ವಿವರಣೆಯ, ||
ತೀವಿ ಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ವಾಕ್ಯವ, | ಕೇವಲಾಖಂಡಾದ್ವಯಾತ್ಮನ |
ಸಾನಧಾನದಿ ತಿಳಿದೊಡಾತ್ಮವಿಚಾರವೆನಿಸುವದು || ೧೫ ||

ಈ ವೀವೇಕ ವಿಚಾರ ನೆಲೆಗೊಳ | ಲಾವರಣವಳಿದಾತ್ಮವಸ್ತುವ |
ಭಾವಿಸುತಲದರರಿವಿಗೊಲಿದಾಸೆಯನು ಮಾಡುತ್ತ ||
ತೀವಿದೀ ಜ್ಞಾತೃತ್ವವೆಡೆಗೊಂ | ಡಾವಗಲು ನಿಸ್ಸಂಗಿಯಾಗಿ ಸು |
ಖಾನಬೋಧವು ತೋರುತಿಹುದೆರಡನೆಯ ಭೂಮಿಯಲಿ || ೧೬ ||

ವಿಷಯಸುಖವನು ಚಿಂತಿಸದೆ, ತನ | ಗೆಸೆವ ವೈರಾಗ್ಯವನು ಬಿಡದಿರು |
ತಪಮಸಜ್ಜನರೊಡನೆ ಗೋಷ್ಠಿಯ ಮಾಡಿ ದುರ್ಜನರ ||
ಘಸಣಿಯನು ಬಿಟ್ಟಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೆ | ವ್ಯಸನ ದೃಢತರವಾಗಿ ನಿಜಸುಖ |
ವೊಸರುತಂಗಯ್ಯೊಳಗೆ ಮಾಣಿಕದಂತೆ ತೋರುವದು || ೧೭ ||

೧೪. ಶಿಕ್ಷೆಯಲಿ—ಉಪದೇಶದಿಂದ. ಕರ್ಕಶಕದಡು—ಬಲವಾದ ಹೊಲಸು
(ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಬಗೆಬಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ
ವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಲ್ಪನೆಗಳೆಂಬ ದೋಷವನ್ನು ಕವಿಯು ಕರ್ಕಶನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ).
ಪಳುಕಿನ—ಸ್ವಟಿಕದ.

೧೫. ತೀವಿ . . ವಾಕ್ಯವ—ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ತೀವಿ ಎಂದನ್ನಯವು
ಎಂದರೆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೧೬. ಅವರಣವು—ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಕಾಣಬರದಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ
ಮುಸುಕು. ಅದರ+ಅರಿವಿಗೆ—ಆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ. ಜ್ಞಾತೃತ್ವವೆಡೆಗೊಂಡು—
ನಾನು ತಿಳಿಯುವವನೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ (ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಸ್ತುವನ್ನು ಭಾವಿ
ಸುವಾಗ ನಾನು ತಿಳಿಯುವವನೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿರುವದು. ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದಾಗ

ತಾನೆ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಸುಖಮಯ, | ಸ್ವಾನುಭವಸಂವೇದ್ಯ ಘನವಿ |
 ನ್ನೇನು? ತೋರುವ ತೋರಿಕೆಯ ಸಂಸರ್ಗ ತನಗಿ ||
 ಭಾನು ಬೆಳಗಲು ಲೋಕ ಚೇಷ್ಟಿಸು | ನಾ ನಿಯಮದಲಿ ಸಕಲಕರಣಕೆ |
 ತಾನು ತಿಳಿಯೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆಂದು ಬಗೆದಿಹನು || ೧೮ ||

ಹರಿವ ಜಲಗಳು ಜನ್ಮಭೂಮಿಯ | ನರಿಯದಂದದೊಳಾತ್ಮನಿಂದಲಿ |
 ಸ್ಥಿರಸುತಿಹ ಕರಣಗಳು ಕಾರಣವಾದ ವಸ್ತುವನು ||
 ಅರಿಯಲರಿಯವು ; ತಿಳಿಯೆ ಸೂರ್ಯನ | ಕಿರಣದಂತೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಮುಖವಾ
 ಗಿರುತಿರಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಸಂಗವದಿಲ್ಲವೆಂದಿರ್ಪ || ೧೯ ||

ಜಲದೊಳಗೆ ತೋರುವ ತರಂಗಾ | ವಳಿಗಳೇರಿಯ ಮಾರಿ ತೋರ್ಪವು |
 ತಿಳಿಯಲುಡಕವ ಮಾರಿ ತೋರಲ್ಪಳವೆ? ಕರಣಗಳು ||
 ಹೊಳೆವನಾತ್ಮನ ತೇಜದಿಂದದ | ನುಳಿದು ತೋರಲ್ಪರಿಯವೀ ತನು |
 ಳನುಳಿದು ತೋರುವವು ; ತನಗವಕಾ ಪರಿಯ ಸಂಗ || ೨೦ ||

ಅದು ಸುಳ್ಳೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವದು). ನಿಸ್ಸಂಗಿಯಾಗೆ-ನಿಸ್ಸಂಗವೆಂಬ ಮೂರ
 ಮೆಟ್ಟಿಲಿಗೆ ಹತ್ತುವವನಾಗಲು. ಸುಖವಬೋಧವು—ಸುಖದ ಜ್ಞಾನವು.

೧೭. ಘಸಣಿ—ಗೋಜು. ವ್ಯಸನ-ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಾರದಿರುವದು. ಒಸ
 ರುತ-ಜಿನುಗುತ್ತ, ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುತ್ತ. ಅಂಗಯ್ಯೊಳಗೆ ಮಾಣಿಕದಂತೆ-ಯಾವ ಭಾಗವೂ
 ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಉಳಿಯದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಭಾಗವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಂಗಯ್ಯಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವ
 ಮಾಣಿಕ್ಯದ ಹಾಗೆ.

೧೮. ಸ್ವಾನುಭವಸಂವೇದ್ಯ-ತನ್ನ ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಬರತಕ್ಕವನು
 ಘನವಿನ್ನೇನು?—ಪಶ್ಚಿಮದಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೇನಿದೆ? ಸಂಸರ್ಗ
 ತನಗಿಲ್ಲ—ಈ ಮಾತು ನಿಸ್ಸಂಗವೆಂಬ ಮೂರನೇ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ನೆನಪುಗೊಡುವದು.
 ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನು—ತನ್ನ ಬರೀ ಇರುವಿಕೆಯ ಬಲದಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಚೇಷ್ಟಿಸ
 ವಂತೆ ಮಾಡುವವನು.

೧೯. ಕಾರಣವಾದ-ತನಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ. ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣದಂತೆ—ಸೂರ್ಯನ
 ಕಿರಣಗಳು ಯಾವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ತಾಕಿದರೂ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಯಾವ ಗುಣದ ಸೋಂಕ
 ನೂ ಅಂಟಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿರುವಂತೆ.

೨೦. ತನಗೆ+ಅವಕೆ+ಅ ಪರಿಯ ಸಂಗ—ಅತ್ಮನಿಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಎಂಥ
 ಸಂಗವೆಂದರೆ ಅಲೆಗಳು ಏರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ನೀರನ್ನು

ಹಾಲುಮೊಸರಂದದ ವಿಕಾರ್ಯನು, | ಕೇಳು ಸ್ವರ್ಗದವೋಲು ಪ್ರಾಪ್ಯನು, |
 ಹೇಳಲೇನುತ್ಪಾದ್ಯ ಘಟದಂದದಲಿ, ದ್ವಿಜನಂತೆ ||
 ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕಾರ್ಯನುಮೆನಿಸನವ; | ಕೇಳು ನೀನದರಂತೆ ಕರಣದ |
 ಕೋಳವಹ ನಾಲ್ವಾದ ಕರ್ಮದ ಸಂಗ ತನಗಿಲ್ಲ || ೨೧ ||

ಹಮ್ಮು ಕರ್ಮವ ನಾಡಿ ತತ್ಪಲ | ಧರ್ಮವಹ ಸುಖದುಃಖದನುಭವ |
 ವೆಮ್ಮದೆಂದೇ ಬಗೆದು ಕರ್ತೃತ್ವಾಭಿಮಾನದಲಿ ||
 ಹೆಮ್ಮೆಯೇ ಒಡಲಾಗಿ ಮೆರೆವೀ | ದುರ್ಮದದ ಹಮ್ಮಿಗೆಯು ನಿಜವಹ |
 ನಿರ್ಮಲಾತ್ಮಕನಾದೆನೆಗೆ ಸಂಸರ್ಗವಿಲ್ಲೆಂದ || ೨೨ ||

ಗಗನಲತೆಯಲಿ ಪಕ್ಷಿ ಸುಳಿದೊಡೆ | ಬಗೆಯಲವಕನ್ಯೋನ್ಯಸಂಗತಿ
 ಯೊಗೆವುಸೇ ? ಚಿದ್ಗಗನಲತೆಯಲಿ ಹಮ್ಮು ಸುಳಿದಾಡೆ ||
 ನೆಗಳದೀ ನಿಸ್ಸಂಗ, ನಿರ್ಗುಣ | ನಗಣಿತನಿಜಾನಂದ, ನಿರುಪಮ, |
 ನಿಗಮವೇದ್ಯ, ನಿರಂಗನೆನಗದಕೆಂತಹುದು ಸಂಗ ? || ೨೩ ||

ಬಿಟ್ಟು ಬಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರವಷ್ಟೆ. ಹಾಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶರೀರದ ಹೊರ
 ಗಿದ್ದು ಬೆಳಗಬಲ್ಲವು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶರೀರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮೆದುರಿಗೆ
 ನೋಡುತ್ತಿರುವವು. ಆದರೆ ಆತ್ಮತೇಜದ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೆಳಗಲಾರವೆಂದರ್ಥ.

೨೧. ವಿಕಾರ್ಯನು—ವಿಕಾರವಾಗುವವನು, ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವವನು
 (ಎನಿಸನು—ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ ; ಎಂದರೆ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ
 ಎಂದರ್ಥ). ಪ್ರಾಪ್ಯನು—ಹೊಸದಾಗಿ ದೊರೆಯುವವನು (ಎನಿಸನು). ಉತ್ಪಾದ್ಯ
 ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವವನು (ಎನಿಸನು). ಸಂಸ್ಕಾರ್ಯನು—(ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಂತೆ) ಸಂಸ್ಕಾರ
 ವನ್ನು—ಕರ್ಮದಿಂದ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವನು (ಎನಿಸನು). ನಾಲ್ಕಾದ ಕರ್ಮ—
 ವಿಕಾರ್ಯ, ಪ್ರಾಪ್ಯ, ಉತ್ಪಾದ್ಯ, ಸಂಸ್ಕಾರ್ಯ ಎಂಬ ಕರ್ಮಸಂಬಂಧಸ್ವರೂಪಗಳು ನಾಲ್ಕು
 (ಆತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ).

೨೩. ಅನ್ಯೋನ್ಯಸಂಗತಿ—ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಂಬಂಧವು. ನಿರಂಗ—ಅವಯವ
 ವಿಲ್ಲದವನು (ಸಂಬಂಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅಂಗವಿರಬೇಕಾಗುವದು. ಆತ್ಮನು ನಿರಂಗ
 ನಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಯಾವದರ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ.) ಎನಗೆ—ನಿಸ್ಸಂಗ ಮೊದಲು
 ಗೊಂಡು ನಿರಂಗನೆಂಬುದರವರೆಗಿನ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ನನಗೆಂದರ್ಥ.

ತ್ರಿಜಗವಿದು ಬಗೆಯಿಂದ | ತೋರ್ಪುದು ನಿಜದವೋಲ್ ; ಬಗೆಯಡಗಿ |
ಕೆಡುವದು; ಭುಜಗ ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿ ತೋರ್ವಳಿವಂತೆ; ಶುಕ್ತಿಯಲಿ ||
ರಜತದಂದದನಾದ್ಯವಿದ್ಯಾ | ವೃಜಿನಲಿಂಗಶರೀರಸಂಗವು |
ನಿಜದೊಳೆನಗಿಲ್ಲೆಂದು ನಿಸ್ಸಂಗತಿಯನೊಂದಿಹನು || ೨೪ ||

ಪುಸಿಯ ಹಮ್ಮೇ ಕನಸಿನಂದದೊ | ಳೆಸೆದು ಜಗವಾದಂತೆ ತೋರ್ಪುದು |
ಬಿಸಲದೊರೆಯಂದದಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡೆ ತೋರದದು ; ||
ಅಸಮತೇಜೋನಿಧಿಗೆ ಹಮ್ಮಿನ | ಘಸಣಿಯುಂಟೇ ? ರವಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ |
ಮುಸುಕುವದೆ ? ಅದರಂತೆ ತಾ ನಿಸ್ಸಂಗನೆಂದಿಹನು || ೨೫ ||

ಅನಿಲ ಸುಳಿದಾಡಿದೊಡೆ ಗಗನ | ಕೃನಿಲಗಿತ್ತಣ ಸಂಗ ? ಆತ್ಮನು |
ತನುರಹಿತ ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಿತ್ಯಾನಂದವಿಗ್ರಹನು ||
ನೆನಹಿನೊಡಲಾಗಿರ್ಪ ಮಾಯಾ | ಜನಿತವಹ ಷೋಡಶವಿಕಾರದ |
ಮನದ ಸಂಗವದೆತ್ತಣದು ತನಗೆಂದು ಬಗೆದಿಹನು || ೨೬ ||

೨೪. ತ್ರಿಜಗ—ಸ್ವರ್ಗ, ಮರ್ತ್ಯ, ಪಾತಾಲ. ಬಗೆಯಡಗಿ ಕೆಡುವದು—ಈ
ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಧಾರವಾದ ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕೆಯೇನೆಂದರೆ “ಮನೋದೃಶ್ಯಮಿದಂ ದ್ವೈತಂ
ಯತ್ತಿಂಚಿತ್ಸಚರಾಚರಂ | ಮನಸೋ ಹ್ಯಮನೀಭಾವೇ ದ್ವೈತಂ ನೈವೋಪಲಭ್ಯತೇ ||”
(ರಜತದ+ಅಂದದ+) ಅನಾದ್ಯ . . ಸಂಗವು—ಅನಾದಿಯಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಪಾಪದ
ರೂಪವಾದ ಲಿಂಗಶರೀರದ ಸಂಗವು.

೨೫. ಪುಸಿಯ - - ತೋರದದು— ಈ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದಿನ
ಪದ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಥದ ರೂಪಾಂತರವು. ಅಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಸುಷುಪ್ತಿ ಮುಂತಾದವಸ್ಥೆ
ಯಲ್ಲಿ ಲಯವಾದರೆ ಜಗತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಹಮ್ಮೇ ಇಲ್ಲ
ವಾದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದಿದೆ.

೨೬. ನೆನಹಿನೊಡಲಾಗಿರ್ಪ— ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗಿಲ್ಲ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ. ಷೋಡಶ
ವಿಕಾರ--ರಾಗ, ದ್ವೇಷ, ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭ, ಮೋಹ, ಮದ, ಮತ್ಸರ, ಈರ್ಷ್ಯ
ಅಸೂಯೆ, ದಂಭ, ದರ್ಪ, ಅಹಂಕಾರ, ಇಚ್ಛೆ, ಭಕ್ತಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ ಈ ಹದಿನಾರೆಂದು
ವಾಸುದೇವಮನನದಲ್ಲಿರುವದು. ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞಾನ (ಚೇತನ
ಭಾವ), ಅಜ್ಞಾನ (ಈಶ್ವರಭಾವ), ವಿಜ್ಞಾನ(ಕಲಾದಿಪರಿಜ್ಞಾನ), ಪ್ರಜ್ಞಾನ, ಮೇಧಾ,
ಧೃಷ್ಟಿ, ಧೃತಿ, ಮತಿ, ಮನೀಷಾ ಜೂತಿ(ದುಃಖತ್ವಭಾವ), ಸ್ಮೃತಿ, ಸಂಕಲ್ಪ, ಕ್ರತು
ಅಸು, ಕಾಮ, ವಶ ಈ ಹದಿನಾರು ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾರಗಳೆಂದಿರುವವು.

ಮುನ್ನು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಫಲದಿಂ | ದುನ್ನು ತವಿರಕ್ತಿಯನು ಪಡೆದದ
ಮನ್ನಿಸುತ ಸಜ್ಜನಸಮಾಗಮದಿಂದ, ಶಾಸ್ತ್ರವನು ||

ತನ್ನ ವಾತಿಯ ವಿವೇಕದಿಂ ತಿಳಿ | ದನ್ಯಜಡಸಂಗವನುಳಿದ ಚೈ |

ತನ್ಯ ತಾನೆಂಬಿಚ್ಚೆರವೆ ಮೂರನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯು ೨೭ ||

ಇಂತು ಭೂಮಿತ್ರಿತಯವನು ನೆರೆ | ಸಂತತಾಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡುತ |
ಚಿಂತಿಸದೆ ಹಿಂದಾದುದನು, ಮುಂದೇನುಭಾವಿಸದೆ, ||

ಮುಂತೆ ದೃಷ್ಟಿಪಥಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ದ | ನೆಂತುಮಿದು ನಿಜವೆಂದು ಬಗೆಯದೆ, |

ಭ್ರಾಂತಿಯಳಿದುಳಿದಿರ್ಪುದೇ ನಿರ್ವಾಸನೆಯ ಭೂಮಿ || ೨೮ ||

ತನುವು ತಾನೆಂಬ ವಾಸನೆ | ಯೆನಿತೆನಿತೊ ವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನೆ, |
ಘನತರದ ಲೌಕಿಕದ ವಾಸನೆಯಾದಿಯಾಗದ ||

ಇಂತು ವಾಸನೆಗಳಲಿ ಲೇಪನ | ದೆನಿಸ ಮನವನು ತೆಗೆದು ; ಯೋಗದಿ |

ಚಿಂತನುಯಾತ್ಮನೊಳೊಂದಿಸಲು ನಿರ್ವಾಸನೆಯ ಭೂಮಿ || ೨೯ ||

ವಾಸನಾಕ್ಷಯವೆನಿಸುವದು ದು | ವಾಸನೆಗಳೆನಿಸಿರ್ಪ ಪಂಚ |

ಕ್ಷೇಶವಳಿವುದರಿಂದ ಚತ್ತದ ಮಲಿನವನು ತೊಳೆದು, ||

ಭಾಸಮಾನದಿ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಗುತ | ಸೂಸದಂತರ್ಮುಖವದಾಗಿರ |

ಲೀ ಸಕಲ ತೋರುವದು ಕನಸಿನವೋಲು ಪುಸಿಯಾಗಿ || ೩೦ ||

೨೭. (ಪಡೆದು+) ಅದ—ಅ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು. ಅನ್ಯಜಡಸಂಗವನುಳಿದ—ಉಳಿದ
ಮೂಢಜನರ ಗೋಷ್ಠಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂಥ ಎಂಬುದೊಂದರ್ಥ ; ಉಳಿದ ಜಡವಸ್ತು
ಗಳಿಗೂ ಅತ್ಯಸ್ವರೂಪನಾದ ತನಗೂ ಯಾವ ಸಂಗವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಂಥ ಎಂಬ
ದಿನ್ನೊಂದರ್ಥ.

೨೮. ಮುಂತೆ—ಇದಿರಾಗಿ. ಎಂತುಮಿದು—ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿ
ದರೂ ಇದು. (ಸುಳ್ಳಾದದ್ದು). ನಿರ್ವಾಸನೆಯ ಭೂಮಿ—ವಾಸನಾಕ್ಷಯವೆಂಬ
ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭೂಮಿಕೆ.

೨೯. ಎನಿತೆನಿತೊ ವಿಧ—ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ ಬಗೆಯಾದ. ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನೆ—ಬೇರೆ
ಬೇರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ತೊಳೆದು
ತ್ತಿರುವುದು. ಲೌಕಿಕದ ವಾಸನೆ—ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಾನು ಹೆಸರುಪಾಸೆಯನ್ನು
ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ಬಲವಾದ ಇಚ್ಛೆ. ಯೋಗದಿ—ಸಾಧನದಿಂದ.

ಕಿಲುಬು ಹತ್ತಿದ ಕನ್ನಡಿಯವೋ | ಲಿಲಿಮಗನೆ, ಬಹುಜನ್ಮಜನ್ಮದಿ |
ತೊಳತೊಳಲಿ ಸಂಸಾರದಲಿ ಗಳಿಸಿದ ವಾಸನೆಯ ||

ಕಲುಷವನು ಕಡೆಗಾಣಿಸಲು ನಿ | ಮೃಲವ ಮಾಡಿದ ಮುಕುರದಂದದಿ |
ಪೊಳೆವ ಮನವಾತ್ಮದಲಿ ನೆಲೆಗೊಳೆ ವಾಸನಾಕ್ಷಯವು || ೩೧ ||

ಇದು ಕಣಾ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭೂಮಿಯ | ಹದನ; ಮೇಲಲ್ಲಿಂದಲಭ್ಯಾ |
ಸದೊಳು ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತವಾತ್ಮಾನಂದದೊಳು ಮುಳುಗಿ ||
ಮುದವೊದವಿದಾನಂದಪದಮೊಳು | ಪುದಿದು ನಿದ್ರಾಳುವಿನವೋಲಿರ |
ಲದನು ಪೇಳ್ವರು ಸುಪ್ತಿಯೆಂದು ನಿರಸ್ತಮಾಯೆಯನು || ೩೨ ||

ತಮದೊಳೊಂದಿರೆ ನಿದ್ರೆ; ಜಾಗ್ರದಾಭ್ರಮೆಯಳಿದು ನಿಜಸುಖದೊಳಗಿನಿ |
ರ್ಮಮತೆಯಿಂದಡಗಿರಲು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಯೋಗನಿದ್ರೆಯದು ; ||
ತಮದ ನಿದ್ರಾನಂದ ಕ್ಷಣಿಕವು | ವಿಮಲಯೋಗಾನಂದವಧಿಕವಿ |
ದಮನು ! ಸಹಜಾನಂದವಂತಿಂತೆನಲಶಕ್ಯವಲಾ !! || ೩೩ ||

ಜೀವಪರವೈಕ್ಯವನು ಪಡೆದವ | ಗಾವ ಸಂಗವುಮಿಲ್ಲ ; ನೆರೆ ಸ |
ದ್ಭಾವವೇ ಒಡಲಾಗಿ, ನಿರ್ವಾಸನೆಯ ನೆಲೆಯಾಗಿ, ||
ಕೇವಲಾನಂದಾನುಭವವೇ | ಸಾವಧಾನದಿ ಹೊರಗೊಳಗೆ ನೆರೆ |
ತೀವಿರುವುದದ ತಿಳಿಯಲಾನಂದಿನಿಯೆನಿಪ ಭೂಮಿ || ೩೪ ||

೩೦. ಪಂಚಕ್ಷೇಶಗಳು—೧ ಅ. ೨೨ ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ. ಸೂಸದೆ—ಹೊರಗೆ ಹರಿದಾಡುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ. ಸಕಲ—ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತೂ.

೩೧. ಅನಂದಪದದೊಳು ಪುದಿದು—ಅನಂದಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಈ ಮಾತು ಅನಂದಿನಿಯೆಂಬ ಐದನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಪ್ತಿಯೆಂದು—ಅನಂದಿನಿಯೆಂಬ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುವರು.

೩೨. ನಿರ್ಮಮತೆಯಿಂದ—ನನ್ನದೆಂಬ ದುರಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದೆ. ಯೋಗನಿದ್ರೆ—ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸುವುದು.

೩೪. ಸದ್ಭಾವವೇ—ಸತ್ಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೇ. ನಿರ್ವಾಸನೆಯ ನೆಲೆಯಾಗಿ—ವಾಸನಾಕ್ಷಯವು ಕದಲದೆ ಇರಲು.

ಒಳಗೆ ಸಚ್ಚಿತ್ಸುಖಮಯಾತ್ಮನು | ಬೆಳಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ ಮಿಗೆನಿ |
 ಮೃಳನಿಜಾಂತರ್ಮುಖವಿಕಾಸವಿಶುದ್ಧ ಬುದ್ಧಿಯಲಿ ||
 ಧಳಧಳನೆ ಹೊಳೆಹೊಳೆದು ಚಿತ್ತದ | ಬೆಳಕಿನೊಳು ಬೆರೆದಿರಲು ತಿಂಗಳ |
 ಬೆಳಕು ಪಳುಕಿನೊಳೆಸೆವನೋಲದ್ವೈತನಾಗಿಹನು || ೩೫ ||

ಕೇಳದಾನಂದಿನಿಯೆನಿಪುದಿಂ | ತೇಳುಭೂಮಿಕೆಯೊಳಗೆ ಸಂತತ |
 ಮೇಲೆ ತುರಿಯದ ಭೂಮಿಕೆಯೊಳಭ್ಯಾಸವೊದಗುತಿರೆ ||
 ಮೇಳವಿಸುತಾನಂದಪದದೊಳು | ಹೇಳಲೇನುನ್ಮನ್ಮನಸ್ಥೆಯ |
 ತಾಳಿ ಭಾನಾಭಾವನಳಿದು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿಹುದು || ೩೬ ||

ದ್ವೈತವದ್ವೈತಂಗಳೆಂಬಿ | ಮಾತದೇನೂ ತೋರದೆಯೆ, ಚಿ |
 ಜ್ಞೋತಿಮಾತ್ರವೆ ಆಗಿ, ಚಿತ್ರದ ದೀಪದಂದದಲಿ ||
 ಕೌತುಕವ ತೋರುತ್ತಿಖಂಡನಿ | ಜಾತಿಶಯಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ |
 ದಾರ್ ತುರ್ಯಪರಮಾತ್ಮಪದವಾಗಿರ್ಪನವನೆಂದ || ೩೭ ||

ಮೂರನಸ್ಥೆಯ ಮಾರಿ, ನಿತ್ಯತಿಗ | ಕಾರ ನೆರೆ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸಚ್ಚಿ |
 ತ್ಸಾರಸುಖರೂಪಾಗಿ, ತುರ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದೆನಿಸಿ, ||

೩೫. ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ...ಬುದ್ಧಿಯಲಿ- ಆತ್ಮನು ಬುದ್ಧಿಯ ಉಪಾಧಿಯೊಳಗೆ
 ರುವಂತೆ ಕಾಣಲು ಅಥವಾ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಆತ್ಮನೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಲು. ತಿಂಗಳ ಬೆಳಕು
 ಪಳುಕಿನೊಳೆಸೆವನೋಲ್-ಬೆಳದಿಂಗಳು ಸ್ಪಟಿಕದ ಬೆಳಕಿನೊಡನೆ ಬೆರೆತಾಗ ಎರಡರ
 ಕಾಂತಿಯೂ ಒಂದಾಗಿ ತೋರಿದಂತೆ.

೩೬. ತುರಿಯ-ತುರಿಯನೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ (ಮೂರನಸ್ಥೆಗಳ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ)
 ನಾಲ್ಕನೆಯದೊಂದರ್ಥ; ಅದು ಇಲ್ಲಿ ಅರನೆಯದಾಗಿರುವದು. ಈ ಮೆಟ್ಟಿಲಿನ ಸಮಾ
 ಧಿಯು ತಾನಾಗಿ ಇಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಹೊರಗಣವರಿಂದ ಹೊರಮುಖಕ್ಕೆ ತರ
 ಲಾಗುವುದು. ಮೇಳವಿಸುತ-ಹೆಚ್ಚುತ್ತ. ಅಳವಡೆ-ಹೊಂದಿಕೊಂಡರೆ. ಭಾವ
 ಭಾವನಳಿದು-ಇಲ್ಲಿ ಇಂಥದ್ದುಳಿದುಕೊಂಡಿರುವದೆಂಬ ಭಾವದ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ
 ಏನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಾವದ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ನಾಶವಾಗಿ.

೩೭. ಚಿಜ್ಞೋತಿ-ಜ್ಞಾನದ ಹೊಳಪು. ಕೌತುಕ-ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಅಖಂಡ
 ನಿಜಾತಿಶಯಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವು-ಅಖಂಡವೂ ನಿಜವೂ (ಶಾಶ್ವತವೂ) ಅತಿಶಯವೂ
 ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವೂ ಆಗಿರುವಂಥ.

ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಪ್ಪುದೇ ಕೇ | ಚಾರನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯೆನಿಪ್ಪುದು ; |

ಧೀರ, ತಿಳಿ ಕೈವಲ್ಯವದ ತಾ ಸಾರಿ ಸುಖಿಯಹನು || ೩೮ ||

ಅರನೆಯದೀ ಭೂಮಿಯಳವಡೆ | ತೋರುವದು ವ್ಯವಹಾರ ಯೋಗಿಗೆ ; |
ನೀರೆ ತೆರೆಯಾದಂತೆ ತನ್ನೊಳು ತಾನೆ ವ್ಯವಹರಿಸ ; ||

ಬೇರೆ ಮತ್ತೊಂದಿರದೆ, ಕಾರಣ | ಕಾರಿಯಗಳಳಿದುಳಿದು, ಸುಖಸಾ |
ಕಾರಸಾಯುಜ್ಯವನು ಪಡೆದಿಹನೆಂದನಾ ಮುನಿಸ || ೩೯ ||

ಎಳನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯ ಕೇಳೆ | ಬಾಲ, ತುರ್ಯಾತೀತವನುಪಮ |
ಲೀಲೆಯದು ವಾಜ್ಞನಕಗೋಚರವಾಗಿ ಚಿತ್ತೆಂದು ||

ಹೇಳಲಾಗದಚಿತ್ತೆನುತ್ತದ | ಕೇಳಲಾಗದಸತ್ತು ಸತ್ತೆಂ |
ದಾಲಿಸುವೊಡೆಂದಪ್ಪ ನಿಜಪದವುಸುರಲೆಡೆಯಿಲ್ಲ || ೪೦ ||

ಸಪ್ತಭೂಮಿಯಲಾದಿಯಹ ಭೂ | ಮಿತ್ರಿತಯವೇ ಸಾಧನಗಳಿನಿ |
ಸುತ್ತಲಿಹವಭ್ಯಾಸನಿಷ್ಕರಗಲೆ ಮುನೀಶ್ವರನೆ ||

ಮತ್ತೆ ನಾಲ್ಕನೆಯಾದ ಭೂಮಿಕೆ | ಚಿತ್ತೆನಿಸುವದು ಕೇಳು ; ಜೀವ |
ನ್ಮುಕ್ತಿ ಪರಾಯಗಳು ಕಡೆಯಹ ಮೂರುಭೂಮಿಗಳು || ೪೧ ||

೩೮. ಮೂರನೆಯೆ—೩ ಅ. ೮೯ ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ. ವಿಕೃತಿಗಳಾರ—೩ ಅ.
೩೫ ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ. ತುರ್ಯಾವಸ್ಥೆ—(ಮೂರನೆಯ ಗಳ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ) ನಾಲ್ಕನೆಯದು.

೩೯. ವ್ಯವಹಾರ—ಅಹಾರ, ನಿದ್ರೆ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರವು (ಅರನೆಯ
ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತೋರುವದೆಂದರ್ಥ). ನೀರೆ ತೆರೆಯಾದಂತೆ—ಅವನು ಹೊರ
ಗಣವರಿಗೆ ವಿಷಯಗಳೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ತನ್ನೊಡನೆ ತಾನೇ
ವ್ಯವಹರಿಸುವನು. ಕಾರಣಕಾರಿಯಗಳಳಿದು—ಕಾರಣವಾದ ಶ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕಮಾಯೆ
ಯೂ ಕಾರ್ಯವಾದ ವಿವಿಧಜಗತ್ತೂ ತನ್ನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ನಾಶವಾಗಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಉಳಿ
ದುಕೊಂಡು ಸುಖಸಾಕಾರಸಾಯುಜ್ಯವನು—ಸುಖವೇ ರೂಪುಗೊಂಡಂಥ ಐಕ್ಯ.
ವೆಂಬ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು.

೪೦. ತುರ್ಯಾತೀತವು—ತುರ್ಯವೆಂಬ ಅರನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನೂ ದಾಟಿದ್ದು.
(ಚಿತ್ತೆಂದು +) ಹೇಳಲು+ಅಗದು + ಅಚಿತ್ತೆನುತ್ತ+ಅದು+ ಕೇಳಲು + ಅಗದು+ಅಸ
ತ್ತು+ ಸತ್ತು+ ಎಂದು. ನಿಜಪದ—ಅತ್ಯಸ್ತ ರೂಪಸ್ಥಿತಿ. ಉಸುರಲೆಡೆಯಿಲ್ಲ—ಅಲ್ಲಿ
ಏನನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

೪೧. ಭೂಮಿತ್ರಿತಯವೇ—ಸುಖೇಚ್ಛೆ, ಅತ್ಮವಿಚಾರ, ನಿಸ್ಸಂಗ ಇವುಗಳೇ
ಸಾಧನಗಳು). ನಾಲ್ಕನೆಯಾದ—ವಾಸನಾಕ್ಷಯವೆಂಬುದು. ಚಿತ್ತೆನಿಸುವದು—ಜ್ಞಾನ

ತುರ್ಯಗಾಮಿನೀಯೇಳನೆಯವೆಲೆ | ಅರ್ಯ, ಕಡೆಯಾಗರ್ಪ ಭೂಮಿಕೆ |
 ಕಾರ್ಯಕಾರಣವಳಿದು ಕೇವಲ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕವು ; ||
 ಧೀರರದನು ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿಯ | ಸಾರವೆಂದೇ ಹೇಳುವರು ನಿ |
 ಧಾರಿಸಲು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟವಡೆದಿಹುದಾಗಿ ದೇಹದಲಿ || ೪೨ ||

ಈ ಪರಿಯ ಭೂಮಿಕೆಗಳಿರವ ನಿ | ರೂಪಿಸುತಲಭ್ಯಾಸದನುಗುಣ |
 ರೂಪವಹ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳ ವಿವರಣೆಯ ತಿಳಿವಂತೆ ||
 ಆ ಪರಮಪುರುಷಂಗೆ ವೇಳಿದ | ನೀ ಪರಿಯಲಾ ವ್ಯಾಸಮುನಿಸತಿ |
 ದೀಪಿಸುವ ವೇದಾಂತಕನುಗುಣವೆನಲು ಹರುಷದಲಿ || ೪೩ ||

ತನಯ ಕೇಳಿ ಸದ್ಗುರುವಿನಿಂ | ದನುಭವಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತನ್ನೀ |
 ಮನಕೊಡಂಬಡುವಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವನು ನೆರೆ ತಿಳಿದು, ||

ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಕಡೆಯಹ ಮೂರುಭೂಮಿಗಳು—ಅನಂದಿನಿ, ತುರ್ಯ, ತುರ್ಯಾ, ತೀತ ಇವು.

೪೨. ತುರ್ಯಗಾಮಿ—(ಮೂರನಸ್ಥಿಗಳ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ) ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಆತ್ಮ ನೊಡನೆ ಸೇರಿಹೋವದ್ದು. ಈ ಮೆಟ್ಟಿಲಿನ ಸಮಾಧಿಯು ತನಗೆ ತಾನೂ ಇಳಿಯುವ ದಿಲ್ಲ ; ಹೊರಗಣವರಿಂದ ಇಳಿಸಲಾಗುವದೂ ಇಲ್ಲ. ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿ—ದೇಹವು ಸತ್ತಮೇಲೆ ಆಗುವ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕ. ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟವಡೆದಿಹುದಾಗಿ—(ದೇಹವು) ಆಹಾರ್ಯ ನಿಧಿ ಮೊದಲಾದ ಯಾವದಕ್ಕೂ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರುವದರಿಂದ.

೪೩. ಶ್ರವಣಾದಿಗಳ ವಿವರಣೆ—ಶ್ರವಣಮನನನಿಧಿಭ್ಯಾಸನಗಳ ವಿವರಣೆ ಇವು ವೇದಾಂತಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದ ಸಾಧನಗಳು. ಶ್ರವಣದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳುವದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೂ ಮನನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೂ ನಿಧಿ ಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೂ ಇರುವವು. ಯುಕ್ತಾನುಭವಗಳ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲದ ಶ್ರವಣವಿರುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಉಳಿದವುಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಅದ್ದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಈ ಮೂ ರರ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದವರೆಗೂ ಮುಟ್ಟಿಸಿರುವನು. ಆ ಪರಮಪುರು ಷಂಗೆ—ಆ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶುಕನಿಗೆ. ವೇದಾಂತ—ಉಪನಿಷತ್ತು.

೪೪. ಅನುಭವಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ...ತಿಳಿದು—ಜಗತ್ತು ಸುಳ್ಳೆಂಬುದೇ ಮುಂತಾದ ಮಾತುಗಳು ತನ್ನ ಅನಿಚಾರದಿಂದ ತೋರುವ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಕಂಡರೂ ಅನಿಚಾರ ದಿಂದ ತೋರುವ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದದ್ದೆನಿಸುವ ಹಾಗೆ ತಿಳಿದು. ಕೂಡಿದಂ-

ಘನತರದ ಜನ್ಮಾಂತರದ ವಾ ! ಸನೆಯ ಕೂಡಿದವಿದ್ಯೆಯಳಿದಾ |

ತ್ಮನ ನಿಜವ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತಿಳಿವುದೆ ಶ್ರವಣವೆನಿಸುವದು || ೪೪ ||

ತತ್ತ್ವಮಸಿವಾಕಾರ್ಥವನು ಶಾ | ಸ್ತ್ರೋತ್ತರವಾಗಿಯೆತೀಡು, ಮಾಯಾ |

ತತ್ತ್ವಮೊದಲಾದಖಿಲವೆಲ್ಲವ ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂದರಿದು, ||

ಸತ್ಯಸಂವಿನ್ಯಾತ್ರವೆನಿಸುವ | ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಪರಾತ್ಮರೈಕಾ |

ಪತ್ತಿಯೇ ತಾನೆಂದೆನುತ ನಿಶ್ಚಯವುದೇ ಶ್ರವಣ || ೪೫ ||

ಗುರುಪದಾಂಬುಜಸೇವೆಯನು ಮನ | ದೀರಕವಾಗಿಯೆ ಮಾಡುತಿರೆ, ತ |

ತ್ಯರುಣವಾಗಲು ತನಗೆ, ಪಾಪಚ್ಛೇದರೂಪಾದ ||

ಪರಮಶಾಂಭವಬೋಧೆಯೆನಿಸುವ | ನಿರತಿಶಯಸಂಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿಯ |

ಧರಿಸಿ ಸಹಜಾನಂದವಾಗಿರೆ ಶ್ರವಣವೆನಿಸುವದು || ೪೬ ||

ಶ್ರವಣದಿಂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತಾನನು | ಭವದಿ ಕಂಡರ್ಥವನು, ಮತಭೇ |

ದವನು ಖಂಡಿಸಿ ಪ್ರಬಲಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಾನುಭವಗಳಿಂದ, ||

ಅವಘಟಿತ ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಾ | ಸವನು ಕಳೆದೀಡಾಡಿ, ತನ್ನನು |

ಭವವ ಕೆಡಿಸದೆ ರಕ್ಷಿಸುವದೇ ಮನನವೆನಿಸುವದು || ೪೭ ||

ಅವಿದ್ಯೆ. ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತಿಳಿವುದೆ ಶ್ರವಣ—ಇಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವದನ್ನು ಶ್ರವಣವೆಂದಿದೆ. ಶ್ರವಣದಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಹೋಗದವರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಮನನನಿಧಿಭಾಸನಗಳ ವಿಚಾರಗಳಿವೆ.

೪೫. ಸತ್ಯಸಂವಿನ್ಯಾತ್ರವು—ನಿಜವಾದ ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರವು (ಈ ಮಾತು ಮುಂದೆ ಇರುವ ಐಕ್ಯಾಪತ್ತಿಯೆಂಬದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣ). ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಪರಾತ್ಮರ—ಜೀವೇಶ್ವರರ. ಐಕ್ಯಾಪತ್ತಿ—ಏಕತ್ವವು.

೪೬. ಮನದೀರಕವಾಗಿಯೆ—ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೆ (ಎರಕವೆಂದರೆ ಲೋಹದ |ರಸವನ್ನೆರೆದು ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವದು. ಹಾಗೆಯೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗುರುಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಾದರೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು) = ಪರಮಶಾಂಭವಬೋಧೆ—ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ತಿವಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ.

೪೭. ತಾನನುಭವದಿ ಕಂಡರ್ಥವನು—ಶಾಸ್ತ್ರವು ತನಗೆ ನೆನಪುಗೊಟ್ಟಂಥ ಅನುಭವಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು. ಅವಘಟಿತ—ಬಂದೊದಗುವ. ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಾಸವನು—ಹಾಗೋ ಹೀಗೋ ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನೂ ಒಂದನ್ನೊಂದಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ವಿರೋಧ.

ತನಯ ಕೇಳಿ ಸಕಲವಹ ವಾ | ಸನೆಯಳಿದು, ಮೃಗತ್ಯುಜ್ಞೆಯಂದದಿ |
ತನಗೆ ತೋರುವ ತೋರಿಕೆಯ ಪುಸಿಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ||
ಘನಗುರುವಿನುಪದೇಶವನು ಚಿಂ | ತನೆಯ ಮಾಡುವ ಮನನಕಾಲದ |
ನೆನಪು ನೌಕಾಸ್ತಂಭಸಂಸ್ಥಿತಕಾಕನಂತಿಹುದು || ೪೮ ||

ಅಸನವನಳವಡಿಸಿ, ಪ್ರಾಣವ ಸೂಸದಂದದಿ ನಿಲಿಸಿ, ದೃಷ್ಟಿಯ |
ನಾಸಿಕಾಗ್ರದೊಳಿಟ್ಟು, ತನುಶಿರಗಳನು ರುಜುಮಾಡಿ, ||
ಲೇಸನಿಸುನೇಕಾಂತದೆಡೆಯೊಳು | ದೇಶಿಕೋತ್ತಮನಿಂದ ತನಗುಪ |
ದೇಶವಾದುದ ಮರಳಿಯಾವರ್ತಿಸುವದೇ ಮನನ || ೪೯ ||

ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ. ಈಡಾದಿ--ದೂರದೂರಕ್ಕೆ ಚೆಲ್ಲಿ. ತನ್ನನುಭವವ ಕೆಡಿಸದೆ--ಗುರುವಿನಿಂದಲೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗದಂತೆ ತನಗೆ ಮರೆಯಾಗುವ ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ವರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ. (ನಮ್ಮ ಕೆಲವನುಭವಗಳು ನಮಗೆ ಮರೆಯಾಗಿರುವವು. ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಅವುಗಳ ನೆನಪನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ಅತ್ಮವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಅವುಗಳ ಸದುಪಯೋಗವಾದಂತಾಯಿತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಂಡಂತಾಗುವದು.)

೪೮. ಸಕಲವಹ ವಾಸನೆ--ಹಿಂದಿನ ೨೯ ನೇ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ. ನೌಕಾಸ್ತಂಭಸಂಸ್ಥಿತಕಾಕನಂತೆ--ಹಡಗಿನ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭವ ಮೇಲಿರುವ ಕಾಗೆಯಂತೆ. (ಹಡಗಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಕಾಗೆಯು ಸ್ವಭಾವವಾದ ಚಪಲದಿಂದ ಅತ್ತಿತ್ತ ಹಾರಿಹೋದರೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ತನಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಧ್ಯಾನಮಾಡುವಾಗ ಮನಸ್ಸು ಅತ್ತಿತ್ತ ಚಲಿಸಿದರೂ ಹೊರಗಣ ವಿಷಯಗಳು ಸುರಕ್ಷಿತವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಅತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುವದು).

೪೯. ಅಸನವನಳವಡಿಸಿ--ಈ ಮೊದಲಾದ ಧ್ಯಾನಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇದರಂತೆ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿರುವದೇನೆಂದರೆ--“ಯೋಗೀ ಯುಷ್ಜ್ವಲತ ಸತತಮಾತ್ಮಾನಂ ರಹಿಸಿ ಸ್ಥಿತಃ | ಏಕಾಕೀ ಯತಚಿತ್ತಾತ್ಮಾ ನಿರಾಶೀರಪರಿಗ್ರಹಃ | ಶುಚೌ ದೇಶೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ಯ ಸ್ಥಿರಮಾಸನಮಾತ್ಮನಃ | ತತ್ರೈಕಾಗ್ರಂ ಮನಃ ಕೃತ್ವಾ ಯತಚಿತ್ತೇಂದ್ರಿಯಕ್ರಿಯಃ || ಸಮಂ ಕಾಯಶಿರೋಗ್ರೀವಂ ಧಾರಯನ್ನಚಲಂ ಸ್ಥಿರಃ | ಸಂಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ನಾಸಿಕಾಗ್ರಂ ಸ್ವಂ ದಿಶಶ್ಚಾನವಲೋಕಯನ್ ||” ಸೂಸದಂದದಿ- ಹೊರಬೀಳದಂತೆ. ದೃಷ್ಟಿಯು ನಾಸಿಕಾಗ್ರದೊಳಿಟ್ಟು-ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು (ಈ ಮಾತಿಗೆ

ಮನನದಭ್ಯಾಸವನು ಬಿಡದಂ | ತನವರತ ಮಾಡುತ್ತ, ನೆರೆ ತ |
 ನ್ನನುಭವವು ದೃಢವಾಗಿ ನಿಲುವಂದದಲಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸೆ, ||
 ಜನನಹೇತುವೆನಿಪ್ಪ ಕರ್ಮಗ | ಇನಿತು ನಾಶವನೈದುವವು ತಿಳಿ ; |
 ಮನದ ಸಂಶಯ ಹೋಗಿ ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಯಳಿದಿಹುದು || ೫೦ ||
 ದಿನದಿನಕೆ ಮನನದಲಿ ಮನಸಿನ | ನೆನಹು ತನುಧರ್ಮಗಳ ಮರೆದಾ |
 ತ್ಮನಲಿ ತಾನೆಂದೆಂಬ ಭಾವಜ್ಞಾನ ದೃಢವಾಗಿ, ||
 ಘನಪರಂಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನೆ | ತನಗೆ ತಾನಾಗದವಸ್ಥೆಯ |
 ನನುಗಮಿಸೆ ನಿಧಿಭ್ಯಾಸವೆನಿಪುದು ರಾಜಯೋಗದಲಿ || ೫೧ ||

ಮೂಗಿನ ತುದಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂಗಿನ ತುದಿಯನ್ನು ನೋಡುವದರಿಂದ ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲ. ದೃಷ್ಟಿಯೊಡನೆ ಮನಸ್ಸು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅತ್ತಿತ್ತ ಹರಿಯ ಬಿಡಬಾರದೆಂಬುದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ತನುಶಿರಗಳನ್ನು ರುಜುಮಾಡಿ-ಶರೀರವನ್ನೂ ಶಿರಸ್ಸನ್ನೂ ನೆಟ್ಟಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಬೆನ್ನು ಹುರಿಯ ನಡುವೆ ನೆಟ್ಟಗೆ ಹೋಗಿರುವ ಸುಷುಮ್ನೆಯೆಂಬ ನಾಡಿಗೆ ನಡುವೆ ತಡೆಯಾಗುವದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಲಾರದೆಂದು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ತಮ್ಮ ರಾಜಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕಾಂತದೇಡೆಯೊಳು-ಈ ಮಾತನ್ನು ಮುಂದೆ ಇರುವ ' ಆವರ್ತಿಸುವದು ' ಎಂಬ ಶ್ರಿಯೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆವರ್ತಿಸುವದು-ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇವೆಲ್ಲಾ ನಿಜವಾಗಿ ನಿಧಿಭ್ಯಾಸನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಾತುಗಳಾದರೂ ಮನವು ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಧಿಭ್ಯಾಸನಕ್ಕೊಯ್ದು ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಮನನದ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

೫೦. ತನ್ನನುಭವವು-ಶಾಸ್ತ್ರವು ತನಗೆ ನೆನಪುಗೊಟ್ಟಂಥ ತನ್ನ ಅನುಭವವು ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿ-ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಬಯಕೆ.

೫೧. ಅನುಗಮಿಸೆ-ಪಡೆಯಲಾಗಿ. ರಾಜಯೋಗದಲಿ-ವಿಚಾರದಿಂದ ದೃಢವಾದ ಈ ನಿಧಿಭ್ಯಾಸನವು ರಾಜಯೋಗದ್ದು. (ಪಾತಂಜಲಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಶ್ರುತ್ಯಾಹಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಅಂತರ್ಮುಖವಾಗಿ ಏಕಾಕಾರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ನಿಧಿಭ್ಯಾಸನವು ಹಫಝೋಗದ್ದೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬಹಿರ್ಮುಖವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಸರ್ವವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ದೃಢಜ್ಞಾನವಿರುವದರಿಂದ ಅದೇ ನಿಧಿಭ್ಯಾಸನವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು).

ಬ್ರಹ್ಮಮಯವಾಗಿರ್ಪವಸ್ಥಾ | ಧರ್ಮವು ನಿಧಿಧ್ಯಾಸವೆನ್ನುವುದು ; |
 ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸೆ ಬುದ್ಧಿ ಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುವದು ; ||
 ಹಮ್ಮಿನಿಂ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮದ | ಬಿಮ್ಮು ತೀರಲು ಸಂಪಗೆಯನಳಿ |
 ನೆಮ್ಮಿದಂತೆ ವಿದೇಹಕೈವಲ್ಯದಲಿ ಸುಖಿಯಹನು || ೫೨ ||

ಶ್ರವಣದಿಂದಜ್ಞಾನ ಕೆಡಲಂ | ತವಿರಳಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಮನನದಿ |
 ಸವನಿಸಲು ದೃಢವಾಗಿ, ನಿಶ್ಚಲವಾದ ನಿಜಪದವು ||
 ಧ್ರುವಪದವೆನಿಪ್ಪುದು ನಿಧಿಧ್ಯಾಸ | ಸವದು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ನಿನಗಂ |
 ತವುಗಳಿಂದಲಿ ದೊರಕುವದು ಶುಕಯೋಗಿ ಕೇಳೆಂದ || ೫೩ ||

ನಿತ್ಯನಿಧ್ಯಾತ್ಮದ ವಿಚಾರದಿ | ಚಿತ್ತವಂತರ್ಮುಖವದಾಗಲು, |
 ಚಿತ್ತಿನನುಸಂಧಾನದಪರೋಕ್ಷಾನುಭವದಿಂದ ||
 ಸತ್ಯ ಸಹಜಾನಂದ ಪರತರ | ವಸ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ, ಬುದ್ಧಿಯ |
 ವೃತ್ತಿಯೊಡನೇಕತ್ತವಾಗಿ ಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುವದು || ೫೪ ||

೫೨. ಬ್ರಹ್ಮಮಯವಾಗಿರ್ಪ—ಭಾವನೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂಥ (ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡುವದು ನಿಧಿಧ್ಯಾಸವೆನ್ನು ; ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದರೆ ಅದೇ ಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುವದು). ಬಿಮ್ಮು—ಬಿಗಿ. ಸಂಪಗೆಯನಳಿ ನೆಮ್ಮಿದಂತೆ—ಭ್ರಮರವು ಸಂಪಗೆಯ ಹೂವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಹಾಗೆ (ಸಂಪಗೆಯ ಹೂವಿಗೆ ಮುತ್ತಿದ ಭ್ರಮರವು ತನಗರಿವಿಲ್ಲವಂತೆ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಆ ಸುವಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಹೋಗಿಬಿಡುವಂತೆ).

೫೩. ಶ್ರವಣದಿಂದಜ್ಞಾನ ಕೆಡಲು—ಶ್ರವಣದಿಂದಲೇ ಆಜ್ಞಾನವು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನು ಮನನನಿಧಿಧ್ಯಾಸಗಳೇಕೆ ? ಅದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಕ್ಷರಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಅದರ ಮಡಿಕೆಯು ಕಡಿ ಮೆಯಾಯಿತೆಂದಿಷ್ಟೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಸಾಧನದ ಪ್ರಕರಣ. ಶ್ರವಣವಾದ ಮೇಲೆ ಮನನನಿಧಿಧ್ಯಾಸಗಳ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನೇರುವ ವಿಚಾರವೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೇಕು. ಯಾವ ಮೆಟ್ಟಿಲೂ ಇಲ್ಲದಂಥ ವಿಚಾರಪ್ರಕರಣವು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯ ದಲ್ಲಿರುವದು. ಸವನಿಸಲು—ಬೋರೆಯಲು. ಧ್ರುವಪದವೆನಿಪ್ಪುದು—ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸದವಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

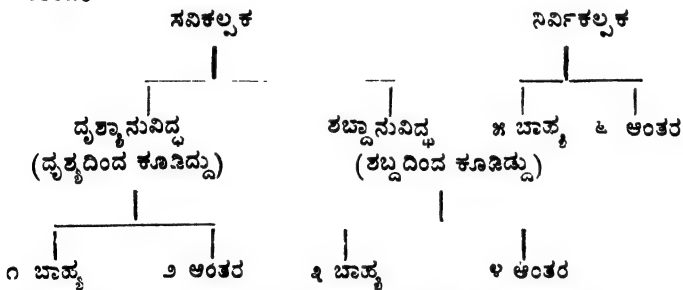
೫೪. ಚಿತ್ತಿನ—ಚಿದ್ರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನ.

ಧ್ಯಾನನಿಶ್ಚಲವೇ ಸಮಾಧಿಯ | ದೇ ನಿದಾನಿಸಲಾರು ಭೇದವು ;
ಮಾನನಿಧಿ ಸವಿಕಲ್ಪಕವು ತಿಳಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕವು ||
ಧ್ಯಾನಿಸಲು ಸವಿಕಲ್ಪಕವೆ ದೃ | ಶ್ಯಾನುವಿದ್ಧವದೇ ಮಗುಳೆ ಶ |
ಬ್ಧಾನುವಿದ್ಧವನರಡು ಬಾಹ್ಯಭೃಂತರಗಳಿಂದ || ೫೫ ||

ಒಳಗೆ ಕರಣಂಗಳನು ಕುರುಹಿ | ಟ್ಟಳವಡಲು ದೃಶ್ಯತ್ವದಿಂದ, ತಾ
ತಿಳಿಯುತವನೊಂದೊಂದನಿದಿರಿಟ್ಟಿರಿದು, ತಾನದಕೆ ||
ತಳೆದು ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವನು, ಬೇರಾ | ಗುಳಿವುದೇ ದೃಶ್ಯಾನುವಿದ್ಧವು ; |
ಬಳಕೆಯ ಸಮಾಧಿಯು ಕುಮಾರನೆ ಕೇಳು ನೀನೆಂದ || ೫೬ ||

ಆವನಿದ ಕೇಳುವನು, ಕಾಣುವ | ನಾವನಾಸ್ವಾದಿಸುವ, ಗಂಧವ |
ನಾವನಾಘ್ರಾಣಿಸುವ, ಶೀತೋಷ್ಣಗಳನರುಹಿಸುವ, ||

೫೫. ನಿದಾನಿಸಲು—ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ. ಅರುಭೇದವು—ಅದರ ವಿವರ
ನೆಂತೆಂದರೆ :—

೫೬. ಕುರುಹಿಟ್ಟು—ಗುರ್ತಿಸಿ. ಅಳವಡಲು—ಅವು ದೃಶ್ಯತ್ವದಿಂದವಡಲು
ಎಂದರ್ಥ. ಒಂದೊಂದನಿದಿರಿಟ್ಟು+ಅರಿದು—ಇದು ನೋಡುವ ಕಣ್ಣೆಂದು ಮುಂತಾಗಿ
ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ದಿರಿನವುಗಳ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು. ದೃಶ್ಯಾನುವಿದ್ಧವು—ಇಲ್ಲಿ
ದೃಶ್ಯಗಳಾದ ಕರಣಗಳೆಲ್ಲ ಒಳಗಿನವುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ಅಭೃಂತರದೃಶ್ಯಾನುವಿದ್ಧವು
ಬಳಕೆಯ ಸಮಾಧಿಯು—ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಇದನ್ನೇ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ವರೆಂದರ್ಥ.

೫೭. ಈ ವಿಷಯಗಳ...ಭಾವಿಸಲು—ಕೇಳುವಿಕೆ, ಕಾಣುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು.
ಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ವಸ್ತು ಬೇರೆ ಇರಬೇಕೆಂದು ಇವುಗಳ ಸಹಾಯ
ದಿಂದ ಅದನ್ನು ನಿಲುಕೊಂಡರೆ. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರೇರಕನು ಆತ್ಮನೆಂಬ

ಆ ವಿಭುವೆ ತಾನೆನ್ನುತಲಿ ತಾ | ನೀ ವಿಷಯಗಳ ಕುರಿತು ಕುರುಹನು |
ಭಾವಿಸಲು ದೃಶ್ಯಾನುವಿದ್ಧವು ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೫೭ ||

ಮನಕೆ, ವಚನಕೆ, ಕಣ್ಣಿಗೋಚರ | ನೆನಿಸುವಾತ್ಮನನಾವ ಪರಿಯಲಿ |
ನೆನೆಯಬಹುದೆಂದೆನಲು ಕೇಳು ತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣವ ; ||

ಅನುವಿನಿಂ ಶಾಖಾಗ್ರದಲಿ ಚಂ | ದ್ರನನು ಸಾಧಿಸುವಂತೆ ಕರಣಗ |
ಳನಿತುವನು ಕುರುಹಿಟ್ಟರಿಯೆ ದೃಶ್ಯಾನುವಿದ್ಧವದು || ೫೮ ||

ಹಲವು ಭಿದ್ರದ ಘಟದೊಳಗೆ ಹೊಳೆ | ಹೊಳೆವ ದೀಪಜ್ವಾಲೆಯಂದದೊ |
ಳೊಳಹೊರಗೆ ಬೆಳಗುತಲಿ ಕರಣದ್ವಾರದಿಂದಾವ, ||

ತಿಳಿಯುತಿಹನೋ ಆತ ತಾನೆಂ | ದೊಳಗೆ ತನ್ನನು ಕಂಡು ಮನನದೊ |
ಳೊಲಿದು ಸೋಹಮ್ಮೆನುತ್ತಲಿರೆ ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ಧವದು || ೫೯ ||

ಬ್ರಹ್ಮ ತೊಡಗಿ ತೃಣಾಂತವಾಗಿಯು | ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಮಣಿಗಣದ ಸೂತ್ರದ |
ಧರ್ಮದಲನುಸ್ಮೃತಚೈತನ್ಯಸ್ವರೂಪದಲಿ ||

ರ್ಥದಲ್ಲಿ “ಕೇನೇಷಿತಂ ಪತತಿ ಪ್ರೇಷಿತಂ ಮನಃ ಕೇನ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಥಮಃ ಪ್ರೃತಿ
ಯುಕ್ತಃ | ಕೇನೇಷಿತಾಂ ವಾಚಮಿಮಾಂ ವದಂತಿ ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಕ ಉ ದೇವೋ
ಯುನಕ್ತಿ” ಈ ಕೇನೋಪನಿಷದ್ವಚಾರವಿರುವದು.

೫೭. ತಟಸ್ಥಲಕ್ಷಣ—ಕೊಂಬೆಯ ತುದಿಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಚಂದ್ರನನ್ನು ತೋರಿ
ಸುವಂತೆ ಒಂದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ತೋರಿಸಿ ಹೇಳುವದು.

೫೮. ಹಲವು ಭಿದ್ರದ . ದೀಪಜ್ವಾಲೆಯಂದದೊಳು—ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ
ಶ್ರೀ ಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದೇನೆಂದರೆ:—
“ನಾನಾಭಿವೃಢಿಬೋದರಸ್ಥಿತಮಹಾದೀಪಪ್ರಭಾಭಾಸ್ವರಂ | ಜ್ಞಾನಂ ಯಸ್ಯ ತು ಚಕ್ಷು
ರಾದಿಕರಣವ್ವಾರಾ ಬಹಿಃ ಸ್ಪಂದತೇ || ಜಾನಾನೀತಿ ತಮೇವ ಭಾಂತಮ್ನನುಭಾತ್ಯೇ
ತತ್ಸಮಸ್ತಂ ಜಗ | ತ್ರಸ್ಥೈ ಶ್ರೀಗುರುಮೂರ್ತಯೇ ನಮ ಇದಂ ಶ್ರೀ ದಕ್ಷಿಣಾ
ಮೂರ್ತಯೇ ||” ಸೋಹಮ್ಮೆನುತ್ತಲಿರೆ—ಆವನೇ ನಾನೆಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆ. ಶಬ್ದಾ
ನುವಿದ್ಧವದು—ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸೋಹಮೆನುತ್ತಲಿರುವದರಿಂದ ಇಡು ಅಭ್ಯಂತರ
ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ಧವು.

೬೦. ಬ್ರಹ್ಮ—ಚತುರುಖಬ್ರಹ್ಮ. ತೊಡಗಿ—ನೊಡಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು. ಬ್ರಹ್ಮ
ವೇ—ಪರಬ್ರಹ್ಮವೇ. ಅನುಸ್ಮೃತ—ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ತೂರಿಕೊಂಡಿರುವ. ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ಧವು—

ನೆಮ್ಮಿಕೊಂಡಿಹುದೆಂದದನು ಸೋ | ಹಮ್ಮೆನುತಲನವರತ ನೆನೆಯುವ |
 ಧಡ್ಡವೇ ಶಬ್ದಾನುವಿಧವು ಮಗನೆ ಕೇಳಿದ || ೬೦ ||

ಕನಸಿನಂದದಿ ತೋರ್ಪ ಜಗವಿದು | ಮನದ ಭ್ರಮೆಯೆಂದರಿದು, ಕೇಳಾ |
 ಮನವನದ್ವಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೊಳ್ಳೆ ಕೃಪನು ಮಾಡೆ, ||
 ನೆನಹಡಗಿ, ಬಾಹ್ಯವನು ಮರೆದಾ | ತೃನಲಿ ರಮಿಸುತ್ತಿರ್ಪವಸ್ಥೆಯ |
 ನನಘ, ತಿಳಿಯೈ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಯೆಂದದನು || ೬೧ ||

ಮಕುಟಕಟಕದ ನಾಮರೂಪಿನ | ವಿಕೃತಿಯಳಿದ ಸುವರ್ಣದಂದದಿ, |
 ವಿಕರಿಸಿದ ತೆರೆನೊರೆಗಳಡಗಿದ ಶರಧಿಯೆಂದದಲಿ, ||
 ಸಕಲಭೇದದಿ ತೋರ್ಪ ಮಾಯಾ | ಸಕತಿಯಳಿದೇಕತ್ವನಿರುಪಾ |
 ಧಿಕ ನಿಜತ್ವನೆ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಯೆನಿಸುವದು || ೬೨ ||

ಒಳಹೊರಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣದನುಭವ | ನೆಲೆಗೊಳುತಲಿರುತ್ತಿರೆ ನಿವಾತ |
 ಸ್ಥಲದ ದೀಪದವೋಲು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ತೋರುತಿಹ ||

ಇಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಂದ ಅವನೇ ನಾನೆನ್ನುವದರಿಂದ ಬಾಹ್ಯ ಶಬ್ದಾನುವಿಧವಾಯಿತು. (ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಯ ವರ್ಣನೆಗೆ ಹೊರಟಿರುವದರಿಂದ ಬಾಹ್ಯದೃಶ್ಯಾನುವಿಧ ಸಮಾಧಿಯ ವರ್ಣನೆಯು ಉಳಿದಂತಾಗುವದು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮೊದಲುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯವರಿಗಿನ ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರುಹಿಟ್ಟು ಸೋಹಮ್ಮೆನ್ನುವದರಿಂದ ಇದೇ ಬಾಹ್ಯದೃಶ್ಯಾನುವಿಧವೂ ಆಯಿತೆಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಬಾಹ್ಯದೃಶ್ಯಾನುವಿಧವೆಂದರೆ ವಸ್ತುಗಳ ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಅಸ್ತಿಭಾತಿಪ್ರಿಯರೂಪಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಅವುಗಳ ಇರುವಿಕೆ, ತೋರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ನಮಗೆ ಬೇಕೆನಿಸುವಿಕೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವದೆಂದು ಶ್ರೀ ಸರ್ಪಭೂಷಣಶಿವಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕೈವಲ್ಯ ಕಲ್ಪವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

೬೦. ನೆನಹು—ಕಲ್ಪನೆಗಳು. ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಯೆಂದು—ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯ ಸೂಚನೆಯಾಗದೆ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಐಕ್ಯವಾಗುವದೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಬಾಹ್ಯನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿ.

೬೧. ಮಕುಟಕಟಕದ—ಕಿರೀಟದ ಮತ್ತು ಕಡಗದ. ವಿಕೃತಿ—ವಿಕಾರ. ವಿಕರಿಸಿದ—ವಿಕಾರಪನ್ನ ಹೊಂದಿದ. ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿ—ಇಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಕೂಡ ಅಡಗಿ ಹೋಗಿರುವದರಿಂದ ಇದು ಅಚ್ಚಂತರನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿ.

ಉಳಿಮೆಯೇ ತಾನಾಗಿ ನಂದಾ | ನಿಲವದೇ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟವಡೆದಿರ |

ಲಲಳುಮತಿ ತಿಳಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಯೆಂದದನು

|| ೬೩ ||

ಶ್ರವಣಮನನಗಳಿಂದಲೀ ಮನ | ಸವನಿಸಿಯೆ ಸಾರಾಪ್ಯವಡೆದಿರೆ |

ಲವಣರಸದಲಿ ಬಿದ್ದ ಪತ್ರತ್ಯಣಾಳಿಯೆಂದದಲಿ, ||

ಜವದಿ ಕತಕದ ರಜವು ಕಲುಷಿತ | ಭುವನದೊಳು ಬೆರೆವಂತೆ, ಕೀಟವು

ಶಿವಶಿನಾ ! ತಾ ಭ್ರಮರವಾದಂತಾಯಿತಾತ್ಮನಲಿ

|| ೬೪ ||

ಅರಣಿಗಳಲುದುಭವಿಸಿ ಪಾವಕ | ನರಣಿಗಳ ತನ್ನಂತೆ ಮಾಡುವ |

ಪರಿಯಲೀ ಸೋಹಂಪದಾರ್ಥದಿ ಪುಟ್ಟಿದಾ ಜ್ಞಾನ ||

೬೩. ನಿವಾತಸ್ಥಲದ ದೀಪ—ಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದ ಕಡೆಯ ದೀಪ. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿರುವದೇನೆಂದರೆ— “ಯಥಾ ದೀಪೋ ನಿವಾತಸ್ಥೋ ನೇಂಗತೇ ಸೋಪಮಾಸ್ತುತಾ ||”

೬೪. ಲವಣ....ಯೆಂದದಲಿ—ಉಪ್ಪುನೀರಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಎಲೆಗಳಾಗಲಿ ಕಡ್ಡಿಗಳಾಗಲಿ ಬೇಗ ಕರಗಿಹೋದರೂ ಆ ಕರಗಿದ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಪ್ಪಿಸ್ತು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ರುಚಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಉಪ್ಪುಪ್ಯಾಗಿರುವವು. ಅದರಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಅತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕರಗಿಹೋದರೂ ಹೇಗೋ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅತ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದು ಕನಿಷ್ಠಪಕ್ಷ. ಜವದಿ....ಬೆರೆವಂತೆ—ಚಿಲ್ಲಬೀಜವನ್ನು ತೆಯ್ದು ನೀರೊಳಗೆ ಕದಡಿದರೆ ಅದು ಒಡನೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ನೀರನ್ನು ತಿಳಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಇತರ ಕಲ್ಮಷಗಳನ್ನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ತಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವದು. ಅದರಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಅತ್ಮನೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಅತ್ಮನೇ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿ ತಾನು ಒಳಗೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವದು. ಇದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಅದು ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುವದು ಮಧ್ಯಮಪಕ್ಷ. ಕೀಟವು ಭ್ರಮರವಾದಂತೆ—ಕಣಜವು ಅವರೇಕಾಯ ಹುಳವನ್ನು ತನ್ನ ಗೂಡಿನೊಳಗೆಟ್ಟುಕೊಂಡು ಗಳಿಗೆಗೊಂಡು ಸಲ ತನ್ನ ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಕುಕ್ಕುವದಂತೆ. ಅದು ಒಮ್ಮೆ ಕುಕ್ಕಿಹೋದ ಮೇಲೆ ಆ ಹುಳು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆ ಕಣಜವನ್ನೇ ಕನವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವದಂತೆ. ಹೀಗಾಗುತ್ತ ಅಗುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಆ ಹುಳು ಸತ್ತು ಕಣಜವೇ ಆಗಿ ಬಿಡುವದಂತೆ. ಇದರಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಅತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತರೆ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಅದರ ಶುಚ್ಯವಾದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಹೋಗಿ ಅದು ಅತ್ಮನೇ ಆಗಿ ಬಿಡುವದರಿಂದ ಇದು ಉತ್ತಮಪಕ್ಷ.

ಎರಡುತನುವೆಂದೆಂಬ ಭೇದವ | ಪರಿಹರಿಸಿ ತನ್ನಯವದಾಗಲು |

ನಿರುಪಮಾದ್ವಯರೂಪನಾಗಿಹನೆಂದನಾ ಮುನಿಪ || ೬೫ ||

ತನಯ ಕೇಳಿ ಪ್ರಣವವೇ ಧನು | ವನುಪಮಾತ್ಮನೆ ಬಾಣ; ಬ್ರಹ್ಮವೆ |

ಘನತರದ ಲಕ್ಷ್ಯವು ; ನಿರಂತರ ಸಾವಧಾನದಲಿ ||

ಮನನವನು ಮಾಡುತ್ತ ಶರದಂ | ತನುಸರಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಯದೊಳು ತಾ ತ |

ನ್ನನುಭವಾನಂದೈಕರಸಮಯವಾಗಿ ತೋರುವನು || ೬೬ ||

ತಾನು ತಾನಾಗೇನು ತೋರದೆ | ತಾನೆಯಾಗಿರೆ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ; |

ಧ್ಯಾನಧಾರಣಾದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಸಮಾಧಿಯಾಗಿಹುದು ||

ಮಾನನಿಧಿ ಸವಿಕಲ್ಪಕವು ತಿಳಿ ; | ಭಾನು ಜಲದಲಿ ತೋರ್ಪವೋಲದು |

ಸ್ವಾನುಭವಸಂಸಿದ್ಧವಾಗಿಹುದಾಗಿ ಸೋಪಾಧಿ || ೬೭ ||

ಮನನಡಗಲೇಕತ್ತವಾಗಿಹ | ಘನಸುಖವೆ ತಿಳಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪವು ; |

ಮನಸಹಿತಲಹ ಸುಖವೆ ಸವಿಕಲ್ಪಕಸಮಾಧಿಯದು ; ||

ತನಯ ತುರ್ಯಾವಸ್ಥೆ ಬುದ್ಧಿಗೆ | ಜನಿಸುವದೆ ಸವಿಕಲ್ಪವಾತ್ಮಗೆ |

ಮನವಳಿಯೆ ನಿರವಸ್ಥೆ ನಿರ್ಗುಣ ನಿರ್ದಿಕ್ವಕವು || ೬೮ ||

೬೫. ಅರಣ್ಯಗಳಿ—ಅರಳಿಯ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ. ಸೋಹಂ ಪದಾರ್ಥದಿ—ಅವನೇ ನಾನೆಂದು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಮನನಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅರ್ಥದಿಂದ. ಎರಡು ತನು ವೆಂದೆಂಬ ಭೇದವ—ಜೀವ, ಈಶ್ವರ ಎಂಬೆರಡು ಶರೀರಗಳೆಂಬುದನ್ನು. ಪರಿಹರಿಸಿ— ಎರಡೆಂಬ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಂಶಯವನ್ನು ಕಳೆದು.

೬೬. ಪ್ರಣವವೇ ಧನು—ಈ ಬಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಮುಂಡಕಶ್ರುತಿ ಯಲ್ಲಿರುವದೇನೆಂದರೆ “ ಪ್ರಣವೋ ಧನುಶ್ಚರೋ ಹ್ಯಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ ತಲ್ಲಕ್ಷ್ಯಮುಚ್ಯತೇ | ಅಪ್ರಮತ್ತೇನ ವೇದವ್ಯಂ ಶರವತ್ತನ್ನಯೋ ಭವೇತ್ || ” ಅನುಪಮಾತ್ಮನೆ ಬಾಣ— ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜೀವನೆಂದರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು, ಏಕೆಂದರೆ ಅವನು ಹೋಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುವವರೇ ಕಡಿಮೆಯೆಂಬ ಫಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕವಿಯು ಈ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುವ ಜೀವನಿಗೆ ಅನುಪಮನೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ನಿರಂತರ—ಎಡೆಬಿಡದೆ. ಸಾವಧಾನದಲಿ— ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು.

೬೮. ತುರ್ಯಾವಸ್ಥೆ—ಅತ್ಯಸ್ಥಿತಿ. ನಿರವಸ್ಥೆ—ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ಸ್ಥಿತಿ.

ಇಂತು ತನ್ನೊಳು ತಾನೆ ಆತ್ಮನ | ಚಿಂತಿಸುತ್ತಲನಾತ್ಮಗಳ ಕಳೆ |
 ದಂತರಂಗದಲುಜ್ಜಳಿಸ ಚಿಜ್ಜೋತಿರೂಪನನು ||
 ಸಂತತವು ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗುರು ಪೇ | ಳ್ವಂತೆ ತಿಳಿದು ಸಮಾಧಿ ನೆಲೆಗೊಳ |
 ಲಂತವಿಲ್ಲದ ಸುಖವ ಪಡೆದವ ಶಾಂತನಾಗಿಹನು || ೬೯ ||

ಇಂತು ಪದ್ವಿಧವಹೆ ಸಮಾಧಿಯ | ಸಂತತಾಭ್ಯಾಸದಲಿ ಮನನೇ |
 ಕಾಂತವಾಗಿರುತಿರಲದೇನೋ ! ನೆನಹಡಗಿನಿಂದ ||
 ಅಂತದನು ಪೇಳಲ್ಪವಾಚ್ಯವು ; | ಕಂತುಹರನೇ ಬಲ್ಲ ಯೋಗಿಯ |
 ಸಂತತಸಮಾಧಿಯನದಾರಿಗು ತಿಳಿಯಲರಿದೆಂದ || ೭೦ ||

ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಸಿದ್ಧಿಯ | ನಿರ್ವಹಿಸಲೀ ನಾಲ್ಕು ಭೂಮಿಯ |
 ಸರ್ವದಾಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡಲು ಬೇಕದೇಕೆನಲು ||
 ದುರ್ವಿಷಯಗಳ ನೆನೆವ ಮನಸಿನ | ಗರ್ವವನು ಕೆಡಿಸುವದು ; ನಿಜಸುಖ |
 ಪರ್ವ ಪಸರಿಸಿ ಪರಮಪದವಾಗಿಹುದು ಕೇಳೆಂದ || ೭೧ ||

ಕೇಳು ಶುಕಯೋಗೀಂದ್ರ ಪಶುಗಳ | ವೋಲು ವಾಗ್ವ್ಯಾಪಾರವಳಿದು, ಸು|
 ಶೀಲವಹ ಮೌನದಿ, ಮನೋರಾಜ್ಯತ್ವಮಾತ್ರದಲಿ, ||

೬೯. ಉಜ್ಜಳಿಸ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗುರು—ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸದ್ಗುರು
 (ಸಮತ್ವವನ್ನು ಪದೇಶಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಸಾಧುಗಳೂ ಸೇವ್ಯರೆಂದು ಯೋಗವಾ
 ಸಿಷ್ಠದ “ ಅನಂತಂ ಸಮತಾನಂದಂ ಪರಮಾರ್ಥಂ ವಿದುರ್ಬುಧಾಃ | ಸ ಏಭ್ಯಃ ಪ್ರಾಪ್ಯ
 ತೇ ನಿತ್ಯಂ ತೇ ಸೇವ್ಯಾಃ ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಧವಃ || ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

೭೦. ನೆನಹಡಗಿನಿಂದ—ಯಾವ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವದರಿಂದ
 (ಹೇಳುವದಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ). ಅವಾಚ್ಯವು—ಹೇಳುವದಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ.

೭೧. ಈ ನಾಲ್ಕು ಭೂಮಿಯ—ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ವಾಗ್ವ್ಯಾಮಿಕೆ, ಮನೋ
 ಭೂಮಿಕೆ, ಜ್ಞಾನಭೂಮಿಕೆ ಮತ್ತು ಶಾಂತಾತ್ಮಭೂಮಿಕೆ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸಾಧನಗಳನ್ನು
 ಪರ್ವ—ಹಬ್ಬುವಂತೆ.

೭೨. ವಾಗ್ವ್ಯಾಪಾರವಳಿದು—ಮಾತಾಡುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು. ಇಲ್ಲಿ ವಾಗ್ವಿಧಿಯ
 ವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಗಿಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯ
 ಬೇಕು. ಈ ಬಗೆಯ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ಕಣವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಧಾರವೇನೆಂದರೆ—“ಯಚ್ಛೇ

ಕಾಲವನು ಕಳೆಯುತ್ತಲಿರುತ್ತಿರೆ | ಮೇಲೆ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರ್ಪವಸ್ಥೆಯ |
ಹೇಳುವರು ಮೊದಲನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯೆಂದು ಬಲ್ಲವರು || ೭೨ ||

ಆ ಮನೋರಾಜ್ಯತ್ವಮಾತ್ರದ | ಭೂಮಿಕೆಯಲಭ್ಯಾಸವಳವಡ |
ಲಾ ಮನೋರಾಜ್ಯವನು ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಿಟ್ಟು ಕ್ರಮದಿಂದ ||
ನೇಮ ನೆಲೆಗೊಳಿ ತೊಟ್ಟಿಲೊಳಗ | ದಾ ಮಗುವಿನಂದಮೊಳಗಿರಡನೆ |
ಭೂಮಿಯೆನಿಪುದು ಕೇಳಹಂಪ್ರತ್ಯಯದ ಮಾತ್ರದಲಿ || ೭೩ ||

ಕೇಳಹಂಪ್ರತ್ಯಯವನುಳಿದವ | ಮೇಲೆ ತೂಕಡಿಸವನ ತೆರದಲಿ |
ಪೇಳಲೇನದ ಸರ್ವದೊಳುದಾಸೀನನಾಗರಲು ||
ಹೇಳುತಿಹರಿಂತಿರ್ಪವಸ್ಥೆಯ | ಕಾಲವನು ಮೂರನೆಯ ಭೂಮಿಯ |
ಶೀಲವೆಂದರಿದವರು ಶುಕಯೋಗೀಂದ್ರ ಕೇಳಿಂದ || ೭೪ ||

ಮೌನ ಮೊದಲಾಗಿರಲುಳಿದುದಾ | ಸೀನ ಕಡೆಯಾದವರಲನುಸಂ |
ಧಾನವನು ಮರೆದಾಗ ಚಿತ್ತದ ವೃತ್ತಿಯಳಿದಿರಲು ||
ಆ ನಿದಾನದವಸ್ಥೆ ನೆಲೆಗೊಳ | ಲಾ ನಿಲವದಾತ್ಮಸ್ವರಣಮಾ |
ತ್ರಾನುಭವನಿದ್ರಾಳುವಿನವೊಲ್ಲಾಲ್ಪನೆಯ ಭೂಮಿ || ೭೫ ||

ದ್ವಾಜ್ಞಾನಸೀ ಪ್ರಾಜ್ಞಸ್ವದ್ಯಚ್ಛೇಜ್ಞಾನ ಆತ್ಮನಿ | ಜ್ಞಾನಮಾತ್ಮನಿ ಮಹತಿ ನಿಯಚ್ಛೇತ್ರದ್ಯ
ಚ್ಛೇಚ್ಛಾಂತ ಆತ್ಮನಿ || ". ಅವು ಯಾವವೆಂದರೆ ಒಂದನೆಯದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಾಕ್
ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಬಿಡುವಂಥ ವಾಗ್ಗೂಮಿಕೆ. ಎರಡನೆಯದು
ಆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಾನೊಬ್ಬನಿದ್ದೇನೆಂಬಷ್ಟು ಮಾತ್ರದ ಸಾಮಾನ್ಯಾಹಂಕಾರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ
ಅಡಗಿಸಿಬಿಡುವಂಥ ಜ್ಞಾನಭೂಮಿಕೆ. ಮೂರನೆಯದು ಆ ಸಾಮಾನ್ಯಾಹಂಕಾರ
ವನ್ನು ಮಹತ್ತಾದ ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಬಿಡುವಂಥ ಮಹದ್ಗೂಮಿಕೆ.
ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಆಹಂಕಾರದ ವಾಸನೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗಿರು
ವಂಥ ಶಾಂತಾತ್ಮ ಭೂಮಿಕೆ.

೭೫. ಮೌನ....ಕಡೆಯಾದವರಲಿ—ಮೌನಪ್ರಧಾನವಾದ ಮೊದಲನೆಯದರಿಂದ
ಉದಾಸೀನತ್ವ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಮೂರನೆಯದರವರೆಗಿನವುಗಳಲ್ಲಿ. ನಿಲವು+ಅದು--
ಆ ರೀತಿ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವಿಕೆಯು. ಆತ್ಮ....ನಿದ್ರಾಳುವಿನವೊಲ್—ಆತ್ಮಸ್ವರೂ
ಪದ ಸ್ವರಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿದ್ರಾಳುವಿನ ಹಾಗೆ. ಇದುವರೆಗೆ
ಎರಡನೆಯದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಸುಖವಾಗಿದ್ದೆನೆಂದು ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಅಗುವ ನೆನಪು ನಿದ್ರಾ
ಳುವಿನ ಅನುಭವ.

ಆ ಸಮಾಧಿಯೊಳಿರ್ದ ಯೋಗಿಗ | ದೇಸು ದಿನವಾದೊಡೆಯುಮಗುಳಂ |
ತಾ ಸಮಯದೊಳಗಾದೊಡೆಯು ತನ್ನಿಂದ ಪರರಿಂದ ||

ಸೂಸುತೆಚ್ಚರದೋರದಾ ಮನ | ಕಾ ಶರೀರವ್ಯವಹರಣೆ ನಿ |
ವಾಸನೆಯಲಿ ಜಡಾಂಧಮೂಕರ ಭಾವವಾಗಿಹುದು || ೨೬ ||

ಮನವಳಿದು, ಕರ್ತೃತ್ವಬುದ್ಧಿಯ | ನೆನಹಡಗಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೊಲಬಿನ |
ಬಿಡುಗು ತೋರದೆ, ಹೊರಗೊಳಗೆ ಸಂತತ ಸಮಾಧಿಯನು ||

ಅನುಭವಿಸುತಿರಲವಗೆ ನಿಜಸುಖ | ವನವರತ ಬಿಡದಿರ್ಪುದಾಗಿಯೆ |
ವಿನುತನಾತ್ಮರಾಮನಾಗಿಹನೆಂದನಾ ಮುನಿಪ || ೨೭ ||

ಸಗುಣ ನಿರ್ಗುಣವೆಂದು ಯೋಗದ | ಬಗೆಗಳೆರಡಾಗಿರ್ಪುವದೊಳು |
ಸಗುಣವೇ ಸಾಕಾರ ; ನಿರ್ಗುಣವೇ ನಿರಾಕಾರ ; ||

ಸಗುಣದಲಿ ಸಾಲೋಕ್ಯ ಮೊದಲಾ | ದಗಣಿತದ ಮುಕ್ತಿಗಳ ಪಡೆವರು ; |
ಮಗನೆ, ನಿರ್ಗುಣದಿಂದಲಾ ಸಾಯುಜ್ಯವಹುದೆಂದ || ೨೮ ||

ಇಹಪರದ ಭೋಗದ ವಿರಕ್ತಿಯ | ಲಿಹುದೆ ತಾಯಮ; ತತ್ತ್ವದರ್ಥದ |
ಸಹಜದನುರಕ್ತಿಯೆ ನಿಯಮ; ಬಾಹ್ಯದೊಳುದಾಸಿನ ||

೨೬. ಸೂಸುತ—(ಸಮಾಧಿಯು ಹತ್ತಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲಿ ಮತ್ತು ಅಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ದಿನಗಳ ಮೇಲಾದರೂ ಆಗಲಿ) ಬಹಿರುಬ್ರವಣವಾಗುತ್ತ. ಎಚ್ಚರದೋರದ+ಅ ಮನಕೆ. ಜಡಾಂಧಮೂಕರ ಭಾವವಾಗಿಹುದು—ಹೇಗೆ ಜಡರೂ ಅಂಧರೂ ಮೂಕರೂ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೋಡದೆ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಹೇಳದೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವರೋ ಹಾಗೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ವ್ಯವಹರಿಸುವರು. (ಇಲ್ಲಿ ಜಡರೂ ಅಂಧರೂ ಮೊದಲಾದವರು ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವರಾಗಿದ್ದು ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಆ ರೀತಿ ವ್ಯವಹರಿಸುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು). ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿರುವವರು ಪುನಃ ವಹಾರಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಾಕುವದಿಲ್ಲ.

೨೭. ಹೊಲಬು—ವಾಸನೆ. ಬಿಡುಗು—ಬಿಡ್ನಾಣ. ವಿನುತನು—ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಥನಾದ ಅವನು.

೨೮. ಸಾಲೋಕ್ಯ....ಮುಕ್ತಿಗಳ—ಸಾಲೋಕ್ಯ, ಸಾಮಾನ್ಯ, ಸಾರೂಪ್ಯ-ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಕ್ತಿಗಳ.

೨೯. ಯಮು—ಯಮ, ನಿಯಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪಾತಂಜಲಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮಾತುಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ೨ ಅ.

ಅಹುದದೇಃ ಪ್ರಸನ್ನವದಿಂದ್ರಿಯ | ಗ್ರಹಣವದು ಸಂಯಮನವದ ನಿ |
ಗ್ರಹಿಸಿ ವಶವನು ಮಾಡೆ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರವೆನಿಸುವದು || ೭೯ ||

ವಶವ ಮಾಡಿದ ಚಿತ್ತವಾತ್ಮನ | ವ್ಯಸನದಲ್ಲಿರೆ ಧಾರಣವು ; ಶೋ |
ಧಿಸಿದ ನಿಜಚೈತನ್ಯ ತಾನೆಂದೆಂಬುದೇ ಧ್ಯಾನ ; ||
ಎಸೆಯಲಾತ್ಮಧ್ಯಾನದಲಿ ಮನ | ಮಿಸುಕದೇಕಾಕಾರವಾಗಿಯೆ |
ಸಸಿನೆ ನಿಲೆ ಸುಸಮಾಧಿಯದು ಶುಕಯೋಗಿ ಕೇಳೆಂದ || ೮೦ ||

೭೯ ಪ. ದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಾಜಯೋಗವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದರೂ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಹಲವೆಂದು ಕರೆದು ಈ ಹಲವನ್ನು ಅಪಕ್ವಮನಸ್ಸಿನವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯಾದವರಿಗೆ ೧೫ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಅವುಗಳನ್ನು ರಾಜಯೋಗವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ೧೫ ರಲ್ಲಿ ಯಮ ಮೊದಲಾದ ಎಂಟಂಗಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಅವರು ಹೇಳಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳೇನೆಂದರೆ: ಯಮ—ಸರ್ವವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿಯುವದು. ನಿಯಮ—ಒಂದೇ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದು. ಆಸನ—ಅಖಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಿತಿ. ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ—ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿದು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವದು. ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ—ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕಾಣುವದು. ಧಾರಣಾ—ಮನಸ್ಸು ಹೋದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನರಿಯುವದು. ಧ್ಯಾನ—ದೇಹಾದಿಗಳ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದೆ ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೆಂದಿರುವದು. ಸಮಾಧಿ—ಆ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಮರೆತು ಜ್ಞಾನರೂಪಾಗುವದು. ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಇಲ್ಲಿ ಯಮನಿಯಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವದರಿಂದ ಇದನ್ನು ರಾಜಯೋಗವೆಂದರಿಯಬೇಕು. ಶ್ರೀಮನ್ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಗಳು ನಿರ್ಗುಣಾತ್ಮಾಂಗವೆಂಬ ವಿಚಾರದ ಕೆಳಗೆ ಯಮಾದಿಗಳ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನಂತೆಯೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಇಂದ್ರಿಯಗ್ರಹಣ—ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿಯುವದು. ಸಂಯಮನ—ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ.

೮೦. ವ್ಯಸನ—ಬಿಟ್ಟುರಲಾರದಿರುವಿಕೆ. ತೋಧಿಸಿದ ನಿಜಚೈತನ್ಯ—ತ್ವಂಪದ ಮತ್ತು ತತ್ವದ—ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗತತ್ವಗಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ವಿರೋಧಾಂಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡಂಥ ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯ. ಸಸಿನೆ—ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ.

ಮಗನೆ ಲಯ, ವಿಕ್ಷೇಪವು, ಕಷಾ | ಯಗಳು ಮೊದಲಾದಂತರಾಯಗ |
ಳಗಣಿತಗಳಾಗಿಹವು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಕಾಲದಲಿ ; ||

ಬಗೆಯಾಲವಕವಕೆಲ್ಲ ಪರಿಹಾ | ರಗಳ ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಪುರಾಣಾ |

ದಿಗಳನರಿದವಕೆಲ್ಲ ಪರಿಹಾರವನು ಮಾಡುವದು || ೮೧ ||

ತನ್ನೊಳಪದೋಕ್ತಾನುಭವಸಂ | ಪನ್ನವಾದ ಸಮಾಧ್ಯವಸ್ಥೆಯ |

ಲನ್ಯವೇನೂ ತೋರದೇ ತಾ ತೋರುತಿರ್ಪಾಗ ||

ಶೂನ್ಯಭಾವದ ನಿದ್ರೆ ಬರೆ ತಾ | ಮುನ್ನಿನನುಭವ ಕೆಡುವದಂತದ |

ನಿನ್ನು ಲಯವೆಂದೆಂಬರೈ ಯೋಗಾಂತರಾಯವನು || ೮೨ ||

ಮನನವನು ಮಾಳ್ವಾಗ ಚಿತ್ತದ | ನೆನಹು ಚಂಚಲವಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮದ |

ಲನುಭವವನುಳಿದನ್ಯವಿಷಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದಿರ್ದು, ||

ಎನಿತು ಪರಿಯಲಿ ಮರಳಿಚಿದೊಡದು | ತನಯ ಮರಳದೆ ತೋರ್ಪವಸ್ಥೆಯು |

ಘನವೆನಿಸಿ ವಿಕ್ಷೇಪವೆನಿಸಿರ್ಪಂತರಾಯವದು || ೮೩ ||

ಭಾವಶುದ್ಧಿಯನೊಂದಿ, ಚಿತ್ತವ | ಸಾವಧಾನವ ಮಾಡಿ, ಬ್ರಹ್ಮವ |

ಭಾವಿಸುವ ಹೊತ್ತಿನಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ವೃತ್ತಿ ಜಡವಾಗಿ ||

೮೧. ಮೊದಲಾದ—ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ರಸಾಸ್ವಾದವೆಂಬ ಅಂತರಾಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಅಂತರಾಯ—ವಿಘ್ನ. ಶ್ರುತಿ—ವಿಘ್ನಗಳ ಪರಿಹಾರದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕೆ ಹೇಳುವದೇನೆಂದರೆ—“ಲಯೇ ಸಂಬೋಧಯೇಚ್ಛಿತ್ತಂ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಶಮಯೇತ್ಪನಃ | ಸಕಷಾಯಂ ವಿಜಾನೀಯಾತ್ಸಮಪ್ರಾಪ್ತಂ ನ ಚಾಲಯೇತ್ | ನಾಸ್ವಾದಯೇತ್ಸುಖಂ ತತ್ರ ಸಿಸ್ವಜ್ಞ ಪ್ರಜ್ಞಯಾ ಭವೇತ್” ಎಂದರೆ ಲಯವಾದರೆ ಮನಸನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಬೇಕು; ಹೊರಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕು ; ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ಮನೋರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಬೇಕು; ಸಮಕ್ಕೆ ನಿಂತದ್ದನ್ನು ಕದಲಿಸಬಾರದು ; ಆ ಸಮತ್ವದ ಸುಖವನ್ನೆ ಸವಿನೋಡುತ್ತಿರಬಾರದು ; ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನಾಗಿರಬೇಕು. ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಈ ಪರಿಹಾರಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ನೆನಪುಗೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ ತಾನು ಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ ೮೬ ನೆ ಮತ್ತು ೮೭ ನೆ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಉಪಾಯಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವನು.

೮೪. ಭಾವಶುದ್ಧಿಯು—ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯನ್ನು. ಸಾವಧಾನವ ಮಾಡಿ—ಸಮತ್ವಕ್ಕೆ ತಂದದು. ಅವುದನು ತೋರಿಸದೆ—ವಿಕ್ಷೇಪವೆಂಬ ದೋಷವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ

ಆವುದನು ತೋರಿಸದೆ ಸ್ತಂಭೇ | ಭಾವವಾಗಿರಲಾ ಅವಸ್ಥೆಯ |

ಭಾವಿಕರು ಹೇಳುವರು ಮಗನೆ ಕಷಾಯವೆಂದದನು || ೮೪ ||

ಶ್ರವಣಮನನಂಗಳಲಿ ಚಿತ್ತವು | ಸವನಿಸಿಯೆ ಸತ್ಯಾದ್ವಯಾನಂ |

ದವನು ಪಡೆದಿರಲಾ ಸಮಯದಲಿ ತತ್ಸುಖಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ||

ಸವಿಸವಿದು ಸುಸಮಾಧಿಯಳಿದಿ | ಪರ್ವಸರವ ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುವ |

ರವಗತರಸಾಸ್ವಾದವೆಂದಾ ಅಂತರಾಯವನು || ೮೫ ||

ನಿದ್ರೆಗಾಡ್ಯಂತದಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವು | ಸಿದ್ಧವಾಗಿಯೆ ತಿಳಿಯಲದರಿಂ |

ಮಧ್ಯಕಾಲವ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬುದು ಲಯಕೆ ಪರಿಹಾರ ; ||

ಬುದ್ಧಿ ತಾನಾವಾವ ವಿಷಯನ | ಹೊದ್ದಿ ಚೇಷ್ಟಿಸಲಾ ವಿಷಯವೇ |

ತುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮವದೆಂದರಿಯೆ ವಿಕ್ಷೇಪಪರಿಹಾರ || ೮೬ ||

ದರಿಂದ ವಿಷಯಾಕಾರವಾಗುವದಂತು ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ ; ಒಳಮುಖನಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರವಾಗದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಯಾವದನ್ನೂ ತೋರಿಸದೆ ಇದ್ದ ಹಾಗಾಯಿತು.

೮೫. ರಸಾಸ್ವಾದ—ಮನಸ್ಸು ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರವಾಗುತ್ತಲೇ ಆ ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಅನಂದದ ರುಚಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಮರೆಯುವದೇ ರಸಾಸ್ವಾದವೆಂದು ಈ ಗ್ರಂಥಕಾರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಯಿತಷ್ಟೆ. ಈ ಹೊಸ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಸುಖವನ್ನು ಇತರ ಸುಖದ ಜೊತೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಅದರ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿ ಎಳಬೇಕೆಂಬ ಲವಲವಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದು ರಸಾಸ್ವಾದವೆಂದು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ರಸಾಸ್ವಾದವೆಂದರೆ ಹರಿದಾಟಿದ ದುಃಖವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ತೋರುವ ಸುಖಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗುವದೆಂದೂ ಅಥವಾ ಸವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಯು ಹೋಗಿ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿಯು ಮೈಗೂಡುವದರ ನಡುವಣ ಕಾಲದ ಅನಂದದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವದೆಂದೂ ವಿಚಾರ ಸಾಗರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

೮೬. ಲಯಕೆ ಪರಿಹಾರ—ಈ ಪದ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಲಯದ ಪರಿಹಾರವು ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರಿ. ಸಾಧನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ “ಲಯೇ ಸಂಬೋಧಯೇಚ್ಛಿತ್ತಂ” ಎಂದಿದೆ. ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಹಾಗೆ ಕಂಡರೆ ಎಚ್ಚರಿಸಬೇಕೆಂದರ್ಥ. ವಿಕ್ಷೇಪಪರಿಹಾರ—ಈ ಪದ್ಯದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಈ ವಿಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರವು ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರಿ. ಸಾಧನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ “ವಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಶಮಯೇತ್ಸುನಃ” ಎಂದಿದೆ. ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹರಿಯದೇ ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದರ್ಥ.

ಸಿದ್ಧವಾಗಿದಿರಿಟ್ಟು ತೋರುವ | ಬುದ್ಧಿ ದೃಶ್ಯವಿದೆಂದು ತಿಳಿಯು |
 ತ್ವಿದ್ಧ ಸಾಕ್ಷಿಯನೊಳಗೆ ಕಾಣೆ ಕಷಾಯಪರಿಹಾರ ; ||
 ಬುದ್ಧಿಯನು ಮಾರಿದ್ವೀಂದ್ರಿಯ | ಶುದ್ಧ ಸಂವಿನ್ಮಾತ್ರವಾಗಿರು |
 ತಿರ್ದೋಡೆ ರಸಾಸ್ವಾದಕದು ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಂದ || ೮೭ ||

ತನಯ ಕೇಳಾಲಸ್ಯ, ರೋಗಗ | ಆನುಗತದ ದುಃಖತ್ರಯಂಗಳು, |
 ಮನದಲುದಿಸಿದ ಸಂಶಯಪ್ರಮಾದಗಳು, ಚಿತ್ತದಲಿ ||
 ನೆನಹು ತೋರ್ಪನವಸ್ಥೆ, ತತ್ತ್ವನ | ದೆನುವುದೊಮ್ಮನವಿಷಯಚಿಂತನೆ |
 ಯನಘ, ದರುಶನಭ್ರಾಂತಿಯಶ್ರದ್ಧೆಗಳು ವಿಘ್ನಗಳು || ೮೮ ||

ಮತಿಯುತನೆ ಪ್ರತಿಭಾ, ಶ್ರವಣ, ಮೇ | ಐತಿಶಯದ ವಾರ್ತಾ, ದರುಶನಗ |
 ಫಲವಪ್ಪಾಸ್ವಾದನವು ನೇದನೆಯುಮೆಂಬಾರು ||

೮೭. ಆತ್ಮಾಕಾರವಾಗದೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿದ್ದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆತ್ಮಾಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡುವದು ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ. ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಳಿಯದಿರುವದು. ರಸಾಸ್ವಾದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ.

೮೮. ಶ್ರೀಮನ್ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪರಮಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ವಿವರವೇನೆಂದರೆ:—ಅಲಸ್ಯ, ರೋಗ ದುಃಖತ್ರಯಂಗಳು (ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಅಧಿಭೌತಿಕ, ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದಾಗುವ ಅಧಿದೈವಿಕ), ಸಂಶಯ, ಪ್ರಮಾದ (ತಪ್ಪು), ಅನವಸ್ಥೆ (ದೃಢವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಅಥವಾ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತ ಕೊನೆ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ), ಅದು ಎಂದರೆ ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು ತತ್ತ್ವವೆನ್ನುವದು, ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ವಿಷಯಚಿಂತನೆ, ದರ್ಶನಭ್ರಾಂತಿ (ಭ್ರಾಂತಿದರ್ಶನ ಅಂದರೆ ಬೇರೆ ತಿಳಿಯುವದು), ಅಶ್ರದ್ಧೆ ಹೀಗೆ ೧೦ ಆಗುವವು. ಪರಮಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದನ್ನು ತತ್ತ್ವವೆನ್ನುವ ಮಾತಿಲ್ಲ ; ಇಚ್ಛಾಭಂಗದಿಂದಾದ ಕಡಡು ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ. ಪಾತಂಜಲಯೋಗಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಘ್ನಗಳ ವಿಚಾರವು ಬಂದಿದೆ. “ವ್ಯಾಧಿಸ್ತ್ಯಾನ...ಅಂತರಾಯಾಃ” ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಂತೆ ರೋಗ, ಮನಸ್ಸಿನ ಬೇಸರ, ಸಂದೇಹ, ಉತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದಿರುವದು, ಅಲಸಿಕೆ, ಬಯಕೆ, ಸುಳ್ಳುತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಸಮಾಧಿಯು ದೂರಿಯದಿರುವದು, ಪಡೆದರೂ ಅಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವದು—ಹೀಗೆ ೯ ಇವೆ.

ಗತಿಗೆ ಎಗಡಗಳಿಸುವೀ ಪ್ರಾ | ಕೃತಗಳಾದೈಶ್ವರ್ಯಗಳು ಕೇ |

ಳ್ಳುತನೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಭ್ಯಾಸಕಾಲದಲಂತರಾಯಗಳು || ೮೯ ||

ಈ ವಿಧದೊಳಭ್ಯಾಸವನು ಬಿಡ | ಪಾವನಗಳು ತಪ್ಪದಲೆ ನೆರೆ ತಾ |

ನೋವಿ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಚಂಚಲವಳಿದು ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ||

ಅನ ವೃತ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆ, ಮೇ | ಣಾವ ವಾಸನೆಯಿಲ್ಲದೆಯೆ, ಸ |

ತ್ವಾವಲಂಬನೆಯಾಗಿ ಶಾಂತಿಯ ತೋರಿ ಸುಖವಹುದು || ೯೦ ||

ಲೇಸನಿಸುವೀ ಭೂಮಿಕೆಗಳ | ಭ್ಯಾಸದಲಿ ಶ್ರವಣಾದಿಯಾದಿಂ ||

ತೀ ಸಮಸ್ತಸಮಾಧಿಯಳವಡುವಂತೆ ಯೋಗವನು |

ಪೋಷಿಸುತಲೆಲೆನುಗನೆ ಶಾಸ್ತ್ರದ | ವಾಸನೆಯ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ, ಯೋಗಾ |

ಭ್ಯಾಸ ಸಹಜಾನಂದ ಗುರುಪದವೊಂದಿ ಸುಖಿಯಾಗು || ೯೧ ||

೮೯. ಪ್ರತಿಭಾ—“ಪ್ರತಿಭಾದ್ವಾ ಸರ್ವಂ” ಎಂಬ ಯೋಗಸೂತ್ರದಂತೆ ಪ್ರತಿಭೆಯೆಂಬ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಆಗುವದು. ಶ್ರವಣ—ಇತರರಿಗೆ ಕೇಳದ್ದು ತನಗೆ ಕೇಳಬರುವದು. ವಾರ್ತಾ—ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಸುದ್ದಿಯಾದರೂ ತನಗೆ ತಿಳಿಯುವದು. ದರುಶನಗಳ್—“ಮೂರ್ಧಜ್ಯೋತಿಷಿ ಸಿದ್ಧದರ್ಶನಮ್” ಎಂಬ ಯೋಗಸೂತ್ರದಂತೆ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧರನ್ನು ಕಾಣುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧರೆಂದರೆ ದೆವ್ವಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮರಾದವರೆಂದೂ ಯೋಗಿಯು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸನ್ನಿಟ್ಟರೆ ಅವರು ಕಾಣುವರೆಂದೂ ಶ್ರೀ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ತಮ್ಮ ರಾಜಯೋಗದ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆಸ್ವಾದನೆ—ಇತರರಿಗೆ ದೊರೆಯದ ರುಚಿಯಾಗೋಣ. ವೇದನೆ—ಇತರರಿಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರದೆ ಇರುವದು ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರೋಣ. ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು-ಸಿದ್ಧಿಗಳು. ಅಂತರಾಯಗಳು—“ತೇ ಸಮಾಧಾವುಪಸರ್ಗಾ ವೃತ್ಥಾನೇ ಸಿದ್ಧಯಃ” ಎಂಬ ಯೋಗಸೂತ್ರದಂತೆ ಇವು ಸಮಾಧಿಗೆ ಆಡ್ಡಿಗಳು ; ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳು.

೯೦. ಸತ್ವಾವಲಂಬನೆ—ಸತ್ತ್ವಗುಣವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವದು.

೯೧. ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಾಸನೆಯ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ—ಇಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಾಸನೆಯೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ ದೇಹವಾಸನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದಂಥ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳ ಗಡಿಬಿಡಿಯಲ್ಲಿ ತೊಳಲುವ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನೆಯಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದರೆ ವೇದ. ವೇದವು ಹೇಳಿರುವಂಥ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇರೂರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನೆ. ಈ ವಾಸನೆಯು ಅಗತ್ಯ.

ಹರನೆ, ಗಂಗಾಧರನೆ, ಗೌರೀ | ವರನೆ, ಶಿತಿಕಂಧರನೆ, ಚರ್ಮಾಂ |
 ಬರನೆ, ಪುರಸಂಹರನೆ, ಪುಣ್ಯಾಕರನೆ, ಸುಖಕರನೆ ||
 ತರಣಿಶಶಿಶೀಖರನೆ, ಭವಭಯ | ಹರನೆ, ಪರಶುಮೃಗಾಭಯಾಂಬುಜ |
 ಕರನೆ, ಸಲಹೈ ಭಕ್ತಜನರನು ಶ್ರೀಗಿರೀಶ್ವರನೆ || ೯೨ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಜಾನಂದಗುರುವರ್ಮ
 ವಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯಮಾಣ ಸಹವಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
 ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾಮೃತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
 ಸಪ್ತಭೂಮಿಕೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವೆಂಬ ಆರನೆಯಧ್ಯಾಯವು
 ಮುಗಿದುದು.

೯೨. ಪರಶು...ಕರನೆ—ಶೋಡಶಿಯನ್ನೂ ಜಿಂಕೆಯನ್ನೂ ಅಭಯಮುದ್ರೆಯನ್ನೂ ಕಮಲವನ್ನೂ ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವವನೆ.

ಒನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಪರಮಾತ್ಮಪದನಿರೂಪಣ

ಸೂ|| ಸಕಲತತ್ತ್ವರಹಸ್ಯವನು ಬಹು | ಯುಕ್ತತಿಯಿಂದಲಿ ತಿಳುಹಿ ಮುನಿಸತಿ |
ಶುಕಮುನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮಪದವ ನಿರೂಪಿಸಿದನೊಲಿದು ||

ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಭವನಾಗಿ ಜಗವನು ; | ನೆಟ್ಟನೇ ಮೃಡನಾಗಿ ಸಲಹುವ ; |
ಕಟ್ಟಕಡೆಯಲಿ ಸಂಹರಿಪ ಲೋಕವನು ಹರನಾಗಿ ; ||
ಇಷ್ಟು ವಿಧವಾಗಿರ್ಪ ಗುಣದಿಂ | ದಷ್ಟಮೂರುತಿ ; ನಿರ್ಗುಣದಿ ಶಿವ ; |
ಭ್ರಷ್ಟರೇವರದೆಂತು ಶ್ರೀಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ || ೧ ||

ಶುಂಠರಿಗೆ, ಶ್ರುತಿವಿಮುಖರಿಗೆ, ಜನ | ಕಂಟಕರಿಗೆ, ಕಠೋರವಚನದಿ |
ಗಂಟುಬಿಡದಾನಾಗ ವಿಷಯಾಸಕ್ತರಾದರಿಗೆ, ||
ನಂಟರಿಷ್ಟರುಗುರುಹಿರಿಯರೊಳು | ಟಿಂಠಣಿಸಿ ಕಡುಮೂರ್ಖರಾಗಿಹ |
ಗಂಟುಗಳೈರಿಗರುಹೆದಿರು ಮರೆದನುಭವಾಮೃತವ || ೨ ||

೧. ಸೃಷ್ಟಿಸುವ—ಹುಟ್ಟಿಸುವನು. ಭವನಾಗಿ—ಆಗುವವನು ಎಂಬರ್ಥದ
“ಭವ” ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿ. ಮೃಡನಾಗಿ—ಸುಖವನ್ನಂಟುಮಾಡುವವನು
ಎಂಬರ್ಥದ “ಮೃಡ” ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿ. ಹರನಾಗಿ—ಕೊಲ್ಲುವವನೆಂಬ
ರ್ಥದ “ಹರ” ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿ. ಇರ್ಪ—ಇರುವನು. ಅಷ್ಟಮೂರುತಿ—
೩ ಅ. ೧. ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ. ಶಿವ—ಮೋಕ್ಷಸ್ವರೂಪನು. ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಶಿವಮಹಿ
ಮ್ನ ಸ್ತೋತ್ರದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ:—“ಬಹುಲರಜಸೇ
ವಿಶ್ವೋತ್ತತೌ ಭವಾಯ ನಮೋ ನಮಃ | ಪ್ರಬಲತಮಸೇ ತತ್ಸಂಹಾರೇ ಹರಾಯ
ನಮೋ ನಮಃ || ಜನಸುಖಕೃತೇ ಸತ್ಪ್ರೀದ್ರಿಕೌ ಮೃಡಾಯ ನಮೋ ನಮಃ |
ಪ್ರಮಹಸಿ ಪದೇ ನಿಶ್ಚೈಗುಣ್ಯೇ ಶಿವಾಯ ನಮೋ ನಮಃ ||”

೨. ಶುಂಠರಿಗೆ—ಏನೂ ತಿಳಿಯದವರಿಗೆ. ಟಿಂಠಣಿಸಿ—ಎದರುಬಿದು.

ಆದರದೊಳಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ | ಸಾಧಿಸುವ ಸತ್ಪುರುಷರಿಗೆ, ಮೈ |
 ತ್ರ್ಯಾದಿಸದ್ಗುಣಗಳನು ಪಡೆದ ಮಹಾನುಭಾವರಿಗೆ, ||
 ಬೋಧೆ ನಿಲುವಂದದಲಿ ಸದ್ಗುರು | ಪಾದಪದ್ಮವ ಸೇವಿಸುತ್ತಿಹ |
 ಸಾಧಕರಿಗರುಹುವದು ಬಿಡದೀ ಅನುಭವಾಮೃತವ || ೩ ||

ಮುನಿವರನೈ ಚಿತ್ತಯಿಸು; ತತ್ತ್ವದ | ಘನರಹಸ್ಯವನೆಲ್ಲವೆನ್ನಯ |
 ಮನಕೊಡಂಬಡುವಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವನು ಬೋಧಿಸಿದೆ ; ||
 ಜನನಮರಣದ ಕೋಟಲೆಯ ಕಳೆ | ದೆನು ಭವತ್ಯಾರುಣ್ಯದೃಷ್ಟಿಯೊ |
 ಳನುಪಮದ ಪರಮಾತ್ಮಪದವನು ತಿಳುಹಬೇಕೆಂದ || ೪ ||

ಕೇಳು ಶುಕಯೋಗೀಂದ್ರ, ನಿಜಪದ | ಹೇಳಲಳವಲ್ಲಾದೊಡೆಯು ಸಂ |
 ಭಾಳಿಸುತಲರುಪುವೆನು ನಿಜನಿರ್ವೃಂದ್ವನಿರ್ಗುಣವ ; ||
 ತಾಳಿ ನೀನಪರೋಕ್ಷದನುಭವ | ಮೇಳವಿಸುವಂದದಲಿ ತಿಳವನು |
 ಕೂಲವನು ಮಾಡುವದು ಮನದಲಿ ಮಗನೇ ಕೇಳೆಂದ || ೫ ||

ದರ್ಪಣದವೊಲು ಶುದ್ಧವಾಗಿಯೆ | ತೋರ್ಪ ಬುದ್ಧಿಯ ವೃತ್ತಿ ನಿಜನಾ |
 ಗರ್ಪ ನಿತ್ಯಜ್ಞೇತರೂಪಿನೊಳೇಕರಸವಾಗಿ ||
 ಕಪ್ಪುರವನುರಿಯಾವರಿಸಿದೋ | ಲೈರ್ಪಡದೆ ನಿರ್ವೃಂದ್ವಪದವಾ |
 ಗರ್ವದದು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೬ ||

ನೆನಹಡಗಿ, ಮನವೇನು ತೋರದೆ, | ತನಗೆ ತಾನೆಂದೆಂಬ ಹವ್ವಿನ |
 ಬಿನ್ನುಗು ನೆರೆ ಬಯಲಾಗಿ, ಭಾವಭ್ರಾಂತಿಯಳಿದುಳಿದ ||

೨. ಮೈತ್ರಾದಿಸದ್ಗುಣಗಳು— “ ಮೈತ್ರೀಕರುಣಾಮುದಿತೋಪೇಕ್ಷಾಣಃ.....
ಚಿತ್ತ ಪ್ರಸಾದನಮ್ ” ಎಂಬ ಪಾತಂಜಲಯೋಗಸೂತ್ರದಂತೆ ಮೈತ್ರಿ, ‘ ರುಣಾಃ
 ಮುದಿತಾ, ಉಪೇಕ್ಷಾ ಈ ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳು ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧನಗಳು. ಮೈತ್ರಿ
 ಯೆಂದರೆ ಸುಖಿಗಳೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ; ಕರುಣೆಯೆಂದರೆ ದುಃಖಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮರುಕ
 ಮುದಿತ ಎಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಸಂತೋಷ ; ಉಪೇಕ್ಷೆಯೆಂದರೆ
 ಕೆಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನತೆ.

೩. ಸಂಭಾಳಿಸುತ—ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ. ತಾಳಿ—ಗ್ರಹಿಸಿ.

೪. ಅನುಪಮವು—(ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಿತಿಗಳೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕವು
 ಗಳಾಗಿರುವಾಗ ಅತ್ಯಸ್ಥಿತಿಯು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮೀರಿರುವದರಿಂದ) ಹೋಲಿಕೆ ಇಲ್ಲದ್ದು.

ಘನಪರಂಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪವು | ಮನದೊಳನುಭವವಿಲ್ಲದನುಪಮ !

ನೆನಿತ್ತುದೇ ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ

|| ೭ ||

ಬುದ್ಧಿಯೆನಿಸುವ ಕರಣವನುಭವ | ಸಿದ್ಧವಾಗಿಹುದಾತ್ಮನಡಿಯೊಳ |

ಗಿರ್ದು ತೋರುತ ಬಯಲೊಳಿಸೆಯುವ ಬಿಂಗದಂದದಲಿ ; ||

ಬುದ್ಧಿಗಾದಾಕಾರವಡಗಿರ | ಲದ್ವಯಾನಂದಾಬ್ಧಿಯಾಗುತ |

ಭೇದ್ಯವದು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ

|| ೮ ||

ಅಚ್ಚ ಬೆಳದಿಂಗಳಿನ ಪ್ರಭಿಯಲಿ | ಸ್ವಚ್ಛವಾದಾ ಸ್ವಟಿಕಮಣಿಯ ಶಿ |

ಲೋಚ್ಚಯದ ನಿಜವೇನು ತೋರದಭೇದ್ಯವಾದಂತೆ ||

ಅಚ್ಚ ಬರಿಯರಿವಾಗಿ ತತ್ಪುಖ | ಪೆರ್ಚಿ ತನ್ನಯ ಬುದ್ಧಿಯೊಳು ಮಿಗೆ |

ಬೆಚ್ಚಲದು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ

|| ೯ ||

ಜೀವನೆನಿಸುವ ಸಂವಿದದ್ವಯ | ನಾನದೊಂದನು ಮನದಿ ವಿಷಯವ |

ಭಾವಿಸದೆ ನಿರ್ವಿಷಯನಾಗಿಹನಾನ ಹೊತ್ತಿನಲಿ ||

೮. ಆತ್ಮನಡಿಯೊಳಗಿರ್ದು ತೋರುತ—(ಬುದ್ಧಿಯು) ಆತ್ಮನ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೆ ಇದ್ದು ಕಾಣುತ್ತ. ಬಯಲೊಳಿಸೆಯುವ ಬಿಂಗದಂದದಲಿ—ಬಯಲಲ್ಲಿ ಕಾಗೆಯ ಬಂಗಾರವು ಥಳಥಳ ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ. (ಕಾಗೇಬಂಗಾರವು ತಾನು ತೇಜೋಮಯವಾದ ವಸ್ತುವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆದು ಸೂರ್ಯನ ಹಾಗೆ ಬೆಳಗುವಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆತ್ಮಸಾನ್ನಿಧ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ಆತ್ಮನ ಹಾಗೆ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.) ಬುದ್ಧಿಗಾದಾಕಾರವಡಗಿರಲು—(ಕಾಗೇ ಬಂಗಾರವು ಹೋದರೆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅನುಕರಣಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾಶವಸ್ತುವೆಂಬುದು ಹೋಗಿ ಸೂರ್ಯನೊಬ್ಬನೇ ಆಗುವಂತೆ) ಬುದ್ಧಿಯ ವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಹೋದರೆ ಆತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಅಖಂಡನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

೯. (ಶಿಲೋಚ್ಚಯದ+) ನಿಜವು—ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಕಾಂತಿಯು. ಅಭೇದ್ಯವಾದಂತೆ—ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಚಂದ್ರನ ಬೆಳಕೆಂದೂ ಇದು ಸ್ವಟಿಕಶಿಲೆ ಎಂದೂ ಬಿಡಿಸಿ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಬರದೆ ಇರುವ ಹಾಗೆ. ಬೆಚ್ಚಲು—ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಸುಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಲು.

೧೦. ಸಂವಿದದ್ವಯನು—(ಜೀವನೆಂಬ) ಆದ್ವಯವೂ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವೂ ಆದ

ಕೇವಲಚಿದಾನಂದಮಯವಹೆ | ಭಾವವಿರಹಿತವಾದ ನಿರ್ಮಲ |
ವಾವುದದು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೧೦ ||

ತನ್ನ ನಿಜವನು ತಿಳಿದು, ತಾ ಸಂ | ಪನ್ನ ಸುಖಮಯನಾಗಿ, ತನ್ನಿಂ |
ದನ್ಯವಹೆ ತನುಕರಣಗಳ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮವನು ||
ಅನ್ಯರನುಭವದಂತೆ ಕಂಡವ | ಮುನ್ನಲೇ ಪರಿಹರಿಸಿ ನಿಂದ ನಿ |
ಜೋನ್ನತಿಯೆ ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೧೧ ||

ಬಗೆಯೆ ಸಕಲಾಕಾರವಾಗಿರ | ಲೋಗೆದು ತೋರ್ಪುದು; ತಿಳಿಯಲಂತಾ |
ಬಗೆಯಳಿಯೆ ತಾನಾಗಿ ತೋರ್ಪುದಖಂಡವಸ್ತುವೆನೆ ||
ನಿಗಮನಿಕರಂಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕದ, | ಸಗುಣನಿರ್ಗುಣವೆನಿಸದಾ ಚಿ |
ದ್ಗಗನವದು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೧೨ ||

ತೋರಿಸುವದೆಲ್ಲವನು ತನ್ನೊಳು ; | ತೋರದಡಗಿದೊಡಡಗಿಂತೆಂಬ ವಿ |
ಚಾರವೇನೂ ತೋರದೇ ಸ್ತಿಮಿತಾಂಬುಧಿಯವೋಲು ||
ಮಾರಿ ಮಿಕ್ಕಿಹ ಸಂತ್ಯಸಂವಿದ | ಪಾರಪರಮಾನಂದಸಹಜಾ |
ಕಾರವದು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೧೩ ||

ಜ್ಞೇಯವೆನಿಸಿಯೆ ಮರೆದು ತೋರುವ | ದೀಯಶೇಷವು; ಸಕಲಕರಣೋ |
ಪಾಯವಿವು ಜ್ಞಾನಂಗಳೆನಿವುವು ; ನಿಜದೊಳವನರಿವ ||
ಆಯರಿವೆ ಜ್ಞಾತ್ಯತ್ವವೆನಿಸುವ | ದೀಯಿನಿತು ತಿಳಿ ತ್ರಿಪುಟಿಯವನಳಿ |
ದಾಯವಸ್ಥೆಯನರಿತುಕೋ ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದು || ೧೪ ||

ಬ್ರಹ್ಮದ ಸ್ವರೂಪನು. ನಿರ್ವಿಷಯನಾಗಿಹನು—ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ
ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುವನು. ಭಾವವಿರಹಿತವಾದ—ಯಾವ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇಲ್ಲದಂಥ

೧೦. ಕಂಡು+ಅವ (ಆ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು) ಪರಿಹರಿಸಿ—ಕೈದಿಟ್ಟು.

೧೧. ಬಗೆಯೆ—ಮನಸ್ಸೆ. ಬಗೆಯಳಿಯೆ—ಮನಸ್ಸು ನಾಶವಾದರೆ.

೧೨. ಸ್ತಿಮಿತಾಂಬುಧಿಯವೋಲು—ಅಲುಗಾಡದ ಸಮುದ್ರದಂತೆ.

೧೪. ತ್ರಿಪುಟಿ—ಮೂರುದಲಗಳುಳ್ಳದ್ದು.

ಒತ್ತರದ ನಿದ್ರೆಯೊಳು ನಿಜಸುಖ | ಸ್ಮೃತ್ಯವಾಗಿಯೆ ತೋರುತಿರಲದ |
 ಮೃತ್ಯು “ ಸುಖಮಸ್ವಾಪ್ಸಮಹಂ ” ಮಿಂತೆಂದು ನೇಳುವನು; ||
 ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯನಿಪ್ಪುದಾ ಸುಖ; | ನಿತ್ಯನಿರುಪಾಧಿಕವದಾಗಿಹ |
 ಸತ್ಯಸಹಜಾನಂದವದು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದ || ೧೫ ||

ಕತ್ತಲೆಗೆ ಸೈರಿಸದೆ ತೇಜವ | ನರ್ಥಿಸುವ ನಯನಗಳ ತೇಜೋ |
 ಮೂರ್ತಿಯೆಂತಂತಬಿಳಿದುಃಖವ ಸೈರಿಸದೆ, ಸುಖವ ||
 ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ನಿಜವಾದ ನಿರುಪಮ | ವಸ್ತುವೇ ಸುಖಮಯವದೆನಲೇ |
 ಕತ್ತವದು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೧೬ ||

ಸ್ಥಾಲಿಯೊಳಗಿದ್ದಿ ಪುರುಷನು | ತೈಲಸಿಕ್ತದ ಬತ್ತಿಯೊಳು ಸ |
 ಮೈಲವಾಗಲು ಸಕಲವಸ್ತುವ ಬೆಳಗುವಂದದಲಿ ||
 ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಾದ ತತ್ತ್ವಗ | ಲೋಲಿಯೊಳಗಹ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನ |
 ಹೇಳಲೇನದು ಪರಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೧೭ ||

೧೫. “ ಸುಖಮಸ್ವಾಪ್ಸಮಹಂ ”—ನಾನು ಸುಖನಾಗಿ ನಿದ್ರೆಗೈದೆನು. ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆ—ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿದ್ದನ್ನು ನಡುವೆ ಮರೆತಿದ್ದು ಆ ಮೇಲೆ ಗುರ್ತಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸುಖದ ನೆನಪನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞೆಯೆಂದು ಕರೆದಿರುವನು.

೧೬. ಅರ್ಥಿಸುವ—ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ. (ತೇಜೋಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಬಯಸುವಂತೆ ಸುಖಮಯನಾದ ಆತ್ಮನು ದುಃಖವನ್ನು ಸೈರಿಸದೆ ಸುಖವನ್ನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವನೆಂದರ್ಥ).

೧೭. ಸ್ಥಾಲಿಯೊಳಗಿದ್ದು—ಹಣತೆಯಲ್ಲಿದ್ದು. ತೈಲಸಿಕ್ತದ—ಎಣ್ಣೆಯೊಳಗಿದ್ದಿದೆ. ತತ್ತ್ವ...ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನ—ತತ್ತ್ವಗಳೆಲ್ಲಾ ನಮಗೆ ತೋರುವವಷ್ಟೆ ; ಹಾಗೆ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವು. ಜಗತ್ತೆಂಬುದು ಅಸ್ತಿ (ಇದೆ), ಭಾತಿ (ತೋರುತ್ತದೆ), ಪ್ರಿಯ (ಬೇಕೆನಿಸುವದು), ನಾಮ (ಹೆಸರು), ರೂಪ (ಆಕಾರ)-ಈ ಐದಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮರೂಪಗಳೆರಡೂ ಮಾಯೆಯ ಅಂಶಗಳು. ಅಸ್ತಿಭಾತಿಪ್ರಿಯಗಳು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನ ಅಂಶಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಯವು ಭಾತಿ (ತೋರುತ್ತದೆ) ಎಂಬಂಶದ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ದೀಪಕ್ಕೆ ಹಣತೆಯೂ ಬತ್ತಿಯೂ ಹೇಗೆ ಉಪಾಧಿಗಳೂ ಹಾಗೆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಾದ ತತ್ತ್ವಗಳು ಉಪಾಧಿಗಳು.

ಜ್ಞಾನವೆಂಬಭಿಮಾನವಿಲ್ಲ | ಜ್ಞಾನವೇನೂ ತೋರದಾವಾಗ |
ಭಾನುವಿನವೋಲ್ಬಿಳಿಗುವನು ಪ್ರಜ್ಞಾನನೆಂದೆನಿಸಿ ||
ಧ್ಯಾನಮೌನಸಮಾಧಿಯೆಳಿದುಳಿ | ದಾ ನಿಜಾನಂದೈಕವಸ್ತುವೆ |
ತಾನು ತಾನಾಗಿವೃದ್ಧು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದ || ೧೮ ||

ಕರಣ ಮೊದಲಾಗಿವುಪಾಧಿಯ | ಬೆರೆದುಕೊಂಡಿಹ ಜೀವನೇ ಸ |
ದ್ಗುರುಕಟಾಕ್ಷನ ಪಡೆದು ತನ್ನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನು ||
ಅಂದೊಡಪರೋಕ್ಷಾನುಭವ ಸು | ಸ್ಥಿರವದಾಗಲು ತಾನೆ ಸಾಕ್ಷಾ |
ತ್ಕರಿಸಿಹುದು ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೧೯ ||

ತಾಪಮೂರರ ಘಸಣಿಯಿಲ್ಲದೆ, | ಪಾಪಪುಣ್ಯದ ಲೇಪವಿಲ್ಲದೆ, |
ರೂಪರಸಗಂಧಾದಿವಿಷಯವ್ಯವಹರಣೆಯಿಳಿದ ||
ದೀಪದಂದದಿ, ಮೂರನಸ್ಥೆಯ | ದೀಪಿಸುತ್ತೇಕತ್ವವಾಗಿ |
ರ್ವಾ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯ ಕಣಾ ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದ || ೨೦ ||

ತೋರುತಡಗುವ ಸಕಲದೊಳು ತಾ | ತೋರದಡಗದೆ, ಸಹಜವಾಗಿಯೆ |
ತೋರುತಿರುತಾವಾಗಲೊಂದೇ ಪರಿಯೊಳೆಲ್ಲವನು ||
ತೋರಿಸುವ ಸ್ವಪರಪ್ರಕಾಶನ | ಪಾರನಿತ್ಯಾನಂದಸಂವಿ |
ತ್ಸಾರನೇ ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೨೧ ||

೧೮. ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲ + ಅಜ್ಞಾನವೇನೂ ತೋರದು. ಪ್ರಜ್ಞಾನನು—ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನು. ಧ್ಯಾನವೌನಸಮಾಧಿಯೆಳಿದು—ಧ್ಯಾನ, ಮೌನ, ಸಮಾಧಿ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು (ಸಿದ್ಧನಾದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಈ ಸಾಧನಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ).

೧೯. ಬೆರೆದುಕೊಂಡಿಹ—ಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳೇ ತನ್ನ ಅತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ.

೨೦. ತಾಪಮೂರು—ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ (ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ರೋಗ ಮೊದಲಾದದ್ದು), ಅಧಿಭೌತಿಕ (ಇತರಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಆದಹಾನಿ), ಅಧಿದೈವಿಕ (ಭೂತಪಂಚಕಗಳಿಂದ) ಆಗುವ ಕೇಡು.

೨೧. ತೋರದಡಗದೆ—ಹುಟ್ಟಿ ತೋರುವದು ಮತ್ತು ನಾಶವಾಗಿ ತೋರದ ಹೋಗುವದು ಎಂಬ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೆ. ಸಹಜವಾಗಿಯೆ—‘ಪರ್ಮತವು ನಿಂತಿದೆ’ ಎಂಬ

ಮೂರುತನು, ಮೂರಾದವಸ್ಥೆಯ, | ಮೂರುಗುಣಗಳ, ಮೂರುಹೆಮ್ಮಿನ, |
ಮೂರಿನಿಪ ತ್ರಿಪುಟಿಯ, ತ್ರಿವರ್ಗವ, ತ್ರಿಕರಣಂಗಳನು, |
ಮೂರುಕಾಲವ, ಮೂರುಲೋಕವ, | ಮೂರುಶಕ್ತಿಯ, ಮೂರುಗತಿಗಳ |
ಮಾರಿ ತೋರುವ ತುರ್ಯವೇ ಪರಮಾತ್ಮಪದವೆಂದ || ೨೨ ||

ಯ ಈ ಪರಿ ಪರಮಾತ್ಮಪದವ ನಿ | ರೂಪಿಸಲು ಶುಕಮುನಿಯು ಚಿತ್ತದ |
ತಾಪವಡಗಿ, ಮನೋನುರಾಗದಲುಬ್ಬಿ, ಮುನಿಪತಿಯ ||
ಶ್ರೀಪದಾಂಬುಜಕೆರಗಿ, ಭಕ್ತಿರ | ಸೋಪಭೋಗದಿ ನುತಿಸಿದನು ಸ |
ತ್ಯಾಪವರ್ಗಿಕನೆನಿಪ ಸಹಜಾನಂದಗುರುಪದವ || ೨೩ ||

ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ ನಿತ್ಯವೂ ಸ್ವಭಾವಧರ್ಮದಿಂದ. ಸ್ವಪರಪ್ರಕಾಶನ—ತಾನೂ ಬೆಳಗುತ್ತ
ಜ್ವರೆಯುವುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಗುವವನ.

೨೨. ಮೂರುತನು—ಇಲ್ಲಿ ತನುಗಳು ಮೂರಾಗುವದಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳ
ಜೊತೆಗೆ ಪರತನುವನ್ನು ಸೇರಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತು ಮೂರ
ನೆಯ ತನುವನ್ನು ಮಾರಿದ್ದು. ಅದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮೂರನೆ ತನು ಆವಿದ್ಯೆ. ಈ ವಿಷ
ಯದಲ್ಲಿ ೩-೬೮ನ್ನು ನೋಡಿ. ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿ ಎಚ್ಚರಕನಸುಗಳಂಥ ತನು
ವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜೀವನಿಗೆ ತನ್ನ ನಿಜವಾದ ಸ್ವರೂಪದ ಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವದ
ರಿಂದ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಆ ಅಜ್ಞಾನವೇ ಶರೀರವೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವದು.
ಆ ಕಲ್ಪಿತಶರೀರವೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂರನೇ ತನು. ಮೂರಾದವಸ್ಥೆ—೩ ಅ. ೮೯ ಪ.
ದಲ್ಲಿ ಮೂರುಗುಣ—೩ ಅ. ೭೭ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಮೂರುಹೆಮ್ಮು—೪ ಅ. ೧೧ ಪ. ದಲ್ಲಿ
ಇವೆ. ತ್ರಿವರ್ಗ—ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಗುರು ಅಥವಾ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ. ತ್ರಿಕರಣ—
ಶರೀರ, ವಾಕ್ಯ, ಮನಸ್ಸು. ಮೂರುಕಾಲ—ವರ್ತಮಾನ, ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್.
ಮೂರುಲೋಕ—೬ ಅ. ೨೪ ಪ. ದಲ್ಲಿದೆ. ಮೂರು ಶಕ್ತಿ—ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ,
ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ. ಮೂರುಗತಿ—ದೇವತೋಪಾಸಕರ ದೇವಯಾನ, (ಇದಕ್ಕೆ ಶುಕ್ಲಮಾ
ರ್ಗವೆಂದೂ ಅರ್ಚಿರಾದಿಮಾರ್ಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು.) ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ
ದವರ ಪಿತೃಯಾಣ, (ಇದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಮಾರ್ಗವೆಂದೂ ಧೂಮಮಾರ್ಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು)
ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಅರ್ಹರಲ್ಲದ ಮೃದ್ರಜಂತುಗಳಂತವರ ಹುಟ್ಟು ಸಾವು. (ಇದರಲ್ಲಿಯೇ
ನರಕವೂ ಸೇರಿತೆಂದು “ಆನಿಷ್ಟಾದಿಕಾರಿಣಾನುಪಿ ಚ ಶ್ರುತಂ” ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಪ
ಮೇಲಿನ ಭಾಷ್ಯದ ಭಾಮತೀಟೀಕಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಾಚಸ್ಪತಿಮಿಶ್ರರು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊರಡಿ
ಸಿದ್ದಾರೆ.)

೨೩. ಸತ್ಯಾಪವರ್ಗಿಕನು—ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪವಾಚ ಮೋಕ್ಷದ ಸಂಬಂಧಿಯಾದವನು.

ವೈಮುಕೇಶ, ಮಹೇಶ, ಶಂಕರ, | ವಾಮದೇವ, ವರೇಣ್ಯ, ವರಗುಣ|
 ಧಾಮ, ವಾಸುಕಿಭೂಷ, ವೃಷಭಾರೂಢ, ವಿಶ್ವೇಶ, ||
 ಭೀಮ, ಭರ್ಗ, ಕಪರ್ಧಿ, ಶಿವ, ಸು | ತ್ರಾಮನಮಿತ, ಪಿನಾಕಿ, ಗಿರಿಜಾ ||
 ಕಾಮುಕ, ತ್ರೀಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ಸಲಹು ಮೂರ್ಜಗವ || ೨೪ ||

ತ್ರಿಮುಕ್ತರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಜಾನಂದಗುರುವರ್ಯ |
 ಸಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯಮಾಣ ಸಹವಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
 ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾಮೃತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
 ಪರಮಾತ್ಮಪದನಿರೂಪಣವೆಂಬ ಏಳನೆಯಧ್ಯಾಯವು
 ಮುಗಿದುದು.

೨೪. ಸುತ್ರಾಮನಮಿತ—ಇಂದ್ರನಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವ. ಗಿರಿಜಾ
 ಕಾಮುಕ—ಪಾರ್ವತಿಯ ಪತಿಯಾದ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಮಾಯಾಮಿಥ್ಯಾತ್ವಪ್ರಕರಣ

ಸೂ|| ಸತ್ಯವಾದದ್ವೈತದಲಿ ತೋರಿತ್ತು ಪುನಿಯಹ ಮಾಯೆಯೆಂದೇ |

ಕತ್ಯವನು ಶುಕಮುನಿಗೆ ಸಾತ್ಯವತೇಯ ಬೋಧಿಸಿದ ||

ಬಂದೆ ನಂದಿಸಿ ದಕ್ಷ ಹರನನು| ಕೊರೆಸಿಕೊಂಡನು ಕೊರಳ, ಮನ್ನಥ |
ದುರುಳತನದಲಿ ಸರಳ ತೊಟ್ಟವನುರಿದನಾ ಕ್ಷಣಕೆ ; ||

ಮರುಳುಮಾನವಪಶುಗಳರಿಯದೆ | ಜರಿವರೀ ಶ್ರೀಶೈಲಪತಿಯನು ; |

ಪರಮಪಾತಕರುಳ್ಳರಂಧತಮಿಸ್ತ್ರನರಕದಲಿ || ೧ ||

ಕ್ರೂರರಿಗೆ, ಕುಪಥರಿಗೆ, ದುರ್ವ್ಯಾ | ಪಾರರಿಗೆ, ದುಷ್ಟರಿಗೆ, ಪಾಪಾ |

ಚಾರರಿಗೆ, ಪರರತಿಶಯವ ಸೈರಿಸದ ಪಿಸುಣರಿಗೆ, ||

ಘೋರದುಃಖಾಗಾರವಹ ಸಂ | ಸಾರಸಾಗರಮಗ್ನರಿಂಗವಿ |

ಚಾರಿಗಳಿಗುಸುರದಿರು ಮರೆದೀ ಅನುಭವಾಮೃತವ || ೨ ||

ಶ್ರುತಿಗುರುಗಳುಪದೇಶವಾಕ್ಯಮೊ | ಳತಿಶಯದ ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳರಿ |

ಗಿತರಮತದಾಚರಣೆಗೆಳಿಸದ ಶುದ್ಧ ಮತಿಗಳಿಗೆ, ||

ಮಿತವಿಹಾರಾಹಾರಪರಿಭಾ | ಸಿತರಿಗಂತರ್ಮುಖದ ಬುದ್ಧಿಯ |

ಗತಿಯನುಳ್ಳರಿಗೊಲಿದು ಪೇಳೀ ಅನುಭವಾಮೃತವ || ೩ ||

೧. ದಕ್ಷ—ಇವನ ಕಥೆಯು ೨ ಅ. ೫೮ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಮನ್ನಥ—ಇವನ ಕಥೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ೨ ಅ. ೫೯ ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ. ಅಂಧತಮಿಸ್ತ್ರ—ಏನೂ ಕಾಣದಷ್ಟು ಕತ್ತಲೆಯುಳ್ಳಂಥ “ಅಂಧತಮ” ಎಂಬ ನರಕ.

೨. ಪಿಸುಣರು—ಚಾಡಿಕೋರರು. ಘೋರದುಃಖಾಗಾರವಹ—ಭಯಂಕರವಾದದುಃಖಕ್ಕೆ ಮನೆಯಂತಿರುವ (ಈ ಮಾತು ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ವಿಶೇಷಣ).

೩. ಗತಿಯನು—ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು, ಬಲವನ್ನು.

ಬೆಸಸೆನಗೆ ಗುರುರಾಯ, ಮಾಯೆಯದಿಸೆಯೊಳೇ ಮಹಾದಾದಿತ್ಯನು |
ಪ್ರಸರದಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತಂಡಗಳುದಿಸಿ ತೋರುತಿರೆ ||
ಉಸುರಬಾರದತರ್ಕನಾಗಿ | ಪರಮತೇಜೋರಾಶಿಯದರೊಳು |
ಪಸರಿಸಿರುತಿಹುದೆಂಬುದಿದು ಹೊಸಪರಿಯಲಾ ! ಎಂದ || ೪ ||

ಮಂಜ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕಟ್ಟುತದರೊಳು | ಪಂಜನುರಿಯನುಸಿದಿದ ತೆರದಲಿ, ||
ಸಂಜೆಗತ್ತಲೆಯನಿಪ ವಸನವನುಡಿಗಳವಡಿಸಿ ||
ರಂಜಿಸುವ ರವಿಯಂತೆ, ತೇಜಃ | ಪುಂಜನಾಗಿಹ ಬೊಮ್ಮ ಮಾಯಾ |
ಪಂಜರದೊಳಡಗಿಪುದಿದು ಬೆರಗಾದುದೆನಗೆಂದ || ೫ ||

ಬ್ರಹ್ಮಮಾಯೆಗಳೆರಡು ತನ್ನೊಳ | ಗೊಮ್ಮೆಯೂ ಬೇರೆನಿಸದಾವಗ |
ನೆಮ್ಮಿಕೊಂಡಿಹವನರ ಪರಿಯನು ತಿಳುಹಬೇಕೆನಲು ||
ಬ್ರಹ್ಮನೆತ್ತಲೊ ! ಮಾಯೆಯೆತ್ತಲೊ ! ಚರ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮಾಯೆ ತಥ್ಯವು ; |
ನಿರ್ಮಲಾತ್ಮಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮಿಥ್ಯೆ ನೋಡೆಂದ || ೬ ||

ಮಗನೆ, ಮಾಯೆಯಪರಿಯ ತಿಳಿಯಲು | ನಗೆಯಲಾ ! ನಾಟಕದಬೊಂಬೆಯ |
ಬಗೆಯೊಳಡಗುತ ತೋರುತಿಪುದು ಮಿಂಚಿನೆಂದದಲಿ ; ||
ಬೆಗಡ ಬೀರುತ ನಾಮರೂಪಿನ | ಲೋಗೆದ ಬಹುಭೇದಾವಲಂಬನ |
ಜಗದುದಯವದರಿಂದಲಾದುದು ತ್ರಿಗುಣಮಯವಾಗಿ || ೭ ||

೪. ಮಾಯೆಯ ದೆಸೆಯೊಳು—ಮಾಯೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ. ಉಸುರಬಾರದ—
ಹೇಳುವದಕ್ಕಾಗದಂಥ (ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಲುಕದಂಥ). ಅತರ್ಕನಾಗಿರ್ಪ—ಊಹಿಸು
ವದಕ್ಕೆ ಆಗದಿರುವ (ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಿಲುಕದಂಥ)

೫. ಮಂಜ—ಮಂಜನ್ನು, ಇಬ್ಬನಿಯನ್ನು. ಉಡಿಗೆಗೆ+ಅಳವಡಿಸಿ = ಉಡಿಗೆ
ಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು.

೬. ನೆಮ್ಮಿಕೊಂಡಿಹವು—ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವು. ಚರ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೆ—ಸ್ಥೂಲ
ದೃಷ್ಟಿಗೆ, ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದ ದೃಷ್ಟಿಗೆ. ತಥ್ಯವು—ಸತ್ಯವು, ನಿಜವಾದದ್ದು. ನಿರ್ಮಲಾತ್ಮ
ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಗೆ—ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದವರ ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಗೆ.

೭. ಬಗೆಯೊಳ—ರೀತಿಯಿಂದ. ಬೆಗಡ—ಬೆಡಗನ್ನು. ಬಹುಭೇದಾವಲಂಬನ
ಜಗದ—ಬಹಳ ಭೇದಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಜಗತ್ತಿನ.

ಶುಧ್ಧವಾದದ್ವೈತಬ್ರಹ್ಮವ | ದಿದ್ಧದಿದ್ಧಂತಿದ್ಧದಪ್ರತಿ |
 ಬದ್ಧತೇಜಃಪುಂಜ ; ತಾನೇ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವದು ; ||
 ಸಿದ್ಧವಾಗಿದಿಟ್ಟು ತೋರು | ತ್ತಿದ್ಧ ಪರಿಯಲಿ ತನಗೆ ತಾನೇ |
 ವೇದ್ಯವೆಂಬಭಿಸಂಧಿಯಲಿ ಪುಟ್ಟಿದುದು ಪುಸಿಮಾಯೆ . || ೮ ||

ಕೋಟಿಸೂರ್ಯಪ್ರಭೆಯ ಮಾರಿದ | ಪಾಟಿಯಿಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮ ತೇಜಃ |
 ಕೂಟದ ಮಹಾಲಹರಿ ; ಮಾಯಾನಾಟಕಿಯ ಹೊಳಹು ||
 ಪಾಟಿಯಿಲ್ಲದ ನೋಡಿ ತಿಳಿದರೆ | ಬೂಟಕವು ಭ್ರಮಿತಂಗೆ ಖಡ್ಗದ |
 ನೀಟವಹ ಹೊಗರಂತೆ ; ಚಿಜ್ಜೋತಿಯ ವಿಲಾಸವದು || ೯ ||

ನೆಲ್ಲ ಬೀಜದೊಳೊಗೆದು ತೋರುವ | ಜಳ್ಳಿನಂದದಿ ತಿಳಿಯೆ ನಿಜವಾ |
 ಗುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮದೊಳಿಲ್ಲವೆನಿಸುವ ಸುಳ್ಳಿನೇ ಮಾಯೆ ; ||
 ಹೊಳ್ಳು ತನ್ನೊಳಗೆಲ್ಲ ನೋಡಲು ; | ಗುಳ್ಳೆಯುದಕದೊಳುದಿಸಿದಂದದಿ, |
 ಸಿಳ್ಳುಗಣ್ಣಿಗೆ ಹಗಲು ಮಂಜಾಗೆಸೆದು ತೋರ್ಪಂತೆ || ೧೦ ||

ಪುಸಿಯೆನಿಸ ಮಾಯಾಪ್ರಪಂಚವ | ದೆಸೆವ ಬ್ರಹ್ಮದಿ ತೋರಿತೆಂತೆನೆ |
 ಬಿಸಿಲದೊರೆ ಸೂರ್ಯನ ಮರೀಚಿಯೊಳುದಿಸಿ ತೋರ್ಪಂತೆ ; |

೮. ಅಪ್ರತಿಬದ್ಧತೇಜಃಪುಂಜ—ಯಾವದರಿಂದಲೂ ಸಿರಸ್ಕರಿಸುವದಕ್ಕಾಗದಂಥ ಪ್ರಕಾಶದ ಸಮೂಹ. ತನಗೆ ತಾನೇ ವೇದ್ಯವೆಂಬಭಿಸಂಧಿಯಲಿ—ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಇದಿರಿಟ್ಟಂತೆ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. (ತನಗೆ ತಾನು ವೇದ್ಯವಾಗುವದು ಆಗದ ಮಾತು. ಅದರೂ ವೇದ್ಯವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಇದಿರಾಗಿ ಕಾಣುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರೆ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವದು ಸುಳ್ಳಾದ ರೂಪವೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ನೋಡುವವನಾದ ತಾನು ಇದ್ದಂತೆ ಇರಲೇಬೇಕಾಗುವದರಿಂದ ಕಾಣುವದೆಲ್ಲ ಮಾಯೆ ಕವೆಂದೇ ಅರಿಯಬೇಕು).

೯. ಲಹರಿ—ಪ್ರವಾಹ. ಮಾಯಾ...ಪಾಟಿಯಿಲ್ಲ—ಮಾಯೆಯೆಂಬ ನಾಟಕಿಯ ಹೊಳಪು (ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ) ಸಮನಲ್ಲ. ಬೂಟಕವು—(ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಝಳಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಹೊಳಪೇ ಒಂದು ಕತ್ತಿಯಂತೆ ಕಾಣುವದಷ್ಟೆ. ಅದು ಹೇಗೆ ಸುಳ್ಳೂ ಹಾಗೆ) ಸುಳ್ಳು. ಚಿಜ್ಜೋತಿಯ ವಿಲಾಸವ—ಮಾಯೆಯ ಹೊಳಪು ಕೂಡ ಚಿಜ್ಜೋತಿಯ ವಿಲಾಸವೆ.

೧೦. ಹೊಳ್ಳು—ಒಳಗೆ ತಿರುಳಿಲ್ಲದ್ದು.

ಮುಸುಕಿಕೊಂಡಿಹ ಧೂಮವನ್ನಿಡಿಯೊ ಳಿಸೆದುತೋರ್ಪಂತುಷ್ಟ ನದಿಯೊಳು |
ಪಸರಿಸಿರ್ಪಂದದಲಿ ರಂಜಿಸಿತಸಮತೇಜದಲಿ || ೧೧ ||

ಜಗದೊಳುತ್ಪಾತಗಳು ನಾನಾ | ಬಗೆಯೊಳುದಿಸುವ ತೆರದಿ, ನೋಡಲು |
ಗಗನದಲಿ ಗಂಧರ್ವನಗರಗಳೆಸೆದು ತೋರ್ಪಂತೆ, ||

ಗಣಿತದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡತಂಡಗ | ಳೊಗೆದು ಬ್ರಹ್ಮದೊಳಾದ ಪರಿಯೊಳೆ |
ಮಗನೆ ತೋರ್ಪುವು ದಿಟಗಳಂದದಿ ಸಟಿಯ ಮಾಯೆಗಳು || ೧೨ ||

ದಾರು ದಂತಿವಿಕಾರದಂದದಿ | ತೋರಿತಲ್ಲದೆ ದಂತಿಯುಳಿದಾ |
ದಾರುವನು ತಾ ಬೇರೆ ತೋರಿತೆ ? ನಾಮರೂಪಗಳ ||
ತೋರಿಕೆಯ ಕಲ್ಪಿತವು ನಿಜವೇ ? | ದಾರುವಿನ ಪರಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗದಾ |
ಕಾರವಾಗಿಯೆ ತೋರಿತಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಜಗವಿಲ್ಲ || ೧೩ ||

ಲೋಹಮಯವಹ ಪ್ರತಿನಿಯಾಸನ, | ವಾಹನವು, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ ಸ |
ನ್ಮೋಹವಾಗಿರ್ಪಂತೆ ತೋರ್ಪ ಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗಳ ||

೧೧. ಮರೀಚಿ—ಕಿರಣ. ಅಸಮತೇಜದಲಿ—ಬಹಳ ತೇಜೋಮಯವಾದ
ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ.

೧೨. ಉತ್ಪಾತಗಳು—ಪರಕೆಯ ಚುಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾದ ಅಪಶಕುನದ ಸೂಚನೆ
ಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಗೆ ಉತ್ಪಾತದ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವದರಿಂದ ಮಾಯೆ
ಗೊಳಗಾಗುವದು ಅನುಂಗಲಕರವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾತ
ಗಳೂ ಗಂಧರ್ವನಗರಗಳೂ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ತೋರುವಂತೆ ಮಾಯೆಯ ಕಾರ್ಯವೂ
ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ತೋರುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಒಗೆದು—ಹುಟ್ಟಿ. ಬ್ರಹ್ಮದೊಳಾದ ಪರಿ
ಯೊಳೆ—ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತೆಂಬಂತೆಯೇ (ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ
ವೆಂದರ್ಥ).

೧೩. ದಾರು—ಕಟ್ಟಿಗೆಯು. ದಂತಿವಿಕಾರದಂದದಿ—ಅನೆಯ ಆಕಾರದ ಹಾಗೆ
ಈ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವಬ್ರಹ್ಮರು ಅದ್ವೈತತಾರಾವಳಿ
ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವದೇನೆಂದರೆ :—“ ದಂತಿನಿ ದಾರುವಿಕಾರೆ | ದಾರು ತಿರೋಭವತಿ
ಸೋಽಪಿ ತತ್ತ್ವವ || ಜಗತಿ ತಥಾ ಪರಮಾತ್ಮಾ | ಪರಮಾತ್ಮನ್ಯಪಿ ಜಗತ್ತಿರೋಭತೆ ”.

೧೪. ರೂಪನಾಮಗಳೆಲ್ಲ—ಪ್ರತಿಯು, ಅಸನ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ರೂಪಗಳೂ
ಹೆಸರುಗಳೂ ಎಲ್ಲ (ತಿಳಿ) ಅವನು—ಆ ಪ್ರತಿಯು, ಅಸನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು

ರೂಪನಾಮಗಳೆಲ್ಲ ಮಾಯಾ | ಮೋಹಮಾತ್ರಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯವ |
ನೂಹಿಸಲು ಬೇರಿಲ್ಲ ; ಸರ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮಮಯವೆಂದ || ೧೪ ||

ಬೆಲ್ಲದಲಿ ಬಹುವಿಧದ ಮಾಟದ | ಬಿಲ್ವ, ಪನಸ, ರಸಾಲ, ದಾಡಿಮ, |
ನೆಲ್ಲ ಮೊದಲಾದಖಿಲಫಲಗಳ ನಾಮರೂಪಗಳು ||

ಸೊಲ್ಲುಮಾತ್ರಗಳೆಸೆ ! ಸವಿಯಲ | ನೆಲ್ಲ ಮಾಧುರ್ಯಗಳಾ ಪರಿ |
ಯೆಲ್ಲವಿವು ಪರಬೊಮ್ಮವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಜಗವಿಲ್ಲ || ೧೫ ||

ತಂತುನೇ ಪಟ, ಮೃತ್ತಿಕೆಯೆ ಘಟ | ವಂತು ಜಲವೆ ತರಂಗವಾ ಪರಿ |
ಯಂತೆ ಸ್ವರ್ಣವೆ ವಿವಿಧಭೂಷಣವಾಗಿ ತೋರ್ಪಂತೆ ||

ಅಂತವಿಲ್ಲದಪಾರಬ್ರಹ್ಮದೊ | ಳಂತು ಕಾರಣಕಾರ್ಯವೆಂಬುದು |
ಭ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ತೋರ್ಪ ಪ್ರಪಂಚವಿಲ್ಲೆಂದ || ೧೬ ||

ಬಣ್ಣವದು ಚಿನ್ನದಲಿ, ಪರಿಮಳ | ದುನ್ನತಿಕೆ ಪುಷ್ಪದಲಿ, ಮಧುರತೆ |
ನಿರ್ಣಯಿಸೆ ಕಬ್ಬಿನಲಿಯೆಂತಿಹುದಂತೆ ಸರ್ವದಲಿ ||

ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೆ ತೋರುತಿಹ ಚೈ | ತನ್ಯವಹ ಪರಬೊಮ್ಮದಲ್ಲಿಯೆ |
ಭಿನ್ನನೆಲ್ಲವು ಚಿತ್ರತಲತಾಪತ್ರದಂತಿಹವು || ೧೭ ||

ಬೀಜಪಂಚಕದಿಂದಲೀ ಜಗ | ಭೂಜದಂದದಲಾಗಲಾ ನಿಜ |
ಬೀಜವಹ ಬ್ರಹ್ಮದಲಿ ಜನಿಸಿತು ಬೀಜಪಂಚಕವು ; ||

ಬೇರಿಲ್ಲ—ಲೋಹಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮಮಯವೆಂದ—“ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ” (ಶ್ರು.)

೧೪. ಪನಸ—ಹಲಸು. ರಸಾಲ—ಮಾವು. ದಾಡಿಮ—ದಾಳಿಂಬೆ. ಸೊಲ್ಲು ಮಾತ್ರಗಳು—ಮಾತುಮಾತ್ರದವುಗಳು. ಎಲ್ಲವಿವು—ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಬಗೆಬಗೆಯ ಭೇದಗಳೆಲ್ಲ.

೧೫. ತಂತು—ನೂಲು. ಪಟ—ಬಟ್ಟೆ. ಮೃತ್ತಿಕೆ—ಮಣ್ಣು. ಘಟ—ಗಡಿಗೆ. ಅಂತವಿಲ್ಲದ+ಅಪಾರಬ್ರಹ್ಮ. ಕಾರ್ಯಕಾರಣವೆಂಬುದು—ಜಗತ್ತು ಕಾರ್ಯವೆಂದೂ ಬ್ರಹ್ಮವು ಕಾರಣವೆಂದೂ ಹೇಳುವದು.

೧೬. ಬೀಜಪಂಚಕ—ಪೃಥ್ವಿ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ—ಈ ಐದು ಭೂತಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮತನ್ಮಾತ್ರಗಳು. ಭೂಜದಂದದಲಿ—ಮರದಂತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ. ನಿಜಬೀಜವಹ ಬ್ರಹ್ಮದಲಿ—“ಯಚ್ಚಾಸಿ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಬೀಜಂ ತದಹಮರ್ಜುನ” ಎಂಬ

ಸೋಜಿಗವೆ? “ಯದ್ವೀಜತತ್ಪಲ” | ನೈಜವಾಗಿರೆ ಜೀವಲೋಕವು |

ತೇಜಿಸುವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಜಗವಿಲ್ಲ || ೧೮ ||

ಕಟ್ಟುಗೂಳನು ಹೊತ್ತು, ಮಾನವ ಬಟ್ಟಿಯಲಿ ಕಡುಬಳಲಿ, ಕಡೆಯಲಿ |

ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗದನಿಟ್ಟು, ಶ್ರಮವನು ಬಿಟ್ಟು ಕಳೆವಂತೆ ||

ನೆಟ್ಟನಿದುತಾನೆಂಬ ಭೇದದ | ದೃಷ್ಟಿಯಿಳಿದೇಕತ್ವವಾಗಲು |

ಕಷ್ಟಿಯಲ್ಲದೆಸುಖಿಯೆ ಆಗಹನೆಂದನಾ ಮುನಿಪ || ೧೯ ||

ಮಿಥ್ಯವಹ ಮಾಯಾಪ್ರಪಂಚವೆ | ತಥ್ಯವಾಗಿಯೆ ತೋರಿ ದೃಶ್ಯವೆ |

ನುತ್ತ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಬುದದಕಾಶ್ರಯವೆನಿಸಸಾಕ್ಷಿ ||

ಉತ್ತಮನೆ, ದೃಕ್ಯನಿಸಿಕೊಂಬುದಿ | ವಿತ್ತೆರನು ಪುಸಿ ; ದೃಕ್ಯದೃಶ್ಯಗ |

ಳೆತ್ತಣವು ! ಸತ್ಯಾದ್ವಯಾನಂದೈಕ ಬ್ರಹ್ಮದಲಿ || ೨೦ ||

ತನ್ನ ನೆಳಲನು ಕಂಡು ಬಾಲಕ | ನನ್ಯರಕ್ಕಸಿಯೆಂದು ಬೆದರುವ |

ನಿರ್ಣಯದಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಮಾಯೆಯಲಿ ||

ಭಿನ್ನವೆಂಬುದು ಭ್ರಮೆಯ ಹೊರತಿನ್ನನ್ಯವಹುದೇನುಂಟು ? ತಿಳಿಯಲು |

ಪೂರ್ಣವಹ ಪರಬೊಮ್ಮವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಜಗವಿಲ್ಲ || ೨೧ ||

ಗೀತೋಕ್ತಿಯಂತೆ ನಿಜವಾದ ಬೀಜಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ. “ಯದ್ವೀಜ ತತ್ಪಲ”—ಬೀಜವು ಎಂಥದ್ದೋ ಫಲವೂ ಅಂಥದ್ದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಬೀಜವಾಗಿಯೂ ಜಗತ್ತು ಅದರ ಫಲವಾಗಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ ಜಗತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ ತೇಜಿಸುವ—ಹೊಳೆಯುವ.

೧೯. ಕಟ್ಟುಗೂಳನು—ಬುತ್ತಿಯ ಗಂಟನ್ನು. ಬಟ್ಟಿಯಲಿ—ದಾರಿಯಲ್ಲಿ. ಇದು ತಾನೆಂಬ ಭೇದದ—ಇದು ಬೇರೆ, ತಾನು ಬೇರೆ—ಎಂಬ ಭೇದದ.

೨೦. ಇವು+ಇತ್ತೆರನು—ಇವೆರಡು ರೀತಿಗಳೂ.

೨೧. ಭಿನ್ನವೆಂಬುದು—ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಏನೇನೋ ಇರುವದೆಂಬುದು. ಬಾಲಕನು ತನ್ನ ನೆರಳನ್ನು ನೋಡಿ ರಕ್ಕಸಿಯೆಂದು ಬೆದರುವ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಯೋಗವಾಸಿ ಸ್ವಕಾರರು ಬಹುಕಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೨೨. ವಿದ್ಯೆ....ಸುಜ್ಞಾನ—ವಿದ್ಯೆಯೂ ಅವಿದ್ಯೆಯೂ ಜ್ಞಾನಗಳೆ. ಅದ್ವಯವು—

ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬುದುವಿದ್ಯೆಯೆಂಬುದು | ಸಿದ್ಧವಹ ಸುಜ್ಞಾನವೆಂತೆನೆ |
ಬುದ್ಧಿವಂತನೆ ಶುಕ್ತಿರಜತಜ್ಞಾನದಂದದಲಿ ||
ಅದ್ವಯವು ದೃಗ್ವಸ್ತುತಿರೂಪದ | ಲಿದ್ದು ತೋರುವ ಭ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲದೆ |
ನಿರ್ಧರಿಸಲೆರಡುಂಟೆ ? ನಿಜದೊಳಗೊಂದೆ ಕೇಳೆಂದ || ೨೨ ||

ಮಗನೆ ವಿದ್ಯಾವಿದ್ಯೆಯೆಂಬೀ | ಬಗೆಯೆ ಮಾಯಾರೂಪು; ಮಾಯೆಯು |
ನಗೆಯಲಾ! ಅವಿಚಾರಸಿದ್ಧ ; ವಿಚಾರಿಸಿದೊಡ್ಲ ; ||
ವಿಗಡವೆನಿಸಾ ಮಾಯೆ ತತ್ವಾ | ರ್ಯಗಳು ಸಹಿತಲವೆಲ್ಲ ತಿಳಿವುದು |
ನಿಗಮವಿದ, ಸುಜ್ಞಾನವದು ತಾನೇಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೨೩ ||

ಕಾಮಿನೀಮಯವಾಗಿಹುದು ಜಗ | ಕಾಮುಕಗೆ ಮಿಗಿಲಾಗಿ; ಉಬ್ಬಗೆ |
ಪ್ರೇಮದಿಂ ಧನಮಯವು ಸರ್ವವು; ತಿಳಿಯೆ ಬ್ರಹ್ಮವನು ||
ಸಾಮರಸ್ಯವು ಸಕಲವೆಲ್ಲವು; | ನಾಮರೂಪಿನ ಭ್ರಮೆಯಳಿದ ನಿ |
ಸ್ತೀಮ ನಿಜಸುಖಧಾಮ ನಿರುಪಾಧಿಕಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೨೪ ||

ಒಂದು ಲೆಕ್ಕದ ಮುಂದೆ ಬಿಂದುವ | ನೊಂದನಿಡೆ ಹತ್ತಾದುದಂತಹ |
ಬಿಂದು ಹತ್ತರಲರ್ಬುದನೆನಿಪುದೊಂದೆ ಸಂಖ್ಯೆಯದು; ||
ಬಿಂದುವೃದ್ಧಿಯೊಳೊಂದನಂತವು; | ಬಿಂದುವೆನಲವ್ಯಕ್ತವದು ಕೆಡ |
ಲೊಂದು ನಿಲುವುದದದ್ವಯಾವೃತಸಿಂಧು ಕೇಳೆಂದ || ೨೫ ||

ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮವು. ದೃಗ್ವಸ್ತುತಿರೂಪದಲಿ—ದೃಷ್ಟಿಯ ವೃತ್ತಿಯ ರೂಪ
ದಿಂದ (ಕಪ್ಪೇಚಿಪ್ಪಿನ ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಎರಡಾಗಿ ತೋರುವದೇ ಹೊರತು ನಿಜವಾಗಿರು
ವದು ಒಂದೇ.)

೨೩. ಮಾಯೆ ತತ್ವಾರ್ಯಗಳು ಸಹಿತಲವೆಲ್ಲ—ಮಾಯೆಯನ್ನೂ ಅದರ ಕಾರ್ಯ
ವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನೂ. ನಿಗಮವಿದ—ನೇದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದ ಶುಕನೆ.

೨೪. ಸಾಮರಸ್ಯವು—ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿ ಕಾಣುವದು. ನಿಜಸುಖಧಾಮ—
ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸುಖದ ಸ್ಥಾನವು.

೨೫. ಒಂದು+ಅನಂತವು—(ಸೊನ್ನೆ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ) ಒಂದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯು
ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟಾಗುವದು. ಅವ್ಯಕ್ತ—(ಬೆಲೆಯು) ಕಾಣಬರದೆ ಇರುವದು. (ಈ
ಮಾತಿನ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ೪ ಅ. ೧೦ ಪ. ದಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯಕ್ತದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ವಿಚಾ
ರವು ಸೂಚಿತವಾಗುವದು. ಅವ್ಯಕ್ತವೆಂದರೆ ಮಾಯೆ. ಸೊನ್ನೆಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ

ಬಾಯ ಮಾತಡಗಿದರೆ ಮಾಯೆಗ| ಪಾಯವಹುದಾ ಮಾಯೆಯಳಿಯಲು|
 ಬೀಯವಹುದೈ ಮನ; ಮನಸ್ಸಿನ ನೆನಹು ಕೆಟ್ಟಾಗ ||
 ಈಯಶೇಷವದಡಗೆ ನಿಜನಿ | ಮಾರ್ಯ ನಿತ್ಯಾನಂದ ಸಚ್ಚಿ |
 ತ್ಯಾಯವಹ ಪರಬೊಮ್ಮವದ್ವಯವಾಗಿ ಮೆರೆದಿಹುದು || ೨೧ ||

ಪುಸಿಯ ಮಾಯಾಕಾರ್ಯವೆನಿಸಿಹ | ವಿಷಮವಹ ಮನಸಿನ ವಿಕಲದ |
 ಲೆಸೆದು ತೋರುವ ನಾನುರೂಪಿನ ವಿಸರವಹ ಭೇದ ||
 ಸಸಿನೆ ಗುರುಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು| ನಸಿದು ಪೋಪುದು ಸ್ವಪ್ನದಂದದಿ |
 ಮಿಸುಪ ತೇಜೋರಾಶಿಯಿದ್ವಪುದೇಕರೂಪದಲಿ || ೨೨ ||

ನಿದ್ರೆಯಲಿ ಮನವಿಲ್ಲದಿರುತಿರೆ | ಶುದ್ಧವಾದಾನಂದ ತೋರ್ಪುದು;|
 ನಿದ್ರೆಯಳಿಯಲು ಮರಳಿ ಮನ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿಹುದು; ||
 ನಿರ್ಧರಿಸಲಾ ಮನದಿ ತೋರು | ತ್ವರ್ದ ಸುಖದುಃಖಗಳು ಮನವಳಿ |
 ದಿದ್ವ ವೇಳೆಯೊಳಿಲ್ಲ; ಮನ್ಮಕೆಡಲದ್ವಯಾನಂದ || ೨೩ ||

ಕೃತ್ರಿಮದ ಸರ್ಪವನು ತೊಲಗಿಸ | ಲುತ್ತಮದ ಮಂತ್ರೃಷಧಂಗಳ |
 ಬಿತ್ತರಿಸಲದರಿಂದಲಡಗದವೋಲು ಪುಸಿಮಾಯೆ ||

ಒಂದೆಂಬುದು ಅನಂತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಯೆಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅನಂತವಾ
 ಗುವದೆಂದೂ ಸೊನ್ನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದರೆ ಒಂದೇ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಯಾಸಂಬಂಧ
 ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅದ್ವೈತವಾಗಿರುವದೆಂದೂ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು).

೨೧. ಬಾಯ....ಗಪಾಯವಹುದು—ಮಾತಾಡುವದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಮಾತಿನ
 ಮೂಲಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವಂಥ ಮಾಯೆಗೆ ಹಾನಿಯಾಗುವದು. ಬೀಯವಹುದು—
 ನಾಶವಾಗುವದು.

೨೨. ವಿಷಮವಹ—ವಿಕಾರವಾಗುವ ಸ್ವಭಾವದ. ವಿಸರ—ಸಮೂಹ. ಭೇದ—
 ಈ ಕರ್ತೃಪದವನ್ನು ' ನಸಿದು ಪೋಪುದು ' ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳ
 ಬೇಕು. ಸಸಿನೆ—ನೆಟ್ಟಗೆ.

೨೩. ಮನ ಕೆಡಲು—ಮನಸ್ಸು ನಾಶವಾದರೆ ಎರಡನೆಯದಿರುವದಿಲ್ಲವೆಂಬರ್ಥ
 ದಲ್ಲಿ ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕೆಯು " ಮನಸೋಹ್ಯಮನೀಭಾವೇ ದ್ವೈತಂ ನೈವೋಪಲ
 ಭ್ಯತೇ " ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

೨೪. ಕೃತ್ರಿಮದ—ಬರೀ ತೋರಿಕೆಯ. ಬಿತ್ತರಿಸಲು—ವಿಸ್ತರಿಸಲು.

ಸತ್ಯವಹ ಸುಜ್ಞಾನದಿಂದಲಿ | ಮಿಥ್ಯವಾಗುತ ಕೆಡುವದಲ್ಲದೆ |
ಸುತ್ತು ಕೋಟಿವೃಷಾಯದಿಂದಲಿ ಕೆಡುವುದಿಲ್ಲೆಂದ || ೨೯ ||

ಕೆಂಡ ಮನೆಯೊಳಗಿರಲು ಕತ್ತಲೆ | ಯಂಡಲೆವುದಕ್ಷಿಗಳನಂತಾ |
ಕೆಂಡದಲಿ ದೀವಿಗೆಯ ಬೆಳಗಲು ತಿಮಿರವಳಿವಂತೆ ||
ಸಂಡಿತನೆ, ಸದಬೋಮೃವಿದ್ದೂ | ಚಂಡಮಾಯೆ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಲ |
ಖಂಡವಹ ಸುಜ್ಞಾನದೀಪವ ಬೆಳಗೆ ಲಯವಹುದು || ೩೦ ||

ಮಣ್ಣು ಬೆನಕಗೆ ಮಜ್ಜನದೊಳೇ | ತನ್ನ ಮರಣವದೆಂಬ ಗಾದೆಯ |
ಲಿನ್ನು ಮಾಯೆಗೆ ತನ್ನ ಮೂಲವನರಿಯೆ ಲಯವಹುದು ; ||
ಮುನ್ನುಲಿಲ್ಲವದಾತ್ಮನಿಂ; ತಾ | ತನ್ನ ತಿಳಿಯಲು ಮೇಲೆ ತೋರದು ; |
ನನ್ನಿ ನಡುವಿದು ಗುಣಫಣಿಯವೊಲು ಭ್ರಾಂತಿಜನ್ಯಕವು || ೩೧ ||

‘ಮಾ’ ಎನೆ ನಿಷೇಧಾರ್ಥವಪ್ಪುದು; | ಯೇಯೆನಲದಿಂತಾವಳೊಬ್ಬಳು |
ಯಾಯೆರಡು ವರ್ಣದಲಿ ಮಾಯೆಯದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ ; ||
ಮಾಯೆಯೆಂಬೀ ಶಬ್ದ ತಾನೇ | ಮಾಯೆಯದು ಪುಸಿಯೆಂದು ನುಡಿಯಲು |
ಮಾಯೆಗೆಂತು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ? ಸರ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮಮಯವೆಂದ || ೩೨ ||

೩೦. ಅಂಡಲೆವುದು—ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವದು. ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ:—ಮಾಯೆಯು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಸಿಜವಾಗಿ ಆವರಿಸಿಲ್ಲ. ‘ಆದು ಇದೆ’ ಎಂಬ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಅದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸುಜ್ಞಾನದೀಪವು ಎಂದರೆ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯು ಹೋಗಲಾಡಿ ಸೀತೇ ಹೊರತು ಸಿಜವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲದ ಮಾಯೆಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವ. ಮಿಥ್ಯವಸ್ತು ಸತ್ಯವಸ್ತುವಿಗೆ ವಿರೋಧವಲ್ಲ; ಮಿಥ್ಯವಸ್ತುವಿನ ತೋರಿಕೆಯು ಸತ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ.

ಮೂಲವನು—(ಹಾವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿರುವದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹಗ್ಗವೇ ಮೂಲವೋ ಹಾಗೆ) ಮಾಯೆಯ ಮೂಲವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು. ಮುನ್ನುಲಿಲ್ಲವದಾತ್ಮನಿಂದಲಿ—ಅದು ಅತ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾ ತನ್ನ ತಿಳಿಯಲು—ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ. ನನ್ನ—ಸಿಜ. ನಡುವೆ+ಇದು. ಗುಣಫಣಿಯವೊಲು—ಹಗ್ಗವು ಹಾವಾಗಿ ತೋರುವ ಹಾಗೆ.

೩೨. ‘ಮಾ’ ಎನೆ...ವಪ್ಪುದು—ಸಂಸ್ಕೃತದ ‘ಮಾ’ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ‘ಇಲ್ಲ’ ವೆಂದರ್ಥ. ಯೇಯೆನ...ಳೊಬ್ಬಳು—ಯೇ ಯೆಂಬುವದು ಸಂಸ್ಕೃತದ

ಎಲೆಲೆ ಮಾಯಾದೇವಿ, ಎನ್ನನು | ಬಳಲಿಸುವೆ ಹೋಗಿನಲು ಬ್ರಹ್ಮನ |
 ದೆಲೆ ವಿಭುವೆ, ನೀ ಪೂರ್ಣನಾಗಿರೆ ಹೋಗಲೆಡೆಯಿಲ್ಲ ? ||

ತಿಳಿದು ನೋಡಲು ರಜ್ಜುಭುಜಗನ | ವೋಲು ಕಣಾ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿತ |
ಕೊಳೆವುತಳಿವುತಲಿವುಫದಿನಗದು ಸಹಜವಾಗಿಹುದು || ೩೩ ||

ಏನನೆಂಬೆನು ಮಗನೇ, ಮಾಯಾ|ಮಾನ್ವಿನಿಯ ಮಹಿಮೆಯನು ತನ್ನನು |
ತಾನರಿಯದಂದದಲಿ ಮರವೆಯ ತೆರೆಯೊಳಡಗಿಸಿತ್ತು; ||

ಜ್ಞಾನವೆಂಬೀ ಲೋಚನವನ | ಜ್ಞಾನವೆಂಬೀ ತೆರೆ ಮುಸುಕಿ ಚಿ |
ದ್ವಾನುನಹೆ ತಾನೆಂಬ ತನು ಕಾಣಿಸದಲಾ! ಎಂದ || ೩೪ ||

ಕೆಲರು ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬರು; ಕೆಲರು ವೈಷ್ಣವಮಾಯೆಯೆಂಬರು ;
 ಕೆಲರು ಸೇಳ್ವರು ಯೋಗನಿದ್ರಾ ರೂಪಿಣಿಯದೆಂದು; ||
 ಕೆಲಬರೇಶ್ವರಶಕ್ತಿಯೆಂಬರು; | ಕೆಲರು ಕಾರಣಳೆಂದು ನಮಾಯೆ |
 ಹಲವುಪರಿಯಹ ಹೋಲಿಕೆಯೊಳದ ಹೇಳುತಿಹರೆಂದ || ೩೫ ||

ನಾಯೆಯನು ಕೊಂಡೇನು ಕೆಲಸ? ತದೀಯಗುಣಸಂಬಂಧತತ್ತ್ವನಿ
ಕಾಯಸರ್ಗಸ್ಥಿತಿಲಯಗಳ ಕೊಂಡು ಫಲವೇನು ? ||
ಈಯಶೇಷವನೇತಿಗಳೆದುಳಿ | ದಾ ಯಥಾರ್ಥಸ್ವಪ್ರಕಾಶವೆ |
ಕಾಯವಾದರೆ ಸಾಲದೇ ? ಮಿಕ್ಕುದರೊಳಿನ್ನೇನು? || ೩೬ ||

‘ಯಾ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ತದ್ಭವ. ‘ಯಾ’ ಎಂದರೆ ಇಂಥ ಯಾವಳೊಬ್ಬಳು ಎಂದರ್ಥ. (ನಾಯಾ ಎಂದರೆ ಯಾವಳು ಇಲ್ಲವೋ ಅವಳೆಂದರ್ಥ. ಎಂದರೆ ಮಾಯೆಯೆಂಬುದು ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ). ಸರ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮಮಯ—“ ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ”—ಶ್ರುತಿ

೩೩. ಕಲ್ಪಿತ-ನಾನು (ನಿನ್ನಲ್ಲಿ) ಹುಟ್ಟುಗಟ್ಟಿದವಳಾಗಿರುವವಳು. ಹೊಳೆ
ವುತ+ಅಳಿವುತ--ತಾನೊಬ್ಬಳಿರುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೂ ಮತ್ತು ತೋರಿ
ಹಾರುತ ಲೂ.

೩೪. ಲೋಚನ—ಕಣ್ಣು. ಚಿದ್ವಾನುವಹೆ ತಾನೆಂಬ ತನು-ನಾನು ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಸೂರ್ಯನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವು.

೩೬. ನೇತಿಗಳೆದು—ಇದೂ ಆತ್ಮವಲ್ಲ ಇದೂ ಆತ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಟ್ಟು. ಕಾಯ ವಾದರೆ---ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದಾದರೆ.

ಇಂತು ಮಾಯೆಯ ಪರಿಯನೆಲ್ಲವೆ ಭ್ರಾಂತಿಯೆಂದೇ ತಿಳುಹಿ ಮುನಿಸತಿ
ಯಂತವಿಲ್ಲದ ಸುಖವದದ್ವಯವೆಂದು ಶುಕಮುನಿಗೆ ||
ಸಂತಸದಿ ಬೋಧಿಸಲು ಚಿತ್ತದ | ಚಿಂತೆಯಳಿದು ಸದಾನುಭವವಿ |
ಶ್ರಾಂತಸಹಜಾನಂದ ಗುರುಪದ ಹೊಂದಿ ಸುಖಿಯಾದ || ೩೭ ||

ಚಂಡತರದೋದ್‌ಗಂಡಮಂಡಲ | ಮಂಡಿತಾಯುಧವಂಡ, ಬಹಳೋ |
ದ್ವಂಡರಾಕ್ಷಸಖಂಡನೋಚಿತಖಂಡಪರಶುಧರ, ||
ಮಂಡಲೀಕೃತಕುಂಡಲೀಂದ್ರಪ್ರ | ಚಂಡಕುಂಡಲಗಂಡಮಂಡಲ, |
ಚಂಡಿಕೇಶ್ವರ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸಲಹು ಮೂಜಗವ || ೩೮ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ . ಸಹಜಾನಂದಗುರುವರೈ
ಪಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯನಮಾಣ ಸಹನಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾಮೃತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
ಮಾಯಾಮಿಥ್ಯಾತ್ವಪ್ರಕರಣವೆಂಬ ಎಂಟನೆಯಧ್ಯಾಯವು
ಮುಗಿದು.

೩೭. ಅದ್ವಯವೆಂದು---ವಿರಡನೆಯದಾಗಿ ಕಾಣುವವುಗಳೆಲ್ಲ ಭ್ರಾಂತಿಯಾದ್ದ
ರಿಂದ ಅತ್ಮವು ತನಗೆರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ್ದೆಂದು. ಗುರುಪದ---ಗುರುಗಳ ಪಾದವನ್ನು.

೩೮. ಸಂಡ---ಸಮೂಹ . . ಮಂಡಲೀ...ಮಂಡಲ-ಸುರಳಿಯಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿ
ರುವ ಹಾವಿನ ರೂಪವಾದ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ಕರ್ಣಾಭರಣದಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ
ಕೆನ್ನೆಗಳುಳ್ಳವನು.

ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಜೀವತ್ರಯವಿಚಾರ

ಸೂ|| ಸಾದರದಿ ಜೀವತ್ರಯಂಗಳ|

ಭೇದವನು ತಿಳಿವಂತೆ ತರುಣದಿ |

ಬೋಧಿಸಿದನಾ ಬಾದರಾಯಣ ಶುಕುಮುನೀಶ್ವರಗೆ ||

ಜಡೆಯೊಳಗೆ ಜಾಹ್ನವಿಯ, ಮಕುಟದೊಳುಡುಪತಿಯ ಕೊರಳಲ್ಲಿಗರಳನ|
ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ವೃಡಾಣಿಯನು, ಕಟತಟದಿ ಕೃತ್ತಿಯನು, ||
ಒಡಲೊಳುರಗನ ತೊಡವ, ಕರದಲಿ ! ಜಡಿನ ಶೂಲಕಪಾಲಗಳ, ಜಗ |
ದೊಡೆಯ ಶ್ರೀಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಬಿಡನೆ ಧರಿಸಹನು || ೧ ||

ಶರಂಗಸ್ವತರಗಪ್ರಮಾಣರಿ | ಗಟಮಟರಿಗಪರ್ಕೀರ್ತಿಗಂಜದ |
ವಿಟಚರಿತ್ತರಿಗಲಸರಿಂಗನ್ಯಾಯಶೀಲರಿಗೆ, ||
ನಟನೆಯಲಿ ನಾಟಕವ ನಟಿಸುವ | ಚಟುಲತರಚಿತ್ತರಿಗೆ, ಬೇಳ್ವೆಯ |
ಸಟಿಪಟಿಯ ಸದನರಿಗೆ ಪೇಳಿದಿರನುಭವಾಮೃತವ || ೨ ||

ಪರಹಿತವ ಮಾಳ್ವರಿಗೆ, ಪುಣ್ಯಸು | ಚರಿತರಿಗೆ, ಪುರುಷಾರ್ಥಪರರಿಗೆ, |
ತರಹರದ ತಾಳಿಕೆಯ ಬುದ್ಧಿಯ ತಳೆದ ವೃದ್ಧರಿಗೆ, ||
ಪರಮಶಾಂತಿಯ ತಳೆದ ಚಿತ್ತದ | ಪರಿಯನುಳ್ಳವರಿಗೆ, ಪ್ರಾಪ್ತರಿ |
ಗರುಹುವದು ಗುರುಭಕ್ತರಿಂಗೀ ಅನುಭವಾಮೃತವ || ೩ ||

ಸೂ|| ಜೀವತ್ರಯಂಗಳು—ನ್ಯಾವಹಾರಿಕ, ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ.

೧. ಕೃತ್ತಿ—ಚರ್ಮ. ತೊಡವ—ಅಭರಣವನ್ನು. ಕಪಾಲ—ತಲೆಬುರಡೆ.

೨. ಅಪ್ರಮಾಣರಿಗೆ—ಯಾವ ಪ್ರಣವನ್ನೂ ಒಪ್ಪದೆ ಇರುವವರಿಗೆ. ವಿಟಚರಿತ್ತರಿಗೆ—ಕಾನಾಂಧರಾಗಿ ಅಧರ್ಮಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ.

೩ ತರಹರದ ತಾಳಿಕೆಯ—ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಮಾಧಾನದಿಂದಿರುವ. ಪ್ರಾಪ್ತರಿಗೆ—ತಾನಾಗಿ ಬಂದವರಿಗೆ.

ಎಂತು ಹೆಮ್ಮಿನ ರೂಪು ? ಜೀವರ ದೆಂತು ದೇಹದೊಳಿರ್ಪರವಂಗ |
ದೆಂತು ಬಂದುದು ಜೀವತನದಾರೋಪವದು ಬರಿದೆ ? ||
ಎಂತು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವ | ದೆಂತು ಜಗದೇಕತ್ವ ? ಮೋಕ್ಷವ |
ದೆಂತದನು ತಿಳುಹೆಂದು ಬಿನ್ನಯಿಸಿದನು ಶುಕಯೋಗಿ || ೪ ||

ತನ್ನ ನಿಜವನು ಮರೆದ ಕತದಿಂದನ್ಯದೊಳು ತಾನೆಂಬ ಹೆಮ್ಮಿದು |
ನನ್ನಿಯಾತುಮಧರ್ಮವಲ್ಲದು; ದೇಹಗುಣವಲ್ಲ; ||
ಭಿನ್ನವಾಗಿಹುದೇ ಅಹಮ್ನುಂ | ಬುನ್ನತಿಕೆಯಭಿಮಾನರೂಪದು ; |
ತನ್ನೊಳಗೆ ಚೈತನ್ಯ ಬೆರೆಯಲು ಚೇಷ್ಟೆವಡೆದಿಹುದು || ೫ ||

ಹೆಮ್ಮು ತನುವಿನ ಧರ್ಮವಾದೊಡದೊಮ್ಮೆಯೂ ಧರ್ಮಯನುಬಿಡದೇ |
ನೆಮ್ಮಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಗಂಧ ಬಿಡದಂತೆ; ||
ನೆಮ್ಮಿರಲು ತನು ಮರಣದುರಿಯೊಳು | ಹೆಮ್ಮು ತಾ ನೆರೆ ಹುಯ್ಯಲಿಡದೇ |
ಕೊಮ್ಮೆಯದರಿಂ ಹೆಮ್ಮು ತನುವಿನ ಧರ್ಮವಲ್ಲೆಂದ || ೬ ||

ಆದೊಡಾತ್ಮನ ಧರ್ಮವೆಂದೆನೆ | ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಚಂದ್ರ ಚಂದ್ರಿಕೆ |
ಯಾದ ತೆರದಲಿ ನಿತ್ಯವಾಗಿರಬೇಕುದಾತ್ಮನಲಿ ; ||
ಬೋಧೆವಡೆದಿಹ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಸ | ಮಾಧಿಯಾಗಲು ಹೆಮ್ಮಳಿದು ನಿರು |
ಪಾಧಿನಿಜಸುಖ ತೋರ್ಪುದದರಿಂದಾತ್ಮಗುಣವಲ್ಲ || ೭ ||

ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿದು ರಜ್ಜು ಭುಜಗನ | ಧರ್ಮದಂದದಿ ಭ್ರಾಂತಿಕಲ್ಪಿತ ; |
ಹೆಮ್ಮು ತ್ರಿಪುಟೆಯ ರೂಪುದಳಿದು ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಿಹುದು; ||

೪. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ---ಬದುಕಿರುವಾಗಲೇ ಆಗುವ ಮುಕ್ತಿ. ಜಗದೇಕತ್ವ---ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವದು.

೫. ಅನ್ನದೊಳು---ದೇಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ. ನನ್ನ---ನಿಜ. ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹುದು---ಆತ್ಮಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಮತ್ತು ದೇಹಗುಣಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವದು. ಉನ್ನತಿಕೆಯ+ಅಭಿಮಾನರೂಪು+ಅದು. ತನ್ನೊಳಗೆ ಚೈತನ್ಯ ಬೆರೆಯಲು---ತಾನೇ ಚೈತನ್ಯ ವೆಂಬಂತಾಗಿ.

೬. ಧರ್ಮಯನು---ತನಗಾಶ್ರಯವಾದ ದೇಹವನ್ನು.

೭. ಚಂದ್ರಿಕೆ---ಬೆಳದಿಂಗಳು. ಸಮಾಧಿಯಾಗಲು---ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ.

ಹೆಮ್ಮೆಯಲಿ ಹಿರಿದಾಗವಸ್ಥಾ | ಧರ್ಮದೊಳಗಹಮಹಮೆನುತ್ತಲಿ ||
ಸುಮ್ಮನೇ ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನೇ ನೃಪಹರಿಸುತಿಹುದು || ೮ ||

ತೋರುವೀ ಹಮ್ಮೇ ಅವಿದ್ಯಾ | ಕಾರಿಯವು ; ಜಾಗರವು ಮೊದಲಹ |
ಮೂರುತನು ತಾನೆಂದು ಬಗೆದಭಿಮಾನಿಸುತ್ತಿಹುದು ; ||
ಸಾರವಹ ಜೈತನ್ಯ ಹೊಳೆಯಲು | ಮೂರುಜೀವರು ತೋರ್ಪರಂಬರ |
ನೀರೊಳಗೆ ತೋರ್ಪಂತೆ ಹಮ್ಮಿನ ತಾರತಮ್ಯದಲಿ || ೯ ||

ಗೋಚರಿಸುವೀ ಹಮ್ಮು ಮಿಗೆ ಸಂಕೋಚಿಸಲು ತನುವಿನಲಿ ಸುಪ್ತಿಯ |
ಭೋಚಿತದ ನಾಡಿಗಳ ಮಧ್ಯದಿ ಪಸರಿಸಲು ಸ್ವಪ್ನ, ||
ಈ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಗಳಹ ತ | ತ್ವೋಚಿತದಲಾಪಾದಮಸ್ತಕ |
ಸೂಚಕವು ಜಾಗರಣೆಯೆನಿವುದು ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೧೦ ||

ನಿರುತ ಹಮ್ಮಿದು ತಾಮಸದಲುರೆಬೆರೆಯೆ ಸುಪ್ತಿ, ರಜೋಗುಣದಿಸಂ |
ಚರಿಸೆ ಸ್ವಪ್ನವು; ತೀವಿ ಸತ್ತ್ವನ ಧರಿಸೆ ಜಾಗರಣ; ||

೮. ತ್ರಿಪುಟಿ---ನೋಡುವವನು, ಕಾಣುವವುಗಳು, ನೋಟ. ಹಿರಿದಾಗಿ-
ಅವಸ್ಥಾಧರ್ಮದಲಿ. ಅಹಮಹಂ---ನಾನು, ನಾನು.

೯. ಮೂರುತನು--- ಸ್ಥೂಲ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಕಾರಣ-ಎಂಬ ಮೂರುತನುಗಳು.
ಅಂಬರ ನೀರೊಳಗೆ ಹೊಳೆವಂತೆ---ಇಲ್ಲಿ ಅಂಬರವು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಕೆ. ನೀರು
ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆ. ನೀರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದ ಆಕಾಶವು ಹೇಗೆ ಸುಳ್ಳು ಹಾಗೆ
ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ವಹಿಸುವ ಜೀವತ್ವವು ಸುಳ್ಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

೧೦. ಸಂಕೋಚಿಸಲು---ಅನ್ಯಕ್ತರೊಪಕ್ಕೆ ಬರಲು (ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾ
ರವು ಯಾವ ವಿಷಯದ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ
ಒಂದಾಗಿರುವನು. ಅದರೆ ಅದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಅಜ್ಞಾನ
ದಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಅಹಂಭಾವವು ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೂ
ತಾನು ಎಚ್ಚರ ಕೆನಸುಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಇರುವೆನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ಚತು
ರ್ವಿಂಶತಿ---೩ ೮. ೧೫೦ ಪ. ದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ೨೫ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಮನನ್ನು ಹೊ
ರತು ಉಳಿದ ೨೪ ತತ್ತ್ವಗಳು (ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಗಳಾಗಿರುವವು).

೧೧. ರಜೋಗುಣದಿ ಸ್ವಪ್ನವು---ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಸ್ಪರ್ಶವಿಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಸಂಸ್ಥಾ
ರವುಳ್ಳ ಹುನಸ್ಸಿನ ಚಾಂಚಲ್ಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತಾನು ಮಾಡುವಂತೆ

ಹಿಂದವಿದ್ಯೆಯ ತನುವಿನೊಳು ಬೆರೆ | ದಿರೆ ಸುಷುಪ್ತಿಯದೇಳುಹತ್ತರ |
ಕಿರಿಯ ದೇಹದಿ ಸ್ವಪ್ನ, ಜಾಗರ ಸ್ಥೂಲತನುವಿನಲಿ || ೧೧ ||

ಈ ವಿಧವಸ್ಥೆಯಲಿ ಹೊಳೆಯುವ | ಜೀವನೇನಿಸುತ ವಿಶ್ವ, ತೈಜಸ |
ನೋವಿ ಪ್ರಾಜ್ಞನೆನಿಪ್ಪ ಪೆಸರನು ತಳೆದು ತೋರುವನು; ||
ಭಾವಿಸಲು ಮೂರಾದವಸ್ಥೆಗ | ಳಾವಗೊಂದಳಿದೊಂದು ತೋರ್ಪವ |
ನೇ ವಿಚಾರಿಸೆ ಚಕ್ರನೇಮಿಕ್ರಮದಿ ತೀಯೆಂದ || ೧೨ ||

ಒಂದವಸ್ಥೆಯನನುಭವಿಸುವೀ | ಚಂದದಿಂದಿಹ ಜೀವ ಬೇರಾ |
ದೊಂದವಸ್ಥೆಯನರಿಯೆನದರಿಂ ಭಿನ್ನ; ಜೀವರನು ||
ಎಂದಿಗೊಂದೇ ಪರಿಯ ರೂಪಿನೊ | ಳೊಂದಿಯರಿವನವಸ್ಥೆಗಳ ತಾ |
ಹೊಂದದವರನು ಭವನನರಿಯಲು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಹನು || ೧೩ ||

ಅನುಭವನಾಗುವ ಸ್ವಪ್ನವು ರಜೋಗುಣದ ಕಾರ್ಯ. ಸತ್ತ್ವವ ಧರಿಸೆ ಜಾಗರಣ—
ಬರೀ ಮನಸ್ಸಿನ ಚಾಂಚಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನವು ನಿಜವಾಗಿ ಅವುಗಳ
ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಆಗುವ ಜಾಗರವು ಸತ್ತ್ವಗುಣದ ಕಾರ್ಯ. ಹಿಂದವಿದ್ಯೆಯ ತನು—
ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಕಾರಣಶರೀರ. ಏಳುಹತ್ತರ—ಹದಿನೇಳು ತತ್ತ್ವಗಳ (ಪಂಚ
ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳು, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಈ
೧೭). ಕಿರಿಯ ದೇಹ—ಸೂಕ್ಷ್ಮದೇಹ.

೧೨. ಪೆಸರನು ತಳೆದು—‘ ಬಹಿಃ ಪ್ರಜ್ಞೋ ವಿಭುವಿಶ್ವೋ ಹೃಂತಃಪ್ರಜ್ಞ ಸ್ತು
ತೈಜಸಃ || ಘನಪ್ರಜ್ಞ ಸ್ತಥಾ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಏಕ ಏವ ತ್ರಿಧಾ ಸ್ಥೃತಃ ’ ಎಂಬ ಶ್ರೀಗೌಡ
ಪಾದೀಯ ಕಾರಿಕೆಯಂತೆ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯ ಜೀವನಿಗೆ ವಿಶ್ವನೆಂದೂ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯ
ಜೀವನಿಗೆ ತೈಜಸನೆಂದೂ ಸುಷುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯ ಜೀವನಿಗೆ ಪ್ರಾಜ್ಞನೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಅವನ+
ಒಂದಳಿದು+ಒಂದು ತೋರ್ಪುವು—ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದವಸ್ಥೆಯು ಹೋದಮೇಲೆಯೇ
ಇನ್ನೊಂದವಸ್ಥೆಯು ತೋರುವದ: (ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯೂ ನಿಜವಾದ
ದ್ದಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು). ಚಕ್ರನೇಮಿಕ್ರಮದಿ—ಚಕ್ರದ ಹಳಿಯು
ಸುತ್ತುವ ಹಾಗೆ.

೧೩. ಜೀವರನು—ಎಚ್ಚರದ ವಿಶ್ವನನ್ನೂ ಕನಸಿನ ತೈಜಸನನ್ನೂ ನಿದ್ರೆಯ
ಪ್ರಾಜ್ಞನನ್ನೂ. ಎಂದಿಗೂ+ಒಂದೇ ಪರಿಯ ರೂಪಿನೊಳೊಂದಿ—ಯಾವಾಗಲೂ
ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತ. ಅವರನುಭವನನರಿಯಲು ಆ ವಿಶ್ವತೈಜಸಪ್ರಾಜ್ಞರ
ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು,

ನಿದ್ರೆಯೊಳಗನುಭವಿಸಿದರ್ಥವ | ನೆದ್ದು ಸ್ಮರಿಸುತ ಪೇಳ್ವನದರಿಂ |
ಬುದ್ಧಿವಂತನೆ, ಸ್ಮರಣೆಯನುಭವಿಸಿದ್ಧವಾಗಿಹುದು ; ||
ಬುದ್ಧಿ ಸಾಧನವಾಗಲದರಿಂ | ದೆದ್ದು ಪೇಳ್ವನು; ನಿದ್ರೆಯೊಳಗಾ |
ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣದಿ ತಾ ಸುಮ್ಮನಿರುತಿಹನು || ೧೪ ||

ಅಹಮಿಗೈಯು ಚಿಚ್ಛಾಯೆಗೈಯು ತಿಳಿ | ಸಹಜತಾದಾತ್ಮ್ಯವು; ಶರೀರ |
ಕೃತಮಿಗೈಯು ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಕರ್ಮಜ; ಸಾಕ್ಷಿಹವ್ಯಮಿಗೈ ||
ವಿಹಿತವಲ್ಲದ ಭ್ರಾಂತಿಜನ್ಯಕ | ವಹುದು; ತಾದಾತ್ಮ್ಯವು ಸದಾಸ |
ನ್ನಿಹಿತದಿಂ ಬೇರ್ಪಡದು ಚಿಚ್ಛಾಯಾಕೃತಂಕೃತಿಗೆ || ೧೫ ||

ಸುಪ್ತಿಮೂರ್ಛಾಮರಣಕಾಲದಿ | ಕ್ಲುಪ್ತವಹ ನಿಜಕರ್ಮಶಾಂತಿಯ |
ಲುತ್ತಮನೆ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಬೇರ್ಪಡುವದು ಶರೀರಕ್ಕೆ ; ||
ಸತ್ಯವಹ ಸಾಕ್ಷಿಗೈಯು ನಿತ್ಯದಿ | ಬಿತ್ತರಿಸ ಹವ್ಯಮಿಗೈಯು ಭ್ರಾಂತಿಯ |
ಮೊತ್ತವಳಿಯಲು ತೊಲಗುವದು ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಕೇಳಿಂದ || ೧೬ ||

೧೪. ಬುದ್ಧಿ....ಲದರಿಂ---ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಸಾಧನವಿರುವದರಿಂದ.

೧೫. ಚಿಚ್ಛಾಯೆ—ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲದ್ದು ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪದಂತೆ ಕಾಣುವದು. ಸಹಜತಾದಾತ್ಮ್ಯವು---ಇನ್ನೊಂದರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದಾಗಿ ಕಾಣುವದು (ನಾನು ನಾನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರವನ್ನೆ ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಈ ಅಹಂಕಾರವು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಳಗಣ ವೃತ್ತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೂ ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ.) ಕರ್ಮಜ (ತಾದಾತ್ಮ್ಯ)—ಶರೀರವನ್ನು ತನ್ನ ದೆನ್ನಬಹುದೇ ಹೊರತು ತಾನೇ ಅಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಹೀಗೆ ತಾನಲ್ಲದ ಶರೀರವನ್ನು ನಾನು ನಾನೆಂದು ಅಹಮೆಂಬ ವಸ್ತುವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವದು ಕರ್ಮಜ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ; ಎಕೆಂದರೆ ಶರೀರವು ತಾನು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮದಿಂದ ಬಂದದ್ದಾಗಿರುವದು. ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೂ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಕರ್ಮದ ಸಂಬಂಧವಿರುವದು. ಭ್ರಾಂತಿಜನ್ಯಕ....ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಅಹಮೆಂಬ ವಸ್ತುವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದಾದದ್ದು. ಬೇರ್ಪಡದು.. ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಸಹಜ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗುವದಿಲ್ಲ.

೧೬. ತಾದಾತ್ಮ್ಯ—ದೇಹಾದಿಗಳೇ ತಾನೆನ್ನುವ ಬುದ್ಧಿ. ಬೇರ್ಪಡುವದು ಶರೀರಕ್ಕೆ-ನಿದ್ರೆ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವು ನಡೆಯದೆ ಇರುವದರಿಂದ ಶರೀ

ಆವರಣವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿಗ | ಳಾ ವಿಗಡಮಾಯಾವಿಲಾಸಗ |
 ಕೋವಿ ಲಿಂಗಶರೀರ ತೊಡಗಿ ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯನು ||
 ತೀವಿ ಸೃಜಿಸುತ್ತಬುಧಿಯಲಿ ಸಂ | ಭಾವಿಸುವ ತೆರೆನೋರೆಗಳವೊಲಿ |
 ಪೀಫೇ ವಿಧವು ವಿಕ್ಷೇಪಶಕ್ತಿಯ ಕೃತ್ಯ ಕೇಳೆಂದ || ೧೭ ||

ಒಳಗೆ ದೃಗ್ವೈಶ್ಯಗಳ ಭೇದವ | ಬಳಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಗಳ ಹೊರ |
 ವಳಯದೊಳಾಗಾವರಿಸಿಕೊಂಡಿಹುದಾವರಣಶಕ್ತಿ ; ||
 ತಿಳಿಯಲೆರಡಾವರಣವಿರುತ್ತಿರ | ಲೆಲೆ ನುಗನೆ ಕೆಡೆದಿರ್ಪುಂಪಿಂತಿ |
 ಬಲುಮೆಯಹ ಸಂಸಾರ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಚಿಂತೆಗಳು || ೧೮ ||

ಆವರಣವೆಂದೆನಿಸ ನಿದ್ರೆಯ | ದಾವರಿಸಿಕೊಂಡಿರಲು ವಸ್ತುವ |
 ಭಾವಭೇದಭ್ರಾಂತಿರೂಪಿನ ಕನಸು ತೋರಿಸಲು ||
 ದೇವತಿರ್ಮಜ್ಜತ್ಯಲೋಕಗ | ಳೇ ವಿಧದ ಸಚಾರಾಚರಂಗಳು |
 ನ್ಯಾವಹಾರಿಕಜೀವನವು ದಿಟದಂತೆ ತೋರುವವು || ೧೯ ||

ರಕ್ಕೂ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೂ ಇರುವ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವು ಹೋಗುವದು. ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಗೂ ಇರುವ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವು ಭ್ರಾಂತಿಜನ್ಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಭ್ರಾಂತಿ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಹೋಗುವದು.

೧೭. ಆವರಣ-ಮುಸುಕು. ವಿಕ್ಷೇಪ-ಹೊರಚೆಲ್ಲುವದು. ಈ ವಿಧವು—ಸಮುದ್ರವು ತೆರೆನೋರೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಚೆಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಜಗದ್ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಚೆಲ್ಲಿರುವದು.

೧೮. ಎರಡಾವರಣವು—ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಮುಸುಕಿರುವ ಆವರಣವೊಂದು, ಹೊರಗಣ ಜಗತ್ತನ್ನು ಮುಸುಕಿರುವ ಆವರಣವೊಂದು. ಕೆಡೆದಿರ್ಪುವು—(ಸಂಸಾರ ಚಿಂತೆಗಳು) ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವವು. ಇಲ್ಲಿ ' ಕೆಡೆದಿರ್ಪುವು ' ಎಂದೂ ಪಾಠಾಂತರವಿದೆ.

೧೯.. ತೋರಿಸಲು—ಈ ಮಾತಿಗೆ ಮುಂದಿನೆರಡು ಚರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವ.... ಚರಣಗಳ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಕರ್ಮಪದಗಳು- ನ್ಯಾವಹಾರಿಕಜೀವನ....ಎಚ್ಚರವ ಜೀವನಿಗೆ. ಈ ಪದ್ಯವು—“ ಯಥಾ ಸ್ವಪ್ನಮಯೋ ಜೀವೋ ಜಾಯತೇ ಪ್ರಿಯತೇ ಶಿವಿ ಚ | ತಥಾ ಜೀವಾ ಅಮೀ ಸರ್ವೇ ಭವಂತಿ ನ ಭವಂತಿ ಚ ” ಎಂಬ ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಕನಸಿನನುಭವದೊಳಗೆ ತೋರ್ಪಿ | ಘನತರದ ಸುಖದುಃಖಸಂಕುಲ |
 ಕನಸುಕಾಂಬವಗೆಂತು ನಿಜವೆಂಬಂತೆ ತೋರುವವೊ ||
 ತನಯ, ಜಾಗ್ರದಿ ತೋರ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿ | ಯನುಭವವು ವ್ಯವಹಾರಿಜೀವನಗೆ |
 ಮನದ ಭ್ರಮೆಯಲಿ ತೋರುವದು ದಿಟವೆಂಬ ರೀತಿಯಲಿ || ೨೦ ||

ಕನಸು ಕಾಂಬುದು ನಿಮಿಷ ; ಕನಸಿನ | ಲನುಭವವು ಬಹುವತ್ಸರಗಳಿಂ
 ದೆನಿಸಿ ತೋರ್ಪುದು ಕನಸಿನೊಳಗಣ ಮನದ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ; ||
 ವನಜಭವ ಮೊದಲಾದವರ ಬದು | ಕನಘ, ತಿಳಿಯಲು ನಿಮಿಷ; ಸಂಸ್ಕೃತಿ |
 ಯನುಭವವು ಬಹುಕಾಲದಂತಹುದಾವರಣದಿಂದ || ೨೧ ||

ಬಾಲಕನೆ, ಚಿದಚಿತ್ತಮೇಳವ | ಕೇಳು ; ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿಯಿಂದದ |
 ಹೇಳುವರು ; ಕಾದಿದರ್ ಕಬ್ಬಿಣದಂತದನ್ನೋನ್ಮ ; ||
 ಸ್ಥೂಲಜಡತೆಯ ಚಿತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಿ | ರಾಳನಿಜವಸ್ಥೂಲಚಿತ್ತದು |
 ತಾಳೆ ಹೆಮ್ಮನು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಜೀವನನಿಸುವನು || ೨೨ ||

ಇದರಲಿಹುದೀ ಹೆಮ್ಮ ನಿಜವಾ | ಗೊದವಿಕೊಂಡಿಹ ಸಾಕ್ಷಿಚೈತ |
 ನ್ಯದ ಬೆಳಕ ತನ್ನೊಳಗೆ ಧರಿಸುತಲಿಹಪರಂಗಳಲಿ ||
 ಕುದಿದು ಕೋಟಲೆಗೊಂಟು ವ್ಯವಹಾ | ರದಲಿ ವಿಹರಿಸುತಿಪ್ಪುದದರಿಂ |
 ದದನು ಪೇಳ್ವರು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಜೀವನವನೆಂದು || ೨೩ ||

೨೦ (ಕಾಂಬುದು) ನಿಮಿಷ...ಎಚ್ಚರದ ಒಂದು ನಿಮಿಷ. (ತಿಳಿಯಲು)
 ನಿಮಿಷ...ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದವರ ಜೀವಿತಕಾಲದ ಪರಿಮಾಣವು ಕೂಡ ಅಲ್ಪವೆ.
 ನಿಜವಾಗಿ ನಿಮಿಷವೂ ಭ್ರಾಂತಿಯೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹುಕಾಲ ತೋರುವ ಅನುಭವವೂ
 ನಿಜವಾಗಿ ಸುಳ್ಳೇ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೨೧. ಹೃದಯಗ್ರಂಥಿ—ಮನಸ್ಸಿನ ಗಂಟು. ಅನ್ನೋನ್ಮ—ಒಂದಕ್ಕೊಂದು
 ಕಾವು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಧರ್ಮವು ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೋರುವ
 ಹಾಗಿರುವ ಕಾದಕಬ್ಬಿಣದಂತೆ ಚಿತ್ತ ಮತ್ತು ಅಚಿತ್ತ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಅಭಿಮಾನ
 ಮೂಲಕವಾಗಿ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿರುವದು. ಸ್ಥೂಲಜಡತೆಯ + ಅಚಿತ್ತಿನಲ್ಲಿ—ಸ್ಥೂಲವೂ
 ಜಡವೂ ಆದ ಅನಾತ್ಮವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ (ಸ್ಥೂಲದೇಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ). ನಿರಾಳವೂ
 ನಿಜವೂ ಅಸ್ಥೂಲವೂ ಆದ) ಚಿತ್ತು+ಆದು—ಆ ಅತ್ಮವು, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ-ಎಚ್ಚರದ.

೨೩. ಚೈತನ್ಯದ ಬೆಳಕ ಧರಿಸುತ—ತಾನೇ ಚೈತನ್ಯದಂತೆ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ.

ಒಂದು ಹಮ್ಮೇ ಜೀವಭೇದದ | ಲೊಂದಿ ತೋರ್ಪುದು ಹಲವುನಿಧದಲಿ |
ಕಂದ, ಕೇಳಾವರಿಸಿಕೊಂಡಿರಲಾವರಣಶಕ್ತಿ ; ||

ಒಂದೆ ಜಾಗ್ರದಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ | ನೆಂದು, ಸ್ವಪ್ನದಿ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕ |
ನೆಂದು, ಸುಪ್ತಿಲಿ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕನೆಂದು ಪೆಸರದಕೆ || ೨೪ ||

ಬುದ್ಧಿ ಸುಖದುಃಖೇಚ್ಛೆ, ಯತ್ನನಿ | ಬದ್ಧಧರ್ಮಧರ್ಮಭಾವನೆ, |
ನಿರ್ಧರಿಸಲಾದ್ವೇಷವೆಂಬೀ ನವಗುಣಂಗಳನು ||
ಹೊದ್ದಿ ಗುಡೆಯೆಂದೆನಿಸಿ ತೋರಿಸು | ತಿರ್ಧ ತಾರ್ಕಿಕಸಮ್ಮತನು ಪರಿ |
ಶುದ್ಧಮತಿ, ಕೇಳ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಜೀವನೆನಿಸುವನು || ೨೫ ||

ಕೇಳವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಿಂದಲಿ | ತಾಳಿ ಕರ್ತೃತ್ವವನು, ಸೂಕ್ಷ್ಮ |
ಸ್ಥೂಲದೇಹಂಗಳಲಿ ತಾನಿಹನೆಂದಹಂಕರಿಸಿ, ||
ಕೇಳುಮೇಲಹ ಕರ್ಮಫಲದಲಿ | ಮೇಲುಕೆಳಗಿಂದೆಂಬ ಲೋಕದೊ |
ಳಾಳುತೇಳುತ ಸಂಚರಿಸುತಿಹ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕನು || ೨೬ ||

ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಜೀವನಂತೀ | ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾದ ಜಗವನು |
ವೋವಿ ದಿಟವೆಂದೆಂಬ ಮಾಯಾವರಣವೆಡೆಗೊಂಡು ; ||

(ಚೈತನ್ಯದ ಬೆಳಕು ಹಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವದೆಂದು ಅಕ್ಷರಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡ
ಬಾರದು ; ಏಕೆಂದರೆ ಚೈತನ್ಯವೆಂಬುದು ಬೆಳಕನ್ನು ಕೊಡುವ ಸ್ಥೂಲವಲ್ಲ ; ಕಮ್ಮೂ
ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಸ್ಥೂಲವಲ್ಲ).

೨೪. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕನೆಂದು—ಆಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಹಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಸ್ಥೂಲ
ಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರಗಳ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ನಿಜಸ್ವರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ
ಸೇರಿಕೊಂಡನಾಗಿರುವದರಿಂದ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕನೆನಿಸಿಸುವನು. ೨-೬೮ನೇ ಪದ್ಯವನ್ನು
ನೋಡಿ. ಆದರೆ ಆಗ ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರಿತಿರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ
ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜೀವತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡವನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಂತೆ ಇರುವ
ನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೨೫. ತಾರ್ಕಿಕಸಮ್ಮತನು — ಇದು ವೈಶೇಷಿಕರ ಮತವೆಂದು ಹಿಂದೆ ೩ ಅ.
೪೯ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

೨೬. ಅವಿದ್ಯಾಭಾಸ—ಅತ್ಮನ ನಿಜಸ್ವರೂಪದ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅನಾತ್ಮಗಳು
ಅತ್ಮದಂತೆ ತೋರುವದು. ಮೇಲುಕೆಳಗಿಂದೆಂಬ—ಮೇಲಿನ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕ
ಗಳ ವಿವರಣೆಯು ಹಿಂದೆ ೫ ಅ. ೨೫ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ಭಾವಿಸುತ್ತಿರೆ ವ್ಯಾಪಕಾರಿಕ | ಜೀವನಲ್ಲಿಯ ನಿದ್ರೆಯೆಂಬೀ |

ಅವರಣದಲಿ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕಜೀವಜಗನಾಯ್ತು || ೨೭ ||

ನೂತನದ ಜಗಜೀವರನು ತಾ | ನೋತು ಕಲ್ಪಿಸಿ ನಿದ್ರೆಯಿಂದದ |

ನಾ ತತುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಲಿಸುತಿಹನಾಗಿ ||

ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕನೆನಿಸುವನು ; ಸ್ವ | ಸ್ವಾತಿಶಯದಲಿ ಕಾಣುವದನಾ |

ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕಜೀವ ದಿಟನೆಂದಾಗ ಬಗೆದಿಹನು || ೨೮ ||

ತೋರುವೀ ಹಮ್ಮಿದು ಪರಾತ್ಮನ | ಸೇರಿ ತಾನಿರಲಾಗಳೆದರಿಂ |

ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಜೀವನೆಂದಾರೋಪನಾಯ್ತು ಸೆ ||

ಧೀರ, ತಿಳಿ ನುಯಾಂಶವಲ್ಲದು ; ಸಾರತರವಾತ್ಮಾಂಶವದರಿಂ |

ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಜೀವ ತಾನೇ ಪರಮನಾಗಿಹನು || ೨೯ ||

ಭಾವಿಸಲು ಪರಮಾರ್ಥಜೀವನು | ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಜೀವಜಗವನು |

ವೋವಿ ಪುಸಿಯೆಂದೆಂಬನವಗದು ತೋರದುದರಿಂದ ; ||

ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಜೀವನಾದರೊ | ತೀವಿ ತೋರುವ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕ |

ಜೀವಜಗವನು ಪುಸಿಯೆನುತ ಬಗೆದಿಹನು ಕೇಳಿಂದ || ೩೦ ||

ಈ ವಿಧದಿ ಹಮ್ಮಿನಲಿ ಭೇದನ | ಭಾವಿಸಲು ಮಿಗೆ ತೋರ್ಪರೀ ಪರಿ |

ಜೀವರುಗಳೆಲೆ ಮೂರು ಭೇದದಿ ದೇಹದೊಳಗವರು ; ||

ಅವರಣದಿಂಪಾದ ಹಮ್ಮಿಗೆ | ಜೀವತನವಳಿವಂದವೆಂತೆನ |

ಲಾವರಣವಳಿದಲ್ಲದಳಿಯದು ಜೀವತನವೆಂದ || ೩೧ ||

ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರವಲ್ಲ; ನಿ | ರಾಳ ನಿಜ ತಾನೆಂದು ಸಂಶಯ |

ಜಾಲವನು ಹರಿದರಿಯೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ತನ್ನೊಳಗೆ ||

೨೭. ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕ—ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ಕಾಣುವ (ಕನಸಿನ).

೩೦. ನಿದ್ರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಎಚ್ಚರದ ಜಗತ್ತು ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ತೀರ ಪುಸಿಯೆಂದೂ ಎಚ್ಚರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕನಸಿನ ಜಗತ್ತು ರಜ್ಜು ಸರ್ಪದಂತೆ ಪುಸಿಯೆಂದೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೩೧. ಸ್ಥೂಲಸೂಕ್ಷ್ಮಶರೀರವಲ್ಲ—ಎರಡುಶರೀರಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಲೆ ಅತ್ಮನು ಸಿಕ್ಕುವನೆಂಬದಕ್ಕೆ ೩-೬೮ನ್ನು ನೋಡಿ. ಅದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಾರಣಶರೀರವನ್ನು ಕಳೆ

ಕೋಳವನು ಕಡಿದಂತೆ, ಸಂಕಲೆ | ಕಾಲಿನುಗಿದಂದದಲಿ ಬಹುಭವ |
ಮಾಲೆಯನ್ನು ಕಳೆದಾಗ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಾಗಹನು || ೩೦ ||

ಜಲದೊಳುದಿಸಿದ ಶಕ್ತಿ ತೆರೆನೊರೆ | ಗಳನು ಮಾಡಲ್ಪವರೊಳಗೆ ತ |
ಜ್ವಲದ ಮಧುರ, ದ್ರವತ್ವ, ಶೀತಲ ಕೂಡಿತೋರುವನು ; ||
ಉಳಿಯೆ ನೊರೆಯಾ ಗುಣಗಳ ತೆರೆಯೊಳಗೆ ತೋರ್ಪುವು; ತೆರೆಯಡಗಲವು |
ಬಳಿಕ ಜಲದಲಿ ಮುನ್ನಿನಂದದೊಳಹವು ಕೇಳಿಂದ || ೩೧ ||

ಸತ್ಯವಹ ಸಾಕ್ಷಿಸ್ವರೂಪದ | ಸತ್ತು ಚಿತ್ತಾನಂದಗಳು ಬಿಡ |
ದತ್ತಲಾ ವ್ಯವಹಾರಜಗಜೀವನೊಳು ತೋರುವನು ; ||
ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ | ನತ್ತಲಿಹ ಸಚ್ಚಿತ್ಸುಖಂಗಳು |
ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಮಿಗೆ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕನಲ್ಲಿ ತೋರುವನು || ೩೨ ||

ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕನಾವರಣವಳಿ | ದಾತನಲ್ಲಿಹ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ |
ದಾತಿಶಯವೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕನಲ್ಲಿ ತೋರುವದು ; ||
ಮಾತದೇನೈ ! ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ | ಗಾತನಲ್ಲಿಪ್ರಾವರಣ ಕೆಡ |
ಲೋತು ಮುನ್ನಿದ್ದಂತೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಲಿಹನು ಕೇಳಿಂದ || ೩೩ ||

ಯುವದಿರುವದೆಂದು ಮುಂದಿನ ೩೫ನೇ ಪದ್ಯವು ಹೇಳುವದು. ಜಾಲವನು—ಬಲೆ
ಯನ್ನು. ಕಾಲಿಂ + ಉಗಿದಂದದಲಿ—ಕಾಲಿನಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡ ಹಾಗೆ. ಬಹು
ಭವಮಾಲೆಯನು—ಬಹಳವಾದ ಹುಟ್ಟುವಾವುಗಳ ಸಾಲನ್ನು.

೩೩. ತೆರೆನೊರೆಗಳನು ಮಾಡಲ್ಪೆ—ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದ ತೆರೆಯ ನೊರೆಯಲ್ಲಿ
ನೀರಿನ ಮಾಧುರ್ಯ, ದ್ರವತ್ವ ಮೊದಲಾದವು ತೋರುತ್ತ ನೊರೆಯಡಗುತ್ತಲೆ ಅವು
ತೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅದೂ ಅಡಗುತ್ತಲೇ ಆ ಗುಣಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ
ಇರುವನೆಂಬುದು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಮೂರನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ
ಗಳು ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದು ಅದು ಅಡಗುತ್ತಲೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅದೂ
ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತಲೆ ಅವು ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಕೊಂಡು ಅದು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಆತ
ನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವನೆಂಬರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಅರ್ಥವು ಮುಂದಿನಿರಡು ಪದ್ಯ
ಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಡುವದು.

೩೫. ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕನಾವರಣವಳಿದು—ಕನಸುಗಾಣುವ ಪ್ರಾತಿಭಾಸಿಕನೆಂಬ
ಜೀವನು ಎಚ್ಚರದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಜೀವನಂತೆ ಮಾಯೆಯೆಂಬ ಮುಸುಕಿನೊಳಗೆ ಸೇರಿ

ಸ್ವಾನುಭವಶ್ರುತಿಗುರುಕರುಣದಿಂ | ದೇನುಸಂಶಯವಿಲ್ಲದೆಯೆ ನಿಜ |
ತಾನೆನುತ ಪರಮಾರ್ಥವನೆ ತಾ ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ||
ತಾನೆನಿಸುವನು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ; | ಸಾನುರಾಗದಿ ಸಾಕ್ಷಿಯೊಡನೆಯ |
ನೂನಸಾಯುಜ್ಯವನು ಪಡೆವನು ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೩೬ ||

ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಜೀವ ಗುರುವಿನಪಾರ | ಕರುಣವ ಪಡೆದು, ಘನಮಾ |
ಯಾರಹಿತನೆಂದೆನಿಸಿ, ಸಂಸೃತಿಶರಧಿಯನು ದಾಟಿ, ||
ಸಾರಜೀವೇಶೈಕೈಕಪರನೋ | ದಾರಸುಖಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸುಖ ಕೈ |
ಸೇರಿ ಪರಮಾನಂದಪದದಲಿ ನಿಂದು ಸುಖಿಯಿಹನು || ೩೭ ||

ನಿದ್ರೆಯಿಳಿದರೆ ಕನಸ ಕಾಣುತ | ಲಿದ್ದ ಬಗೆ ಪುಸಿಯಾದ ತೆರದಲಿ |
ಬದ್ಧನಹ ವ್ಯವಹಾರಜೀವನು ಶಮೆದಮೆಗಳಿಂದ ||
ಶುದ್ಧವಾಗಿಯೆ ಶ್ರುತಿಗುರುಗಳಿಂ | ದದ್ವಯಾನಂದೈಕೈಕನಾಗಲ |
ಬದ್ಧವಹುದೈ ಜೀವಭಾವವು ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೩೮ ||

ಕನಸಿನಂದದಿ ತೋರ್ಪುದೆಲ್ಲವು | ಮನದ ವಿಕೃತಿಯದೈಸೆ ; ನೋಡಲು |
ಘನಪರಂಜ್ಯೋತಿಪ್ರಕಾಶವು ಸಚ್ಚಿದದ್ವಯವು; ||
ಅನುಭವದಲರಿದೀ ಪ್ರಕಾರದಿ | ನೆನಹಡಗಿ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾದೊಡೆ |
ನಿನಗೆ ಸಹಜಾನಂದ ತೋರುವದೆಂದನಾ ಮುನಿಸ || ೩೯ ||

ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂ | ಚಾರದಿಂ ವಿಕರಿಸುವದಹಂಕೃತಿ ; |
ನೀರ, ನಿಜವಾದರಿವದಕೆ ತಾ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಹುದು ||

ದವನಾಗಿಯೇ ಇರುವನಷ್ಟೆ ; ಆ ಮುಸುಕು ಹೋದಮೇಲೆ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ
ಗಾತನಲ್ಲಿಪ್ಪಾವರಣ—ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನಿಗೆ ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಅವಿದ್ಯೆಯಂಬ
(ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯದಿರುವದೇ) ಮುಸುಕು.

೩೬. ನಿಜ—ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪನು. ತಾನೆನಿಸುವನು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ—ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮ
ನೆನಿಸುವನು.

೩೭. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಜೀವ —ಹಿಂದಿನ ೨೪ನೇ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ.

೪೦. ಕುರುಹಿಟ್ಟು, ನೋಡಲು ಸಹಜವಾಗಿಹುದು—ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ
ಯಾಗಿರುವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಡಿದರೆ ಆ ಆಧಾರಸ್ವರೂಪ
ವಾದ ಸಹಜಾನಂದವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವದು.

ಸಾರತರಚಿದ್ಗಗನ ಹಮ್ಮಿನ | ತಾರತಮ್ಯದಿ ಹೊಳೆಯುತಿರಲದು |

ಧೀರರಿಗೆ ಕುರುಹಿಟ್ಟು ನೋಡಲು ಸಹಜವಾಗಿಹುದು || ೪೦ ||

ತೆರೆಹೊಡೆಯಹೊಯಿಲಿಂದಹುಟ್ಟಿದ | ನೋರೆಮರಳಿತಾತೆರೆಯೊಳಡಗಲು, |
ತೆರೆ ಜಲದಿ ಮಿಗೆ ಲೀನವಾಗಲು ನಿಸ್ತರಂಗಾಬ್ಧಿ ; ||

ಕರಣಗೋಚರವಿಷಯತತಿಯದು | ಕರಣದೊಳಗಿದಂತಡಗಲಾ |

ಕರಣವರಿವಿನೊಳಡಗೆ ಸಹಜಾನಂದವಾಗಿಹುದು || ೪೧ ||

ಮಿಥ್ಯವಹ ಕರಣದಲಿ ತೋರ್ಪ ಸ | ಮಸ್ತಸಚರಾಚರವು ಕರಣದ |
ವೃತ್ತಿಯಳಿಯಲು ಸ್ವಸ್ತವಳಿದಂತಳಿಯುತಿರಲಾಗ ||

ನಿತ್ಯನಿರುಪಾಧಿಕವೆನಿಸುವೇ | ಕತ್ವವಾಗಿಯೆ ತೋರ್ಪುದೈ ; ತಿಳಿ |

ಮುಕ್ತಿಸದ, ಕೈವಲ್ಯ, ಸಹಜಾನಂದವೆಂದದನು || ೪೨ ||

ಒಂದು ದೀವಿಗೆ ವರ್ತಿಭೇದಗ | ಳಿಂದ ಹಲವಾದಂತೆ, ನೋಡಲ |
ದೊಂದು ಬೀಜವ ಬಿತ್ತಿ ಬಹುತರ ಬೀಜವಾದಂತೆ, ||

ಒಂದು ವಸ್ತುವುಪಾಧಿಭೇದಗ | ಳಿಂದ ನಾನಾಭೇದವಾದುದು ; |

ಕಂದ, ಕೇಳುವುದುಪಾಧಿಯಳಿಯಲದೇಕವಾಗಿಹುದು || ೪೩ ||

ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾದವಸ್ಥೆಯೊ | ಳನ್ಯರೆನಿಸಾಭಾಸಜೀವರಿ |
ಗುನ್ನಯಿಸೆ ಸಂಸಾರ ತನ್ನೀ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದಹುದು ; ||

ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾನಾಶವಾಗಲು | ತನ್ನ ಮುಕ್ತಿಯದೆಂತು ತನಗಹು |

ದನ್ಯರಿಗೆ ತನ್ನಂತೆ ಮುಕ್ತಿ ಯಥಾರ್ಥವಹುದೆಂದ || ೪೪ ||

೪೦. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಆತ್ಮನಿಗೆ ನಿಸ್ತರಂಗಾಬ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕರಣಗಳಿಗೆ ತೆರೆಯನ್ನೂ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ನೋರೆಯನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿರುವನು.

೪೩. ವರ್ತಿಭೇದಗಳಿಂದ— ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬ್ರಹ್ಮಗಳಿಂದ.

೪೪. ತನ್ನ . . ದವಸ್ಥೆಯೊ—ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಗುವ ಎಚ್ಚರದ ಅಥವಾ ಕನಸಿನ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ. ಅಭಾಸಜೀವರಿಗೆ—ಜೀವರಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ (ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜೀವರು ಸಂಸಾರಿಗಳಾಗಿ, ಹುಟ್ಟಿಸಾಯುವವರಾಗಿ ತೋರುವರಷ್ಟೆ. ಅವರಿಗೆ ಆ ಸಂಸಾರಬಂಧವು ನಮ್ಮ ಕನಸೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದಲೆ). ತನ್ನ+ಅವಿದ್ಯಾನಾಶ.

ಜೀವನೊಬ್ಬನವಿದ್ಯೆಯಿಂದಲಿ | ಭಾವಿಸಲು ಬಹುಜೀವರಾಗಿಯೆ |
 ತೀವಿ ತೋರುತ್ತಿಹರು ಸ್ವಸ್ಥ ಪದಾರ್ಥದಂದದಲಿ ; ||
 ಈ ವಿಧದವಿದ್ಯೆಯನು ಗುರುವಿನ | ಪಾವನಾಂಘ್ರಿಯ ಪಿಡಿದು ಕೆಡಿಸಲು |
 ಜೀವತನವಳಿದಾಗ ಜಗವೇಕತ್ವವಾಗಿಹುದು || ೪೫ ||

ಸಕಲಜೀವರ ಕರಣಸಾಕ್ಷಿಯ | ಯುಕ್ತಿಯಿಂದರಿವಂದವೆಂತೆನೆ |
 ವಿಕರಿಸುವ ಬುದ್ಧಿಯನು ತನ್ನೊಳು ಕಂಡ ಸಾಕ್ಷಿಯನೆ ||
 ನಿಖಿಲದೊಳಗೊಂದೇ ಪರಿಯೊಳೇ | ಪ್ರಕಟವಾಗಿಪ್ಪರನೆನ್ನುತ್ತದ |
 ನಕಟ ! ತಿಳಿವುದು ಜೋಡ್ಯವೇ ? ತನ್ನಂತೆ ಸರ್ವದಲಿ || ೪೬ ||

ಒಂದು ಹೆಳ್ಳಿಯ ಮೇಲೆ ತೋರಿದ | ಚಂದನಾದಾಕಾಶ ಗಿರಿ, ಪುರ, |
 ಸಿಂಧು ಮೊದಲಾದಖಿಲದೇಶಂಗಳಲಿ ಕಂಡಂತೆ ||
 ಕುಂದು ಹೆಚ್ಚುಗಳಿಲ್ಲದಮಲಾ | ನಂದಸಂವಿಧ್ಗನವೇ ತಾ |
 ನೊಂದೆ ಪರಿಯಲಿ ಸಕಲಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಹುದು || ೪೭ ||

ಈ ಪರಿಯ ಜೀವತ್ರಯಂಗಳ | ರೂಪಭೇದವನೊಲಿದು ಶುಕೆಗೆ ನಿ |
 ರೂಪಿಸಿದ ಕರುಣದಲಿ ದ್ವೈಪಾಯನಮುನೀಶ್ವರನು ; ||
 ಚಾಪಲತೆಯಳಿದಂತರಂಗದ | ತಾಪವಡಗಲು ಶುಕನು ಪ್ರೇಮದಿ |
 ದೀಪವನು ಬೆಳಗಿದನು ಸಹಜಾನಂದಗುರುಪದಕೆ || ೪೮ ||

ಭೂತಪತಿ, ಭುವನೇಶ, ಭೈರವ, | ಮಾತರಿಶ್ವಾಶನನಿಭೂಷಣ, |
 ನೀತಿಹೋತ್ರವಿವಸ್ವದಮೃತಮರೀಚಿಲೋಚನನೆ, ||

೪೫. ಜೀವನೊಬ್ಬ+ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದಲೆ-ಈ ವಿಧದ ಅವಿದ್ಯೆಯನು.

೪೬. ಸಿಂಧು-ಸಮುದ್ರ. ಆಕಾಶವು ಹೆಳ್ಳಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟದ ಮೇಲೆ
 ಹೀಗೆಲ್ಲ ಇರುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ಒಂದೇ ಆಕಾಶವು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಗಿರುವದೋ
 ಹಾಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಇರುವಂತೆ ಕಂಡರೂ
 ಸರ್ವರ ಬುದ್ಧಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಯೂ ಒಬ್ಬನೇ ಎಂಪು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೪೮. ದ್ವೈಪಾಯನ-ವ್ಯಾಸರು (ಯಮುನಾನದಿಯಲ್ಲಿಡ್ಲ ಒಂದು ದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ
 ಹುಟ್ಟಿದವರು).

೪೯. ಮಾತ .. ಭೂಷಣ-ಹಾವುಗಳನ್ನು ಆಭರಣವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು.

ಪ್ರೇತನಿಲಯನಿವಾಸ, ನಿಗಮಾ | ತೀತ, ನಿತ್ಯಾನಂದ, ಗಿರಿಜಾ |

ಪ್ರೀತ, ಶ್ರೀಗಿರಿನಾಥ ರಕ್ಷಿಸು ಜಗವನಗಚಾಪ

||೪೯||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರನುಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಜಾನಂದಗುರುವರ್ಮ

ಪಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯಮಾಣ ಸಹವಾಸಿ ಮಹೇಲಿಂಗರಂಗ

ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾಮೃತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ

ಜೀವತ್ರಯವಿಚಾರವೆಂಬ ಒಂಬತ್ತನೆಯಧ್ಯಾಯವು

ಮು ಗಿ ದು ದು.

ವೀತಿ ಲೋಚನನೆ--ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ ಇವರನ್ನು ಕಣ್ಣಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು.

ಪ್ರೇತನಿಲಯನಿವಾಸ--ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವನು. (ಜಗವ +) ನಗಚಾಪ

(ಅಥವಾ ಜಗವನು + ಅಗಚಾಪ)-- ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಧನುಸ್ಸಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು.

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿನಿರೂಪಣ

ಸೂ || ಸತ್ಯಸಹಜಾನಂದವಹ ನಿಜ |

ಮುಕ್ತಿಯನುಭವಗೊಳ್ಳಯೋಗಿಚ |

ರಿತ್ರವನು ಶುಕಮುನಿಗೆ ಸಾತ್ಯವತೇಯ ಬೋಧಿಸಿದ ||

ಪ್ರೇತಭೂಮಿಯೊಳಾಡುತ್ತಿ | ವ್ರಾತಮಾಲೆಯ ಸೂಡುತಾವಗ |
ಭೂತವೇತಾಳಾದಿಗಳ ಕೂಡೊಲಿದು ನರ್ತಿಸುವ ||

ಈ ತೆರದಮಂಗಲಚರಿತ್ರನು | ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲಿ ತನ್ನ ನೆನೆವರಿ |

ಗೋತು ಜಯಮಂಗಲವನೀವನು ಶ್ರೀಗಿರೀಶ್ವರನು || ೧ ||

ಢಾಳಕರಿಗರ್ಥಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ, ಕ | ರಾಳಕಾಮುಕರಿಗೆ, ಕಲಹಕೆ |

ಕಾಲ ಕೆರೆವ ಕಠೋರರಿಗೆ, ಕಡುಕೋಪಶೀಲರಿಗೆ, ||

ಕಾಳುಗೊಳರಿಗಾತ್ಮ ನಿಷ್ಠರ | ಕಾಳುಗೆಡಿಸ ಕುತರ್ಕಿಗಳಿಗೆಲಿ |

ಜಾಳುಬೋಳುಗಳಿಗೆ ಪೇಳದಿರನುಭವಾಮೃತವ || ೨ ||

ಸೂ || ಮುಕ್ತಿಯ + ಅನುಭವಗೊಳ್ಳ.

೧. ಸೂಡುತ—ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ. (ಈತೆರದ +)ಅಮಂಗಲಚರಿತ್ರನು—ಈಶ್ವರನು ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಮಂಗಲಚರಿತ್ರನಾದರೂ ಪರಮಾರ್ಥದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಾವ ಅಮಂಗದ ಲೇಪವೂ ತನಗೆ ಹತ್ತುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿರುವಷ್ಟು ಮಂಗಲಕರವಾಗಿರುವ ಅಂತಃಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನು.

೨. ಢಾಳಕರಿಗೆ—ದಂಭಗಾರರಿಗೆ. ಕಾಳುಗೊಳರಿಗೆ—ಕಾಡಾದ ಅಂದರೆ ಕೀಳಾದ ಕೂಳನ್ನ ತಿನ್ನುವವರಿಗೆ (ತಿನ್ನ ಬಾರದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನುವವರಿಗೆಂದರ್ಥ). ಕಾಳುಗೆಡಿಸ—ಹೀನವಾಗಿ ಮಾಡುವ. ಜಾಳುಬೋಳುಗಳಿಗೆ—ಒಳಗೇನೂ ಹುರಳಿಲ್ಲದೆ ಒಣನೂತನ್ನಾಡುವವರಿಗೆ.

೩. ಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ—ಗುರುಹಿರಿಯರ ಅಧೀನರಾಗಿ ಬೆಳೆದವರಿಗೆ. ಶಿವಾಗಮ... ದೀಕ್ಷಿತರಾದವರಿಗೆ—ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಶಿವಾಗಮಕ್ಕೂ ಶಿವಮಂತ್ರಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು

ಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ, ಶಿವಾಗಮಗಳ | ಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ, ಶಿವಪಂ |
 ಚಾಕ್ಷರಿಯ ಮಂತ್ರೋಕ್ತವಿದಿಯಲಿ ದೀಕ್ಷೆಪಡೆದರಿಗೆ, ||
 ಮೋಕ್ಷಕಾಂಕ್ಷಕರಿಗೆ, ಮೌನದ | ಲಕ್ಷರಬ್ರಹ್ಮವನು ತಿಳಿದು ನಿ |
 ರೀಕ್ಷಿಸುವ ನಿಪುಣರಿಗೆ ಪೇಳೇ ಅನುಭವಾವೃತ್ತವ || ೩ ||

ತನು ಕರಣ ಮೊದಲಾದುವನಿತನು | ಘನವಿವೇಕದಿ ನೇತಿಗಳೆದುಳಿ |
 ದನುಪಮದ ಶೇಷಿತ ನಿರಾಕರಿಸಲ್ಪಶಕ್ಯವಲಾ ! ||
 ಎನುತ ನನ್ನೊಳು ನಾನೆ ನನ್ನನು | ನೆನೆದು ಚಿನ್ಮಯನಾದೆನೆನಗೇ |
 ಕನಫ, ಸಹಜಾನಂದ ತೋರದದೇನು ? ಹೇಳೆಂದ || ೪ ||

ತನಯ ತತ್ತ್ವವ ತಿಳಿದ ಮಾತ್ರದಿ | ತನುವು ತಾನೆಂದೆಂಬ ವಾಸನೆ |
 ಮನಕೆ ಬಿಡದದರಿಂದ ಭೂಮಿಕೆಗಳನು ದೃಢವಾಗಿ ||
 ಅನವರತವಭ್ಯಾಸದಿಂದಲಿ | ಮನನವನು ಮಾಡುತ್ತಲಿರುತಿರ |
 ಲನಫ, ಪರಮಾನಂದವಹುದೈ ಕ್ಲೇಶವಳಿದಾಗ || ೫ ||
 ಕ್ಲೇಶಪಂಚಕವೆನಲವಿದ್ಯಾ | ಕ್ಲೇಶವೊಂದಸ್ತುತೆಯೆರಡು ; ಕೇ |
 ಳಾಸೆವಡೆದಿಹ ರಾಗ ಮೂರಾ ದ್ವೇಷವದು ನಾಲ್ಕು ; ||
 ಈಸರಲಿ ಬಿಡದಭಿನಿವೇಶದಿ | ಸೂಸಿ ಸುಳಿಯುತ ತೊಡರಿ ಸುಖದ ವಿ |
 ನಾಶವೈದನೆಯಾದ ಕಡೆಯಾಕ್ಲೇಶವೆನಿಸುವದು || ೬ ||

ತನ್ನನರಿಯದುದೇ ಅವಿದ್ಯೆಯ | ದನ್ಯದೊಳು ತಾನೆಂಬುದ್ಭುತೆ |
 ಯುನ್ನತದ ಭೋಗಾಭಿಲಾಷೆಯ ರಾಗವೆನಿಸುವದು ; ||

ಕೊಟ್ಟಿರುವದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಪ್ರೇಮವಿಶೇಷವನ್ನ ತೋರಿಸುವದೆಂದು ಮಾತ್ರ
 ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳ ಉಪಾಸಕರು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಅರ್ಹರೇ
 ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವದು. ಜ್ಞಾನಿಗಳೆಂದಿಗೂ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯ
 ವಾಗಿ ಸಜ್ಜಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಸನ್ಮಂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಅದರವುಳ್ಳವರಾದರಾ
 ಯಿತು. ಮೌನದಲ್ಲಿ—ಶ್ರವಣಮಾಡಿದ ಅರ್ಥವನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ
 ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ. ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ—ಆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡುವ.

೪. ಚಿನ್ಮಯನಾದೆನು—ಜ್ಞಾನಸರೂಪನಾದೆನೆಂದು ತಿಳಿದೆನು.

೬. ಈಸರಲಿ—ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ

ಮುನ್ನಲದು ಪ್ರತಿಕೂಲಮಾದೊಡೆ | ನನ್ನಿಯದರಿಂ ದ್ವೇಷವಿವರೊಳು |
ಗನ್ನಗತಕದಿ ತೊಡರಿ ಬಡದಿಹುದಭಿನಿವೇಶವದು || ೭ ||

ಕ್ಲೇಶಸಂಚಕದಿಂದ ಜೀವನು| ಮೋಸದಿಂದಜ್ಞಾನವೆಡೆಗೊಳ |
ಲಾಸೆಬಟ್ಟುನೈದೊಳು ಭೋಗಾಪೇಕ್ಷೆಯನು ಮಾಡಿ ||
ದ್ವೇಷದಿಂದುದುರಿದು ಬೇವುತ | ಗಾಸಿಯಾಗಲು ಮತ್ಸರದಿ, ಬಹು |
ವಾಸಿಕಂಠಗಳಿಂದ ಸುಖ ಮೈದೋರದಿಹುದೆಂದ || ೮ ||

ಭೋಗಲೋಭಂಗಳದು ಹೆಂಗಳ | ಮೇಗೆ, ಧನಗೃಹಗಳಲಿ ಕೇಳೈ |
ರಾಗದ ವಿಕಾರಗಳು—ಕಾಮಕ್ರೋಧಲೋಭಗಳು ; ||
ಆಗಲವರುರೆ ಸಿಲುಕಿ, ದುಃಖದ | ಸಾಗರದೊಳೋಲಾಡಿ, ಸೌಖ್ಯವ |
ನೀಗಿ ಕಳೆವರು ಮೋಹಮದಮತ್ಸರದ ಬೇಗೆಯಲಿ || ೯ ||

ಅಷ್ಟಮದ ತಲೆಗೆರೆ, ಹೆಮ್ಮೆಯ|ಬಟ್ಟಿಯಲಿ ತಾ ಬೆರೆತು, ತಟ್ಟನೆ |
ಕೆಟ್ಟನುಡಿಯಲಿ ಗುರುಹಿರಿಯರೆಂದೆಂಬುವರ ಜರಿದು, ||
ದುಷ್ಟಸಂಗವ ಮಾಡಿ, ದುರಿತದ | ಬಟ್ಟಿಯನು ಹತ್ತಿದ್ ಮನುಜನು |
ಕಟ್ಟಿಲ್ಲದ ದುಃಖದೊಳಗೋಲಾಡುತಿಹನೆಂದ || ೧೦ ||

ಕರುಣ, ಭಯ, ಶಂಕಾ, ಜುಗುಪ್ಸೆಗ | ಕುರುತರದ ಕುಲ, ಜಾತಿ,ತೀಲ,
ಸ್ಫುರಿತಲಜ್ಜೆಗಳೆಂಬ ಬಲುಹುರಿಯಷ್ಟಪಾಶದಲಿ ||
ಬರಿಯ ಭ್ರಮೆಯಲಿ ಬದ್ಧರಾದರು | ಸುರನರೋರಗರವರಿಗೊಮ್ಮೆಯು |
ದೊರಕಲರಿವುದೆ ಸೌಖ್ಯ ? ದುಃಖದಿ ಬೇಯುತಿಹರೆಂದ || ೧೧ ||

ಹಸಿವುತ್ಪಸೆಗಳು ಪ್ರಾಣವನು ಬಾ | ಧಿಸುವಂತಾ ಶೋಕಮೋಹಗ |
ಳಿಸೆದು ಮನವನು; ತಿಳಿ ಜರಾಮರಣಗಳು ದೇಹವನು ; ||
ಬಸವಳಿದು ಬಹುದುಃಖದುಬೈಯ | ವಶಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಪಡೂರ್ಮಿಗಳಲು |
ಬೃಷದೊಳೊಮ್ಮೆಯು ಕಾಣದಳಲುವರೇನ ಹೇಳುವೆನು ! || ೧೨ ||

೯. ಭೋಗಲೋಭಂಗೆ--ಭೋಗದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ.

೧೦. ಅಷ್ಟಮದ--೪೯ ಅ. ೨ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಕಟ್ಟಿಲ್ಲದ--ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದ

೧೧. ಅಷ್ಟಪಾಶ--೧ ಅ. ೨೨ ಪ. ದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಪುತ್ರ, ವಿತ್ತ, ಕಳತ್ರವೆನಿಸುವ | ವೀ ತ್ರಿತಯವಷ್ಟೀಷಣಂಗಳ |
 ಚಿತ್ರವೆನಿಸುವ ಲೋಭಮೋಹಮನುತ್ಪದಲಿ ಸಿಲುಕಿ ||
 ಆತ್ಯಧಿಕದುಃಖಾರ್ಣವದ ತಾ | ಪತ್ರಯಗಳಲಿ ಬೆಂದು, ಕರ್ಮದ |
 ಮೊತ್ತದಲಿ ಜಳ್ಳಾಗಿ ಸುಖ ಮೈದೋರದಿಹುದೆಂದ || ೧೩ ||

ಲೋಕಸಾಸನೆ, ದೇಹವಾಸನೆ, | ಬೇಕೆನಿಪ ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರವಾಸನೆ, |
 ಸಾಕೆನಿಸದಿಹ ಪುತ್ರಮಿತ್ರರ ಬಯಕೆಯೆಂದೆಂಬ ||
 ಆ ಕುವಾಸನೆಗಳೊಳು ಮಿಗೆ ಮನ | ತಾಕಿಕೊಂಡಿರುತಿರಲು ಬಳಿಕಲ |
 ನೇಕ ಗಾಸಿಗಳಾಗಿ ಸುಖ ಮೈದೋರದಿಹುದೆಂದ || ೧೪ ||

ನೇದ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣ, ಸಂಹಿತೆ | ಯಾದಿಯಾದವನೋದಲದರಿಂ |
 ದಾದ ಫಲವೇನದರ ಸಾರವನರಿಯದೇ ಬರಿದೆ ? ||
 ಬುದಿಯೊಳಗಣ ಹೋಮದಂದದಿ | ವಾದದಲಿ ಹೊಡೆದಾಡಿ ಹೊಟ್ಟೆಯ |
 ಕಾದ ಕಿಚ್ಚಿಗೆ ಕಲಿಯೆ ಸುಖ ಮೈದೋರದಿಹುದೆಂದ || ೧೫ ||

ಕ್ಷೀರದೊಳು ಹುಳಿಗಲಿಸಿದಂದದಿ, | ಸಾರಸುಧೆ ವಿಷವೆರಿಸಿದಂದದಿ, |
 ತೋರವಹ ಬೆಲ್ಲದಲಿ ಬೇವೆಡೆಗೊಂಡ ತೆರನಂತೆ, ||
 ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಪ್ಪ ಸುಖಸಾ | ಕಾರಸಾಗರದೊಳಗೆ ಮಿಶ್ರಿತ |
 ಘೋರತರ ಸಂಸಾರದುಃಖವಿದೆಂದನಾ ಮುನಿಸ || ೧೬ ||

ಇಂತು ನಿಜಸುಖ ಸಕಲದುಃಖಾ | ಕ್ರಾಂತವಾಗಿರೆ ಮಗನೆ, ನಿನಗಿ |
 ನೈಂತು ನಿತ್ಯಾನಂದ ತೋರ್ಪುದು ಚಪಲಚಿತ್ತದಲಿ ? ||
 ಸಂತತವು ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗುರು ಪೆ | ಕ್ಷಂತರಿಯಲೇಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದ |
 ಲಂತವಿಲ್ಲದ ಸೌಖ್ಯ ತೋರುವದೆಂದನಾ ಮುನಿಸ || ೧೭ ||

೧೨. ಮನವನು ಮತ್ತು ದೇಹವನ್ನು ಎಂಬ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೂ ಬಾಧಿಸುವವು ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉಚ್ಚೈ-ಸಕೆಯ ಬೇಗೆ. ಷಡಾರ್ಥಿಗಳು-ಅರು ಅಲೆಗಳು (ಮುಪ್ಪು, ಸಾವು, ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಶೋಕ, ಮೋಹ).

೧೩. ಈಷಣ-ಅಪೇಕ್ಷೆ (ಮಕ್ಕಳಪೇಕ್ಷೆ, ಹಣದಪೇಕ್ಷೆ, ಹೆಂಡತಿಯಪೇಕ್ಷೆ). ತಾಪತ್ರಯ-೨ ಅ. ೨೦ ಪ. ದಲ್ಲಿದೆ.

೧೪. ತೋರವಹ-ದೊಡ್ಡದಾದ. ಮಿಶ್ರಿತ-ಕೂಡಿರುವದು.

ಸತ್ಯಸಹಜಾನಂದಸಾಗರ | ವೆತ್ತ ನೋಡಿಡಡತ್ತ ತುಂಬಿರ |
 ಲತ್ತಲಿತ್ತಲು ತುಳುಕಿ ಸೂಸುವ ತುಂತುರಿನ ತೆರದಿ ||
 ಸತ್ಯಲೋಕಾರಭ್ಯವಪ್ಪೀ | ಸಪ್ತಲೋಕಂಗಳಲಿ ವಿಷಯಸು |
 ವಿತ್ವವೀ ಪರಿ ತೋರುತಿಹುದೀ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಲಿ || ೧೮ ||

ಯಮು,ನಿಯಮು ಮೊದಲಾದ ಯೋಗಕ್ರಮದೊಳಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡಲು |
 ಶಮದಮೆಗಳವಟ್ಟು, ಚಿತ್ತದ ವೃತ್ತಿಗಳು ಕೆಟ್ಟು, ||
 ಭ್ರಮೆಯಡಗಿ, ವಿಷಯೇಚ್ಛೆಯಲಿ ನಿರ್ವಮತೆಯಾಗಿ, ಸಮಸ್ತದಲಿ ಮನ |
 ವಿಮಲವಾಗಿರೆ ನಿತ್ಯಸುಖ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ ತೋರುವದು || ೧೯ ||

ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲದ ಹೊತ್ತಿನಲಿ ಕೇ | ಕಂತರಂಗದ ವೃತ್ತಿಗಳನುಳಿ |
 ದಂತಿದಂತಿಂತೆನ್ನದೇ ಏಕಾಂತಮಾಗಿರಲು ||
 ಅಂತವಿಲ್ಲದ ಸುಖವು ತೋರ್ಪುದ | ದಂತೆನಲು ನಿಶ್ಚಲದಲಿಪ್ಪ ಜ |
 ಲಾಂತದಲಿ ಬಿಂಬಿಸುವ ಛಾಯಾಕಾಂತನಂದದಲಿ || ೨೦ ||

ಬೇಸರಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಸಮಸ್ತದೊ | ಛಾಸೆಯೇನುಂಕುರಿಸಿ ತೋರದೆ, |
 ವಾಸನೆಯ ತೊಡಕೇನು ಹೊದ್ದದೆ, ದುಃಖಸುಖವೆಂಬ ||
 ಲೇಶನಾತ್ರವು ಪೊಳೆಯದಿಹ ವಿಷ | ಯಾಸಕತಿಯಳಿದಿರಲು ನಿಜಸುಖ |
 ಸೂಸಿ ಸಂತತ ತೋರುತಿಹುದೈ ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೨೧ ||

ಸುಳಿದು ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಪ್ನಗಳಲತಿ | ಬಳಲಿ ದುಃಖಿಸ ಬುದ್ಧಿ ಪುಣ್ಯದ |
 ಬೆಳವಿಗೆಯಲೊಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಾದಾಗ ||
 ಬೆಳಗುತಿಹ ನಿಜಸುಖದೊಳಗೆ ತಾ | ಮುಳುಗಿ ಸುಖಿಸುತ್ತಿರ್ಪುದದರಿಂ |
 ತಿಳಿಯೆ ಸಹಜಾನಂದವಂತಿಂತೆಂಬುದರಿಂದೆಂದ || ೨೨ ||

೧೮. ಸಪ್ತಲೋಕಂಗಳು- ೧೦ ಅ. ೧೮ ಪ. ದಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲಿನ ೭ ಲೋಕ
 ಗಳು. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಲಿ-ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಲೋಕಗಳು ತೋರಿ ಅದರಲ್ಲಿ
 ವಿಷಯಸುಖಿತ್ವವು ಸಹಜಾನಂದದ ತುಂತುರಿನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೧೯. ಯಮ-ಈ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ೨ ಅ. ೩೬ ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ. ಶಮದಮೆ-
 ಘನಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರುವದು.

೨೦. ಛಾಯಾಕಾಂತ-ಛಾಯಾದೇವಿಯ ಗಂಧನಾದ ಸೂರ್ಯ.

ರಾಗವುದಿಸದೆ ಮನಕೆ, ತನುವಿಗೆ | ರೋಗವೆಂಬುದು ಹೊದ್ದದೇ, ಉ |
 ದ್ವೇಗವೆಂಬೀ ತೊಡಕು ತೋರದೆ, ಹಸಿವುತ್ಪಸೆಯೆಂಬ ||
 ಬೇಗೆಯಸುವನ್ನು ಬಾಧಿಸದೆ, ದೃಢ | ವಾಗಿ ವಾಸನೆಯಡಗಲಾ ಸುಖ |
 ಸಾಗರದೊಳುಲುಹಡಗಿದಂತಿಹುದೆಂದನಾಮುನಿಸ || ೨೩ ||

ಕತ್ತಲೆಯ ಕಾಲಾಟವಡಗಿ | ಲೆತ್ತ ನೋಡಿದೊಡತ್ತ ಬೆಳಕಿನ |
 ಮೊತ್ತವೆಡೆಗೊಂಡಿಪ್ಪ ತೆರದಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದುಃಖ ||
 ಉತ್ತರಿಸಿ ಹೋದಾಗ ನಿಜಸುಖ | ಮೊತ್ತರಿಸಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ತೋರುವ |
 ದುತ್ತಮನೆ, ಇದು ನಿತ್ಯಸುಖವೆಂದರಿತುಕೋ ಎಂದ || ೨೪ ||

ಉಮ್ಮಳಿಸುತ್ತಡಗಿಡಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ | ಬಿಮ್ಮಿನಿಂದೊಳಗೊಳಗೆ ತೋರುವ |
 ಹೆಮ್ಮಳಿಯ ಪರಿವೇಷವಡಗಿದ ಸೂರ್ಯನಂದದಲಿ ||
 ಬ್ರಹ್ಮಸುಖಮೊತ್ತರಿಸಿ ಪೊಳೆವುದು | ನಿರ್ಮಲನಿರಾತಂಕನಿಶ್ಚಲ |
 ಧರ್ಮವಾದಪರೋಕ್ಷದನುಭವ. ಬುದ್ಧಿಯೊಳಗಿಂದ || ೨೫ ||

ಸುರತಕಾಲದಿ ಪುರುಷ ಮಾಡುವ | ಹಿರಿದು ಸಂಕ್ಲೇಶವದು ಕಾಮಿನಿ |
 ಯರಿಗೆ ಹಿತವಾಗದನವರು ಸುಖವೆಂದು ಕಾಂಬಂತೆ ||
 ಭರಿತಪರಮಾನಂದದೊಳು ತಾ | ಬೆರೆದು ತನ್ಮಯನಾಗಿರಲು ಸಂ |
 ಸರಣದುಃಖವದೆಲ್ಲ ಸುಖಮಯವಾಗಿ ತೋರುವದು || ೨೬ ||

ಸುರತಸುಖದಲಿ ದೇಹಭಾವನ | ಮರೆದು ತನ್ಮಯವಾಗಿ ತೋರುವ |
 ತೆರದಲಪರೋಕ್ಷಾನುಭವವಾದದ್ವಯಾನಂದ ||
 ಭರಿತವಾಗಿಹ ಯೋಗಿಯನ್ಯನ | ಮರೆದು ತಾದಾತ್ಮ್ಯದಲಿ ಸತ್ತಾ |
 ಸ್ಫುರಣಮಾತ್ರವೆ ಆಗಿ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟೆಯಲಿ ನಿಂದಿಹನು || ೨೭ ||

೨೨. ಇಲ್ಲಿ ೩-೬೮ನೇ ಪದ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೨೩. ಉಲುಹು-ಸದ್ದು.

೨೪. ಉತ್ತರಿಸಿ-ದಾಟ, ಕಳೆದು.

೨೫. ಉಮ್ಮಳಿಸುತ್ತ-ಉಕ್ಕುತ್ತ. ಪರಿವೇಷ-ದುಂಡಿಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಮೂಡಿದರೇಖೆ.

೨೬. ಸತ್ತಾಸ್ಫುರಣ-ತಾನೊಬ್ಬನಿದ್ದೇನೆಂಬ ಅರಿವು. ಈ ಪದ್ಯವು "ತದ್ವಿಧಾ
 ಪ್ರಿಯಯಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕಲ್ಪೋ ನ ಬಾಹ್ಯಂ ಕಿಂಚಿತ್ ನೇದ ನಾಂತರಮೇವಮೇವಾಯಂ

ಸುಖದ ಸೋನೆಯೆನಿಸ್ಸು ತಾನೇ | ನಿಖಿಲವಾದಿಂದ್ರಿಯಗಳಲಿ ವ್ಯಾ |
ಪಕನೆನಿಸುತಿಹ; ಪುಣ್ಯಫಲದಿಂದೆತ್ತಲಾನೊಮ್ಮೆ ||
ಸಕಲತನುಕರಣಗಳು ' ಹಾ ! ' ಎಂ | ದಕಟಿ ತನ್ಮಯನಾಗಿ ಸುಖದೊಳು |
ವಿಕಲಮತಿಗಳು ವಿಷಯಸುಖವೆಂದೆಂಬರದನೆಂದ || ೨೮ ||

ಎತ್ತಲಾನೊಮ್ಮೆ ದುಃಖದಿ | ಸುತ್ತಿ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತ ಬಳಲಿದ |
ಚಿತ್ತ ನಿದ್ರೆಯ ಹೊಂದಿ ಮೈಮರೆದಿದ್ದ ಕಾಲದಲಿ ||
ನಿತ್ಯಸುಖವುಚ್ಚಳಿಸಿ ಹೊಳೆಯಲು | ಮತ್ತದನು ನಿದ್ರೆಯೊಳಗನುಭವಿ |
ಸುತ್ತ ನಿದ್ರಾನಂದವೆಂಬರು ಮರುಳರೆಲೆ ಕೇಳು || ೨೯ ||

ಅದು ನಿಮಿತ್ತದಲಾತ್ಮಸುಖ ತನ | ಗುದಿಸುವದು ನಿಸ್ಸಂಗವಳವಡೆ |
ವಿದಿತವಾದೈದನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಗೆ ; ||
ಪುದಿದ ಚಿದಚಿತ್ತುಗಳ ಭೇದನ | ವಿಧಿಸಿ ತಿಳಿಯಲು ಮೋಕ್ಷವೆರಡರ |
ಲೊದವಿಕೊಂಡರೆ ಬಂಧನದು ; ಶುಕಯೋಗಿ ಕೇಳೆಂದ || ೩೦ ||

ಅನ್ನಮಯ ಮೊದಲಾದ ಕೋಶಗ | ಳನ್ಯವಲ್ಲೆಂಬಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಯೆ |
ಬನ್ನ ಬಡಿಸುವ ಬಂಧನವು ; ತಾನಲ್ಲವೆಂದೆಂಬ ||
ಭಿನ್ನಬುದ್ಧಿಯೆ ಮೋಕ್ಷ ; ನಿಜ ಚೈ | ತನ್ಯರೂಪಗೆ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಗ |
ನನ್ಯಗಾತ್ಮಂಗಿಲ್ಲ, ಬುದ್ಧಿಗೆ ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳು || ೩೧ ||

ಪುರುಷಃ ಪ್ರಾಜ್ಞೇನಾತ್ಮನಾ ಸಂಪರಿಷ್ಕೃತೋ ನ ಬಾಹ್ಯಂ ಕಿಂಚನ ವೇದ ನಾನ್ತರಂ ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಶ್ರುತಿಯ ಅನುವಾದ.

೩೦. ಇಲ್ಲಿ ೩-೬೮ನೇ ಪದ್ಯದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆತ್ಮಸುಖತನಗುದಿಸುವದು—ನಿಸ್ಸಂಗವೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಭೂಮಿಕೆಯಾದ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ವಾಸನಾಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನನಾಗಿ ಐದನೆಯದಾದ ಅನಂದಿನಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಸುಖವು ತೋರುವದು. ಮೋಕ್ಷ—ಚಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅಚಿತ್ತು (ಜಡ) ಇವೆರಡರ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅಚಿತ್ತನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚಿತ್ತನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದು. ಬಂಧ—ಚಿತ್ತೂ ಅಚಿತ್ತೂ ಇವೆರಡರ ಭೇದವನ್ನರಿಯದೆ ಒಂದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದನ್ನಾಗಿ ಅರಿತು ವ್ಯವಹರಿಸುವದು.

೩೧. ಅತ್ಮಂಗಿಲ್ಲ—(ಬಂಧಮೋಕ್ಷಗಳು) ಅತ್ಮನಿಗಿಲ್ಲ (ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವುಗಳು).

ದೇಹವೇ ತಾನೆಂದು ಮಾಯಾ | ನೋಹಪಾಶದಿ ಬದ್ಧನಾಗಹ ; |
 ದೇಹವದು ಘಟದಂತೆ ಭೌತಿಕವಂತು ತಾನಲ್ಲ ; ||
 ದೇಹಧರ್ಮವನರವ ಸಾಕ್ಷಿಯಿ | ನೋಹಮನಿಸಾ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು, |
 ನೋಹರಹಿತನು, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೩೨ ||

ದೇಹವದು ಜಡನಾತ್ಮನಜಡನು ; | ದೇಹವದು ಸಾವಯವನಾತ್ಮನ
 ನೂಹಿಸಲು ನಿರವಯವ ; ದೇಹವಪಾತ್ರವಧ್ರುವವು, ||
 ಓಹೊ ! ಪಾವನನಾತ್ಮ ನಿತ್ಯನು ; | ದೇಹಕರ್ಮದಿ ಬದ್ಧನಾತ್ಮನು |
 ನೋಹರಹಿತನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು ; ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೩೩ ||

ಅರಿಯದಜ್ಞರು ತನುವು ತಾವೆಂ | ದರಿವರಾ ಅಸುಸಹಿತಲಾತ್ಮನು |
 ಹೊರವಡಲು ಹೆಣನೆನಿಸಿ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಬುದಾಕ್ಷಣಿಕೆ ; ||
 ಪರಮಚೈತನ್ಯಾತ್ಮ ತಾನೆಂ | ದರಿಯೆ ಮುಕ್ತನು ; ತಿಳಿಯದೀ ತನು |
 ಕರಣಗಳು ತಾನೆಂದು ಬಗೆಯಲು ಬದ್ಧನಾಗಹನು || ೩೪ ||

ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಗೆ ಬಂಧನೋಕ್ಷಗ | ಕೆತ್ತಣದು ? ' ಜಗಭರಿತ ಬಂದಪ |
 ನಿತ್ತ, ಮುಚ್ಚಿಹ ಕದವ ತೆಗೆ'ಯೆಂದೆಂಬ ಕಥೆಯಂತೆ ||
 ಸತ್ಯಸಹಜಾನಂದನದ್ವಯ | ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆನಿಸ್ವ ಪರಮಗೆ |
 ಮಿಥ್ಯವಹೆ ಮಾಯಾಪ್ರಬಂಧವದಿಲ್ಲ ನೋಡೆಂದ || ೩೫ ||

ಬುದ್ಧಿಯಳಿದೊಡನಳಿದವೋಲಿಹ ; | ಬುದ್ಧಿ ತೋರಲು ತೋರಿದಂತಿಹ ; |
 ಬುದ್ಧಿ ಜಡವಾಗಿರಲು ಜಡವಾದಂತೆ ತಾನಿಹನು ; ||
 ಬುದ್ಧಿಗಾತ್ಮವಿವೇಕವಳಿದರೆ | ಬದ್ಧನಾಗಹನರಿಯೆ ಮುಕ್ತನು ; |
 ಬುದ್ಧಿಯದು ಸವಿಕಾರಿಯಾತ್ಮನು ತಿಳಿಯಲವಿಕಾರಿ || ೩೬ ||

೩೨. ಅಂತು ತಾನಲ್ಲ—ತಾನು ಅಂದರೆ ಆತ್ಮವು ಘಟದಂತೆ ಭೌತಿಕವಲ್ಲ.

೩೪. ಆತ್ಮನು—ಜೀವನು. ಅರಿಯೆ—ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ.

೩೫. ಜಗ.... ತೆಗೆ—'ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವವನು ಬಂದನು ;
 ಕದವನ್ನು ತೆಗೆ' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ
 ಅವನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ಕದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಳಕ್ಕೆ
 ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ; ನೋಡಲಿಂಥಲೂ ಅವನು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವನು.

ಬುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಸುಕೃತ ದುಷ್ಕೃತ | ಹೊದ್ದದಾತ್ಮನನೆಂತೆನಲು ಕದ |
ಡಿದ್ದ ನೀರೊಳು ಹೊಳೆವ ಸೂರ್ಯಗೆ ಕಂಪಕಲುಷಗಳು ||

ಹೊದ್ದಿದಂತಿಹುದೈಸೆ ; ನಿಜವಾ | ಗಿದ್ದ ಸೂರ್ಯನಿಗುಂಟಿ ? ಆ ಪರಿ |
ಬುದ್ಧಿ ಸಾಕ್ಷಿಯು ಬುದ್ಧಿ ಕೃತದಿಂ ಬದ್ಧವಲ್ಲೆಂದ || ೩೭ ||

ಆದೋಡೀ ಆತ್ಮಂಗೆ ಗುರುಮುಖ | ಬೋಧೆಯೇಕೆಂದೆನಲವಿದ್ಯೋ |
ಪಾಧಿಯಿಂದಾತ್ಮಂಗೆ ಮಿಥ್ಯಾರೂಪಸಂಸಾರ ||
ಆದ ಕತದಿಂದದನೇವೋಡೀ | ಬೋಧೆಯಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಗೆ |
ಬೋಧೆಯೇತಕೆ ? ಸ್ವಪ್ರಕಾಶಾನಂದವಿಗ್ರಹಗೆ || ೩೮ ||

ಅದುನಿಮಿತ್ತದಿ ಬುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ | ವಿಧಿಗಳೆಲ್ಲವು ಬುದ್ಧಿಗಲ್ಲದೆ |
ಸದಮಲಾನಂದಾತ್ಮಗಿಲ್ಲೆಲೆ ನಿರಭಿಮಾನಂಗೆ ; ||
ಬುಧರು ಬುದ್ಧಿಯ ಯೋಗದಭ್ಯಾ | ಸದಲಿ ಸಹಜಾನಂದಸಂವಿ |
ತ್ವದದೊಳ್ಳೆಕ್ಕವ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಪಡೆದು ಸುಖಿಸುವರು || ೩೯ ||

ಜಲದೊಳಗೆ ಜಲರುಹ, ಪರಾಗಾ | ವೇಯೊಳಗೆ ಪವನಾನ, ಘನಸಂ |
ಕುಲದೊಳಗೆ ನಭ, ಪ್ರವೃತ್ತಿಕರದಿ ಪಾದರಸದಂತೆ ||
ಹೊಳೆಯುತಿಹ ಮಹದಾದಿತತ್ತ್ವಗ | ಳೊಳಗೆ ಹೊರಗೆಂದೆಂಬುದಿಲ್ಲವ |
ಬಳಸಿ ತಾ ನಿರ್ಲೇಸನಾಗಿಹನಾತ್ಮ ನೋಡೆಂದ || ೪೦ ||

ಋಷಿಯೆ ಕೇಳವಿಕಾರಿಯಾತ್ಮನು ; ಘಸಣೆಯನಗಿನ್ನಿಲ್ಲ ; ಜೀವನು |
ಹುಸಿಯೆನಿಪನದರಿಂದಲನಗದು ಮುನ್ನಲೇ ಇಲ್ಲ ; ||
ಎಸೆವಹಂಕೃತಿ ಘಟದವೊಲು ಜಡ | ವುಸುರಬಾರದದಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟವ ; |
ವಿಷಮನಹ ಸಂಸಾರವಿನರೊಳಗಾರಿಗಹುದೆಂದ ? || ೪೧ ||

೩೭. ಅರಿಯೆ---ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ. ತಿಳಿಯಲು---ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ.

೩೭. ಕಂಪಕಲುಷಗಳು---ನಡುಗುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಹೊಲಸು.

೩೯. ಬುದ್ಧಿಯು---ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು.

೪೦. ಘನಸಂಕುಲದೊಳಗೆ--ಮೇಘಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ.

೪೧. ಋಷಿಯೆ---ಶುಕಋಷಿಯೆ. ಘಸಣೆ---ಸಂಸಾರದ ತಾಪತ್ರಯದ ತಿಕ್ಕಾಟ.

ಆದೋಡೀ ಸಂಸಾರವಾರಿಗೆ | ಬಾಧಕವದಾಯ್ತನಲು ಪುಸಿಯ ವಿ |
ವಾದನೆಲ್ಲಿಯ ಮಾಯೆ ? ಅದರಿಂ ಸಂಸೃತಿಯ ಮಿಥ್ಯ ; ||
ಕಾದಿ ಬೂದಿಯ ಹೊಯ್ದು ಕೊಂಬರು | ವಾದದಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಬರವೇ |
ಓದಿ ಮರುಳಹ ಕೂಸಿಭಟ್ಟಿನ ಗಾದೆಯಂದದಲಿ || ೪೨ ||

ಕೇಳು ಬಂಜೆಗೆ ಮಕ್ಕಳಿವು | ತ್ರೇಳು ಮಂದಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಲು |
ಕಾಳಲಾ ಸಂಸಾರವಕಟಾ ! ಗಗನಲತೆಯಲ್ಲಿ ||
ಹೇಳಲರಿಯದ ಕುಸುಮದಂದದಿ | ಲೀಲೆ ದಿಟವಿದು ; ಶಶವಿಷಾಣದ |
ಸೋಲು ಭಾವಿಸೆ ವಿಧ್ಯ ; ವಾದಿಗಭೇದ್ಯವಹುದೆಂದ || ೪೩ ||

ತನ್ನನರಿಯದವಿದ್ಯೆಯೆಂದು | ತನ್ನವಾದಿ ಮನದ ಕಲ್ಪನೆ |
ಭಿನ್ನ ಭೂತವ್ರಾತರೂಪನ ತೋರಿಸುತ್ತಿಹುದು ; ||
ತನ್ನನರಿಯದವಿದ್ಯೆಯಿಂದದ | ಭಿನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯೇಯೆ ಸಂಸೃತಿ |
ನಿರ್ಣಯಿಸಲಿನ್ನರಿಗದ್ವಯಪೂರ್ಣ ಬ್ರಹ್ಮದಲಿ ? || ೪೪ ||

ಉನ್ನತಸ್ತನನಿಮ್ಮನಾಭಿಯ | ಕನ್ನೆಯನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ಹಲಿಗೆಯ |
ಉನ್ನತಸ್ತನ ನಿಮ್ಮನಾಭಿ ಸಮತ್ವವೆಂಬಂತೆ ||

೪೩. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಂಜೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಆಕಾಶದ ಹೂವಿಗೂ ಮೊಲದ ಕೋಡಿಗೆಯ ಹೋಲಿಸುವುದರಿಂದ ಅದು ಎಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವಂತಾಯಿತು. 'ಜಗತ್ತು ಕಾಣುವದಲ್ಲ !' ಎಂದರೆ ಇದು ಎಚ್ಚರದ ವಾಸನೆ. ಎಚ್ಚರದ ಮತ್ತು ಕನಸಿನ ಜಗತ್ತಿಗೆ ರಜ್ಜುಸರ್ಪವೂ ಶುಕ್ತಿ ರಜತವೂ ಹೋಲುವವು. ಜಗತ್ತು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಈ ಪದ್ಯದ ಹೋಲಿಕೆಗಳ ಸುಷುಪ್ತಿಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೇಳಿದ್ದು. ಸುಷುಪ್ತಿಯ ಜೀವನು ಎಚ್ಚರದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸುಳ್ಳೆನ್ನುವನೆಂಬ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ಕವಿಯು ೯ ಅ. ೩೦ ಪ. ದಲ್ಲಿ ತಾನೆ ಸೂಚಿಸಿರುವನು. ವಾದಿಗಭೇದ್ಯವಹುದು--ಸಂಸಾರವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೇ ಹೊರತು ಸಂಸಾರವು ಆತ್ಮನಿಗೂ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೂ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವಾದಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಕೊನೆಮುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

೪೪. ಭಿನ್ನ ಭೂತವ್ರಾತರೂಪನ---ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರುವ ನೆಲ, ಜಲ, ಮೊದಲಾದ ಭೂತಗಳ ಸಮೂಹದ ರೂಪವನ್ನು. ಸಂಸೃತಿ ನ್ನಾರಿಗೆ--ಪೂರ್ಣಬ್ರಹ್ಮವು ಅದ್ವಯವಾಗಿ ಉಳಿವುಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ಸಂಸಾರವು ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

ಪೂರ್ಣವಾದಾ ಬ್ರಹ್ಮದಲಿ ಹೀ | ನೋನ್ನತಿಯದೆಲ್ಲಿಯದು ? ಸಕಲವು |
ನಿರ್ಣಯಿಸೆ ಪುನಿ ; ನಾನುರೂಪಿನ ಶಬ್ದಮಾತ್ರವದು || ೪೫ ||

ಇಲ್ಲದುದನುಂಟೆಂದು ಮತ್ತಿ | ನಿಲ್ಲನೆಂದೆನಲೇಕೆ ? ಮಗುಳದ |
ನುಳ್ಳದುದನುಂಟೆಂದು ಸಾಧಿಸಿ ಬರಿದೆ ಬಳಲಿಸುವ ||
ಜುಳ್ಳುನುಡಿಗಳ ನುಡಿಯಲೇತಕೆ ? | ಇಲ್ಲವಿವು ನಾನಾತ್ಯವದು ದಿಟ |
ವುಳ್ಳು “ ದೇಕೋವೇನ ” ನೆಂದೊರಲುವವು ಶ್ರುತಿನಿಕರ || ೪೬ ||

ಈ ವಿಧದಲಿದಿರಿಬ್ಬು ತೋರುನ | ದಾವುದದು ತಾನಲ್ಲ; ತೂಷ್ಣೀಂ |
ಭಾವನೇ ಪರಮಾತ್ಮಪದವದು ತನ್ನ ನಿಜವೆಂದು ||
ಭಾವವಳಿದುಳಿದುಳಿಮೆಯಹ ನಿಜ | ತಾವುತಾನಾಗಿದ್ ಯೋಗಿಗ |
ಳಾವನಸ್ಥೆಯೊಳಿದ್ ರೋ ತಿಳಿಯಬ್ಬಸಾಧ್ಯವಲಾ ! || ೪೭ ||

ಬ್ರಹ್ಮವಿದು ನೋಡೆಂದು ತೋರಲು | ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದವರಿಗಳವೇ ; |
ಹೆನ್ನು ಮೊದಲಾದವಿಳವಲ್ಲದವೆಂದು ಪೇಳುವರು ; ||
ತನ್ನ ನಿಜವದು ಬೇರೆ ವಸ್ತುವೆ ? | ತನ್ನ ತನ್ನನುಭವಕೆ ಗೋಚರ ;
ತನ್ನ ಹೆಗೆಲೇರುತ್ತ ತಾನೇ ನಡೆಯಲಳವಹುದೇ ? || ೪೮ ||

ಬುದ್ಧಿಯಿಂ ಪರವಸ್ತುವಹೆಯೆಂ | ದುದ್ಧರಿಸಿ ಗೀತೆಯಲಿ ಪಾರ್ಥಗೆ |
ಸಿದ್ಧವತ್ಪರಿಸಿದನು ತಿಳಿ ನೀನೆಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ; ||
ನಿರ್ಧರಿಸಲಿದು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೆಲೆ | ಬುದ್ಧಿವಂತನೆ ತೋರಿದನೆ ? ತಾ |
ನಸ್ವಯಸ್ವಾತ್ಮೈಕವೇದ್ಯವೆನಿಸ್ಪ ವಸ್ತುವನು || ೪೯ ||

೪೬. ಇಲ್ಲದುದ . . ನಲೇಕೆ---ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯವೆಂದಾದ ಮೇಲೆ ಅದು ಹೀಗೆ
ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತೆಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಇರುವದರ ಹಾಗೆ ವರ್ಣಿಸಿ ಅಮೇಲೆ ನೇತಿಗೆ
ನೇತಿಯೆಂದು ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವದೇಕೆ ? ಉಳ್ಳದಾದ . . . ನುಡಿಯಲೇತಕೆ
—ಇರುವ ಬ್ರಹ್ಮದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವದಿನ್ನೇನು ? ಏಕೋವೇನ---ಈ ಶ್ರುತಿಯು
ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೪೮. ಬ್ರಹ್ಮವಿದು---ಇದಿರಲ್ಲಿರ ವದು ಬ್ರಹ್ಮವು. ಬ್ರಹ್ಮ---ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ

೪೯. ಬುದ್ಧಿಯಿಂ ಪರವಸ್ತುವಹೆ---ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಗೀತಾನಾಕೃತಿಯು ಯಾವ
ದೊಂದರೆ:— ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಪರಾತ್ಮಾಹುರಿಸ್ತ್ರಿಯೇಭ್ಯಃ ಪರಂ ಮನಃ | ಮನಸಃ

ಶ್ರುತಿಗುರುಗಳಿಂ ಮಧಿಸಿ ನೆರೆ ನಿ | ಶ್ವಿತಮಿದೆಂಬನುಭವಪ್ರಮಾಣವೆ |
ಮತಿಯಧೀನವದೆನಿಸಿಕೊಂಡೇ ತೋರುತಿರ್ಪಾಗ ||

ಇತರವೆನಿಸ ಪ್ರಮಾಣವೆಂತೋ ! | ಮತಿಗವಿಷಯನು ; ವಾಗಗೋಚರ |
ಸುತನೆ, ಆತ್ಮವಿದೆಂದು ತೋರಿಸಲಳವೆ ಪೇಳೆಂದ || ೫೦ ||

ಮತಿಗಗೋಚರವಾದ ವಸ್ತುವ | ನಿತರವೆನಿಸ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ನಿ |
ಶ್ವಿತವ ಮಾಡೆ ಸಮರ್ಥವಲ್ಲವತೀಂದ್ರಿಯವದಾಗಿ ; ||
ಶ್ರುತಿಗಳರುಪಿದ ತೆರದಿ, ಸದ್ಗುರು | ಕೃತಮಹಾನುಗ್ರಹದಿ, ತಿಳಿಯ |
ಲ್ಪತುಲವಾದಸರೋಕ್ಷದನುಭವದಿಂದಲಮು ವೇದ್ಯ || ೫೧ ||

ಜ್ಞಾನದಾಶ್ರಯದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯ | ಜ್ಞಾನಮಾನಾದಿಪ್ರಮಾಣವು ; |
ಜ್ಞಾನವನು ನೆರೆ ಬಿಟ್ಟವಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಿಲ್ಲವೆನೆ ||
ಜ್ಞಾನದಾಧೀನಂಗಳೆದರಿಂ | ಜ್ಞಾನದಿಂದಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣಗ |
ಳೇನುಮಿಲ್ಲ ! ಜ್ಞಾನ ತಾನೇ ಸ್ವಾನುಭವವೇದ್ಯ || ೫೨ ||

ಅದ್ವಯಾನಂದಾವೃತಾಬ್ಧಿಯೊ | ಳದ್ವಿ ತಾನಾಗಿದ್ದು ತೋರುವ |
ಸಿದ್ಧ ಸುಮ್ಮನೆಯಿದ್ದು ಪೋಪನು ಮೂಕನಂದದಲಿ ; ||
ಉದ್ಧರಿಸಿ ಶ್ರುತಿಶಿರಗಳಾತ್ಮನ | ಹೊದ್ದಲರಿಯದೆ ತಾವೆ ತಮ್ಮೊಳು |
ಬದ್ಧಮಾನದಲಿಪುನವರಿಂ ವಾದವೇಕೆಂದ || ೫೩ ||

ಸ್ತು ಪರಾ ಬುದ್ಧಿಯೋಃ ಬುದ್ಧೇಃ ಪರತಸ್ತು ಸ್ತು || ಉದ್ಧರಿಸಿ—ಎತ್ತಿಹೇಳಿ, ಅದ್ವಯ
ಸ್ವಾತ್ಮೈಕವೇದ್ಯ—ಎರಡನೆಯದಿಲ್ಲದ್ದು ಮತ್ತು ತನಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ತಿಳಿಯುವಂಥದ್ದು.
೫೦. ಮಧಿಸಿ—ಕಡೆದ ಹಾಗೆ ಸಿಚಾರಮಾಡಿ.

೫೧. ಜ್ಞಾನದಾಶ್ರಯದಿಂದ—ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ.

೫೨. ಅದ್ವಿ—ಮುಳುಗಿ. ತಾನಾಗಿದ್ದು—ತಾನೇ ತಾನಾಗಿದ್ದು. ಸಿದ್ಧ—ಸಿದ್ಧಿ
ಯನ್ನು ಪಡೆದವನು. ಉದ್ಧರಿಸಿ—ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ (ಆತ್ಮನು ವಿಷಯಗಳ ಗಡಿಬಿಡಿಯಲ್ಲಿ
ತಲಸನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವನು. ವೇದಗಳು ಕೂಡ ಅವನನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ತಂದಾ
ತೋರಿಸಲಾರದೆ ಹೋದವೆಂದರ್ಥ). ಬದ್ಧಮಾನದಲಿ—ಮಾತಾಡದೆ ಇರುವ
ವ್ರತವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು.

ಕೂಗಿದರೆ ತನ್ನಂತೆ ಮಾರ್ವನಿ ' ಯಾಗೆ ಕೂಗುತ್ತಲಿಹುದು ಪರ್ಮತ |
ವಾಗಲದು ತಾ ಸುಮ್ಮನಿರ್ದೊಡೆ ಸುಮ್ಮನಿಪ್ಪಂತೆ ||
ಆಗಹೋಗದ ಬಯಲ ಬಳಲಿಕೆ | ಯಾಗೆ ಹೋರುವ ವಾದಿಯೊಡನೆಲೆ |
ಮೂಗನಾಗಿಹುದೊಳ್ಳಿತ್ಯೆ ಶುಕಯೋಗಿ ಕೇಳಿಂದ || ೫೪ ||

ಪ್ರಬಲದುರ್ಬಲವೆಂಬ ಶ್ರುತಿತಿರ | ವಭಿನಯಿಸುವೀ ವಾಕ್ಯದೊಳಗೆಲೆ |
ಪ್ರಬಲವೇ ಸಿದ್ಧಾಂತ ; ದುರ್ಬಲ ಸಾಧುವಾದವನು ; ||
ಪ್ರಬಲವದು ಮೂರ್ಖರಿಗಸಾಧ್ಯವ | ದಬಲರಾ ದುರ್ಬಲದ ಶ್ರುತಿಗಳ |
ನಿಬಿಡವಾಗಿಯೆ ಸಾಧಿಸುವರೈ ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೫೫ ||

ಪುತ್ರರನು ಪಡೆಯಲ್ಪೆ ಯಾಗವ | ನುಕ್ತವಿಧಿಯೊಳು ಮಾಡಬೇಕೆಂ |
ದತ್ಯಧಮರಿಗೆ ಪೇಳ್ವದಾ ದುರ್ಬಲದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ; ||
ಉತ್ತಮರುಗಳ ಕುರಿತು ನುಡಿದವು | ಸತ್ಯವಿಜ್ಞಾನವನೆ ಸಾಧಿಸಿ |
ಮುಕ್ತಿಯನು ಪಡೆಯೆಂದು ಪ್ರಬಲಶ್ರುತಿತಿರಗಳೊಲಿದು || ೫೬ ||

ಅಪ್ರಮೇಯನಸಂಗನದ್ವಯ | ನಪ್ರತರ್ಕ್ಯನನಾಮರೂಪನು |
ಮಪ್ರತಿಮನವ್ಯಯನತೀಂದ್ರಿಯ ವಾಜ್ಮನೋದೂರ ||
ಸ್ವಪ್ರಕಾಶವು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದದ | ನೀ ಪ್ರಕಾರದಿ ಹೇಳುತಿರುತಿಹ |
ವಾ ಪ್ರಬಲಶ್ರುತಿತಿರಗಳಾ ನಿರುಪಾಧಿರೂಪನನು || ೫೭ ||

೫೪. ಆಗಹೋಗದ—ಆಗದ ಮತ್ತು ಹೋಗುದ. ಬಳಲಿಕೆಯಾಗೆ—ಬಳಲಿಕೆ
ಯಾಗುವ ಹಾಗೆ.

೫೫. ಅಭಿನಯಿಸುವ—(ವಾಕ್ಯದಿಂದ) ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವ. ಪ್ರಬಲವೇ—ಪ್ರಬ
ಲವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ಮಾತೇ. ಸಾಧುವಾದ—ಮಾಡಬಹುದಾದದ್ದೆಂದು ಮಾತ್ರ
ಹೇಳುವ ಮಾತು. ಪ್ರಬಲವು—ಪ್ರಬಲಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದು.

೫೬. ಉಕ್ತವಿಧಿಯೊಳು—ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕ್ರಮದಿಂದ. ಅತ್ಯಧಮ
ರಿಗೆ—ಅತ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಡಿನೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು
ಳ್ಳವರಿಗೆ.

೫೭. ಅಪ್ರಮೇಯನು—ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕಾಗದ
ವನು. ಅಪ್ರತರ್ಕ್ಯ—ತರ್ಕದಿಂದ ಸಾಧಿಸುವದಕ್ಕೆ ದಕ್ಕದವನು. ಅಪ್ರತಿಮನು—
ಸಮಾನರಿಲ್ಲದವನು.

ನಾಮರೂಪವಿಕಾರವಿಲ್ಲದ | ನಾಮಯಗೆ ನಾಮಗಳ ಕಲ್ಪನೆ |
 ನೇಮದಿಂದಿರಲಾದುದೆಂತೈ ತಂದೆ ? ಹೇಳಿನಲು ||
 ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಪೇಳಿದನು ಮುನಿಪತಿ | ಯಾ ಮಹಾಮಾಯೆಯೊಳು ಸಂಗವ |
 ದಾ ಮಹಿಮುಗಿಲ್ಲೆಂದು ಪೇಳುತ್ತಿರ್ಪ ಶ್ರುತಿಮತವ || ೫೮ ||

ಸ್ವಾನುಭವ ಮೊದಲಾದ ಬುದ್ಧಿ | ಜ್ಞಾನಗಳಿಗಿಂದಧಿಕವದು ಪ್ರ |
 ಜ್ಞಾನವೇ ಪರಬೋಮ್ಮನೆನೆ ಋಗ್ವೇದಗತವಾಕ್ಯ ; ||
 ಈ ನಿಖಿಲದೊಳಹೊರಗೆ ಸತ್ಯ | ಜ್ಞಾನಸುಖಮಯವಪ್ಪ ಬ್ರಹ್ಮವೆ |
 ತಾನೆನಲರ್ಥವರ್ಣಾರೋಗತವಾಕ್ಯದರ್ಥವದು || ೫೯ ||

ಕಳೆದು ಪದಗಳ ವಾಚ್ಯವೆರಡನು | ಮುಳಿದ ಲಕ್ಷ್ಯವೆ ನೀನೆನುತ ಗುರು |
 ತಿಳುಹಲಂತದು ಸಾಮಿರಗತತತ್ತ್ವಮಸಿವಾಕ್ಯ ; ||
 ಒಳಗೆ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೆ | ಬೆಳಗುತಿರ್ಪೀ ಆತ್ಮನೇ ಕೇ |
 ಕೆಲೆ ಯಜುರ್ಗತವಾಕ್ಯದಲಿ ಪರಬೋಮ್ಮನೆನಿಸುವನು || ೬೦ ||

ದೇಶಕಾಲಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗ | ಕೈಸರಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣಪರಮಾ |
 ಕಾಶನನವಚ್ಚಿನ್ನನವ್ವದರಿಂದನಂತಾಖ್ಯ ; ||
 ಭಾಸಿಸುತ್ತಿಹುದಖಿಲತೇಜೋ | ರಾಶಿಗಳನದರಿಂ ಪರಂಜ್ಯೋ |
 ತಿಸ್ವರೂಪವು ; ಸಕಲಕಾತ್ಮವಿದೆಂದು ಸರ್ವಾತ್ಮ || ೬೧ ||

ನಳಿನಸಖನೊಲು ತನ್ನ ತಾನೇ | ಬೆಳಗುತಿಹ ಕತದಿಂ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭ ; |
 ತಿಳಿಯಲನ್ಯವ ತನ್ನನುಭಯವ ಬೆಳಗುವದರಿಂದ ||

೫೮. (ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದ +)ಅನಾಮಯಗೆ—ನಿದೋಷಸನಿಗೆ.

೫೯. ಬುದ್ಧಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗಿಂತ—ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ 'ತಿಳಿಯುವ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗಿಂತ
 ಪ್ರಜ್ಞಾನವೇ ಪರಬೋಮ್ಮ—(ಶ್ರು) “ಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮ”. ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನು—
 (ಶ್ರು) “ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಮಿ.”

೬೦. ಉಳಿದ ಲಕ್ಷ್ಯವೆ ನೀನು—(ಶ್ರು) “ತತ್ತ್ವಮಸಿ”. ಈ ಆತ್ಮನೇ
 ಪರಬೋಮ್ಮ—(ಶ್ರು) “ಅಯಮಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮ.”

೬೧. ಪರಮಾಕಾಶನು—ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವನು. ಅನವಚ್ಚಿನ್ನನು—
 ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿಲ್ಲದವನು. ಅನಂತ—ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದವನು.

ಅಲಘುಮತಿ, ಸ್ವಪರಪ್ರಕಾಶಕನು ; | ಪೊಳೆಯುತಿರ್ಪನ್ಯಪ್ರಕಾಶನ |

ಬೆಳಗುವದರಿಂ ಸುಪ್ರಕಾಶನು ಮಗನೆ ಕೇಳೆಂದ || ೬೦ ||

ಬುದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದಿಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ | ವೇದ್ಯನಲ್ಲದರಿಂದತೀಂದ್ರಿಯ ; |

ಶುದ್ಧಸಂವಿತ್ತಾಗಿ ಶುದ್ಧನು ಜ್ಞಾನಮಯನೆನಿಸಿ ; ||

ಬದ್ಧಮಾಯಾವರಣವಾವನ | ಹೊದ್ದದದರಿಂ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು ; |

ವೇದ್ಯನಲ್ಲವನೇತರಿಂವಲು, ಬೋಧ್ಯನಲ್ಲೆಂದ || ೬೧ ||

ಪರಿಪರಿಯು ಜಡದೃಶ್ಯಸಾಧನ | ದಿರವ ನೋಳ್ವದೆ ದೃಶ್ಯಚೇತನ |

ಕರಣಗಳ ಚೇಷ್ಟಿಸುತ್ತಲಿರೆ ಚೈತನ್ಯವೆನಿಸುವದು ; ||

ಕರಣವಿಡಿದೀ ಬಾಹ್ಯಗಳನರಿ | ವರಿವೆ ಕೇಳೈ ಜ್ಞಾತೃ ; ಮೇಣಿ |

ಚ್ಚರಕನಸುನಿದ್ದೆಗಳ ಹೊದ್ದದೆ ತೋರ್ಪುದೇ ಸಾಕ್ಷಿ || ೬೨ ||

ಕೋಶಪಂಚಕಗಳ ವಿನೇಕದ | ಶೇಷಿತವೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ; ತಿಳಿಯಲ |

ಶೇಷತತ್ತ್ವಾಧಾರವೇ ಕೂಟಸ್ಥನೆನಿಸುವದು ; ||

ನಾಶವಿರಹಿತವನ್ಯಯವು ; ನಿ | ವಾಸನೆಯೆ ನಿಜ ; ನಿಶ್ಚಲತ್ವದಿ |

ಸೂಸದಿಹುದೇ ಸ್ಥಾಣು ; ನಿರುಪಾಧಿಯೆ ನಿರಾಲಂಬ || ೬೩ ||

೬೦. ಸ್ವಪರಪ್ರಕಾಶನು---ತನ್ನನ್ನೂ ಅನ್ಯನನ್ನೂ ಎರಡನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನು. ಅನ್ಯಪ್ರಕಾಶನ---ಸೂರ್ಯಮೊದಲಾದವರ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು. “ ಸುಪ್ರಕಾಶನು ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಹುಕಡೆ “ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನು ” ಎಂದಿದೆ.

೬೧. ಬೋಧ್ಯನಲ್ಲ---ಇತರರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. (ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವು ತನಗಿಂತ ಅನ್ಯವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹಾಗಾದರೆ ಉಪದೇಶದ ಕಾರ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದಾರಿಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಷಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ತುಚ್ಛವೆಂದು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವದಿಷ್ಟೆ.

೬೨. ಅಚೇತನಕರಣಗಳ ಚೇಷ್ಟಿಸುತ್ತಲಿರೆ---ಅಚೇತನವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದರೆ. ಎಚ್ಚರ . . . ಹೊದ್ದದೆ---ಎಚ್ಚರಕನಸುನಿದ್ದೆಗಳ ಕರಣಗಳಿಗೇ ಅಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೇ ಹೊರತು ಅತ್ಮನಿಗಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಮನನು ಅವು ಅವಿಸಲಾರವು.

೬೩. ಅಶೇಷತತ್ತ್ವಾಧಾರವೇ---ಎಲ್ಲ ತತ್ತ್ವಗಳಿಗೂ (ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೂ) ಅಧಾರವಾದದ್ದೆ. ಕೂಟಸ್ಥನು---ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಏಕರೂಪಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮ. ಸೂಸದಿಹುದೇ---ಹೊರಗೆ ಹರಿದು ಹೋಗದಿರುವದೇ.

ತನಮೊಳಗೆ ಬೆರೆದಿರಲು ಜೀವನು ; | ವಿಮಲಸತ್ತ್ವದಲೀಶ್ವರನು ; ಸಂ
ಕ್ರಮಿಸಮಭಯತ್ಯಾಗದಿಂ ಪರಮಾತ್ಮನೆನಿಸುವನು ; ||

ಅನುಭು ! ಕ್ಷರವಕ್ಷರವೆನಿಸುವೀ | ಕ್ರಮದ ಪುರುಷದ್ವಯವ ವೀರಾರ್ಧ |
ತ್ವಮಪುರುಷನೆನಿಸುವುತವೆ ಕೇಳೈ ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೬೬ ||

ಸತ್ತ್ವರಜತಮವೆನಿಸ ಬುದ್ಧಿಯ | ವೃತ್ತಿಗಳವಸ್ಥಾತ್ರಯಗಳಿಂ |
ದುತ್ತಮನೆ ತಿಳಿ ವಿಶ್ವ, ತೈಜಸ, ಪ್ರಾಜ್ಞನೆನಿಸುವನು ; ||
ಮತ್ತವುಗಳನು ವೀರಾರ್ಧ ತುರ್ಯಾ | ವಸ್ಥೆಯಲಿ ಹೇಳುವರು ನಿರ್ಮಲ |
ಚಿತ್ತು ಸಹಜಾನಂದವೆಂದದ ಬಲ್ಲ ಯೋಗಿಗಳು || ೬೭ ||

ಮಿಥ್ಯಜಡದುಃಖಸ್ವರೂಪದಿ | ವರ್ತಿಸುವ ಮಾಯೆಯನು ಕುರಿತಿದು |
ಸತ್ತು ಚಿತ್ತಾನಂದವೆಂಬೀ ವೆಸರ ತಳೆದಿಹುದು ; ||

೬೬. ಸಂಕ್ರಮಿಸವೆ---ಗುಣಗಳೊಡನೆ ಸೇರವೆ. ಉಭಯತ್ಯಾಗದಿಂ---ಜೀವ
ತ್ವವನ್ನೂ ಈಶ್ವರತ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆಯುವದರಿಂದ. ಕ್ಷರ . . . ದ್ವಯವ---ಕ್ಷರವೆನಿಸುವ
ಜೀವನೆಂಬ ರಾಶಿಯನ್ನೂ ಅಕ್ಷರವೆನಿಸುವ ಈಶ್ವರನೆಂಬ ರಾಶಿಯನ್ನೂ. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ
ಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಗೆ " ಕ್ಷರಸ್ವರೂಪಿ ಭೂತಾನಿ ಕೂಟಸ್ಥೋಽಕ್ಷರ
ಉಚ್ಯತೇ " ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು ಮಾಡಿರುವ
ಅರ್ಥದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ---ಅನಾತ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರ ಎಂಬೆರಡು ರಾಶಿ
ಗಳಿವೆ. ಈ ರಾಶಿಗಳಿಗೆ ಪುರುಷ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಾರ್ಯಪ್ರಪಂಚವೇ ಕ್ಷರ. ಕ್ಷರವೆಂದರೆ
ನಾಶವಾಗುವಂಥವು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಮಾಯೆಯೇ ಅಕ್ಷರ.(ನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದು)
ಜ್ಞಾನವೆ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಏತರಿಂದಲೂ ನಾಶವಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅಕ್ಷರ.
ಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರ ಎಂಬ ಯಾವ ಉಪಾಧಿಯ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದ ಶುದ್ಧವಾದ
ಅತ್ಮವೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೆಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನು. ಇಲ್ಲಿ ಕನಿಯು ಕ್ಷರವೆಂಬ ಮತ್ತು
ಅಕ್ಷರವೆಂಬ ಉಪಾಧಿಗಳುಳ್ಳ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕ್ಷರವೆಂದರೆ ಜೀವನೆಂದೂ
ಅಕ್ಷರವೆಂದರೆ ಈಶ್ವರನೆಂದೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ.

೬೭. ವೃತ್ತಿಗಳಿ-ಅವಸ್ಥಾತ್ರಯಗಳಿಂದ. (ಸತ್ತ್ವದ ವೃತ್ತಿ ಎಚ್ಕರ ; ರಜದ
ವೃತ್ತಿ ಕನಸು, ತಮದ ವೃತ್ತಿ ನಿದ್ರೆ.)

೬೮. ಇದು ಸತ್ತು ಚಿತ್ತಾನಂದವು---(ಮಾಯೆಯು ಮಿಥ್ಯವಾಗಿಯೂ ಜಡವಾ
ಗಿಯೂ ದುಃಖರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇರುವದರಿಂದ ಅದರಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ)
ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸತ್ತು ಚಿತ್ತು ಅನಂದ ಎಂಬ ಹೆಸರು.

ಮತ್ತೆ ಬಹುವಿಧವಾದುಪಾಧಿಯ | ಕೃತ್ಯದಲಿ ಬಹುವಿಧಗಳಾಗಿಯೆ |
ನರ್ತಿಸಿ ವಸ್ತುವಿಗೆ ನೋಡಲನಂತನಾಮಗಳು || ೬೮ ||

ನೇಮವಿಲ್ಲದನಾಮ ನಿಜ ನಿ | ಸ್ವೀಮ ನಿರುಪಮ ನಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಲ |
ಕಾಮಕರ್ಮತಮೋನಿರಸ್ತ ನಿರಂಗ ನಿರ್ಗುಣಗೆ ||
ಭ್ರಾಮಕಗಳೇ ನಾಮರೂಪಗ | ಇಾ ಮಹಾಬ್ರಹ್ಮದಲಿ ಕಲ್ಪನೆ |
ನೇಮದಿಂದಿದಪುರು ತೂಷ್ಣೀಂಭಾವರೂಪಗೆ || ೬೯ ||

ಮಗನೆ, ಲೌಕಿಕವೈದಿಕಗಳಿಗೆಮಿಗ ತಿಳಿಯೆ ಭೇದಂಗಳೆಂತಾ |
ಬಗೆಯಲೊಬ್ಬಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಮಗಳಿಂದ ||
ನೆಗೆದೀ ನಾಮಗಳ ಕಲ್ಪನೆ | ಯೋಗದ ತೆರದಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮದಲಿ ಕೆ |
ಳಗಣಿತದ ನಾಮಗಳುಪಾಧಿಕೃತಂಗಳಾಗಿಹವು || ೭೦ ||

ಮೂಡಲುದಿಸಿದ ರವಿಯ ಪಡುವಲು | ಮೂಡಿತೆಂಬೀ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯೊಳಹ |
ಮೂಢರಿಗೆ ತಿಳಿ ಪಡುವಲಲ್ಲಿದು ಮೂಡಲೆಂಬಂತೆ ||
ಬೇಡನಾತ್ಮಗಳೆಲ್ಲವನು ಬಿಡು ; | ನೋಡುವೆಲ್ಲಕ್ಕಾತ್ಮನೆಂಬುದ |
ನಾಡಿ ಪುತಿಗಳು ಪೇಳ್ವವಿದು ನೀನೆಂದು ತೋರಿದವೆ ? || ೭೧ ||

ನಡೆವ ನಾವೆಯ ನದಿಯೊಳಗೆ ತಾ | ನಡೆವುದೆಂದೇ ಬಗೆಯದಾಚೆಯ |
ತಡಿಯ ಮರಗಳು ನಡೆದು ತನಗಿದಿರಾಗಿ ಬಹವೆಂಬ ||

೬೯. ನೇಮವಿಲ್ಲದ (+ ಅನಾಮ)-ಯಾವ ವಿಧಿಗೂ ಒಳಪಡದಂಥ. ಕಾಮ
.. ನಿರಸ್ತ-ಕಾಮವೂ ಕರ್ಮವೂ ತನೋಗುಣವೂ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವಂಥ. ನೇಮದಿಂದ-
ತಪ್ಪದೆ. ತೂಷ್ಣೀಂಭಾವರೂಪಗೆ-ಸುಮ್ಮನಿರುವ ಸ್ವಭಾವದ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ (ಇದು
ಪೂರ್ವಾರ್ಧದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ಗುಣಗೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣ).

೭೦. ಲೌಕಿಕ ..ಭೇದಂಗಳು-ಒಬ್ಬನು ಲೌಕಿಕವಾದ ಪಾಠಪ್ರವಚನವನ್ನು ಮಾಡು
ಡುವಾಗ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವನೇ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ದೀಕ್ಷಿ
ತನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಹೀಗೆ, (ಬಗೆಯಲಿ, +) ಒಬ್ಬಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಮಗ
ಳಿಂದ.....ತೆರದಲಿ-ಒಬ್ಬಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿರುವಾಗ ಒಂದು ಹೆಸರಿದ್ದರೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿ
ಯಾದಾಗ ಬೇರೆ ಹೆಸರಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರಂತೆ.

೭೧. ಬೇಡ+ಅನಾತ್ಮಗಳೆಲ್ಲವನು

ಜಡಮತಿಗೆ ಭ್ರಮೆ ಬೇಡವೆಂದದ | ಬಿಡುವಂದದಿ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವು |
ಜಡವದಲ್ಲದುದಾತ್ಮನಿಂದವು ; ತೋರವಿದಿರಿಟ್ಟು || ೭೨ ||

ಮಿಥ್ಯವಹ ವೇದಾಂತವೆಲ್ಲವು | ತಥ್ಯವಡೆದರ್ಥವನೆ ಪೇಳ್ವವು ; |
ಮೃತ್ತಿಕೆಶಿಲಾದಾರುಪ್ರತಿಮೆಗಳೆಲ್ಲ ದೇವತೆಯೆ ||
ಶಕ್ತಿಯನು ಪಡೆದಿದರ್ ತೆರೆದಲ | ಸತ್ಯವನಿತಾಸಂಗ ಸ್ವಪ್ನದಿ |
ತಥ್ಯವಹ ಸುಖವಾದ ತೆರವಲಿ ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೭೩ ||

ಕತ್ತಲೆಯಲಿಹ ವಸ್ತುವನು ಕೈ | ಬತ್ತಿಯಲಿ ಕಾಣುತ್ತ, ಕಡೆಗಾ |
ಬತ್ತಿಯನು ಬಿಸುಟಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರವನೆಲ್ಲವನು ತಿಳಿದು, ||
ವಸ್ತುನಿದೇಶವನು ಪಡೆದವ | ಶಾಸ್ತ್ರವನವೇಕ್ಷಿಸುವನೇತಕೆ ? |
ಸ್ವಸ್ಥನಾಗಿಯೆ ನಿಸ್ತರಂಗಾಂಬೋಧಿಯಂತಿಹನು || ೭೪ ||

ಕೇಳು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಗೈದೇ | ಮೇಳವಿಸಿ ತೋರ್ಪ ಪ್ರಯೋಜನ ; |
ತೂಳಿದೀ ಸಂಶಯವಿಪರ್ಯಾಸವನು ನೆರೆ ಕೆಡಿಸಿ ||
ಮೇಲೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ನಿಂದನಿ | ರಾಳ ನಿಜ ಸುಜ್ಞಾನವನು ಪರಿ |
ತಪಾಲಿಸು ಬಿಡದಿರ್ಪುದೇ ಮೊದಲ ಪ್ರಯೋಜನವು || ೭೫ ||

೭೨. ಬಗೆಯದೆ+ಅಚೆಯ. ಜಡವದಲ್ಲದುದಾತ್ಮನಿಂದವು-ಜಡವಲ್ಲದ್ದು ಆತ್ಮನಿಂದ ಹೇಳಿದವು. ತೋರವಿದಿರಿಟ್ಟು-ಇದು ಆತ್ಮನಿಂದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟು ತೋರಿಸುವದಿಲ್ಲ.

೭೩. ಮಿಥ್ಯವಹ ವೇದಾಂತ-ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಮಿಥ್ಯವಾದ ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೊಂದಾಗಿರುವ ವೇದಾಂತವೂ ಮಿಥ್ಯವೇ ಆಗಿರಬೇಕಷ್ಟೆ; ಹೀಗೆ ತಾನು ಮಿಥ್ಯವಾದರೂ ಅದು ಸತ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ತಥ್ಯವಹ-ಸಿಜವಾದ.

೭೪. ಕೈಬತ್ತಿಯಲಿ-ದೀಪವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದ ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು. ವಸ್ತುನಿದೇಶವನು ಪಡೆದವ-ಬಹುಸ್ವರೂಪವು ಹೀಗಿರುವದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನು. ಶಾಸ್ತ್ರವದೇತಕೆ ?-ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಶ್ರೀಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು ವಿನೇಕಜೂಡಾನುಣಿಯಲ್ಲಿ “ವಿಜ್ಞಾತೇಽಪಿ ಪರೇ ತತ್ತ್ವೇ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧೀತಿಸ್ತು ನಿಷ್ಕಲಾ” ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೭೫. ಐದು-ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಗೆ ಜ್ಞಾನರಹಿತ, ತಪಸ್ಸು, ಸರ್ವಸಂವಾದ (ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಗೌರವವನ್ನು ಪಡೆಯುವದು), ದುಃಖಸಂಕ್ಷಯ ಮತ್ತು ಸುಖಾಖರ್ಭಾವನೆಂಬ ಐದು

ಎರಡನೆಯದೇನಿಸ ಪ್ರಯೋಜನ | ನಿರುತ ಕರಣೇಂದ್ರಿಯಗಳುಪಸಂ
ಹರಣೆಯೆನಿಸುವ ತಪದ ಪೆಚುರ್ಗಿಯಂತದನು ಬಿಡವೆ ||
ಪರಮನಿಸ್ಥೆಯೊಳಿರಲು ಲೌಕಿಕ | ಕುರುತರದ ವೈದಿಕಕೆ ಸಮ್ಮತ |
ದಿರವು ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಯೋಜನ ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೭೬ ||

ಬ್ರಹ್ಮನಿಸ್ಥೆಯೊಳಿರಲು ಬಹುದು | ಸ್ವರ್ಮ ನಾಶನವಾಗಿ, ತನಗೆ ಷ |
ಡೂರ್ಮಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ದುಃಖದ ಧ್ವಂಸವದು ನಾಲ್ಕು ; ||
ನಿರ್ಮಮತನಿಸ್ಸಂಗವಳವಡೆ | ಹಮ್ಮಳಿದು ನಿರುಪಾಧಿಸೌಖ್ಯದ |
ಪೇರ್ಮಿ ಕೇಳ್ಮಿ ಮಗನೆ, ಐದನೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವು || ೭೭ ||

ತನ್ನನಂದ ಮಹಾನುಭಾವನಿ | ಗಿನ್ನುಳಿದ ಭೂಮಿಕೆಗಳೇಕೆನೆ |
ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಿದು ಪ್ರಯೋಜನ ಸಿದ್ಧಿಸುವದಾಗಿ ; ||
ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನಾಗಿ ರಮಿಸುತ | ಭಿನ್ನಭಾವನೆಯಳಿದು ನಿಜಚೈ |
ತನ್ಯಮಾತ್ರವೆ ಆಗಿ ಸಹಜಾನಂದನಾಗಿಹನು || ೭೮ ||

ಗುರುಕರುಣಬೋಧಾನುಭವಸಾ | ಗರದಲೋಲಾಡುತ್ತ, ಮಾಯೆಯ |
ಪರಿಹರಿಸಿ, ಪರಮೇಶ್ವರನು ತಾನಾಗಿ ಸಕಲದಲಿ ||
ಬೆರೆಸಿ, ನಿಜ ನಿರ್ವ್ವಂದ್ಯ ನಿರ್ಗುಣ | ನಿರುತಪರಮಾನಂದರಾಜ್ಯದ |
ಸಿರಿಯ ಸೊಂಪಿನ ಸೊಗಸಿನಲಿ ಸೊಬಗೆನಿಸಿ ಮೆರೆದಿಹನು || ೭೯ ||

ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣು ಮಹೇಶ್ವರಾದಿಗ | ಳೊಮ್ಮೆಯಾ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವ |
ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೇ ಬಗೆದು ಮಾಯಾವರಣವಳಿದಹರು ; ||
ಹಮ್ಮಳಿದ ನಿಜಯೋಗಿಯಾ ಪರಿ | ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನಾಗಿ ತನ್ನನು |
ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೇ ದೃಢದೊಳರ್ಪನು ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೮೦ ||

ಪ್ರಯೋಜನಗಳೆಂದು ಶ್ರೀಮನ್ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿಗಳೂ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ತೊಳಿದ-
ಬಲವಾಗಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟ, ವ್ಯಾಪಿಸಿದ.

೭೬. ನಿರುತ-ಯಾವಾಗಲೂ. ಕರಣೇಂದ್ರಿಯಂಗಳ-ಅಂತಃಕರಣದ ಮತ್ತು
ಇಂದ್ರಿಯಗಳ. ಲೌಕಿಕ....ಸಮ್ಮತ-ವ್ಯವಹಾರದ ಜನರಿಗೂ ಪುಮಾರ್ಥದ ಜನ
ರಿಗೂ ಒಪ್ಪಾಗಿರುವದು.

೭೭. ಷಡೂರ್ಮಿಗಳು--೧೦ ಅ. ೧೨ ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಕೇಳಬಿಡಬ್ರಹ್ಮದಲಿ ಸ | ಮ್ಮೇಳದಿಂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವಡೆದ ನಿ |
 ರಾಳಯೋಗಿಯ ಲಕ್ಷಣವ ಹೇಳುವೆನು ; ಸಕಲದಲಿ ||
 ತಾಳಿ ಸಮತೆಯ, ಪೂರ್ಣಭಾವನ | ತೂಳಿ, ಭೋಗಿಸದಾನ ವಿಷಯವ, |
 ಲೀಲೆಯಿಂದಾತ್ಮಾನುಭವದಲಿ ತೃಪ್ತನಾಗಿಹನು || ೮೧ ||

ನಿರತಿಯೆನಿಸುವ ಮುಗ್ಧೆಯೊಡನತಿ | ಸರಸಸಲ್ಲಾಪನನು ಮಾಡುತ್ತ |
 ಲಿರುತ, ಗುರುಪದಭಕ್ತಿಯೆನಿಸುವ ತರುಣಿಯೊಡನಾಡಿ ||
 ನಿರುತ ಶ್ರುತಿಯೆಂದೆನಿಸ ಪ್ರೌಢಿಯೊ | ಳಿರುಳುಹಗಲಾಸಕ್ತಿಮೋರುತ, |
 ಹಿರಿಯಳೆನಿಸುವ ಮುಕ್ತಿಯೊಡನೇಕಾಂತದಿಂದಿಹನು || ೮೨ ||

ಹಮ್ಮಳಿದ ನಿಜಯೋಗಿ ಮುಂದಣ | ಜನ್ಮಕರ್ಮಗಳಿದು, ತನುವಿನ
 ಧರ್ಮಮಾತ್ರದಿ ವ್ಯವಹರಿಸ ಪ್ರಾರಬ್ಧವಶದಿಂದ : ||
 ನಿರ್ಮಮತೆ, ನಿಸ್ಸಂಗ, ನಿರ್ಗುಣ | ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನಾಗಿ ತನ್ನೊಳು |
 ಸುಮ್ಮನಿರುತಿಹನಾತನಿರುವದನರಿಯಲಳವಲ್ಲ || ೮೩ ||

ಪ್ರಾರಬ್ಧವಶದಿಂದ ತನುಸಂ | ಚಾರವಪ್ಪುದು ; ಚಿತ್ತವಾತ್ಮನಿ |
 ಚಾರದಲಿ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿಹುದಂತರಂಗದಲಿ ; ||

೮೧. ತೂಳಿ-ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು. ಆನ ವಿಷಯವ-ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನೂ.

೮೨. ಪ್ರೌಢಿಯೊಳ್-ಪ್ರೌಢಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ.

೮೩ ವ್ಯವಹರಿಸ-ವ್ಯವಹರಿಸುವನು ಪಾರಾಬ್ಧವಶದಿಂದ-ಪ್ರಾರಬ್ಧವು ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಜೀವನಿಗೆ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಲ್ಲ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನು ಶರೀರ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಮೇಲಿನ ನಾನು ನನ್ನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನರೂಪವಾದ ಜೀವತ್ವವನ್ನು ದಾಟಿ ಯಾವ ಕರ್ಮದ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಪ್ರಾರಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ದೇಹವನ್ನು ಆತ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಒಬ್ಬಮುಖರಾದ ಜನರ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆನುಸರಿಸಿ ಮಾತ್ರ. ಜ್ಞಾನಿಗೂ ಪ್ರಾರಬ್ಧವನ್ನು ಹೇಳುವದುಂಟು. ಇದು ಸ್ಥೂಲವ್ಯಸ್ಥಿಯ ಮಾತೆಂದು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿಯಲ್ಲಿ “ದೇಹಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಪಂಚತ್ವಾತ್ಪ್ರಾರಾಬ್ಧವಸ್ಥಿತಿಃ ಕುತಃ | ಅಜ್ಞಾನಜನಬೋಧಾರ್ಥಂ ಪ್ರಾರಬ್ಧಂ ವಕ್ತಿ ವೈ ಶ್ರುತಿಃ ||” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿರು

ಬೇರೆ ತಾ ನಿಸ್ಸಂಗನಾಗಿಯೆ | ದೂರನಾಗಿಹ ದುಃಖಸುಖಸಂ |

ಸಾರಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಕನಂತೆ, ಶುಕಯೋಗಿ || ೮೪ ||

ಬೃಹದ್ ಸುಖದುಃಖಗಳನಹುದ | ಲೈಂದು ಬಿಟ್ಟವನಲ್ಲ ; ಮುಂದಹುದ |

ದೊಂದನೂ ತಾ ಬಯಸ ; ಹೋದುದ ನೆನೆಯನದರಿಂದ ||

ಕಂದ, ಬಾಲಕರೊಡನೆ ಬಾಲಕ | ರಂದದಲಿ, ಹಿರಿಯರಲಿ ಹಿರಿಯರ |

ಚಂದದಲಿ, ತೋರುವನು ಸೋಪಾಧಿಕದ ಮಣಿಯಂತೆ || ೮೫ ||

ತನ್ನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದಳತೆಯ | ಮನ್ನಿಸನು ; ಜಗದನುಸರಣೆಯನು |

ಮುನ್ನಲರಿಯನು ; ಕೇಳವರಿಗವರಂತೆ ತೋರುವನು ; ||

ಸನ್ನುತನೆ ತಿಳಿ, ಹಾನಿವೃದ್ಧಿಗ | ಳನ್ನು ತಾ ಮನದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯನು ; |

ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ರಾಗದ್ವೇಷಿಯಂತಿಹನು || ೮೬ ||

ಹಾವಿನಲಿ, ಹಾರದಲಿ, ಶಿಲೆಯಲಿ, ಹೂವಿನಲಿ, ಹೆಂಟಿಯಲಿ, ಮಣಿಯಲಿ |

ಭಾವೆಯಲಿ, ಪೃಥದಲಿ, ಶತ್ರುವಿನಲಿ, ಮಿತ್ರರಲಿ, ||

ಭಾವಭೇದವ ಬಿಟ್ಟು, ಸಮತೆಯ | ಸಾವಧಾನದಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿಹ |

ಸಾವನಾಶ್ರಮಗಳಲಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಕೇಳಿಂದ || ೮೭ ||

ಅಸಯೆಂಬುದ ಸುಟ್ಟ ಬುದಿಯ | ಪೂಸಿಯಾತ್ಮವಿಚಾರದಿಂ ಸಂ |

ತೋಷವೆಂಬುವ ಕುಂಡಲಂಗಳ ಧರಿಸಿ ದೃಢವಾಗಿ, ||

ಸೂಸದಿಹ ಮನವೆಂಬ ಕೌಪಿನ | ಕಾಸಿಯನು ಬಿಗಿದುಟ್ಟು, ಪಂಚ |

ಕ್ಷೇತ್ರವಳಿದವ ಪರಮಪದಸುಖದಿಂದಲಿರುತಿಹನು || ೮೮ ||

ಮು. ಸಮಾನತೆ-ನನ್ನ ವೆಂಬಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ (ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬ್ರಹ್ಮವೇ).

೮೫. ಸೋಪಾಧಿಕದ ಮಣಿಯಂತೆ- ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಣ್ಣದ ಹೂಗಳ ಹತ್ತಿರದ ಲಿರುವ ಸ್ಪಟಿಕದಂತೆ.

೮೬. ವಿಹರಿಸುತ್ತಿಹ-ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವವನು. ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾರ್ಥ ವಾಗಿ ರಾವಣಕೃತ ಶಿವತಾಂಡವ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿರುವದೇನೆಂದರೆ :- “ದೃಷ್ಟದ್ವಿಚಿತ್ರತಲ್ಪ ಯೋರ್ಭುಜಂಗಮಾಕ್ತಿಕಸ್ರಜೋ | ಗರ್ವಿಷ್ಠರತ್ನಲೋಷ್ಠಯೋಃ ಸುಹೃದ್ವಿಪಕ್ಷ ಪಕ್ಷಯೋಃ || ತೃಣಾರವಿಂದಚಕ್ಷುಷೋಃ ಪ್ರಜಾಮಹೀಮಹೇಂದ್ರಯೋಃ | ಸಮಂ ಪ್ರವರ್ತಯನ್ಮನಃ ಕದಾ ಸಮಾಶಿವಂ ಭಜೀ || ”

ತನ್ನ ದೇಹದೊಳಾದ ಕುರುವಿಂ | ಗನ್ನ ವಸ್ತ್ರವ ಕಟ್ಟುವಂದದಿ |
 ತನ್ನ ತನುವಿಪ್ಪನ್ನ ವಸನಾಶನವ ಪಡೆಯುತ್ತ, ||
 ಅನ್ಯತರುಣಿಯರನ್ನು ಕಂಡರೆ | ತನ್ನ ಮಾನಕೆ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೆ |
 ಸಣ್ಣವಳ ಕಂಡಂತೆ ಕಾಂಬನು ಪೂರ್ಣನಹ ಯೋಗಿ || ೮೯ ||

ಮೊದಲು ಕಾರಣವಾದುಪಾಧಿಯ | ಲುದಿಸಿದೀಶ್ವರಭಾವವಳಿದಂ |
 ತದರ ಕಾರ್ಯೋಪಾಧಿಜೀವತ್ವವನು ಕಳೆದುಳಿದ ||
 ಸದಮಲಾನಂದಾಬ್ಧಿಯಾಗಿಹ | ಹದನ ಯೋಗಿಯನೀಶ್ವರನ ಭಾ |
 ವದಲಿ ಪೂಜಿಸಿ ಭಜಕರಿಷ್ಟಾರ್ಥಗಳ ಪಡೆದಿಹರು || ೯೦ ||

ಸತ್ತು ಚಿತ್ತಾನಂದವಹ ಪರ | ವಸ್ತುವನು ತೀದೊಡನವಿದ್ಯೆ ಸ |
 ಮಸ್ತವಾಸನೆ ಸಹಿತವಯಲು ವೃತ್ತಿ ಕೆಟ್ಟಾಗ ||
 ಚಿತ್ತಮಾತ್ರದಲಿದುರ್ ಜೀವ | ಸ್ತುಕ್ತಿದಾಳುತೆ ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಮುಗಿ |
 ಯುತ್ತುಲವನಿಹನಾಗ ನೋಡೆ ವಿವೇಹಮುಕ್ತಿಯಲಿ || ೯೧ ||

೮೮. ಸೂಸದಿಹ-ಹೊರಮುಖವಾಗಿ ಹೋಗದೆ ಇರುವ. ಪಂಚಕೇಶ-೧ ಅ.
 ೨೨ ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ.

೮೯. ಅನ್ನ ವಸ್ತ್ರವ-ಬೇಯಿಸಿದ ಹಿಟ್ಟನ್ನೂ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ.

೯೦. ಪೂಜಿಸಿ... ಪಡೆದಿಹರು -- "ಅತ್ಮಜ್ಞಂ ದೃಢೈರೇದ್ಭ್ಯಾ ತಿಕಾಮಾಃ"
 (ಮುಂ).

೯೧. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿದಾಳುತೆ . ..ವಿವೇಹ ಮುಕ್ತಿಯಲಿ-ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನ ಪ್ರಾರ
 ಬ್ಧದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ೮೨ ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಪ್ರಾರಬ್ಧವು ಮುಗಿದ
 ಮೇಲೆ ವಿವೇಹಮುಕ್ತಿಯಾಗುವದೆಂಬುದು ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಯ ಮಾತು. ದೇಹವು
 ನಿಜವಾಗಿ ಇರುವದೆಂಬುದೂ ಇದರ ಕರ್ಮದಿಗಳು ಅತ್ಮನಿಗುಂಟೆಂಬುದೂ ಅಜ್ಞರದೃಷ್ಟಿ
 ಯೆಂದೂ ದೇಹವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಕರ್ಮದಿಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಅತ್ಮನಿಗಿಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ
 ವೆಂಬುದೂ ಅದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಮುಕ್ತನೇ ಎಂಬುದೂ ಪರಮಾರ್ಥದೃ
 ಸ್ತಿಯೆಂದೂ ಇದನ್ನರಿಯುವದಕ್ಕೇ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿ ಎನ್ನುವರೆಂದೂ ಶ್ರೀ ಶಂಕ
 ರಾಚಾರ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ೪ನೇ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಕಡೆ
 ಯಲ್ಲಿಯೂ ಘಂಟಾಘಂಟಾಪದಿಂದ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಅಜ್ಞರಿಗಾಣುವ ಈದೇಹವು
 ಬಿದ್ದಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ದೇಹವ ಸಂಬಂಧವು ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ
 ವಿವೇಹಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಗುಣವಾಗಿ ಹೇಳುವದೆಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ

ಎರಡುಪರಿಯಲಿ ಯೋಗಿಗಳು ಸಂಚರಿಸುವರು ಶುಕಯೋಗಿಮೌನಿಯ |
ಪರಮಹಂಸಾಶ್ರಮದಿ ಜಡಭರತಾದಿಗಳ ತೆರದಿ ||

ಇರಲು, ವೈಯಾಕರಣಯೋಗೀ | ಶ್ವರರು ಜನಕಾದ್ಯರು ಸಮಾಧಿಯ |
ಪರಿಪರಿಯ ಭೇದದಲಭೇದವ ಪಡೆದು ಚರಿಸುವರು || ೯೨ ||

೪-೪-೬ನೆ “ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಸನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಪ್ಯೇತಿ” ಎಂಬ ಮಂತ್ರಭಾಗದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೯೨. ಎರಡು ಪರಿಯಲಿ-ಮೌನಿಗಳು ಮತ್ತು ವೈಯಾಕರಣರು ಎಂಬೆರಡು ರೀತಿಯಿಂದ. ಮೌನಿಯ:-ಸಮಾಧಿನಿಷ್ಠನಾಗಿರುವವನು. ಜಡಭರತನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ನೆನಪಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮೌನಿಗಳು ಅನಧಿಕಾರಿಗಳ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಉಪದೇಶವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಅವರು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೌನದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವರೇ ಹೊರತು ಸರಿಯಾದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಂಡ ಒಡನೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮೌನಮುದ್ರೆಯನ್ನೊಡೆದು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವರು. ಈ ಅರ್ಥಕ್ಕೂ ಜಡಭರತನೇ ನಿದರ್ಶನ. ಸೌವೀರರಾಜನು ಕಪಿಲ ಋಷಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ಉಪದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗುವಾಗ ಅವನ ಅಳುಗಳು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊರುವವಕ್ಕೆ ಜಡಭರತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹಿಡಿದರು. ತಾನು ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ಅಸಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಪಾಪವು ಹೋಗಲೆಂದು ಜಡಭರತನು ಎರಡನೆಯ ಮಾತಾಡದೆ ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅವರೆ ಅವನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ರಾಜನು ‘ನೀನು ಸ್ಫೂಲ’ ನೆಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಲು ಅವನು ಅತ್ತನು ಸ್ಫೂಲನಲ್ಲವೆಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ಬಿಟ್ಟನು. ಜಡಭರತಾದಿಗಳೆಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅದಿಪದದಿಂದ ಋಷಭಯೋಗೀಶ್ವರರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇನ್ನು ವ್ಯಾಕರಣಯೋಗಿಗಳಾದರೂ ಕಂಡಕಂಡವರಿಗೆಲ್ಲ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸೂರೆ ಮಾಡಿರುವರೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅವರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಉಳಿದವರಿಗೆ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಮೌನಿಯೋಗಿಗಳು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಭೇದ. ವೈಯಾಕರಣಯೋಗೀಶ್ವರರು-ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧಪುರುಷರು. ಜನಕಾದ್ಯರು-ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳಾದರೂ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಕೂಡ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಜನಕ, ಅಶ್ವಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು. ಪರಿಪರಿಯ ಭೇದ-ಸಮಾಧಿಯ ಅರು ವಿಧಗಳು (೬ ಅ. ೫೫ ಪ. ೧ನನ್ನು ನೋಡಿ.)

೯೩. ಜೋಹ-ವೇಷ (ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೇಷವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವವನಿಗೆ ತನ್ನ

ತನ್ನ ನಿಜವನು ತಿಳಿದ ಪುರುಷನೆ | ಧನ್ಯನಾತನೆ ಯೋಗಿಯಾತನೆ |
 ನಿರ್ಣಯಿಸೆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾತನೆ ದೇವತಾಮಯನು ; ||
 ವರ್ಣಧರ್ಮಶ್ರಮಗಳೇತಕೆ | ಪೂರ್ಣವಹ ಪರವಸ್ತುವಾದಗೆ ? |
 ಜನ್ಮವೆಂಬುದು ಜೋಹವತ್ಯಾಶ್ರಮಿಗೆ ಕೇಳಿಂದ || ೯೩ ||

ಆವ ವರ್ಣಾಶ್ರಮದ ತೊಡಕೆ | ಲ್ಲಾವ ಪೈದಿಕಲೌಕಿಕಂಗಳು |
 ಯಾವವೂ ತನಗಿಲ್ಲ ; ಬಗೆಯನು ವಿಧಿನಿಷೇಧಗಳ ; ||
 ಕೇವಲಾನ ದಾನುಭವತವ | ಭಾವವೇ ತಾನಾಗಿ ಸರ್ವವ |
 ಪಾನನವ ಮಾಡುತ್ತ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನಾಗಿಹನು || ೯೪ ||

ನಿತ್ಯಗಾಯತ್ರಿಯಲಿ ಪೇಳೆ | ಪರ್ಥವನು ಗುರುಮುಖದಿ ತಿಳಿದಾ |
 ವರ್ತಿಸುತ, ಮನದಲ್ಲ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನು ಪಡೆದು ||
 ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಜ್ಯೋತಿ ಬುದ್ಧಿಯ | ವೃತ್ತಿಯೊಡನೇಕತ್ತವಾಗಲು |
 ಮುಕ್ತಿಯಾಗದೆ ಮಗನೆ ಸಂನ್ಯಾಸದಲಿ ಫಲವೇನು ? || ೯೫ ||

ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನಾದ ಮನುಜನು | ಹಮ್ಮಳಿದು ನಿಸ್ಸಂಗನಾಗಿಹ |
 ಧರ್ಮವೇ ಸಂನ್ಯಾಸವಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳ ||
 ಸುಮ್ಮನೇ ಬಿಟ್ಟು ಕೃಚಿಂತೆಯ | ಲೊಮ್ಮೆಯೂ ಮನವಿಡದೆ, ಬರಿದೇ |
 ಹೆಮ್ಮೆಗವ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದುದರಿಂದ ಫಲವೇನು ?

ಕಾಯದಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸವೇಷವ, | ಬಾಯೊಳಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ, ಮನದಲಿ |
 ರಾಯಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟಿಕೊಳಬೇಕೆಂಬುದನು ತಳೆದು ||
 ಜಾಯೆಯೊಬ್ಬಳ ಬಿಟ್ಟಿನೆಂಬೀ | ನ್ಯಾಯದವ ತಾ ವಾದಿಯಲ್ಲದೆ |
 ಮಾಯೆಯಳಿದಾತ್ಮಜ್ಞನೇ ? ಸಂನ್ಯಾಸಿಯವನಲ್ಲ || ೯೬ ||

ವೇಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳು ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಅಂತಾ
 ಶ್ರಮಿಗೆ ತನ್ನ ಜನ್ಮದಿಂದ ಬಂದಂಥ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ.)

೯೪. ತೊಡಕು+ಇಲ್ಲ-ತೊಡಕೂ ಇಲ್ಲ.

೯೫. ಅವರ್ತಿಸುತ-ಜಪಿಸುತ್ತ ಸಂನ್ಯಾಸದಲಿ-ಸಂನ್ಯಾಸದ ವೇಷಮಾತ್ರದಿಂದ.

೯೬. ಜಾಯೆಯೊಬ್ಬಳ-ಬಿಟ್ಟ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು. ಅತ್ಮಜ್ಞನೇ?-ಅತ್ಮಜ್ಞನಲ್ಲ
 ನೆಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಬಗೆಯೆ 'ನಿಸ್ಸಂಗೋಽಯ' ಮಂದೀ | ಜಗವರಿಯೆ ಸಾರಲ್ವೆ ಶ್ರುತಿಶಿರ, |
ನುಗನೆ 'ಸಂನ್ಯಾಸೋಽಯ' ಮೆಂಬುದನಾತ್ಮವರ್ಗವಪ ||

ಬಗೆಯ ತನುಕರಣಾದಿಗಳೋ? | ಬಗೆಯಳದ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೋ? ತಿಳಿಯಲು |
ನಗೆಯಲಾ ! ಸಂನ್ಯಾಸ ಬರಿದೇ ಭ್ರಾಂತಿ ನೋಡೆಂದ || ೯೮ ||

ಆವನೊಬ್ಬ ಗೃಹಸ್ಥಧರ್ಮದಿ | ವ್ಯಾವಹಾರಿಕನಾಗಿ ಮಿಗೆ ಸ |
ದ್ಭಾವ ಶಮೆ ದಮೆ ಶಾಂತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳನಳವಡಿಸಿ, ||
ಜೀವವರನಾತ್ಮೈಕ್ಯಪದವನು | ಭಾವಿಸುತ್ತಿಹನನನೆ ಸಂನ್ಯಾ |
ಸಾವಲಂಬನನನನೆ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ನೋಡೆಂದ || ೯೯ ||

ಬಿಸಿಲದೊರೆಯಂದದಲಿ ತೋರುವಹುಸಿಯ ಸಂಸಾರದಲಿ ಯೋಗಿಯು |
ವಿಷಯಗಳನನುಭವಿಸುವುದು ದಿಟವೆಂದು ತೋರಿದರು ||
ಮಸಗಿ ಮನದಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿಯೆ | ವ್ಯಸನಿಯಾಗಿಹನು ತ್ತಮಾಂಗದ |
ಲೆಸೆವ ಕಲಶದಲಿಟ್ಟು ಬುದ್ಧಿಯ ಕುಣಿವನಚರಂತಿ || ೧೦೦ ||

ನುಗನೆ, ವೈಯಾಕರಣಿಯಾ ಪರಿ | ಜಗದೊಳಗೆ ಸಂಸಾರಿಯಂದದಿ |
ಬಗೆಯಳದು, ಭ್ರಮೆಯಡಗಿ, ಮೋಹಾವೇಶವಿಲ್ಲದೆಯೆ ||
ಅಗಣಿತದ ವಿಷಯಗಳನುಂಬನು | ಹಗರಣೆಗನಂದದಲಿ ; ಯೋಗಿಯ |
ಬಗೆಯಗೋಚರವರಿಯುಲಳವಲ್ಲೆಂದನಾ ಮುನಿಪ || ೧೦೧ ||

ಆದ ಗರ್ಭವನಿಳುಹಿ ಬಿಸುಡುವ | ಹಾದರಿಯ ತೆರನಂತೆ, ಕಂಬವ |
ಮೋದಿ ಮುರಿದೀಡಾಡಿ ಮದಗಜ ಹೋದ ತೆರನಂತೆ, ||
ಪಾದರಜವನು ಕೊಡಹಿ ಬಿಸುಟಂ | ತಾದರದಿ ಸಂಸೃತಿಯ ಪಾಶವ |
ಭೇದಿಸುತ್ತ ಸಮಾಧಿಯೊಳಗಿರುತಿಹನು ಕೇಳೆಂದ || ೧೦೨ ||

೯೮. "ನಿಸ್ಸಂಗೋಽಯಂ"--ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಬ್ರಹ್ಮವು
ಸಂಗವಿಲ್ಲದ್ದೆಂದರ್ಥ. ಸಂನ್ಯಾಸೋಽಯಂ--ಈ ಸಂನ್ಯಾಸದ ವೇಷವೆಂಬುವದು.
ಸಂನ್ಯಾಸ ಬರಿದೇ ಭ್ರಾಂತಿ--ಸಂನ್ಯಾಸದ ಬರೀವೇಷವು ಭ್ರಾಂತಿಯೇ ಸರಿ.

೯೯. ಸಂನ್ಯಾಸಾವಲಂಬನನು--ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವವನು.

೧೦೦. ವ್ಯಸನಿ--ಬಿಟ್ಟಿರಲಾರವನು.

೧೦೧. ಹಗರಣೆಗನಂದದಲಿ--ಕಷ್ಟಜೀವಿಯಾದ ಸಂಸಾರಿಯಂತೆ, ಬಗೆಯು+
ಅಗೋಚರವು+ಅರಿಯಲು+ಅಳವಲ್ಲ.

೧೦೨. ಮೋದಿ--ಹಾಡು, ಗುದ್ದಿ. ಪಾದರಜವನು--ಕಾಲ ಧೂಳಿಯನ್ನು.

ಮೂಕಭಾವವನ್ನೈದಿ, ತಾನೇಕಾಕಿಯಾಗಿ, ದಿಗಂಬರತ್ವವ |
 ಸ್ವೀಕರಣವನು ಮಾಡಿ, ಪಾಣಿಯ ಪಾತ್ರೆಯಾಗಿರಲು, ||
 ಶಾಕವಾಗಲಿ ಷಡುರಸಾನ್ನದ | ಶಾಕವಾಗಲಿ ಉಂಡು, ತನಗಿದು |
 ಬೇಕು ಬೇಡೆಂದೆನ್ನನವ ಶುಕಯೋಗಿ ಕೇಳೆಂದ || ೧೦೩ ||

ಒಮ್ಮೆ ಶಾಕದಲೂಟವಾತಂ | ಗೊಮ್ಮೆ ಶಾಲ್ಯನ್ನದಲಿ ; ಭೂಮಿಯ |
 ಲೊಮ್ಮೆ ಮಲಗುವ; ಹಾಸುಮಂಚದಲೊಮ್ಮೆ ಪವಡಿಸುವ ; ||
 ಒಮ್ಮೆ ದಿವ್ಯಾಂಬರವನುಟ್ಟಿದ | ನೊಮ್ಮೆ ಕಂಠಾಧಾರಿಯಾಗಿಹ ; |
 ಹಮ್ಮಳಿದ ನಿಜಯೋಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಚರಿಸುತಿಹನೆಂದ || ೧೦೪ ||

ಅಶನವಿಲ್ಲವೆ ಭಿಕ್ಷುಮಾತ್ರವ | ನೊಸೆದು ಬೇಡಲು ಮನೆಮನೆಗಳಲಿ ? |
 ತೃಪ್ತೆಗೆ ಕೆರೆತೊರೆಬಾವಿಗಳು ಬತ್ತಿದವೆ ? ಭೂಮಿಯಲಿ ||
 ಮಸಗಿ ಮಲಗಲು ಠಾವು ದೊರಕದೆ? | ವಸುಧೆಯೊಳುವಿಷಯಗಳಬಯಕೆಯ |
 ವ್ಯಸನವಳಿದ ಮಹಾನುಭಾವನೆ ಯೋಗಿ ಕೇಳೆಂದ || ೧೦೫ ||

ಕೆಲರು ದ್ವಿಜನೆಂದೆಂಬರಾತನ ; | ಕೆಲರು ತಾಪಸನೆಂಬರಾತನ ; |
 ಕೆಲರು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯೆಂಬರು ; ಮೂಕಜಡನೆಂದು ||
 ಕೆಲರು ನುಡಿವರು ; ಶೂದ್ರನೆಂದೇ | ಕೆಲರು ಬಗೆವರು ; ನೋಡಲವರಿಗೆ |
 ಹಲವು ಪರಿಯಲಿ ತೋರ್ಪ ಯೋಗಿಯ ತಿಳಿಯಲರಿದೆಂದ || ೧೦೬ ||

ಪುಣ್ಯಫಲದಾಸೆಗಳು ಯೋಗಿಗೆ | ಹೊನ್ನಗುಬ್ಬಿಯ ತೆರದಿ ಬಾಲಗೆ ; |
 ಸನ್ನುತನೆ, ಯಮನವರ ಭೀತಿಯು ಗುಮ್ಮನೆಂಬಂತೆ ; ||

೧೦೩. ದಿಗಂಬರತ್ವವ--ಬಟ್ಟೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು. ಶಾಕವಾಗಲಿ--ಕಾಯಿ
 ಪಲ್ಯವಾಗಲಿ. ಷಡುರಸಾನ್ನ--೧ ಪ. ೩೨ ಪ. ಪಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

೧೦೪. ಶಾಲ್ಯನ್ನದಲಿ--ನೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ. ಕಂಠಾಧಾರಿ--ಹರಕುಬಟ್ಟೆಯನ್ನು
 ಹೊದ್ದವನು. ಈ ಪದ್ಯವು ಭರ್ತೃಹರಿಕೃತಸೀತತಕದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯವನ್ನು
 ಬದಲಿ ಹೋಲುತ್ತದೆ. "ಕ್ಷಚಿದ್ಭ್ರಮಾ ಶಯ್ಯಾ ಕ್ಷಚಿದಪಿ ಚ ಸದ್ಗುಣಶಯನಃ |
 ಕ್ಷಚಿಚ್ಛಾಕಾಹಾರೀ ಕ್ಷಚಿದಪಿ ಚ ಲೋಕೋದನರುಚಿಃ | ಕ್ಷಚಿತ್ಕಂಠಾಧಾರೀ ಕ್ಷಚಿದಪಿ
 ಚ ದಿವ್ಯಾಂಬರಧರೋ ಮನಸ್ಸೇ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥಿನ ಗಣಯತಿ ದುಃಖಂ ನ ಚ ಸುಖಮ್ ||"

ಜನ್ಮ ಜರೆ ಮರಣಾದಿಗಳು ದು | ಸ್ವರೂಪವು ವ್ಯುಗತ್ಯವೇ ಯಂದದಿ ; |
ನಿರ್ಣಯಿಸೆ ನಿಜವಾದ ಯೋಗಿಗೆ ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೧೦೭ ||

ವಾಸನೆಯ ಕೆಡಿಸುವೊಡೆ, ಮನವ ಎ | ನಾಶವನು ಮಾಡುವೊಡೆ, ಬಹಳಾ |
ಭ್ರಾಸವದು ಬೇಕೆಂದು ಬರಿದೇ ಭಂಗಪಡಲೇಕೆ ? ||

ಈ ಸಕಲವೆಲ್ಲವನು ತನ್ನ ಎ | ಲಾಸನೆಂದರಿದಿಪುರ್ದೇ ನಿ |

ರವ್ವಾಸನೆ ; ನಿಜಾನಂದ ತಾನಾಗರೆ ಮನೋನಾರ || ೧೦೮ ||

ಮನವದೆತ್ತಲು ಪೋದೊಡೇನದು ? | ತನುವು ತಾನೇನಾದೊಡೇನದು ? |

ಬಿಡುಗಿನಿದ್ರಿಯನಿಕರವೆತ್ತಲು ತಿರುಗಲದಕೇನು ? ||

ಘನಪರಂಜ್ಯೋತಿಪ್ರಕಾಶನು, | ನೆನೆಯ ಬಾರದಚಿಂತನದ್ವಯ |

ನೆನಿಸುವಚಲಾನಂದಗದರಿದೇನು ಭಯವೆಂದ || ೧೦೯ ||

ಕಳಿತ ಹಣ್ಣುದು ಮಠಳಿ ತಾನಾ | ಎಳೆಯ ಕಸುಗಾಯಹುದೆ ? ಆತ್ಮನ |

ತಿಳಿದು ನಿಶ್ಚಲಮಾದ ಯೋಗಿಯ ಚಿತ್ತ ಹಳೆಯಂತೆ ||

ಕಲುಷವಹುದೇ ? ಕಾನು ಮೊದಲಹ | ಬಲುಹಿನರಿಷಟ್ಪವನುಳಿದು ನಿ |

ಮುಲ ನಿಜಾನಂದೈಕಪದವಾಗಹುದು ಕೇಳಿಂದ || ೧೧೦ ||

ಕ್ಷೀರನುಥನದಿ ಪಡೆದ ಮೇಲಾ | ಕ್ಷೀರವಹುದೇ ಆಜ್ಞ ? ಕಡುನಿ |

ಸ್ನಾರಕಾಷ್ಠದೊಳಿರ್ದ ವಹ್ನಿಯ ಪಡೆಯಲಾ ವಹ್ನಿ ||

ದೀರ ಕೇಳೈ ಕಾಷ್ಠವಪ್ಪುದೆ ? | ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ನಿಜವದು |

ಘೋರಮಾಯಾಕಾರ್ಯವಪ್ಪುದೆ ? ಮಗನೆ ಕೇಳಿಂದ || ೧೧೧ ||

೧೦೭. ಹೊನ್ನ ಗುಬ್ಬಿಯ ತೆರದಿ ಹುಡುಗರು ಬಂಗಾರವ ಗುಬ್ಬಿಯನ್ನೊಂದು
ಆಟದ ಗುಬ್ಬಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವರೇ ಹೊರತು. ಬಂಗಾರದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವ
ದಿಲ್ಲ. ಅವರಂತೆ ಯೋಗಿಯು ಪುಣ್ಯದ ಫಲಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಗುಮ್ಮನೆಂ
ಬಂತೆ-ಗುಮ್ಮನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹೆದರಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ.

೧೦೮. ಕೆಡಿಸುವೊಡೆ-ನಾಶಮಾಡಬೇಕಾದರೆ.

೧೦೯. ನೆನೆಯ ಬಾರದ-ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಇರುವಂಥ.

೧೧೦. ಅರಿಷಟ್ಕ-೧ ಅ. ೨೨ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

ದೇಹವೇ ತಾನೆಂದು ತನ್ನೊಳು | ಮೋಹಿಸಲು ಭವಭವದ ಬೀಜವು ; |
 ದೇಹವದು ತಾನಲ್ಲ, ಸಾಕ್ಷಾದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತಾನೆಂದು ||
 ಊಹಿಸಲು ಭವಬೀಜನಾಶನ : | ದಾಹಕಾಷ್ಠವನುಳಿದ ವಹ್ನಿಯ |
 ದಾಹದಂದದಿ ಬೀಜವಳಿಯಲು ಜನ್ಮವೆಲ್ಲೆಯದು ? || ೧೧೨ ||

ಜನ್ಮನೇ ಮೊದಲಿಲ್ಲದಾತನು | ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸದೆಂತಹನು ? ಬ್ರಾಹ್ಮಣ |
 ಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ ಮನುಜಗಾತ್ರಮಧರ್ಮವೆಲ್ಲಿಯದು ? ||
 ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದ್ಯಾಶ್ರಮಂಗಳೆ | ನೆನ್ನದಾತಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತಕೆ ? |
 ಸುಮ್ಮನೇ ಸುಜ್ಞಾನಿ ತೂಷ್ಣಿಂಭಾವದಿಂದಿಹನು || ೧೧೩ ||

ಹುರಿದ ಬೀಜವು ಹುಟ್ಟಲರಿಯದ | ತೆರದಿ ಹಮ್ಮಳಿದುಳಿದ ವಸ್ತುವ |
 ನರಿದ ಯೋಗೀಶ್ವರಗೆ ಪುನರಾವರ್ತಿಯೆಲ್ಲೆಹುದು ? ||
 ಮರೆದು ಬಾಹ್ಯವನರಿಯದೇ ವ್ಯವ | ಹರಿಪ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಸತ್ತ್ವ |
 ಸ್ಫುರಣಮಾತ್ರದಿ ತೋರುತಿರ್ಪನು ದಗ್ಧಪಟದಂತೆ || ೧೧೪ ||

ಈ ಸರಿಯ ಯೋಗಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿ | ಲೇಪವಿಲ್ಲದೆ ನಿಹರಿಸುತ್ತಿರೆ |
 ಕಾಪಥರು ನಿಂದಿಸುವರವರ ಚರಿತ್ರಗಳ ಕಂಡು ; ||
 ಸೋಪಹಾಸವ ಮಾಡಿ ನರಕದ | ಕೂಸದೊಳು ಪಾಪಗಳು ಕೆಡೆನರು ; |
 ಶ್ರೀಪತಿಯ ರೂಪಿಗಳು ಯೋಗಿಗಳವರು ಪರಬ್ರಹ್ಮ || ೧೧೫ ||

ಆದಃನಿಮಿತ್ತದಲಾ ಮಹಾತ್ಮನ | ಪದಪಯೋಜನ ಪಿಡಿದು, ಬ್ರಹ್ಮವ |
 ವಿದಿತವಾಗಿಯೆ ತಿಳಿದು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಬಂಧವನು ಹರಿದು, ||

೧೧೨. ಭವಭವದ-ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಅಥವಾ ಸಂಸಾರ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ.

೧೧೪. ಸತ್ತ್ವಸ್ಫುರಣಮಾತ್ರದಿ-ತಾನೊಬ್ಬನಿರುವೆನೆಂಬಿಷ್ಟು ಮಾತ್ರದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿಂದ. ದಗ್ಧಪಟದಂತೆ-ಸುಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಯು ಬಟ್ಟೆಯಂತೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ಹೊದಿಯುವದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗದೆ ಬರೀ ತೋರುವಿಕೆಯ ಮಾತ್ರವಾಗಿರುವಂತೆ.

೧೧೫. ಕಾಪಥರು-ದುರಾಚಾರಿಗಳು. ಸೋಪಹಾಸವ-ಅಪಹಾಸ್ಯವನ್ನು. ಕೆಡೆನರು-ಬೀಳುವರು.

ಸದಮಲಾನಂದಾನುಭವವೆನಿ | ಪುಸಧಿಯೊಳಗೋಲಾಡಿ, ಕಾಲನ |
ಸದನವನು ತುಳಿದೈದುವದು ಸಾಯುಜ್ಯನಿಜಪದವ || ೧೧೬ ||

ಪರುಷ ಮುಟ್ಟಿದ ಲೋಹವಾ ಕ್ಷಣ | ಹಿರಿದೆನಿಸುವಪರಂಜಿಯಾದಂ |
ತರರೆ ! ಬ್ರಹ್ಮದ ಗಟ್ಟಿ ತಾನೇ ಚರಿಸುವಂದದಲಿ ||
ಚರಿಸಿ ಜಂಗಮತೀರ್ಥವೆನಿಸುವ | ಗುರುಕಟಾಕ್ಷನ ಪಡೆದು ಸಾಕ್ಷಾ |
ತ್ಯರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮವೆ ಆಗಿ ಯೋಗಿಗಳೆನಿಸಿ ವಿಹರಿಸರು || ೧೧೭ ||

ಯೋಗವರ್ಗದಿ ರಾಜಯೋಗವೆ | ಯೋಗ; ವಿಸ್ತೆಯೊಳಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯ |
ದಾಗಲಾ ಮುಕ್ತಿಯೊಳು ನಿಜಸಾಯುಜ್ಯವೇ ಮುಕ್ತಿ ; ' |
ಯೋಗಗಳೆ? ರೋಗಗಳು ಮಿಕ್ಕವು; | ಕೂಗಿ ಸಾವುತಲಿರ್ಪ ವಿದ್ಯೆಗ |
ಳಾಗಿ; ಸಾಯುಜ್ಯವನುಳಿದ ಮುಕ್ತಿಗಳು ಮಿಥ್ಯಗಳು || ೧೧೮ ||

ವ್ರತಗಳೊಳು ಶಿವರಾತ್ರಿ, ಮಂತ್ರ | ಪ್ರತತಿಯೊಳು ಗಾಯತ್ರಿ, ವಿದ್ಯಾ |
ವಿತತಿಯೊಳಗಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯು, ಮತಗಳೊಳು ಶೈವ, ||
ಕ್ರತುಗಳೊಳು ಜಪಯಜ್ಞ, ಪೂಜಾ | ಸ್ಥಿತಿಯೊಳಗೆ ನಿರ್ಗುಣವು, ದೇವೋ |
ನ್ವಿತಿಯೊಳಗೆ ಶ್ರೀಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವನೇ ದೇವ || ೧೧೯ ||

ಸೇವಿಸುವ ಮೃದ್ಧರು ಶಿಲೆಗಳ | ದೇವತಾಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಬುದ್ಧಿಯ |
ಭಾವದಿಂ ಕಲ್ಪಿತಗಳಾಗಿಯು ದೈವವೆನಿಸಾಗ ||

೧೧೬. ಕಾಲನ-ಯಮನ. ಐಮವದು-(ಸಾಯುಜ್ಯವೆಂಬ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು.

೧೧೭. ಪರುಷ-ಸ್ವರ್ತಮಣಿ. ಜಂಗಮತೀರ್ಥ-ಓಡಾಡುವ ಪುಣ್ಯಜಲ.

೧೧೮. ಯೋಗವರ್ಗದಿ-ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅನೇಕ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ (ಮಂತ್ರಯೋಗ, ಲಯಯೋಗ, ಹಠಯೋಗ, ಅಮನಸ್ಕಯೋಗ, ರಾಜಯೋಗ, ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ), ಮಿಕ್ಕವು-ಉಳಿದ ಯೋಗಗಳು. ಕೂಗಿ.....ವಿದ್ಯೆಗಳಾಗಿ-ಉಳಿದ ವಿದ್ಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಕೂಗಿ ಸಾಯುವ ವಿದ್ಯೆಗಳೆಂದರ್ಥ.

೧೧೯. ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯು- ' ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾಸಾಂ ' (೧೯). ಶೈವ-ಶಿವೋಪಾಸನೆಯು. ಜಪಯಜ್ಞ- ' ಯಜ್ಞಾ ಸಾಂ ಜಪಯಜ್ಞಾಃಸ್ಮಿ ' (೧೯).

೧೨೦. ಮೃದ್ಧರುಶಿಲೆಗಳ-ಮಣ್ಣು, ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಕಲ್ಲು ಇವುಗಳ. ಅವ ಕಲ್ಪಿತವು-ಯಾವಕಲ್ಪನೆಯೂ.

ಅವ ಕಲ್ಪಿತವಿಲ್ಲದಿರ್ಪ, ಸ್ವ | ಭಾವಸಿದ್ಧವೆ ಆಗಿ ಬೆಳಗುವ, |
ಕೇವಲಾನಂದಸ್ವರೂಪನು ದೇವನೇಕಲ್ಲ ? || ೧೨೦ ||

ದೇಹವೇ ದೇವಾಲಯವು ದಿಟ; | ದೇಹಿಯೆನಿಸುವ ಜೀವ ದೇವನು; |
ಮೋಹವೇ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯವಂತದ ನೇತಿಗಳೆದುಳಿಡ ||
ಊಹಿಸಲು ಬಾರದ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭಿ | ಸೋಹಮೆಂಬುದೆ ಪೂಜೆ; ತನುವಿನ
ಗಾಹಿನಾಹಾರಗಳೆ ಉಪಚಾರಗಳು ಕೇಳಿಂದ || ೧೨೧ ||

ಜ್ಞಾನದಿಂದಲಿ ಸಂಚಿತವು ಮಿಗೆ | ಮಾನನಿಧಿ, ಆಗಾಮಿಕರ್ಮವು |
ಹಾನಿಯೆಪ್ಪುವು ವಂದಿಸರ ನಿಂದಿಸರ ದೆಸೆಯಿಂದ ; ||
ತಾನು ತನುವಿಪ್ಪನ್ನವುಂಬನು ; | ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿಯು ಬಿಡದು ತನುವಿನ |
ಹಾನಿಯಹ ಸರಿಯಂತಲೆಲಿ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಗಳು || ೧೨೨ ||

ಸಗರಸಂತತಿ, ಭಾರ್ಗವನು, ಶಶಿ, | ಗಗನಮಣಿ, ದೇವೇಂದ್ರನಾತನ |
ಮಗನು, ಮುನ್ನುಗ, ಮೊದಲು ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾಪ್ತಿಫಲಯುತರು ; ||
ಮಗನೆ, ಕೇಳು ಪರೇಚ್ಛೆಯವರನು | ಜಗದಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಕಲಶಜ |
ರಗಣಿತರನಿಚ್ಛೆಯಲಿ ಮಾಂಡವ್ಯಾರ್ಜುನಾದಿಗಳು || ೧೨೩ ||

೧೨೦. ದೇಹವೇ ದೇವಾಲಯವು—ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಪುರಾಣಶ್ಲೋಕ
ವೇನೆಂದರೆ—“ದೇಹೋ ದೇವಾಲಯಃ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಜೀವೋ ದೇವಸ್ಸನಾತನಃ || ತೃಜೀ
ದಜ್ಞಾನನಿರ್ಮಾಲ್ಯಂ ಸೋಹಂಭಾವೇನ ಪೂಜಯೇತ್ ||” ಗಾಹಿನಾಹಾರ—ರಕ್ಷಣಾರ್ಥ
ವಾಗಿ ಉಣ್ಣುವ ಊಟ.

೧೨೨. ಸಂಚಿತವು—ಹಿಂದೆಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳ ಸಮೂಹವು. ಆಗಾಮಿ—
ಮುಂದೆಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳು. ವಂದಿಸರ ... ದೆಸೆಯಿಂದ—ಜ್ಞಾನಿಯಪುಣ್ಯವು
ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ವಂದಿಸುವವರಿಗೂ ಜ್ಞಾನಿಯ ಪಾಪವು ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ನಿಂದಿಸುವವ
ನೂ ಹೋಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಜ್ಞಾನಿಯು ತನ್ನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪುಣ್ಯಪಾಪವೂ ಇಲ್ಲದವ
ನಾಗುವನು. ತಾನು ತನುವಿಪ್ಪನ್ನವುಂಬನು—ಶರೀರವಿರುವವರೆಗೂ ಪ್ರಾರಬ್ಧವನ್ನು
ನುಭವಿಸುವನು. (ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅನಿ ಪದ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡಿ.)

೧೨೩. ಮಗನು—ಮಗನಾದ ಅರ್ಜುನನು. ಮುನ್ನುಗ—ಅಭಿಮನ್ಯು.
ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾಪ್ತಿ—ತಾನಾಗಿ ಬಯಸಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರು.
ಪರೇಚ್ಛೆಯವರು—ಇತರರ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರು.

ಈ ಪರಿಯಲಧ್ಯಾತ್ಮಬೋಧೆಯ | ದೀಪದಿಂ ದ್ವೈಪಾಯನನು ಹೃ |
 ದ್ವಾಪಕಮಹಾಮೋಹವೆನಿಸಿರ್ಪಂಧಕಾರನನು ||
 ರೂಪುಗೊಡಿಸಲು, ಶುಕಮುನೀಶ್ವರ | ತಾಪವಡಗಿದ ಶಾಂತಶೀತಲ |
 ದೀಪವಹ ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಸುಖದ ಸಮಾಧಿಯಲಿ ನಿಂದ || ೧೨೪ ||

ದೇಹವೇ ಶ್ರೀಶೈಲ ; ಶಿಖರನ | ಮೂಹಿಸಲು ತಿಳಿಯುತ್ತಮಾಂಗವು ; |
 ಸೋಹಮೆನಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ; ||
 ಮೋಹರಿಸ ಸುಜ್ಞಾನರಸದ ಪ್ರ | ನಾಹವೇ ಪಾತಾಲಗಂಗೆಯ |
 ದಾಹ ! ಸಹಜಾನಂದಗುರುಪದಭಕ್ತಿಯೇ ಮುಕ್ತಿ || ೧೨೫ ||

ಶ್ರೀಮದಾಶ್ರಿತಭಕ್ತಜನಸು | ಪ್ರೇಮ, ಸುರಮುನಿವಂದಿತಾಂಘ್ರಮ |
 ಹಾಮುಹಿಮ, ಮಧುಸೂದನಪ್ರಿಯ, ಮಾರಸಂಹಾರ, ||
 ತಾಮರಸಪುಕೋಟಿಸನ್ನಿಭ, | ರೋಮಕೂಪನಿಮಗ್ನಭುವನ |
 ಸ್ತೋಮ, ಶ್ರೀಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸಲಹು ಮೂಜಗವ || ೧೨೬ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಜಾನಂದಗುರುವರೈ
 ಪಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯಮಾಣ ಸಹವಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
 ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾವ್ಯತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
 ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿನಿರೂಪಣವೆಂಬ ಹತ್ತನೆಯಧ್ಯಾಯವು
 ಮು ಗ ದು ದು .

ಕಲಶಜ--ಅಗಸ್ತ್ಯ. ಅನಿಚ್ಛೆಯಲಿ-ತನ್ನ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಸುಖದುಃಖಗಳ
 ನ್ನನುಭವಿಸಿದವರು. ಇವರೆಲ್ಲರ ಕಥೆಗಳಿಗೂ ಪರಿಶಿಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

೧೨೪. ಚಂದ್ರಿಕೆಯ-ಬೆಳದಿಂಗಳಿನ.

೧೨೫. ಉತ್ತಮಾಂಗ-ತಲೆ. ಮೋಹರಿಸ-ಉಕ್ಕುತ್ತಿರುವ.

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ನಿರ್ಗುಣಾರಾಧನೆಯ ನಿರ್ಣಯ

ಸೂ || ನಿರ್ಗುಣಾರಾಧನೆಯ ಶುಕಗೆ ಸ |

ಮಗ್ರವೆನೆ ಬೋಧಿಸಿದನಾ ಮುನಿ |

ವಿಗ್ರಹಪರಾಶರತನೂಜನುದಗ್ರತೇಜದಲಿ ||

ಭೂಮಿಜಲತೇಜೋನಿಲಾಂಬರ | ವಾ ಮಹಾಪ್ರಲಯದಲಿ ವಿಧಿ, ಹರಿ, |
ಕಾಮವೈರೀಶ್ವರಸದಾತಿವ ಸತ್ತ್ವಗುಣಸಹಿತ ||
ಆಮಹಾಮಾಯೆಯಲಿ ಲಯಿಸುವ | ರಾ ಮಹಾತ್ಮಳು ಲಯಿಸಳೇತನೊ |
ಃ ಮಹಾತ್ಮನನರಿಯಲಳವೇ ಶ್ರೀಗಿರೀಶ್ವರನ || ೧ ||

ಸೂ|| ನಿರ್ಗುಣಾರಾಧನೆ-ಯಾವ ಉಪಕರಣಗಳೂ ಇಲ್ಲವ ಪೂಜೆ ಅಥಾವಾ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮದ ಪೂಜೆ.

೧. ವಿಧಿ . . . ಸದಾಶಿವ-(೪ ಅ. ೨೯ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿಯೇ ಹೇಳಿರುವಂತೆ) ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ರುದ್ರ, ಈಶ್ವರ, ಸದಾಶಿವ (ಈ ಐವರೂ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಅಧಿದೇವತೆಗಳು) ಸತ್ತ್ವಗುಣಸಹಿತ-(ತನೋಗುಣವನ್ನೂ ರಜೋಗುಣವನ್ನೂ ಸತ್ತ್ವಗುಣವು ಹೊಡೆದು ಹಾಕಿದನೋ ಆ ಸತ್ತ್ವಗುಣವು ಕೂಡ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗಿ ಆ ಮಾಯೆಯು ಶ್ರೀಗಿರೀಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಲಯವಾಗುವದೆನ್ನುವ ದರಿಂದ ಶ್ರೀಗಿರೀಶ್ವರನನ್ನು ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು) ಈ ಪದ್ಯವು ಮಹಾಭಾರತದ 'ಜಗತ್ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ದೇವರ್ಷೇ ಪೃಥಿವ್ಯಪ್ತು ಪ್ರಲೀಯತೇ | ತೇಜಸ್ವಾಪಃ ಪ್ರಲೀಯಂತೇ ತೇಜೋ ವಾಯು ಪ್ರಲೀಯತೇ | ವಾಯುಶ್ಚ ಲೀಯತೇ ನೈಋತ್ಯಿ ತಚ್ಚಾವ್ಯಕ್ತೇ ಪ್ರಲೀಯತೇ | ಅವ್ಯಕ್ತಂ ಪುರುಷೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನಿರ್ಗುಣೇ ಸಂಪ್ರಲೀಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಭೂತಾದಿಗಳ ಲಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಲಯವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆಯಾ ಉಪಾಧಿಗಳ ಲಯದಿಂದಲೇ ಲಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಉಪಾಧಿಗಳ ಗುಣಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಹಾಗೆಲ್ಲ ಆಯಾ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವವೂ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವದರಿಂದ ನಿರ್ಗುಣನಾದ ಪರ

ಜಾತಿಧರ್ಮವನುಳಿದು, ಹಿರಿಯರ | ಮಾತುಗಳನತಿಗಳೆದು, ಸ್ವೇಚ್ಛಾ |
ರೀತಿಯಲಿ ವಿಸಟಿಂಬರಿದು ವರ್ತಿಸುವ ಮನುಜರಿಗೆ ||
ನೀತಿಯನು ಬಿಟ್ಟುರ್ಪ ನೀಚರಿ | ಗಾತತಾಯಿಗಳಿಗುಮಧಮರಿ |
ಗೋತು ಪೇಳದಿರಂದು ಮರೆದೀ ಅನುಭವಾವೃತವ || ೨ ||

ಭೂತದಯೆಯುಳ್ಳರಿಗೆ, ಭುವನ | ಖ್ಯಾತರಿಗೆ, ಬುಧಜನರ ಬುದ್ಧಿಯ |
ನೋತು ಕೇಳುವರಿಗೆ, ಭವದಲಿ ಭೀತಿಯುಳ್ಳರಿಗೆ, ||
ನೀತಿಯಲಿ ನಡೆವರಿಗೆ, ನಿಗಮ | ವ್ರಾತಗಳನಾಚರಿಸುವವರಿಗು |
ಮೇತರಲ್ಲಿಯು ನಿಸ್ಸೃಹರಿಗರುಹನುಭವಾವೃತವ || ೩ ||

ಚಿತ್ರವಿಸು ಮುನಿವರೈ, ನಿರ್ಗುಣ | ವಸ್ತುವಿಗುಪಚಾರಕಲ್ಪನೆ |
ಗೆತ್ತಣದು ಪೂಜಾವಿಧಾನದ ದ್ರವ್ಯಪರಿಕರವು ? ||
ಸತ್ಯವಾದದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಪ್ರ | ವರ್ತಿಸುವದಂತಹಹ ನಿರುಪಮ |
ಚಿತ್ತು ! ಪೂಜಕಪೂಜ್ಯವೆಂಬುದು ಚಿತ್ರವಾಯ್ತೆಂದ || ೪ ||

ಮೇಶ್ವರನು ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುವದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸೂತ ಸಂಹಿತೆಯ ೪ನೇ ಖಂಡದ ೧೧ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬಂದಿರುವದು.

೨. ಅತಿಗಳೆದು-ಮಿಾರಿ. ವಿಸಟಿಂಬರಿದು-ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ನಡೆದು. ಅತತಾಯಿ-ಕೊಲ್ಲುವದಕ್ಕೆ ಸನ್ನಾಹಮಾಡುವವನು. (ಬೆಂಕಿಯನ್ನಿಟ್ಟವನು, ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿಸಿದವನು, ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಹೊಡೆದವನು, ಧನವನ್ನು ಕದ್ದವನು, ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದವನು, ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋದವನು ಈ ಆರು ಜನರೂ ಅತತಾಯಿಗಳೆಂದು ಮಾಹಾಭಾರತವು ಹೇಳುತ್ತದೆ.)

೪. ಅವತರಣಿಕೆ:-ಇಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮವೇ ತಾನೆಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಶ್ರವಣವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆಯೂ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಮನಗಾಣಲಸಮರ್ಥನಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ರಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅದುವರೆಗೆ ಅನೇಕೋಪಕರಣಗಳಿಂದ ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಗುಣ ಪೂಜಾವಿಧಾನವನ್ನಾದರೂ ಮುಂದುವರಿಸದಂತೆ ಕರ್ತೃಕರ್ಮಕ್ರಿಯೆಗಳೆಂಬವೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರದ ವಿಕಾರಗಳೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ, ಸತ್ಯಹಹ!-ಎರಡಿದ್ದರೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರವರ್ತಿಸಬಹುದು;ಒಂದೇ ಇರುವಾಗ ತಾನೇ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವದೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಹೊಂದಿದೆ? ಪೂಜಕಪೂಜ್ಯ

ನಿತ್ಯ ನಿರ್ಗುಣ ನಿರ್ವಿಕಾರ ನಿ | ರಸ್ತೆ ಸಕಲೋಪಾಧಿಯಹ ಪರ |
 ತತ್ತ್ವ ತಾನೇ ಕರ್ತೃವಾಗಿರಲಿತ್ತಣುಪಚಾರ ? ||
 ಕರ್ತೃಕರ್ಮಕ್ರಿಯೆಗಳೆಂಬಿವು | ಚಿತ್ತದ ವಿಕಾರಗಳತೀಂದ್ರಿಯ |
 ವಸ್ತುವಿಗೆ ಪೂಜಾವಿಧಾನ ಪ್ರಶಸ್ತವಲ್ಲೆಂದ || ೫ ||

ಗುರುವೆ ಯೆನಗೀ ಪರಿಯನೆಲ್ಲವ | ಕರುಣಿಸಲು ಬೇಕೆಂದು ಶುಕಮುನಿ |
 ಚರಣವನು ಪಿಡಿದೆರಗಿ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಲದ ಕೇಳಿ ||
 ಕರುಣದಲಿ ಪಿಡಿದೆತ್ತಿ ಮಗನನು | ಹರುಷದಿಂ ದ್ವೈಪಾಯನನು ವಿ |
 ಸ್ತರಿಸಿ ಪೇಳಿದ ನಿರ್ಗುಣಾರಾಧನೆಯ ನಿರ್ಣಯವ || ೬ ||

ಮಗನೆ ಮನನಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಾಧನ | ಸಗುಣವಹ ಪೂಜಾವಿಧಾನವು ; |
 ನಿಗಮವಿದರಾಚರಿಸುತಿರ್ಪರು ; ರಾಜಯೋಗವಿದು ; ||
 ತೆಗೆದು ತನುಕರಣಗಳ ಚಿಂತೆಯ | ಹಗಲಿರುಳು ಚಿತ್ತಪ್ರಸಾದದ |
 ಸೊಗಸಿನಿಂ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾದೊಡೆ ಮಾಡಲಹುದೆಂದ || ೭ ||
 ವಿಜನವಾಗಿರ್ಪೆಡೆಯೊಳಾಸನ | ವಜಿನವಾಗಿರೆ ಕುಳಿತು, ದೇಹವ |
 ರುಜುತರವೆನಲು ಮಾಡಿ, ಪದ್ಮಾಸನವನಳವಡಿಸಿ, ||

ನೆಂಬುದು, ಚಿತ್ರ-ಎರಡಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಪೂಜಕವೂ ಇನ್ನೊಂದು ಪೂಜ್ಯವೂ ಆಗಬಹುದು
 ಒಂದೇ ಇರುವಾಗ ಅದು ಹೇಗೆ ಹೊಂದಿತ್ತು?

೭. ಮನನಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಾಧನ-ನಿರ್ಗುಣವಸ್ತುವನ್ನು ಶ್ರವಣದಿಂದಲೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ
 ಕೊಳ್ಳಲಾರದವನಿಗೆ ಮನನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವ ಆ ನಿರ್ಗುಣವಸ್ತುವಿನ ಆರಾಧ
 ನೆಯ ರೂಪವಾದ ಸಾಧನ. ಸಗುಣವಹ-ಸಿಂಹಾಸನ ಮತ್ತು ಅವಾಹನೆ ಮೊದಲಾದ
 ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆಮಾಡುವಂಥ. ರಾಜಯೋಗವಿದು-ಹಿಂದೆ ೧೦ ಅ. ೭೯, ೮೦ ಪ.
 ಗಳಲ್ಲಿ ಯಮಸಿಯಮಾದಿಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿ ರಾಜಯೋಗ
 ನೆಂದು ಕರೆದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೇರೆ
 ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ರಾಜಯೋಗವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.

೮. ಅಜಿನ- ಜಿಂಕೆಯ ಚರ್ಮ. ರುಜುತರ-ನೆಟ್ಟಿಗೆ (ಬಗ್ಗದಂತೆ). ಪದ್ಮಾ
 ಸನ-ಸೂತಸಂಹಿತೆಯ ಆಸನವಿಧಿಸಿರೂಪಣದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ “ ಅಂಗುಷ್ಠಾವಳಿ
 ಗೃಹ್ಣೀಯಾಧಸ್ತಾಭ್ಯಾಂ ವೃತ್ತ್ಯಮೇಣ ತುಲನಾರ್ಪಣಸರಿ ವಿಪ್ರೇಂದ್ರ ಕೃತ್ವಾ ಪಾದ

ಸುಜನಗುರುಮೂರುತಿಯ ಪಾದಾಂ | ಬುಜವ ತನ್ನಯ ಮನದಿ ನೆನೆಯುತ |
ನಿಜವೆನಿಸುವೀಶ್ವರನೆ ತಾನೆಂದರಿತು ಧ್ಯಾನಿಪುದು || ೮ ||

ಮೂರವಸ್ಥೆಯ ಮಾರಿ, ತುರೈವ | ನೇರಿ, ನಿರ್ಗುಣವಾದ ಸಚ್ಚಿ |
ತ್ಸಾರಸುಖಮಯವೆನಿಸ ಪರಮೋತ್ಕೃಷ್ಟಪದವಾದ ||
ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಪ್ಪ ಸಹಜಾ | ಕಾರವಹ ಪರಬೊಮ್ಮ ತಾನೆನೆ |
ನೀರ ಸಿಂಹಾಸನವದೆನಿಪುಪಚಾರ ಕೇಳೆಂದ || ೯ ||

ಮಲಿನವಾಸನೆ ಗವಸಣಿಗೆಯೆನು | ತುಳಿದು, ಕಾಮಾದಿಗಳ ಮಲವನು |
ತೋಳಿದು, ಶಮದಮೆಯೆಂಬ ರತ್ನಗಳಿಂದ ರಂಜಿಸುವ ||
ಸಳುಕೆನಂದದಿ ಥಳಥಳೆಪ ನಿ | ಮೃಲದಲಂತರ್ಮುಖದ ಬುದ್ಧಿಯೆ |
ತಿಳಿಯೆ ಸಿಂಹಾಸನವದೆನಿಪುಪಚಾರ ಕೇಳೆಂದ || ೧೦ ||

ಸತ್ತೆನಿಪ್ಪಾಕಾರವಾಗಿಹ, | ಚಿತ್ತಿನ ಪ್ರಭೆ ಘಳಿಸುತ್ತಿಹ, |
ಚಿತ್ರವಾದಾನಂದವೆನಿಸುವ ಸೂರ್ಯ ರಂಜಿಸುವ, ||
ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೆನಿಪ್ಪ ಮೋಹನ | ಮೂರ್ತಿ ಮತಿಯೆನಿಪಾಸನದಿ ಪೊಳೆ |
ಯುತ್ತಿಹುದೆ ಆವಾಹನೆಯದುಪಚಾರ ಕೇಳೆಂದ || ೧೧ ||

ಎಲೆ ಮಗನೆ, ಕೇಳರ್ಘ್ಯವೆಂದನೆ | ಬೆಲೆಯೆನಿಪುದದರಿಂದನರ್ಘ್ಯಕೆ |
ಬೆಲೆಯೆ ? ಬ್ರಹ್ಮವನರ್ಘ್ಯವೆಂದೆನಲರ್ಘ್ಯದುಪಚಾರ ; ||

ತಲದ್ವಯಮ್ ! ಪದ್ಮಾಸನಂ ಭವೇದೇತತ್ಪಾಪರೋಗಭಯಾಪಹಮ್ || ” ಎಂದು
ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಬಲದ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಎಡದ ಪಾದವನ್ನಿಟ್ಟು ಅದರ ಹೆಬ್ಬಿಟ್ಟನ್ನು
ಬೆನ್ನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಎಡಗಯ್ಯಿಂದ ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ ಎಡದ
ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬಲದ ಪಾದವನ್ನಿಟ್ಟು ಅದರ ಹೆಬ್ಬಿಟ್ಟನ್ನು ಬೆನ್ನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದ
ಬಲಗಯ್ಯಿಂದ ಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಇದೇ ಪದ್ಮಾಸನ.

೯. ಮೂರವಸ್ಥೆ-೨ ಅ. ೮೯ ಪ. ದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

೧೦. ಗವಸಣಿಗೆ-ಮುಸುಕು. (ಎನುತ +) ಉಳಿದು-ಬಿಟ್ಟು. ಕಾಮಾ
ದಿಗಳ ಮಲವನು-ಕಾಮಾದಿಗಳ ರೂಪವಾದ ಮಲವನ್ನು (ಅನೇ ಹೊಲಸು. ಅವು
ಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಹೊಲಸಿಲ್ಲ). ಸಳುಕು-ಸ್ಪಟಿಕ.

೧೧. ಬೆಲೆಯೆನಿಪುದು-ಬೆಲೆಯೆಂದರ್ಥವಾಗುವದು. ಅಳವುಗೊಡದ-ಅಳತೆಗೆ
ಸಿಕ್ಕದ.

ತಿಳಿದು ತನ್ನೊಳು ತನ್ನ ತಾನೇ | ಅಳವುಗೊಡದಾನಂದಮಯವಹ |
ಜಲಧಿಯೆಂಬುದೆ ಪಾಡ್ಯನೆಂಬುಪಚಾರ ಕೇಳಿಂದ || ೧೨ ||

ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ | ಘೋರತಾಪತ್ರಯಗಳಿಗೆ ತಾ |
ದೂರವಾಗಿಹೆನೆಂದರಿವುದೇ ಸ್ನಾನದುಪಚಾರ ; ||
ತೋರುವೀ ವಿಶ್ವವನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ | ಮಿಾರಿ ಮಿಕ್ಕಿಹೆನೆಂದು ತನ್ನನು |
ಬೇರೆ ನಿಜಚೈತನ್ಯವೆಂಬುದೆ ವಸ್ತ್ರದುಪಚಾರ || ೧೩ ||

ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿಂದ ಸಕಲಕೆ | ಬಣ್ಣಗೊಡುವದು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದದ |
ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ತಿಳಿದಿರ್ಪುದೇ ಆಭರಣದುಪಚಾರ ; ||
ಪೂರ್ಣಸಚ್ಚಿತ್ತವನೇನಿಜ ಚೈ | ತನ್ಮತದೊಳೊಳವನು ಸಂ |
ಸನ್ನವೆನುತಾವರ್ತಿಪುದೆ ಉಪವೀತದುಪಚಾರ || ೧೪ ||

ಸರ್ವದೊಳು ತಾನಿದ್ದು, ತನ್ನೊಳು | ಸರ್ವವೆಲ್ಲವ ನಿಟ್ಟಿಸುತ, ನಿಜ |
ಸರ್ವದೊಳು ನಿರ್ಲೇಪವೆನಲನುಲೇಪದುಪಚಾರ ; ||
ದುರ್ವಿಷಯಗಳ ನೆನಿವ ಮನಸಿನ | ಸರ್ವವಾಸನೆಯೆಲದರೊಳು |
ಪರ್ವದಾ ನಿರ್ವಾಸನೆಯೆ ತಾ ಪುಷ್ಪದುಪಚಾರ || ೧೫ ||

ಕುಂದುಹೆಚ್ಚುಗಳಿಲ್ಲದಮಲಾ | ನಂದವಹ ಪರಬೋಮ್ಮ ನಿರ್ಗುಣ, |
ಗಂಧವಾಸನೆ ಹೊಂದದೆಂಬುದೆ ಧೂಪದುಪಚಾರ ; ||
ಚಂದಚಂದದಿ ತೋರ್ಪ ತತ್ತ್ವದ | ಬೃಂದದೊಳಹೊರಗೆಲ್ಲ ಬೆಳಗುವ |
ದೊಂದೆ ತೇಜೋರಾಶಿಯೆಂಬುದೆ ದೀಪದುಪಚಾರ || ೧೬ ||

ಭೋಗ, ಭೋಗ್ಯವು, ಭೋಕ್ತೃವೆಂಬವಿ | ಭಾಗವಿಲ್ಲದ ನಿತ್ಯತ್ವಪ್ರಗಿ
ಭೋಗ ತನ್ನಲ್ಲಿಂಬುದೇ ನೈವೇದ್ಯದುಪಚಾರ ; ||
ರಾಗವಿಲ್ಲದೆ, ರಜತಮಂಗಳ | ನೀಗಿ, ನಿರ್ಗುಣವಾದ ನಿಜಸುಖ |
ಸಾಗರವು ತಾನೆಂಬುದೇ ತಾಂಬೂಲದುಪಚಾರ || ೧೭ ||

೧೩. ಮೂರವಸ್ಥೆಗಳು-೩ ಅ. ೮೯ ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ ತಾಪತ್ರಯಗಳು-೭ ಅ.
೨೦. ಪ. ವನ್ನು ನೋಡಿ.

೧೪. ಸಂಸನ್ನವು-ಪೋಷಿಸಿದ್ದಾಗಿರುವದೆಂದು. ಅವರ್ತಿಪುದೆ-ಈ ಕಲ್ಪನೆ
ಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವದೆ. ಉಪವೀತದ-ಯಜ್ಞೋಪವೀತದ

ಪಾವನ, ಪರಾನಂದ, ಪರಮ, ನಿ | ರಾವಿಲಾತ್ಮಕ, ನಿರ್ವಿಕಾರ; ನಿ |
ರಾವರಣ ತಾನೆನೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯೆಂಬುದುಸಚಾರ ; ||
ಜೀವಪರಮಾತ್ಮೈ ಕೈವೆಂಬೀ | ಭಾವಭೇದಭ್ರಾಂತಿಯಳಿದ ನಿ |
ಜಾವಬೋಧನೆ ತಾನೆನೆ ನಮಸ್ಕಾರದುಸಚಾರ || ೧೮ ||

ವಿಷಮವಹ ಮಾಯಾವಿಲಾಸನೆ | ಪಸರಿಸುತ ಜಗವಾಗಿ ತೋರ್ಪುದು
ಬಿಸಿಲದೊರೆಯಂದದಲಿ ; ಪುಸಿಯೆಂದದ ವಿಪರ್ಜಿಸಲು ||
ಅಸಮತೇಜೋರಾಶಿ ತಾನಾ | ಗೆಸೆದು ತನ್ನೊಳು ತಾನೆ ರಮಿಸು |
ತ್ತಸುರದಿರ್ಪನುಭವ ವಿಪರ್ಜನೆಯೆಂಬುದುಸಚಾರ || ೧೯ ||

ಈ ಪರಿಯಲುಸಚಾರಕಲ್ಪನೆ | ಯಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮದಲಿ ಸ್ವರ್ಣದಿ |
ದೀಪಿಸುತ್ತಿಹ ದೇವತಾಪ್ರತಿಮಾಕೃತಿಯವೋಲು ||
ದೀಪಧೂಪಗಳೆಂಬ ನೆಪದಲಿ | ವ್ಯಾಪಿಸಿಲ ಮನನವನು ನಿನಗೆ ನಿ |
ರೂಪಿಸಿದೆನದರಿಂದ ದೃಢತರವಹುದು ನಿಜಬೋಧೆ || ೨೦ ||

ಪೂಜ್ಯಪೂಜಕವೆಂಬ ಭೇದವು | ನೈಜವೀ ಸಗುಣದಲಿ ತಿಳಿ ವಿ |
ಭ್ರಾಜಮಾನದ ಬಿಂಬದಿಂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಂದದಲಿ ; ||
ಈ ಜಗತ್ಸಾಕ್ಷಿಕನೆ ಮಾನಸ | ರಾಜಿಯಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿ ಜೀವಸ |
ಮಾಜನೆನಿಸುತ ಪೂಜ್ಯಪೂಜಕಭಾವವಾಯ್ತೆಂದ || ೨೧ ||

ತನಯ ಕೇಳೈ ನಿರ್ಗುಣಾರಾ | ಧನೆಯನಭ್ಯಾಸವನು ಮಾಡಲು |
ನೆನಹಡಗಿ, ಮನವಳಿದು, ತಾನೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದೆಂಬ ||
ಅನುಭವವು ಪುಟ್ಟಿದಪುದದರಿಂ | ಘನವೆನಿಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಳಿದು ನಿನ |
ಗನುಪಮಪರಾನಂದವೆನಿಸುವ ಮುಕ್ತಿಯಹುದೆಂದ || ೨೨ ||

ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಜನರು ಮಾಡುವ | ಪೂಜೆಗಳು ಬಹುವಿಧಗಳಾಗಿಯೆ
ರಾಜಿಸುತ್ತಿಹವರೊಳಗೆ ಮಿಗಿಲಾದ ಪೂಜೆಯೆಲಾ ! ||

೧೮. ನಿರಾವಿಲಾತ್ಮಕ-ಕಲ್ಮಷರಹಿತವಾದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನು. (ಈ ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ
ಕೆಲವು ಕಡೆ 'ನಿರಾವಲಂಬನ' ಎಂದೂ ಇದೆ.)

೨೦. ನೈಜವು-ಸ್ವಾಭಾವಿಕವು. ಮಾನಸರಾಜಿ-ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸಮೂಹ.

ಸೋಜಿಗವನೇನೆಂಬೆನಿದು ನಿ | ವ್ಯಾಜವಹ ನಿರುಪಾಧಿಸುಖಸಾ |
ಮ್ರಾಜ್ಯಸಂಪತ್ತಾಪ್ತಿಮುಕ್ತಿಯನಿತ್ತು ಸಲಹುವದು || ೨೩ ||

ಪುಣ್ಯಶೈಲಗಳೊಳಗೆ ಶ್ರೀಗಿರಿ | ಯುಷ್ಮತವು ; ನದಿಗಳೊಳು ಗುಣಸಂ |
ಪನ್ನೆಯಾ ಪಾತಾಲಗಂಗೆಯು ; ಶಕ್ತಿಪೀಠದಲಿ ||
ವರ್ಣ್ಯಳಾ ಭ್ರಮರಾಂಬಿಕೆಯು ತಿಳಿ ; ಚೆನ್ನ ಶ್ರೀಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ |
ಗಿನ್ನು ಸರಿಯಹ ದೇವರುಂಟೇ ? ಮೂರುಲೋಕದಲಿ || ೨೪ ||

ಮನದಮಲಿನನತೊಳೆದು, ಶುಚಿಯಹ | ನೆನಹಿನ್ನುಡುಗೆಯನುಟ್ಟು ನಿರ್ಮಲ |
ವೆನಿಸ ಭಸಿತವ ಪೂಸಿ, ಸ್ವಸ್ಥಾನದಲಿ ಕುಳ್ಳಿದುರ್, ||
ಘನಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನೆ ತಾನೆ | ದೆನಿಸ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿ, ಮೋಕ್ಷಾಂ |
ಗನೆಯನೊಲಿದಾವಾಗಳಾಕೆಯ ಕೂಡಿ ಸುಖಿಯಾಗು || ೨೫ ||

ಇಂತು ತತ್ತ್ವರಹಸ್ಯವನು ತಿಳಿ | ವಂತೆ ತನಯಗೆ ಬೋಧಿಸಲು ನಿಜ |
ಶಾಂತಿಸುಖವಳವಟ್ಟು, ಹರ್ಷೋತ್ಕರ್ಷದುಬ್ಬಿನಲಿ ||
ಅಂತರಗದೊಳುಕ್ಕಿ, ಪುಳಕದ | ಲಂತಿದಿಂತೆನಲರಿಯದಚಲ |
ಸ್ವಾಂತಸಹಜಾನಂದಗುರುಪದಚಿಂತೆಯಲಿ ನಿಂದ || ೨೬ ||

ಅನುಭವಾಮೃತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವ | ಮನವೊಲಿದು ಮಹಲಿಂಗರಂಗನು |
ವಿನುತ ಶ್ರೀಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಂಕಿತವ ಮಾಡಿ ||
ಘನವೆನಿಸ ವಾಕ್ಪುಷ್ಪದಿಂದ | ಚರ್ಚನೆಯದಾಚಂದ್ರಾರ್ಕವಾಗಿರ |
ಲನುಭವಿಗಳಹುದೆನಲು ರಚಿಸಿದನೇಕಚಿತ್ತದಲಿ || ೨೭ ||

ಆನಂದನೋಡುವನು, ಕೇಳುವ | ನಾವನಿದರರ್ಥವನು ತಿಳಿಯುವ |
ನಾವನೀ ಗ್ರಂಥವನು ಪಠಿಸುವ, ಬರೆವನರ್ಥಿಯಲಿ |
ದೇವದೇವನು, ಸಕಲಜೀವರ | ಕಾವ ಕರುಣಾಸಿಂಧು, ಸಲಹುವ |
ನಾವ ಪರಿಯೊಳುಮೊಲಿದು ಶ್ರೀಗಿರಿಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು || ೨೮ ||

೨೪. ವರ್ಣ್ಯಳು-ವರ್ಣನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯಳಾದವಳು.

೨೪. ಅವ ಪರಿಯೊಳುಂ-ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ,

ಸರ್ವಲೋಕಾಧ್ಯಕ್ಷ ಜಯಜಯ, | ಸರ್ವಲೋಕಾಧಾರ ಜಯಜಯ, |
 ಸರ್ವಮಂಗಳೀಯರಸ ಜಯಜಯ, ಶರ್ವ, ಸರ್ವೇಶ, ||
 ಗರ್ವಿತಾಸುರಮಥನ ಜಯಜಯ, | ದುರ್ವಿದಗ್ಧವಿದೂರ ಜಯಜಯ, |
 ಪರ್ವತಾಧಿಪ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವ ಜಯಜಯತು || ೨೯ ||

ದೇವ ಜಯಜಯ, ಭಕ್ತನಿಕರನ | ಕಾನ ಜಯಜಯ, ಸಕಲನಿರ್ಜರ
 ದೇವ ಜಯಜಯ, ಜಯ ಜನಾರ್ದನಬಂಧು ಜಯಜಯತು, ||
 ಪಾವಕಾಂಬಕ, ಫಣಿವಿಭೂಷಣ, | ಪಾವನಾತ್ಮನೆ, ಸಕಲಲೋಕದ |
 ಜೀವರಂತರತ್ಯಾಮಿ ರಕ್ಷಿಸು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನೆ || ೩೦ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ ಸಹಸಾನಂದಗುರುವರ್ಯ
 ಸಾದಕಮಲಭೃಂಗಾಯನಮಾಣ ಸಹವಾಸಿ ಮಹಲಿಂಗರಂಗ
 ವಿರಚಿತವಾದ ಅನುಭವಾನ್ವಿತವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
 ನಿರ್ಗುಣಾರಾಧನೆಯ ನಿರ್ಣಯವೆಂಬ ಹೆನ್ನೊಂದನೆಯಧ್ಯಾಯವು
 ಮು ಗಿ ದು ದು .

ಜಯ ! ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಭಗವನ್ !

೨೯. ದುರ್ವಿದಗ್ಧವಿದೂರ-ಮೂರ್ಖರಿಗೆ ದೂರನಾದವನು.

೩೦. ಜನಾರ್ದನಬಂಧು-ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಮಿತ್ರನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು.

ಶ್ರೀಮಹಾಲಿಂಗರಂಗನಿಗೆ ಮಂಗಳ

(ಕೆಲವು ಕೈಬರಹದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು)

ಭಜಿ ಪರಮಪಾವನನರ್ವಿಕಾರ |

ಸ್ವರಿತತೇಜೋಮಯನ, ವಿಮಲಾ |

ಕರನ, ವಿಶ್ವಾಧಾರಸಾಕ್ಷಿಯ, ಯೋಗರೂಪನನು, ||

ನಿರುಪಮಾನಂದೈಕಯೋಗೀ |

ಶ್ವರನ, ಯೋಗಧ್ಯಾನನಿಷ್ಠನ, |

ಗುರುಪರಮನವ್ಯಯನ ಪದವನು ಧ್ಯಾನಿಸುವೆನೊಲಿದು ' ೧ |

ಅನುಭವಾವ್ಯುತವನ್ನು ಪೇಳಿದ |

ವಿನುತಪಾವನಯೋಗಮೂರ್ತಿಯ |

ನನುಪಮಾನಂದೈಕಸುಖಮಯನಾತ್ಮರತಿನುಯನ, ||

ಚಿನುಮಯನ, ಸಚ್ಚಿತ್ಸ್ವರೂಪದ |

ಘನತೆಯನು ತೋರಿಸಿದ ಪರತರ |

ದನುಪಮಾನಂದೈಕರಂಗನ ನೆನೆವೆನನವರತ

|| ೨ ||

ತತ್ತ್ವಮಸಿವಾಕಾರ್ಥವನು, ಪರ |

ತತ್ತ್ವದಿರವನು, ಸಕಲಯೋಗ |

ಸ್ನಾರ್ಥಿಯಹ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಸಮಾಧಿಯ, ಮನನದಿರವುಗಳ, ||

ಸತ್ಯವಹ ಪರಮಾತ್ಮಪದವನು, |

ಮಿಥ್ಯಭೇದವನಳಿವ ತೆರನನು |

ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಪೇಳಿದ ಮಹಾತ್ಮಗೆ ಜಯತು ಜಯ ಜಯತು || ೩ ||

- ೧೦ ಅ. ೬೦. ಪ-ತತ್ಸತ್ಯಂ ಸ ಅತ್ಯಾ ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತೋಃ —ಭಾಂ ೬
 “ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ ” —ಬೃ ೧-೪-೧೦
- ೧೦ ಅ. ೯೮ ಪ...“ ಅನಾಕಾಶಮಸಂಗಂ ” —ಬೃ ೩-೮ ಬ
 “ ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಂ ಪುರುಷಃ ” —ಬೃ ೪-೩-೧೫
- “ ಅಸಂಗಂ ತೇನ ಕೀರ್ತಿತಂ ” —ಗೌ. ಕಾ. ೪.೭೨
- “ ಏಷ ಹಿ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶೋಽಸಂಗಃ ” —ನ್ಯ. ಲಾ. ತಾ ೫
- “ ಅಸಂಗೋ ಹ್ಯಯಮಾತ್ಮಾ ” , , ೯

೨ ನೇ ಭಾಗ

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುವ ಕಥೆಗಳ ವಿವರ

(೨ ೨ ೫೩. ಪ.) ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ರಾಜ್ಯಮದ

ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನೆಂಬ ಕ್ಷತ್ರಿಯನು ತನ್ನನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಹಸ್ರಬಾಹುಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಅವುಗಳ ಬಲದಿಂದ ಉನ್ನತನಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ದೇವತೆಗಳು ಇವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಗ್ನಿಗೊಪ್ಪಿಸಿದರು. ಅಗ್ನಿಯು ಒಂದ ದಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ ದಿಂದ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಯಾಚಕನಾಗಿ ಬಂದನು. ಏನು ಬೇಡಿದರೂ ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನು ಹಿಂದುವೆಂದು ನೋಡದೆ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟನು. ಅಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಯು ತನಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ವನಗಳೆಲ್ಲಾ ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದನು. ರಾಜನು ಮಾತಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಬಿದ್ದು ಅವನ ಹಿಂದೆ ತಾನೂ ಹೊರಟು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿಲ್ಲವೆ ಎಲ್ಲಾ ವನಗಳೂ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಸಡಗರದಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠರು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಲ್ಲದಾಗ ಅವರ ಆಶ್ರಮವೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಯಿತು. ಆಗ ಅವರು ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯತ್ವದ ಮದವು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನವೆ ಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಾಶವಾಗಲೆಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಅಮೇಲೆ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನ ಮಕ್ಕಳು ಜಮವನ್ನಿಳುಕಿ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅವರ ಮಗನಾದ ಪರಶುರಾಮನಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅವರ ಧೇನುವನ್ನು ಅಪಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಪರಶುರಾಮನು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೇ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಗೆಮ್ಮೆ ಆ ಧೇನುವನ್ನು ತಿರುಗಿ ತಂದನು. ಆಗ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ಮಕ್ಕಳು ಊರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಊರಿಗೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಆ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ಪರಶುರಾಮನಿಂದ ತಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ಆದ ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಂದು ಜಮದಗ್ನಿಋಷಿಗಳನ್ನೇ ಕೊಂದುಹಾಕಿದರು. ಆಗ ಪರಶುರಾಮನು ಅವರಿಂದ ಕೃದ್ಧನಾಗಿ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನನ್ನೂ ಅವನ ಎಲ್ಲಾ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಯಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಸಲ ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತಿ ದುಷ್ಟ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

(೨ ಅ. ೫೭ ಪ.) ಇಂದ್ರನ ಗರ್ವ

ಒಂದಾನೊಂದು ಉತ್ಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಐರಾವತದ ಮೇಲೆ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟಿದ್ದನು. ಆ ದಿನ ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದ ಚತುರ್ದಶಿಯಾಗಿತ್ತು. ಮೂರ್ಛಾಸರು ಆ ದಿನ ಶಿವಲೋಕದ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದೇ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬರುತ್ತ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿಿದ್ದ ಶಿವಪ್ರಸಾದವಾದ ಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಅವನ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಇಂದ್ರನು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವಂದನೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡದೆ ತನ್ನ ಉತ್ಸವಗರ್ವದಿಂದ ಆ ಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಅನೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಆ ಅನೆಯು ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಆ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಸೊಂಡಲಿನಿಂದ ಎತ್ತಿ ಕಾಲ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೊಸಕಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಶಿವಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮೂರ್ಛಾಸರು ಒದನೆ ನಿಸ್ಸ “ ಸರ್ವೈಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೂ ಹಾನಿಯಾಗಲಿ ” ಎಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಇದವಫಲವಾಗಿ ದೈತ್ಯರು ದಂದೆತ್ತಿ ಒಂದು ಸೋಲಿಸಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದೇವಲೋಕ ದಿಂದ ಮೀರಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟರು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನು ಬಹುಕಾಲ ತನ್ನ ಸರ್ವೈಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಹು ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸಿದನು. ಅಮೇಲೆ ದೇವತೆಗಳು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ ಪುಣ್ಯವನ್ನ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಗೆದ್ದು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಪೂರ್ವಪದವಿಗೆ ತರಬೇಕಾಯಿತು.

(೨ ಅ. ೫೭ ಪ.) ದೂರ್ವಾಸರ ಗರ್ವ

ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತನಾದ ಅಂಬರೀಷನೆಂಬ ರಾಜನು ಬಹುನಿಯಮದಿಂದ ದ್ವಾದಶೀ ವ್ರತವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ ಸಾಧನೀದ್ವಾರು ಎಂದರೆ ಆ ದಿವಸ ದ್ವಾದಶೀತಿಥಿಯು ಒಂದೆರಡುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಿರುವದು. ಅಷ್ಟರೊಳಗಾಗಿ ಪಾರಣೆಯಾಗಲೇ ತೀರಬೇಕು. ಇಂಥ ದಿವಸ ದೂರ್ವಾಸರು ಅವನ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ರಾಜನು ಅವರನ್ನು ಆಹರಿಸಿ ಅದಿನದ ಅತಿಥ್ಯಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅವರು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ನದಿಗೆ ಹೋದರು. ಅವರು ಶಿವಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ವೈಷ್ಣವಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ದ್ವಾದಶಿಯ ನೆನಪು ಬರಲಿಲ್ಲವೋ ಏನೋ! ಅಂತು ಅವರು ಬರುವದು ತಡವಾಯಿತು. ಆಗ ಆ ರಾಜನು ಉಪಯುಕ್ತಕಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದನು. ಪಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ವ್ರತವು ಭಂಗವಾಗುವದು. ಪಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರೆ ಅತಿಥಿಯನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆಮಾಡಿದ ದೋಷವಾಗುವದು. ಇವೆರಡನ್ನೂ ತುಕಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ನೋಡಿ ರಾಜನು ತೀರ್ಥಪ್ರಾಶನದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪಾರಣೆ

ಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಅತಿಥಿಗಾಗಿ ಕಾದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತನು. ದೂರ್ವಾಸರು ತಮ್ಮ ಸ್ನಾನಾಹ್ನಿಕಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಲೆ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಹಿಸಿದರು. ಒಡನೆ ಅವರು ತಸುಗೆ ಅವಮಾನವಾಯಿತೆಂದು ಕ್ರೂರರಾಗಿ ರಾಜನ ಮೇಲೊಂದು ಭೂತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಭಗವದಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ಆ ರಾಜನನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಚಕ್ರವು ಆ ಭೂತವನ್ನು ನುಂಗಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಆ ದೂರ್ವಾಸರನ್ನೇ ನುಂಗುವವಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿತು. ಅದರ ಬೇಗೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಮೂರ್ಛಾಸರು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಶಿವನಿಗೂ ಮರೆ ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಶರಣುಹೊಕ್ಕರು. ವಿಷ್ಣು ತನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗಿಂತ ತಾನು ಹೆಚ್ಚಿನವನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಅಂಬರೀಷನ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಮೂರ್ಛಾಸರು ಅಂಬರೀಷನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಶರಣೆನ್ನುತ್ತಲೇ ಅಂಬರೀಷನು ತನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ ಚಕ್ರವನ್ನು ಶಾಂತಮಾಡಿದನು. ಮೂರ್ಛಾಸರು ಆ ಚಕ್ರವು ವಶೆಯಿಂದ ತಿರುಗಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಊಟವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಅತಿಥಿಗಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದ ಆ ರಾಜನು ಆ ದಿನ ಅತಿಥಿಯೊಡನೆ ಭೋಜನವನ್ನು ಸೂಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಮೂರ್ಛಾಸರು ತಮ್ಮ ಗರ್ವದಿಂದ ಬರೀಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಅಲೆದಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

(೨ ಚ. ೫೮. ೮.) ದಕ್ಷನ ಗರ್ವ

ಒಂದು ದಿನ ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನು ತನ್ನ ಅಳಿಯನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸ್ವಸ್ವರೂಪಾನುಸಂಧಾನದಲ್ಲಿವಿದ್ದನೋ ಏನೋ ! ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪಂದನಾದಿಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನೇನೂ ನಡೆಸಲಿಲ್ಲ ಇದರಿಂದ ಅವನು ಕೋಪಗೊಂಡು ತನ್ನೂರಿಗೆ ಹೋದನು. ಆಮೇಲೆ ಅವನು ಒಂದು ಯಜ್ಞವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗವೆಂದು ಮೊದಲೇ ಅವನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಇವರ ಸೂಚನೆ ಶಿವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಆ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಹೊರವಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯು ತೌರುಮನೆಯ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಮೇಗೋ ಗಂಡನಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ಪಡೆದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಅವಳನ್ನು ಗೌರವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಆಹುತಿಯು ದೊರೆಯುವವರಿಂದ ತನ್ನ ಗಂಡಗಾಗುವ ಸತ್ಕಾರವೇ ತನಗಿಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಈಶ್ವರನ ಹೆಸರು ಬರುತ್ತಲೆ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಡವಂತೆ ದಕ್ಷನು ತಡೆದನು. ಇದರಿಂದ

ಶಿವರಹಿತವಾದ ಯಜ್ಞವು (ಅಶಿವ) ಅಮಂಗಳವಾಗಿ ತಂದೆಗೆ ಹಾನಿಯಾದೀತೆಂದು ದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯು ಒಡನೆ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನೇ ಈಶ್ವರಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾದ ಅಹುತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಉಭಯಕುಲವನ್ನೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದಳೆಂದು ಒಂದು ಪುರಾಣವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಪತಿಗಾದ ಅವರಾನವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ತನ್ನ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ಯೋಗಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಆವಾಹನಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೇಹತ್ಯಾಗಮಾಡಿದಳೆಂದು ಒಂದು ಪುರಾಣವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಮಹಾಕೋಪದಿಂದ ತನ್ನ ಜಟಿಯನ್ನಪ್ಪಳಿಸಲು ಅದರಿಂದ ವೀರಭದ್ರನು ಹುಟ್ಟಿ ಯಜ್ಞಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಸರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಂಗಹೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ತ್ರಿಶೂಲದಿಂದ ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಡಿದು ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಮುಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವಂತನಾಗಿದ್ದ ದಕ್ಷನು ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲಾದವರು ಉಪದೇಶದಂತೆ ಶಿವನಿಗೆ ಶರಣುಹೋದನು. ಆಗ ಈಶ್ವರನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಬಂದು ಕುರಿಯ ತಲೆಯನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟು ದಕ್ಷನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿ ಯಜ್ಞವಿಘ್ನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ದಕ್ಷನು ತನ್ನ ಗರ್ವದಿಂದ ತಾನೇ ತನಗೆ ಕೇಡನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು.

(೨ ಅ. ೫೯. ಪ.) ಮನ್ಮಥನ ದರ್ಶನ

ದಕ್ಷಾಕ್ಷನ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಅವಮರ್ಯಾದೆಯಾದುದಕ್ಕಾಗಿ ದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯು ದೇಹತ್ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಈಶ್ವರನು ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಅಂತರ್ಮುಖನಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟನು. ಇತ್ತ ರಾಕ್ಷಸರ ಹಾವಳಿಯು ಬಹಳವಾಯಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ತಾರಕಾಸುರನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನು ಬಹಳ ಉದ್ಭವನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಏಳು ದಿನಗಳ ಶಿಶುವಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಮರಣವಾಗತಕ್ಕದ್ದಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಮೇಲೆ ಯಾರ ಕೈಯೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಳು ದಿನಗಳ ಶಿಶು ಅವನ ಮುಂದೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದರೆ ಅದು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಶಿಶುವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಆಗ ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಬಹಿರ್ಮುಖನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವುಂಟಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದಾಕ್ಷಾಯಣಿಯು ಹಿಮವತ್ಸರವೆಂಬ ತರಾಜನ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಾರ್ವತಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಶ್ವರನು ಬಹಿರ್ಮುಖನಾಗಲೆಂದು ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಹಿಮವಂತನು ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರಿಯಾದ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಸೇವೆಗಿಟ್ಟನು. ಅದರೂ ಈಶ್ವರನ ಮನಸು ಚಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ

ಕೈ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಾಗ ಮನ್ಮಥನು ಮುಂದೆ ಬಂದು ಜಂಭವನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿ ತಾನು ಅಸನನ್ನು ಬಹಿರ್ಮುಖನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಶಪಥವನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಬಹಳ ಅಟ್ಟಿಹಾಸದಿಂದ ಚೈತ್ರ, ಮಂದಮಾರುತ ಮುಂತಾದವರೊಡನೆ ಬಂದನು. ಅವರು ಬರುತ್ತಲೇ ಸಮಾಧಿಪಿಷ್ಟರಾಗಿದ್ದ ಇತರ ಶಿವಗಣಗಳ ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲ ಹೊರಗೆಬಂತು ಶಿವನು ತನ್ನ ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಕದಲಲಿಲ್ಲ. ಆಗಮನ್ಮಥನು ತನ್ನ ಪುಷ್ಪಬಾಣವನ್ನು ಹೂಡಿ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆದನು. ದೇವತೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದ ಈಶ್ವರ ನೇನೋ ಬಹಿರ್ಮುಖನಾದನು. ಇದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಷಣ್ಮುಖನು ಹುಟ್ಟಿ ತಾರಕ ನನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೂ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಅಗ್ನಿನೇತ್ರವನ್ನು ಬಿಡು ತ್ತಲೇ ಮುಂದೆಯೇ ಸಂತಿದ್ದ ಮನ್ಮಥನು ಉರಿದು ಗುಡ್ಡೆಯಾಗಿ ಬಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಮನ್ಮಥನು ಮಹೇಶ್ವರನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ದರ್ಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ನಾಶವನ್ನು ತಾನೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

(೨ ಅ. ೬೦ ಪ.) ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರ ಗರ್ವ

ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರ ಗುರುಗಳಾದ ವೈಶಂಪಾಯನರು ಒಂದು ಸಲ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ನಿಯಮಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದೋಷದ ನಿರ್ಣಯವಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇವರು ಆ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗದೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಸಭೆಯವರು ಆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದೋಷವು ಇವರದೇ ಅಗತಕ್ಕದ್ದೆಂಬಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ನಿಜವಾಗಿ ಆ ದೋಷವು ತಮಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ವೈಶಂಪಾಯನರು ತಮಗೆ ಆ ಅಪವಾದವು ಬಂದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ೭ಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆಲ್ಲ ಒಂದು ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಹೇಳಿದರು. ಆಗ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಉಳಿದವನ್ನೆಲ್ಲ ತುಚ್ಛಮಾಡಿ ಆ ದೋಷವನ್ನು ತನ್ನೊಬ್ಬನ ಅನುಷ್ಠಾನವೇ ಕಳೆಯಬಲ್ಲದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಉಳಿದವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಂಡದ್ದು ವೈಶಂಪಾಯನರಿಗೆ ಸರಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಒಡನೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಹೇಳಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಹೊರಡುತ್ತಲೇ ವೈಶಂಪಾಯನರು ತಮ್ಮ ಉಪದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟುಹೋಗಬೇಕೆಂದರು. ಹಾಗೂ ಆಗಲೆಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ತಾವು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಾಂತಿಮಾಡಿದರು. ಆಗ ವೇದವನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೆ ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳು ತಿತ್ತಿರಿಪಕ್ಷಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅದನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಅದು ತೈತ್ತಿರೀಯವೆಂಬ ಶಾಖೆಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವದೆಂತಲೂ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ಆಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಶರಣುಹೊಕ್ಕು ಅವನ

ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶುಕ್ಲ ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು ಗ್ರಹಣಮಾಡಿದರೆಂತಲೂ ಕಥೆಯಿದೆ. ಅಂತು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರು ತಮ್ಮ ಗರ್ವಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಪತೆಯುವದಕ್ಕೆ ಬಹುಸಾಹಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

(೨ ಅ. ೬೧ ಪ.) ಪರಶುರಾಮನ ಗರ್ವ

ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಂದರೆಂಬ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದುವೇಳೆ ಸುತ್ತಿ ದುಷ್ಪಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಂದು ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಗೆದ್ದ ಆ ಪರಶುರಾಮನು ಅಮೇಲೆ ಯಜ್ಞಹನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಕಶ್ಯಪರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಕ್ಷಾತ್ರಾತೇಜಸ್ಸಿನ ಹೆಸರಿಳಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನೆಂದು ಅವನಿಗೊಂದು ಗರ್ವವಿತ್ತು. ಇತ್ತ ದಾಶರಥಿರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಧನುರ್ಭಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದನೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿತು. ಇದು ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಲೇ ಮಹೇಂದ್ರಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಶುರಾಮನು ತನ್ನ ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಹೊರಟು ದಾಶರಥಿರಾಮನ ಸೊಕ್ಕಡಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಂದನು. ದಾಶರಥಿರಾಮನು ವಿನಾಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಮಿಥಿಲೆಯಿಂದ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಮಾಗಮವಾಯಿತು. ಪರಶುರಾಮನು ಒಳ್ಳೆ ದರ್ಪದಿಂದ ದಾಶರಥಿರಾಮನನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಹೆಳೆ ಶೈವಚಾಪವನ್ನು ಮುರಿದದ್ದು ದೊಡ್ಡದಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ವೈಷ್ಣವಚಾಪವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದನು. ಒಡನೆ ದಾಶರಥಿರಾಮನು ಅದನ್ನು ಅವನ ಕೈಯಿಂದ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಶಿಲಾಲಾಸಾತ್ರದಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಾಣವನ್ನು ಹೂಡಿ ಗುರಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ತೇಜೋಹೀನನಾದ ಪರಶುರಾಮನು ಹುಸಿಯಾಗದಂಥ ಆ ರಾಮಬಾಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲೇಬೇಕಾಗಿ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ 'ಪರಲೋಕಸಾಧನದ ಪುಣವನ್ನೆಲ್ಲ ಆ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಹೀಗೆ ಪರಶುರಾಮನು ತನ್ನ ಗರ್ವದಿಂದ ಸದ್ಗತಿಯ ಸಾಧನವನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಕೂಡಿಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಗೆ ಹೋದನು.

(೨ ಅ. ೬೨ ಪ.) ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದ ಗರ್ವ

ಒಮ್ಮೆ ನಾರದರು ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದ ಮುಂದೆ 'ಸೂರ್ಯನು ಮೇರುವನ್ನು ಸುತ್ತುವನೇ ಹೊರತು ಇನ್ನೊಂದನ್ನಲ್ಲ' ವೆಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಹೊಗಳಿ

ದರು. ಇದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲೇ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತವು ತಾನೂ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡಿತು. ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ಸುತ್ತು ಸುತ್ತುವಂತೆ ಆಗುವ ಹಾಗೆ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತವು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದವರೆಗೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೀಗೆ ಅದು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನಿಂತೇಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಹಗಲೇ ಆಗದೆ ಹೋಯಿತು. ಇವರಿಂದ ವೈದಿಕಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲ ನಿಂತುಹೋಗಿ ದೇವತೆಗಳು ಹವಿರ್ಭಾಗ ವಿಲ್ಲದೆ ಉಪವಾಸದಿಂದಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳೆಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಭೂಲೋಕದ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ತಲೆಕೆಳಗಾಗುವದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿತು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತದ ಗುರುವಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿದರು. ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿ ಉತ್ತರದೇಶದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತವು ಮುತ್ತಾದ ಗುರುಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದೀರ್ಘದಂಡನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಆಗ ಅಗಸ್ತ್ಯರು ತಾವು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವವರೆಗೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ದಕ್ಷಿಣದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರು ಮತ್ತೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಲೂ ಇಲ್ಲ; ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತವು ಏಳಲೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತವು ತಾನು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕೂಡ ಆದ್ದೆಗಟ್ಟುವೆನೆಂಬ ಗರ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗಿ ಯಾವಜ್ಜೀವವೂ ನೆಲೆಹಿಡಿದಿರಬೇಕಾಯಿತು.

(೨ ಅ. ೬೩ ಪ.) ಕುಬೇರನ ಮಕ್ಕಳ ಮದೋನ್ಮತ್ತತೆ

ನಲಕೂಬರ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣೀನ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಕುಬೇರನ ಮಕ್ಕಳು ಒಂದು ವೇಳೆ ಅನೇಕ ಯುವತಿಯರೊಡನೆ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಬರೀ ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಧತಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಾರದರು ಆ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದರು. ಅವರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯರೆಲ್ಲರೂ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಯತ್ನವನ್ನಾಡರೂ ಮಾಡಿದರು. ಕುಬೇರನ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಕುಲ, ಬಲ, ಧನ, ಆಕಾರ, ಪ್ರಾಯ, ಸ್ತ್ರೀಸಾನ್ನಿಧ್ಯ-ಮೊದಲಾದ ಮದದಿಂದ ಕಣ್ಣು ಕಾಣದವರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಉನ್ಮತ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಾವು ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಲೋಕಪಾಲಕನ ಪುತ್ರರಾಗಿದ್ದೂ ಕೂಡ ದೇಹಾಭಿಮಾನದಿಂದ ಕೂಡಿಸ್ಥಾವರಗಳಂತೆ ವರ್ತಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಅಸಹ್ಯಗೊಂಡು ನಾರದರು ಅವರಿಗೆ ಮರಗಳಾಗಿ ರೆಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಅದರಂತೆ ಕುಬೇರನ ಮಕ್ಕಳು ಅರ್ಜುನ (ಮತ್ತಿ) ವೃಕ್ಷಗಳಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮದೋನ್ಮತ್ತತೆಯ ಫಲವನ್ನು ಕೈತುಂಬ ಉಂಡರು. ಅಮೇಲೆ ಎಷ್ಟೋಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಬಾಲಲೀಲೆಯಿಂದ ಒರಳುಕಲ್ಲನ್ನು ಕಿತ್ತಕೊಂಡು

ಓಡುವಾಗ ಆ ಒರಳು ಈ ಎರಡು ಮತ್ತೀಮರಗಳೆನಡುವೆ ಹಾಸು ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆಡ
ವಿದ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಆ ಜನ್ಮ ಹೋಯಿತು.

(೨ ಅ. ೬೪ ಪ.) ಗಜಕಚ್ಚವನ್ಯಾಯ

ವಿಭಾವಸು ಮತ್ತು ಸುಪ್ರತೀಕ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಮಷಿಗಳಿದ್ದರು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ
ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು. ಕಿರಿಯವನಾದ ಸುಪ್ರತೀಕನು ತನಗೆ ದಾಯದ ಭಾಗವನ್ನು
ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಣ್ಣನಾದ ವಿಭಾವಸುವನ್ನು ಪೀಡಿಸುವದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದನು. ವಿಭಕ್ತ
ಕುಟುಂಬದವರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹಿರಿಯವನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಿಭಕ್ತನೆನಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳುವದು ಕಿರಿಯವನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹತವನ್ನೇ
ಹಿಡಿದರು. ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಇವರ ವಾದವಿನಾದವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ
ಕೋಪೋದ್ರೇಕವಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ತಮ್ಮನ ಶಾಪ
ದಿಂದ ವಿಭಾವಸು ಮೂರುಯೋಜನ ಎತ್ತರವೂ ಹತ್ತು ಯೋಜನ ಸುತ್ತಳತೆಯೂ
ಉಳ್ಳ ಆಮೆಯಾದನು. ಅಣ್ಣನ ಶಾಪದಿಂದ ಸುಪ್ರತೀಕನು ಆರು ಯೋಜನ ಎತ್ತ
ರವೂ ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಅಗಲವೂ ಉಳ್ಳ ಗಜವಾದನು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಹಿಂದಿನ
ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಹೋರಾಡಿದ ಫಲವಾಗಿ ದೈವಯೋಗದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಒಂದೇ
ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ನಿತ್ಯವೂ ಜಗಳವಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಮೆಯು ಗಜವನ್ನು ನೀರೊ
ಳಕ್ಕೆಳೆಯುವದು. ಗಜವು ಆಮೆಯನ್ನು ನೀರ ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆಯುವದು. ಇವೆರಡೂ
ಹೀಗೆ ಕಾದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಮೃತವನ್ನು ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ
ಗರುಡನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಅಜ್ಜಿಯಂತೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿದನಂತೆ.
ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿಬ್ಬರ ಪಾಲಿನ ಹೋರಾಟವು ಗರುಡನ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕ
ವಾಯಿತು.

(೨ ಅ. ೬೫ ಪ.) ವಸಿಷ್ಠರ ಕೋಪ

ವಸಿಷ್ಠರು ಬ್ರಹ್ಮನ ಮಾನಸಪುತ್ರರು. ಇವರು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದ ಪುರೋ
ಹಿತರು. ಒಮ್ಮೆ ಆ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಿಮಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ದೊಡ್ಡದೊಂದು
ಯಾಗವನ್ನು ಹೂಡಿ ಅದರ ಪೌರೋಹಿತಕ್ಕೆ ವಸಿಷ್ಠರಿಗೆ ಅಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ
ದನು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನೊಂದು ಯಾಗವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ರಿಂದ

ವಸಿಷ್ಠರು ಅವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಮಾಡಿಸುವದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಇಂದ್ರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಇತ್ತ ನಿಮಿಯು ತನ್ನ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಮುಷಿಗಳು ಬಂದು ನೆರೆವನ್ನರಿವ ಅವನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಲಿಚ್ಛಿಸದೆ ಬೇರೆಯವರ ಪಾರೋಹಿತ್ಯದಿಂದ ಯಾಗವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಆಮೇಲೆ ವಸಿಷ್ಠರು ಇಂದ್ರಲೋಕದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನಿಮಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಾಗ ನಿಮಿಯು ಮಲಗಿದ್ದನು. ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಈ ರಾಜನು ತನ್ನನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ ಮಲಗಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ವಸಿಷ್ಠರು ಕೋಪದಿಂದ ಅವನಿಗೊಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ನಿರಪರಾಧಿಯಾದ ತನಗೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ದೇವಾಂತರವನ್ನು ಪಡೆಯಿರೆಂದು ವಸಿಷ್ಠರಿಗೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆಮೇಲೆ ವಸಿಷ್ಠರು ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮನು ವಸಿಷ್ಠರ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕ ದೇಹಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಲವು ಯಾವದೆಂದು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ವರುಣಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರಾವರುಣರ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಮಿತ್ರಾವರುಣರು ಅಲ್ಲಿ ವರುಣನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಯಾಗಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಊರ್ವಶಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕಾಮವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದರಂತೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ವಸಿಷ್ಠರು ಹೊಸ ದೇಹವನ್ನು ಪಡೆದರಂತೆ. ಇದು ದೇವೀಭಾಗವತದ ಕಥೆ. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು “ಯಾವದವಸ್ಥಿತಿರಾಧಿಕಾರಿಕಾಣಾಂ” ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಊರ್ವಶಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯಪ್ರಭಾವವಾದ ಮಿತ್ರಾವರುಣರ ಕಾಮವಿಕಾರನಾತ್ರದಿಂದ ಶರೀರವನ್ನು ಪಡೆದವರಾದ್ದರಿಂದ ವಸಿಷ್ಠರನ್ನು ಊರ್ವಶೀಪುತ್ರರೆನ್ನುವದು ಉಪಚಾರದ ಮಾತು. ಅದು ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ. ನಿಮಿಯ ಅಪರಾಧದ ತೂಕವನ್ನು ನೋಡದೆ ತನ್ನ ಕೋಪದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ತಪ್ಪಿಗೆ ವಸಿಷ್ಠರು ಉರ್ವಶೀಪುತ್ರರಾಗಬೇಕಾಯಿತು.

(೨ ಅ. ೬೭ ಪ.) ಕೌರವಪಾಂಡವರ ಹಗೆತನ

ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಪಾಂಡು ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿದ್ದರು. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ನೂರೊಂದು ಮಕ್ಕಳೂ ಪಾಂಡುವಿನ ಐವರು ಮಕ್ಕಳೂ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಳಗೇ ದಾಯಾವಮತ್ಸರವು ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಆಟದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನೂರೊಂದು ಜನರೇ ಒಂದು ಗುಂಪು; ಐವರೇ ಒಂದು ಗುಂಪು. ನೂರೊಂದು ಜನರಿಗೆ ಕೌರವರೆಂದೂ ಐವರಿಗೆ ಪಾಂಡವರೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಪಾಂಡವರು ದೊಡ್ಡವರಾಗುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಪಾಂಡುರಾಜನು

ತೀರಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಪಾಂಡವರು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದರು. ಆದರೆ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ಜೀವಂತನಾಗಿದ್ದ ದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಕೌರವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಕೌರವರು ಪಾಂಡವರನ್ನು ಹೇಗಾದರೂಮಾಡಿ ತೀರಿಸಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಒಮ್ಮೆ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಆರಗಿನ ಮನೆಮಲ್ಲಿಗಿದುಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿದರು. ಪಾಂಡವರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಭೀಮನು ತನ್ನ ಸಾಹಸದಿಂದ ತಮ್ಮ ಗುಂಪನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸುರಂಗವಾರ್ಗವಾಗಿ ಆ ಸ್ಥಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪಾರಾದನು. ಆಮೇಲೆ ಪಾಂಡವರು ಬಂದು ತಮ್ಮ ಪಾಲನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೊಡದೆ ಕೌರವರು ಮೋಸಗಾರಿಕೆಯ ಪಗಡೆಯಾಟದಿಂದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವರು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ವನವಾಸವನ್ನೂ ಒಂದು ವರ್ಷ ಅಜ್ಞಾತವಾಸವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಸಭಾಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ತರಿಸಿ ಸೀರೆಯನ್ನು ಸುಲಿಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಕೆಯ ಮಾನಭಂಗವನ್ನು ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆಕೆ ದೇವರಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಕ್ಕು ತನ್ನ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಅಮೇಲೆ ಪಾಂಡವರು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಅಟ್ಟಹಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅವರ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿನುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೌರವರು ಏನೇನೋ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲಾ ಇವರಿಗೇ ತಿರುಗಿ ಬಡಿಸವು. ಅಜ್ಞಾತವಾಸವಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಗುರ್ತು ಹಿಡಿದು ಮತ್ತೆ ಅವರಿಗೆ ಹದಿನೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಚು ನಡೆಸಿದರು. ಅದೂ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಪಗಡೆಯಾಟದ ಫಲವನ್ನೆಲ್ಲ ಅನುಭವಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಪಾಂಡವರು ತಮಗೆ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬರತಕ್ಕ ಪಾಲನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮದಂತೆ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ಹಠವನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಕೌರವರ ಕಡೆ ಹನೊಂದಕ್ಷೋಹಿಣಿ, ಪಾಂಡವರಕಡೆ ಏಳಕ್ಷೋಹಿಣಿ-ಹೀಗೆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟಕ್ಷೋಹಿಣಿಯ ದಂಡು ಸೇರಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಡೆಸಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಪಾಂಡವರೇ ಜಯಭೇರಿಯನ್ನು ಹೊಡೆಸಿದರು. ನ್ಯಾಯವಾದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಇದು ಎಷ್ಟೇ ಒಪ್ಪಿದ್ದರೂ ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಂದೆ, ಮಾವ, ಅಣ್ಣ, ತಮ್ಮ, ಗುರು, ಶಿಷ್ಯ, ಬಂಧು, ಬಳಗ- ಮೊದಲಾದ ಯಾವ ವಾವನಗಳನ್ನೂ ನೋಡದೆ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಡಿದಾಡಿ ಹದಿನೆಂಟಕ್ಷೋಹಿಣಿಯ ಪ್ರಜೆಯೂ ಏಳಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಕೊರಗಿತು. ಕೌರವಪಾಂಡವರ ಹಗೆತನವು ಇಂಥ ಭಯಂಕರವಾದ ಪ್ರಲಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

(೨ ಅ ೯೦. ಪ.) ಇಂದ್ರನ ಕಾಮಾಂಧತೆ

ಇಂದ್ರನು ಒಮ್ಮೆ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಗೌತಮರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ನಿಹದ ಅಹಲೈಯನ್ನು ಕಂಡು ಅಕೆಯ ರೂಪಲಾವಣ್ಯಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿದ್ದನು. ದಿಗ್ವಿಜಯವೆಲ್ಲ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಇಂದ್ರನ ಮನಸ್ಸು ಅಹಲೈಯನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕಾಮಾಂಧತೆಯು ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಎಂಥೆಂಥ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೌತಮರು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅಹಲೈಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹೂಡಿ ಇಂದ್ರನು ಕೋಳಿಯಾಗಿ ಬಂದು ನಡುರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಗೌತಮರ ಆಶ್ರಮದ ಹತ್ತಿರ ಕೂಗಿದನು. ಬೆಳಕು ಹರಿಯುವ ಹೊತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದು ಗೌತಮರು ಒಡನೆ ಎದ್ದು ತಮ್ಮ ಸ್ನಾನಾಹ್ನಿಕಕ್ಕಾಗಿ ನದಿಗೆ ಹೋದರು. ಇತ್ತ ಇಂದ್ರನು ಗೌತಮರ ವೇಷದಿಂದ ಅಹಲೈಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಕೊನೆಗೆ ತಾನು ಇಂದ್ರನೆಂದೂ ತನಗೆ ವಶವಾಗಿ ದೇವಸುಖದ ಸವಿಯನ್ನು ನೋಡೆಂದೂ ಅಹಲೈಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಅಹಲೈಯೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೋತಳು. ಇಂದ್ರನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವೂ ನೆರವೇರಿತು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗೌತಮರು ನದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆಕಾಶವನ್ನು ನೋಡಿ ಇನ್ನೂ ಸ್ನಾನದ ಹೊತ್ತಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಅವರು ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗೌತಮರ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಹೊರಬಿದ್ದನು. ಗೌತಮರಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆಗ ಅವರು ವೃಷಣಹೀನನಾಗೆಂದು ಇಂದ್ರನಿಗೂ ಶಿಲೆಯಾಗೆಂದು ಅಹಲೈಗೂ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಾವು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಒಂದು ದಿನದ ಕಾಮಾಂಧತೆಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ಸುಖದ ಆಧಾರವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಎಷ್ಟೋ ದಿನಗಳು ಬಾಯಿಬಾಯಿಬಿಡುತ್ತಿರಬೇಕಾಯಿತು.

(೨ ಅ. ೯೧ ಪ.) ನಹುಷನ ಕಾಮಾಂಧತೆ

ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದೋಷವು ತನ್ನನ್ನು ತಿನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಇಂದ್ರನು ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗಿ ನೀರೊಳಗೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಇತ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ನಾಯಕನಿಲ್ಲದೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನಹುಷನೆಂಬ ರಾಜನನ್ನು ಇಂದ್ರಪದವಿಗೆ ತಂದಿಟ್ಟರು. ನಹುಷನು ಇಂದ್ರನ ಪದವಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅರ್ಹತೆ

ಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಆ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನದ ಕೆಲವು ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಹುಷನು ತನಗೆ ದೊರೆತಷ್ಟು ಗೌರವಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಪಡದೆ ಶಚೀದೇವಿಯ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣನ್ನು ಹಾಕಿದನು. ಯಾರು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ನಹುಷನು ತನ್ನ ಕಾಮಾಂಧತೆಯನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ದೇವಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಒಂದು ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೊಡಿದರು. ಅದೇನೆಂದರೆ: ಋಷಿಗಳನ್ನು ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡುಬಂದರೆ ನಿನ್ನಿಷ್ಟವನ್ನು ಸಲಿಸುವೆನೆಂದು ಶಚೀದೇವಿಯಿಂದಹೇಳಿಸಿದರು. ಅದೇನು ದೊಡ್ಡ ಮಾತೆಂದು ನಹುಷನು ಋಷಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕರೆಯಿಸಿ ತನ್ನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊರುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಇಂಥವನು ಸ್ನಾನವನ್ನು ಗೌರವಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅವರು ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತರು. ಆ ಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಮೈಕಟ್ಟು ಕುಳುಗಿತ್ತು. ಅದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಇತರರೊಡನೆ ದೊಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಹಾಕುವದಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಯಾಣವು ತಡವಾಗುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಂಡು ಶಚೀದೇವಿಯ ಮೇಲಣ ಕಾಮುಕತೆಯಿಂದ ಮುಂಗಾಣದ ನಹುಷನು “ಸರ್ಪಸರ್ಪ” (ಬೇಗ ನಡೆ, ಬೇಗ ನಡೆ) ಎಂದು ತನ್ನ ಕಾಲನ್ನು ಮುಂದುಮಾಡಿದನು. ಆ ಕಾಲು ಅಗಸ್ತ್ಯರಿಗೆ ತಾಕಿತು. ಒಡನೆ ಅವರು ಕೋಪದಿಂದ “ಸರ್ಪೋ ಭವ” (ಪ್ರಾಣಿಗಾಗಿ ಹೋಗು) ಎಂದು ಆ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿಹಾಕಿದರು. ನಹುಷನು ಹಾವಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋದನು. ತನಗೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ಅರ್ಹತೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸುದೈವದಿಂದ ದೊರೆತ ಪದವಿಗೆ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಕಾಮಾಂಧನಾದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಹುಷನು ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ವಿಷಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿ ಮೃತ್ಯುವಲ್ಲಿ ಆಡಗಿಕೊಂಡು ಬಾಳುಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

(೨ ಅ. ೯೨ ಪ.) ಸಾಂಡುರಾಜನ ಕಾಮಾಂಧತೆ

ಕಿಂದಮನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಋಷಿ ಇದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ ಹಗಲು ದಾಂಪತ್ಯಸುಖವನ್ನು ಪಡೆದು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಾಯಿತು. ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವದು ಅಯೋಗ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದ್ದರಿಂದ ಆ ಋಷಿದಂಪತಿಗಳು ಜಿಂಕೆಗಳಾಗಿ ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬೇಟೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಸಾಂಡುರಾಜನು ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಬೇಟೆಯ ವ್ಯಸನದಿಂದ ಬಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. ಆ ಬಾಣವು ಜಿಂಕೆ

ಯಾಗಿದ್ದ ಕಿಂದಮನಿಗೆ ತಾಕಿ ಉಸಿರು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿಬಂತು. ತಾನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀಸುಖವಿನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗದೆ ಇದ್ದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಥೆಪಡುತ್ತ ಕಿಂದಮನು “ನೀನೂ ಇದೇ ಆವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಯಿ” ಯೆಂದು ಪಾಂಡುರಾಜನಿಗೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ಸತ್ತನು. ಇತ್ತ ಪಾಂಡುರಾಜನು ಇನ್ನು ಆ ಸುಖವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯಾದಿಗಳೇಕೆಂದು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಗೆ ನಿಂತನು. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಅಲ್ಲಿಯ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಪಾಂಡುರಾಜನು ತಾನೂ ಹೊರಟನು. ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲವವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಪ್ರವೇಶ ವಿಲ್ಲವೆಂದು ಋಷಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಪಾಂಡುರಾಜನು ಬಹಳ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಕುಂತೀ ದೇವಿಯು ಗಂಡನ ಹಿತವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದೂರ್ವಾಸರಿಂದ ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಆ ಮಂತ್ರಗಳ ಫಲವಾಗಿ ತಾನು ಮೂರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಮಾದ್ರಿಗೊಂದು ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಕೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲೆ ರಡು ಮಕ್ಕಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳು. ಹೀಗೆ ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ಪಾಂಡುರಾಜನಿಗೆ ಕಾಮಾಂಧತೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದಿನ ಮಾದ್ರಿಯು ತೆಳಗಿರುವ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಟ್ಟು ಕೊಂಡು ತನ್ನನ್ನು ಪಚರಿಸುವಾಗ ಎಷ್ಟು ಬೇಡವೆಂದರೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಲಿಂಗನ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆಬಿಟ್ಟನು. ಕಿಂಧಮಋಷಿಯ ಶಾಪವು ಫಲಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅದು ಸಮಯವಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಪಾಂಡುರಾಜನು ಒಂದಾಲಿಂಗನದ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನದೊಂದು ಜನ್ಮವನ್ನೇ ಮಾರಿಗೊಟ್ಟನು.

(೨ ಅ. ೯೩. ಪ.) ರಾವಣನ ಕಾಮಾಂಧತೆ

ರಾವಣನಿಗೆ ಸೀತೆಯ ಮೇಲೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಮನಸಿತ್ತು. ಅವನು ಆಕೆಯ ಸ್ವಯಂವರಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಆಗ ಪಣವಾಗಿ ಟ್ಟಿದ್ದ ಶೈವಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹೂಡುವದು ಅವನಿಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈಚೆಗೆ ರಾಮನು ಆಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಶೂರ್ಪನಖಿಯೂ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಓಡಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ತಾನೇ ಮಾನಭಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಗ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮೋಚನೆ ತೋರಿತು. ಸೀತೆಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಅಣ್ಣನಾದ ರಾವಣನಿಗೆ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದರೆ ಆಗ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣ

ರಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯಿಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಅವರು ತನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವರೆಂದು ತಾನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗುಣಾಕಾರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ರಾವಣನ ಬಳಿಗೆಬಂದು ಅವನ ಮುಂದೆ ಸೀತೆಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಳು. ಆಗ ರಾವಣನು ಯತಿವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಲ್ಲದ ಸಮಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಭಿಕ್ಷುಕ್ತೆಂದು ಬಂದು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಅದರೇನು! ಸೀತೆಯ ಮನಸ್ಸು ರಾವಣನಿಗೆ ಸೋಲಿಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ರಾಮನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ರಾವಣನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ರಾಮನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ ಸೀತೆಯ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಇನ್ನಾ ದರೂ ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾಗೆಂದು ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದನು. ಮತ್ತು ಹೇಳಿಸಿದನು. ಆಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಕುಂಭಕರ್ಣವಿಭೀಷಣರು ಕೂಡ ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಹೇಳಿದರು. ಪ್ರಾಣವನ್ನಾದರೂ ಬಿಟ್ಟೇನೇ ಹೊರತು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ತಂದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಉಪಭೋಗಮಾಡದೆ ಬಿಡಲಾರೆನೆಂದು ಅವನು ರಾಮನೊಡನೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಕಾಮಾಂಧತೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಬಂಧುವರ್ಗದವರನ್ನೂ ಸರ್ವ ಸ್ವವನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾನೂ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದನು.

(೨ ಅ. ೯೩. ಪ.) ಕೀಚಕನ ಕಾಮಾಂಧತೆ

ವಿರಾಟರಾಯನ ಭಾವಮೈದುನನಾದ ಕೀಚಕನು ಒಂದು ದಿನ ತನ್ನ ಅಕ್ಕನಾದ ಸುಧೇಷ್ಠೆಯ ಓಲಗಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಕಾಮವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಒಡನೆ ಅವನು ಆಕೆಯ ಮುಂದೆ ಓಲಗದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆಡವಿದನು. ದ್ರೌಪದಿಯು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ದ್ರೌಪದಿಯು ಕೀಚಕನಿಗೆ ಸೇರಿದರೆ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಗಂಡನು ಆಕೆಯ ಬಲೆಗೆ ಬೀಳಬಹುದಾದ ಸಂಭವವಿರಲಾರದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಸುಧೇಷ್ಠೆಗೆ ಇತ್ತು. ದ್ರೌಪದಿಯು ಓಲಗದಲ್ಲಿ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಕೀಚಕನನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರಮಾಡಿದಳೆಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ದಿನ ತನ್ನ ತಮ್ಮನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಅಮೇಲೊಂದು ಉತ್ಸವದಿನ ಕೀಚಕನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವವಾದ ಮಧು (ಸುರಾ)ವಿರುವದೆಂದು ದ್ರೌಪದಿಗೆ ಅದನ್ನು ತರಹೇಳಿದಳು. ದ್ರೌಪದಿಯು ಕೀಚಕನ ಮನೆಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬಾರದೆಂದರೂ ಸುಧೇಷ್ಠೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಉಪಾಯಾಂತರವಿಲ್ಲದೆ ದ್ರೌಪದಿಯು ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯ ಭಾರವನ್ನು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ತನ್ನ

ಅಕ್ಕನು ಆಕೆಯನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ ತನ್ನ ಉಪಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿರುವಳೆಂದೇ ಭ್ರಾಂತಿ
ಗೊಂಡು ಕೀಚಕನು ಮುಂದೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಚೆಲ್ಲಾಟವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದನು. ನ್ಯಾಯ
ವಾದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಅವನು ಬಗ್ಗದೆ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ವೀರಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ತ್ರೀಯಾದ
ದ್ರೌಪದಿಯು ಅವನನ್ನು ಎಡಗಾಲಿನಿಂದೊಡೆದು ಹೊಸಕಿ ತಾನು ವೇಗದಿಂದ ಮನೆಗೆ
ಹೊರಟಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಕೀಚಕನು ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಆಕೆಯನ್ನು ಹಿಂದಟ್ಟಿ
ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ತುಡುಕಿದನು. ಗುಪ್ತರಾಗಿದ್ದ ಸೂರ್ಯದೂ
ತರು ಕೀಚಕನನ್ನು ಗುದ್ದಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಮಾಡಿದರು. ಆದರೂ ಕೀಚಕನು ದ್ರೌಪದ
ಯನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ರಾಜದ್ವಾರದ ಮುಂದೆ ಕಾಲಿನಿಂದ ಒದೆದನು.
ಆಗ ದ್ರೌಪದಿಯು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಳುತ್ತ ಸಭಿಕರಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟಳು. ಯಾರೂ
ಆಕೆಯ ರಕ್ತಣಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ ಕೊನೆಗೆ ಆ ರಾತ್ರಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಭೀಮನನ್ನು ಕಂಡು
ಅವನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಹತ್ತುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳು. ಆಗ ಗಂಡಹೆಂಡಿರಿಬ್ಬರೂ ಮಾತಾಡಿ
ಕೊಂಡು ಮರುದಿನ ನರ್ತನಾಗಾರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೀಪಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಕೀಚಕನನ್ನು ಬರ್ಬಾಡ
ಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಕೀಚಕನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಬಂದಾಗ ದ್ರೌಪದಿಯು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಆ ಸ್ಥಾನಸಂಕೇತವನ್ನು
ಹೇಳಿದಳು. ಕೀಚಕನು ಆ ರಾತ್ರಿ ಅವಂತೆ ಅಬ್ಬಹಾಸದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು.
ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾದಿದ್ದು ಕೀಚಕನ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ
ಹೊರಟುಹೋದನು. ಕೀಚಕನ ದುಷ್ಟತನವನ್ನು ಬಯಲಿಗೆ ತರಬೇಕೆಂದು ದ್ರೌಪ
ದಿಯು ಬೀದಿಗೆ ಬಂದು ಕೀಚಕನ ಮರಾಸ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹರಡಿದಳು. ಒಡನೆ
ಕೀಚಕನ ತಮ್ಮಂದಿರು ನೂರು ಮಂದಿ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೀಚಕನೊಡನೆ
ಸುಟ್ಟು ಬಿಡುವೆವೆಂದು ಒಯ್ಯುತ್ತಿರಲು ದ್ರೌಪದಿಯು ಅಕ್ರಂದನದ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ
ಭೀಮಸೇನನು ರೋಷದಿಂದ ಬಂದು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಹುಡಿಗುಟ್ಟಿ ಬಿಟ್ಟನು. ಭೀಮನ
ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ದ್ರೌಪದಿಯು ತನ್ನ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ಳಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಸ್ಥಿತಳಾದಳು.
ಕೀಚಕನು ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ದುಷ್ಟವಾದ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ತಾನೂ
ತನ್ನ ಪರಿವಾರವೂ ಯಮನಗರದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಯಿತು.

(೫ ಅ. ೫೦ ಪ.) ರಾಮನು ತನ್ನ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತದ್ದು

ಶ್ರೀ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ರಾಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಯೋಧ್ಯಾಪತಿಯಾದ ದಶ
ರಥನಿಗೆ ಮಗನಾದನು. ರಾಮಾವತಾರವಾದಂದಿನಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪ

ವನ್ನು ಮರೆತು ಇತರರಂತೆ ತಾನೊಬ್ಬನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವಂತೆಯೇ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾವಣನ ವಧೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವ ಸಮಯವೊದಗಿದಾಗ ರಾಮನು ಸಾಮಾನ್ಯಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಆಕೆಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆಕೆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾದು ಬಂದು ತನ್ನ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಟ್ಟುಮಾಡಿದನು. ಆಕೆಯು ಅದರಂತೆ ಮಾಡಿದಳು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಬಂದು ರಾಮನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಅವನ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವಾದ ವಿಷ್ಣುತ್ವವನ್ನು ನೆನಪುಗೊಟ್ಟರು. ಅಗ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡಂಥವನಾದ ರಾಮನು ಮನಸ್ಸಿನ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದನು.

(ಚಿ. ಅ. ೫೧ ಪ.) ಕರ್ಣನು ತನ್ನ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದನ್ನು

ದೂರ್ವಾಸರು ಮಕ್ಕಳಾಗುವ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಹೋದಮೇಲೆ ಕುಂತಿಯು ತಾನಿನ್ನೂ ಎಳೆಯವಳಾಗಿದ್ದರೂ ದೂರ್ವಾಸರ ಮಂತ್ರವು ಫಲಕಾರಿಯಾದುದೋ ಅಲ್ಲವೋ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಚಪಲದಿಂದ ಒಂದು ದಿನಸ ನನಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಸೂರ್ಯ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪುರಶ್ಚರಣೆ ಮಾಡಿದಳು. ಒಡನೆ ಸೂರ್ಯನು ಆಕೆಯ ಮೇಲೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲು ಆಕೆಯ ಕರ್ಣದಿಂದ ಕರ್ಣಮುದಿಸಿದನು. ಅಪ್ರಾಥಮಿಕವಾದ ತಾನು ಶಿಶುವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಊರೊಳಗೆಲ್ಲರೂ ನಗುವರೆಂದು ಆಕೆ ಅಮಗುವನ್ನು ಒಂದೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿಸಿ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿಟ್ಟು ತಾನು ಮನೆಗೆ ಹೋದಳು. ಇತ್ತ ರಾಧೆಯೆಂಬ ಬೆತ್ತರವಳು ಅ, ಕೂಸನ್ನು ಕಂಡು ಮನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಸಾಕುತ್ತ ಬಂದಳು. ಕರ್ಣನು ದೊಡ್ಡವನಾಗುತ್ತ ರಾಧೆಯನ್ನೇ ತನ್ನ ತಾಯಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ದೈವಯೋಗದಿಂದ ಕರ್ಣನು ಕೌರವರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲೊಬ್ಬ ಮುಖಂಡನಾಗಿ ಬೆಳೆದನು. ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಕೌರವರಿಗೂ ಪಾಂಡವರಿಗೂ ಘೋರವಾದ ಯುದ್ಧಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ಸಂಧಿಗಾಗಿ ಹಸ್ತಿನಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಅವನ ಸಂಧಿಯ ಮಾತೇನೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನೊಂದು ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದನು. ಕೌರವರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನು ಬಹು ಪ್ರಮುಖನಾಗಿದ್ದನು. ಮೆಲ್ಲಗೆ ಅವನನ್ನಗಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೃಷ್ಣನು ಅವನಿಗೆ ಅವನ ಜನ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲದೆ

ಕೌರವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದರೆ ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯನೆನಿಸಿ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗುವೆಯೆಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಇಷ್ಟು ದಿನ ಕೌರವನ ಉಪ್ಪುಂಡು ಈಗ ಅವನನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾರನೆಂದು ಕರ್ಣನು ಹೇಳಿದರೂ ಅವನ ಜನ್ಯವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅವನ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ಪಾಂಡವರ ಮೇಲೆ ಬಿಡುವ ಅವನ ಬಾಣಗಳು ಎಷ್ಟೋ ನಿರ್ವಿರ್ಯವಾಗುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಎಷ್ಟೋ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನಿಜಸ್ವರೂಪವು ನಮಗೆ ಇತರರು ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುವದು.

(೮ ಅ. ೧ ಪ.) ದಕ್ಷನು ಗರ್ವದಿಂದ ನಾಶವಾದದ್ದು.

(೨ ಅ. ೫೮ ಪ.) ಇದರ ಕಥೆಯನ್ನೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

(೮ ಅ. ೧ ಪ.) ಮನ್ಮಥನು ಶಿವನ ಮೇಲೆ ದರ್ಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಉರಿದುಹೋದದ್ದು.

(೨ ಅ. ೫೯ ಪ.) ಇದರ ಕಥೆಯನ್ನೆ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

(೧೦ ಅ. ೯೨ ಪ.) ಜಡಭರತನ ಮೌನಮುದ್ರೆ

ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಜಡಭರತನು ತನ್ನ ಅಖಂಡವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಸಂಧಾನದ ಭರದಲ್ಲಿ ಹೊರಗಣ ಯಾವ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳದೆ ಮಂಕನಂತೆ ಇದ್ದನು. ಅವನ ಒಳಗಣ ತಿರುಳನ್ನರಿಯದೆ ಒಬ್ಬ ಸೌಖೀರರಾಜದೂತನು ಅವನನ್ನು ಕಾಳಿಗೆ ಬಲಿಗೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆದೊಯ್ದನು. ಜಡಭರತನು ಅವನ ಬಲಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಎನನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ರಾಜದೂತನು ಕಾಳಿಯ ಮುಂದೆ ಅವನನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ತುಂಡುಮಾಡುವದಕ್ಕೆಂದು ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಬೀಸಿದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪರಮಭಕ್ತನಾದ ಆ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಮದಾಂಧನಾದ ರಾಜದೂತನು ದುರುಪಯೋಗಮಾಡುವದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಕಾಳಿಯು ತನ್ನ ಪೀಠದಿಂದೆದ್ದು ಕಂಗಳಿಂದ ಕೆಂಡವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ ಬಂದು ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಆ ರಾಜದೂತನ ಶಿರವನ್ನೇ ಹಾರಿಸಿ ಆ ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿದು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಥೆಯಿಂದ ತನಗಾಗಿದ್ದ ದಾಹವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ತನ್ನ ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದ ಭಟನನ್ನು ಕೊಂದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ತನಗೆ ಜೀವದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ

ಬಾಯಿಂದ ಆ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವೇವಿಗೆ ಕೂಡ ಒಂದುಪಚಾರದ ಮಾತೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅವನು ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ ತನ್ನ ಅನುಸಂಧ ನದ ಸವಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರದಷ್ಟು ತನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮೀಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಯನಾಗಿವೆನು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಸಗರಸಂತತಿಯ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಸಗರಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ನೂರನೇ ಯಜ್ಞವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ತನ್ನ ಅರವತ್ತು ಸಾವಿರ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಾವಲಿಟ್ಟು ಯಜ್ಞಶ್ರವನ್ನು ಮುಂದೆಬಿಟ್ಟನು. ಅದು ಸಾಂಗವಾದರೆ ಅವನು ತನ್ನ ಪದವಿಗೆ ಬರುವನೆಂಬ ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಇಂವ್ರನು ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಯಜ್ಞಶ್ರವನ್ನು ಕದ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪಾತಾಲದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಪಿಲಋಷಿಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟನು. ಕುದುರೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಅರವತ್ತುಸಾವಿರ ಮಕ್ಕಳೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕುದುರೆಯು ಅದೃಶ್ಯವಾದ ಸ್ಥಲವನ್ನೇ ಕೈಯಿಂದ ತೋಡುತ್ತ ಬಂದರು. ಅದು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಸುರಂಗವಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ಪಾತಾಲಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಆ ಸುರಂಗದಲ್ಲಿ ಅರವತ್ತುಸಾವಿರ ಮಕ್ಕಳೂ ಪಾತಾಲಕ್ಕಿಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕುದುರೆಯು ಒಬ್ಬ ತಪಸ್ವಿಯ ಹಿಂದೆ ಇತ್ತು. ಅವನು ತಪಸ್ವಿರೂಪದಿಂದ ಕುಳಿತಿರುವ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೆಂದು ತಿಳಿದ ಆ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲರೂ ಗದ್ದಲವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವನ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಕಪಿಲರು ಕೋಪಗೊಂಡು ಕಣ್ಣುಬಿಡುತ್ತಲೇ ಅರವತ್ತುಸಾವಿರ ಮಕ್ಕಳೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದರು. ಹೀಗೆ ಆ ಮಕ್ಕಳು ದೈವಯೋಗದಿಂದ ತಮ್ಮ ಸುರಂಗವನ್ನು ತಾವೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾವೇ ಆ ಋಷಿಯನ್ನು ಸಿಟ್ಟಿಗೆಬ್ಬಿಸಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ತಾವೇ ಅಳಿಸಿಕೊಂಡರು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಪರಶುರಾಮನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

(೨ ಅ. ೬೦ ಪ.) ಕಥೆಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಚಂದ್ರನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಚಂದ್ರನು ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ದಕ್ಷಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಲಗ್ನವಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕಾದದ್ದು ನ್ಯಾಯವಾಗಿದ್ದರೂ ರೋಹಿಣಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಪಕ್ಷಪಾತವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಇದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಉಳಿದ ಹೆಂಡತಿಯರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ದಕ್ಷನು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಎರಡು ವೇಳೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅದು ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ದಕ್ಷನು ಮೂರನೇ ಸಲ ನೀನು ಕ್ಷಯರೋಗಿಯಾಗೆಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಹೀಗೆ ಚಂದ್ರನು ತನಗೆ ಕ್ಷಯರೋಗರೂಪವಾದ ದೋಷವನ್ನು ತಾನಾಗಿ ತಂದುಕೊಂಡನು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಸೂರ್ಯನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಸೂರ್ಯನು ದೇವತೆಗಳ ಬಡಗಿಯಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನ ಮಗಳಾದ ಛಾಯಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಕಾನಾಗಿ ವರಿಸಿದನು. ಛಾಯಾದೇವಿಯು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಳು. ಆಗ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು ಇದಕ್ಕೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಂದಾಗ ಸೂರ್ಯನು ಛಾಯಾದೇವಿಯ ಮೇಲೆ ತನಗಿರುವ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಆಕೆಗೆ ತಸೆಯುವಷ್ಟೇ ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸುಳಿಯುವಂತೆ ತಾನಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಗಾಡಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿಸಿ ಉಜ್ಜಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಶರೀರದ ಪದರಗಳನ್ನು ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡನು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಇಂದ್ರನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಈ ಸ್ಥಲಕ್ಕೆ (೨ ಅ. ೯೦ ಪ.) ದ ಕಥೆಯನ್ನಾದರೂ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.
ಅಥವಾ

ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಪದವಿಯನ್ನು ಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದನಷ್ಟೆ. ವೃತ್ರಾಸುರನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. ಈ ವಿಷಯವು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ತನ್ನ ಧ್ವಜವನ್ನೇರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ

ಅವನಿಗೆ ಮುಂದಾಗುವದು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ವೃತ್ತಾಸುರನು ಸಾಯುತ್ತಲೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಹತ್ಯಾದೋಷವು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂತು. ಇಂದ್ರನು ಅದರ ಬಾಧೆಗೆ ಬಲಿಯಾಗಲಾರದೆ ದೂರಹೋಗಿ ಅಳವಾದ ಒಂದು ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಅಲ್ಲೊಂದು ಕಮಲದ ನಾಳದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಎಷ್ಟೋ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದನಂತೆ. ಅಮೇಲೆ ದೇವತೆಗಳು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಆ ದೋಷವನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆದು ತಂದರು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಕಾಠವಾದರೂ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ತಾನಾಗಿ ತಂದುಕೊಂಡನು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಅರ್ಜುನನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಅರ್ಜುನನು ಧರ್ಮರಾಯನ ಯಜ್ಞಾಶ್ವವನ್ನು ಮುಂದೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ ಮಣಿಪುತ್ರವೆಂಬ ನಗರಿಗೆ ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ಬಭ್ರುವಾಹನನು ಕುದುರೆಯ ಹಣೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಲೇಖನವನ್ನು ನೋಡಿ ಕ್ಷಾತ್ರಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಟ್ಟಿ ಅರ್ಜುನನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸನ್ನಾಹವನ್ನು ಹೂಡಿದನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅವನ ತಾಯಿಯಾದ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯು ತನಗೆ ಅರ್ಜುನನ ಹಿಂದೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಪತಿಯಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಅದರದಿಂದ ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಗ ಲೆಂದು ಬಭ್ರುವಾಹನನು ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಕಾಣಿಕೆಯೊಡನೆ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ವಿನಯದಿಂದ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ತಾನು ಅರ್ಜುನನ ಮಗನಾದ್ದರಿಂದ ತಲೆವಾಗುವೆನೆಂದು ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಮಹಾಶೂರನಾದ ಬಭ್ರುವಾಹನನ ಪುತ್ರತ್ವವನ್ನೆತ್ತಿ ಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸೆಂದು ಪರಿವಾರದವರೆಲ್ಲರೂ ಹೇಳಿದರು. ಅದರೂ ಕೇಳದೆ ಅರ್ಜುನನು ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ಎದೆಗೊಟ್ಟ ಅಭಿಮನ್ಯುವೊಬ್ಬನೇ ತನಗೆ ಮಗನೇ ಹೊರತು ಕಟ್ಟಿದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹೇಡಿತನದಿಂದ ಬಿಡುವವನು ಮಗನಲ್ಲ ವೆಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಬಭ್ರುವಾಹನನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜರಿದು ತಾನಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಾಲು ಕರೆದನು. ಇದರಿಂದ ಕ್ರೌಢನಾದ ಬಭ್ರುವಾಹನನು ಉಪಾಯಾಂತರವಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧ ವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ತನ್ನ ಬಾಣದಿಂದ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಹಾಕಾರವೆದ್ದಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಾರ್ತಳಾಗಲು ಮಗನಾದ ಬಭ್ರುವಾಹನನು ಅರ್ಜುನನ ಬದುಕುವಿಕೆಗೇನಾದರೂ ಉಪಾಯವನ್ನು

ಹೇಳಿದನು. ಆಕೆ ಪಾತಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಅದಿಶೇಷನಲ್ಲಿರುವ ಸಂಜೀವಕ ಮಣಿಯನ್ನು ತರಹೇಳಿ ತನ್ನ ಆಪ್ತನಾದ ಪುಂಡರೀಕನೆಂಬ ಹಾವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಪಾತಾಲದಲ್ಲಿ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೆಂಬ ಹಾವು ಅದಿಶೇಷನಿಗೆ ಅಡ್ಡಬಂದು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಬದುಕಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿತು. ಇದರಿಂದ ಪುಂಡರೀಕನು ಬರಿಗಯ್ಯಾಗಿ ಬರಲು ಬಿಭ್ರುವಾಹನನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ಅವರ ಸೊಕ್ಕನ್ನು ಮುರಿದು ರತ್ನವನ್ನು ತಂದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಬಂದು ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಂತೆ ಅರ್ಜುನನ ತಲೆಯನ್ನು ಬಕದಾಲ್ಪುರ ಆಶ್ರಮಕೋ ಗೆದು ಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ದ್ವಾರಕೆಯಿಂದ ಬಂದು ತನ್ನ ಸುದರ್ಶನದಿಂದ ಅರ್ಜುನನ ತಲೆಯನ್ನು ತರಿಸಿ ಸಂಜೀವಕದಿಂದ ಅದನ್ನು ಬದುಕಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಅರ್ಜುನನು ತನ್ನ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ತಾನಾಗಿ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು.

(೧೧ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಕಾರವರಿಗೂ ಪಾಂಡವರಿಗೂ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಕೌರವರು ಚಕ್ರವ್ಯೂಹವೆಂಬ ಒಂದು ವ್ಯೂಹವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಹೊರಗೆ ಬರುವದಕ್ಕೆ ಬಹು ಸ್ವಲ್ಪ ಜನರು ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಅರ್ಜುನ ನಿಗೆ ಈ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕೌರವನ ಕಡೆಯವರು ಆ ದಿನ ಅರ್ಜುನನು ಸಂಶಸ್ತ್ರಕರೆಂಬುವರ ಮೇಲೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಎತ್ತುಗಡೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಏಕೆಂದರೆ ಅರ್ಜುನನ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾರು ಬಂದರೂ ಅವರನ್ನು ಬೇಟೆ ಯಾಡಿಬಿಡುವೆನೆಂದು ಧೈರ್ಯವಿತ್ತು. ಪಾಂಡವರ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಮಹಾ ರಥಿಕರಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಆ ವ್ಯೂಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಸೂಟ ಕೂಡ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರ್ಜುನನ ಮಗನಾದ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿಗೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅದು ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕುಲದೀಪಕನಾದ ಮಗನ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಕೊಡುವದು ಧರ್ಮರಾಯನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ವ್ಯೂಹವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಲ್ಲೆನೇ ಹೊರತು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರಲಾರೆನೆಂದು ಅಭಿಮನ್ಯುವಿಗೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅದರೂ ಯಾರು ಬೇಡವೆಂದರೂ ಕೇಳದೆ ಅಭಿಮನ್ಯು ಆ ವ್ಯೂಹಭೇದಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಳಾಗಿ ನಿಂತು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಸದೃಶವಾದ ಪೌರುಷವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಮಾಡಿ ಅಪ್ರತಿಮವಾದ ತನ್ನ ಬಾಹುಬಲದಿಂದ ಅಸಂಖ್ಯಾಕವೀರರನ್ನು ಧೂಳೆಬ್ಬಿಸಿ ಏಕಾಕಿ

ಯಾದ ತಾನು ಅಪಾರವಾದ ಕುರುಬಬದ ಎದೆ ತಲ್ಲಣಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ
ಷಡ್ರಥಿಕರ ಹೊಯ್ಲು ನಿಂದ ಆ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ದೀರ್ಘವಿಶ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಪರೀಚ್ಛಾಪ್ಪಾರಬ್ಧ

ಒಮ್ಮೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠರು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಸತ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಹೊಗಳಿ
ದಾಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಅದನ್ನು ಸುಳ್ಳುಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಶಪಥವನ್ನು
ತೊಟ್ಟರು. ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಅದಕ್ಕೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು
ಮಾಡಿದರು. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಒಂದು ದಿನ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ
ಬಂದು ರಾಜ್ಯದಾನವನ್ನು ಬೇಡಿದರು- ಮಹಾಋಷಿಯಾದ ಆ ರಾಜನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ
ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿದನು. ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು
ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ಸತ್ಯವ್ರತನಿಷ್ಠನಾದ ಆ ರಾಜನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ
ಆದಿದ್ದನ್ನಾದರೂ ನಾನು ತಪ್ಪಲಾರೆನೆಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೊಪ್ಪಿಸಿಬಿಟ್ಟನು.
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಬೆರಗಾಗಿ ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಿ
ದಾನವೆಲ್ಲ ಅದರ ಚತುರ್ಥಾಂಶದ ಬೆಲೆಯ ದಕ್ಷಿಣಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ
ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಕೊಂಡೆಂದು ಗಂಟುಬಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯವೆಲ್ಲ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರದಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ
ಅಲ್ಲಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಯಾವ ದ್ರವ್ಯಸಂಚಯವನ್ನು ಮಾಡುವವಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿರ
ಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು ದಕ್ಷಿಣಾದ್ರವ್ಯದ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಮಗನನ್ನೂ
ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಮಾರುವದಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ವಿಶ್ವ
ಾಮಿತ್ರನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಬಂದು ಕೆಲವು ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು
ಚಂದ್ರಮತಿಯೆಂಬ ಆಕೆಯನ್ನು ದಾಸಿಯಾಗಿ ಕೊಂಡುಕೊಂಡನು. ಬಾಲನಾದ
ರೋಹಿತಾಶ್ವನೂ ತಾಯಿಯ ಹಿಂದೆ ಹೋದನು. ಆ ಹಣದಿಂದಲೂ ದಕ್ಷಿ ೨
ದ್ರವ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಮಾರಿಕೊಳ್ಳುವ
ದಕ್ಕೆ ಕೂಡ ನಿಂತನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಚಂಡಾಲನು ಬಂದು
ಅವನನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು ಶ್ಮಶಾನವನ್ನು ಕಾಯುವದಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟನು. ವಿಶ್ವಾಮಿ
ತ್ರನ ದಕ್ಷಿಣಾದ್ರವ್ಯವು ಸಂದರೂ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಸತ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಕಡೆಸಬೇಕೆಂಬ ಹಠ
ದಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ತನ್ನ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಮುಂದು ಮಾಡಿದನು.
ರೋಹಿತಾಶ್ವನು ಒಂದು ದಿನ ಹುಡುಗರೊಡನೆ ಸಮಿತ್ತನ್ನು ತರುವದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
ದ್ದಾಗ ಹಾವು ಕಡಿದು ಸತ್ತನು. ಚಂದ್ರಮತಿಯು ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು ಶ್ಮಶಾನಕ್ಕೆ

ತಂದಾಗ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಅವರ ಗುರ್ತು ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಶ್ಮಶಾನದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೊರತು ಶಿಶುವಿನ ದಹನವಾಗಗೊಡುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಅಲ್ಲಿ ಯೂ ತನ್ನ ಸತ್ಯವನ್ನು ಳಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅಮೇಲೆ ಆಕೆ ಶ್ಮಶಾನದ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಒಡೆಯನಿಂದ ಪಡೆದು ತರಲು ಹೋಗುವಾಗ ಆಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕಳ್ಳತನದ ಆರೋಪವು ಬಂದು ಶ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಶಿವಸ್ಸನ್ನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನೇ ಕಡಿಯುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿತು. ಅದಕ್ಕೂ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಹಿಂದುಮುಂದು ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಅವನ ಸತ್ಯವ್ರತಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅವನವರೆಗೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ಬಂದೊಡಗಿದ ವಿವಿಧಪ್ರಸಂಗಗಳೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಪ್ನಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಸ್ವಪ್ನದಂತಾದರೂ ಆಗಲಿ; ಎಚ್ಚರವಂತಾದರೂ ಆಗಲಿ; ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಮನಸ್ಸು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಹಠಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ದುಃಖಪರಂಪರೆಗಳಿಗೆ ಎದೆಗೊಡಬೇಕಾಯಿತು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ) ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಪರೀಕ್ಷಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಆಗಸ್ತ್ಯರು ಲೋಕಾಮುದ್ರೆಯೆಂಬ ರಾಜಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಲಗ್ನಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಆಕೆ ರಾಜಭೋಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಯಸಿದಳು. ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಲನೆಂಬುವನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಇಲ್ಲಲನು ಮುನಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಒಳಗೆ ತಂತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವನು. ಆ ತಂತ್ರವೇನೆಂದರೆ: ಮುನಿಗಳು ಬರುತ್ತಲೇ ಅವರಿಗೆ ಭೋಜನಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಕೊಡುವದು; ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ವಾತಾಪಿಯನ್ನು ಒಂದು ಮೇಕೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಊಟಕ್ಕಿಡುವದು; ಅಮೇಲೆ 'ಏಹಿ ವಾತಾಪಿ' (ವಾತಾಪಿಯೇ ಬಾ) ಎನ್ನುವದು; ಆಗ ವಾತಾಪಿಯು ಮುನಿಗಳ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನೊಡೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬರುವದು; ಇದರಿಂದ ಮುನಿಗಳ ನಾಶವಾಗುವದು. ಆಗ ಸ್ತ್ಯರು ಬಂದಾನೂ ಇಲ್ಲಲನು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಎಂದಿನಂತೆ ಭೋಜನದ ಉಪಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಊಟವಾಗುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲಲನು 'ಏಹಿ ವಾತಾಪಿ' ಎನ್ನುವದರೊಳಗೆ ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅಗಸ್ತ್ಯರು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಅಡಿಸಿ 'ವಾತಾಪಿ ಜೀರ್ಣೋಭವ' (ವಾತಾಪಿಯೇ ಅರಗಿಹೋಗು) ಎಂದರು. ಅವರ ತಪಃಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅವರ

ಮಾತಿನಂತೆ ಆಯಿತು. ಅದರೂ ಇಲ್ಲಲನ ಕೆಟ್ಟ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಆಗಸ್ತ್ಯರು ಇಂಥ ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ವಸಿಷ್ಠರ ಪರೇಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ತ್ರಿಶಂಕುನೆಂಬ ರಾಜನು ಸಶರೀರನಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿರೆಂದು ತನ್ನ ಪುರೋಹಿತರಾದ ವಸಿಷ್ಠರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ವಸಿಷ್ಠರು ಅದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ತಾನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ರಿಂದಾದರೂ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವೆನೆಂದು ರಾಜನು ಹೇಳಲು ಈ ಅವಿನಯಕ್ಕಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠರು ಅವನಿಗೆ ಚಂಡಾಲನಾಗೆಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಅದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಯಾರಿಂದಾದರೂ ಆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಸಮಯವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದ ವೀರಶ್ವಾಮಿ ಬಂತು. ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಎಲ್ಲಿಯೋ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯು ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲೊಬ್ಬನನ್ನು ಮಾರಿ ಜೀವಿಸಬೇಕೆಂಬಷ್ಟು ಕಷ್ಟಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಳು. ಆಗ ತ್ರಿಶಂಕುರಾಜನು ಕನಿಕರದಿಂದ ಆ ಕುಟುಂಬವನ್ನೆಲ್ಲ ರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿದನು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿಯೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಿತು. ತ್ರಿಶಂಕುವಿಗೇ ನಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವನು ರಾಜನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ರಾಜನು ತಾನು ಸಶರೀರಸ್ವರ್ಗಕ್ಕಾಗಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಅದನ್ನು ತಾನು ಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಅವನಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನಾರಂಭಿಸಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದಂತೆ ವಸಿಷ್ಠರ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಕ್ಷತ್ರಿಯಪುರೋಹಿತನು ಚಂಡಾಲದೀಕ್ಷಿತನಿಗೆ ಮಾಡಿಸುವ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ತಾವು ಬರುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಸಿಷ್ಠರ ಮಕ್ಕಳು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಆಗ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಯಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ವಂಶವು ಉಚ್ಛೇದವಾದ ಮೇಲೆ ಬದುಕಿ ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದೇನೆಂದು ವಸಿಷ್ಠರು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಿಗಿದುಕೊಂಡು 'ನಿಪಾಶಾ' ಎಂಬ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು. ವಂಶವು ಬೆಳೆಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು ಅವರಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಸಾಯಲಿಲ್ಲ. ಗಂಟುಗಳು ತಮಗೆ ತಾವೇ ಕಳಚಿಕೊಂಡವು. ಕೊನೆಗೆ ತಾವು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಮರಣವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರ ಮಗನಾದ ಶಕ್ತಿ

ಎಂಬುವನ ಹೆಂಡತಿಯು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೇದೋಚ್ಚಾರವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಅವರಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ಆಗ ಅವರು ವಂಶದ ಅಂಕುರವಿರುವದೆಂದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ತನಗೆಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ ರಾಜನಿಗೆ ಹಿತವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಡಗರದಲ್ಲಿ ವಸಿಷ್ಠರು ಇಂಥ ದುರಂತವಾದ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಮಾಂಡವ್ಯರ ಅನಿಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಮಾಂಡವ್ಯರು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವಾಗ ಯಾರೋ ಕಳ್ಳರು ತಾವು ಕದ್ದು ತಂದ ಹಣದ ಗಂಟನ್ನು ಅವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಹೋದರು. ಕಳ್ಳರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಬಂದ ರಾಜದೂತರು ಮಾಂಡವ್ಯರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ರಾಜನ ಮಾಂಡವ್ಯರನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೆರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಮಹಾ ತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಮಾಂಡವ್ಯರು ಅದರಿಂದ ಸಾಯಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಎಷ್ಟೋ ಋಷಿಗಳು ಅವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ರಾಜನು ಇವರು ಅಪರಾಧಿಗಳಾಗಿರಲಾರರೆಂದು ಮಾಂಡವ್ಯರನ್ನು ಶೂಲದಿಂದ ಕಿತ್ತು ಇಳಿಸಿದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚೂರು ಶೂಲವು ಆಸನದಲ್ಲಿ ಮುರಿದುಕೊಂಡಿತು. ಆಗ ಮಾಂಡವ್ಯರಿಗೆ ಅಣಿಮಾಂಡವ್ಯರೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯು ತಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಂಡವ್ಯರು ಬಯಸಿದ್ದೂ ಅಲ್ಲ; ಇತರರು ಬಯಸಿದ್ದೂ ಅಲ್ಲ. ಅಂತು ಮಾಂಡವ್ಯರು ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

(೧೦ ಅ. ೧೨೩ ಪ.) ಅರ್ಜುನನ ಅನಿಚ್ಛಾಪ್ರಾರಬ್ಧ

ಅರ್ಜುನನು ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಸೇನನೆಂಬುವನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಯನವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತ ಒಂದು ದಿನ ಊರ್ವಶಿಯ ನರ್ತನವನ್ನು ಬಿರಗಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದನ್ನು ಕಂಡವರು ಅರ್ಜುನನು ಊರ್ವಶಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಬಹು ದೂರವಾದ ಭೂಲೋಕದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪುತ್ರನಾದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಇಷ್ಟ ಪೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಂದ್ರನು ಚಿತ್ರಸೇನನನ್ನು ಕರೆದು ಅವರಿಬ್ಬ

ರಿಗೂ ಗಂಟುಹಾಕುವಂತೆ ಹೇಳುವನು. ಇಂದ್ರನ ಅಜ್ಞೆಯನ್ನು ಊರ್ವಶಿಗೆ ಹೇಳಿ ಚಿತ್ರಸೇನನು ಅಕೆಯನ್ನು ಅರ್ಜುನನ ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವನು. ಚಿತ್ರಸೇನನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಅರ್ಜುನನು ಅಕೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಸೂತೃಭಾವದಿಂದ ಸಮಸ್ಥಾರಮಾಡುವನು. ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಕಾಮುಕತೆಯಿಂದ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಊರ್ವಶಿಯು ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿದಾಗ ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೂ ತನ್ನ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ಪುರೂರವನಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು. ಅರ್ಜುನನು ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಊರ್ವಶಿಯು ತನ್ನ ಕಾಮಾಂಧತೆಯ ವೇಗದಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕನಾಗೆಂದು ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ಈ ನಪುಂಸಕತ್ವವು ಮುಂದೆ ಅವನು ವಿರಾಟನಗರದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಲ್ಲಿರುವದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಅದರೂ ಇದು ತನಗೆ ಬೇಕೆನಿಸಿದ್ದು ಅಲ್ಲ; ಇತರರಿಗೆ ಬೇಕೆನಿಸಿದ್ದು ಅಲ್ಲ. ಅಂತು ಅರ್ಜುನನು ಒಂದು ವರ್ಷ ನಪುಂಸಕನಾಗಿ ಕಾಲಾಹಾಕಬೇಕಾಯಿತು.

ನೋಡಿದರೆ ಬಿಡದೆ ಇರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳು

ತಿಳಿಗನ್ನಡ!

ಲೇಖಕ-ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯ

ಸುಲಭ ಶೈಲಿ !!

ನೇದಾಂತಗ್ರಂಥಗಳು

ಆರ್ಯಧರ್ಮ ಪ್ರದೀಪ:- ಹುಡುಗರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬಿಂಬಿಸುವಂತೆ ಹಿಂದೂ ಮತದ ಧರ್ಮಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಚನಗಳನ್ನೂ ಧಾರ್ಮಿಕಮಹಾಪುರುಷರ ಉಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿ ಪುರಾಣಪುರುಷರ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ದುಂದುಮಾಡಿರುವ ಗ್ರಂಥ. ಇದೊಂದು ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಕೈಗನ್ನಡಿ. ಬೆಲೆ ೩-೦-೦

ಗೀತಾರ್ಥಚಂದ್ರಿಕೆ:- ಇದರಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪದದ ಅರ್ಥ ದೊಡನೆ ಹಿತವೂ ಮಿತವೂ ಆದ ವಿವರಣೆಯು ರತ್ನಕ್ಕೆ ಕುಂದ ಣವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದಂತೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವದು. ತೂಕದ ವಿಚಾರಗಳು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಮೂಡುವಂತೆ ಯುಕ್ತಿಗಳೂ ಅನುಭವದ ಮಾತುಗಳೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿರುವವು. ಅರ್ಥವಿಶೇಷಗಳೂ ಪಾಠಾಂತರಗಳೂ ಅಧಾರವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದು ಇದು ಕಣ್ಣಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಕೂಡ ಆನಂದವನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡುವದು. ಬೆಲೆ ೨-೮-೦

ಪಂಚದಶೀತತ್ವಾರ್ಥ:- ನೇದಾಂತವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದ ತಲದಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮುತ್ತುರತ್ನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇದು ಅಂಗಯ್ಯೊಳಕ್ಕೆ ಬರಿಸುವದು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನುರಿಯದಂಥ ಗಡುಸಾದ ವಿಚಾರಗಳೆಂಬ ಉಕ್ಕಿನ ಕಡಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇದು ಯುಕ್ತಿಗಳ, ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮತ್ತು ಅನುಭವದ ಮಾತುಗಳ ಹೆಣಿಗೆಯೊಳಗೆ ಒತ್ತಿ ಹಾಕಿ ರಸವನ್ನು ಚಿಮ್ಮುವ ದ್ರಾಕ್ಷೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿರುವ ಸರಳವಾದ ವಚನರೂಪ. ಬೆಲೆ ೨-೦-೦

ಎಸ್. ಎಸ್. ಎನ್. ಬುಕ್ ಡಿಪೋ, ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ.

ನೋಡಿದರೆ ಬಿಡದೆ ಇರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳು

ತಿಳಿಗನ್ನಡ !

ಲೇಖಕ-ಹೊಸಕೆರೆ ಚಿದಂಬರಯ್ಯ

ಸುಲಭ ಶೈಲಿ !!

ಭಗವದ್ಗೀತಾಸಾರವಿಚಾರ:- ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಗುಣಾರ್ಥಗಳ ಸರ್ವಸಾರವೂ ಇದರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಗನ್ನಡದ ಉಪನ್ಯಾಸದರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೂರೆ ಯಾಗಿರುವುದು. ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳ ಸದುಪದೇಶಗಳ ಅರ್ಥಗಳೆಲ್ಲ ಇದರ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕುಗಳಾಗಿರುವವು. ಲಾಕಿಕವಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಅನುಭವದ ಮಾತುಗಳೂ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಆನೇಕ ವಿಚಾರಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ತುಂಬಿವೆಂದು ಹೇಳುವುದು. ಬೆಲೆ ೧-೮-೦

ವೇದಾಂತದ ಜೀವಾಳ:- ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಬೆರಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಿಡಿದು ನೇರವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಸೂತ್ರ (ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯ) ಗಳಿಂದಲೇ ಆರಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳ ಹೊಂದಿಕೆಯಿಂದ ವೇದಾಂತದ ಮೂಲಸ್ವರೂಪದ ಮುದ್ದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮುಖದ ಮುಂದಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಮೊದಲು. ಬಹು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ವಿಚಾರಗಳ ಎಲ್ಲ ಸೊಗಸೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸರಳವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಮೂಡುವಂತೆ ಬಳಕೆಯಾದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯತತ್ವಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವ ಇದರಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಸೂರೆ ! ಅನುಭವದ ಮಾತುಗಳ ಸುಗ್ಗಿ. ಬೆಲೆ ೧-೮-೦

ಅನುಭವಾವೃತ್ತ:- ಕಠಿನಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ವಿಚಾರದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಆಧಾರವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬೋಡಿಸಿರುವ ಶುದ್ಧಪ್ರತಿ. ಬೆಲೆ ೧-೮-೦

ಮಾಂಡೂಕ್ಯಸಂವಾದ:- ಇದು ವೇದಾಂತವೆಂಬ ಅರಮನೆಯ ಶಿಖರದ ಮೇಲಿನ ಕಲಶದಂತಿರುವ ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ಸರಳಾನುವಾದ. ಗುರುಶಿಷ್ಯರ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ವೇದಾಂತದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಓದಿದರೂ ಇದರ ವಿಚಾರಸರಣಿಗೆ ಶರಣು ಬಂದ ಹೊರತು ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಬೆಲೆ ೦-೮-೦

ಎಸ್. ಎಸ್. ಎನ್. ಬುಕ್ ಡಿಪೋ, ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ

